

26

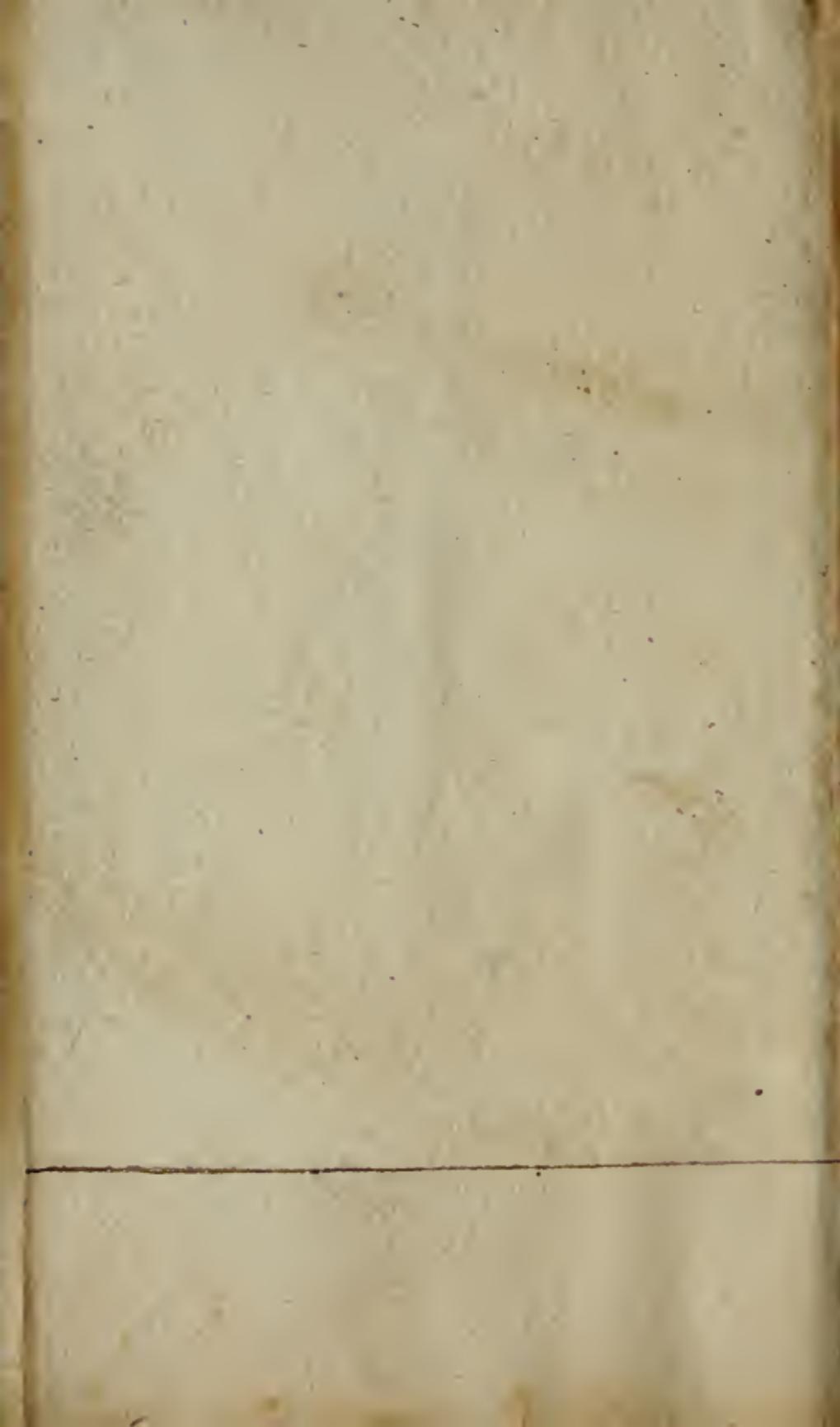
26

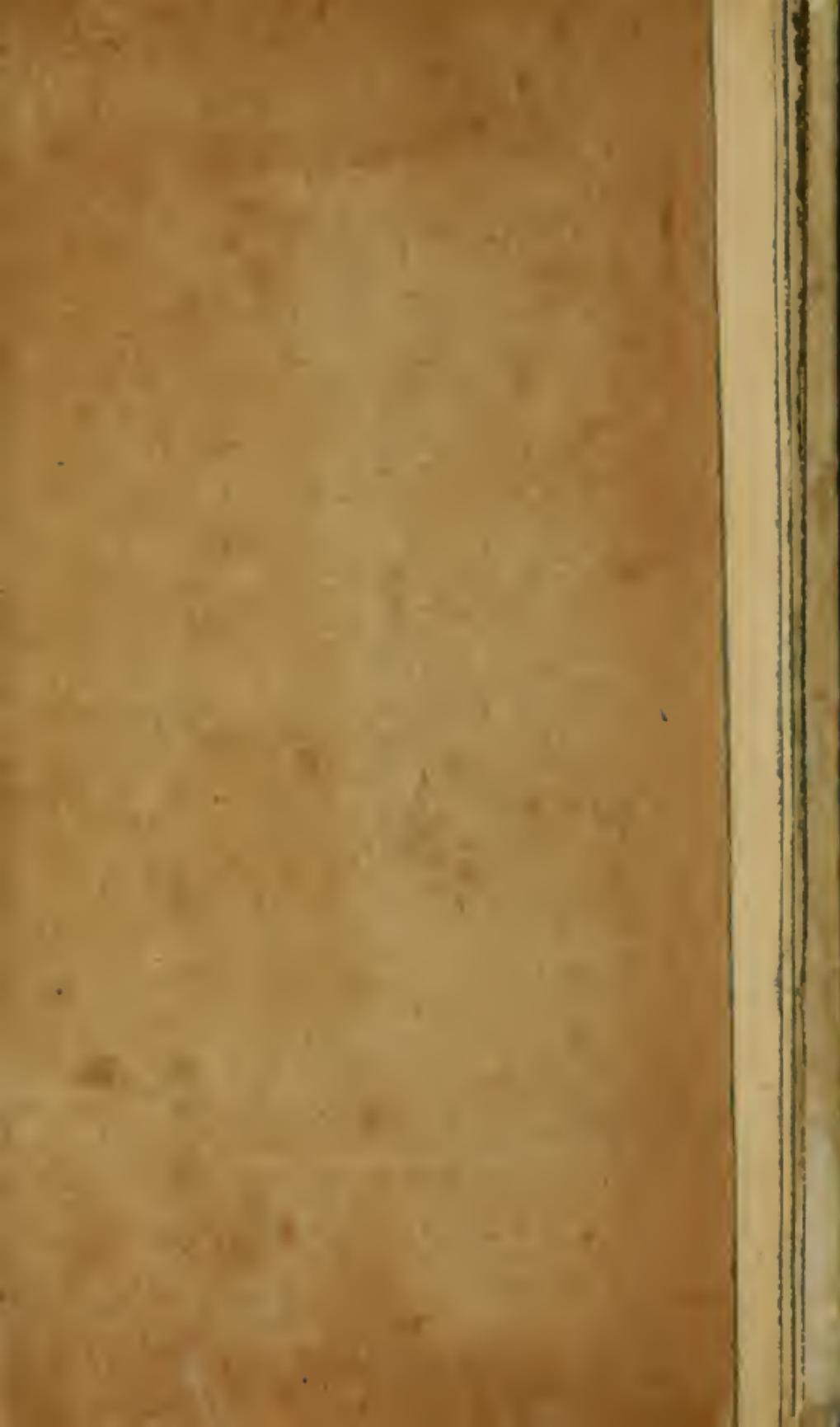
Sept 1630

17th

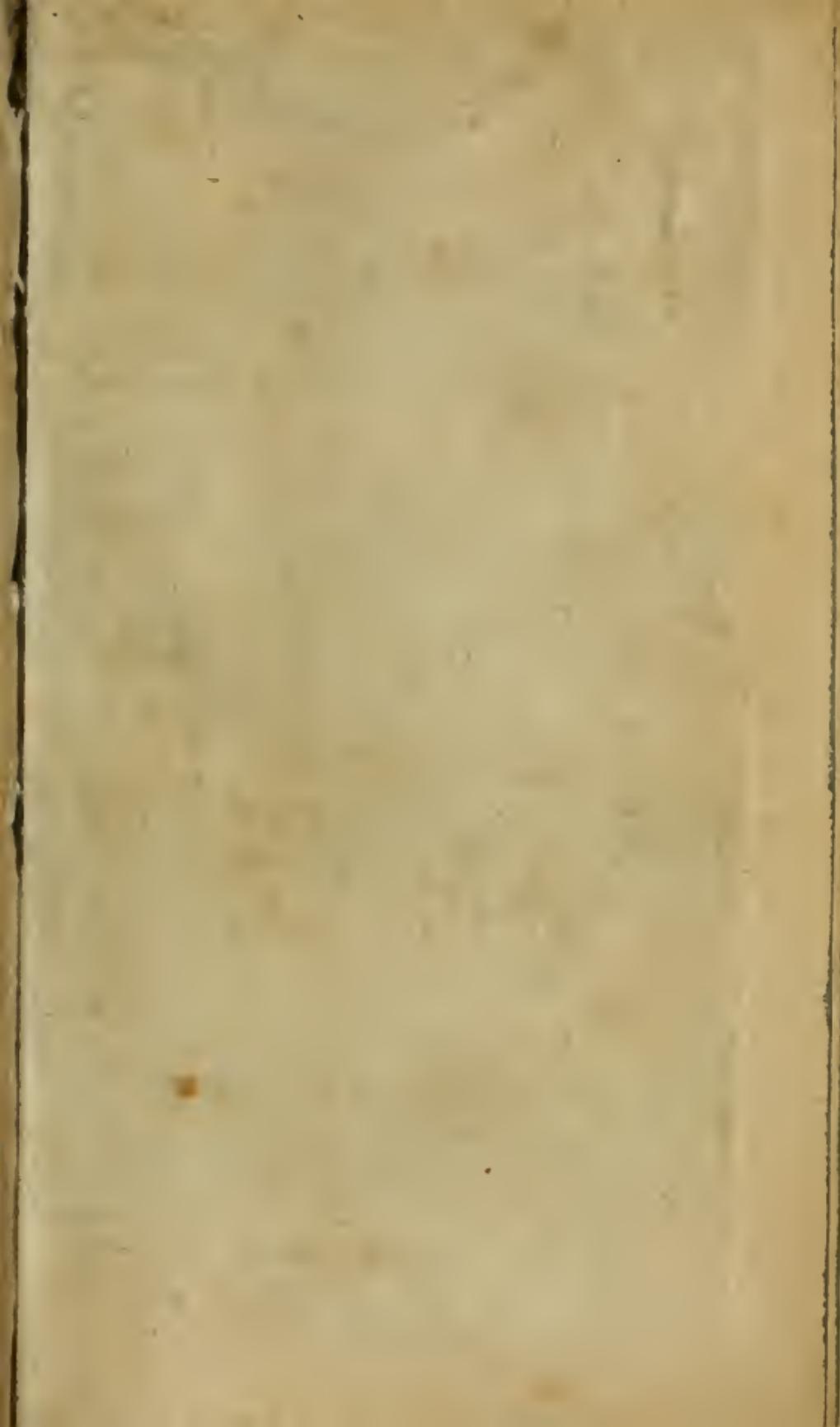
18th

19th

Pauline Thompson Brown ^{signature}
10 E. Franklin Street

ROMA

SUBTERRANEA

Arnhemiae apud Joan. Fridr. Hagiū.

R O M A
S U B T E R R A N E A
N O V I S S I M A ,

In qua
ANTIQUA CHRISTIANORUM
ET PRÆCIPUE MARTYRUM
C O E M E T E R I A ,
TITULI, MONIMENTA, EPITAPHIA,
INSCRIPTIONES, AC NOBILIORA
SANCTORUM SEPULCHRA,
TRIBUS LIBRIS DISTINCTA ,
Fideli *Enarratione* pariter ac Graphicis
Iconibus, ceu gemina face *illustrantur* ;
Plurimæque inde Res Ecclesiasticæ declarantur :

Ex absolutissimo Opere

PAULI ARINGHI

*In hanc portatilem formam concinnata, cum Indice
Capitum & Rerum exactissimo.*

ARNHEMIÆ,
Apud **JOAN. FRIDERICUM HAGIUM ,**
Anno M. DC. LXXI.

LECTORI BENEVOLO

S. P.

SAcros æternosque Christianæ antiquitatis thesauros, quos uti antea Urbi ac Orbi invisos intra sua viscera diu *Subterranea Roma* clauserat, ita postmodum indefesso religiosorum perscrutatorum studio erutos inque lucem protractos paulo sumptuosiori mole promere hactenus videbatur; demum in compendium pretii simul & temporis singulari industria redactos dum ultro nunc libenterque in publicum profert, parum morata profanos seculi mores ac amores; rem haud ingratam, imo exoptatam potius piis quibusque mentibus se præstituram sperat; nec defore inter curiosos rerum eximiarum contemplatores, quibus vel majori admirationi existat, ac pulchrior appareat subterranea Ro-

ma, quam ipsamet oculis alte conspicua; majorque judicetur illius gloria in tenebris, quam istius in lumine: apud quos non censeantur magis speciosa Romana palatia, quam sint pretiosæ sacræ cavernæ; neque pulchriora videantur novella Divorum Templæ, quam dicantur veneranda prisca Martyrū Orationis: quin qui Cœmeterialibus hisce in locis sive corpore, sive animo constituti, non secus ac lætissimis Paradisi hortulis, inenarrabili voluptate perfruantur. atque adeo nihil magis in votis habet, quam horum cœlestibus oblationibus inservire, & ad recognoscendam primævam militantis Ecclesiæ faciem, quin ad intermortuum. (heu!) priscæ fidei ac pietatis fervorem resuscitandum, longe lateque innotescere. Hic scilicet velut in prototypo antiqua Christianitas ac illibata Religio ad vivum contemplanda exhibetur: hic intueri datur, quanta adhuc Christianæ pietatis atque constantiæ monumenta in suis visceribus retineat Urbs omnium

Ad Lectorem.

regina, in suis quondam civibus cœdi solita, sed tyrannorum tormentis cedere nescia; quot item & quales habuerit Fides Christi Agonothetas; quam gloriosos præmiserit magistros, per quos etiamnum originaria suā ē sede ubique terrarum resplendet: hic salutiferæ Crucis vexillum erectum suspicitur, quo innatum Deorum monstris pessundatis, Urbem omnium gentium dominam, at falsitatis omnis servam subterranea urbs, Christianorum castris referta, & coloniarum instar exculta, fidei jugo feliciter subegit, & ampliores Cœlo, quam ipsa suo olim Capitolio, triumphos invexit; quod vel ipsis lapidibus triumphales insculptæ palmæ abunde loquuntur: hic tot coronatæ Martirum victoriæ, quot martyriorum purpurantes tituli; tot ex debellatis Christi hostibus trophæa, quot sepulchra, quot ossa, se ostentant: hic denique quot rudera, quot saxa, tot aurei montes ac pretiosissimæ gemmæ devotis cultoribus cumulantur, ipsumque lumen ē

Ad Lectorem.

tenebris, è cœno Cœlum quot cadaveribus, tot præfulgidis sideribus conspicuum attollitur. Talia igitur (& quam præclara !) benevole L E C T O R, si amas, si curas, libellum hunc (debito ni fallimur, nitore proditurum) sive attentiori oculo percurrere, sive quam à tua sibi humanitate deque reChristiana ac literaria bene merendi promptitudine pollicetur, promotricem manu linguiamque eidem accommodare haud deditaberis; nostra vicissim officia quacunque oblata occasione Tibi paratissima repeturus.

IN-

INDEX CAPITUM.

LIBRI PRIMI

- CAP: I. **D**e Cœmeterio Vaticano ejusque origine. pag. 10
- II. De Martyrii & Sepulturæ loco B. Petri Apostoli. 25
- III. De Vaticana Basilica supra Cœmeterium à Constantino Magno extructa. 35
- IV. De plurimorum Sanctorum corporibus ac reliquiis, quibus Basilica & Cœmeterium Vaticanum decorantur. 38
- V. De summis Pontificibus sanctitate conspicuis, accæteris in Vaticano apud B. Petrum quiescentibus. 49
- VI. De Imperatoribus ac Regibus, qui apud Vaticanum sepulturæ traditi sunt. 88
- VII. De viris illustribus in Vaticano conditis: & de sepulchris, sepulchralibusque inscriptionibus apud Vatic. Cœmeterium existentibus. 97
- VIII. De Calepodii Cœmeterio, & Ecclesia D. Pancratii, Via Aurelia sitis. 121
- IX. De Cœmeterio S. Julii Papæ Via Aurelia. 127
- X. De Cœmeterio SS. Processi & Martiniani vel S. Agathæ in agro Lucinæ Via Aurelia. 128
- XI. De quampluribus Martyribus, qui Via Aurelia pœnis affecti, vel sepulturæ traditi fuere. 130
- XII. De præcipuis Martyribus, qui pro Christo

INDEX CAPITUM LIB. I.

- sto corona vel sepultura donati, Corne-
liam viam illustrarunt. 134
- XIII. De Cœmeterio S. Felicis Via Portuensi.
137
- XIV. De Cœmeterio Pontiani, vel sanctorum
Martyrum Abdon & Sennen ad Ur-
sum Pileatum Via Portuensi. 139
- XV. De Cœmeterio Generosæ ad Sextum
Philippi Via Portuensi. 143
- XVI. De Cœmeterio sancti Julii Papæ Via
Portuensi: De sacris ejusdem Viæ, ac
Portus Romani monumentis: nec no[n]
de Martyribus, qui ibidem coronati,
vel sepulti sunt. 145
- XVII. De Cœmeteriis à Bosio Portuensi Via
repertis ac perlustratis. 151
- XVIII. De Judæorum Cœmeterio Via Portu-
ensi. 163

LIBRI SECUNDI

- CAP. I. **D**E loco martyrii ac sepulchro B.
Pauli Apostoli, & de antiquo
Lucinæ Cœmeterio Via Ostiensi. 176
- II. De Basilica S. Pauli supra Lucinæ Cœ-
meterium extorta. De Martyribus
ibidem conditis. De cœmeterialibus
sepulchrorum titulis: ac de marmoreis
Sarcophagis in eadem olim Basilica ex-
istentibus. 182
- III. De Cœmeterio sanctorum Felicis & Ad-
ucti,

INDEX CAPITUM LIB. II.

<i>aucti, vel commodillæ.</i>	202
IV. De cœmeterio S. Cyriaci Via Ostiensi.	204
V. De Cœmeterio S. Timothæi Via Ostiensi.	206
VI. De cœmeteriis S. Zenonis Martyris ad S. Anastasium ad Aquas Salvias.	207
VII. De Martyribus Ostiensi Via coronatis vel sepultis. De Tyberinis Ostiis, ac recolendis ibidē sacrī monumentis.	208
VIII. De cœmeteriis à Bosio Via Ostiensi repertis.	214
IX. De celebri. callisti cœmeterio Via Appia.	218
X. De Catacumbis : ac SS. Martyrum Marci, Marcellini, & Damasi cœmeteriis.	235
XI. De B. Zephyrini Cœmeterio.	247
XII. De Cœmeterio ad S. cœciliam.	ibid.
XIII. De Cœmeterio ad S. Xystum.	248
XIV. De Prætextati Cœmeterio.	250
XV. De B. Balbinæ ac S. Marci Papæ cœmeterio.	253
XVI. De B. Petronillæ , sanctorumque Martyrum Nerei, Accillei ac Flaviæ Domitillæ Cœmeterio Via Ardeatina.	254
XVII. De Cœmeterio beatæ Soteris virginis Via Appia.	257
XVIII. De Cœmeterio seu Arenario sanctorum Eusebii Presbyteri , Marcelli Diaconi, & Sociorum Via Appia.	258

INDEX CAPITUM LIB. III.

- XIX. De Martyribus juxta Appiam Viam
atque Ardeatinam coronatis, vel cer-
te sepultis: nec non de præcipuis sa-
crarum ibi rerum monumentis. 260
- XX. De Cœmeteriis Via Appia atque Ar-
deatina à Bosio adinventis. 267

LIBRI TERTII

- CAP. I. **D**e Aproniani Cœmeterio Via
Latina: 341
- II. De Gordiani & Epimashi Cœmeterio.
343
- III. De Cœmeterio sanctorum Simplicii, Ser-
viliani, Quarti & Quinti Marty-
rum. 350
- IV. De beati Martyris Tertullini Cœmete-
rio. 351
- V. De Martyribus Via Latina conditis, &
de sacris ejusdem Viæ monumentis.
353
- VI. De Cœmeteriis à Bosio Via Latina re-
pertis. 359
- VII. De cœmeterio inter duas Lauros, sive
beatorum Martyrum Tiburtii, Mar-
cellini, Petri ac S. Helenæ, Via Labi-
tana. 364
- VIII. De Cœmeterio seu Arenario beatorum
Martyrum Claudi, Nicostrati, Sym-
phoriani, Castorii, & Simplicii, ac
sanctor. Quatuor Coronatorum. 369
- IX. De

INDEX CAPITUM LIB. III.

- IX. De beati Castuli Cœmeterio Via Laviniana. 372
- X. De beati Zoticis Cœmeterio Via Laviniana. 373
- XI. De Martyribus, quorum sanguine vel sepulchro Via Labicana ac Prænestina illustres redditæ sunt, & de sacris earundem Viarum monumentis. 374.
- XII. De Cœmeteriis à Bosio Via Labicana repertis ac perlustratis. 375
- XIII. De Cœmeterio Cyriacæ in Agro Verano juxta Tiburtinam Viam. 382
- XIV. De Martyribus qui Tiburtina Via martyrii palmam, aut certe sepulturæ locum obtinuere, & de sacris ejusdem Viæ monumentis. 394
- XV. De Cœmeteriis à Bosio Via Tiburtina repertis. 396
- XVI. De Cœmeterio ad Nymphas, Via Nomentana. 411
- XVII. De antiquo beati Nicomedis Presbyteri ac Martyris Cœmeterio. 414
- XVIII. De Cœmeterio beati Alexandri Pape ac sociorum Martyrum. 415
- XIX. De Cœmeterio Primi & Feliciani Martyrum. 417
- XX. De Cœmeterio S. Restituti Martyris. 418
- XXI. De Cœmeterio beatæ Agnetis. 419
- XXII. De Martyribus Nomentana Via coronatis vel sepultis. 430
- * 7
- XXIII. De

INDEX CAPITUM LIB. III.

- XXIII. De cœmeteriis à Bosio Via Nomen-tana inventis ac perlustratis. 432
- XXIV. De celebri Priscillæ Cœmeterio Via Salaria. 445
- XXV. De Cœmeterio SS. Felicitatis, Ale-xandri, Vitalis, & Martialis; Jordanorum item, ac septem Virgi-num, nec non Chrysanthi & Dariae nuncupato. 451
- XXVI. De Cœmeterio Novellæ. 456
- XXVII. De Ostriano Cœmeterio. 457
- XXVIII. De Cœmeterio Hilariae. 459
- XXIX. De Cœmeterio beatorum Martyrum Thrasonis & Saturnini. ibid.
- XXX. De beatorum Martyrum Hermetis, Basillæ, Proti & Hyacinti Cœme-terio. 462
- XXXI. De Cœmeterio ad Clivum Cucumeris. I 464
- XXXII. De Martyribus Salaria Via corona-tis aut conditis. 467
- XXXIII. De Cœmeteriis à Bosio Via Salaria nova & veteri repertis. 470
- XXXIV. De Cœmeteriosanctorum Valenti-ni mart. & Julii Papæ Via Fla-minia. 504
- XXXV. De Martyribus, qui Via Flaminia & Clodia coronati aut certe sepulti sunt. 506
- XXXVI. De Cœmeterio à Bosio Via Flami-na adinvento ac perlustrato. 415
- XXXVII. De

INDEX CAPITUM LIB. III.

- XXXVII. De Cryptis & cœmeteriis intra
Urbem: nec non de peculiaribus locis
ac domibus, in quibus Martyres
olim conditi fuere. 518
- XXXVIII. De Novati ac Timothei Thermis:
& de Pudentis domo ad Viminalis
collis radices, BB. Petri & Pauli
Apostolorum hospitio, & sacro Christianorum cœtu illustrata. 531
- XXXIX. De subterraneis Domitianis sive
Trajanis Thermis: & de beati Sil-
vestri Pape intra easdem Thermas
Ecclesia, quæ non multis abhinc an-
nis Urbi innotuit. 542
- XL. De Diocletianis Thermis, quæ san-
ctorum Martyrum manu exstructæ
ac sudoribus illustratæ in Ecclesiam
postmodum dicatæ sunt. 557
- XLI. De subterraneis apud Ecclesiam B.
Mariæ in Via Lata Cubiculis, beati
Pauli hospitio ac prædicatione,
sanctorum præsentia, & frequenti
Christianorum cœtu nobilitatis. 565
- XLII. De cœmeterialibus Sarcophagis,
Imaginibus vitreis, aliisque peranti-
quis Christianorum monumentis no-
vissime adinventis. 580
- XLIII. Præcipua beatorum Martyrum, Ro-
manorumque Pontificum nomina,
quorum exuviis Cœmeteria Urbis il-
lustrantur. 586

INDEX TABULARUM
TYPI ÆNEI,
& ad quam paginam singulæ referendæ.

Quum per chalcographi incuriam numeri nonnulli præpostere, alii etiam bis signati (quos asterisco notavimus) occurrant, nebitur compactor, ut foliis omnibus primum in sua foliola dissectis, juxta subsequentem hanc designationem, diligenter facta collatione, singula interserat.

Typus Urbis Romæ.

Num.	p. pag.	Pag.
1. Humatio B. Petri Apost.		32
2. Sarcophagus marmor. Jun Bassi.		98
3. Sarcoph. marm. Probi & Probæ.		105
4. Sarcoph. marmoreus ex Vatic.		107
5. Sarcoph. marmor. ex Vatic.		108
* 6. Sarcoph. ejusd. pars posterior.		109 (1)
7. Sarcoph. ejusd. partes laterales.		109 (2)
8. Sarcoph. marmor. ex Vatic.		110 (1)
10. Sarcoph. marmor. ex Vatic.		110 (2)
11. Sarcoph. marmor. ex Vat.		112
9. Sarcoph. ejusd. partes lateral.		113 (1)
12. Sarcophagi duo marm. ex Vat.		113 (2)
13. Sarcoph. marmor. ex Vat.		114
* 14. Tabula I. Cœmet. Pontiani.		161 (1)
16. Tabula II.		161 (2)
17. Tabula III.		161 (3)
* 18. Tabula IV. Cœm. Pontiani.		161 (4)
19. Cubiculum Cœmet. Pont.		162
20. Ta-		

Num.	Pag.
20. Tabula Cubiculi	163
21. Sarcoph. marm. ex Cœm. Lucinæ.	
* 18. <i>Partes laterales ejusd. sarcoph.</i>	198 (1)
	198 (2)
23. Monumentum Nerianum.	240.
24. Elevatio corporum SS. Apost.	242
25. Vascula cum sanguine.	278.
26. Vascula alia.	280
27. Patera & Lucernæ.	282 (1)
28. Lucernæ ænæ & fictiles.	282 (2)
29. Cubiculum I. Cœm. Callisti.	298
30. Cubiculum IV. Cœm. Call.	299
31. Sarcoph. marm. prope S. Sebæst.	332
32. Sepulchrum S. Franciscæ.	349
33. Sarcoph. marm. S. Helenæ.	368
34. Tabula unica Cubiculi VII.	381
15. Tabula I. Cubiculi XIII.	382 (1)
35. Tabula I. Cubiculi XIV.	382 (2)
* 6. Cubiculum in Cœm. Agnet.	444
49. Tabula II. Cubiculi I.	445 (1)
38. Tabula I. Cubiculi III.	445 (2)
37. Cubiculum II. Cœm. Prisc.	474.
39. Tabula Cubiculi II.	475
43. 42. Tabulæ Cubiculi V.	476
* 14. <i>Sarcophagi marmor. ex Cœm. Prisc.</i>	
Tabula hec abundat, vel certe in arcarum inferiori epigraphe Græca, quæ habetur pag.	
491. exaranda fuerat.	
40. Imagines vitreæ deauratæ.	494
44. Martyrium S. Sebæst.	503
45. Tabula I. & II. Cubiculi	516.
46. Sarcophagi duo marm.	581
47. Sar-	

47. Sarcoph. marmor.	582
48. Imagines vitreæ Sanctorum.	584 (1)

*Reliquæ numeros paginarum in-
scriptos habent, ut*

Imaginiæ aliæ vitreæ.	pag. 584 (2)
Imaginiæ Crucifixi.	586
Sarcoph. marm. ex Cœm. Lucinæ.	196.

E R R A T A,
quæ irrepsero, ut ut leviuscula,
sic corrigantur.

Pag 14.	lin. 5 à fine leg.	Culcitra.
67.	4 à fin.	Stephanus IV.
	antepenult.	anno 772.
71.	penult.	Benedictus IV.
212.	16.	Flora
219.	9.	Stephanum
230.	20.	INNOCENTII
254.	9. à fin.	Acchillei
334.	10 à fin.	paginae
397.	ult.	lacrymatoria
447.	4 à fin.	in Urbe
451.	emendetur numerus paginae.	
472.	5	promeritas
556	4. à fin.	Pudentiana
592.	linea prima abundat.	

Cæterum ne residuæ pagellæ vacarent,
Calendarium Romanum, cuius frequens
nobis usus erit, pro expeditiori temporis
cognitione apponere visum est.

CALEN-

CALENDARIUM ROMANUM.

Januarius d. 31. Februarius 28.

1	Calendis Jan.	1	Calendis Febr.
2	quarto Nonas	2	4 Nonas
3	tertio Nonas	3	3 Non.
4	pridie Nonas	4	pridie Non.
5	Nonis	5	Nonis
6	Ostavo Idus	6	3 Idus .
7	septimo Id.	7	7 Id.
8	sexto Id.	8	6 Id.
9	quinto Id.	9	5 Id.
10	quarto Id.	10	+ Id.
11	tertio Id.	11	3 Id.
12	pridie Idus	12	prid. Id.
13	Idibus	13	Idibus
14	19 Calendas Febr.	14	16 Cal. Mart.
15	18 Cal.	15	15 Cal.
16	17 Cal.	16	14
17	16 Cal.	17	13
18	15 Cal.	18	12
19	14 Cal.	19	11
20	13 Cal.	20	10
21	12 Cal.	21	9
22	11 Cal.	22	8
23	10 Cal.	23	7
24	9 Cal.	24	6
25	8 Cal.	25	5
26	7 Cal.	26	4
27	6 Cal.	27	3
28	5 Cal.	28	pridie Cal. Mart.
29	4 Cal.		
30	3 Cal.		
31	pridie Cal. Febr.		Mar-

CALENDARIUM ROMANUM.

Martius 31.

Aprilis 30.

1	Calendis Mart.	1	Calendis April.
2	Sexto Nonas	2	¶ Nonas
3	5	3	3
4	4	4	prid.
5	3	5	Nonis
6	prid. Non.	6	3 Idus
7	Nonis	7	7
8	Octavo Idus.	8	6
9	7	9	5
10	6	10	4
11	5	11	3
12	4	12	prid.
13	3	13	Idibus.
14	prid. Id.	14	18 Cal. Maj.
15	Idibus.	15	17
16	17 Calend. Apr.	16	16
17	16	17	15
18	15	18	14
19	4	19	13
20	3	20	12
21	12	21	11
22	11	22	10
23	10	23	9
24	9	24	8
25	8	25	7
26	7	26	6
27	6	27	5
28	5	28	4
29	4	29	3
30	3	30	pridic Cal. Maj.
31	pridie Cal. Apr.		

CALENDARIUM ROMANUM.

Maius 31.	Junius 30.
1 Calendis Maji	1 Calendis Junii.
2 6 Nonas	2 4 Nonas
3 5	3 3
4 4	4 prid.
5 3	5 Nonis
6 prid.	6 8 Idus
7 Nonis	7 7
8 8 Idus	8 6
9 7	9 5
10 6	10 4
11 5	11 3
12 4	12 prid.
13 3	13 Idibus
14 prid.	14 18 Cal. Jul.
15 Idibus	15 17
16 17 Cal. Jun.	16 16
17 16	17 15
18 15	18 14
19 14	19 13
20 13	20 12
21 12	21 11
22 11	22 10
23 10	23 9
24 9	24 8
25 8	25 7
26 7	26 6
27 6	27 5
28 5	28 4
29 4	29 3
30 3	30 prid. Cal. Jul.
31 prid. Cal. Jun.	

CALENDARIUM ROMANUM.

Julius 31.

1	Calendis Jul.
2	6 Nonas
3	5
4	4
5	3
6	prid.
7	Nonis.
8	8 Idus
9	7
10	6
11	5
12	4
13	3
14	prid.
15	Idibus
16	17 Cal. Aug.
17	16
18	15
19	14
20	13
21	12
22	11
23	10
24	9
25	8
26	7
27	6
28	5
29	4
30	3
31	prid. Cal. Aug.

Augustus 31.

1	Calendis Aug.
2	4 Nonas
3	3
4	prid.
5	Nonis.
6	3 Idus
7	7
8	5
9	5
10	4
11	3
12	prid.
13	Idibus
14	19 Cal. Sept.
15	18
16	17
17	16
18	15
19	14
20	13
21	12
22	11
23	10
24	9
25	8
26	7
27	6
28	5
29	4
30	3
31	prid. Cal. Sept.

CALENDARIUM ROMANUM.

September 30.	October 31.
1 Calendis Sept.	1 Calendis Octob.
2 4 Nonas	2 6 Nonas
3 3	3 5
4 prid.	4 4
5 Nonis	5 3
6 8 Idus	6 prid.
7 7	7 Nonis
8 6	8 8 Idus
9 5	9 7
10 4	10 6
11 3	11 5
12 prid.	12 4
13 Idibus	13 3
14 18 Cal. Oct.	14 prid.
15 17	15 Idibus
16 16	16 17 Cal. Nov.
17 15	17 16
18 14	18 15
19 13	19 14
20 12	20 13
21 11	21 12
22 10	22 11
23 9	23 10
24 8	24 9
25 7	25 8
26 6	26 7
27 5	27 6
28 4	28 5
29 3	29 4
30 prid. Cal. Oct.	30 3
	31 prid. Cal. Nov.

CALENDARIUM ROMANUM.

November 30.		December 31.
1	Calendis Nov.	1 Calendis Dec.
2	4 Nonas	2 4 Nonas
3	3	3 3
4	prid.	4 prid.
5	Nonis	5 Nonis.
6	8 Idus	6 8 Idus
7	7	7 7
8	6	8 6
9	5	9 5
10	4	10 4
11	3	11 3
12	prid.	12 prid.
13	Idibus	13 Idibus
14	18 Cal. Dec.	14 19 Cal. Jan.
15	17	15 18
16	16	16 17
17	15	17 16
18	14	18 15
19	13	19 14
20	12	20 13
21	11	21 12
22	10	22 11
23	9	23 10
24	8	24 9
25	7	25 8
26	6	26 7
27	5	27 6
28	4	28 5
29	3	29 4
30	prid. Cal. Dec.	30 3
		31 prid. Cal. Jan.

R O-

DESCRIPTIO VRBIS ROMAE QVADRATA ET POSTREA AB OPTICIS REGIBVS ALISQ. SUCCESSV EMPORIIS AMPLIFICATAE

PAVLVS G.F.P.N. BREVIA DELINEAVIT EX VALLIS
occidens

SCRIPTORIBVS ANNO M^{DC}XCV

ROMÆ SUBTERRANEÆ LIBER PRIMUS.

Inter cætera laudum præconia, quibus Romanam Urbem, in suo flore toto olim orbe conspicuam, à variis Scriptoribus insignitam legimus, non minimum illud est, quo ab Athenæo Urbs urbium appellatur, quia nimirum, inquit, videre est in ea integras urbes collocatas. adeo, ut deficiat non unus dies, sed quotquot habet annus, si quis adnumerare conetur omnes urbes in cœlesti ista Urbe positas, idque ob nimiam copiam: nam & totæ nationes illic simul & confertim habitant. Quibus verbis, non magnificè magis, quam vere prolati, uti immensa Urbis Romæ amplitudo, nec non incolarum stupenda frequentia compendio ob oculos ponitur: ta hinc minus mirum aut incredibile videbitur, si idem plane de Subterranea, quam perlustraturi sumus, Roma, pronuntiare uerimus ausi; integras videlicet civitates,

ac immensa propemodum spatia sub inferiori Urbis unius ambitu contineri: quot enim ibi Cœmeteria adnumerantur, totidem fere urbes jure merito recensere quis posset: ac, ut Dionysii verba huc accommodemus, *si quis in loca circa Urbem subitus quondam habitata intuens magnitudinem Urbis Romanae exquirere velit, frustra is erit, & hærebit, ubi desinat Urbs, ubi incipiat.* Tam enim longe lateque immanem Cœmeteriorum latentium sinum ac circuitum protendi deprehensum fuit, ut ipsamet Urbs (Baronio teste) obstupuerit, cum insuis aliquando suburbii abditas se novit habere civitates. Nam ut ex perantiquis Ecclesiasticis Urbis ejusdem tabulis constat, in Romana potissimum Urbe, *Cœmeteria* ejusmodi variis distincta & prænotata nominibus *sexaginta* quondam adnumerabantur, quæ tum à Romanis Pontificibus, tum ab aliis religiosissimis utriusque sexus hominibus pro varia temporum ratione constructa, primævi adhuc nominis derivationem retinent, præcipuisque notantur ac innescunt Viis; pro ut peritissimi quique rerum Ecclesiasticarum Scriptores eadem recensentes affirmant.

Sunt autem Cœmeteria hæc uti amplissima, ita multis ac variis viis, semitis, viculis, meatibus, cubiculis, angiportibus, ac foris distincta; in quibus olim Christiani, excavatis hinc inde loculis in ipsis crypta-
rum

rum lateribus fornices sustinentibus, non modo beatorum Martyrum, suorumque corpora religiose humare, sed &c, cum acris persecutorum rabies recrudesceret, latebras quærere, sacrosque in eisdem conventus agere consueverant. Mirabile dictu, inquit Baronius, vidimus s̄epiusq; lustravimus Priscillæ Cœmeterium haud pridem inventum atque refossum Via Salaria, tertio ab Urbe lapide, quod nullo magis proprio vocabulo dixerimus, præ ejus amplitudine, multisque & diversis ejusdem viis, quam subterraneam civitatem: quippe quod ipsius ingressu primaria via cæteris amplior pateat, quæ hinc inde vias diversas habeat, easdemque frequentes, quæ rursum in diversos viculos dividantur & angiportus: rursum, ut in civitatibus, statis locis velut fora quædam, ampliora sint spatiæ ad conventus sacros agendos, eademque sanctorum imaginibus exornata; nec desint, licet nunc obstructa, ad lumen recipiendum desuper excisa foramina. Obstupuit Urbs, cum in suis suburbii abditas se novit habere civitates, Christianorum tempore persecutionis olim coloniæ, modo autem sepulchris tantum refertas: & quod legebat in chartis, vel videbat ex aliis Cœmeteriis, aliqua solum ex parte reclusis, tunc plenius intellexit: quæ enim de iisdem apud S. Hieronymum vel Prudentium legerat, suis ipsius oculis intuens vehementer admirabunda spectavit. &c.

Ne quis vero immensa hæc locorum spa-

tia, ac subterraneas, quas indigitamus; Civitates, otiosas omnino, populisque incoltas fuisse existimet, recolat quæso persecutionum, quæ Romæ obtigerunt, tum acerbitudinem, tum numerum: quo utique tempore cum in Christianos acerrime Gentiles desævirent, fuga & latebris sibi consuendum fuit. His innumerabiles propemodum Martyres addito, quibus sepultura à Christianis religioso cultu indies impendebatur. Quin imo studiosus Lector cavernarum coemeterialium amplitudinem haud mirabitur, si confertam Christianorum multitudinem, eorum præsertim, qui Romæ degebant, uberrime redundantem ex Tertulliano antiquos inter Scriptores probatissimo repetat, qui cum seculo eodem vixerit, quo rem narrat, admiranda prorsus Christianæ religionis incrementa, sectatorumque Christi numerum ipsis exprobrando gentilibus in hæc verba describit: *Externi sumus, & vestra omnia impluvimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum; sola vobis relinquimus templa.* &c. Vides Christianorum multitudinem ullo absque numero & mensura longe lateque diffusam. Quid mirum igitur, si tam numerosæ multitudini ad latendum, ad conveniendum, ad orandum, ad peragendum synaxes, ad tumulandum denique fidelium corpora quærerentur vastissima

sima locorum spatia? Adde, quod, ut in Martyrologiis observare licet, una Roma maestandis Christi ovibus generale quasi macellum constitutum esset. In ea quippe aut Imperatores, aut Præfecti Urbis perpetuam Christianorum carnificinam exercebant; & vocante ad pugnam hoste, *non singuli militum*, ut Cyprianus ait, *sed tota simul castra prodibant*. Unde exuberante postmodum copia virtutis & fidei, numerari non possunt martyres Christi. Totum mundum, inquit D. Gregorius, fratres, aspicite, martyribus plenus est. *Fam pæne tot qui videamus non sumus, quot veritatitestes habemus*. Cum tot igitur ubique terrarum numero Martyres extiterint, quot præcipue in Urbe Roma extitisse putandum est? Certe Urbem hanc, ut S. Leo exclamat, *beatorum millia martyrum, Apostolicorum æmuli triumphorum, purpuratis & longe lateque rutilantibus peplis ambierunt, & quasi ex multarum honore gemmarum conserto uno diademeate coronarunt*.

Agedum itaque, quisquis es, studiose Lector, qui ad perscrutandos Romanam apud Ecclesiam inæstimabiles sacrarum antiquitatum thesauros, vel certe ad consepulta inter ipsa Martyrum sepulchra Christianæ Religionis trophæa curiosius investiganda ullo traheris desiderio, ipsius Subterraneæ Romæ, sive sa-

crorum Cœmeteriorum descriptionem proprius nunc aggrediamur, eorum præsertim, quæ in amplo Urbis circuitu a-pud notiores & magis celebres Vias sita, velut insignia militantis ac peregrinantis Ecclesiæ tabernacula, tutissimaque o-vium Christi receptacula usque nunc suscipiuntur; quæ item Angelicorum hominum in terris mansiones jure merito dici, ac fidei insuper *supra firmam petram* ædificatæ, contra quam portæ inferorum haud unquam prævalere potuerunt, fundamenta; & demum, ut uno verbo complectar omnia, perennium monimenta certaminum præcipuo à cunctis nomine appellari meruerunt. Atque ut instituti nostri certam rationem teneamus, & viam præmonstrando ipsum Lectorem quodammodo manuducamus, ab una Romanorum mœnium parte iter aggredientes, huc illuc deinde discurrendo progrediemur, quo usque totius Urbis ac suburbiorum ambitu perlustrato, ad locum unde primum viam cœpimus, feliciter deveniamus.

Neque vero sacri hujus itineris aliud nobis initium sive opportunum magis, sive

sive auspicatum quærendum fuerit, aut
seligendum, quam celebris illa reliquas
inter *Triumphalis Via*, nunc jure quidem
potiori, quam antiquis temporibus, no-
bili hoc titulo insignita, meritoque cun-
ctis præferenda viis, nec temere tam præ-
clarum præ se ferens nomen, quæ nimi-
rum nobilissimum suos intra limites
Cœmeterium continet Vaticanum, &
cæteris omnibus in Urbe locis tum anti-
quitate, tum religione, ob recolendam
Apostolici triumphi memoriam, rerum
que sanctimoniam, longe præcellit. Ibi
enim venerandum beati Petri Aposto-
rum Principis corpus requiescit, illius
nempe, qui Dominicæ vociis oraculo to-
tius Caput Ecclesiæ, & fidei Petra ac
fundamentum extitit. Illius, inquam,
qui non unam aut alteram provinciam,
sed totum terrarum orbem Christi E-
vangelio subegit, qui primus Romanæ
Ecclesiæ Pontifex, sicut Julius Cæsar
primus Romanæ Urbis, ac Orbis Im-
perator appellari promeruit. Cæsari et-
enim illud singulare elogium à Plutar-
cho inscriptum est; *quod videlicet mille*
urbes cepit, quod regiones trecentas subje-

cit, quod centena hostium millia in acie cecidit, quod in Asiae, Africæ, Hispaniæ bellis civilibus victor gloriōsus extitit. Piscator autem Petrus, utique amplioribus auctus triumphis, ut Chrysostomus ait, Civitatem maxime regiam occupavit, etiam post mortem resplendet sole clariss: & totius orbis principatum in Urbe orbis capite sibi vindicat, & Vaticanum collem sepulchro suo, ac triumphalibus exuviis illustrat. Ibidem tot Pontificum sanctitate præstantium, ejus & fidei & Cathedræ successorum, ac innumerabilium denique Martyrum corpora condita fuere: qui pro Christo & Apostolica fide ac sede viriliter decertantes, sudoreque & sanguine libenter effuso laureati, dum de idolorum cultu vicitoriæ palmam referunt, ob merita, quæ sibi dimicando pepererant, in terris tropicæ, solidos ac perennes apud cœlestis Capitolium triumphos promeruere.

A celeberrima igitur hac Via, hoc est, ab augustissimo Divi Petri sepulchro, iter ingredientes, ac cæteras dehinc, quæ sunt trans Tyberim sitæ, Aureliam videbunt, Corneliam, ac Portuensem perambu-

bulantes, singula Cœmeteria ibidem existentia studiose perlustrabimus, quo usque ad insignem Apostoli Pauli Basiliacam deveniamus: à qua rursum inceptæ peregrinationis iter resumentes, reliquum viarum agmen, quæ nempe citra Tyberim occurrunt, ac Cœmteriorum, quæ in eisdem latent, contemplationem, bipartita etiamnum profectione, expediemus. Et jure quidem merito ejusmodi nobis ordo servandus occurrit, ut nimirum ipsimet, qui tot ac tantorum Martyrum in nostra hac Urbe, quæ orbis tenet principatum, principes fuere, ipsi inquam Apostoli, Romanæ, aut potius Christianæ Urbis Fundatores, Patres, Pastores, Præsides, piæ hujusc subterraneæ peregrinationis edocendo iter ac dirigendo, cum DEO duces quodammodo nobis adsint, & à singulis beatorum Apostolorum singula suscepτæ profectionis, seu Librorum initia præclaris auspiciis feliciter procedant.

C A P U T I.

De Cœmitorio Vaticano, ejusque origine.

Difficile admodum est, ac prope dixerim impossibile, in tanta rerum antiquarum caligine, quæ nostro huic seculo accidit, dum in ipsa pomeridiana luce cœcutientes palpamus, unius cujusque Cœmeterii, cum tot adnumerentur, originem assequi, ac pro certo statuere, à quo potissimum hæc sumpserint exordium, ac denominationem fortita sint. Quapropter in perquirenda reliquorum Cœmeteriorum origine, ubi quid certi deprehendi vix potest, haudquaquam nosmet ipsos, lectoremque inani studio ac labore gravabimus, ne oleum pariter & operam, quod dicitur, perdidisse videamur. Verum de hoc Vaticano haud temere affirmari à nobis posse arbitramur, Cœmeterii ejusdem sub Neronis Imperio initia extitisse, C. Lecanio Basfo, & M. Licinio Crasso Coss. circa redempti orbis annum sexagesimum sextum. Hoc enim tempore Neronis gladius in Christianos primum sœvire cœpit, commentitia nimirum in Christi fideles, qui Romæ morabantur, calumnia de Urbis incendio dolose promulgata (cujus quidem ipsummet Neronem permulti auctorem fuisse dixerunt): quæ is occasionem nactus ex-

exserendi gladii, & exercendæ ad libitum carnificinæ, multiplicibus, iisdemque atrocissimis adinventis ad pascendos oculos tormentorum generibus, in suis apud Vaticanum hortis, vel etiam in Circo, dira insontes clade, veluti Reipublicæ hostes, & ingenti Christianam religionem ignominia affecit [Quam quidem deplorandam Christianorum sortem, quæ ad commiserationem intuentium animos flesteret, & barbarem hominis mentem, qui nullum sœviendi modum ficeret, ex iis quæ in antecessum de persecutionibus primævæ Ecclesiæ contulimus, latius recognoscere licet.]

Quo igitur tempore horribilem hanc Christianorum in Vaticano lanienam Nero exercebat, ut nobis haud improbabilis conjectura suadet, sanctissimi illi Religionis nostræ Patres, ac reliquorum Christi fidelium Duces, quorum pietas maxime erga beatorum Martyrum sepulturas enituīt, cum acerbissima initaret calamitas, & pios quosque impeteret, secretam quandam propinqui Vaticani montis partem sibi delegerunt, in qua, loci opportunitate perspecta, sacrum hoc Cœmeterium inchoandum adaperiendumque curarunt, ut collecta fidelium, qui paſſim maſtabantur, corpora, clam deferentes tuto recepti loco, sepulturæ, quo par erat honore, demandarent. Accedit, quod inaudita grassantis tunc Neronianæ persecutionis rabies tam copiosam cadaverum multitudinem procul à cædis &

carnificinæ loco asportari nullatemus permetteret.

Cumque hi fortissimi Martyres Apostolorum discipuli essent, & primitiæ Martyrum, quos ipsa Romana Ecclesia ad triumphum, imò ad cœlum provexit (prout in sacris Martyrologiis nuncupantur); haud cùjusquam menti dubium suboriri potest, aut debet, quin venerabiles illi surgentis Ecclesiæ Patres devotissimo animi affectu eosdem honorifice, ut par erat, sepelire fategerint non tantum, sed & sacrum sepulturæ locum, totumque pariter Cœmeterii ambitum pretiosissimis refertum pignoribus summo pietatis studio prosequi initierint. Quin, quod ad sacri ejusdem loci cultum spectare videatur, ipsoſmet sanctissimos Christianæ Reipublicæ Principes, & maxime Petrum, unà cum recenti illo ac fidei candidato Christianorum cœtu, huc saepius ad sacras obeundas vigilias, ac divina peragenda mysteria convenisse credendum est. Etenim consueuisse Petrum, dum Romæ effet, Vaticanum collem frequenter adire, inter cætera manifeste S. Martialis Acta (ab Aurelio Lemovicensi Episcopo conscripta) testantur: in quibus, ubi de Stephano duce, ab eodem Martiale ad Christi fidem traducto, agitur, qui in Urbem unâ cum suis ad impetrandam sibi Petri Apostoli benedictionem venerat, hæc leguntur: *Ingredientes vero Romam, inve-*

nerunt Apostolum in loco qui dicitur Vaticanus, docentem multas populorum turmas. Vides, Lector, beatissimi Apostoli præsentia Vaticanum collem ac Cœmeterium præ cæteris apprime nobilitatum fuisse.

Præterea vero certum apud omnes, atque omnino indubitatum est, Vaticanum hoc Cœmeterium quicquid splendoris ac gloriæ obtinet, id profecto ex gloriose B. Petri Apostoli corpore ac sepulchro, quod complectitur, promeruisse. Anacletus enim, ab eodem Apostolo Presbyter ordinatus, cum ad Pontificatum deinde electus fuisset, non modo B. ejusdem Petri sepulchrum exstruxit atque exornavit, sed Vaticanum insuper Cœmeterium & locum pariter, ubi Romani Pontifices, Petri successores, post mortem deponerentur, ampliavit; teste Damaso in ejusdem Gestis, itemq; Beda in Martyrologio suo. Ac re ipsa decem ibidem numero Pontifices, qui in ordine consequuntur, conditi fuere: *Linus nempe, Cletus, Anacletus, Evaristus, Sixtus, Telesphorus, Hyginus, Pius, Eleutherius, & Victor:* quorum sepulturæ locum Damasus describens, & sacra pariter Martyrologia, dum de his mentionem faciunt, eosdem juxta corpus Beati Petri tumulatos fuisse asserunt.

Porro in idem postea Cœmeterium, pietatis & observantiæ causa, quam Christiani erga eundem beatissimum Apostolum præ

se ferebant, alii item innumeri Martyres frequenter officiosa eorundem manu illati fuere. Qua super re etsi scriptis consignata nulla alia prorsus, quæ hactenus innotuerit, memoria superstes sit; nos tamen dubitare haud sinit traditio ipsa, quam velut per manus ab antiquis accepimus, & quæ ad nostra hæc usque tempora post longam interlapsorum seculorum seriem convalescens, loci ejusdem venerationi mirifice adstipulatur, dum pro certo habet, ac palam afferit, *totum subterraneum veteris Basilicæ ambitum sanctorum Martyrum ossibus confertum olim fuisse*, sed medium præcipue navem transversamque crucem (ut communiter appellant) thesauris hisce redundasse.

Ad quod comprobandum, in eadem Vaticana Basilica exstat, & ad hæc usque tempora visitur Culcitra quædam satis ampla, quæ cooperiendis beatorum Martyrum cadaveribus, dum hæc post cædem recenti adhuc sanguine respersa, in Vaticanum Cœmeterium à fidelibus tumulanda deferrentur, inserviebat. (Cujus etiam in quodam manuscripto, qui in ejusdem Basilicæ Archivo asservatur, tanquam reliquiæ insignis, & maximæ devotionis mentio habetur.) Hæc vero Culcitia altero panno holoserico coniecta est à Lod. Blanchetto ejusdem Basilicæ Canonico; & summo venerationis cultu inter cæteras reliquias asservatur, & conspicienda populo ac veneranda propo-

nitur

nitur certis quibusdam solemnioribus diebus, sed præcipue festo Dominicæ Ascensionis die ingenti pompa ac musico concentu; & usque ad primam mensis Augusti diem magna confluentum devotione invisit ad consequendos sacrarum indulgentiarum thesauros, quos eam visitantibus summi Pontifices elargiti sunt, ut Franc. Torigius in suis Cryptis Vaticanis recenset. Illud insuper hic addi potest, quod & in perpetuosto ejusdem Basilicæ Archivio legitur, ubi de ingenti Martyrum numero, quorum reliquiis facer hic locus locupletatur, hæc subjunguntur: *Die 22. Junii decem millia martyrum. Habemus de eorum reliquiis, & eo die multitudo mulierum confluit ad Basilicam flexis genibus, & faculas accensas in manu gestantium. Ex quibus facile conjici potest, quam copiosa olim beatorum Martyrum multitudo extiterit, quorum corpora in hunc sacrosanctum locum persecutiois tempore deferri, ac ibidem tumulari contigit.*

Apud eandem porro Basilicam in Vaticanis cryptis quædam Petra asservatur, super qua innumeri fere Martyres effuso sanguine martyrii agonem consummarunt. Hæc olim *Petra Scelerata* vulgo à gentilibus appellabatur. Cum enim hanc Christianorum sanguine jugiter madentem viderent, eam summopere detestantes hoc nomine infamare conati sunt: verum summo

mo eandem in honore Christiani semper habuerunt, & veluti rem sacram suspiciebant. Hæc autem inscriptio ibi legitur :

SUPER ISTO LAPIDE MULTA
CORPORA SANCTORUM MARTYRO
CÆSA SUNT.

Erat in veteri Basilica ad lævam partem juxta facellum sanctissimi Sudarii : nunc vero juxta lustralis aquæ fontem ad dextram intrantibus sub Innocentio X. Pont. Max. omnibus veneranda exhibita est. In Patavina civitate alter similis extat lapis Martyrum sanguine illustratus, & hujusmodi inscriptionis titulo exsculptus :

*Quam lapis hic pretiosus, ubi tot colla piorum
Martyrii titulo deposuere caput.*

Quam deinde ob causam Julius II. summus Pontifex, qui primam veteris Basilicæ demolitionem aggressus est, locum adeo venerabilem ac religiosum haud ruinis opprimi, ejusdemque cultum obliterari sustinuit, sed nefas id esse ratus ; ut sacræ ac venerandæ antiquitati simul & semel prospiceret, eundem intra novi à se designati Templi terminos complecti voluit. Quin & deinceps Pontifex Paulus V. dum immensum recentioris fabricæ opus urgeret, eique absolvendo propensius instaret, nullam prorsus pavimenti partem, quod veteri Basilicæ infervierat, & tot (ut diximus) venerandis beatorum Martyrum reliquiis ibi-
dem

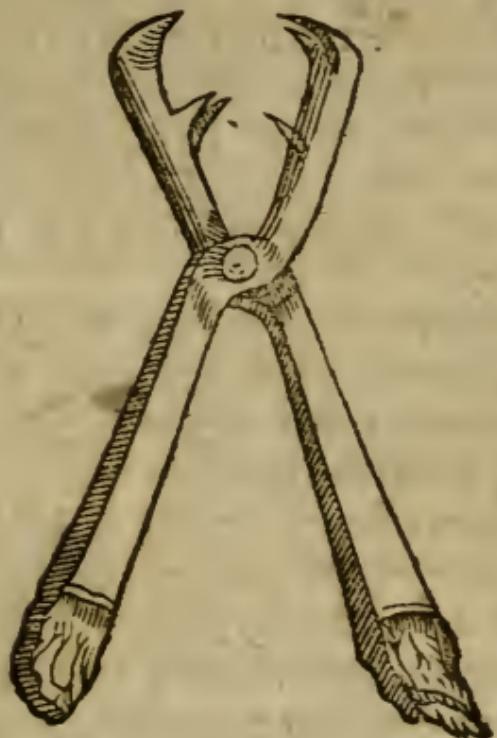
dem conditis refertum excultumque erat, in profanæ usum areæ excludi passus est, sed hac una potissimum ratione sapientissimus ille Pontifex permotus ultra præscriptam à Michaële Angelo ichnographiam, ejusdem novi Templi spatium protendi voluit: prout satis liquet ex inscriptione, quam idem Pontifex tanquam perenne monimentum Basilicæ, cui erigendæ exornandæque jugiter institit, hisce insculptis marmori notis appendit:

PAULUS V. PONT. MAX.
 VATICANUM TEMPLUM
 A JULIO II. INCHOATUM
 ET USQUE AD GREGORII
 ET CLEMENTIS SACELLA
 ASSIDUO CENTUM ANNORUM
 OPIFICO PERDUCTUM
 TANTÆ MOLIS OCCASIONE
 UNIVERSUM CONSTANTINIA-
 NÆ BASILICÆ AMBITUM IN-
 CLUDENS CONFECIT
 CONFESSIONEM B. PETRI EX-
 ORNAVIT FRONTEM ORIEN-
 TALEM
 ET PORTICUM EXTRUXIT.

Cæterum ut ex hæc tenus dictis haud obscure intelligere licet, quod sub demolitæ Basilicæ solo, ac inferiori ambitu sacrum olim Cœmeterium extiterit, ita sane ipsa oculorum experientiâ idem comprobatum est.

est. Ubi enim humus ad nova jacienda fundamenta è profundo finu egereretur , fere innumera defunctorum sepulchra, oratoria, nec non cubicula , una cum loculis apte circumcirca dispositis , aliorum instar Cœmeteriorum , reperta fuere. Exornabantur autem cubicula hæc quibusdam sanctorum imaginibus , & nonnullis, quæ ad Christianæ rei historiam pertinent , picturis, ut Alpharanus, partim habita à senioribus ejusdem Ecclesiæ notitia , partim vero ipsem oculari fide posteriorum memoriarum consignavit. Porro verisimile est, hujuscemodi conditoria atque sepulchra majori saltem ex numero beatorum Martyrum corporibus inservisse. In eorum enim quibusdam, ut idem Alpharanus refert, spirans ac vivus quodammodo sanguis repertus , ejusdem pro Christo effusi , ac perpessi pro fide martyri manifestum intuentibus præ se ferebat indicium. Quin imo Paulo III. regnante, dum eademerigendæ fabricæ fundamenta instruerentur , nonnulla alia perfodientibus sepulchra apparuere , inter quæ dum studiose cæmentarii perveitigant , ferreus forceps adinventus est ejusmodi formæ, ut sequitur.

Instrumentum autem hoc , cui ungula olim nomen erat (ed quod ferarum imitaretur vestigia) excruciantis excarnificandisque Christi Martyribus adhibebatur : quo sane quam plures dire affecti coronam pro-

promeruerunt. Unde hujusce instrumenti in eorundem Martyrum Aëtis, apud Cyprianum item, Augustinum, Prudentium, aliosque veteres Scriptores frequens admodum mentio recurrit. Ac mos erat Christianis, ut in monumentis Martyrum ipsa quoque interdum martyriorum instrumenta reconderentur. Hæc porro ungula, in lucem ex Vaticano Cœmeterio educta, in sacrarum Sanctuario Reliquiarum præmemoratae Basilicæ, religioso cultu, tanquam res omni pretiosior auro dignissime asservatur, & Christianorū populo videnda ac veneranda proponitur, & his præcipue, qui ad detestandam tyrannorū fævitiam, admirandamq; sanctorum Martyrum constantiam, ean-

eandem suscipere ac contemplari cupiunt. Ejusdem autem adinventio in Ecclesiæ Archivio his verbis adnotatur: *Forceps ferreus, seu instrumentum ad torquendum Martyres, repertum in sepulchris Martyrum, cum tempore Pauli III. noviter effoderentur fundamenta Basilicæ.*

Neque vero, postquam successu temporum à diutinis persecutionum procellis, ac sæva tyrannorum rabie Ecclesia respirare cœpit, optatæque pacis tranquillitas Deo adspirante oborta est, Christiani ullenus destitere; quin ob propensionis observantiae cultum, quem beato Petro Apostolici senatus Principi deferebant, ambitiosius quodammodo institere apud Vaticanum Cœmeterium, in quo Petrus ipse recondebat, sepulturæ sibi locum diligere. Quapropter post majorem veteris Templi apsidem quidam in idem Cœmeterium ingressus patebat, ipsi quodammodo monti incumbens, cui & Oratorium superexstructum erat, quod ex parte adhuc sub ipsa Maffæi Vegii tempora visebatur; id vero, postea dirutum omnino ac funditus eversum fuit, ut novæ Templi fabricæ loco cederet: quo tempore fere omnes Vaticani Cœmeterii aditus præclusi, & quæ superrant subterranearum viarum ac cubiculorum vestigia suppressa penitus ac deleta sunt.

Reperiri item eundem intra ambitum con-

contigit, cum ad jacienda novæ Basilicæ fundamenta, è profundis visceribus humus extraheretur, *Arcas complures lapideas*, eleganti sane opere ac miro artis studio elaboratas, quarum plerasque, & illas præcipue, quæ sacrarum exsculptis historiarum imaginibus sunt insignitæ, Antonius Bosius (de Antiquitatibus Subterraneæ Romæ præclare meritus) diligentí opera ac studio in unum collegit, earundemque exemplar, nullis parcendo impensis, incidi curavit: ex quibus quidem selectiores peculiari Capite Lectori contemplandas proponemus, quæque iisdem continentur imagines pro re nata exponemus.

Porro Cœmeterium Vaticanum sacro ac salutari Baptismatis fonte decorabatur, quo sanctissimi quondam Pontifices, ac ipse met fortasse Apostolus Petrus ad Christi fidem ultro venientes, dum acerbiora instarent Ecclesiæ tempora, de more abluebant; ex quo nonnulli idem Cœmeterium *Fontis S. Petri* nomen sortitum fuisse existimarent. Qui cum, Liberio Ecclesiam regente, pene dirutus esset, ac temporum injuria corruptus: aquarum enim venæ, ex immidente colle destillantes, per fractis rivulorum ductibus fistulisque, sparsim per Cœmeterii ambitum delabebantur, atque in ipsamet sanctorum Martyrum sepulchra sensim defluebant, cum ingenti quidem sanctorum ossium detimento: Damasus proinde

inde, apud Romanam Ecclesiam tunc Presbyter, errantibus aquarum venis in unum diligenter collectis, aptatisque cuniculis, novum Baptismi fontem exstruxit, ut sequentia ejusdem carmina, quæ tunc temporis in marmore incidi jussit, indicant.

*Cingebant latices montem, teneroque meatus
Corpora multorum cineres atque ossa rigabant.
Non tulit hoc Damasus, communī lege sepultos
Post requiem tristes iterum persolvere pœnas.
Protinus aggressus magnum superare laborem
Aggeris immensi dejecit culmina montis,
Intima sollicitus scrutatus viscera terræ,
Siccaravit totum, quicquid madefecerat humor,
Invenit fontem, præbet qui dona salutis.
Hæc curavit Mercurius Levita fidelis.*

Id autem operis tunc potissimum à Damaso præstitum est, cum Liberius summus Pontifex clam ab Urbe profugus, ad Constantii Imperatoris Arrianorumque furorem declinandum, Via Salaria in Cœmeterio latitaret; in ejus enim locum tunc Damasus Romanæ Ecclesiæ Vicarius institutus fuerat. Ad hunc deinde fontem accedens ipsemet Liberius, die festo Pentecostes innumeram hominum utriusque sexus multitudinem salutari Baptismo expiavit, ut in Actis ejusdem Damasi legitur.

Hunc item fontem Prudentius in hymno, quem de Petri passione cecinit, eleganter simul ac copiose carminibus istis describit;

Dextra Petrum regio tectis tenet aureis receptum
Canens oliva & murmurans fluento.

Namque supercilio saxi liquor ortus excitarit
Fontem perennem Chrismatis feracem.

Nunc pretiosa ruit per marmora, lubricatque clivū,
Donec vidente fluctuat colymbo.

Interior tumuli pars est, ubi lapsibus sonoris
Stagnum navali volvitur profundo.

Omnicolor vitreas picturas superne tingit undas,
Musci reluent, & virescit aurum.

Cyaneusque latex umbram trahit imminentis os̄tri :
Credas moveri fluctibus lacunar.

Pastor oves alit ipse illuc gelidi rigore fontis,
Videt fitire quas fluenta Christi.

Quibus satis superque Prudentius ostendit, ad sua usque tempora hunc in Vaticano Cœmeterio fontem fidelium usui perstitisse: qui postea tamen cum ipso Cœmeterio omnino dirutus ac subverlus est; ita ut nullæ ejusdem (quod valde doleñdum) aliquibi reliquiæ supersint, nisi forte, quod circa posterioris crepidinem apsidis, & sub areæ Vaticanæ porticibus etiam nunc aquarum scaturigines passim conspiciantur, quarum aliquot in limpidissimum fontem ac saluberrimum Urbanus VIII. corrivavit, versibusque, S. Damasum æmuntatus, exornavit.

Verum, ecce, postremis temporibus, uberrimæ istæ aquarum venæ, quibus Vaticanum Cœmeterium antiquitus irrigabatur, quosque B. Damasus in fontem denuo, ut

ut diximus, direxerat, unà cum antiquo aquæ ductu tandem sub Innocentio X. repertæ; ne tantæ unquam rei memoria aboleretur, in Apostolici Palatii aream ad publicam commoditatem deductæ, in pulcherrimum fontem multis scatentem fistulis aptatæ sunt: & historia insuper Liberii Pontificis sacro populum abluentis Baptismate, marmori ibidem exsculpta, fidelium oculis contemplanda exhibetur, hujusmodi apposita, ad perpetuum rei monimentum, inscriptione:

AQUAM VATICANI COLLIS
 INCERTO OLIM A CAPITE DEERRANTEM A B. DAMASO INVENTA SCA-
 TURIGINE AD LAVACRUM NOVÆ
 GENERATIONIS IN FONTEM COR-
 RIVATAM RURSUS AMISSAM
 INNOCENTIUS X. PONT. MAX.
 CONQUISITAM REPERTAMQUE,
 AC MIRE PROBATAM
 FONTI RECENS EXSTRUCTO RESTI-
 TUIT, UT IN URBE AQUIS PEREGRI-
 NIS AFFLUENTE,
 ÆDES VATICANÆ SUAM HANC
 HABERENT GEMINA SALUBRITATE
 GRATIUS HAURIENDAM.
 AN. DOM. M. DC. XXXIX.
 PONTIFICATUS SUI V.

Illud demum hic advertendum est, Cœmeterium hoc, quamvis ab Eusebio aliisque Scriptoribus communiter Vaticani appelleatur

tur nomine; à primis nihilominus Christianæ religionis primordiis, variis quidem modis denominatum fuisse: videlicet, *Memoria*, *Confessio*, *Martyrium*, *Petr Limina*, *Trophæum Apostolicum*, & aliis consimilibus titulis: quæ omnia procul dubio ad ipsummet beatissimum Petrum Apostolorum Principem præcipue spectare & rationi congruum, & æquitati consentaneum videtur; ut nimirum, quemadmodum reliqua Romanæ Urbis Cœmeteria insignium Sanctorum nomine ut plurimum decorantur, quorum sacra possident corpora: pari ratione Vaticanum, quod omnium est antiquitatis prærogativa nobilissimum, multiplices itidem præclarosque, gloriofissimo Archi-Apostoli ibidem quiescentis nomini ac merito cohærentes titulos sortiretur. De cuius nunc martyrii ac sepulturæ loco ut nonnulla subjiciamus, & tempus, & Lector à nobis exigere videtur.

C A P. II.

De Martyrii & Sepulturæ loco Beati Petri Apostoli.

DE certo ac peculiari loco, ubi Petrus Apostolus nobilissimum crucis patibulo martyrium consummavit, di-

versæ sane, ac, si mavis, inter se pugnantes Scriptorum sententiæ recensentur. Sunt enim, qui Petri martyrium in summo *Janiculo* contigisse arbitrantur, ubi nunc ejusdem B. Petri vulgo dicta in *monte Aureo*, Ecclesia exstat, & in medio Cœnobii claustro, quod contiguum est, ædricula quædam formæ rotundæ, ac miro artis studio in ejus honorem à Philippo II. Hispaniarum Rege constructa suspicitur: quem ipsummet locum esse perhibent, in quo beatissimi Apostoli crux defixa fuit. Et hujus quidem sententiæ patroni eo potissimum argumento nituntur: quoniam descriptum legitur, Petrum videlicet *prope Naumachiam* cruci suffixum fuisse: Romanarum autem antiquitatum scriptores *Naumachiam* in *Transtyberina* regione ad *Janiculi* radices ponunt. Traditionem insuper, vigentis scilicet hucusque erga collem hunc pietatis; ac demum, factam divinitus revelationem quandam, pro obfirmando assertione sua adferunt. Alii contra constanter asserunt, ac mordicus defendunt, Apostolum beatissimum in eodem *Vaticani* loco crucis patibulum subiisse, in quo deinde pia fidelium manu sepultus est, ac toto terrarum orbe celeberrima constructa ejusdem Basilica cernitur.

Quamvis autem super his rebus, quæ dispu-

disputationi subjacent, & controversiam patiuntur, probatis utrinque Scriptoribus, quorum auctoritate fulciantur, occurrentibus, haud consilii nostri, aut propositi sit pro certo quicquam statuere ac definire: maximam tamen Vaticani montis dignitati & gloriæ injuriam facere, & loci sanctitatem haud parum imminuere videmur, nisi posterioris hujus sententiaæ rationes quamplures, ac nostro quidem judicis ad id convincendum solidiores, in medium fideliter adduceremus. Si igitur traditioni innitendum est, longe quidem antiquior, & apud omnes fere à tot retro seculis ad nostrum usque ævum grata magis, ac majori recepta consensu traditio est, Petrum scilicet in Vaticano, ubi nunc ejusdem Templum attollitur, ligno quondam suffixum, ac sepultum fuisse. Ibi enim, ut à Jul. Herculano memoriæ proditum est, locus exstabat, qui communis omnium voce ad posteros usque transmissa, *Crucifixionis B. Petri* locus palam dicebatur; quo sub titulo maximæ apud fidèles omnes venerationi erat.

Quod vero attinet ad argumentum illud de Naumachia sub Janiculo posita; hæc quidem olim inibi fuit, quam Cæsar prope suos ad Tyberim hortos extruxerat; haud tamen inde sequitur, quod non alia sub Vaticano pariter esse potuerit, cum

præsertim quinque aut sex Naumachiæ, P. Victore teste, Romæ antiquitus extiterint. Quarum certe unam Vaticano adscribunt Andr. Fulvius, Marlianus, L. Faunus &c alii; cuius item Naumachiæ pluribus locis meminit Anastasius. Adde quod ex literis ac diplomatis Pontificum compluribus, tum ex Actis Sebastiani Martyris idem hædus obscure colligere datur. Itaque ut perspicuum hæc tenus, ac omnino vero simile est, juxta B. Apostoli sepulchrum quandam antiquis temporibus Naumachiam extitisse; ita illam ipsam procul dubio martyrii ejusdem scriptores, non autem alteram in Transtyberina regione sitam intellexerunt.

Idque vel ex eo magis convinci videtur, quod in B. Petri Gestis, quæ sub Lin nomine circumferuntur, non modo Petrum juxta Naumachiam, sed etiam juxta Neronianum Obeliscum in crucem aëtum fuisse asseritur. Hæc enim ibi habentur Pervenit denique una cum Apostolo & apparitoribus populus infinitus ad locum qui appellatur Naumachia, juxta obeliscum Neronis i monte. Qua igitur ratione de Naumachi sub Janiculo existente intelligi id potuit quæ tam longe ab indigitato obelisco distabat? Hoc ipsum porro perspicue patet ex libro Græco de passione B. Petri, qui apud Vaticanam Bibliothecam asservat

tu

tur, ubi de ejusdem crucifixione isthæc (Latine reddita) recitantur: *Deducitur Petrus ad eam partem montis Vaticanæ, quæ arborem supra Terebinthum kabet, & infra in subjecta planicie Naumachiam. Ac statim de Apostolico sepulchro subjungitur: Sustulerunt corpus S. Petri clam, & posuerunt illud sub Terebintho prope Naumachiam, in loco, qui dicitur Vaticanus. Quid quæso dici poterat clarius?*

Accedit hisce (magni utique ponderis argumentum) quod antiquus Romanorum mos fuit, ut in reos ac fontes homines extra Urbis mœnia animadverteretur: Janiculus vero jam inde ab Anco Martio quarto Romanorum Rege intra pomœrium conclusus Urbi adjunctus fuerat, ut Plinius, Strabo, Eutropius, aliquique teſtantur: itaque juxta memoratam hanc Romanorum consuetudinem haud verisimile est, Petrum crucis supplicio in Janiculo addictum fuisse, qui ipsius olim Urbis pars erat; imo potius apud Vaticanum, de quo nunc agimus, utpote qui tunc temporis extra mœnia situs longissimo ab Urbe intervallo disjungebatur. Adeo, quod, cum impius Nero in votis maxime haberet, gestiretque suos Vaticanos hortos & Circum innocentium Christianorum sanguine respargere, atque adeo locum cumulato facinore, nova subinde

exhibendo crudelitatis spectacula, insignem ac memorabilem reddere; credibile inde fit, barbarum hominem, Vaticanicum hunc collem, ne quid ipsius immanitati, & Christiani nominis gloriæ deesset. Petri itidem summi Sacerdotis sanguine insignire atque illustrare voluisse.

Sed dum hujus quæstionis definitiōnem, ut præmittebamus, nostram norfacimus, quin prudentis potius judicis Lectoris, quid apte magis ad rem, quid vero probabilius videatur, relinquimus; alterum interim nobis sat fuerit, quod quidem instituti nostri præcipuum est, apud omnes fere certum exploratumque haberi, locum, ubi primum Petrus Apostolus beatissimus humatus est, collem Vaticanum esse, & ex nobili ejus deinde sepulchro Cœmeterium, in eodem collitum, decus ac toto in orbe terrarum splendorem nominis ac venerationis cultum accepisse. Quod cum à nemine, arbitramur, facile in dubium revocari possit; haud interim tamen prætereund hic est S. Isidori Hispal. auctoritas, qui satis clare ac distincte beati ejusdem Apostoli sepulchrum designat, dum sic scribit *Sanctus Petrus sepultus Romæ in Vaticano secus viam Triumphalem, tertio lapide ab Urbe ad orientalem plagam. Initio scilicet metiendi facto à columna milliarium, qua-*

Ro.

Romano o'lim in foro constituta erat.

In Actis vero Apostolorum Petri & Pauli ex M. S. Cod. Lateran. isthæc leguntur: *Et hoc dicens S. Petrus emisit spiritum. Statim apparuerunt ibi Viri sancti, quos nemo unquam viderat antea, nec postea vide-re potuit. Isti enim dicebant, se propter ipsum de Hierosolymis advenisse: & ipsi una cum Marcello illustri viro, qui crediderat, & sua relinquens Simonem Petrum secutus fuerat, abstulerunt corpus ejus occulte, & posuerunt eum ad Terebinthum, juxta Naumachiam, in locum, qui appellatur Vaticanus.*

Cæterum validissimum in hanc rem argumentum nobis Eusebius suggerit, dum lib. 2 Hist. Eccl. c. 24. hæc habet: *Et Paulus quidem Romæ capite plexus, Petrus autem crucifixus eodem Nerone imperante traditur; & confirmat rem gestam, quod Cœmeteria ibidem hucusque Petri & Pauli cognomen obtinent. Innuens nimirum, hoc ipsum in Vaticano Cœmeterium ab Apostolorum Principe, id est, ejusdem sepultura, appellationem fortitum, & Petri Cœmeterium vocatum fuisse: quemadmodum & alterum, quod Ostiensi Via sicut erat, S. Pauli denominatum fuerit.*

Itaque per hæc tenus dicta satis quidem evidens atque indubitatum fuerit, beatissimum Apostolum Petrum in ipsomet loco post suscep-tam martyrii coronam pio-

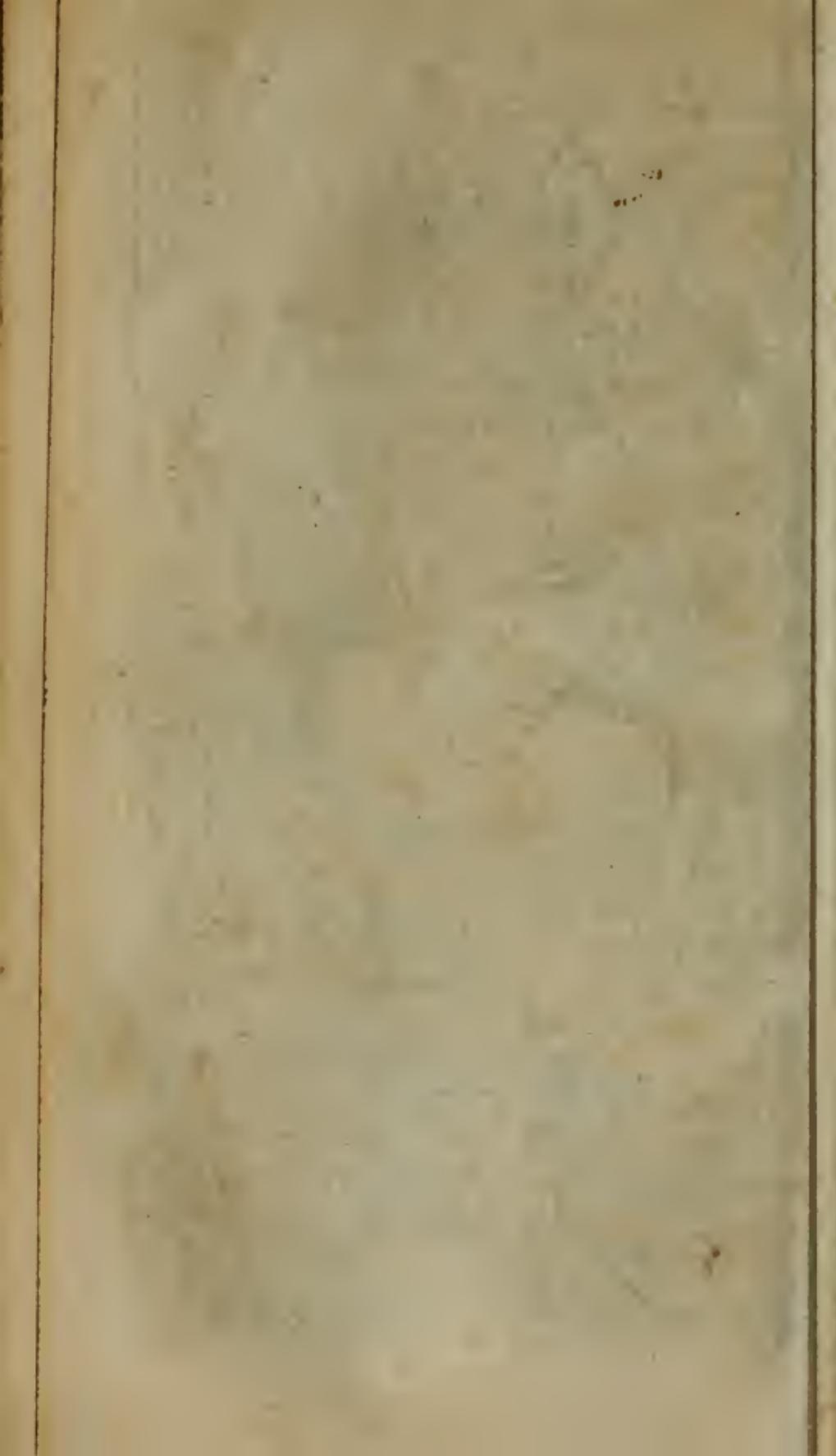
rum manu humatum fuisse, ubi hodierna die sacrosancta ejus Basilica subsistit, & totius orbis veneratione suspicitur.

Quod vero ad conditorum attinet, in quo sacrum corpus depositum fuit, de eo quoque satis constat ex vetustissimis quibusdam picturis, quæ ad nostra usque tempora in ipsa porticus fronte antiquæ Basiliæ permanferant, totamque intuentibus rem mirifice designabant: hæ quippe lapideam arcam affabre coloribus exprimebant, intra quam post adeptam martyrii coronam devotorum manu discipulorum dignissimus Christi Apostolus reponebatur. Cujus quidem recolendæ historiæ, & arcæ pariter, antequam una cum porticu abolerentur, imagines diligenter artificum penicillo exceptæ, tanquam nobile venerandæ antiquitatis monumentū posteritati traditæ sunt, earumque exemplar in ejusdem Basiliæ Archivio servatur, quod & merito hic Lectori contemplan-dum proponimus.

Porro Arca hæc, quæ sacrum Apostoli corpus continebat, in crypta quadam Vaticani montis per honorifice fidelium manu tunc primum collocata fuit, quo loco, ut supra dictum est, Christiani acerba illa Neronianæ carnificinæ procella exagita-ti, ad tuto conveniendum persecutionis tempore, haud multo antè sacrum Cœme-te-

HVMATIO CORPORAIS PRINCIPIS APOSTOLOR QVANDO S. SILVESTER EIVS EX PORTICU VETERIS VATICANE BASILICE

terium auspicati fuerant. Verum paulo post idem B. Apostoli sepulchrum novis constructionibus à B. Anacleto Pontifice auctum exornatumque est, dum ille adhuc presbyteri in Ecclesia munus obiret, prout supra ex Damaso ostendimus.

Quum vero succedente tempore Vaticana sepulchra ab Heliogabalo Imperatore impie vastari ac subverti contigerit, Christianos tunc, ut traditur, quo sacrum beatissimi Petri corpus ipsas intra ruinas inviolatum servarent, illud una cum B. Pauli corpore usque ad *Catacumbas* translisse credibile est: verum prolixius hac de re suo infra loco, ubi de ipsis Catacumbis in Cœmeterii Callisti descriptione sermo habebitur.

Cæterum illud apud omnes indubitatum est, inde rursus B. Petri corpus sublatum, & à Cornelio Papa in pristinam Cœmeterii Vaticani sedem restitutum fuisse, prout ex Anastasio in conscriptis ejusdem Cornelii Gestis constat. Neque unquam in posterum idem venerandum corpus loco dimoveri contigit, quo usque Romana in Urbe post insignem è Maxentio relatam victoriam, erecto triumphali Crucis vexillo, & Christi nomine toto terrarum orbe propagato, *Vaticanum Templum* à Constantino Magno magnificentissime excitatum est; ibique locato Principis

Apostolorum sepulchro, illud religiosissimus Princeps pro Constantiniana pietate ac munificentia exornandum illustrandumque curavit, uti paulo post enarrabimus.

Quo autem devotionis cultu Vaticanicum collem, eamque præcipue partem nullo non tempore Christiani prosecuti fuerint, in qua sacrum Petri corpus depositum est, jugis populorum concursus, antiquus peregrinationum ritus, affidua & nunquam hactenus intermissa sacratissimum hunc locum invisendi consuetudo, quæ à primis jam usque temporibus invaliduit, probe testantur: sed quæ in Romano Breviario ad rem leguntur, hic potissimum nobis recensere fas fuerit: *Ex locis sacris, quæ olim apud Christianos venerationem habuerunt, illa celeberrima & frequen- tissima fuerunt, in quibus condita sanctorum corpora, vel aliquod martyrum vestigium aut monumentum esset. In quorum numero sanctorum locorum in primis semper fuit insignis ea Vaticani pars, quam S. Petri Confessionem appellabant. Nam eo Christiani ex omnibus terræ partibus, tanquam ad fidei Petram, & Ecclesiæ fundamentum convenientes locum Principis Apostolorum sepulchro consecratum summa religione ac pietate venerabantur.*

C A P U T III.

*De Vaticana Basilica supra Cæmeterium
à Constantino M. exstructa.*

Cum Divina Bonitas Ecclesiam diris
haec tenus acerbisque persecutionum
procellis exagitatam respicere tandem,
ac suorum vota fidelium, quæ assiduis je-
juniis ac vigiliis cumulata, toto terrarum
orbe, sed præcipue ad sacram B. Apostoli
Petri Confessionem, ipsi in odorem suavi-
tatis jugiter offerebantur, benignis exci-
pere auribus dignata, Constantino Augu-
sto, Constantii & Helenæ filio, oculos in-
fanis idolatriæ erroribus occœcatos cœ-
litus referasset, eundemque Imperatorem
salutari fonte Baptismatis ab omni labore ex-
piatum, ac rerum supernarum luce per-
fusum, Ecclesiæ tutorem, vindicem, pro-
pugnatorem, assertorem fidei, fundato-
rem pacis, ac illibatae demum Religionis
eximium toto terrarum orbe propagato-
rem constituisset, inter cætera augustissi-
mi Imperatoris animo suggessit, ut pri-
mus in ipsius Dei, ac Sanctorum hono-
rem magnificentissima Templa publice
variis locis exædificaret, & lege item ac
libertate promulgata, ab aliis ædificanda
sanciret.

Ac præcipua quidem inter Templa,

quæ pius Imperator condidit, Vaticanum
in primis extitit, quod super ipsummet
Principis Apostolorum sepulchrum, nec
non reconditas ibidem sanctorum ordine
Pontificum ac Martyrum reliquias mira
operis celeritate excitavit. Dignissimus
etenim Imperator die octava post suscep-
ptum Baptismum supplex ad B. Petri
Confessionem accedens, ibidem imperia-
li deposito diadematæ, regiam exutus
chlamydem, humi provolutus, uberri-
mis undique perfusus lacrymis, Deum al-
tissimum exoravit, persolutisque humili-
ter votis fabricæ protinus inchoandæ om-
nium primus manum admovit; si quidem
sceptri vice, quod paulo ante deposuerat,
ligone ad eruendam humum desumpto,
in sanctorum duodecim Apostolorum
honorem, totidem terræ cophinos sua ma-
nu à fundamentis egessit, quos devotionis
gratia, non jam Imperatorem, sed vilem
bajulum agens, suis inde humeris aspor-
tare, cæteris in hoc Principibus glorio-
sior, haud erubuit. Sed ex ipsis S. Silve-
stri Papæ Aëtis hæc plenius accipere ju-
vet: *Constantinus Imperator processit, albis*
depositis, totus mundus, & salvus, & veniens
*ad Confessionem Apostoli Petri, ablato dia-
mate capitis, totum se planum projiciens in fa-
ciem, tantum illic lacrymarum effudit, ut om-
nia illa insignia vestis purpureas infunderen-*
tur,

tur, dans voces inter amaras lacrymas, quibus se errasse, & peccasse, reumque se esse de persecutione sanctorum commemorans, non esse dignum ejus limina contingere cum ingentigenitu exclamabat. Et subinde exuens se chlamyde, & accipiens bidentem, ipse primus terram aperuit ad fundamenta Basilicæ S. Petri construenda; deinde, in numero duodecim Apostolorum, duodecim copkinos plenos suis humeris superimpositos bajulans de eo loco, ubi fundamenta Basilicæ Apostoli erant jacienda. &c.

Hac deinde magnificentissime construta vetus beatissimi Petri sepulchrum ære Cyprio circumdari, & omni ex parte muniri obfirmarique jussit, ne inde ullo unquam tempore sacratissima illa pignora dimoveri, aut à quoquam in posterum ultra ratione contingi attrictarique possent: ipsumque intra sepulchrum crucem auream, corporis plane magnitudini coæqualem reposuit, desuper autem Altare lapideum erexit, cui Ciborium quoddam, argento, & auro, gemmisque fulgentibus ornatum superaddidit, & donaria quamplurima, atque amplissimos redditus obtulit; quod & ipsimet Basilicæ eadem munificentia præsttit; candem enim opulentissimis redditibus auxit, copiosaque pretiosissimarum rerum supellectili datum mirifice illustravit. Quæ omnia, cum

ornamentorum ingenti tam numero,
quam pondere, tum alii, tum Bibliothecarii
præcipue in Silvestro, prolixius enarrant.

Neque vero illud hic à nobis silentio
prætereundum est, eandem Vaticanam
Basilicam à summo Pont. Silvestro in ho-
norem Apostolorum Principis xiv. Kal.
Decembris dicatam fuisse, ut celeberrimus
hujusce Dedicationis dies fidem facit, qui
sacris in Martyrologiis quotannis solenni
ritu recolitur. De qua in perantiquo M.S.
apud ejusdem Basilicæ Archivium isthæc
leguntur: *Consecravit autem & idem vene-
rabilis Papa Silvester Ecclesiam Apostolorum
Principis in xiv. Kal. Dec. quam etiam piissi-
mus Imperator à fundamentis erexit, &c.
In qua & super corpus Apostoli altare consti-
tuit lapideum, & Chrismate perunctum (se-
cundum morem, quem posteris tradidit obser-
vandum) benedixit & consecravit.*

C A P U T IV.

*De plurimorum Sanctorum Corporibus,
ac Reliquiis, quibus Basilica & Cœ-
meterium Vaticanum de-
corantur.*

Vaticanî porro Cœmeterii atque Basili-
cæ splendor & gloria ex eo potissimum
au-

augetur, quod scilicet præter sacratissimum Principis Apostolorum, quod possidet corpus, venerandis quoque Sanctorum plurimorum ibidem in Domino quiescentium pignoribus, tanquam pretiosissimis gemmarum thesauris, ac totidem terrestre hoc coelum stellis coruscans datur. Quæ quidem sacra corpora aut hic primum condita, vel in eandem Ecclesiam à fidelibus delata sunt, quasi ad tutum religionis asylum ac fidei orthodoxæ petram, ut Petro nimirum, cum quo divinæ rei symbolum, dum inter vivos degarent, communicaverant, vel ipsam post mortem quoque inseparabili amoris nexu conjungerentur, & sacris jugiter ejusdem cineribus adhærerent.

In hac igitur augustissima Urbis, imo Orbis Basilica Sanctorum præcipue Apostolorum *Simonis*, & *Judæ* corpora conquiescunt; quæ quidem dum veteri demoliendæ Basilicæ cæmentiariorum manus admoveretur, ingenti ibidem omnium gaudio velut aurum in luto reperiri contigit; prima nimirum Octobris die, anno 1605. sub Altari eorundem nomini dicato, in media navi, qua ad sinistram ingredientibus Ecclesiam aditus patet, inter quintam & sextam olim ordine columnam, in loculo marmoreis tabulis circumsepto, ac ferreis hastis superimposito, qui ali-

aliquantis per à terra, ne loci humore sacra corpora labefactarentur, attollebatur; quæ & ejusmodi situ locata fuerant, ut orientem ipsum respicerent. Antiqua vero apud omnes traditio vigebat, quod beatissima hæc pignora illic asservarentur, ibidemque fidelium quisquis accedebat, eadem pie venerari consueverat. Hæc demum sacra corpora translata fuere anno 1605. die 27. Decemb. ab Evangelista Pallotto, S. R. E. Cardinali, tunc ejusdem Basilicæ Archipresbytero; decenterque sub Altari reposita, quod meridiem versus, & ad levam pariter introeuntibus, ad ejusdem nunc Basilicæ apsidem conspicitur: & quidem eum in modum ibi locata sunt, ut orientem, velut antea, respicerent; capita nimirum ad ipsum Epistolæ cornu constituta fuere, pedibus subinde ad cornu Evangelii conversis. Porro eadem sacratissima pignora in plumbea quadam arca inclusa sunt, cum prius altera cypressina diligenter circumdata obtecta que fuissent; ambæ tamen hujusmodi arcæ marmoreo circumseptæ sarcophago, incomparabiles binorum Apostolorum thesauros Urbi custodiunt; recentis interim depositionis memoria plumbi laminæ diligenter hisce verbis insculpta:-

CORPORA SANCTORUM SIMONIS
ET JUDÆ APOSTOLORUM SUB

AL-

ALTARI ANTIQUISSIMO IN VATICANA
BASILICA EORUM NOMINI
DICATO AD MERIDIEM
INTER V. ET VI.
COLUMNAM AB INGRESSU MEDIÆ
NAVIS I. OCTOBRIS ANNI
INFRA SCRIPTI INTRA MARMOREAM
ARCAM JUXTA VETEREM
TRADITIONEM REPERTA CUM EA
PARS ECCLESIAE RUERET
PAULI V. PONT. MAX. JUSSU
EUANGELISTA PALLOTTA
TITULI S. LAURENTII IN LUCINA
CARDINALIS CUSENTINUS
EJUSDEM BASILICÆ ARCHIPRESBY-
TER IN NOVUM TEMPLUM TRANS-
TULIT ET SOLEMNI RITU HAC
SUB ARA RECONDIDIT DIE XXVII.
DECEMBRIS FESTO S. JO. EUAN-
GELISTÆ ANNO M. DC. V.
FONTIFICATUS EJUSDEM
S. D. N. ANNO PRIMO.

In hac item sacrosancta Basilica duorum
insignium Ecclesiæ Doctorum corpora
condita sunt, *Ioannis* videlicet *Chrysostomi*,
quod ex Altari, ejus nomini in veteri Ba-
silica dicato, ac demum e sacrario ad lo-
cum, in quo Canonici psalmodiæ ad præ-
fens operam dant, translatum, sub Altari
quod vulgo Pietatis nuncupatur, deposi-
tum, fidelium venerationi patet: tum in-
comparabili celebris sanctitate viri Grego-
rii

-*rii Nazianzeni* corpus , quod ex Monasterio monialium B. Mariæ in campo Martio Gregorius Papa XIII. in Gregorianum sacellum à se magnificentissime extitum, solenni ritu ac pompa transtulerat, sub majori ejusdem sacelli Altari, sacris ibidem prius mysteriis de more peractis, plumbea inclusum arca idem Pontifex sua manu reposuit die 12. Junii , anno Dom. 1580. pluribus insimul eodem sub Altari reconditis sanctorum Martyrum reliquiis, quæ in argentea ibidem lamina (ne tantæ unquam rei memoria intercidet) descriptæ singillatim fuerunt.

Neque item subticere hic possumus aut debemus, *S. Petronillæ* corpus è Cœmetorio suo , Ardeatinam juxta viam sito , in Mausoleum ad ejusdem honorem olim erectum , quod in hac Basilica extabat , à Paulo Papa hujus nominis Primo translatum fuisse , & in nobilissimo marmoreo labro conditum , hac utique inscriptione apposita: AUREÆ PETRONIL- LÆ DULCISSIMÆ FILIÆ. Sed Mausoleo deinde ob novæ Basilicæ constructionem penitus diruto , sacrum corpus apud sacrarium aliquandiu constitit, quo usque Greg. XIII. Pont. Max. jubente sub Altare sanctissimi Crucifixi veteris ejusdem Basilicæ , religioso cultu ibidem asservandum , illatum est. Demum

cum

cum & hoc quoque postmodum destrui contigisset, in aliud sacellum, ejus pariter nomini in novo Templo dicatum, solenni ritu translatum, perpetuæ illuc sepulturæ traditum fuit, die 15. Januarii anno salutis 1605. cuni hujusmodi inscriptione: CORPUS PETRONILLÆ. Caput vero lectissimæ virginis argentea inclusum theca apud ejusdem Basilicæ sacrarium una cum cæteris sanctorum reliquiis religiosissime asservatur.

Nobilitatur præterea Templum hoc sanctorum Processi & Martiniani reliquiis: quorum prima translatio pariter, & novissima depositio ex sequenti epigraphe, laminæ cuidam plumbeæ inscripta, liquido cognoscidatur:

CORPORA SANCTORUM
PROCESSI ET MARTINIANI MARTY-
RUM, A PASCHALE PAPA I.
EX COEMETERIO S. AGATHÆ
VIA AURELIA, AD VATICANAM
BASILICAM
HONORIFICE DELATA
AC IN SACELLO VERSUS MERIDIEM
AB SE MAGNIFICE EXTRUCTO
INTRAPORPHYRETICAM
HANC CONCHAM RECONDITA
NOVI DEIN TEMPLI GRATIA
A JULIO II. INCHOATI
SACELLO IPSO DISJECTO
IN SUPERTITE BASILICÆ PARTE
RE-

REPOSITA, QUA COLLABENTE
 ITERUM LOCO MOTA
 PAULI V. PONT. MAX.
 JUSSU EUANGELISTA PALLOTTUS
 TITULI S. LAURENTII IN LUCINA
 CARDINALIS CUSENTINUS
 EJUSDEM BASILICÆ ARCHIPRESBY-
 TER IN NOVUM TEMPLUM TRANS-
 TULIT ET HAC SUB ARA AD
 SEPTENTRIONEM SOLEMNI RITU
 CONLOCAVIT DIE XVIII. DECEM-
 BRIS FESTO SS. INNOCENTIUM
 ANNO M. DC.V. PONTIFICATUS
 EJUSDEM S. D.N. ANNO PRIMO.

Vaticana insuper Basilica præclari in-
 ter cæteros Martyris *Gabini* exuviis nobil-
 litatur. E Sardinia enim, ubi ille glorio-
 sum pro Christo martyrium subierat, huc
 olim ejusdem corpus translatum, sub Altar-
 i in ejus honorem dicato, & à Grego-
 rio III. consecrato, juxta Canonicorum
 odeum, repositum est. Cui jam ab anti-
 quis temporibus celeberrimæ insularum
 Sardinia & Corsica annum pendere tri-
 butum venerationis ergo consueverant.

Huc item velut in tutum religionis asyl-
 lum, invictorum *Tiburtii* & *Gorgonii* Mar-
 tyrum ossæ ex Coemeteriis sublata à Gre-
 gorio IV. Pontifice inferri meruerunt, &
 ab eodem sub Altaribus Oratorii, quod
 ipse in S. Gregorii M. honorem exstruxe-
 rat, sejunctim prope nuncupatam Judicii

januam, ad lævam ingredientibus, collo-
cata fuere.

Et hæ quidem sunt pretiosissimæ San-
ctorum exuviae in sacro sanctæ hujus Ba-
silicæ sinu quiescentium: quorum *pre-
iosa in conspectu Domini* vita pariter & mors
fuit; & quorum nomina nobis inno-
scunt: eorum autem, quorum nomina in
libro vitae descripta nos latent, quæ in
quampluribus antiquæ Basilicæ oratoriis,
facellis, arisque recondebantur; ac præ-
sertim in utroque B. Mariæ facello, ut
Manlius & Anastasius testantur; nemo
est, ut arbitramur, qui enumerare sufficiat.

Neque interim cuiquam hic ambiguum
fieri poterit, à Paschali videlicet Pontifice
hujus nominis Primo, quippe qui innu-
mera Sanctorum corpora suburbanis è
Cœmeteriis transtulit, quamplura item in
oratoriis, altaribusque in hac Basilica ab
se exstructis ob studiosum religionis obse-
quium honorifice ibidem fuisse recondita:
quemadmodum etiam (quod pariter no-
bis credere par est) reliqui sanctissimi
Pontifices facella hic ab se constructa no-
bilissimis hujuscemodi thesauris incompa-
ribili munificentia cumularunt. Ecquis
enim nesciat, à Bonifacio IV. maximam
confertamque sacrarum reliquiarum co-
piam, in facello quod inter veteris Basili-
cæ portas, Ravenianam, & Judicij appel-
la-

latas, extabat, repositam olim fuisse, ut ipse-
met satis luculenter testatur in suis, quæ
apud Vaticanum Regestum asservantur,
literis. Hanc porro inæstimabilem sacra-
rum reliquiarum congeriem, ossium ni-
mirum & cinerum, una cum lapide san-
guine resperso, anno 1605 d. 20. Octobr.
in ejusdem facelli & altaris demolitione,
in lateritia quadam tumba reperiri conti-
git; quæ demum translatæ in novam Ba-
silicam fuere, & sub Altari, in apside, quæ
ad meridiem respicit, in plumbea qua-
dam arca asservandæ decenter collocatæ,
anno 1606. d. 20. Januarii, addito ad per-
petuam rei memoriam hoc inscriptionis
titulo:

**CINERES MULTORUM SANCTORUM
AC SANCTARUM
IN VATICANA BASILICA,
INTER PORTAS JUDICII,
ET RAVENIANAM
SUB ALTARE S. BONIFACII PAPÆ IV.
AC SUB EJUS CORPORE
INTRA LATERITIAM TUMBAM
REPERTOS,
ET IN NOVUM TEMPLUM
PAULI PAPÆ V.
JUSSU ILLATOS
HIC JUXTA CORPUS EJUSDEM
S. PONTIFICIS LOCULO PLUMBEO
RECONDENDOS CURAVIT
EUANGELISTA PALLOTTUS**

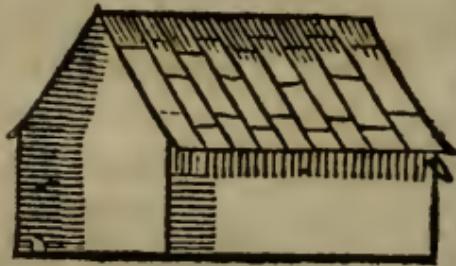
TIT.

TIT. S. LAURENTII IN LUCINA
 CARD. CUSENTINUS,
 HUJUS BASILICÆ ARCHIPRESBYTER,
 ANNO M. DC. VI. DIE XX. JAN.
 PAULI PAPÆ V. ANNO PRIMO.

Demum studiosus ac pius Lector memoria repetat, quod superius diximus, totum nempe veteris Basilicæ pavimentum, undeque Sanctorum refertum substratumque corporibus extitisse. Quam ob causam inter ejusdem Basilicæ ruinas, quo loci sanctitati consultum esset, & ne quid devotioni fidelium deperiret, illud ipsum omni ex parte integrum illibatumque, opportuno quidem consilio, ac DEI prvidentia, servatum fuit, & nullibi defossum, præterquam ubi novæ Basilicæ fundamenta jacta fuerunt. Præterea cadaverâ in effossione reperta, omnia communiquodam sepulchro, ad hoc specialiter elaborato, semper cum honore fuerunt reposita, uti Alpharanus, vel maximam ob id exultationem præferens, aperte testatur.

Id ipsum porro hac quoque nostra ætate videre contigit. Etenim cum novi Templi construendi causa, vetus alicubi pavimentum aperire ac submoveare opus fuisset, haud pauca numero sub eo sepulchra reperta sunt, quæ etsi titulo ac inscriptio-
 ne carerent, signis tamen quam certis san-
 torum ibi Martyrum extare ossa intuenti-
 bus

bus dabatur intelligi. In quodam enim tumulo, cunctis oblitupescentibus, ossa recenti conspersa sanguine post longa revoluta secula mirum in modum visa sunt. In altero item sepulchro adolescentuli cuiusdam corpus, ut ex ossibus conjici potuit, videndum se obtulit, super quo nigri coloris velum appositum erat, coagulatum adhuc, exsiccatumque in superficie cruentum exhibens; quem utique fideles, qui ejusdem martyrio interfuerant, de more affervandum pietatis studio collegerant. Erat autem tumulus hic lateritus, in hanc formam constructus. Sacra vero hujusmodi corpora, & aliorum complurium, eodem sub pavimento tunc temporis reperta, in amplum quoddam *Polyandrum* hujus rei gratia exstructum, haud longe ab augustissimo Principis Apostolorum sepulchro, condita fuere, hoc inscriptionis titulo prænotatum:

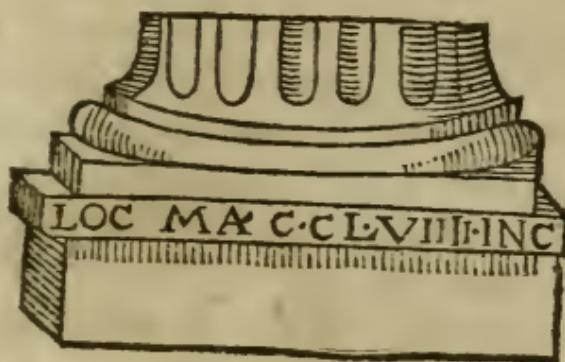
POLYANDRUM.

HUC CONGESTA SUNT OSSA OMNIA,
SANCTA OPINIONE DEFUNCTORUM
NOVI GRATIA TEMPLI ERUTA
E LOCULIS SUIS, UT COMMUNI
CONDITORIO REQUIESCANT.

M. D. XLV.

Eo-

Eodem fere tempore, anno videlicet 1607.
d. 6. Julii sub columnæ cujusdam basi,
quæ minori veteris Basilicæ navi sufful-
ciendæ inserviebat, sepulchrum ex parte
marmoreum, & ex parte porphyreticum
repertum est, in quo nonnulli, ut pie cre-
ditur, Martyrum cineres continebantur:
in basi enim columnæ ejusdem hæ inscul-
ptæ notæ legebantur.

Id est, LOCUS MARTYRUM
CCLVIII. IN CHRISTO. Ethæc
de Sanctorum corporibus in sacrofæcta
hac Basilica reconditis enarrasse satis fit.

C A P U T V.

De summis Pontificibus sanctitate con-
spicuis, ac cæteris in Vaticano apud
B. Petrum quiescentibus.

C Um incomparabilis vir pietatis ac
sanctimoniaz Anacletus, Pontificum
C Ro-

Romanorum in ordine quintus, ut opportunus Summorum Pontificum sepulturæ locus pateret, Vaticanum Cœmeterium, ut supra diximus, ampliaverit, eorum plerique primævis illis Ecclesiæ temporibus juxta B Petri Apostolorum Principis sepulchrum conditi fuere, quippe qui ejusdem & fidei & Cathedræ consortium cœlitus obtinuerant; ut proinde, *quos socios teneret cœlum, sepulchorum hic corporum non separaret monumentum.* Hic tamen nonnullos excipere fas est, qui in variis Cœmeteriorum cavernis peculiaria sepulchra fortiti sunt, ut suo infra loco demonstrabitur. Quamplures item in porticu ante ipsam Basilicam, Christianæ humilitatis gratia; & alii demum in interiori ejusdem Basilicæ ambitu sua humari corpora voluere, ea nimirum parte, seu ala, quæ ad lævam est ingredientibus, idque ab ejusdem summitate usque ad *porticum, Pontificum* propterea communi tunc vocabulo appellatam. Ut igitur ad propositum veniamus, Summos nunc Pontifices, in hac sacra Basilica tumulatos, ab ipsomet B. Petro ex ordine recensere insistemus; additis iis potissimum Epitaphiis, & Inscriptiōnibus, quibus ipsius depositionis memoria annexa deprehenditur.

S. Petrus, Apostolorum Princeps, &
pri-

primus in ordine Romanorum Pontificum, cum gloriosum, crucis patibulo sub Nerone affixus, martyrium consummatum, anno Christi 69. die 29. Junii in Vaticano Cœmeterio, ut supra vidimus, per honorifice sepultus est: & inde vitor in Cœlum ascendens, totam Romani Capitoli gloriam, victricibus ibidem corporis exuviis depositis, in Vaticanum transtulit atque invexit.

S. Linus martyr, qui secundus post Petrum Dei Ecclesiam rexit, & sub Imperatore Vespasiano effuso sanguine viriliter pro Christo decertavit, anno 80. die 23. Sept. juxta ejusdem B. Apostoli corpus in Vaticano sepelitur: quanquam postea (testante Petro in Catalogo) à Gregorio Ostiensi Episcopo Ostiam corpus ejus translatum, & in Ecclesia majori S. Laurentii reconditum est.

S. Cletus Pontifex, qui sub Domitiano martyrio coronatus fuit, anno Christi 93. d. 26. April. juxta B. Petri corpus reponitur.

S. Anacletus sub Trajano anno 112. die 13. Julii pro Christi fide interemptus, ibi honorifice tumulatur.

S. Evaristus, qui sub Hadriano Imperatore anno 127. die 26. Octobr. martyrii palmam adeptus est, eodem excipiendus loco in Vaticanum infertur.

S. Sixtus, hujus nominis *Primus*, invitatus pro Christo martyr sub Antonino Pio, anno Dom. 142. d. 6. April. B. Petro ac cæteris Pontificibus appositus est. Verum Paschalis Papa I. eum inde in Oratorium à se exstructum transtulit, prope majus ejusdem Basilicæ Altare, ut Anastasius testatur.

S. Telesphorus, eodem sub Antonino martyr, anno 154. die 5. Januarii apud S. Petrum pariter depositus in Christo quiescit; quemadmodum & quatuor, qui subsequuntur Pontifices, martyrio itidem illustres, nimirum

S. Hyginus sub eodem Antonino, anno 158. die 11. Januarii. *S. Pius* sub M. Aurelio & L. Vero, anno 167. die 11. Julii. *S. Eleutherius* sub Commodo, anno 194. die 26. Maji. *S. Victor* sub Severo, anno 203. die 28. Julii.

S. Fabianus sub Diocletiano Imperatore martyrii corona auctus anno Christi 253. die 20. Januarii, in Cœmeterio Callisti sepultus est; ex quo postmodum loco Paschalis I. eundem huc transtulit, & in Oratorio à se eretto, unà cum B. Sixti I. corpore recondidit.

S. Leo Primus, ob meritorum laudem, quibus in Ecclesia præfulsit, cognomento *Magnus*, qui primus item inter sanctos Pontifices non martyres adnumeratur,
anno

anno 461. die 11. Aprilis, haud tamen juxta S. Petrum una cum aliis de more sepultus est, sed in Basilicæ ejusdem vestibulo, ante Secretarium, in postrema nimis mirum ejusdem vestibuli parte, ad levam ingredientibus. Postmodum vero à Sergio I. ut Anastasius refert, corpus ejusdem sublatum in Oratorio ad dextram majoris apsidis prope S. Petri aram collocatum est.

Tres item sanctissimi *Leones* summi Pontifices; *Secundus* scilicet hujus nominis, *Tertius*, & *Quartus*, eodem in Oratorio conditi fuere, ibidemque anno Domini 1607. die 20. Maji, Paulo V. regnante, cum ipsius oratorii Altare disjiceretur, feliciter adinventi sunt. Quæ quidem sacratissima pignora, eodem Pontifice jubente, post impensum, ut par erat, venerationis cultum, brevi interjecto tempore, die nempe 27. Maji, velut quid haud ullo æquiparandum pretio, in novam Basiliacam translata, ibique in superiori extremo facello, quod meridiem respicit, in nobilissimo quodam affabre ex marmore elaborato, sacrisque historiis exsculpto sarcophago religiose condita fuere. S. quidem Leonis I. corpus in arca lignea (qua & inventum fuerat) quæ altera plumbea circumdabatur; cæterorumque trium in arca cypressina. Ipsique sarcophago in plumbi lamina hujusmodi memoria apposita est:

CORPORA SS. LEONUM PRIMI, SE
 CUNDI, TERTII, ET QUARTI,
 SUMMORUM PONTIFICUM CONDITA
 IN PARTE DEXTERA BASILICÆ, AL
 LATUS MAJORIS ALTARIS
 PRINCIPIS APOSTOLORUM
 SUB ARA VETERIS ORATORII,
 QUÆ SUPEREXTRUCTO PAVIMENTO
 TEGBATUR,
 INDE PAULI V. PONT. MAX. JUSSU
 EDUCTA
 EUANGELISTA PALLOTTUS
 TIT. S. LAURENTII IN LUCINA
 CARDINALIS CUSENTINVS,
 HUJVS BASILICÆ ARCHIPRESBYTER
 SOLEMNI PROCESSIONE IN NOVUM
 TEMPLVM EXTVLIT,
 ET HAC SVB ARA,
 IN EADEM MERIDIONALI PARTE
 REPOSVIT XXVII. MAJI
 DOMINICA INFRA OCTAVAM
 ASCENSIONIS. M. DC. VII.
 PONTIFICATVS S. D. N. ANNOTERTIO.

*S. Simplicius Papa, qui anno 483. die 2.
 Martii meritis plenus decessit, in Basilicæ
 Vaticanæ porticu juxta Secretarium tu-
 mulatus est.*

*S. Gelasius II. vir meritis ac sanctitate pol-
 lans anno Chr. 496. d. 21. Novembr. eo-
 dem loco reponitur.*

*Anastasius quoque anno 498. d. 21. No-
 vemb. ibidem sepultus cæteris Romanis
 Pontificibus aggregatus est.*

S. Sym-

S. Symmachus, ob vitæ probitatem ac virtutum merita spectatissimus, ibidem anno 514. die 17. Julii in Basilicæ vestibulo humatus est.

S. Hormisda, cæteros inter Pontifices ob singularem vitæ sanctimoniam celebrandus, anno 523. die 6. Augusti & ipse in Vaticano sepulturæ locum obtinuit.

S. Joannes Papa hujus nominis *Primus*, diro quidem carceri mancipatus, multisque ærumnis confessus Ravennæ sub Theodorico Rege decessit, anno 526. d. 27. Maji. At ejus corpus Romam postea translatum, ad Vaticanam Basilikam sepultura donatum est die 26. Junii; quamquam haud ulla extante memoria, in qua potissimum Basilicæ parte conditum sit. Quapropter tam de ipso, quam de cæteris, quorum peculiaris sepulturæ locus ignoratur, firmissime tenendum est, inter sanctorum, quæ supra recensuimus, Pontificum corpora, à fidelibus tumulata fuisse.

Felix IV. anno 530. die 12. Octobris intra sacrum ejusdem Ecclesiae ambitum repositus est: cuius deinde tumulus hujusmodi fuit inscriptione nobilitatus:
Certa fides justis, cœlestia regna patere,

Antistes Felix quæ modo latus habet.
Prælatus multis, humili pietate superbus
Promeruit celsum simplicitate locum.

*Pauperibus largus, miseris solatia præstans,
Sedis Apostolicæ crescere fecit opes.*

Bonifacius II. anno 531. die 17. Octo
in eadem Pontificum porticu sepultus est

Joannes II. cognomento *Mercurius*, an
no 535. die 24. Junii in Vaticano cæteri
Pontificibus appositus est.

S. Agapetus, qui omni virtutum laude
ac sanctitatis gloria præcellens, Constan-
tinopoli è vita discessit, haud aliorum san-
ctorum Pontificum in Vaticano quie-
scentium consortio privari meruit. Ejus
etenim corpus Romam translatum, in
plumbea quadam arca, anno 539. die 20
Sept. in Vaticanam Basiliacam per honori-
fice illatum est.

Vigilius Pontifex, qui, dum Romam
Constantinopoli rediret, anno 555. vita
functus est, ibidem pariter sepulturæ lo-
cum obtinuit: nam venerandum ejusdem
corpus Romam translatum, primum qui-
dem in Cœmeterio Priscillæ, Via Sal-
aria; inde vero in Vaticano conditum est,
ut Manlius refert; qui ipsius insuper se-
pulchrum juxta altare S. Silvestri in trans-
versa navi, & maximam juxta Aram exti-
tisse commemorat.

Pelagius hujus nominis *Primus* anno
559. die 2. Martii, eodem Manlio teste,
prope Secretarium sepelitur, cum hoc
quidem epitaphio:

Hic requiescit Pelagius Papa, qui sedit annos iiii. menses x. dies xvij. depositus iiii Nonas Martii.

Ioannes III. anno 572. die 13. Julii in Vaticano deponitur. Tum Benedictus I. anno 577. die 31. Julii, & Pelagius II. anno 590. die 5. Februarii sepulturæ patiter locum ibi fortiuntur.

S. Gregorius Magnus, admirandæ virtutis sanctitatis, cæterisque Pontificibus ob eximiam virtutum gloriam, ac meritorum prærogativam æquiparandus, dignissimum Romanæ Ecclesiæ lumen, ac singulare Romanorum decus, anno 604. die 12. Martii in cœlum evolavit: cuius sacrum corpus, assiduis studiorum & solitudinum laboribus, nec non variis infirmæ valetudinis incommodis, & podagræ doloribus attritum, ac pene consumptum, ante Secretarium conditum fuit inter porticas columnas, inquit Manlius: inde tamen à Gregorio IV. in Ecclesiam prope dictum Secretarium, sub Altari reconditum est, quod nostra adhuc ætate juxta portam, Judicii nuncupatam visebatur: ibique cum in arca lignea repertum fuisset, anno 1606. die 8. Januarii, solemnni pompa, ut tanti Pontificis merito par erat, in novam Basilikam delatum, in sarcophago marmoreo depositum est, sub Altari quod è Gregoriani facelli conspectu cernitur,

ubi Gregorii Nazianzeni corpus requiescit: quod quidem, Deo disponente haud peculiari mysterio caruisse credimus, ut bina nimis hæc, & præclarissima Christiani orbis lumina, atque ipsius Ecclesiæ Doctores, alter Latinus, & Gracchus alter, se invicem benigne intra eudem Basilicæ ambitum complecterentur atque amice respicerent. Cujus olim monumentum ejusmodi sepulchrali inscriptione prænotatum fuisse Joannes Diacanus testatur: *Hic requiescit sanctus Gregorius Papa, qui sedit annos 13. mens. 6. dies 16 depositus IV Idus Mart.* Qui & ipse immensas quidem tanti viri de Ecclesia optime meriti laudes sequenti epitaphio delbare voluit:

*Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas vivificante Deo.
Spiritus astra petit, lethi nil jura valebunt,
Cui vita alterius mors magis ipsa via est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra se
pulchro,
Qui innumeris semper vivit ubique bonis.
Esuriem dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis texit ab hoste sacris
Implebatque actu, quicquid sermone docebat,
Easset ut exemplum mystica verba loquens
Anglos ad Christum convertit mente benigna
sic fidei acquirens agmina gente nova.*

Hic labor, hoc studium, hæc tibi cura, hoc Pa-
stor agebas,

Ut Domino offerres plurima lucra gregis.
Hisque Dei consul factus, lætare triumphis,
Nam mercedem operum jam sine fine tenes.

In eodem vero marmoreo sarcophago po-
stremæ depositionis memoria plumbi la-
minæ hunc in modum insculpta fuit :

SANCTI GREGORII MAGNI PAPÆ
PRIMI CORPUS EX ALTARI
S. ANDREÆ SITO IN RELIQUA JAM
COLLABENTE VETERIS ECCLESIAE
PARTE PAULI PAPÆ V.

JUSSU MOTUM, ET IN NOVUM
TEMPLUM SOLEMNI PROCESSIONE
ILLATUM SUB HAC ARA,
CASSA CYPRESSINA INCLUSUM
PILO MARMOREO COLLOCAVIT
EUANGELISTA PALLOTTUS
TIT. S. LAURENTII IN LUCINA
CARDINALIS CUSENTINUS,
Hujus BASILICÆ ARCHIPRESBYTER
ANNO M. DC. VI. DIE VIII. JANUARIE
DOMINICA INFRA OCTAVAM
EPIPHANIÆ, PONTIFICATUS EJUSDEM
S. D. N. ANNO PRIMO.

At sanctissimo huic Pontifici, qui Ponti-
ficias infulas incomparabilis sanctitatis lau-
rea illustravit, cui Urbs Roma, ejusdem
patria, & universus pariter Orbis terra-

rum, paternis ab eo officiis, ac beneficiis
jugiter devinctus plurimum debet, dum
nostra quoque Oratorii Congregatio, sin-
gulari ejusdem patrocinio addicta, mul-
tum debet; descriptis haec tenus in Apo-
stolici Viri laudem elogiis nequaquam
contenti, alterum hunc haud sepulchra-
lem, sed triumphalis instar tituli, ad pe-
renne Gregoriani nominis monimen-
tum, ipsius Subterraneæ Romæ tabulis,
insculpimus.

*O hospes! audis Gregorii nomen.
Ergo dum audis, dum legis nomen,
Omen augurare Pontificis.
Gregorius ergo vigilans, ergo Pastor.
Terra futuro dedit nomen Pontifici,
Cœlum homini, nomini detulit Pontificatum.
Hic urbem patriam habuit
Futurus urbis, orbis pariter, ac patriæ pater.
Senatum abhorrens & claustrum ambiens
Se natum
Non urbis, sed orbis supremo Senatui,
Senаторum paci, bono Reipublicæ, saluti om-
nium, comprobavit.
Constantinopolim Roma legatum misit,
Volens, libens, gaudens
Exceptura redeuntem de legatione Pontificem.
Quippe
Ne tanti viri gloriæ theatrum,
Altera Roma deesset.*

Haud

Haud patriam ille agnovit
Pontificias insulas offerentem, ovantem,
plaudentem,

Domesticos ratus hostes, cives domesticos,
Ne exoratus dignitatem acciperet,
Dignam inexoratus fugam arripuit.

Ne toti lateret mundo humilitas,
humiles excogitavit latebras.

Non jam civis inter honores, at hospes, at
hostis

solus patriæ è solo exsiliens,
Alonge patriam fugiens salutavit.

Quæ Gregorio haud Pontificatum deferre,
sed conferre injuriam,
inferre auxilium visa est.

Fugiens speluncam receptaculum habuit,
Dum Romæ requirentis, gratulantis, exci-
pientis

Blandas cavet, timet, horret insidias;
Novum triumphandi genus,

Quod antiqua semel secula viderunt,

Dum Gregorius nova arte, haud de capta,
Sed de contempta Roma vel fugiendo trium-
phat,

Fuga sine exemplo, exemplum non sine fuga.

Cœlum fugientem haud celat,

Immo latitatem prodit sub specu hominem.

Et igneæ columnæ indicio, latentem,
Suffulciendo orbi columnam, indicat.

Tu columnam qui vides,

Herculeo Gregorianum majus opus,
Quod vides arbitrare.

Quid dignum, quid magnum
Ibi conscriptum latet, si leges.
Audi, quid, cælo teste, columnæ
Vel obmutescens loquitur :

Hucusque Gregorius, non plus ultra mor-
tales.

Majus est ipse miraculum, quam columnæ.

Hic unus, dum meritas lue lueret
Roma scelerum pœnas,

Supplex abluere, diluere alienas
Propriis lachrymis culpas non destitit,
Factus vere Dei & hominum reconciliator.
Pauperes quotidie, & Angelos item inter
pauperes,

Commensales habuit pauperum Pater.

Et Pontificium thesaurum erogando,
Totum fecit pauperum esse patrimonium.

Anglos, quos Angelos appellabat,
Dum pius, dum lynceus transmissio Evangelii
lumine

Lustrat, illustrat, vere fecit Angelos,
Factus ipse Anglorum, Angelorum Apostolus.
Dum unus præ omnibus, pro omnibus scribit,
Divinæ columbæ oraculo, signo numinis in-
signitus est.

Haud enim alio, quam columbæ columba,
Et columnæ columnæ indicio commendari de-
buit.

Tam multa, tam magna, tam mira

Infirmus jugiter corpore, animo tamen vegetus

Fecit, scripsit, docuit, perfecit,
Ut, nisi infirmus, non constasse corpore crederetur,

Qui totus fuisse spiritus credi potuit.

Lector, si plura vis nosse, quæ discas,

Si plura vis discere, quæ nescias,

Ex cognomento disce,

Nil parvum

Sub Magno latere Gregorio.

Sabinianus, spectatæ morum probitatis
Pontifex, in eadem porticu humatus est,
anno 605 die 19. Februarii.

Bonifacius III. anno 606. die 12. Novembris in Vaticano pariter tumulatur.

S. Bonifacius IV. vitæ integritate ac meritorum gloria conspicuus; hic sanctorum Martyrum obsequio deditissimus, innumeris eorundem corporibus è variis Romæ Cœmeteriis in Pantheon translatis, ut diximus, antiquum superstitionis gentiliæ templum in Deiparæ Virginis, & Sanctorum omnium honorem dedicavit; demum plenus meritis cum migrasset ad Dominum, intra B. Petri Ecclesiam prope Ravenianam portam, anno 64. die 31. Maji depositus est. At postmodum sancti limi hujus Pontificis referatum fuit sepulchrum anno 1603. die 21. Octobr.

ubi

ubi inventa sunt ejus ossa in duabus fictili-
bus ollis, & in vitro quodam rotundo
vase recondita. Quæ quidem omnia in
novum translata sunt Templum, ibidem-
que posita in arca cypressina, & sarcopha-
go marmoreo sub Altari quod est in apsi-
de, meridiem versus, ejus memoria in
plumbi lamina his notis inscripta:

**CORPUS S. BONIFACII PAPÆ QUARTI
EX ALTARI SITO IN VATICANA BA-
SILICA INTER PORTAS JUDICII
ET RAVENIANAM**

**A BONIFACIO PAPA OCTAVO
EJUS NOMINIS DICATO ORNATO
ET DOTATO IN NOVUM TEMPLUM
PAULI V. PONT. MAX.**

**JUSSU HONORIFICE TRANSLATUM
HAC SUB ARA RITU SOLEMNI
COLLOCAVIT**

**EVANGELISTA PALI OTTUS
TIT. S. LAURENTII IN LUCINA
CARDINALIS CUSENTINUS
HUJUS BASILICÆ ARCHIPRESBYTER
ANNO M. DC. VI. DIE xvii. JANUARII.
PRIMIS VESPERIS CATHEDRÆ S. PETRI
SEDENTE PAULO PAPA V. ANNO
PRIMO.**

*s. Deus dedit anno 617. die 5. Novemb.
ad sanctum Petrum in Vaticano apposi-
tus est.*

*Bonifacius V. anno 625. die 21. Octobr.
Va-*

Vaticani item sepulchri una cum cæteris Pontificibus consortium habere meruit, quorum virtutes studiose vir Apostolicus fuerat æmulatus.

Honorius hujus nominis *Primus* anno 638. d. 12. Octob. cum vitæ cursum dignis operibus consummasset, Vaticano item tumulo pro suis meritis honoratus est.

Hi pariter, quos modo subteximus, inter alios summos Pontifices sepulturæ locum in Vaticana Basilica fortiti sunt: nempe, *Severinus*, anno 639. die 2. Augusti. *Joannes IV.* anno 642. d. 12. Octob. *Theodorus*, an. 649. d. 14. Maji. *Eugenius I.* an. 655. d. 2 Junii. *Vitalianus*, an. 669. d. 27. Junii. *Adeodatus*, an. 676. d. 26. Junii. *Donus*, an. 678 d. 11. April. *Agatho*, an. 682. d. 10. Januar.

S. Leo II. miræ innocentiae ac sanctitatis exemplar, cum meritis cumulatus an. 684. die 28. Julii migrasset ad Dominum, Vatic. Basilicæ gloriam, apud S Petrum depositus, auxit. Ejus autem corpus in Oratorio, de quo supra, cum tribus aliis sanctissimis ejusdem nominis Pontificibus humatum est.

S. Benedictus II. in benedictionibus dulcedinis à Domino præventus, & ad cœlestia præmia evocatus anno 685. die 7. Maji, apud Vaticanum B. Petro confaci ri meruit.

Joan-

Joannes V. anno 686. die 2. Augusti; &
Conon an. 687. d. 13. Octob. sepulchri lo-
 cum ad Vaticanum obtinuere.

S. Sergius I. jure quidem optimo pri-
 mos inter Romanæ Ecclesiæ Pontifices
 ob singularis vitæ specimen, ac probitatis
 exemplar suspiciendus; cum in Domino
 obdormisset, inter Argenteam portam, &
 Ravenianam, eandem intra Ecclesiam se-
 pelitur anno 701. die 9. Sept.

Joannes VI. anno 705. d. 10. Januar. in
 Vaticano sepelitur.

Joannes VII. cum è vivis deceperisset, ejus
 corpus ante Altare oratorii, quod ipse ad
 honorem B. Virginis erexerat prope por-
 tam, Guidoneam nuncupatam, dextra in-
 trantibus, anno 707. die 18. Octobris con-
 ditum est.

Sisinnius, anno 708. die 7. Februarii in
 Vaticano tumulatur. *Constantinus I.* anno
 714. die 9. Aprilis ad S. Petrum sepulturæ
 traditur.

S. Gregorius II. cum sanctissime Dei Ec-
 clesiæ administrasset, nulli prædecesso-
 rum Pontificum pietatis ac religionis stu-
 dio secundus, post vitæ cursum feliciter
 peractum cæteris Romanis Pontificibus,
 singulari laudum præconio, in Pontifi-
 cum porticu nuncupata, anno 731. die 11.
 Februarii appositus est.

S. Gregorius III. prædecessoris sui vesti-
 gia

gia æmulatus, ejusdemque virtutum do-
tes una cum nomine ac Pontificatu conse-
cutus, postquam extremum vitæ diem
obiisset, anno 741. die 28. Novembr. in-
tra eandem S. Petri Basilicam monumen-
to consignatur.

s. Zacharias Pontifex, insigne Sacerdo-
tis ac Prophetæ nomen quod præferebat,
suis quoque meritis dignissime cumula-
vit; vocatusque ad Dominum, in Ponti-
ficium porticu anno 752. die 15. Martii re-
ponitur.

s. Stephanus III. qui *II.* pariter dictus
est, ibidem anno 757. die 25. Aprilis sepe-
litur.

s Paulus I. Apostolici nominis pariter
& zeli hæres, cum Pontificale munus di-
gne ac laudabiliter obiisset, laborum mer-
cedem à Domino recepturus, evolavit in
cœlum; & ob honorem, quem Aposto-
lo Paulo jugiter ac impense detulerat, pri-
mus in Basilica S. Pauli, apud quam pari-
ter obierat, anno 767. die 29. Junii sepeliri
se voluit: verum tribus postmodum men-
sibus elapsis in Vaticanum translatus, in
Oratorio, quod ipse prope Altare majus
erexerat, honorifice conditus fuit.

Stephanus V. quietiam *III.* dictus est,
anno 770. die 1. Februarii ad S. Petrum
deponitur.

Adrianus Primus, admirandæ vir inte-
gri-

gritatis, meritisque refertus, post absolu-
tum hujus vitæ curriculum anno 795. die
26. Decembris in Vaticanum infertur:
ejus autem corpus in Oratoriō depositum
est, quod ipsem vivens, in transversa
navi, ad apsidis dexteram, prope Altare
majus construxerat; ubi à Carolo Ma-
gno, sepulchralis loco tituli, hujusmodi
laudum præconio apud posteros celebra-
tus est:

*Hic Pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus
auctor,*

Hadrianus requiem Papa beatus habet.

Vir, cui vita Deus, pietas lex, gloria Christus,

Pater Apostolicus promptus ad omne bonum.

Nobilis ex magnagenitus jam gente parentum,

Sed sacris longe nobilior meritis.

Exornare studens dévoto pectore Pastor,

Semper ubique suo templo sacrata Deo.

Ecclesiæ donis, populos & dogmate sancto

Imbuit, & cunctis pandit ad astra viam.

Pauperibus largus, nulli pietate secundus,

Et pro plebe sacris per vigil in precibus.

Doctrinæ, opibus, muris erexerat arces,

Urbs caput orbis honor inclita Roma, tuas.

*Mors cui nil nocuit, Christi quæ morte perem-
ta est,*

Janua sed vitæ mox melioris erat.

*Post Patrem lacrymans Carolus hæc carmina
scripsi,*

Tu mihi dulcis amor: Te modo plango Patrem.

Tu

Tu memor esto mei; sequitur te mens mea sem-
Cum Christo teneas regna beata poli. (per,
Te Clerus, populus, magno dilexit amore,
Omnibus unus amor, optime Præful, eras.
Nominajungo simul titulis clarissime nostra;
Hadrianus, Carolus; Rex ego, tuque Pater.
Quisque legas versus, devoto pectore supplex
Amborum mitis, dic, miserere Deus.
Hæc tua nunc teneat requies, charissime mem-
Cum Sanctis anima gaudeat alma Dei. (bra,
Ultima quippe tuas donec tuba clamet in aures:
Principe cum Petro surge videre Deum.
Auditurus eris vocem, scio, Judicis almam:
Intra nunc Domini gaudia magna tui.
Tum memor esto tui nati, Pater optime, posco,
Cum patre, dic, natus pergit & iste meus.
O pete regna Pater felix cœlestia Christi,
Inde tuum precibus auxiliare gregem.
Dum sol ignicomo rutilus splendescit ab axe
Laus tua, sancte Pater, semper in orbe ma-
net.

Sedit beatæ memoriæ Hadrianus Papa an.
xxij. mens. x. d. xvij. obiit viij Kal. Jan.
Baron.

S. Leo III. vigilantissimus utique, in-
victique animi Pontifex, cum singulari
prudentia ac pietate Romanæ Ecclesiæ
Pontificatum administrasset, & cultum
Vaticanæ Basilicæ summopere dilexisset,
ac promovisset, ut etiam reliquarum Ur-
bis Ecclesiarum, clarus meritis, anno 816.
die

die 12. Junii obdormivit in Domino. Cu
jus venerandum corpus apud *Primum &
Secundum* ejus nominis sanctos Pontifice
depositum est; & una cum iisdem dein
de ampliorem in locum, ut jam diximus
cultu, quo tantorum virorum meriti
parerat, translatum est.

Stephanus V. vel *IV.* anno 817. die 24
Januarii ad S. Petrum tumulatur. *Pascha-*
lis I. anno 824. die 14. Maji ibidem. *Eu-*
genius II. anno 827. die 11. Augusti eo-
dem loco.

Valentinus eodem anno 827. in Vatica-
num infertur. *Gregorius IV.* anno 843 ib.
pariter deponitur.

Sergius II. Pontifex ob virtutum, quas
præferebat, insignia, laudatissimus, anno
847. die 12. Aprilis, in Vaticanæ Basilicæ
Oratorio ponitur, quod à Paschale I. ædi-
ficatum fuerat.

S. Leo IV. dignissimus prædecessorum
suorum hujusc in Pontificatu nominis
successor, qui optime Apostolico munere
perfunctus, & de universa Ecclesia meri-
tus, anno 855. die 17 Julii in pace re-
quiescens in Oratorio Sergii I. depositus;
inde cum aliis ejusdem nominis Pontifici-
bus translatus est. Sed nec silentio hic in-
volvendum, ab eodem S. Leone IV. anno
848. *Leoninam urbem* conditam, ac intra
Urbis ambitum, moeniis exstructis, ac
pro-

propugnaculis adversus barbarorum irruptiones ædificatis, sepulchrum S. Petri, cum Vaticana Basilica, cuius gloriæ additissimus fuit, conclusam fuisse, ut Anastasius, & Bellarminus; quin ipsi, qui adhuc extant, muri ac mœnia, haud obscure fidem faciunt.

Benedictus III. anno 857. die 16. Februarii, in porticu, prope Argenteam portam sepelitur.

Nicolaus I. anno 867. die 13. Novemb. in eadem porticu juxta portam Judicii conditus est.

Adrianus II. anno 872. die 1. Novemb. ibidem cæteros inter Pontifices ad diem novissimum tumulo deponitur.

Ioannes VIII. anno 882 die 15. Dec. prope Judicii portam, in eadem Vaticanae Basilicæ porticu sepulturæ traditur.

Martinus I. anno 884. die 18. Januar. ad S. Petrum conditur. *Adrianus III.* anno 885. d. 9. Martii ibidem.

Stephanus VI. alias *V.* anno 891. die 21. Maji in eadem Vaticana porticu terræ mandatur.

Formosus, anno 898. die 14. Decemb. Et *Romanus*, anno 901. eodem loco sepultura donantur.

Joannes IX. anno 905. ante portam Guidoneam in Vaticano conditur. Et *Benedictus VI.* anno 907. eadem in porticu deponitur.

Chri-

Christophorus Pontifex, qui ab Apostolicæ sedis throno, quem occupaverat, vi exturbatus, in claustrum, tanquam in securitatis sinum, ac felicioris vitæ portum se recipere compulsus, Manlio ac Baronio testibus, post mortem in hac itidem Basiliæ conditus est.

Sergius III. anno 910. ad S. Petrum defertur. *Anastasius III.* anno 912. in Vaticana Basilica de more humatur.

Tum qui hic ex ordine subsequuntur Pontifices, apud Vaticanum pariter sepulchro dñati, cæteris Pontificibus aggregatisunt: *Landus* eodem anno 912. *Leo VI.* anno 929. *Stephanus VIII.* an. 931. *Leo VII.* anno 939. *Stephanus IX.* anno 943. *Martinus II.* an. 946. *Leo VIII.* an. 965. *Benedictus V.* alias *VI.* anno 979.

Joannes XIV. anno 985. in porticu Vaticana apud Joannem *VIII.* deponitur.

Joannes XV. spæstatæ vitæ Pontifex, ac virtutum laude conspicuus, anno 996. in Oratorio B. Virginis, Vaticanam intra Basilicam à Paulo I. erecto, deponitur.

Gregorius V. morum probitate ac vitæ exemplo dignus utique recensendus Petri successor, anno 999. ante Secretarium juxta Pelagium conditur.

Benedictus VII. dictus *VIII.* anno 1024. ibidem in Vaticano requiescit.

Joannes XX. anno 1033. in porticu
Tem-

Templi Vaticani, inter Argenteam por-
am & Romanam deponi voluit.

s. *Leo IX.* sanctissimus quidem inter
æteros Romanæ Ecclesiæ Pontifex, om-
ni virtute ac meritorum laude præfulsit,
ui post varios exantlatos hujus vitæ labo-
res, ad supernam requiem evocatus, anno
1034. in Vaticana Basilica, inter portam
Ravenianam & Argenteam tumulatus
st. Cujus sacrum corpus deinde in ejus-
em Basilicæ demolitione, marmoreæ
uadam arca inclusum, sub Altari reper-
itum, miræ proceritatis fuit, à capite ni-
trum ad pedes longitudine novem pal-
lorum constans. Quod quidem in no-
mum Basilicam anno 1606. die 18. Januar.
anflatum, & sub Altari apsidis, quæ me-
diem respicit, in plumbea quadam atque
pressina arca conditum fuit, hac ad pe-
nnem sanctissimi viri memoriam in-
riptione apposita:

CORPUS S. LEONIS PAPÆ NONI,
MORTUTUM ET MIRACULORUM GLO-
RIA INSIGNIS, SUB ALTARI
MORTUORUM SITO IN VATICANA
BASILICA, INTER PORTAS ARGEN-
TEAM, ET RAVENIANAM, DIE XI.
MENSIS, ET ANNI INFRA SCRIPTI
INTRA MARMOREAM ARCAM
REPERTUM, CUM EA PARS
ECL. RUERET, PAULI V. PONT. MAX:

JUSSU IN NOVUM TEMPLUM
 PROCESSIONALI POMPA DELATUM
 HAC SUB ARA RITU SOLEMNI
 COLLOCAVIT
 EVANGELISTA PALLOTTUS
 TIT. S. LAURENTII IN LUCINA
 CARDINALIS CUSENTINUS
 DICTÆ BASILICÆ ARCHIPRESBYTER,
 ANNO DOMINI M. DC. VI. EJUSDEM
 PAULI PONTIFICATUS PRIMO,
 DIE XVIII. JANUARII
 FESTO ROMANÆ CATHEDRÆ
 S. PETRI.

Urbanus II. vitæ sanctimonia, ac re-
 rum gestarum gloria Romanos inter Pon-
 tifices præcipuus, in transmarina expedi-
 tione, quam contra Saracenos indixit, sa-
 cra ab impiorum manibus loca vindica-
 vit: ipsius enim sanctissimi Pontificis
 opera, ut historiæ perhibent, Asia minor,
 Syria, Palæstina, Mesopotamiæ pars, ur-
 besque clarissimæ Antiochia, ac Hierofo-
 lyma, una cum sacratissimo Christi sepul-
 chro, quæ ante à Mahometanis occupatae
 fuerant, feliciter recuperatae sunt. De-
 dum Pontifex rebus præclare gestis, ac
 meritis cumulatus, Romæ decepsit anno
 1099, & in Oratorio, quod ab Adriano I.
 erectum fuerat, in transversa navi, ad
 dexteram apsidis depositus est, ejusque
 tumulus nobili hoc titulo decoratus:

URBANUS II. AUCTOR EXPEDITIONIS IN INFIDELES.

Lucius II. anno 1144. ibidem tumulatur; quamvis enim nonnulli eundem in Lateranensi Basilica sepultum fuisse afferant: Maffæus tamen Vegius ejus se vidisse in Vaticano sepulchrum apud Celestinum III. testatur.

Eugenius III. Tybure quidem obiit anno 1153. sepultus autem est in Vaticane prope Altare majus.

Sic *Adrianus IV.* qui Anagniæ an. 1159. diem obierat, in Vaticano tamen tumulatus quiescit. Corpus enim Romam translatum, in marmoreo sarcophago, prope Eugenium III. repositum est: inde tamen postea in Basilicæ navim, ac demum subclusus novi Templi pavimentum delatum fuit.

Gregorius IX. itemque *Clemens IV.* anno 1241. ibidem repositi sunt.

Nicolaus III. ex nobili Ursinorum familia, Suriani quidem, Viterbiensis dioecesis anno 1280. decessit. Ejus vero corpus Romanum postea delatum, in Oratorio, quod psemet in honorem S. Nicolai erexerat, in marmoreo quodam tumulo conditum fuit: indeque iterum novo monumento llatum fuisse in Martyrologio Vatic. Basilicæ his verbis legitur: *Decimo septimo Kal. Jun. eodem die facta translatio corporis*

76 Pontifices in Vaticano sepulti. Lib. I.
sanctæ mem. D. Nicolai Papæ tertii in mo-
numento novo.

Honorius IV. anno 1287. in Vaticana
Basilicæ ambitu sepulturæ locum conse-
cutus est.

Bonifacius VIII. singularis prudentiæ
scientiarum pariter, ac magnanimitati
laude inter Pontifices suspiciendus; quia
primus solemne anni Centesimi recurrenti
Jubileum in Urbe, quod nunc viget, in-
dixit & celebravit; ac demum rebus præ-
clare gestis è vita decessit anno 1303. die
11. Octobr. & in Vaticana Basilica in Al-
tari à se erecto in honorem S. Bonifacii IV
inter portas Argenteam & Ravenianam
depositus est: quo postea diruto an. 1605
ejusdem corpus integrum repertum est
longitudinis utique palmorum septen-
cum dimidio circiter; indeque in novam
Basilicam translatum fuit, & sub ejusdem
pavimento, hac inscriptione apposita, re-
conditum:

CORPUS BONIFACII OCTAVI
CAJETANI PONT. MAX.
EX VETERI IN NOVAM BASILICAM
TRANSLATUM, HIC REPOSITUM
JACET. DE QUO ILLUD MEMORA-
B. LE ACCIDIT, QUOD EADEM: DI
QUA OBIIT, QUINTO SCILICET
IDUS OCTOB. JAM INDE TERCENTUM
ET DUOBUS ELAPSIS ANNIS,
IN

INTEGRUM ATQUE INCORRUPTUM
REPERTUM FUIT.

ANNO DOMINI M. D C. V.

Urbanus VI anno 1389. die 10. Octobr. inter Altaria Annuntiationis B. Virginis, & S. Blasii, ad lævam introeuntibus, marmorea urna conditus in Vaticano sepultus fuit: indevero an. 1605. die 12. Septemb. translatus, sub eodem novæ Basiliæ pavimento cæteris Pontificibus aggregatus est.

Innocentius VII. ibidem anno 1406. die 6. Novemb conditur. Cujus sepulchrum à Nicolao V. ætate nostra instauratum conspiciebatur, in facello videlicet S. Thomæ, ejusdem ibi exsculpta imagine, & sepulchrali lapide his verbis prænotato:

INNOCENTIO SEPTIMO PONT.
MAX. CUM NEGLECTI EJUS
SEPULCHRI MEMORIA IN-
TERIISSET,
NICOLAUS QUINTUS PONT.
MAX. RESTITUI CURAVIT.

Qui quidem lapis una cum Pontificis coro sub idem novæ Basilicæ pavimentum translatus fuit.

Eugenius IV. anno 1447. die 23. Febr. in Vaticana Basilica in arca quadam marmorea depositus est, inter Altare nempe B. Virginis à se erectum, & Altare S. Mar-

ci, in postrema navi, ad sinistram introeuntibus.

Nicolaus V. optimus Pontifex ac singulari prudentia præditus, anno 1455. die 14. Martii in veteri Basilica prope Eugenium IV. in marmoreo sepulchro tumulatur. Superiori autem ejusdem Basilicæ parte humi penitus dejecta, idem sepulchrum in partem inferiorem translatum est: ubi in postrema navi, ad dexteram ingredientibus, una cum simulacro pariter ex marmore ad vivum confecto nostris temporibus visebatur. Hoc demum anno 1606. sub eodem novæ Basilicæ pavimento inter alia Pontificum sepulchra repositum est.

Callistus III. anno 1458. die 6. Augusti, in facello, quod ipse met in honorem sanctorum Andreæ & Jacobie rexerat, in subterranea ædicula, quæ in media ejusdem facelli parte extabat, conditus est: ex quo loco, dum postea facellum ipsum destrui contigit, post musicale organum translatus; & inde demum anno 1606. inter recentita aliorum Pontificum sepulchra in Vaticano depositus fuit.

Pius II. qui Anconæ anno 1464. die 14. Augusti deceperat, Vaticano itidem illatus est. Romam enim ejus corpus delatum, post sacram sanctorum Andreæ & Gregorii Aram in veteri Basilica, marmoreo

reο ibi monumento honorificentissime extructo, humatus est: quo tandem diruto, corpus pariter sub novæ pavimentum Basiliæ translatum fuit. In eodem autem monumento hujusmodi olim inscriptio legebatur:

PIUS SECUNDUS PONT. MAX.
NATIONE TUSCUS, PATRIA
SENENSIS, GENTE PIC-
COLHOMINEA.

Hic S. Andreæ Apostoli capite, nobilissimo thesauro Urbem ac Vaticanam Basilicam locupletavit.

Paulus II. anno 1471. die 25. Julii in marmoreo pariter monumento conditus, ipse quoque, demolitionis causa sub idem pavimentum alios inter Pontifices translatus est.

Sixtus IV. anno 1484. die 12. Augusti, in ipsius facelli medio, ubi sacrum olim Canonicale Odeum extabat, ad lævam intrœuntibus, depositus est: ibidemque Julianus, tit. S. Petri in Vinculis S. R. E. Cardinalis, ejusdem Sixti ex fratre nepos, monumentum æneum magnificentissimi operis extruxit: quod deinde una cum ejusdem corpore in veteris pariter Basiliæ Canonicorum Chorum translatum; & demum Urbano VIII. jubente amotum, quod sacris ibi functionibus impedi-

mento esset, in facello, quod è regione Chori ejusdem situm est, modo servatur.

Innocentius VIII. anno 1492. die 25. Iulii prope Altare à se erectum, ad dextram intrantibus, in monumento itidem æneo tumulatur, cui ejusdem ad vivum superpositum est simulacrum, dextera lanceam manu tenentis; quod quidem in sacratissimæ memoriam lanceæ præstitum est, qua venerandum Christi Domini latus Longini manu reseratum fuit, à Bajazete Turcarum Imperatore, tanto Pontifici dono transmissæ. Quod quidem nobilissimum monumentum una cum eodem simulacro ad hanc usque diem in navि ejusdem Ecclesiæ nuper in amplissimam formam exædificatae ad finistram introeuntibus apparet.

Alexander VI. anno 1503. die 18. Augusti in facello Callisti III. patrui sui, in eadem ædicula, de qua supra dictum est, conditus, cum eodem pariter sub pavimentum translatus est.

Pius III. eodem anno 1503. die 18. Octobr. juxta Pium II. patruum suum, marmoreo inclusus monumento, inde postmodum translatus, alios inter Pontifices, sub novæ Basilicæ pavimento depositus est.

Julius II. anno 1513. die 27. Febr. in Vaticana Basilica (cujus decorem apprime di-

dilexerat, & cuius extre^tioni piam manum ad moverat) in Canonicorum Choro, juxta Sextum IV. patruum positus, inde quoque sub pavimentum ejusdem Basilicæ translatus est.

Leo X. anno 1521. die 2. Decemb. pri-
mum in Vaticano sepultus, ac demum ad Ecclesiam S. Mariæ supra Minervam translatus est.

Adrianus VI optime utique meritus de Ecclesia Pontifex, anno 1523. die 14. Sep-
temb. in Vaticano prope Altare SS. Andreæ & Gregorii, inter Pii II. & III. mo-
numenta depositus est: sed postea ad Ec-
clesiam S. Mariæ de Anima nuncupatam,
nationis Germanorum, translatus, nobili
pariter sepulchro decoratus est.

Clemens VII. anno 1534. die 25. Sept.
in Vaticano primum cæteris Pontificibus
aggregatus, inde postea ad Ecclesiam S.
Mariæ supra Minervam translatus est.

Paulus III. sapientissimus inter Roma-
nos Pontifices an. 1549. die 10. Novemb.
senio ac laboribus pæne consumptus de-
cessit, & in veteri Vaticano Templo pri-
mum positus, deinde anno 1574. in no-
vam Basilikam, quæ tunc extrui cœperat,
translatus est: cui magnificentissimum
quidem ab Alexandro Cardinali Farnesio,
eius ex fratre nepote, monumentum exci-
atum est, affabre ejusdem ex ære confe-

Etum intuentibus simulacrum exhibens; quod demum Urbani VIII. summi Pontificis jussu, ad dexterum majoris apsidis latus, è regione monumenti, quod ipse met Urbanus sibi vivens ponendum curaverat, collocatum est.

Julius III. post celebratum quinquagesimi supra quingentesimum ac millesimum Jubilei annum, anno 1555. die 23. April. in lateritio quodam tumulo inter Pii II. & III. sepulchra deponitur; inde sub novi Templi pavementum transfertur.

Marcellus II. eodem anno 1555. die 1. Maji sepulchro marmoreo reconditur, in ejusdem Basilicæ navi, quæ sanctissimi olim Sudarii nuncupabatur: quo ex loco, an. 1606. die 15. Octob. sub novæ Basilicæ pavementum translatus, altera ibidem marmorea urna exceptus est.

Paulus IV. anno 1559. die 18. Augusti in Basilica Vaticana cæteros inter Pontifices depositus, & paulo post ad Ecclesiam S. Mariæ supra Minervam (ubi Carafensium familiæ facellum extat) in marmoreum sepulchrum Pii V. jussu paratum digne illatus est.

Pius IV. an. 1565. die 10. Dec. in Vaticano juxta Sacellum Innocentii VIII. depositus, inde ad S. Mariæ vulgo Angelorum in Thermis Ecclesiam an. 1583. die 4 Januar. translatus est.

Pius V. sanctissimus Pontifex, cæteros omnes prædecessores virtutum merito, pietatis ardore, ac vitæ innocentia æmulator, de Ecclesiæ Dei optime meritus, diem ac meritorum plenus obdormivit in Domino, anno 1572. die 1. Maji, & juxta Altare SS. Andreæ & Gregorii, nec non Pontificum Pii II. & III. sepulchra depositus est; inde ad Ecclesiam S. Mariæ ad Præsepe translatus, in augustissimo Sixti V. Sacello, quod Christi Servatoris nostri Cunabulis dicatum est, splendido monumento, Sixti V. liberalitate eidem eretto, conditus fuit.

Gregorius XIII. piissimus inter Pontifices, ac singularis erga pauperes munificiæ, anno 1585. die 10. Aprilis in Sacello à se mira Pontificii animi celsitudine exstructo, quo novam Vaticanam Basiliacam illustraverat, sepultus est.

Sixtus V. rerum gestarum gloria conspicuus, & magnanimi principis laude nemini secundus, anno 1590. die 27. Augusti in lateritio tumulo apud Vaticanam Basilicam deponitur; inde vero ad S. Mariæ Majoris Ecclesiam translatus, in Sacello, quod regali plane sumptu, ac miro artis studio vivens construxerat, è regione sepulchri Pii V. honorifice reconditur.

Urbanus VII. brevis imperii Pontifex, eodem anno 1590. die 27. Septemb. later-

ritio pariter tumulo, in navi sanctissimi Sudarii appellata, depositus, sub novæ Basilicæ pavementum aliis aggregatus Pontificibus quiescit. Cui quidem hujusmodi inscriptio à Sodalitate sanctissimæ Virginis Annuntiatæ, quæ ab eodem ex testamento hæres nuncupata fuerat, grati animi ergo apposita est:

HOC PLUMBEO LOCULO CONDITUM
EST

VENERABILE CORPUS

D. URBANI PAPÆ SEPTIMI ROMANI
EX FAMILIA CASTANEA, PONT. MAX.

QUI SEDIT IN PONTIFICATU

DIES DUODECIM: MIGRAVIT AD
DOMINUM xxvii. SEPT. FERIA QUINTA
HORA DUODECIMA, ANNO M. D. XC.
NON SINE MAXIMO URBIS DOLORE

ANTE SUÆ CORONATIONIS
IN SIGNIA VIXIT ANNOS LXVIII.

MENS. i. DIES xxiii.

HIC IN PACE DEPOSITUS EST. \
SODALITAS DEIPARÆ VIRGINIS
ANNUNTIATÆ SUPRA MINERVAM EX
TESTAMENTO HÆRES OPTIMO
BENEFACTORI POSUIT,
ET E VETERI IN NOVAM BASILICAM
TRANSFERRI CURAVIT,
ANNO M. DC. VI. DIE xxii. SEPTEM-
BRIS, PAULI V. PONTIFICATUS
SECUNDO.

Gregorius XIV. anno 1591. die 15. Oct. apud Vaticanum in Gregoriano Sacello, è regione sepulchri Gregorii XIII. depositus est.

Innocentius IX. eodem anno 1591. die 30. Decembris, lateritio item tumulo, inter ossa Marcelli II. & Urbani VII. conditus: inde postea translatus plumbea inclusus arca, & sarcophago marmoreo munitus, sub pavimento una cum aliis Pontificibus requiescit.

Clemens VIII. Pontifex optime de Ecclesia meritus, singulari prudentia ac sapientia præditus, ac vitæ innocentia, & religionis propagandæ studio præstans, anno 1605. die 3. Martii in nova Vaticana Basilica, sinistra ingredientibus tumulo depositus est; & proximis abhinc annis ad Liberianam Basilicam translatus, cui Paulus V. grati animi gratia nobilissimum in Burghesiano Sacello sepulchri locum præpara verat.

Leo XI. magnæ pietatis ac prudentiæ vir, brevi quidem tempore Romano Pontificatu administrato, præter spem, quam omnium animis ingentem sui excitaverat, non absque civium Romanorum lacrymis è medio tollitur, eodemque anno 1605. die 27. Aprilis in eadem Vaticanæ Basiliæ navi sepelitur, è regione Clementis VIII. Cui quidem meritissimo Pontifici

par ejus meritis sepulchrum nunc erendum curavit Cardinalis Ubaldinus ejus ex forore nepos.

Paulus V. Romanus Pontifex justi re-
ctique amantissimus, mira vitæ ac morum
innocentia præditus, sub quo aurea tam
Urbi, quam Orbi propemodum sectila il-
luxere, post longum Pontificatus decur-
sum decepsit anno 1621. die 28. Jan. & in
nova Basilica Vaticana, quam ille magna
ex parte magnificentissime exstruxerat,
facra quoque B. Petri Confessione regio
plane cultu exornata, depositus est; anno
vero sequenti solemni pompa, & publica
totius Cleri supplicatione ad S. Mariæ
Majoris Ecclesiam in Sacellum à se splen-
dide munificeque exstructum deportatus,
ibidem conditus fuit.

Gregorius XV. meritorum gloria cæte-
ros inter Pontifices merito & ipse recen-
sendus, anno 1623. die 7. Julii in eadem
Basilica primum depositus, postmodum
vero translatus est ad Collegii Romani
Societatis Jesu Ecclesiam reponendus ibi-
dem in augustissimo Templo, quod S.
Ignatio Lojolæ, ejusdem Societatis Fun-
datori Ludovicus Cardinalis Ludovisius
nepos magnificentissimo quidem opere,
ac regio plane sumptu extruendum testa-
mento mandarat. Quod nostro nunc
tempore utique absolutum completum-
que

que suspicitur, dignum plane sanctissimo Patriarcha, ejusque meritis ac nomine, qui Dei gloriam, vel hac una in re ambitissimus, perpetuo quæsivit, illa tum corde, tum ore impressa jugiter verba præ se ferens: **AD MAJOREM DEI GLORIAM,** dignum, inquam, in Urbe & in Orbe theatrum.

Demum **Urbanus VIII.** qui proximis inde temporibus Ecclesiæ præfuit, post longum Pontificatus decursum, quem nullus Pontificum tercentis abhinc annis æquavit, Vaticanam Basilicam summo jugiter studio excoluit: in primis enim sacram B. Petri Confessionem, cæteros sanctissimos prædecessores Pontifices æmulatus, nobilissimo Mausoleo ex ære Corinthio, auro superinduto decoravit, statuisque, ac multiplici ornamentorum genere universam templi faciem mirifice locupletavit. Et cum eandem Basilicam, à prædecessoribus Pontificibus jam multis abhinc annis penitus instauratam, solemnni ritu de novo consecrasset, tandem die 29 mensis Julii, anno 1644. è vita decedens, in Vaticana Basilica, in tumulo, quem sibi vivens ad Ecclesiæ apsidem juxta Pauli III. sepulchrum splendide extruxerat, appositus est. Sed sepulchralis loco tituli, Vaticanæ Basilicæ cultum splendoremque ab eodem mirifice propaga-

gatum, ipse lector ex notis hisce, quæ in
Vaticanis parietibus trophyorum instar
marmori inscriptæ extant, intelliget.

URBANUS VIII. PONT. MAX.

VATICANAM BASILICAM.

A CONSTANTINO MAGNO EXTRU-
CTAM, A B. SILVESTRO DEDICATAM,
IN AMPLISSIMI TEMPLI FORMAM
RELIGIOSA MULTORUM PONTIFICUM
MUNIFICENTIA REDACTAM
SOLEMNI RITU CONSECRAVIT:
SEPULCHRUM APOSTOLORUM
ÆNEA MOLE DECORAVIT;
ODEUM ET SACELLA
STATUIS AC MULTIPLICIBUS OPERI-
BUS ORNAVIT.

Et hæc quoque de Romanis Pontificibus,
qui tumulati apud S. Petrum Vaticani
splendorem Templi condigno honore
cumularunt, exposuisse sufficiat.

C A P U T VI.

*De Imperatoribus ac Régibus, qui apud
Vaticanum sepulturae traditi sunt.*

Quantus Vaticanæ Basilicæ jam olim
splendor extiterit, vel ex hoc palam
comprobari videtur, quod præclarissimi
Reges, ac Orbis terrarum Imperatores,
singuli certatim ejusdem ambitu, hac una
qui-

quidem in re ambitiosissimi, illustrari præ-optarent, & Apostolici Templi obsequio se totos eum in modum addicerent, ut suamet corpora, nobilissimas veluti Piscatoris exuvias, & coronas, ac sceptra, trophæorum instar, Apostolorum Principis tumulo suspendentes, aggregari voluerint; magno utique se honore affici existimantes, si vel in ipsis Basilicæ Vaticanae vestibulis sepulturæ locum obtinerent. Etenim Constantius Augustus, ut ait Chrysostomus, Constantinum Magnum ingenti se honore affecturum existimavit, si in vestibulis collocaret Piscatoris (intellige de Templo Constantinopolitano) quod enim in regiis janitores sunt Regibus, id in sepulchro Reges sunt Piscatoribus, & præclare secum agi putant, si janua ipsis assignetur vestibularis. Itaque Imperatores, Reges, ac Reginæ pariter, quibus extreum Romanæ in Urbe diem claudere datum est, haud splendi-diore loco, quam in Vaticano conditi fuisse, ut exemplis quamplurimis comprobatum est, quæ quidem ex ordine dehinc recensere haud gravabimur.

Honorius Augustus, Theodosii senioris filius, & Arcadii germanus, qui Romæ anno Christi circiter 423. obiit, in Mausoleo quodam in atrio Vaticanae Basilicæ sepultus fuit, ut Paulus Diaconus his verbis edocet: *Honorius annis quindecim cum im-pe-*

peraffet, & jam cum fratre antea annis tredecim, ac sub patre duobus regnasset, Rempublicam, ut cupierat, pacatam relinquens, apud Urbem Romam vita exemptus est; corpusque ejus juxta B. Petri Apostoli in Mausoleo sepultum est.

Valentinianus item Augustus, qui Romana in Urbe apud campum Martium, Maximini tyranni insidiis interemptus fuerat, perhonorifice in Vaticano conditus fuit.

Otho II. qui Romæ pariter vita functus est, anno Christi 983. & ipse in Vaticanæ Basilicæ atrio prophyretico quodam labro depositus est. Quod quidem labrum ad nostram ætatem eodem loco permanit, quo usque veteri atrio penitus disiecto, in novam translatum Basilicam, sub pavimento collocatum est.

Cedualla, Saxonum occidentalium Rex, cum Romam devotionis gratia ad Apostolorum limina venisset, ibidem sacro initiatus Baptismate, & in honorem S. Petri, ipsummet beatissimi Apostoli nomen adeptus, dum adhuc, ut antiquis Christianis mos erat, in albis degeret vestibus, in sanguine Agni dealbatus feliciter ad Deum migravit, ibique in atrio, ut Beda testatur, sepeliri voluit, hoc nobili sepulchrali titulo decoratus:

Culmen, opes, sobolem, pollentia regna, triumphos,

Exuvias, proceres, mœnia, castra, lares :

Quæque patrū virtus, & quæ congesserat ipse,
Cedual armipotens liquit amore Dei.

Ut Pe·rum sedemque Petri Rex cerneret hospes,

Cujus fonte meras sumeret almus aquas :
Splendificumq; jubar radianti carperet haustus,

Ex quo vivificus fulgor ubique fluit.

Percipiensque alacer redivivæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem, nomen & inde suum

Conversus convertit ovans, Petrumque vocari
Sergius Antistes jussit ut ipse Pater.

Fonterenaſcentis quem Christi gratia purgans
Protinus albatum vexit in arce poli.

Mirafides Regis, clementia maxima Christi,
Cujus consilium nullus adire potest.

Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni,
Per varias gentes, per freta, perque vias,
Urbem Romuleam vidit, templumque ve-
rendum

Aſpexit Petri, mystica dona gerens.

Candidus inter oves Christi sociabilis ibit :

Corpore nam tumulum, mente superna tenet.

Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi promeruisse vides.

Hic depositus est Cedwalla, qui & Petrus,
Rex Saxonum sub die duodecimo Kalendarum
Majarum, Indictione secunda, qui vixit an-
nos plus minus triginta. Imperante Domino
Ju-

Justiniano piissimo Augusto anno ejus Consulatus quarto. Pontificante Apostolico viro Domino Sergio Papa secundo.

Conredus Merciorum Rex, Christi amore succensus Regno se abdicans, cum ad Limina Apostolorum devotionis gratia accessisset, ibidem à Constantino Papabeneigne ac perhumaniter acceptus, haud in patriam regredi voluit, sed intra Monasterii claustrum juxta Basiliacam Vaticanam se recipiens, ipse quoque post vitæ cursum bonis ac sanctis operibus feliciter Romæ peractum, paupertate dives, ac meritis plenus, apud S. Petrum (quod semper in votis habuerat) sepulturæ locum obtinuit.

Alii duo pariter dignissimi Saxonum Reges, quorum unus *Offa* appellabatur, cum ad sacra itidem Principis Apostolorum Limina suis è regionibus se transtulissent, Romæ paulo post religiosissime vita functi, in Vaticana Basilica conditi fuere.

Præmemoratis Regibus pari virtutum laude adhæsit *Ina* Anglorum Rex, qui Ceduallæ, aliorumque vestigia æmulatus, ipse quoque Regno se abdicans, & Romanam ad invisaenda Apostolorum Limina veniens, cum prius Regnum suum B. Petro tributarium fecisset, & annum oboolum persingula familiarum capita persolvi de-

demandasset, mundo abrenuntians, intra Monasterii septa apud S. Petrum, factus ex Rege monachus, privatim degere sustinuit: ubi post vitam miris virtutibus excultam, in cœlum evolavit, & apud S. Petrum, apud quem vixerat, sepulchrum, quod concupierat, adeptus est. Quod ipsum in suis Annalibus Baronius prolixius enarrat.

Maria Stiliconis filia, & Honorii Imperatoris sponsa (de qua & ipsa fuse in suis Annalibus Baronius agit, dignas ejusdem laudes recensens) cum satis laudabiliter supremum vitæ diem clausisset, in eadem pariter B. Petri Basilica sepulturæ locum, tanquam optatissimæ quietis portum consecuta est. Cujus sepulchrum anno 1544. die 4 Februarii, dum sacrum B. Petronillæ Templum ob novam Vaticani Templi constructionem demoliri contigit, ingenti omni gaudio ibidem repertum fuit. Extabat arca marmorea, altero circumdata marmore, ac pariete circumsepta, in qua ejus corpus aureis indutum vestibus inspicere dabatur: caput vero involucris pluribus, & aureo itidem velo obvolutum, consimiliq; facies tegmine apparuit: gemmæ insuper, crepundia, aliaque id genus ornamenta quamplurima cum corpore ibi reperta: quæ quidem ipsamet fuisse munera eidem ab Honorio Augustospon-

so transmissa facile sibi quisque suadere potuit. Cæterum aurea hæc ornamenta (quæ à L. Fauno & Jul. Herculano descripta habentur) igne conflata ad 40 auri pondo redacta sunt.

Terminantia quoque Augusta, ejusdem Mariæ soror, & Stiliconis filia, eidem Honorio Imperatori post Mariæ obitum nupta, sed virgo etiam, ipsa feliciori reservata thalamo, paulo post decedens, ut Ammianus Marcellinus, Sozimus, aliquæ nonnulli asserunt, in Vaticano, condigna funerum pompa, condita fuit.

Agnetem Henrici II. Imperatoris uxorem apud Vaticanum in celebri B. Petronillæ Mausoleo sepultam, ejusdem met sepulchrum, quod ibi hujusmodi inscriptum titulo reperiri contigit, liquido testatur:

ANNO M. LXXVII. AB INCARNAT.
DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI;
INDICTIONE PRIMA ANNO V.
PONTIFICAT. D. GREGORII PAPÆ VII.
AGNES IMPERATRIX AUG.
POST MORTEM VIRI SUI
HENRICI IMP. II.
ANNO XXII. DIE XIV. MENS. DEC.
ANIMAM BONIS OPERIBUS FOECUNDAM
LATERANIS SALVATORI SUO,
ATQUE OMNIUM BONORUM
DEO AUCTORI REDDIDIT;
ET HIC UBI ANTEA MILITAVERAT
CLAVIGERO COELI PRO' CUJUS
AMO-

AMORE IBIDEM PEREGRINATA
 FUERAT QUINTA DIE MENSIS JA-
 NUAR. EXSPECTANS SPEM
 BEATÆ RESURRECTIONIS
 ET ADVENTUM MAGNI DEI
 MEMBRA CARNIS COMMENDAVIT
 IN PACE, AMEN.

De hac porro religiosissima Imperatrice, ut Romam ad Limina Apostolorum venerit, mundoque abdicato totam sese divino obsequio manciparit: quam impense Vaticanam jugiter Basilicam coluerit, dies noctesque in ea fundendis Deo precibus insistens: quamque adeo Romæ usque ad finem vitæ omnibus bonis exemplo ac miraculo fuerit, pluribus, si libet, ex ipso Auctoris Opere, ubi hæc ex Baronio & Pet. Damiano fuse describuntur, recognoscere licebit.

Carola quoque Cypri Regina, quæ & ipsa Romæ anno 1487. die 6. Julii obiit, in Vaticana Basílica, inter sacella S. Thomæ & B. Virginis, ad levam intrantibus tumulata est: ibique ejusdem sepulchrum hac nobili inscriptione prænotatum apparuit:

CAROLA HIERUSALEM, CYPRI,
 ET ARMENIÆ REGINA
 OBIIT XVI. JULII
 ANNO DOM. M. CCCC. LXXXVII.

Cæterum anno 1610. cum Pauli V.
 Pont. Max. jussu antiqua Vaticana Basili-

ca pro novo Templo absolvendo dejicere-
tur, Carolæ Reginæ sepulchro aperto,
corpus ejus in pulverem redactum depre-
hensum fuit.

Præclarissimis hisce fœminis jure qui-
dem merito, coronidis instar, *Mathildam*
Comitissam subteximus, munificis erga
sedem Petri, Romanamque Ecclesiam
elargitionibus inclytam fœminam, Impe-
ratorum neptem: quæ cum in Monaste-
rio S. Benedicti prope Mantuam à se fun-
dato sepulta quievisset, tandem anno
1635. Mantuana ditione bellorum procel-
lis misere devastata, corpus ejus Romam
asportatum, & in Vaticana Basilica con-
ditum fuit: exstructo ibidem marmoreo
nobiliſſimi operis monumento ab Urba-
no VIII. summo Pontifice, qui spectabi-
lis Heroinæ memoriam in celeberrimo
orbis terrarum loco, condignoque Urbis
theatro, marmorea erecta statua, addita-
que hujuscemodi inscriptione, æternitati
consecravit.

URBANUS VIII. PONT. MAX.
COMITISSÆ MATHILDI
VIRILIS ANIMI FŒMINÆ
SEDIS APOSTOLICÆ PROPAGATRICI,
PIETATE INSIGNI,
LIBERALITATE CELEBERRIMÆ;
HUC EX MANTUANO S. BENEDICTI
COENOBIO TRANSLATIS OSSIBUS
GRATUS ÆTERNÆ LAUDIS

PRO.

PROMERITUM MONUMENTUM
POS. ANN. M. DC. XXXV.

C A P U T VII.

*De viris illustribus in Vaticano conditis:
& de sepulchris, sepulchralibusque in-
scriptionibus apud Vatic. Cœmete-
rium existentibus.*

HAUD cuiquam dubium esse potest ; præter tot summos Pontifices , Imperatores , ac Reges , quorum corpora apud Vaticanum , ut hactenus exposuimus , conquiescunt , quamplurimos item S. R. E. Cardinales in eadem veneranda Basilica sepulturæ locum obtinuisse : ut enim Alpharanus refert , permulta eorundem sepulchra , apud facella præsertim S. Pastoris & S. Martialis , & Innocentii quoque III. sub anno 1575. perscrutantibus videre contigit . Quamplura item in novissima veteris Basilicæ demolitione , ab his , qui tunc operi præerant , detecta inspectaque sunt , quæ sub novi deinde Templi pavimentum humandadelata fure . Enimvero cum antiquorum nulla prorsus memoria extet , recentiorum vero per exigua ; his omnibus interim prætermisis , ad conspicuos tum nobilitate tum pietate viros , qui in eadem Vaticanæ

Basilicæ ambitu conditi sunt, indicando
nos convertamus.

In Vaticano igitur illustrium olim ac
præclarissimarum familiarum sepulchra
extitisse certum est, intra quædam nimi-
rum cubicula, ac ædicas subterraneas
miro opere exstructa; alia quoque in su-
periōri ipsius Templi parte locata, quæ è
marmore confecta, pulcherrimisque sa-
crarum historiarum imaginibus insculpta
accidentibus contemplanda patebant.
Quas inter familias præstantissima illa fuit,
pari pietate pollens, quæ *Bassorum* anti-
quitus nuncupabatur, de qua isthæc Pru-
dentius contra Symmachum cecinit:

*Non Paulinorum, non Bassorum dubitavit
Promta fides dare se Christo, stirpemque
superbam
Gentis Patriciæ venturo attollere secto.*

Porro ex illustri hujus familiæ stipite
Iunius ille Bassus neophytus, atque Urbi
Præfectus originem traxit, cujus celebre-
rium sepulchrum apud sacram B. Apo-
stoli Petri Confessionem anno 1595. re-
pertum fuit, dum fel. rec. Clemens VIII
eandem Confessionem sub Basilicæ pavi-
mento instauraret, exornaretque. Huju-
igitur sepulchri tum delineationem, tum
quas complectitur, imaginum explicatio-
nem Lectori hoc loco proponimus.

SARCOPHAGVS MARMOREVS IVNL
ex Naricano Cometherio Esfigius

IVNL

BASSI

2

IVN RASVS VC. QVI VIET ANNIS XLI NEM HIC ITA PLASTICVM VESTI MORTVS ET ADDAVIT KAL SEPTEMBER ET YEATIO. COSS.

P
C
te
ga

co
gu
stu
im
tin
Sa
de
la
ja
ba

bu
co
ou
ne

A
fir

fil
Pi
ba
ser
Ma

SARCOPHAGUS MARMOREUS
JUNII BASSI.

Eximius iste Junii Bassi Sarcophagus, Pario quidem è marmore, opere autem Corinthio elaboratus, sacras hasce quà veteris, quà novi Testamenti historias eleganter exsculptas continet.

I. In prima superioris ordinis ædicula sese contemplantibus offert Patriarcha Abraham, qui unigenitum suum Isaac Deo in holocaustum oblaturus, stricto gladio cervicibus ejus imminet; sed ab Angelo inhibitus, arietem divinitus sibi obvium loco ejus deinde immolat. Sacramentum enim Dominicæ passionis ne nude propositum gentibus tunc scandalum esset, hac Isaaci à patre immolandi figura, qui Christum jam tunc Victimam à Patre concessum denotabat, obumbrare voluerunt.

II. Petrus, qui in palatio Pontificis à militibus detentus, & ex loquela Galilæus, atque illico unus de discipulis Christi agnitus, Dominum suum, ignave nimis atque abjecte, se nosse negat.

III. Christus Dominus medius inter Apostolorum principes, Petrum & Paulum, docenti similis in folio sedere cernitur.

IV. Idem Dominus à satellitibus captivus sistitur Præsidi Romanorum in Iudea Pontio Pilato, qui cum inconditis Judæorum clamoribus obtusus, stimulisque ambitionis male actus intentiam mortis, insontem sciens, tulisset, manus sibi deinde lavat, palam pro tribunali, at

ne quicquam contestando, se innocentem esse à sanguine hujus justi.

V. In ordine Sarcophagi ejusdem inferiori exhibetur nobile illud patientiæ exemplum Jobus, in sterquilinio sedens, deformis, extenuatus, ulceibus plenus, & à Sathanâ male multatus; cui nescio quis, panem in sartagine cruce signatum ei porrigena, adstare videtur: facta fortitan allusione ad similam illam oleo frixam, quam David, Arca fœderis ab hostibus recuperata, populo partitus est. At vero admirabilem Jobi tolerantiam, & in Deum fiduciam, iis qui in dolore ac luctu, durissimis illis persecutionum temporibus, versabantur, in consolacionem atque exhortationem ob oculos ponebant, ut pro fide certantes, Jobum, qui vestimenta sua scidit, stetitque nudus & audax in spiritale prælium, imitarentur, & post temptationis dispendium consolationum suffragia à Domino, qui, ut sacer textus ait, *addidit omnia, quæcumque fuerant Job, duplia, successura certo crederent.*

V I. Protoparentes juxta lignum vetitum, cui malesuadus serpens antiquus circumvolvutus exprimitur; tristi demissoque vultu, nuditatis suæ sero copscii, & jam laboribus ærumnisque cum tota posteritate addicti, irrevocabili illa à Deo lata sententia: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo:* quod item sculptor significatum voluisse videtur manipulo illo spicarum, qui propter Adamum conspicitur, & lanigera pecude Evæ adstante: illi scilicet in terra, quo vesatur, desudandum; huic vero ad lanam & linum, quo amiciatur, mantum admovendam esse inquietans.

VII. Christus Dominus iumento insidens Hierosolymas ovans ingreditur, cui omnis populus vestimenta sua humi substerrens, cum ramis palmarum, festivisque acclamationibus lætabundus occurrit, ingeminando illud Davidicum *Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in excelsis.*

VIII. Propheta Daniel in lacu leonum iussu Regis Nabuchodonosoris inclusus, manibus crucis in speciem expansis, incolumis auxilio divino ex faucibus bestiarum evadit. Eodem modo Christi fideles in persecutionibus divinam sibi opem affuturam, & à leone, ac canulo leonis, hoc est, à diabolo, & filiis ejus, gentilibus ac Judæis, sese liberandos sperabant.

IX. Petrus Apostolus, ni fallor, ligatus in carcerem conjicitur.

Sarcophagus autem in longitudinem undecim palmos, & quartam ejus partem, in latitudinem sex, in altitudinem vero quinque & fere dimidium obtinet. Notati insuper eodem in lapide extant Consules, sub quibus vir clarissimus obiit, Eusebius nimirum, & Hypatius, quorum Consultus incidit in annum vigesimum Constantii Augusti, & Liberii Papæ octavum, Salutis 359.

Antiqua pariter monumenta alium quendam Bassum Exconsulem conditum in Vaticano fuisse testantur, qui videlicet una cum Flavio Antiocho Consulatum geiferat. Hic quidem infestus quondam

acriter Sixto III. summo Pontifici extiterat, quippe quem apud Valentinianum Imperatorem gravissimis ultro calumniis dolose perstrinxerat; verum haud multo post Deo Sacerdotis injuriam vindicante, exilio damnatus miserrime obiit: quem idem sanctissimus Pontifex, acceptarum ab eo injuriarum prorsus immemor, suis met manibus in parentum suorum cubiculo, miro Christianæ pietatis affectu pariter & exemplo, tumulavit, ut in conscriptis ejusdem Sixti Gestis Anastasius testatur.

Cæterum hic nobis adnotare licet, quod Bassus ille præmemoratus ex illustri *Aniciorum* familia oriundus erat. Quam quidem nobilissimam familiam ab ethnicis fæpiis, & ab Ecclesiasticis quoque Scriptoribus mirificis laudibus commendatam reperimus; meritoque inter Romanas nobilitate præstantes, Prudentio asserente, prima adnumeratur, quæ Christo nomen dederit. Et eo quidem magis *Aniciorum* prosapia Scriptorum frequenter præconiis cumulata est, quia Consularem nimirum dignitatem, Præfecturam, ac omnem fere Magistratum plerique viri clarissimi inde progeniti, non semel, sed iterum atque iterum dignissime obierint. Pietas vero nobilissimæ ejusdem stirpis ex eo maxime commendatur, quod beatis

Mar-

Martyribus, Confessoribus, ac sacris Virginibus, qui ex eadem originem traxere, Dei Ecclesiam mirifice illustrari contigerit.

Quæ quidem inclyta familia, ad perpetuum utique pietatis Christianæ monumentum, satis ampla sibi in Vaticano Cœmeterio cubicula ac sepulchra extruxerat; ut ex Anastasio videre est. Ac impri-
mis olim, juxta majorem veteris Basilicæ absidem, ingens quoddam ædificium ad instar templi suspiciebatur, eleganti struc-
turæ opere elaboratum, miræque ampli-
tudinis, marmoreis aliquot columnis suf-
fultum; quod in honorem *Probi Anicij* Præfecti Prætorii à clarissima fœmina *Proba*, ejus uxore, erectum fuerat; ubi illa virum suum, quem unice diligebat, non absque lacrymis deposuerat: ibique & ipsa pariter post mortem viri tumulo consociari voluit; ut insculpta in columnarum epistylis epitaphia legentem edocebant. Disiecto deinde templo isthoc à Nicolao V. ad constructionem novæ Basilicæ inchoandam, ipsum Probi corpus repertum est, quod aureis indutum velli-
mentis, in Sarcophago quodam marmoreo, sacris undequaque imaginibus in-
sculpto, jacebat. Hic porro spectatissimus lapis ad S. Thomæ Oratorium translatus, sacro Baptismatis fonti inserviit; quem

usum nunc quoque, ut videmus, in nova
B. Petri Basilica præstat, postquam variis
dimotus è locis, demum in Sacello, quod
primum ad lævam ingredientibus occur-
rit, locatus est. Cujus quidem iconem di-
ligenter Lectori inspiciendam per singulas
ejusdem partes paulo post exhibebimus.

Quis vero ac quantus vir Probus iste
fuerit, hoc loco enarrare nimis utique pro-
lixum foret. Unum illud dixisse satis sit,
virum hunc à laudatissimis quibusque Ec-
clesiæ Patribus, S. Ambrosio videlicet,
& Paulino, frequenter laudatum fuisse;
præterquam quod & ejusdem pariter ac
Probæ uxoris ipsius laudes è Claudiano,
insignibus eæs carminibus prosequuto,
colligere licet.

Cæterum probabilis quædam conje-
cta nobis inter recolendum sacras anti-
quitates suggerit, sepultos ibidem pariter
fuisse *Olybrium*, *Probinum*, & *Probum*
Consules, *Probi* & *Probæ* filios, *Julia-
nam* quoque *Olybrii* uxorem; cui D. Au-
gustinus librum inscripsit de Bono Vidui-
tatis: veroque simillimum arbitramur,
eorum corpora in aliquibus ex dictis jam
Sarcophagis una cum iisdem *Probi* & *Pro-
bæ* cadaveribus ibi repertis condita quon-
dam fuisse.

Ac quum plures marmoreos apud Va-
ticatum Sarcophagos, sacris Historiarum
ima-

SACROPHAGVS MARMOREVS PROBI ET PROBÆ
ex Tauricano Coemeterio effosibus

3

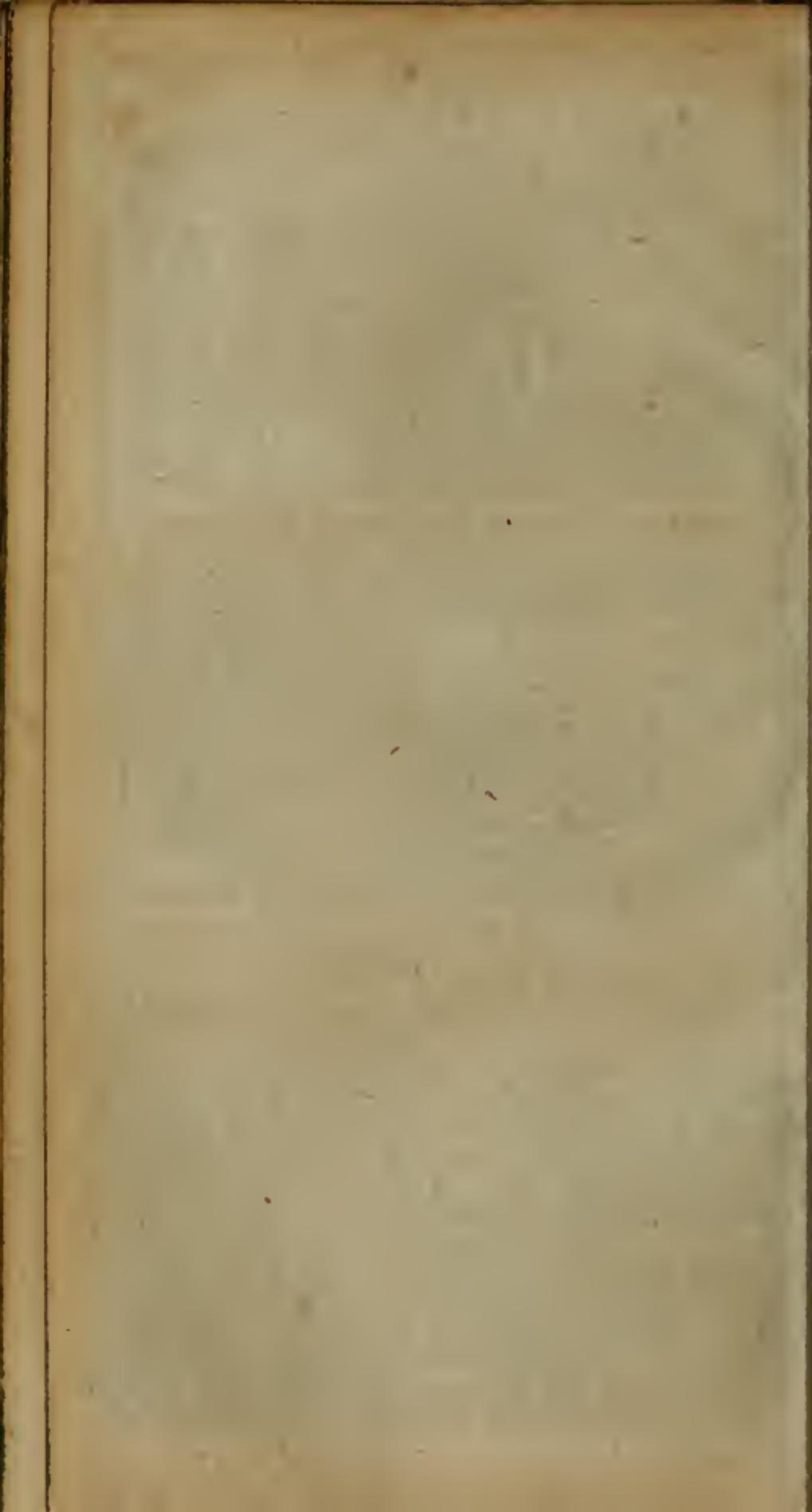

PROBI EIVSDEM SACROPHAGI PARS POSTERIOR

PROBI EIVSDEM SACROPHAGI PARTES LATERALES

imaginibus decoratos, vario temporum
decurso adinvenire, ut diximus, conti-
gerit, quorum singulorum icones ab An-
ton. Bosio graphice exceptæ; earundem
præcipuas nonnullas, quantum quidem
instituti nostri ratio tulerit, Lectori de-
hinc, una cum imaginum & historiarum,
quas continent, qualicunque enarratione,
contemplandas proponemus.

II. SARCOPHAGUS MARMOREUS PROBI ET PROBÆ.

In primaria hujus Sarcophagi facie Christus
Dominus medius inter Apostolos conspicitur,
altera manu Crucem gemmis ornatam, altera
vero Evangelii volumen præferens. Et certe
Crucem, salutatis passionis insigne, quæ omni
regia corona præclarior, imo cunctis astris, ut
canit Ecclesia, de membris Domini est facta
splendidior, merito lapillis pretiosissimis exor-
nare Christiani veteres voluere.

Insistere autem Dominus in quodam monte
cernitur, è cuius pede Nilus, Euphrates, Tigris,
& Phison, quatuor Paradisi celeberrima fluvi-
na scaturire videntur. Enimvero quatuor flu-
mina ab uno fonte de loco voluptatis egredien-
tia, sacra quatuor Evangelia, ab uno Domino
Salvatore, qui est fons vitæ, per universum
mundum diffusa, denotare, ex S. Cypriano,
aliisque Patribus docemur.

Parte ejusdem Sarcophagi posteriori, Probi
& Probæ inibi quondam reconditorum effigies
conspici dantur, complicatis amanter inter se

dexteris, in argumentum fidei ac concordiae conjugalis, ut, qui animo affectuque, dum vivebant, conjuncti erant, unum idemque sepulchrum mortuis sibi ex voto contigisse, eo gestu ac habitu testarentur. Quod item sculptor designatum voluisse videtur apparetis in ora ejus superiori quaquaversus columbarum seu turtrum figuris. Columba enim viduæ continentissimæ atque integerrimæ, ut videre est in arcanis Ægyptiorum literis, imago est, & symbolum dilectionis: in illa siquidem alite singulare continentia exemplum deprehenditur, quod marito fidem servet inviolatam, nec ei notum sit adulterium. Et turtur, extincta consorte, perpetuum fertur colere cœlibatum. Quæ omnia in castissimo ac frugalissimo Probi & Probæ conjugio mirifice excelluisse jam dicta testantur.

Partes demum ejusdem Probi Sarcophagi laterales, Apostolorum, aliorumque Sanctorum imaginibus, ut vides, exornantur. Calceati autem conspicuntur sandaliis, quibus viles & tenuioris fortunæ homines (quales nimirum & Apostoli erant) in Palæstina utebantur. At vero huic calceamentorum generi quid mysticæ significationis inesse sancti Patres dixerunt. Sandalia enim soleas subtus habent, desuper autem aperta sunt, & ligata corrigiis, ita ut pes neque tectus sit, neque nudus ad terram. Ita Evangelium, quod per calceamentum in sacris literis allegorice intelligitur, debet præcones verbi divini præmunire, & ab omni prorsus carneæ contagionis luto servare mundos, sed audientibus, ad quos eunt, apertum sit oportet.

L
rdp
ve-
bul-
ge-
tor
etus
m-
pen-
e in
un-
lin-
ur,
c ei
con-
um.
robi
di-
la-
run
au-
ze-
n &
ero
e si-
da-
com
equ-
nge-
ers
di-
con-
us,
L

4

SARCOPHAGVS MARMOREVS EX VATICANO COERCTE. EFFOSSVS

Insignis autem hic lapis longus est palmorum decem cum dimidio, latus trium, totidemque palmi quadrantum, altus vero palmorum novem.

III. SARCOPHAGUS MARMOREUS Ex VATICANO.

Hæc eodem pariter Cœmeterio Vaticano olim reperta marmorea Arca, in præsens prope Ecclesiam S. Marthæ visitatur, sed absque operculo; pluribus utique tum veteris tum novi Testamenti historiis eleganter insculpta.

I. In primis enim illic triumphalis Christi introitus in sanctam civitatem representatur, cui Hebræorum pueri, vestimentis suis humi substratis, occurrunt, identidem occlamantes: *Hosanna in excelsis.*

II. Proximus illi Zachæus exprimitur, qui, ut Christum prætereuntem videret, in sycomorum ascenderat: à quo comiter appellatus, hospitem illum suis ædibus excipere meruit.

III. Christus Dominus medius inter Apostolorum principes, stans in monticulo, è quo flumina quatuor egrediuntur. Ad pedes ipsius in eodem monte exsculptus videtur agnus cum cruce, aliæque inferius oviculæ circumstant. Agnus quidem ille verum Dei Agnum, Christum, demonstrat: oviculæ autem sunt discipuli ejus, aliive fideles, sèpius à Domino ovium nomine nuncupati.

IV. Dominus inter lictores captivus coram

Præside Pilato, qui, dum iniquissimam in eum mortis sententiam fert, manus sibi tanquam innocens stolide lavat.

V. In operculo autem ejusdem Arcæ visitur Nabuchodonosor coram aurea statua, quam ab omni populo adorandam erexerat: sed eam tres pueri spernentes, in fornacem ardente[m] mittuntur.

VI. Deus infans in præsépio recubans, quem tres Magi adorant, & magnis munéribus oblatis Dominum suum tutelarem profitentur.

IV. SARCOPHAGUS MARMOREUS Ex VATICANO.

Multis abhinc annis, dum nova Basilica Vaticana exstrueretur, insignis iste marmoreus Sarcophagus in lucem prodiit: qui postmodum in quodam horto prope Ecclesiam S. Marthæ collocatus est. Sacris undique figuris peregregie nobilitatus atque insignitus apparet: cuius iconem tribus subsequentibus tabulis subjicimus.

Et quidem in anteriori ejus parte imago illa in medio recurrit, quæ monticulo insitit, unde quatuor illa paradisi flumina promanant, Christum Dominum repræsentans. Reliquæ vero sunt Apóstolorum effigies. Dominus autem una manu docentis in morem sublata, altera vero volumen apertum Paulo (ut creditur) porrigitur videtur. Cur autem huic præcipue Apostolo ea poterit esse ratio, quod iste ante alios portaverit nomen Christi coram gentibus ac Regibus: & in verbo Dei promulgando plus cæte-

SARCOFAGVS MARMOREVS EX VATICANO COEMETERIO EFFOSSVS

5

SARCOPIGI EIVSDEM PARS POSTERIOR

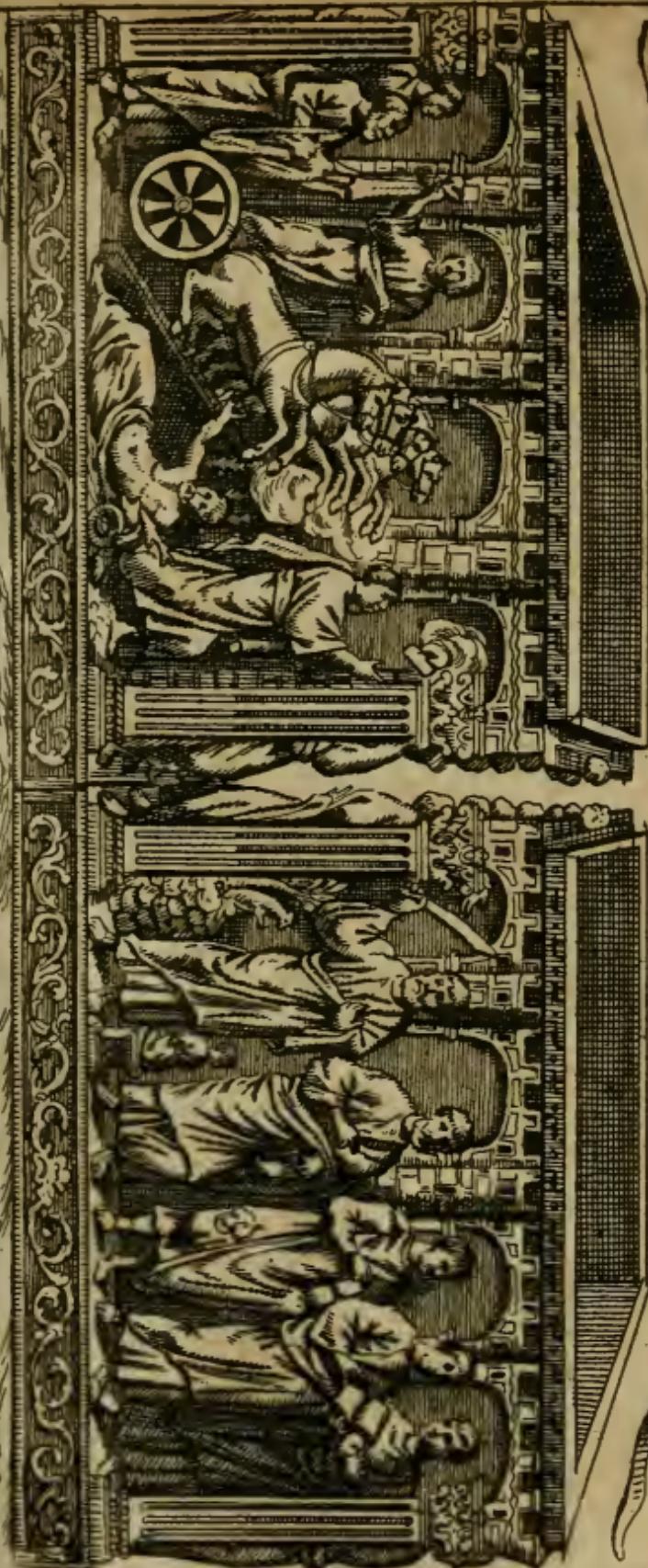
6

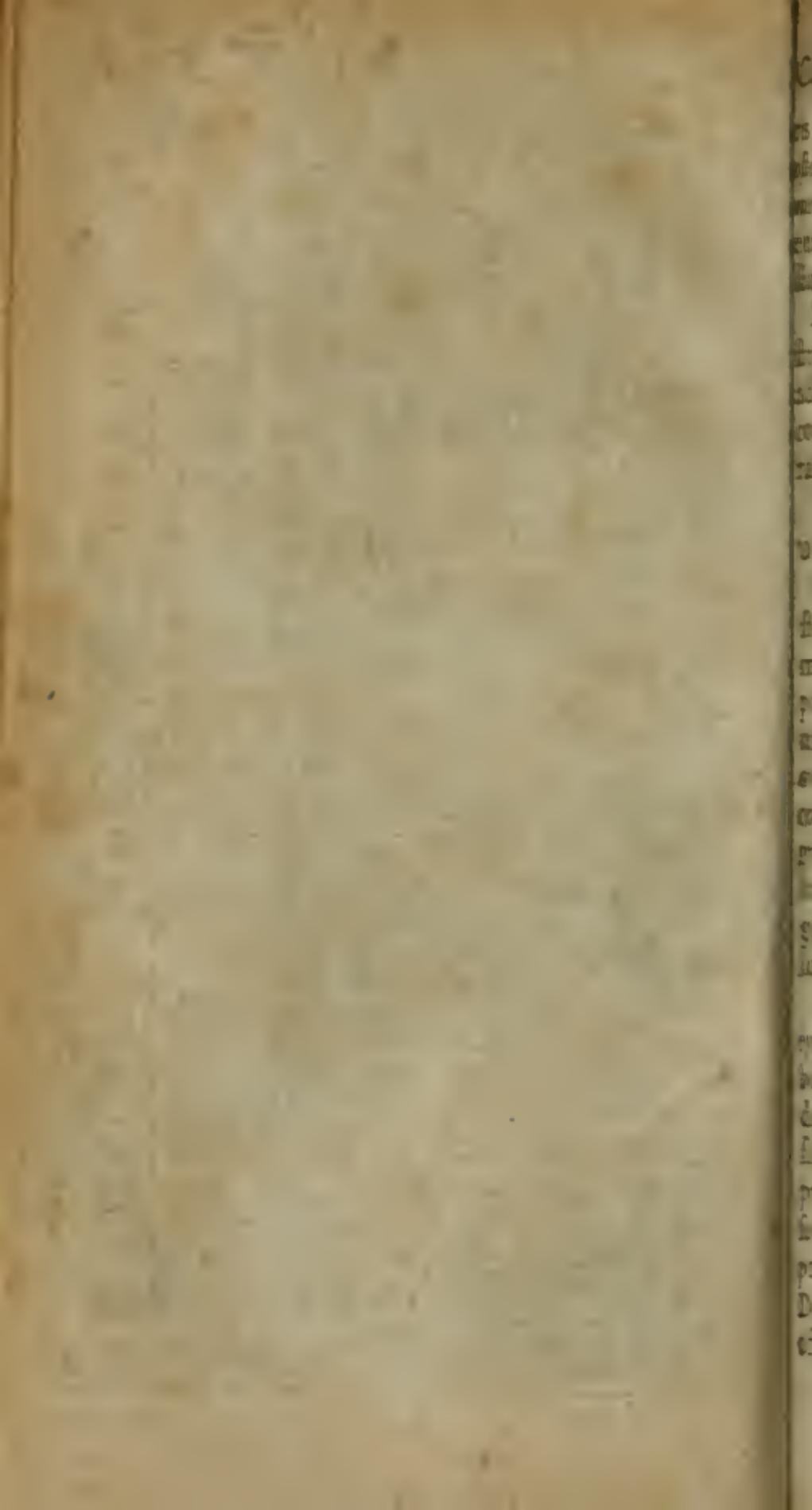

SARCOPHAGI EIVS DEM

PARTES LATERALES

7

is laboraverit. (*Ego enim, dicit Dominus, stendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.*) Atque hinc non temere imaginem ejus cum cruce humeris imposita veteres Christiani saepius expressere.

Inferius denique vir ille, & mulier, qui prostrati videntur ad pedes Domini, & illum veluti adorant, eos esse credibile est, qui hanc Arcam corporibus suis tumulandis olim exstrui curarunt.

Longus est hic Sarcophagus palmarum undecim, latus quinque, altus vero sex.

Altera tabula faciem Sarcophagi ejusdem posteriorem contemplandam exhibet. In ejus meditullio bonus ille Pastor, qui animam suam pro ovibus posuit, conspicitur, pedum pastorale una manu tenens, altera vero uni ex duabus oviculis, quæ illi adstant, ab blandiri, illaque contra, capite exorrecto, blanditas Pastoris gratas sibi jucundasque esse, monstrare videtur. Imagines autem illas, quæ in binis utrinque angulis exsculptæ sunt, duos Apostolos esse dicatis.

Haud minus denique in tabula tertia partes ejusdem Sarcophagi laterales sacris historiis elaboratæ sunt. Et quidem in priori ejus parte I. producitur Elias igneæ quadrigæ impositus, qui ad superna jam transferendus, pallium, quo paulo prius aquas Jordanis, quem illic etiam expressum videoas, divisorat, super Eliseum ponit. In typo videlicet jam tunc designabat ille Christum Dominū, qui ex mundo ad Patrem transiturus, officium simul & spiritum suum Apostol. dedit.

II. Moyses accipit tabulas legis à manu Dei.

III. Admirabilis illa, & omnium seculorum fama decantata Abrahæ obedientia, qua Dei nutu unicum suum in holocaustum immolaturus erat.

Partes autem hæ laterales in longitudinem palmos sex & dimidium, quinque autem in altitudinem continent.

V. SARCOPHAGUS MARMOREUS Ex VATICANO.

Sarcophagus iste marmoreus ex Vaticano Cœmeterio erutus, olim in Basilica D. Petri visebatur; nunc autem in ædibus Cæsiorum in urbe Leonina positis reperitur.

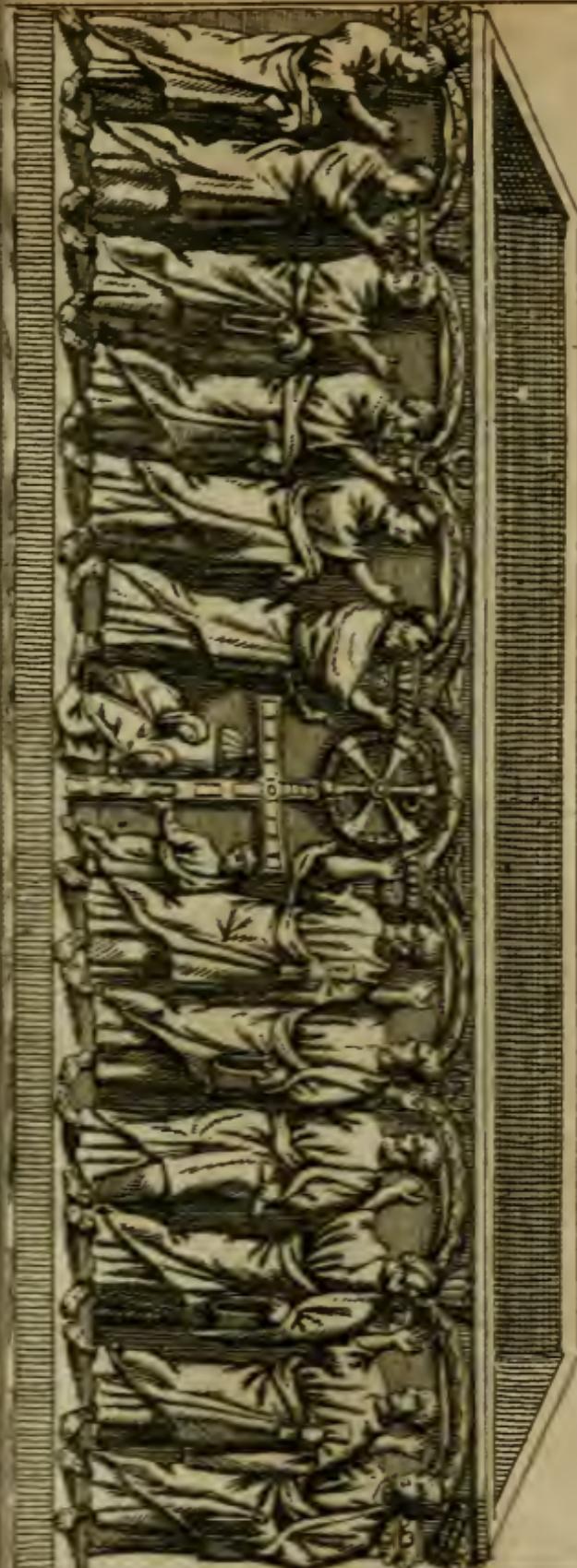
Duodecim Apostolorum imagines præ fert: in quorum medio gemmatæ Crucis forma conspicitur, cui sacrosanctum Christi nomen binis Græcorum characteribus expressum, impositum est. Familiarissimum sane ac solennissimum antiquis Christianis signum; & sine quo vix ullum opus aggredi solebant, ut ex illo toties, totque rebus, quæ subtus supraque terram in præsens adhuc extant, insculpto apposite luculenter appareat. Didicerant enim ex Apostolo, dicente; *Omne quodcumque facitis in verbo, aut opere, facite in nomine Domini Jesu Christi.*

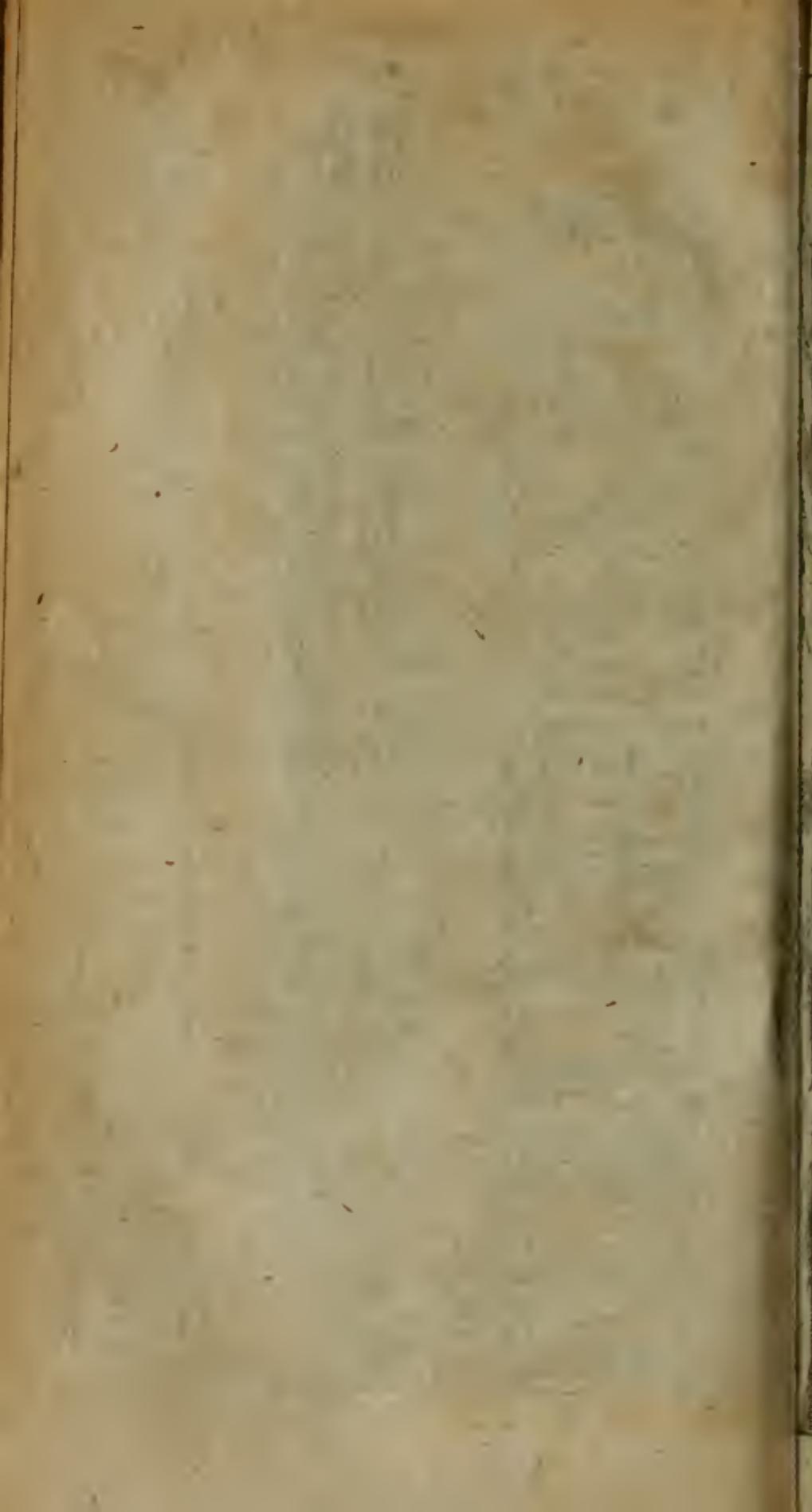
VI. SARCOPHAGUS MARMOREUS Ex VATICANO.

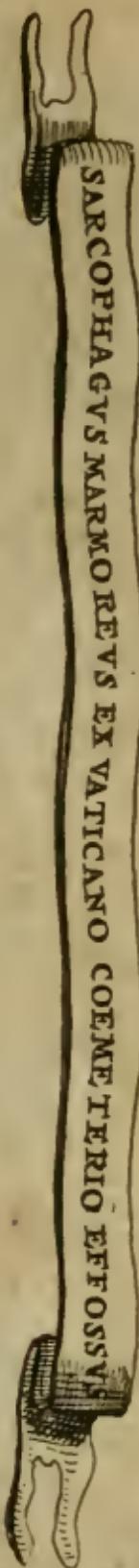
Hæc Arca marmorea in eodem Cœme-

SARCOPHAGVS MARMOREVS EX VATICANO COEMETERIO EFFOSVS

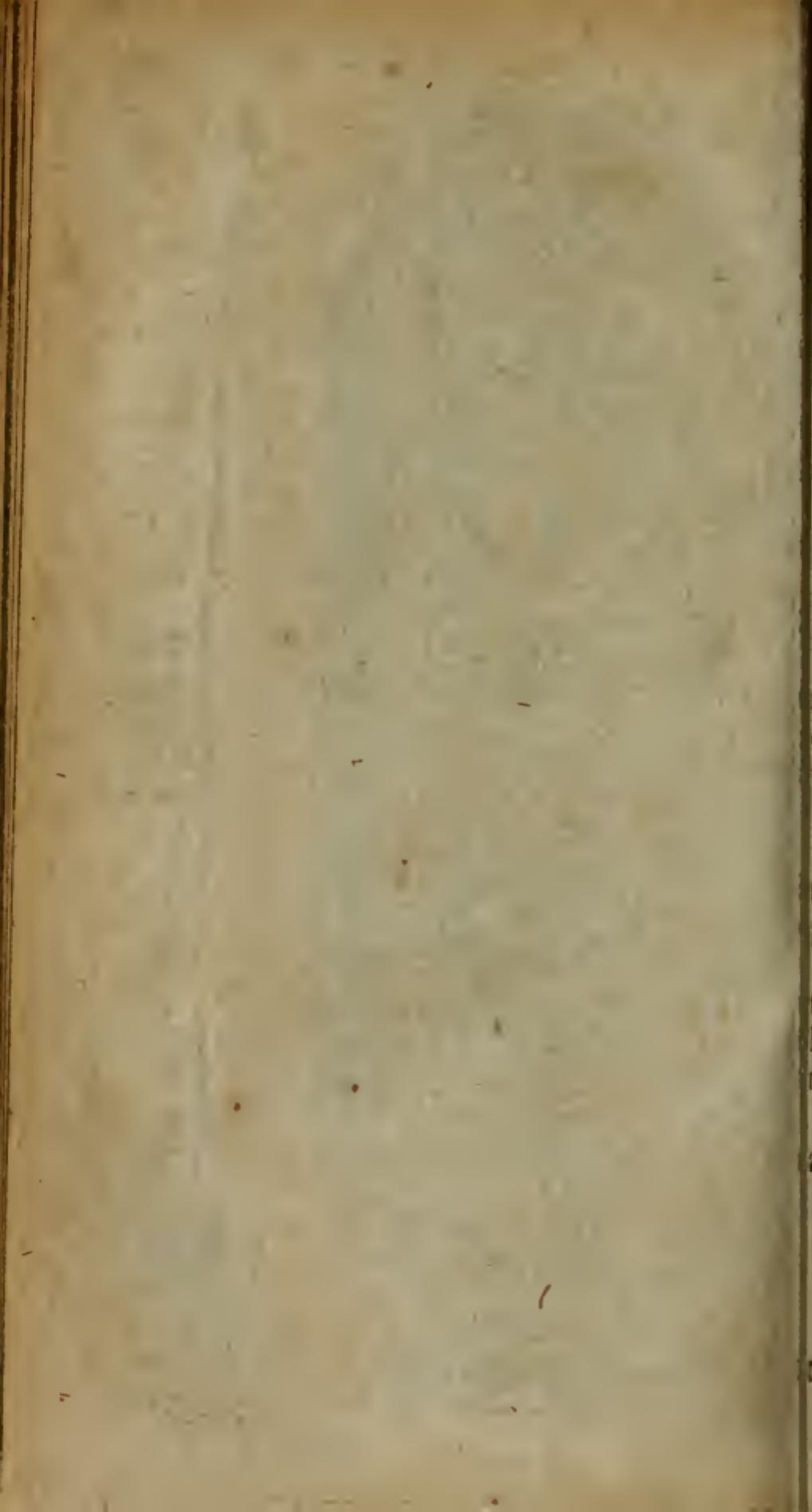
8.

SARCOPHAGVS MARMOREVS EX VATICANO COEMETERIO EFFOSV

neterio Vaticano reperta est; atque inde translata fuit in atrium Monasterii Parum Cassinensium, quod ad montem Quirinalem è regione Palatii Pontificii unc temporis habebatur. Nunc autem n ædibus Eminentiss. Cardinalis Mazarii in eodem monte sitis extat; pluribus cum veteris tum novæ legis admirandis istoriis insculpta.

I. In primis enim illic visitur Moyses pertutiens petram, è qua largissimæ fluunt aquæ.

II. Fecit Jesus initium signorum in Cana Galilææ, aquam in vinum vertens.

III. Mulier illa in medio cuiusmodi ac quædam sit, haud facile quis divinaverit; nisi dividamus imaginem illius, quæ hanc Arcam corori suo tumulando construi curavit.

IV. Christus, qui cœco nato largitur oculos.

V. Idem Dominus, qui famescentes in deserto turbas quinque panibus divinitus multiplicatis satiat.

VI. Christus Dominus, qui Lazarum quadruanum à mortuis excitat, ad cuius pedes Martha provoluta, & illum veluti adorans certatur.

Longa est palmis decem & dodrante, ita vero duobus cum dodrante.

VII. SARCOPHAGUS MARMOREUS Ex VATICANO.

Insignis hæc, atque elegans Arca marmorea, cuius simulacrum binis hic tabulis sub-

subjicitur, in Vaticano quoque reperiri contigit: & in Cœnobio Patrum Theatinorum S. Andreæ à Valle nuncupato diu postmodum extitit: nuper autem in villam Pamphileam, eidem, inter alia plura id genus antiqui operis monumenta, decori ac ornamento furura, deportata est. Anterior ejus facies octostylos, per cuius intercolumnia sacræ ubique figuræ graphicæ sculptæ prostare visuntur; &, quod mireris, longa vetustate nulla ex parte diminutæ, aut deturpatæ, sed integræ prorsus illæsæque conservatæ sunt.

In mediana igitur columnarum intercedine, quæ ceteris, ex decenti symmetria, paululum patentior concinnata est, Christus Dominus inter Apostolos, quorum uni, qui Paulus esse creditur, volumen apertum veluti tradit, differens in morem præsidere cernitur.

II. In angularibus vero hinc atque inde intercolumniis, dextrorsum quidem Pater credentium, admirabilis obedientia unicum solum immolatus, conspicitur, &c. Sinistrorsum vero Christus Dominus captivus sistitur ad tribunal Pilati, qui inter ferendam mortis in eum sententiam manus sibi lavat.

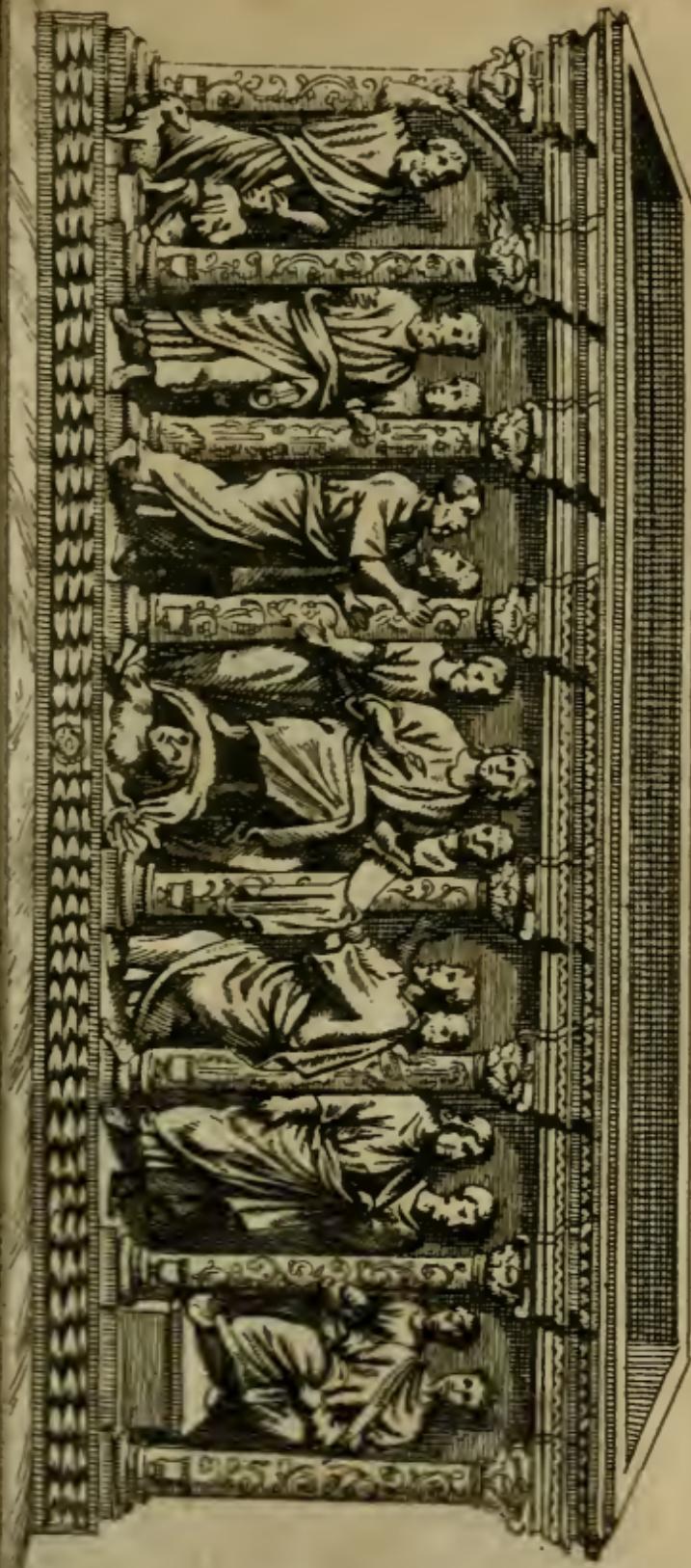
Longitudine est palmorum novem, & dodrantis, latitudine quinque, altitudine vero trium, & semis.

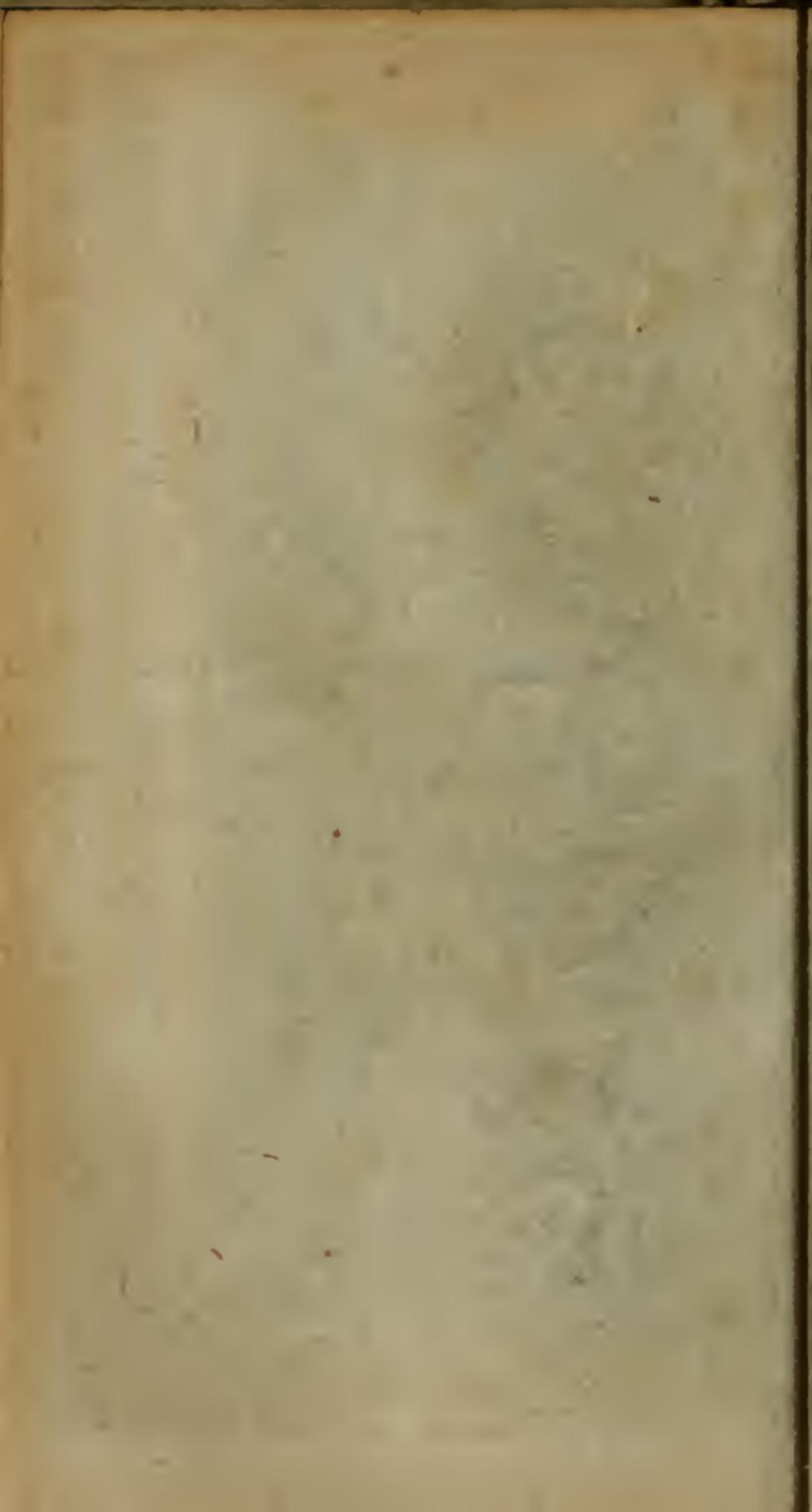
Utraque porro ejusdem Arcæ latera, quæ ædium quarundam simulacra graphicæ elaborata præ se ferunt, sequentes V. & N. Testamenti figuræ exhibent,

I. Chri-

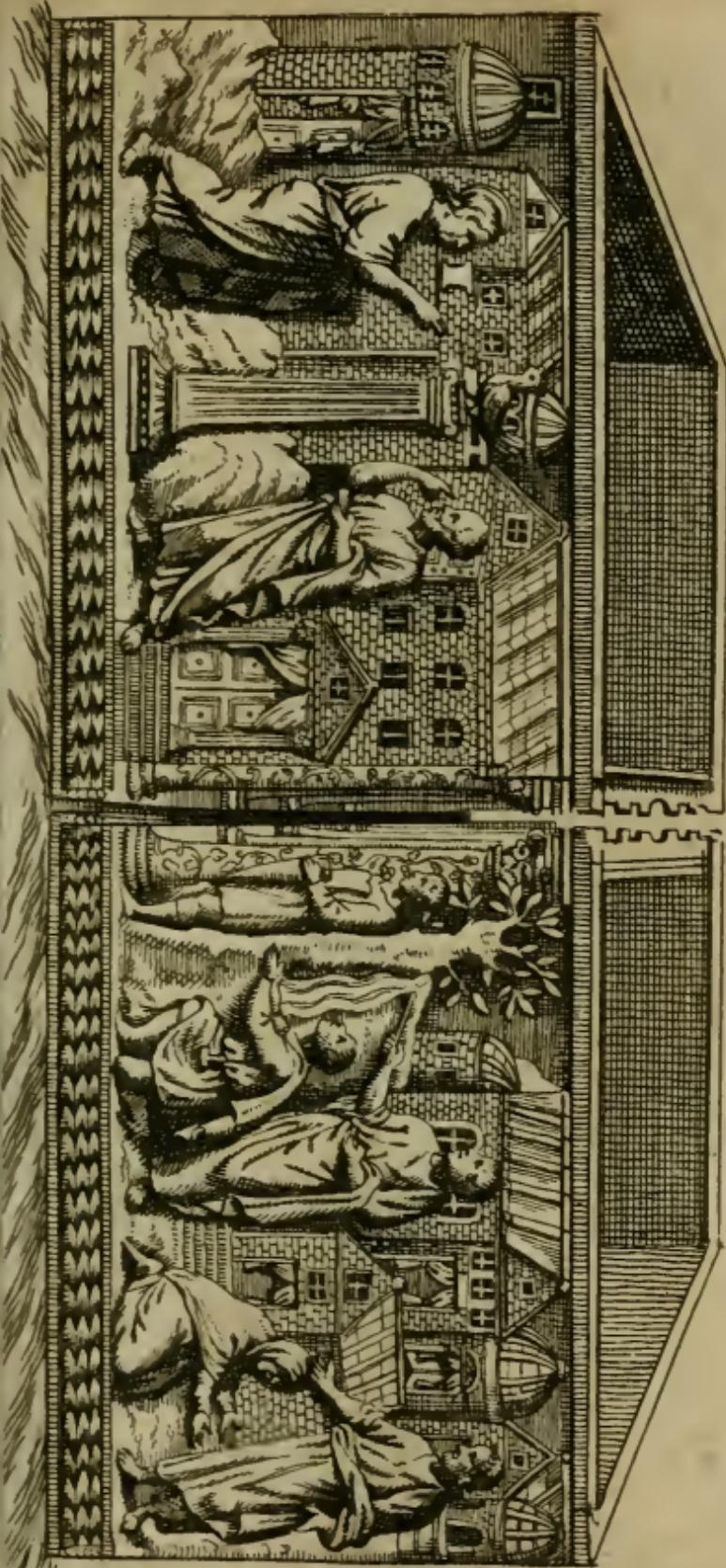
SARCOPACVS MARMOREVS EX VATICANO COEMETERIO EFFOSSVS

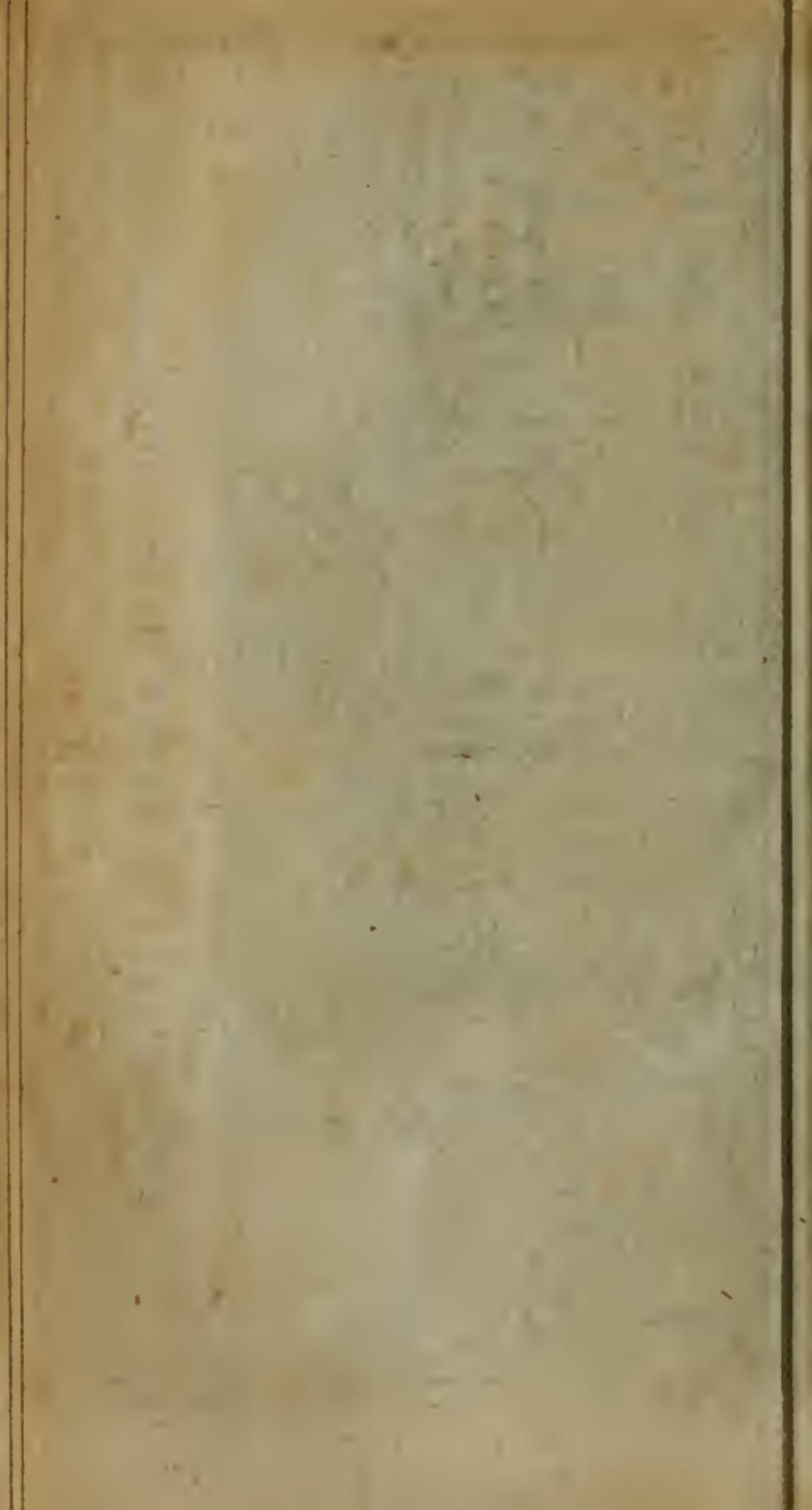
11.

SARCOPHAGI EIVSDEM PARTES LATERALES

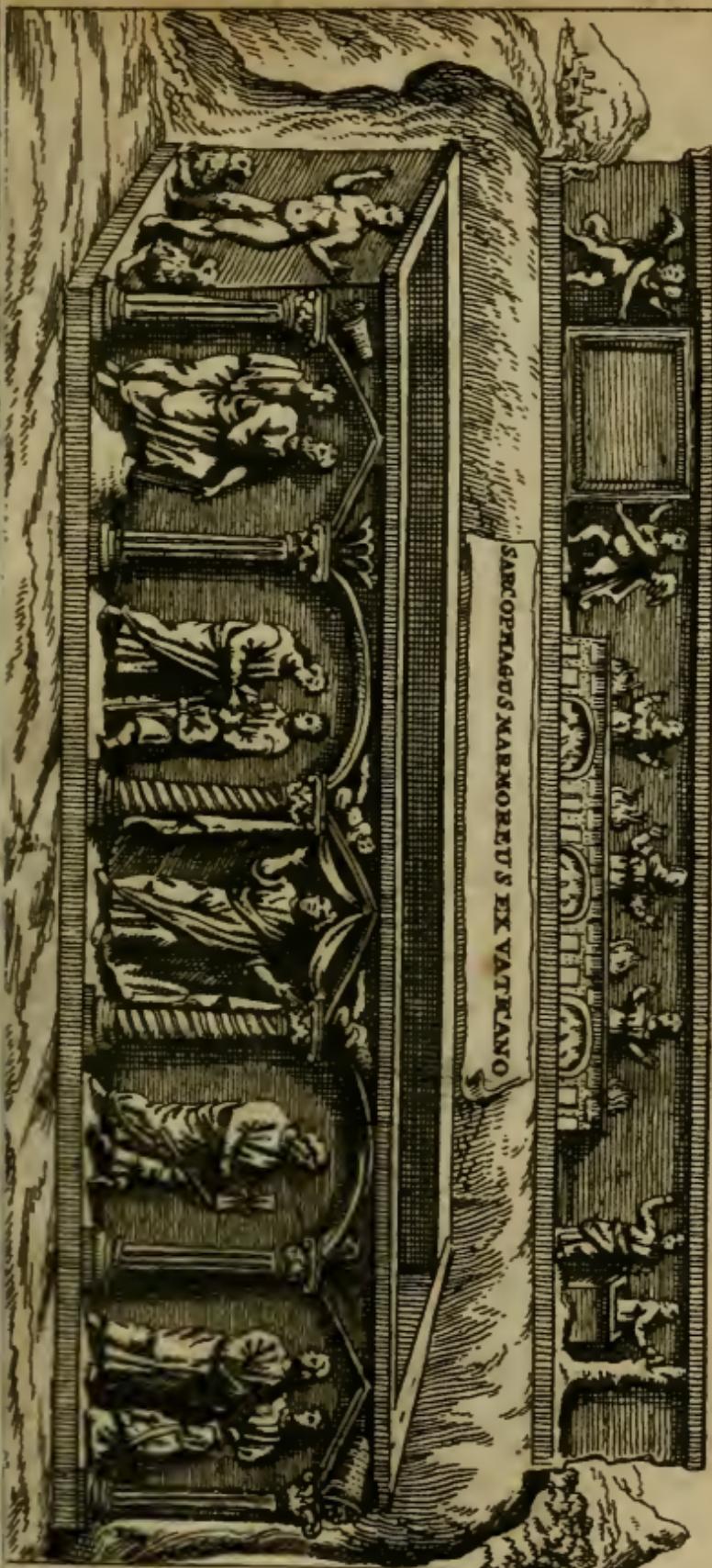

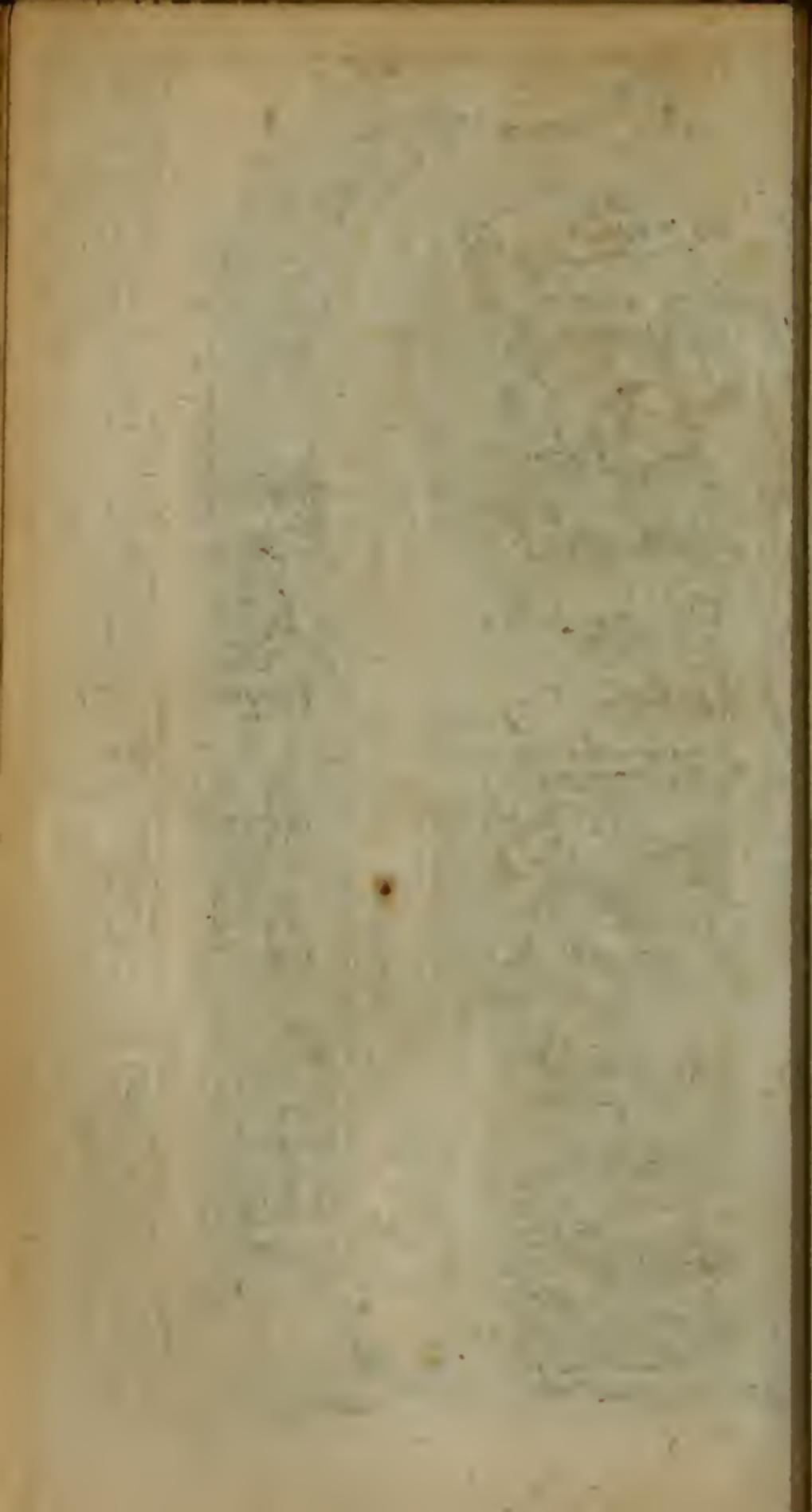

SARCOPAGI DVO MARMOREI IN VATICANO REPERTI

12

SARCOPAGUS MARMOREUS EX VATICANO

I. Christus Dominus in medium producitur, qui vanam Petri jaētantiam castigans, futurum prædictit, ut, antequam gallus, quem ibi quoque in columna adstantem videoas, cantet, ab illo ter negetur. Verum Domino oculos in illum postmodum conjicente, facti conscientia commotus, flevit amarè, ut appareat in exsculpto illic Petro, qui indice oculis admoto id ipsum veluti indigitare videtur.

II. In altero latere Moyses repræsentatur, qui sitibundo in solitudine populo è petra aquas affatim educit.

III. Deinde Christus Dominus exhibetur iterum, cuius pedibus mulier, sive illa sit Martha, sive Syrophœnissa, vel alia quæpiam, pro-voluta conspicitur.

VIII. SARCOPHAGUS MARMOREUS Ex VATICANO.

Arca hæc marmorea reperitur in atrio domus Comitum de Marsciano, prope turrim Militiarum vulgo dictam. Sed accidit illi, quod nonnullis aliis ejusmodi Arcis, quæ superiorum temporum inertia in usum profanum conversæ fuerunt. Sequentes autem in illa continentur figuræ.

I. Daniel in lacu leonum.

II. Moyses, qui ad colloquium Dei accessus, primum sibi iussu divino exuit calceamenta.

III. Christus Dominus, qui oculos largitur cœco nato.

IV. Effigies, nescio cuius, brachiis expansis orantis in morem.

V. Chri-

V. Christus Dominus, qui paralyticum sanitati restitutum cum grabato in humeris domum dimittit.

VI. Iterum Christus Dominus, ad cuius pedes mulier quædam provoluta cernitur, forte Syrophœnissa, rogans eum, ut dæmonium ejiceret de filia ejus.

Longa est palmis sex cum dimidio, lata duobus, totidemque unciis, alta vero duabus & triente.

IX. SARCOPHAGUS MARMOREUS Ex VATICANO.

Sarcophagus iste marmoreus, ubi itidem in Vaticano, inter effodienda Basiliæ fundamenta reperiri contigit, ad Hortos Mediceos in monte Pincio translatus est. Sacris tum V. tum N. Test. quæ sequuntur, historiis exornatur.

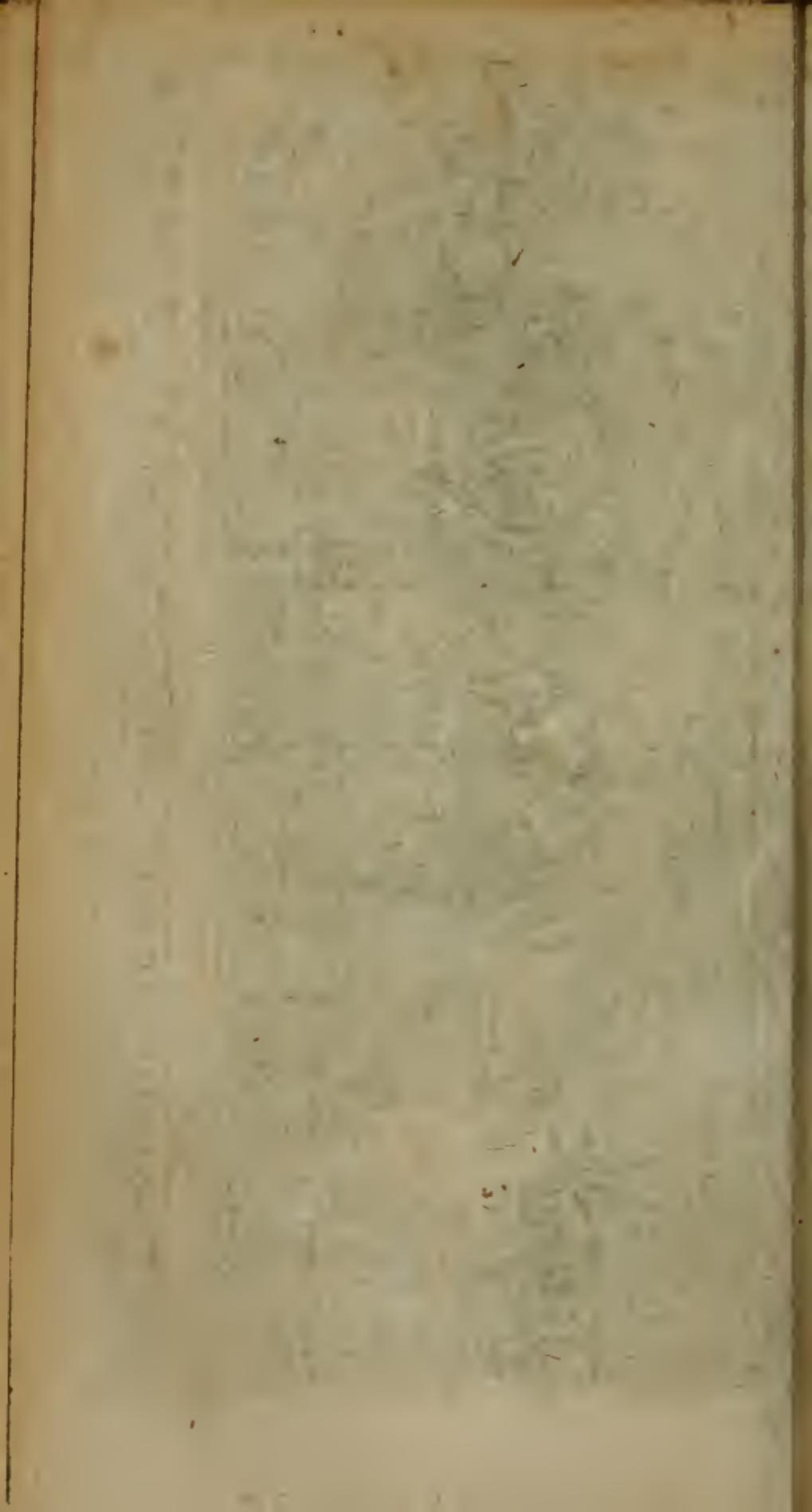
I. In primis enim illic visitur Christus Dominus, qui Lazarum quatriduanum è mortuis excitat. Martha vero ad ejus pedes provoluta ipsum veluti adorat.

II. Moyses, qui percussa in deserto petra, largissimas inde populo sitibundo divinitus producit aquas.

III. Videre quoque licet Jonam Prophetam ter illic exsculptum, semel ubi è navi projectur in mare, & fauces balænæ ingreditur: iterum dum illum immanis bellua triduo post in terram evomit: tertio denique sub umbraculo recubare videtur.

SARCOPHAGVS MARMOREVS IN VATICANO REPERTVS

Longitudo ejus palmos quinque, & do-
drantem, latitudo, tres, & unciam, altitu-
do autem duos, & dimidium æquat.

Cæterum illud quoque hoc loco obser-
vare decet, in plerisque Sarcophagis, quo-
rum quamplures olim apud Vaticanum
eruti, signum sanctissimæ Crucis, & sa-
crosanctum Christi nomen variis modis
appositum, ac sequenti fere forma expres-
sum fuisse.

Et anno quidem 1607. die 25. Maji, u-
ius præcipue effodientium manu dete-
ctus est, in quo defuncti corpus indumen-
is aureis egregie exornatum jacebat, qui-
bus nimirum sacrosancti Altaris olim mi-
nistri uti consuevere; cruciculam autem
uream intus vacuam habebat, quæ in
ummitate annulum quendam præferebat
iac forma: ad eam scilicet è
ollo suspendendam, quam
olim Sanctorum reliquiis re-
ertam fuisse credere par est.

Porro innumeri fere lateri-
ii Sarcophagi ibidem visi fuere, in quibus
defunctorum corpora fasciis seu institis
obvoluta servabantur: ac permulta quin-
dem sepulchrorum inscriptiones legen-
tium

tium oculis objiciebantur ; quarum pau-
cas duntaxat insigniores, apponendas hi-
duximus.

BENEMERENTI IN PACE
PROCLO QUI VIXIT
ANNUS XVI. DISPOSITUS VI.
IDUS OCTOBRIS
D D. N. N. HONORIO AUGUST^O
VIII. ET THEODOSIO CC. SS.

Octavus hic Honori Consulatus una cum
Theodosii tertio adnotatus contigit anno Ch.
409. Innocentio I. summo Pontifice; tun
temporis videlicet, cum Alaricus Urbem ob-
sideret.

In minori veteris Basiliæ navi, ac
quam per portam Judicii nuncupatam in-
gressus patebat, in Octavæ columnæ ba-
hujusmdi inscriptio legebatur :

DEPS FELIX DIAC. V. IDUS
MARTIAS, THEODOSIO XV.
ET PLD. VALENTINIANO IV.
AA. VV. CC. CON. SS.

Verum Theodosii Consulatus XV. & Valen-
tiniani quartus, anno salutis 431. sub Sexto II.
summo Pontifice recensendus est.

Sequens inscriptio antiquitus in pariet-
alæ minoris extabat, ubi sacra Christi Sal-
vato

ratoris Imago Veronicæ manu excepta
tervabatur.

GABINA GAUDENTIA H. F. IN QUA-
UIT INIMITABILIS CASTITAS, IM-
'ROBISSIMA VERECUNDIA, INCOM-
PARABILIS INNOCENTIA, PERPETUA
QUIESCIT IN PACE QVIXIT AN. XVIII.
A. XI. D. XXI. VARIUS VICTOR CON-
UGI B. M. D. XII. CAL. AUG.

Iste verotitulus olim in marmoreæ se-
lis Pontificiæ gradibus ad majorem Basi-
licæ apsidem legebatur.

AD SANCTUM PETRUM APOSTOLUM
ANTE REGIA
IN PORTICU COLUMNA SECUNDA
QUOMODO INTRAMUS
SINISTRA PARTE VIRORUM
LUCILLIS ET JANUARIA HONESTA
FEMINA.

ascriptio hæc antiquissimum illum, ac lau-
tabilem ritum inuit, quo viri à mulieribus loco
secerni in Ecclesiis consueverant.

Sequuntur adhuc viri nonnulli cele-
ores in Vaticano tumulati. In eadem enim
Vaticana Basilica præter alios celeberrimi-
mos viros sepultura donatus est insignis
ille; & nunquam satis laudandus Petrus
Diæconus; in eo nimirum facello, quod
Gregorius III. in honorem B. Virginis
erexe-

erexerat, juxta ejusdem Gregorii III sepulchrum.

Wingardus quoque, Oswi Regis Saxo-
num ad Vitalianum Orator cum muneri-
bus missus, cum anno Christi 665. defun-
tus in Urbe esset, in hac Basilica deposi-
tus est, quod ipse Vitalianus eidem Oswi,
non sine magni mœroris contestatione re-
scrispsit. Literæ istæ habentur apud Be-
dam & Baronium.

Ambrosius itidem Notariorum ille Pri-
micerius in hac Basilica sepultus requiescit;
qui pro Sede Apostolica diversis legatio-
nibus functus, iisdem denuo curis incum-
bens, anno 758. in Monasterio S. Mauri-
tii, ad Rhodanum in Galliis, diem obiit.
Eiusdem enim corpus Romam Paulo I.
summo Pontifice translatum anno 760. in
SS. Processi & Martiniani facello reper-
tum postea fuit.

Id ipsum de *Christophoro* quoque Primi-
cerio, ac *Sergio* ejus filio Secundicerio, in
Ecclesia quondam Romana potentissimis,
& de eadem optime meritis affirmandum
est: qui pariter Adriani I. jussu in hac Ba-
silica honorifice sepulti sunt.

Eberardus Episcopus Constantiensis
cum Romam una cum Henrico II. Im-
peratore venisset, ipsamet die, qua summa
omnium lætitia Urbem ingressus est, ino-
pinato quidem casu ex hac vita decessit, &

n Vaticanæ Basilicæ porticu, anno 1046.
umulatus est.

Amauricus vir nobilissimus, Comes Monfortis, & in Regno Galliarum Constabilis, strenuissimus utique miles, qui pro tuenda Catholica fide saepe adversus Albigenses haereticos egregie decertaverat; cum à Saracenis demum in bello captus, postliminio inde reversus in patriam ter arripuisse, apud Hydruntum decessit, ejusque corpus Romam delatum in eadem Basilica conditum est.

Tandem præclarissimus vir *Fr. Petrus Raymundus Zacoſta*, magnus Rhodiensis Militiae Magister, in hac eadem Basilica uxta Sacellum S. Andreæ, teste Platina, sepultus est. Quo ex loco postea corpus ejus in novæ Basilicæ pavimentum delatum, honorifice ibidem conditum fuit.

Hactenus itaque Vaticani Cœmeterii (quod quidem ipsum ob novæ Basilicæ constructionem plane dirutum cum pia posteritate valde dolemus) velut reliquias ac rudera, qua fieri potuit, perscrutati, studio Lectori exposuimus. Illud interim vel maxime hoc loco recolendum monemus, à Paulo V. Pont. Max. solicite præstitum fuisse, ut Vaticani Cœmeterii loco, qui subter Ecclesiæ ambitum continebatur, subterraneas nunc specus, atque cavernas sacris pignoribus refertas, ac singulari jugi-

jugiter devotionis ardore exultas, ipsa
Vaticana Basilica possideret; quæ à subter-
raneo Altari, quod juxta Confessionem B.
Petri situm est, & sub quo veneranda B.B.
Apostolorum corpora tumulata sunt, su-
um initium desumunt.

Quo autem in honore hæc sacra loca
apud fideles sint, illud satis inculcat, quod
mulieribus semel duntaxat in anno sub
anathematis sententia, illuc intrare à sum-
mis Pontificibus concessum sit, ut inscri-
ptio, quæ sacrarum cavernarum ostio ap-
posita est, tenoris hujusmodi, fidem facit

HUC MULIERIBUS INGREDI NON
LICET, NISI UNICO DIE LUNÆ
POST PENTECOSTEM,
QUO VICISSIM VIRI INGREDI
PROHIBENTUR, QUI SECUS FAXINT,
ANATHEMA SUNTO.

Si quis verò thesauros, qui apud Vatica-
nas specus religiose servantur, & recolen-
dæ antiquitatis monumenta, quæ ibidem
extant, cognosse cupit, Jo. Franc. Torri-
gium in libello, quem de Cryptis Vatica-
nis inscripsit, consulere potest: dum nc
interim ad reliqua investiganda progredi
mur.

C A P U T VIII.

*De Calepodii Cœmterio, & Ecclesia
D. Pancratii, Via Aurelia sitis.*

Elebre Calepodii Cœmterium nomen suum procul dubio à B. Calepodio, Presbytero ac Martyre sortitum est, qui sub Alexandro Severo, & Callisto Papa nobili Ecclesiam triumpho decoravit: quo ejusdem corpus è flumine, in quod à impiis persecutoribus projectum fuerat, ingenti pietatis studio levatum, in istoc, de quo nunc agimus, Cœmterio religiose conditum est, prout in ejusdem Callisti Actis satis id expressum habetur.

Illud quidem incertum nobis est, an ipsem B. Calepodius primus Cœmterium hoc extruxerit, vel certe instauraverit; an otius ejus duntaxat nomine insignitum erit, eo quod venerandum ejus corpus si sepultum fuerit: quod sacris plerisque Cœmteriis contigit, quæ nimis à Martyribus ibi conditis, vel certe ab eorum instauratoribus denominationemlerumque sortita sunt. Illud interim certissimum est, ante consummatum Calepodii martyrium alios quoque Martyres eorum in Cœmterio tumulatos fuisse: Inter quos præcipuus est S. Julius Senator, & Martyr sub Commodo Imperatore, de

quo in Martyrologio Rom. xiv. Kal. Septemb. apud Bedam item, Adonem & Suriū legitur, quod Vitellii judicis jussit tamdiu fustibus cæsus sit, donec emiserit spiritum, ejusque corpus ante Amphitheatrum jactatum: quod noctu quidem collegerunt Eusebius, Pontianus, Peregrinus & Vincentius, atque in Cœmeterio Calepodii sepeliverunt sub die xiv. Kal. Septemb.

Antoninus pariter, qui sub eodem Imperatore cum truculentissimus esset martyr carnifex, & Angelum nimio fulgore divinitus coruscantem, eorundemque beatorum Martyrum sanguinem spongia extergentem vidisset, se quoque Christianum esse libera voce protinus exclamavit: quapropter comprehensus ipse quoque martyrio coronatus occubuit: cuius deinde corpus in eodem Calepodii Cœmeterio conditum fuisse ipsius Acta testantur.

Post beatum vero Calepodium, sanctissimus quoque Pontifex & Martyr *Callistus* conditus ibidem fuit: quem, ut in ipsius Actis legitur, *Alexander* per fenestram domus præcipitari jussit, & ligato ad collum ejus saxo, in puteum mergi, & in eo rudera cumulari. Post dies vero decem & septem veniens Presbyter ejus, nomine *Asterius*, cum clericis noctu, levavit corpus B. Callisti Episcopi, &

sepelivit in Cœmeterio Calepodii via Aurelia
sub die pridie Id. Octob.

In eodem Calepodii Cœmeterio conditos item fuisse ex antiqua traditione fertur Palmatum Consulem, una cum Uxore ac Filiis, ac duobus & quadraginta ex Familia: Simplicium quoque una cum Uxore, & ex Familia septuaginta octo: Felicem item cum Uxore sua Blanda; qui omnes primum manu Callisti sacro Baptismate abluti, deinde sub eodem Alexandro martyrio coronati fuerant. Mos etenim antiquis Christianis extitit, ut uno eodemq; sepulchri loco conjungerent, qui par iagonem consummati martyrii palmam adepti fuissent.

Condita ibi pariter fuere corpora sanctorum *Victoris*, & *Coronæ Martyrum* sub Antonino; nec non *Pancratii* invictissimi Martyris, qui anno ætatis suæ xiv. sub Diocletiano gloriosum martyrium consummavit: juxta quem deinde, ut verisimile est, *Dionysius* quoque ejus patruus conditus fuit: cuius studio, inquit Beda, *tem Pancratius & baptizatus, & in timore Dei confortatus ad martyrium animatus est.* Ita quamvis in Pancratii Actis exhibitæ idem in hoc Cœmeterio sepulturæ expressa mentio non habeatur, Ecclesia tamen in ipsius honorem supra Cœmeterium constructa omnem dubitandi rationem è medio tollit.

Ipsi demum Ecclesiæ tranquillitatis pace suborta, sedatisque barbaris persecutio num procellis, sanctus *Julius Papa* ann Christi 352. pridie Idus Aprilis, in hoc eodem Cœmeterio conditus est, ut Anastasius in ejus Vita testatur.

Præter Martyres autem hactenus re censitos haud alios subinde in hoc Cœme terio sepultos legimus. Nemini tame dubium sit, innumeros plane pia fidelium manu conditos illic fuisse, maxime ob celebritatem loci, amplitudinemque admi randam, quam Bosius ibidem se comperisti testatur: cuius quidem ambitum ac fo rnam ille hoc modo describit: Est nimirum Cœmeterium hoc profunda satis humo excavatum, viis frequentibus iteratis que vicos distinctum, altitudinem huma næ staturæ respondentem alicubi exhibentibus, qui tamen alibi superiori è part paulo altius protenduntur; alibi vero eun in modum sunt humo depresso, ut illu penetraturos, incurvato corpore, reper magis, quam ambulare opus sit.

In parietibus ibidem hinc inde sepul chra cadaverum excavata sunt, unum vi delicit supra aliud. Extant itidem parv quædam cubicula omnino inculta, &c abs que ullo ornamentorum genere, aliquibu duntaxat exceptis, quæ calce illita a dealbata sunt. Verum hoc nil quispiam mi

miretur: idem enim Cœmeterium huic, quod & plerisque, infortunium, longo præsertim temporum decursu, atque impia Longobardorum manu magna ex parte devastatis, obtigisse compertum est.

Quapropter nullæ inibi picturæ, nulla ornamenta, nec sepulchra clausa, sed omnino patentia reperta fuere, paucis adinotandum exceptis, quæ fictilibus tegulis calce obfirmatis adhuc obstruebantur. Sepulchrales inscriptiones, uti mos est, nullib[us] apparebant, præterquam quod in moreis quibusdam lapidibus, humijacentibus, Consulum recentioris ævi nomina legebantur: ex quo conjicere unusquisque potest, etiam post sedatas persecutiones procellas, adeptamque securitatem, devotionis studio permotos Christi fidei exiles, in hoc sacro Cœmeterio tumulari consuevisse. Hi porro sepulchrales lapides, eorundemque fragmenta sternendo postea pavimento Ecclesiæ desuper eretæ inservierunt.

Quod autem in Cœmeterio hoc singulare est, jugis inde crystallinæ aquæ vena emanat, quam sub acerba persecutionum tempora sanctos apud Martyres non ad potandum duntaxat, verum etiam ad salvare impertiendum Baptismatis lavacrum his qui ad fidem traducebantur, usui quondam extitisse, credere paruit.

Cæterum beatissimorum Martyrum Callisti, ac Julii Pontificum, nec non Calepodii Presbyteri corpora, quæ olim hic, ut diximus, condita fuerant, in ejusdem postmodum Callisti titulum honorifice translata sunt, in Ecclesiam videlicet S. Mariæ trans Tyberim, ubi in hanc usque diem eorundem imagines musivo opere expressæ in majori Ecclesiæ apside conspiciuntur.

Venerandæ Pancratii Martyris reliquiae pluribus quidem dono concessæ sunt: corpus vero, iis demptis, & sacro capite, quod modo apud Basilicam Lateranensem extat, in pervetusta ejusdem B. Martyris Ecclesia summa veneratione asservatur; sub maxima nimirum Ara, ob crebra miracula, quæ in perjuros præfertim divina ibi virtute patrare invictus Christi Martyr consueverat, toto terrarum orbe cœlèberrima, Gregorio Turenensi pluribus idipsum attestante. Unde Gregorius Magnus, sanctissimus Pontifex non immerito Aram hanc, & ipsammet Ecclesiam impensè veneratus est, ubi & natalitio B. Pancratii die homiliam 27. in Cap. 15. Joannis habuit; eamque Mauro Abbatii ad opus Dei quotidie peragendum quamplurimum commendavit.

C A P U T I X.

De Cœmeterio S. Julii Papæ Via Aurelia.

Anastasius in conscriptis B. Julii Papæ Gestis, tria ab eo Cœmeteria constructa fuisse affirmat; *unum* nimirum *Via Flaminia*; & aliud *Via Aurelia*; atque aliud *Via Portuensi*. Verum cum de hoc quod *Via Aurelia* exædificasse dicitur, nullibi præterquam apud ipsum Anastasium mentione habeatur, ex consueta ejusdem Auctoris phrasí, dicendum potius videtur, illum non quidem fecisse, sed antiquum Calepodii Cœmeterium tantummodo instaurasse, in quo ipse met postea tumulatus est. Si enim ipse aliud, ut præsertur, eadem *Via* aperuisset, & veteri novum veluti primus auctor addidisset, profecto in illo à se constructo, non autem in hoc, quod ipse devotionis ergo duntaxat instauraverat, depositus de more fuisse: nisi forte ab ipso met Julio Pontifice aliam novam veteri Cœmeterio partem superadditam fuisse, eandemque Julii auctoris jure merito obtinuisse nomen asserere quispiam velit.

C A P U T X.

*De Cæmeterio SS. Processi, & Martini-
niani, vel S. Agathæ in agro Lu-
cinae, Via Aurelia.*

Cœmeterium istud anno Christi 69. suum desumpsit exordium, quo nimirum tempore Petrus Apostolorum Princeps, & Paulus Doctor gentium noble pro Christo martyrium subiere. Exstructum autem idem fuit à conspicuæ nobilitatis ac sanctitatis matrona *Lucina*, eorundem *Apostolorum discipula*, quæ, ut in Rom. Martyrologio celebratur, de facultatibus suis sanctorum necessitatibus communicans, Christianos in carcere detentos visitabat, ac Martyrum sepulturæ inserviebat, juxta quos & ipsa in crypta à se constructa sepulta est. Quippe ob impensum beatis Martyribus devoti ministerii ac sepulturæ obsequium, eorundem Martyrum meruit obtinere consortium.

Hanc porro cryptam seu Cœmeterium Via Aurelia in suo agro tunc temporis pia fœmina extruxit, cum *Processus*, & *Martinianus* pro Christo viriliter decertantes, ipsa potissimum exhortatrice, post agonen martyrio coronati sunt; quos etiam festivo gaudio perfusos, hilari facie ac constanti animo ad subeundum martyrium pro-

properantes ipsamet consequi voluit; & demum sacra eorum corpora pretiosis unguentis delibuta, in agro suo, eundem iuxta locum, in quo eos perpeti contigerat, honorifice sepelivit.

Postmodum vero in eorundem Martium honorem erecta ibidem fuit Ecclesia; in qua D. Gregorius homiliam habuit 32. in Matth. c. 16. ubi quamplura miracula enarrat, quæ devote eandem visitantibus Dei munere obtigere. Hanc ipsam deinde Ecclesiam, Anastasio teste, Gregorius III. instauravit, dum adhuc sacra eorum corpora inibi requiescerent. Quæ postea à Paschali I. translata fuere in Oratorium, quod ipse in Vat. Basil. exerat, ibidemque in conchaporphyretica honorifice condita.

Hac vero de causa S. Agathæ quoque nomen Cœmeterium hoc fortitum fuisse creditur, vel quia SS. Processi & Martiniani Ecclesia sub titulo quoque S. Agathæ diceretur, quod compluribus item Romanæ Urbis Ecclesiis contigit; vel certe, quia juxta eandem alia pariter in honorem B. Agathæ construēta fuerit, cuius utique apud Anastasium mentio habetur.

Cæterum ipsum Cœmeterii hujus locum Bosius noster, utut diligentissime indagasset, nullo invento aditu, omni tandem deposita spe, aliis perquirendum reliquit: quapropter & nos, cum adhuc in

tenebris delitescat, haud in lucem illius descriptionem proferre possumus, sed devo-to duntaxat silentio illud honorare, atque à longe salutare compellimur.

C A P U T XI.

*De quampluribus Martyribus, qui Via
Aurelia pœnis affecti, vel sepulturæ
traditifuerere.*

UTIC interim beatos illos Martyres recenseamus, quorum sanguine ac triumphis, vel certe venerandis eorumdem post martyrium exuviis Via hæc nobilitata fuit; certum quidem illud est, in arenario quodam, quod inter Vias Triumphalem & Aureliam extat, insignes Martyres Eusebium, Vincentium, Peregrinum, ac Pontianum conditos fuisse: qui cum inauditam hactenus impietatem insanamque Commodi Imperatoris mentem, qui se ab omnibus Herculem Deum appellari præceperat, æquo animo ferre haud possent, quin per publicas Urbis vias ludicra ista Commodi deliramenta subsannantes sum-mopere detestarentur, illis martyrii pro Christo subeundi, quod quam maxime peroptabant, occasio fuppeditata est, ut in eoundem Actis fusius enarratur. Ubi & hoc subtexitur, Julianum videlicet quandam-

Se-

Senatorem, itemque *Antonium*, carnifem conversum, nec non *Simplicium*, carcerum custodem hac eadem Via martyrio oronatos fuisse. Tum vero de martyrio & sepultura Eusebii & Sociorum iisdem in Actis habetur, quod ducti ad Petram celeratam cum plumbatis necati sint: eorumque corpora, Eusebii videlicet, Vincentii, Peregrini, & Pontiani, collegerit B. Rufinus, & sepeliverit non longe ab Urbe Roma, milliario sexto, in arenario inter Viam Aureliam, & Triumphalem III. Kal. Sept.

Porro de S. Felice Papa I. & Martyre leimus, ejusdem natalem Via Aurelia celebrari; ubi & Basilicam exstruxerit, ac seultus fuerit milliario secundo ab Urbe, II. Kal. Junii.

Hac eadem Via viriliter item in agone ro Christo decertarunt nobilissimi Martyres *Basilides*, *Tripodes*, *Mandales*, & alii iginti sub Aureliano Imperatore, quem in Martyrologio Romano iv. Id. unii mentio habetur.

Basilides quoque alter hujus nominis, *Yrinus*, *Nabor*, atque *Nazarius* milites, famet Via Aurelia in Diocletiani ac Maximiani persecutione, prid. Id. Junii martyrio coronati sunt. Et quidem, ut eda aliique referunt, Naboris & Nazari corpora, simul cum *Gorgonio*, Grode-

gandus Metensis Episcopus, à Roma in Galliam, permittente Paulo Papa Romano, transtulit, anno 765: collocavitque sanctum Gorgonium in monasterio, quod dicitur Gorzia: S. vero Naborem in Nova Cella: S. quoque Nazarium in Lorethain, monasteriis; ubi signa & miracula in sanitate infirmorum & debilium sæpius fiunt.

Porro sub eadem Diocletiani persecuzione gladio item Via Aurelia consummati sunt, *Artemius* carceris custos, *Candida* uxor, & *Paulina* eorum filia, sub VIII. Id. Junii; qui à S. Petro exorcista ad fidem traducti, & à S. Marcellino Presbytero baptizati fuerant: quorum sacra corpora postmodum à Paschali I. è crypta, in quam fuerant conjecta, in Ecclesiam B. Praxedis translata fuere, uti marmorea ibidem tabula affixa aperte testatur: quamvis postea Artemii & Paulinæ corpora à Sergio II. in Equitii titulum à se exornatum deportata fuerint, ut pariter in quodam lapide parieti affixo, prope majorem ejusdem Ecclesiæ Aram videre est.

In Martyrologio item Rom. *SS. Fortunati, & Restituti* IV. Kal. Junii mentio habetur; qui ambo hac eadem Via Aurelia martyrii palmam, datis pro Christo servicibus, consecuti sunt.

Demum *Felix* Papa II. hac eadem Via,
in

In civitate Ceri xvij. ab Urbe lapide glorio-
um passionis certamen feliciter comple-
xit: cuius corpus, ut in ejusdem legitur
Actis, primum in Urbem relatum, per-
nultis clericis ac fidelibus summa illud ve-
neratione comitantibus, clam juxta mu-
rios Urbis, ac Forniæ Trajanæ latus, Id.
Oct. conditum est: at exinde noctu sub-
atum in Basilica, quam ipse met Felix
Via Aurelia construxerat, sepultum fuit.
Tandem vero idem B. Felicis corpus in
SS. Cosmæ & Damiani Ecclesiam in foro
Romano translatum fuit; quamvis hujus-
ce translationis tempus omnino lateat:
ibidemque hac nostra ætate, anno Christi
1582 divinitus plane, marmorea in Arca,
ad inventum est, una cum lapideo latercu-
lo hisce literis exarato:

CORPUS S. FELICIS PAPÆ ET MARTYRIS, QUI DAMNAVIT CONSTANTIUM.

Quod quidem accidit (referente Baronio)
pridie ejus diei, quo ejusdem S. Felicis in Ec-
clesia natalis agi consuevit, Kalend. nempe Au-
gusti; cum de ejus meritis ac nomine, in Mart-
yrologio Romano expungendumne esset, ob
vitiosum ingressum, an sine martyrii titulo re-
linquendum, magna disceptatio esset; jamque
pene ob innumeras contrariasque assertiones
causa cadere videretur: quando opportune ip-

femet Felix visus est admiratione omnium redivivus comparuisse pro se , suam ipse causam acturus , cum jam valde stylo contradicentium esset oppressus.

C A P U T XII.

De præcipuis Martyribus, qui pro Christo corona, vel sepultura donati, Corneliam Viam illustrarunt.

Cornelia Via imprimis celeberrimo SS. Rufinæ, & Secundæ sororum certamine insignita est. Ambæ etenim hæ sacræ Virgines, cum Christi amore succensæ repudium sponsis dedissent, post multa tormentorum genera , quæ viriliter profidei confessione perpeſſæ sunt, eadem via feliciter tandem vitæ ac certaminis cursu peracto pari in cœlum confortio ad Sponsum migravere. Ambæ autem coronatæ sunt in *Silva* , quæ *Nigra* quondam (nunc *Buxo*) communi voce appellabatur : at ex illustri deinde ipsarum martyrio splendorē accipiens, & dupli virginitatis candore decorata, jure optimo *Silva Candida* denominata est : atque ibidem sepulta quoque earundem corpora fuere à *Plautilla* primariæ nobilitatis matrona, ipsi met beatis Virginibus noctu illi per viſum apparentibus , & ut sepulturæ sibi obſequium

quium impenderet suadentibus, indicato pariter loco, quo ipsarum corpora inven-ura esset, veluti in illarum Actis latius loc ipsum exponitur.

In eandem hanc silvam, sœviente in Christi cultores impi Imperatore Di-letiano, *S. Marcellinus Presbyter*, & *Pे-
rus Exorcista dœucti*, ibique obtruncato capite martyrii palmam assecuti sunt, ut orum Acta loquuntur.

Præclarissimis igitur beatorum istorum Martyrum trophæis loco isto insignito, ac tra funestaque silvæ nigredine in puræ c sinceræ fidei candorem commutato, *S. ulius Papa*, divino afflatus spiritu, in honorem SS. Rufinæ & Secundæ ibidem Ecclesiam exstruere cœpit: quam ejus postea successor Damasus perfecit. Hæc postmodum Ecclesia sede quoque Episcopalia aucta ac illustrata fuit, quæ & sub titulo silvæ Candidæ, pariterque SS. Rufinæ & Secundæ in veterum Conciliorum Actis apissime recensetur. Eam vero deinde Callistus II. Portuensi sedi junctam annexamque esse voluit: unde qui ei præest, Portuensis nunc, & Silvæ pariter Candidæ Episcopus appellatur.

Verum sacra beatarum Rufinæ & Secundæ corpora inde ad Lateranensem Ba-
ilicam translata in Sacello juxta Constan-
tinianum Baptismalem fontem, earun-
dem

dem imaginibus ornato condita fuere; ubi hodie sub Altari ab Anastasio IV. in ipsarum honorem eretto pia fidelium veneratione coluntur.

Eademmet Via Cornelia, xiii. ab Urbe lapide, in loco qui dicitur *ad Nymphas Catabassi* (quod ibi forte Catabassi aliqui fontes quondam existerent) pro Christo in agone feliciter ad sanguinem usque decertarunt nobilissimi Martyres *Marius & Martha conjuges*, *Audifax* item & *Abacum* filii: è quibus, post toleratos fustes, equuleum, ignes, unguis ferreos, manuumque præcisionem, Martha in Nympha necata est, cæteri vero sunt decollati, & corpora eorum, ne sepulturam habarent, incendi jussa. Verum matrona nomine Felicitas rapuit corpora eorum, & in prædio suo sepelivit. Martham vero levavit de puteo, & junxit corporibus sanctis, sub die xiv. Kal Febr. prout in Martyrologio Rom. conscriptisque ipsorum Actis legere licet.

Demum sacra horum Martyrum corpora in Urbem translata, & in Ecclesia S. Praxedis reposita fuisse vetus inscriptio docet, quæ usque nunc ibidem legitur: verum SS. Marii & Marthæ corpora in Diaconia S. Adriani à Greg.IX. anno Christi 1228. una cum aliis sanctorum Martyrum corporibus inter explorandum

re-

reperta fuisse, publica & omni fide digna marmoreæ insculpta tabulæ inscriptio inibi constituta fidem exhibet; in qua pariter disertis verbis enarratur, eorundem corporum majori quidem ex parte reliquias ibidem (in Confessione scilicet) pio fidelium obsequio depositas; reliquam eorum partem ab ipsomet Gregorio, in eadem Ecclesia, quam paulo post Deo dicaverat, primario sub Altari perhonorifice fuisse reconditam. Quibus expositis, ab Aurelia ad Portuensem Viam nunc pedem convertimus.

C A P U T XIII.

De Cœmeterio S. Felicis Via Portuensi.

Portuensi hac Via Ecclesia olim sita erat, in B. Felicis honorem Deo dicata, à quo Cœmeterium ejusdem Viæ merito nomen accepit; quinimo ipsamet Via sic plane ab Æthico pervetusto scriptore appellatur. Veruntamen à quo potissimum S. Felice, cum plures ejusdem nominis in Martyrologio Romano recensantur, tam Cœmeterium, quam Viam denominari contigerit, incertum proorsus est; nisi, quoad conjectari licet, ab eo, qui una cum S. Hippolito Portuensi Episcopo martyrio coronatus est; cujus sub I. Kal. Sept. mentio fit: vel, quod fortasse

tasse probabilius videtur, à Felice Papa II qui è Sede à Constantio expulsus, in suo prædiolo, quod hac Viâ possidebat, aliquantiū latitavit, prout in Actis ejusdem legimus.

Sed utcunque se res habeat, nullius menti dubium subest, hac scilicet Portuensi Via Cœmeterium simul & Ecclesiam sub nomine & invocatione S. Felicis antiquitus extitisse, à quo tum Porta, tum ipsamet Via nomen sibi desumpsere. Idque ex Anastasio potissimum comprobatur, qui ab Adriano Pontifice instauratam fuisse Ecclesiam, & à Nicolao Pont. Via Portuensi Cœmeterium S. Felicis Martyris pristino decori redditum in conscriptis eorum Gestis affirmat; præterquam quod apud alios quoque Scriptores ejusdem mentio occurrit.

Hujus tamen Ecclesiæ; ac Cœmeterii nullibi se vestigia adinvenisse merito quidem Bōsius dolet & queritur. Quod & aliis pariter Cœmeteriis hac eadem Via existentibus contigisse refert; uno duntaxat excepto, de quo suo infra loco agendum erit. Ex quibus compertum fit, quam ingentem sacra Cœmeteriorū loca cladem acceperint, cum in avaras, ne dicam impias effosorum manus, loci sanctitatem penitus ignorantium, & lucrum solummodo, non lutum, non lapides, non demor-

mortuorum ossa respicientium, miserabiliter inciderunt. Lapideo profecto corde homines fuisse oportet, quin merito lapidibus è cœlo tanquam sacrilegos plectendos, qui nec lapidi, nec mortuis parcere didicerunt, ut, captando ex lapidibus lucrum, adversus posteritatem contumeliosi, solam duntaxat explerent avaritiam: contra quos, etsi homines taceant, ipsi lapides eruti, ut Christus in Evangelio ait, clamabunt.

C A P U T XIV.

*De Cœmeterio Pontiani, vel Sanctorum
Martyrum Abdon & Sennen ad Ur-
sum Pileatum Via Portuensi.*

Cœmeterium, de quo nunc sermo à nobis instituitur, Pontiani olim nuncupatum, cuiusnam Pontiani opera exstructum, vel qua potissimum de causa sic appellatum fuerit, incertum omnino adhuc remanet: nisi forte placeat, quod nonnulli hoc exstructum fuisse afferant à Pontiano illo Romanorum nobilissimo, qui Alexandri Severi tempore in Urbe floruit, suasque ædes in eadem Transtiberina regione possidebat. Ac satis verisimile est, Portuensem extra Portam prædiūm aliquod possedisse, in quo deinde

Cœ-

Cœmeterium isthoc Christianorum obse
quio exstruxerit. Christianus quippe era
vir iste, & curandæ sanctorum Martyrun
sepulturæ studiosissimus.

Præterea Cœmeterium hoc *Ursi* itiden
nomen *ad Portesam* (id est , Portam Por-
tuensem) sortitum est. Et alio nomine
Cœmeterium *ad Ursum Pileatum* dici con-
suevit : hujusmodi nimirum denomina-
tione ab aliquo , quod ibidem existeret.
signo desumpta ; quod & de altero ejus-
dem planie nominis Cœmeterio in Exqui-
liis sito adnotatur , de quo suo loco à nobis
dicendum erit. Ab ipsiusmet etiam SS
Martyribus *Abdon & Sennen* , qui illic tu-
mulati , Cœmeterium hoc non raro apud
antiquos appellatum invenimus.

Porro vetustissimum hoc inter reliqua
Cœmeterium fuit , quod ipsiusmet Clau-
dii Imperatoris tempore extabat : sub quo
nobilissima martyrii palma donatus fuit
Quirinus ille , qui sepultus ibi conquiescit :
de quo in Martyrol. Rom. VIII. Kal. April.
isthæc habentur : *Romæ S. Quirini Martys*,
qui sub Claudiq Imperat. post facultatum
amissionem, post carceris squalorem, post multo-
rur verberum afflictionem gladio imperfectus
est, & in Tyberim projectus, quem Christiani
in insula Lycaonia invenientes in Cœmeterio
Pontiani condiderunt. Cæterum *S. Quiri-*
ni corpus postmodum sub Zacharia Pont.

in

In Bavariam translatum, à Metello, nobili
Poëta, refertur, qui plurima item miracu-
la, in ipsam translatione ac depositione
ivinitus edita carmine prosequitur, quod
pud Canisium ant. lect. l. i. videre licet.

Hoc igitur Pontiani Cœmeterium Via
Portuensi juxta Tyberim situm erat: &
lluc SS. Martyrum *Abdon & Sennen* cor-
pora translata fuere, quæ post eorundem
nartyrium domi abscondita apud Quiri-
num quendam Subdiaconum substitue-
rant, qui juxta amphitheatrum, et lo-
cum, ubi ipsi gladio interempti fuerant,
morabatur: is enim, ut ipsorum Acta
habent, *sacra eorum corpora, quum tribus*
diebus ad exemplum Christianorum juxta
amphitheatrum jacuissent, noctu collegit,
& recondidit in arca plumbea III. Kal. Aug.
Postea vero latuerunt corpora SS. Abdon &
Sennen Martyrum per multos annos, usque
dum temporibus Constantini Imperatoris,
Christo revelante, à Christianis levata
sunt, & translata in Cœmeterium Pon-
tiani. Postmodum vero (quod in pervetusto
Cod. subditur) Gregorius Papa (IV. vide-
licet) transtulit ea intra Urbem in Basilicam
S. Marci Papæ, & ibi honorifice collocavit,
in quo loco multa beneficia exuberant usque
in hodiernum diem.

In eodem quoque Cœmeterio B. Pyg-
menii Presbyteri ac Martyris corpus sub
Ju-

Juliano Apostata, à matrona quadam, nomine *Candida*, non longe à sanctis Abdon & Sennen xii. Kal. Martii illatum est.

Porro in honorem SS. Abdon, & Sennen, ac ipsius Candidæ Ecclesiam in hoc Cœmeterio erectam fuisse à fide dignissimo Scriptore Wilhelmo Malmesburiensi affirmatur.

At quænam fuerit mulier hæc nomine *Candida*, in hoc Cœmeterio condita, cum tres potissimum præclaræ ejusdem nominis fœminæ recenseantur, hactenus apud nos incompertum habetur.

Idem vero Cœmeterium cum dicta Ecclesia à Nicolao I. renovatum est, posteaquam Gregorius IV. corpora SS. Abdon & Sennen in S. Marci Basilikam jam transtulisset.

In eodem hoc Cœmeterio sanctorum pariter Pontificum *Anastasii I.* ac *Innocentii I.* corpora deposita fuisse, sequens inscriptio, quæ in pervetusto quodam M. S. codice Bibl. Vat. habetur, fidem facit:

AB URSU PILEATU PORTU
ANASTASIUS
INNOCENTIUS.

Et Anastasii quidem corpus à Paschale I. in S. Praxedis Ecclesiam, cum aliis Sanctis translatum: Innocentii vero à Sergio II. in Equitii titulum asportatum fuit, &

na cum ipso postmodum (ut in inscripto
idem lapide legitur) ejusdem S. Anaſta-
i corpus repositum est, ut, quæ in eodem
mul Cœmeterio Via Portuensi jacue-
ant, hic pariter ambo contumulata quie-
terent.

Cæterum præter memoratos hactenus
Martyres à supra citato Auctore quoque
recensentur *Felix*, *Alexander*, *Simeon*,
Pollion, *Vincentius*, *Milex*; quorum corpo-
a hoc ipso Cœmeterio sepulta fuere. Et
Pollionis quidem, Vincentii, ac Milis cor-
pora eodem reposita fuisse, ex eorum sacris
maginibus, ibidem inter perscrutandum
epertis (ut infra dicemus) satis perspicue
constare potest; tum ex eorundem quo-
que corporum in Ecclesiam S. Praxedis
translatiōne à Paschale I. facta, prout in-
scriptus ibidem lapis evidenter testatur.

C A P U T X V .

De Cœmeterio Generosæ ad Sextum Phi- lippi Via Portuensi.

Cœmeterium, quod Generosæ titulo
ad Sextum Philippi nuncupatur,
ignotum prorsus de nomine ac facie Au-
toribus illis fuisse videtur, qui de Cœme-
teriorum Urbis numero satis alioqui lucu-
lenter scripsere: cætera enim ex ordine

ad-

adnumerantes, ac describentes, istud omnino præterierunt; quamvis in præcipuis sanctorum Martyrum Actis frequens de eo mentio occurrat, eorumque quamplures ibidem pia fidelium manu conditi recenseantur.

Inter quos quidem præcipue sunt *Simplicius*, & *Faustinus*, quorum marmoream arcam, in qua depositi primum fuerant, in Sacrario Basilicæ S. Mariæ Majoris olim contemplari licuit, hac inscriptione prænotatum:

MARTYRES SIMPLICIUS ET FAUSTINUS, QUI PASSI SUNT IN FLUMEN TIBERE, ET POSITI SUNT IN CEMITERIUM GENEROSES SUPER PHILIPPI.

Horum corpora sepelivit Beatrix matrona, cum Crispo, & Joanne Presbyteris, iv. Kal. Aug. qui & ipsi deinde sepulturæ locum ibidem obtinuerunt: *Beatrix* quidem iv. Kal. Aug. *Joannes* vero, & *Crispus* xv. Kalend. Sept. Neque improbabile est, eorundem sanctorum Presbyterorum manu alia quoque plura beatorum Martyrum corpora in hoc ipso Cœmetrio recondita fuisse.

Quod,

Quod vero ad Generosæ nomen Cœsæterio hunc iudicium attinet, verisimile videm arbitramur, hanc ab insigni qualam hujus nominis matronæ denominacionem sumpsisse: & pari ratione hunc exti Philippi titulum auncipatum fuisse existimamus ab agri domino, ubi Cœsæterium situm erat, qui hoc forte nomine appellabatur; vel certe, quod Cœmæterium ibi exstructum sexto ab Urbe latide distaret.

Porro sanctorum Simplicii, Faustini, & Beauricis corpora, quæ S. Leo II. in Ecclesiam à se in honorem S. Pauli eretam juxta S. Bibianæ Templum, transalierat, hac subinde temporum injuria levata, in S. Marie Majoris Basilicam, na cum ipsa marmorea arca, qua aßervantur, delata, pio ac religioso fidelium alio deinceps custodienda deposita ibi em fuere.

C A A U T XVI.

De Cemeterio sancti Julii Pape Via Portuensi. De sacris ejusdem Vie, ac Portus Romanorum monumentis: nec non de Martyribus, qui ibidem corositi, vel sepulti sunt.

¶ Am supra ex Anastasio à sanctissimo Julio Pape tria numero exstructa fuisse

G

Cœ-

Cœmeteria percepimus ; quorum unum potissimum ^{est} hac Portuensi Via extitit. Cum autem nulla prorsus ejusdem Cœmeterii alicubi mentio subeat , nec ullum vestigium extet , credendum utique est , sanctiss. Pontificem quoddam ex supra recensitis potius instaurasse , vel certe in ampliorem formam redegisse , quam novum veteribus jam descriptis addidisse . Eo igitur prætermisso , sacra ejusdem Viæ monumenta , quæ supersunt , strictim percurtere aggrediamur .

Celebris hæc Via non tantum nobilissimis Romanorum Martyrum exuviis , quos jam recensuimus , insignita est , sed pretiosissimis item exterorum Martyrum reliquiis , quas in eandem transferri contigit , locupletatur : & sanctorum præcipue *Cyri* , ac *Joannis* , qui cum Alexandriæ quondam sub Diocletiano , anno Christi 222. martyrium subiissent , inde postmodum eorum corpora sub Honorio & Arcadio Imperatoribus , anno 414. in Urbe translata , in Ecclesia S. Praxedis , Innocentio I. summo Pontifice , reconditi fuere : quam ipsam Ecclesiam nobilis matrona Theodora juxta Portuensem Viam ædificaverat . [Recolendæ hujusc translatiōnis historiam Sophronius prolixiori sermoni enarrat]

Extat vero adhuc eadem S. Praxedi
Ec.

Ecclesia prope Tyberim, è regione vide-
icet Basilicæ S. Pauli secundo circiter ab
Urbe lapide, quæ nunc corrupto vocabu-
lo *sancta Passera* appellatur: ubi etiam
nunc beatorum eorundem Martyrum
magines conspicuntur, & ipsem *Con-*
fessionis locus apparet, ubi sacra quondam
corpora condita fuerant: veteri utique in-
scriptione marmori incisa idipsum atte-
stante, quæ supra Ecclesiæ januam in hunc
nodum legenda exhibetur:

CORPORA SANCTA CYRI RENITENT
HIC ATQUE JOANNIS,
QUÆ QUONDAM ROMÆ DEDIT
ALEXANDRA MAGNA.

Hac eadem Via vetustissimam quoque
in honorem B. Petri Apostolorum Prin-
cipis Ecclesiam fuisse erectam Bibliothe-
carius & Blondus confirmant. Merito
taque celebris antiquis temporibus inter
reliquias Urbis, Via hæc Portuensis fuit,
quæ tot tantisque rerum sacrarum monu-
mentis illustris redditur, tot Ecclesiis, ac
Cœmeteriis pariter aucta, Martyrum in-
super exuviis, triumphis ac sanguine ap-
prime nobilitata est.

Haud minori tamen veneratione Ro-
manus itidem *Portus* suspiciendus videtur:
Iupit. qui compluribus Martyribus, eo-
rumque sepulchris uberrime ditatur: etsi

non pauca eorundem Martyrum corpora à Christianis, post martyrium viriliter peractum, ad Cœmeteria Urbij proximiora, quæ eadem Portuensi Via continebantur, delata fuisse ipsamet nobis ratio persuadet: velut inter cæteros Christi Martires novimus sanctum *Hyacinthum*, qui jam sub Trajano Principe apud Portum Romanum martyrio coronatus fuerat, Romam à Julia matrona translatum, inque ejusdem prædio juxta Urbem sepulturæ traditum fuisse.

Sed ut uno verbo, quæ ad antiquissimum Portus Romani splendorem spestant, breviter perstringamus, illustris profecto toto terrarum orbe locus hic redditur martyrio potissimum ac sepulchro *B. Hippolyti* Portuensis Episcopi, ac Martiris præclarissimi, nec non Scriptoris inter cæteros Ecclesiasticos celeberrimi; qui, ut Romano in Martyrologio sub xi. Kal. Sept. habetur, sub *Alexandro Imperat.* ob præclaram fidei confessionem, manibus pedibusque ligatis in altam foveam aquis plenam præcipitatus martyrii palmam accepit, Cujus corpus à Christianis noctu extractum non longe ab ipsa fovea sepultum fuit.

Ibidem postmodum in ejus honorem Ecclesia fuit erecta, quam tum ab aliis ante Pontificibus, tum præsertim Leone III. cuius ætate adhuc extabat, dignissime exor-

exornatam, ac munifice dotatam Bibliothecarius passim meminit.

Præterea & duo alii *Martyres*, qui sub Alexandro Imperat. Tyberina apud Ostia martyrium pro Christi fide consummaverant, ut suo infra loco dicemus, hoc eodem loco pia fidelium manu sūpulturæ demandati fuerunt.

In Portu item Romanò, cum acrius instaret persecutionis procella, impiorum gladio percussi ad optatum beatæ quietis portum feliciter appulere *Martialis*, *Saturinus*, *Epicetus*, *Maprilius*, & *Felix*, una cum *Sociis*, quos Ado & Beda peregrinos vocant: quippe qui peregrinationem ad veneranda Apostolorum Limina eodem sub Alexandro devotionis ergo suscepserant. Hi omnes pro Christo in Portu Romano xi. Kal. Sept. cæsi & corona-i sunt, & post consumptum optati curium itineris per aquam & ignem transeuntes n locum refrigerii, viæ pariter ac vitæ terminum, datis pro Christo cervicibus, feliciter invenire meruerunt.

Quinquaginta item milites, ad Christi fidem Bonosa exhortante traducti, & deinceps à S. Felice I. salutati Baptismate expiati, post varia laborum tolerata certamina, cum ultro constanterque fidei testimoniū effuso cruento dedissent, utpote invicti Christi milites, in Portu tandem Ro-

mano, omni prorsus naufragandi metu soluti, à Domino palmam adepti sunt VIII.
Id. Julii.

Hos vero strenuissimos veluti ductores paulo post secuti fuere eadem *Bonosa*, *Eutropius* ejusdem frater, & soror *Sozima*, Idibus nempe Julii.

Alii insuperad Portum Romanum invictæ fidei & constantiæ Martyres adnumerantur: inter quos præcipui sunt *Paxius*, *Heraclius*, *Secundina*, & *Famaria*, vi Nonas Mart. ac *Vincentius* ix. Kal. Jun.

In Portu quoque Romano floret jugiter, & adhuc perseverat dignissimæ Christi Martyris *Nymphæ* memoria; in cuius honorem erectam quondam fuisse Ecclesiam è Gestis Leonis IV. constat: cuius quidem, celeberrimæ olim ac florentissimæ, nonnulla adhuc, quamvis exigua vestigia subsistunt.

De cætero, ut Baronius, ipse met studiosus explorator, testatur, neque sepulchra, neque alia item sanctorum Martyrum monimenta eo loco nunc reperire licet, aut investigare; quod non immerito altis cum ipso gemitibus deploramus. Reliquum nunc est, ut sacra Cœmèteria quæ Bosius hac eadem Portuensi Via diligenter perquirendo, assècutus tandem perlustravit, & quæ in eisdem notatu potissimum digna reperit, studioso Lector exhibeamus.

C A P U T XVII.

De Cæmeteriis à Bosio Portuensi Via re-
pertis ac perlustratis.

Diu quidem, nulli vel impensæ, vel labori parcens, sedulam se navasle operam Bosius fatetur, ab anno videlicet Chr. 1600. usque ad 1618. in sacris Cœmeteriis ac subterraneis cryptis Via Portuensi inquirendis, perscrutandisque: verum post assiduos labores, desiderio ac spe haud omnino frustratus, toto interlapsu temporis duos duntaxat ad Cœmeteria aditus adinvenire valuit: alterum quidem in villa, quam Anton. Rabbius quondam possidebat, juxta locum, qui vulgo dicitur *Pozzo Pantaleo*: per quem prima quidem facie satis angustum, arctumque nimis aditum cum sociis introgresso conspiciendū sese primo quoddam Cubiculum obtulit; in cuius hinc inde parietibus, ferro excavata defunctorum sepulchra apparebant. Cubiculi autem ejusdem tholum picturis olim de more exornatum fuisse ex quibusdam indiciis contemplanti intelligi dabatur: quod præsertim ex quadam Evangelici Pastoris imagine, ovem super humeros defentis, quæ ibi ad vivum expressis coloribus repræsentabatur, conjici satis potuit.

Alterum vero aditum , quo ad subterranea loca penetraret , in vinea Anton. Bassani reperit , quæ haud longe ab ipsa Portuensi Porta distat. Recta igitur aliquantulum procedens , ac primo dextrorum occurrente diverticulo , publica è Via defleſtens , ad eminentiorem quendam ejusdem vineæ situm pervenit. Hic primo illi cœmeteriales aliquot semitæ se obtuleret , quæ exoptantem ultro ad ingredendum allicerent , iterque ad secretiores loci sinus perscrutandos panderent : Apparuerunt haud multo post intra ipsum loci ambitum Cubicula quædam , etsi dealbatis hinc inde parietibus , penitus tamen inculta , ac omni ornamentorum genere destituta. Vifæ hic interim nonnullæ sepulchrales marmoreæ inscriptiones , seu potius dixerim inscriptionum fragmenta : hæ etenim fere omnes confractæ , humique projectæ jacebant , nec ullus ex iisdem literarum elici sensus poterat , quamvis Christianorum olim sepulchris ejus modi lapides inservisse ex variis consuetisque Christianæ religionis signis , quæ ibi adnotabantur , satis innotesceret : & præser-tim ex communi illa , usuque recepta formula , his verbis expressa : DEPOSITUS IN PACE. Porro in superiori ejusdem Cœmeterii parte foramen adhuc extabat , quadratam præ se ferens formam , ex quo lumen .

umen introrsum subterranea loca recipi-
ent, & qua ibi ob metum insectantium
demorantibus, ubi opus esset, ad foyen-
dam vitam necessaria suppeditarentur.

Cæterum excavatum erat Coemete-
rium hoc, aliorum instar, in subterraneis
arenæ fodinis: unde, ut arena haud facile
subsistit, pluribus quidem in locis ruina-
rum moles, ac ruderum signa apparebant,
eiusdemq; semitas ipsamet collapsa desuper
arena obstruxerat. Alicubi interim susten-
acula quædam validis constructa lateri-
bus extabant, arcusque præterea nonnulli
ad parietes tholosque suffulciendos affa-
bre elaborati. Sepulchra insuper utraque
ex parte in parietibus excisa conspicie-
bantur, in quibus defunctorum corpora
passim locata jacebant. Arcuata vero mo-
numenta ibidem nulla; in quodam ta-
men ex recensitis sepulchro insculptum
vivificæ crucis signum cernebatur: in al-
tero quædam vitri fragmenta deprehensa
sunt, in quibus venerandæ adhuc beato-
rum Apostolorum Petri & Pauli imagi-
nes coloribus expressæ apparebant. Porro
hoc unum tantum epitaphium ex omni-
bus integrum Græco idiomate exaratum,
ac per exiguo marmori insculptum super-
erat: COΦPONIOC.

Cum vero sepulchralium inscriptionum
fragmentis quamplurimis omnino com-

minutis, nullus inde legendo verborum sensus percipi posset, relictis istis, ulterius. inceptum Bosius iter prosecutns, locum quendam invenit, ubi tholus muris val- dissimis suffulciebatur, in quorum summi- tate perexigi quidam arcusextabant; per quorum alterum adscendeado, en aliæ item cœmeteriales semitæ concurrunt, per quas tamen, obstructo parietibus adi- tu, procedere non licet.

In ipsa vero parietis facie nonnullæ ex- tant Sanctorum imagines coloribus ad vi- vum expressæ; *S. nimirum Pollionis*, qui medium locum tenet, hinc ad ipsius dex- teram *S. Marcellini* Presbyteri, ad lævam autem *B. Petri* Exorcistæ, Martyrum. Porro sub Pollionis imagine parva quæ- dam fenestrella existit, mensuram palmo- rum duorum longitudinis, totidemque latitudinis obtinens, qua obvius quandam ad cryptam, seu cubiculum, aditus exhi- betur, ubi quondam, ut credere par est, beati ejusdem Pollionis sepulchrum exti- tit. Porro in sinistro cubiculi pariete gem- mata Crux picta conspicitur; ad cuius dexteram *B. Pigmenii*, ad sinistram *S. Mi- lis*, ad vivum utraque expressa imago extat: sub qua alia item fenestrella in figuram arcus exstructa visitur, lati- tudinis palmorum duorum, altitudinis vero trium, per quam ad alteram ejus- dem,

dem formæ cryptam aditus præbetur. In quem locum B. Pigmenii translatum olim fuisse corpus, præterquam quod conjecturæ docent, ipsamet ratio suadere videtur.

Porro ex his quinque Martyribus, quos memoravimus, tres duntaxat Romæ martyrium consummasse, atque in Romano Martyrologio recensitos novimus; Marcellinum videlicet, & Petrum iv. Non. Junii, Pigmenium autem ix. Kal. Aprilis. Pollionem vero in Pannonia iv. Kalend. Maji, & Milem Episcopum in Perside x. Kal. Maji martyrio coronatos fuisse legimus. Quapropter imagines, quas supra indigitavimus, horum nullatenus fuisse credere par est, sed potius militum Romanorum ibidem reconditorum, ut ex infra dicendis satis prohabiliter conjicere licet.

Sub SS. Marcellini & Petri imaginibus hujuscemodi inscriptio in pariete exarata legitur:

EUSTATHIUS HUMILIS PECCATOR,
SERVITOR
B. MARCELLINI MARTYRIS.

Reliqua vero præ nimia vetustate deleta omnino & consumpta sunt.

Interim vero ex dictis hisce Sanctorum imaginibus, quos Bosius hic contemplatus fuerat,

fuerat, serio secum ipse cogitare cœpit; hoc ipsummet forte Cœmeterium esse, quod Pontiani dicitur, ubi sanctos Abdon & Sennen olim fuisse reconditos ex Malmesburiensi supra citato didicerat: negotium tamen isthæc cogitantifacesse-re videbantur pictæ ibidem SS. Marcellini, & Petri imagines, quos Via Aurelia coronatos fuisse indubitatum est. Verum enimvero cum B. Pontiani Cœmeterium in summitate jam descripti collis, non procul ab eadem Aurelia Via situm sit, probabili conjectura deduci potuit, hoc ipsum Cœmeterium ad ipsammet Viam protendi, eandemque cryptam suo insuper ampio ac spatioso ambitu continere, in qua sancti Artemius, Candida, & Paulina martyrium pro fide subierunt, ac Marcellinus & Petrus sacro-sancta Altaris mysteria celebrarunt, populumque frequenter divini eloquia verbi edocuere.

Hac igitur Bosius, quam conceperat, spe mediocriter fretus, certiora tamen explorandi indicia consecuturus, quibus velti manu ductus, Cœmeterium, quod summopere peroptabat, tandem assequetur; ad eundem se locum iterum contulit, ubi primum sacras illas imagines, & præsertim B. Pigmenii expressam suspexerat, quem haud longe à sepulchro

SS. Ab-

SS. Abdon & Sennen tumulatum fuisse, ejusdem Acta loquuntur. Illuc itaque festinanter ingressus, cuniculos ac singula pariter diverticula, quæ loco proxima erant, diligenter perlustrans, atque obstructos latentesque hinc inde aditus adperiens, diu non absque gravi labore per angustiores semitas prostrato corpore incedens, vel potius humi serpens, tandem, Deo favente, ad locum satis amplum devenit, ubi præcipuus olim cryptæ aditus extiterat, sed tunc temporis lapidibus, cæmentisq; usquequaq; obstructus manebat.

Patet hinc in Coemeterium, quod in inferiori parte situm est, descensus; & hic quidem tholo contextus ac insuper dealbatus, nec non alicubi picturis apte exornatus cernitur; quas tamen imagines majori ex parte tempus, edax rerum, omnino absumperat. In media tamen parte ipsius tholi sacra adhuc Christi Domini Servatoris effigies, mira venustate coloribus expressa visitur; quæ splendorem quendam divinitatis ipso aspectu præ se fert, & condignum venerationis obsequium infert animis intuentium. In eodem item descensu à sinistro latere beatorum trium Puerorum in fornace psallentium imagines adumbrantur. Ad extremam vero ejusdem descensus partem illic è contra perexiguum reperi-

tur facellum, arcuato desuper fornice, altitudinis palmorum sex, totidemque latitudinis, profunditatis vero trium circiter: ubi sacrum Altare extat, & super ipsum in parietinis gemmata Crux coloribus expressa exhibetur, ex qua pictæ pariter hinc inde pulcherrimæ germinant rosæ. In externa autem parte supra facelli arcum picta itidem in pariete S. Joannis Baptistæ Præcursoris Christum in Jordane baptizantis historia exprimitur.

Atque hoc eodem loco, ad dexteram nempe prædictæ historiæ, in pariete, qui ad levam descendenteribus occurrit, mira & inenarrabili tandem animi exultatione, quod diu à Bosio perquisitum, peroptatumque fuerat, sanctorum Martyrum *Abdon & Sennen* sepulchrum ultro sese contemplandum obtulit. Lateritius ibi Sarco-phagus extabat, longitudinis palmorum septem cū dimidio, latitudinis quatuor, profunditatis totidem: in cuius anteriori prospectu pictura quædam Christum Redemptorem nube circumfusum præ se ferebat, qui ambabus manibus invictos Martyres Abdon & Sennen, ibidem pari arte apicatos, suisque nominibus prænotatos coronat: hi autem præclarissimi Martyres stantes ibidem repræsentantur, & præter diadema, quod nobile sanctitatis insigne est, pileolum quendam Persarum more.

apiti impositum gestant. Porro in eodem sarcophago juxta S. Abdon beati quoque Miles imago apposita cernitur, laicali veste nduti; & juxta S. Sennen adest imago S. Vincentii Levitæ, qui Ecclesiasticis de nore indumentis decoratur. In labro ve o Sarcophagi inscriptionem appositam uisse, ejusdem vestigia, præ nimia jam retusitate penitus consumpta designabant; e quibus hæc duntaxat verba legi potuere: --- ONIS DIE; quorum fortasse sensus fuerit, *Depositionis*, vel, *Translationis die*.

Nullus igitur ambigendi posthac locus cuiquam relictus est, quis Pontiani hoc presummet Cœmeterium fuerit, quod olim quidem in Urbe tam celebre apud Christianos extitit. In eo enim, ut historiarum monumenta docent, beatorum Abdon & Sennen corpora tumulata quieverunt: & juxta eosdem corpus insuper S. Pigmenii. Tum Cœmeterium hoc Ty berino fluvio proxime adjacet, quo loco & ipsum Pontiani à Metello describitur.

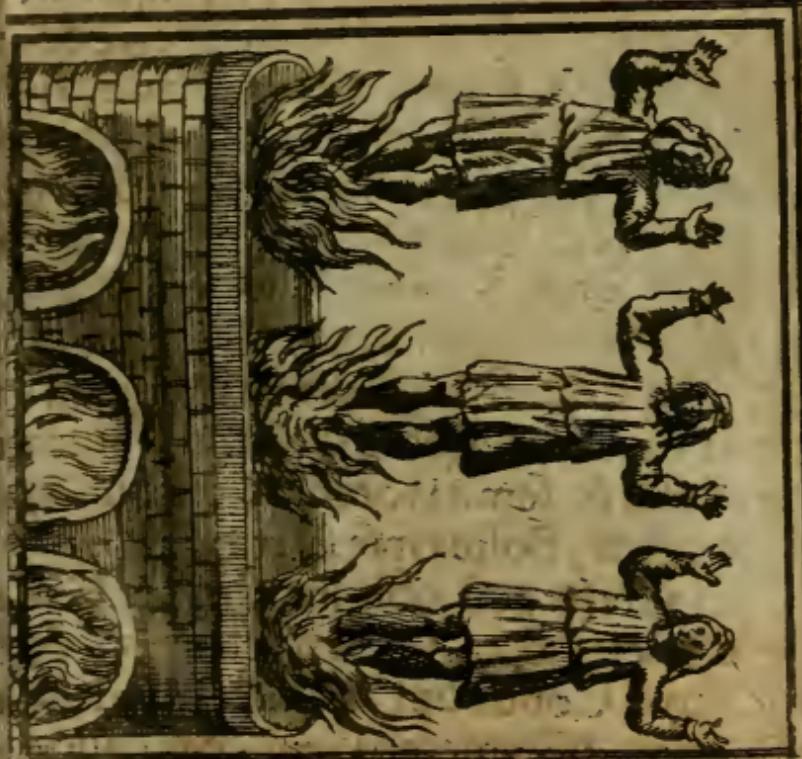
Unum duntaxat à nobis discutiendum est, an videlicet unus & idem sit Milex, qui juxta Abdon; & Miles, qui prope Pigmenium depictus cernitur; cum eorum nomina haud uno eodemque modo inscribantur, & ambigendi vis ex eo præfertim augeatur, quod ille quidem diaconali, hic autem militari indutus chlamyde exhibi-

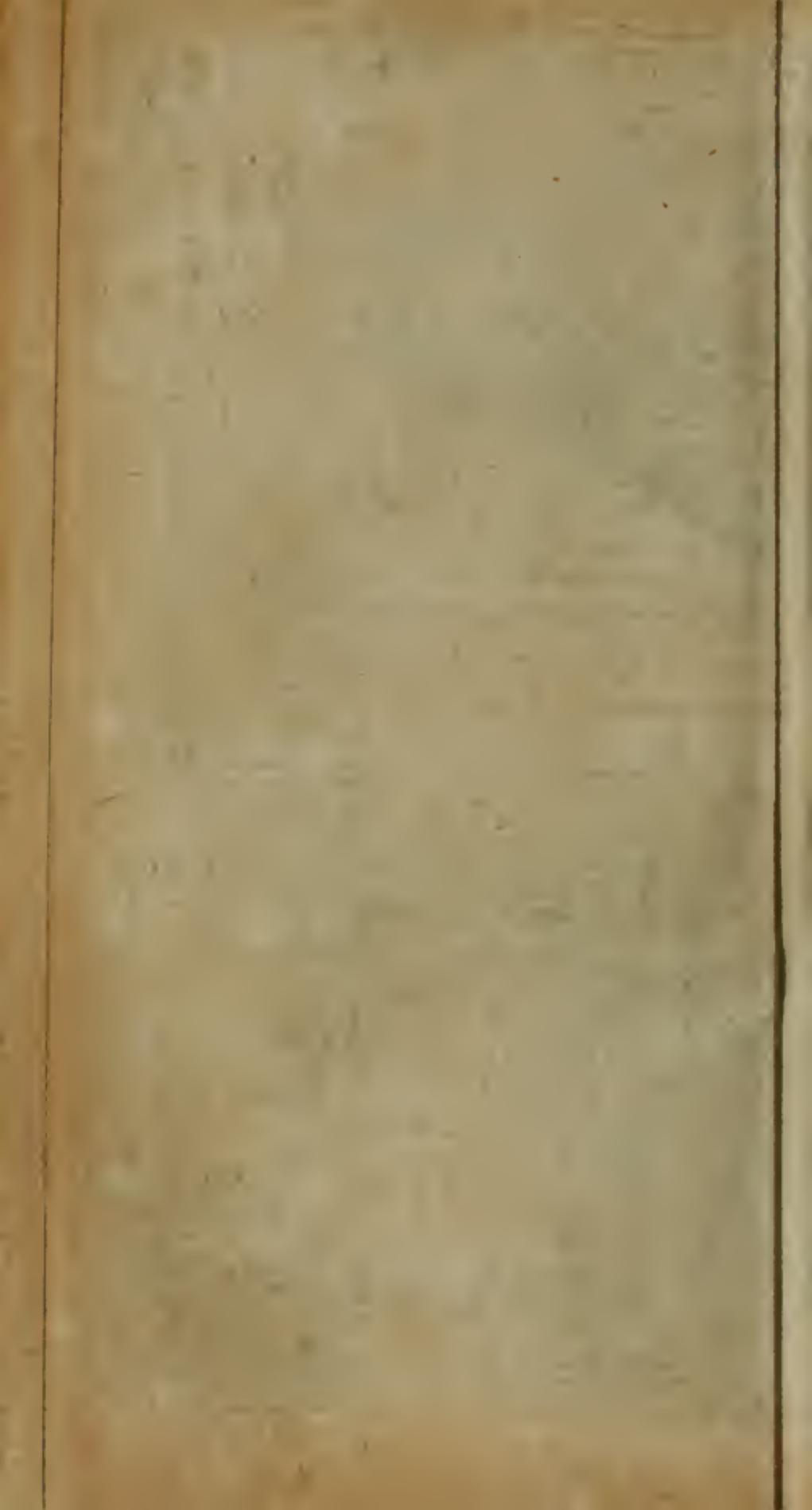
exhibeatur. Verum haud duos, sed unius eundemque utrobiq; repræsentari, vel inde colligendum videtur, quod ambo juvenilem ætatem præ se ferunt; & quamvis illic diaconus, istic miles exhibeatu si ad tempora ipsa respiciamus, haud at surdum fuerit asserere, eundem prim quidem militem, subinde vero Levitar egisse, & una cum Vincentio è Perfid simul cum sanctis Abdon ac Sennen Romanam advenisse, & ambos tum mortis, tunc sepulchri confortio sociatos eidem fuisse. In subobscura nihilominus re, & quaproblematice se habere videtur, prudentis Lectoris judicio, quid potissimum afferendum definiendumque sit, relinquimus.

Hoc unum interim nobis dixisse, ac de monstrasse satis fuerit, Cœmterium videlicet, de quo nunc agimus, illud id est, quod Pontiani, nec non SS. Abdon & Sennen, ad Ursum Pileatum Via Portuensi, & item S. Felicis eadem Via multiplici nominum inscriptione prænatur. Quod quidem loci ambitu sati amplius esse, nec à se totum, ob multiplici diverticula, & semitas omnino præclusas perlustratum, Bosius ipse satetur.

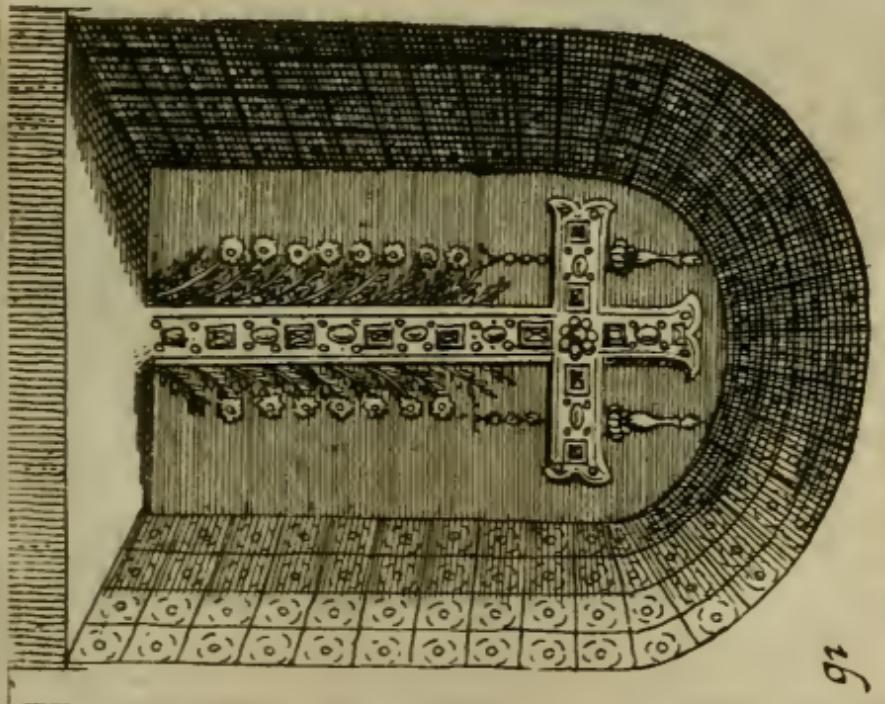
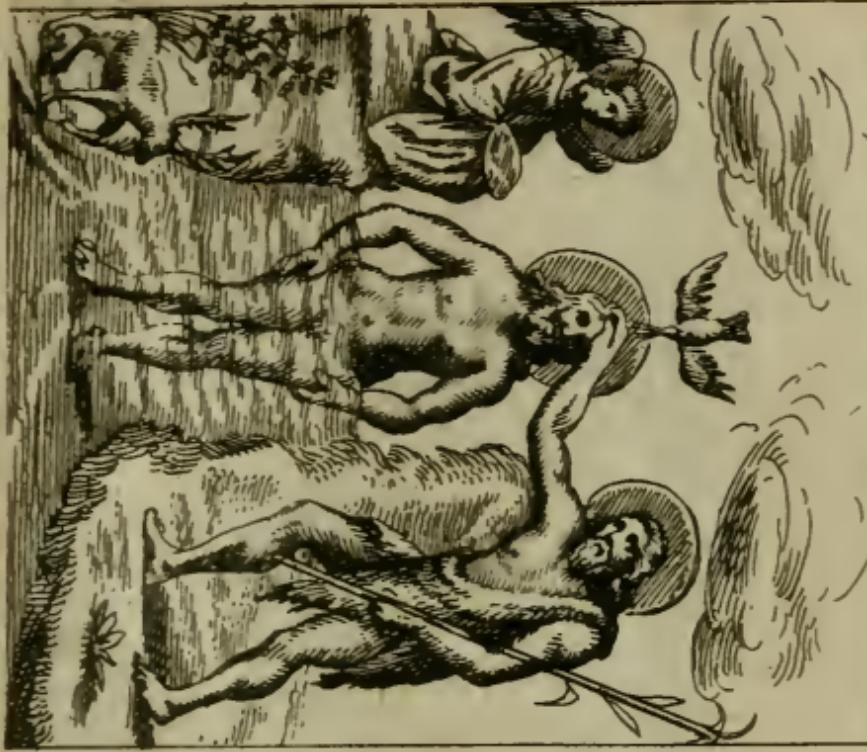
Ejus autem post obitum cum per Gasparem Bertum, Mathematicum, & Franciscum Continum Architectum laudatissimum, Cœmterii ejusdem, aliorum-

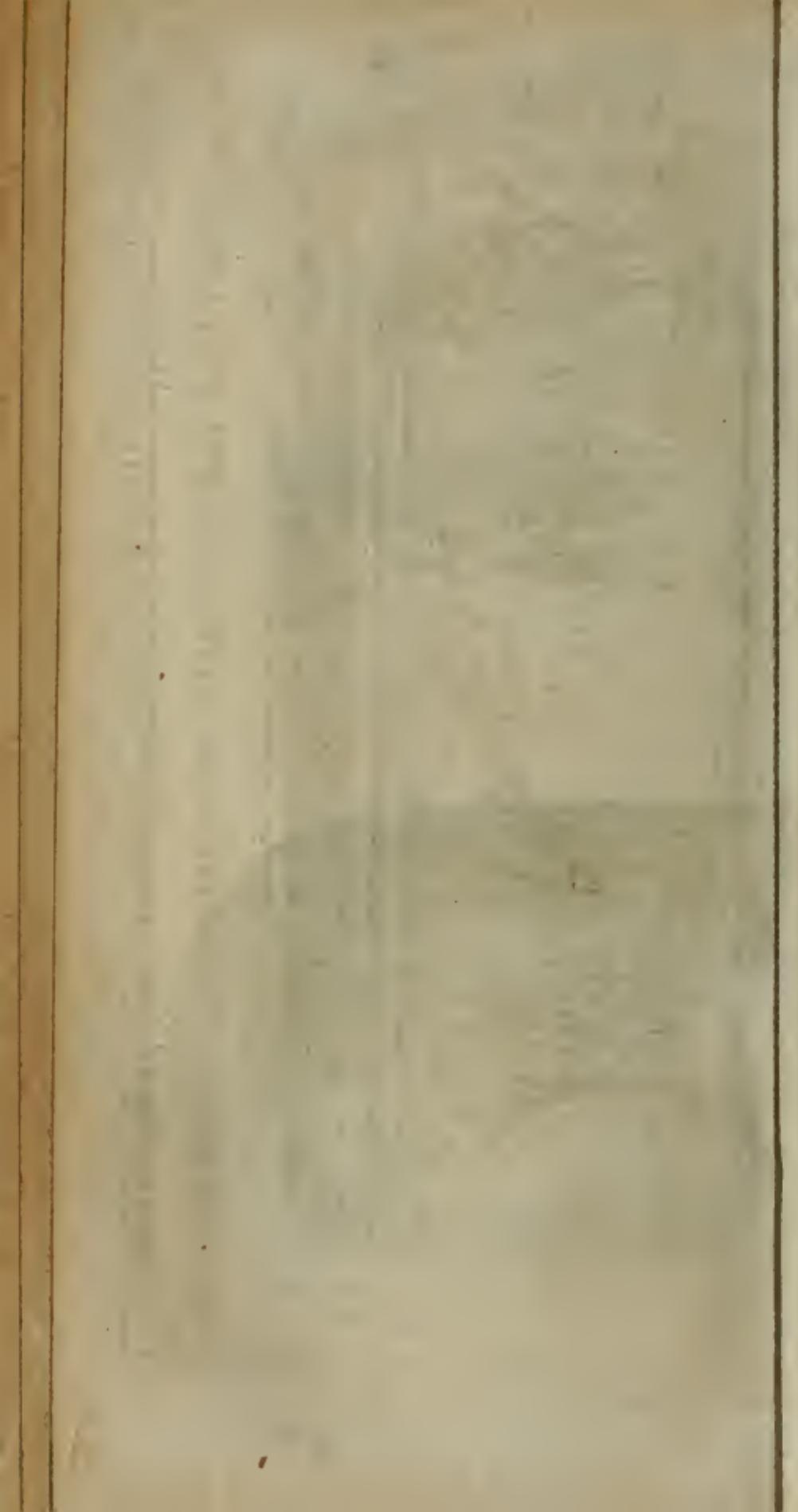
TABVLA PRIMA COEMETERII PONTIANI VIA PORTVENSIS.

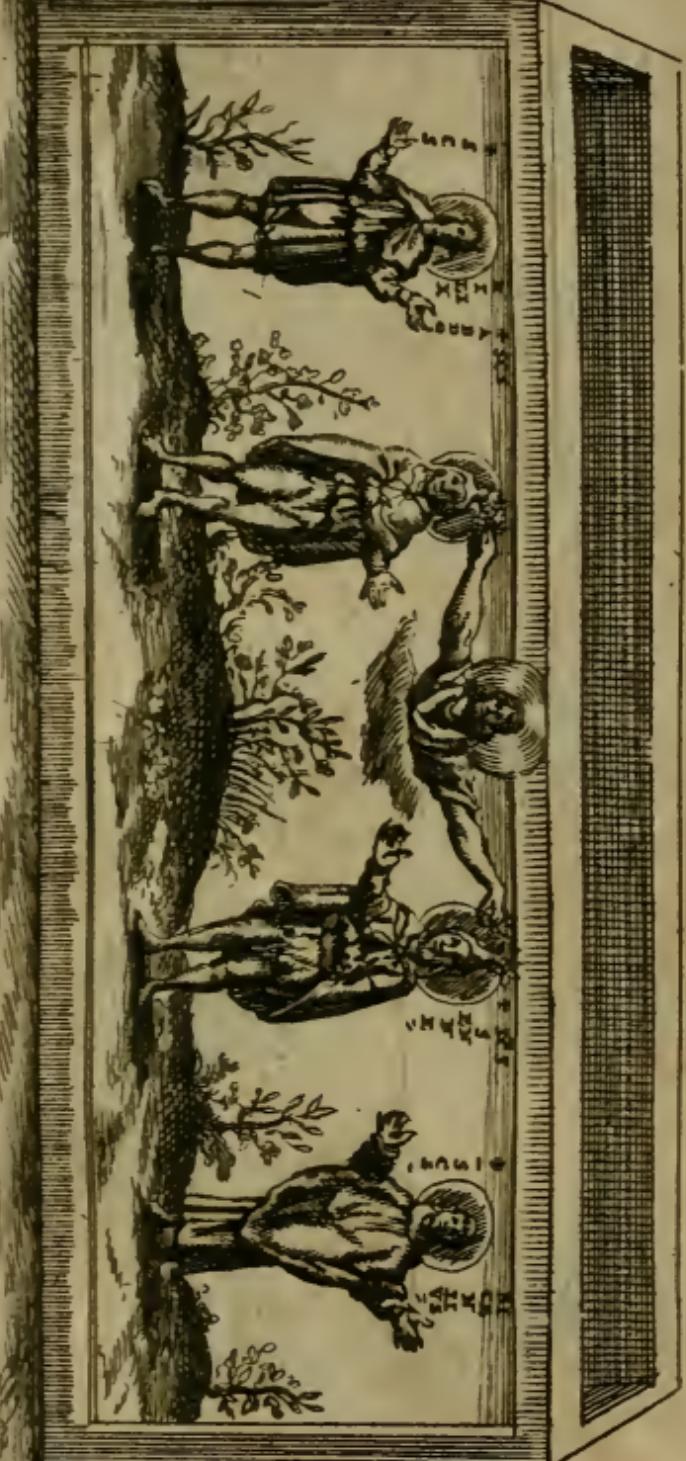

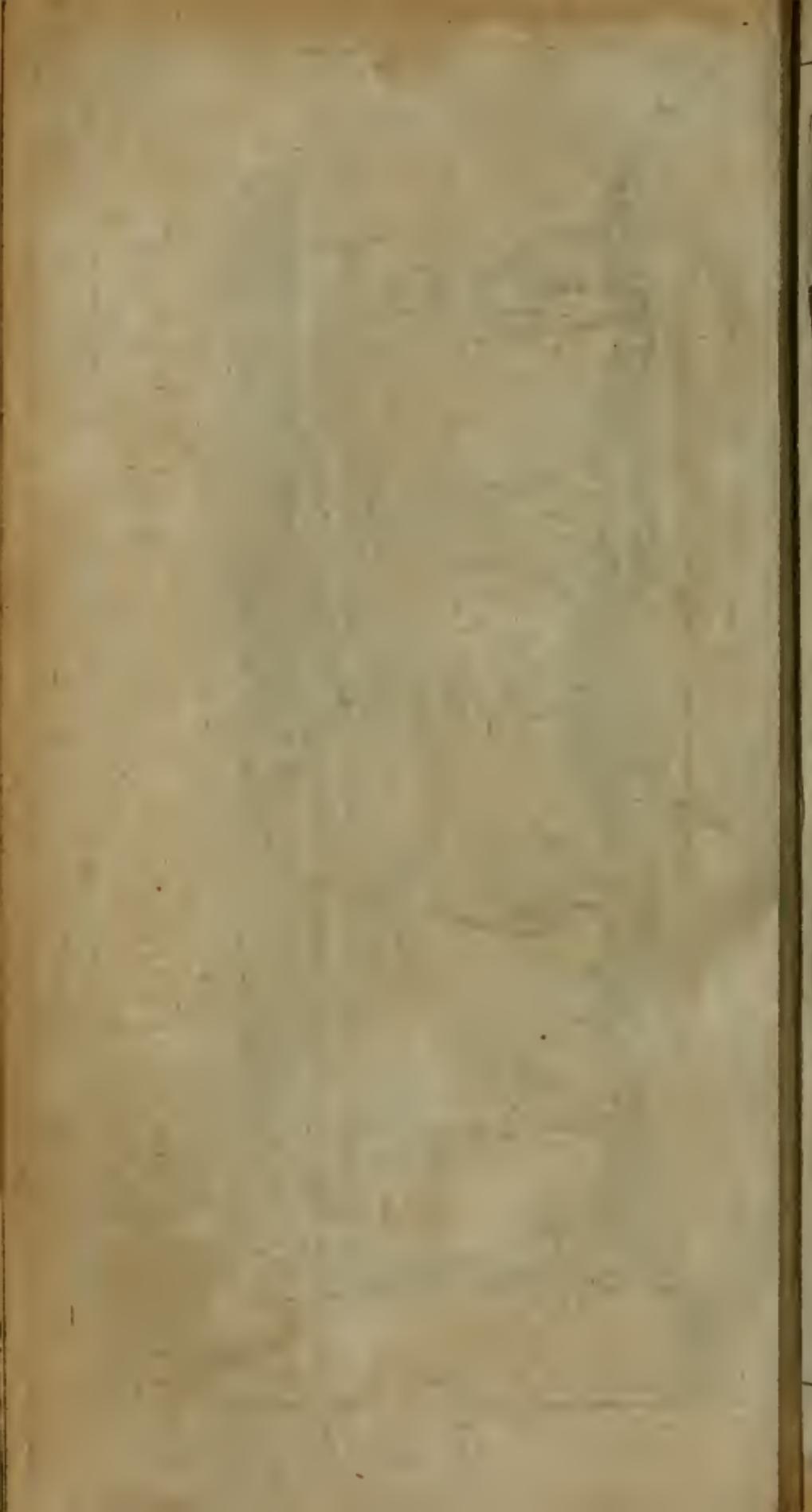
TABVLA SECUNDA COEMETERII PONTIANI VIA PORTVENSI

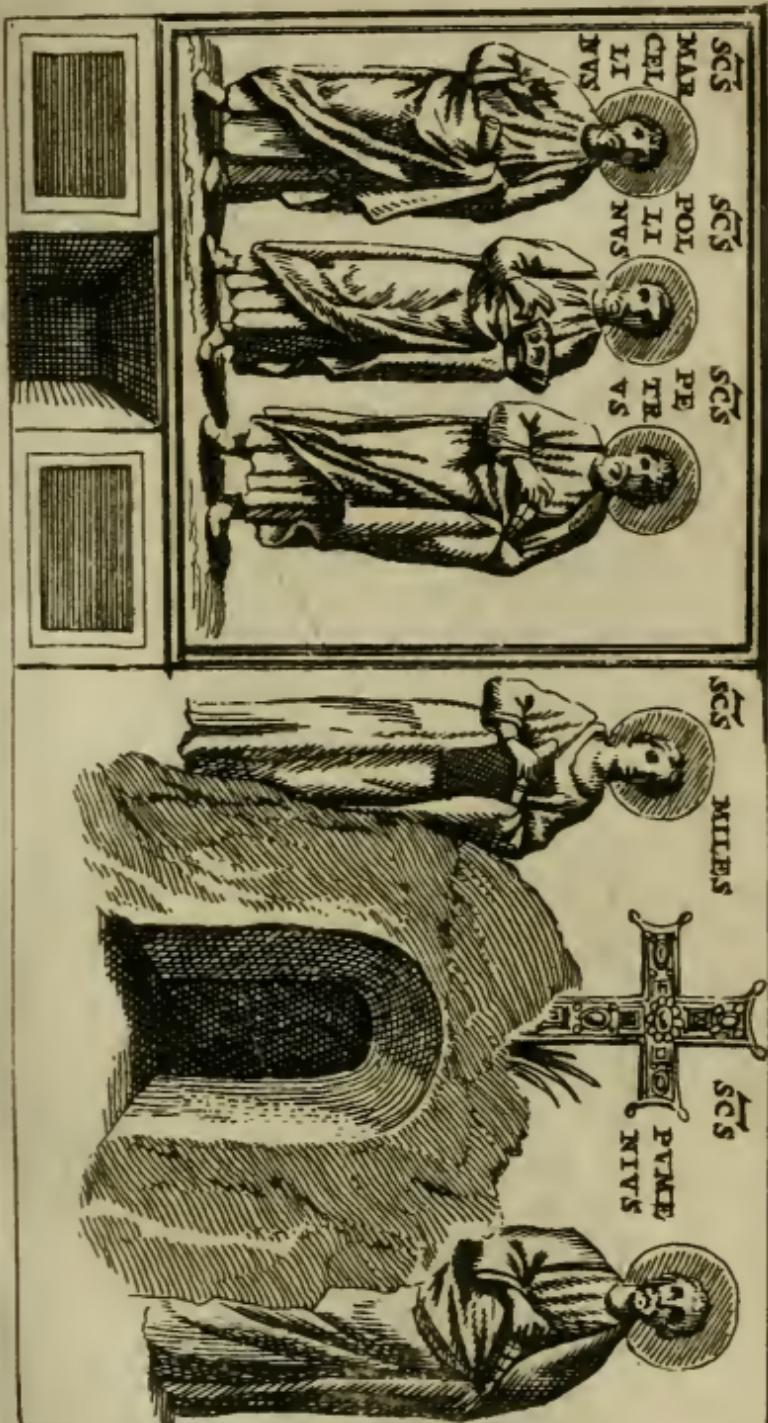
TABVLA TERTIA COEMETERII PONTIANI VIA PORTVENSI

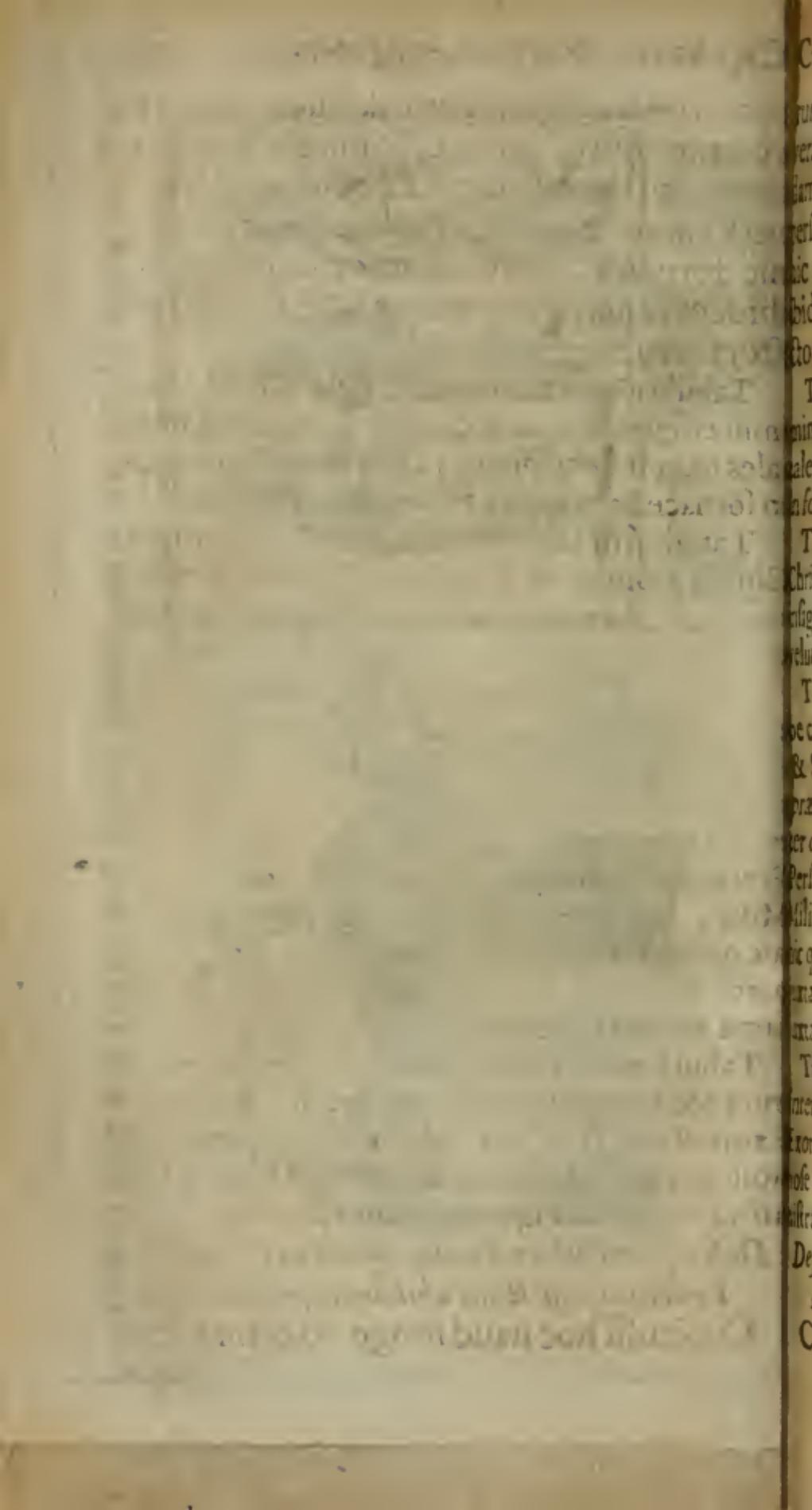

TABVLA QVARTA ET VLTIMA COEMETERII PONTIANI VIA PORTVensi.

18

imque iconographiam delineandam Se-
eranus noster curaret, Cubiculum quod-
am, ipsimet Bosio hactenus ignotum,
scrutantibus reperiri contigit; cujus
ic formam, post quatuor imaginum,
idem repartarum tabulas, studioso Le-
tori contemplari licebit.

Tabula *prima* exhibetur I. sacra Christi Do-
mini effigies, divinam quandam, ac supra mor-
les Majestatem spirans. II. Trium Puerorum
fornace Babylonica psallentium imagines.

Tabula *secunda* repræsentatur I. Baptismus
christi Domini in Jordano. II. Crux gemmis
signata, ex qua pulcherrimæ hinc inde rosæ
eluti progerminant.

Tabula *tertia* sistitur I. Christus Dominus nu-
e circumfusus, qui præclaros Martyres Abdon
& Sennen illie adstantes, suisque nominibus
ænotatos floreis fertis coronat: Hi autem præ-
diadeima, sanctitatis scilicet insigne, pileolos
ersarum in morem gestare videntur. II. SS.
Iulis, & Vincentii Levitæ imagines; quorum
ic quidem Ecclesiasticis exornatus indumentis
exta Sennen; ille vero ^{Dicitur} latéali indutus veste
exta Abdon conspicitur.

Tabula *quarta* exprimitur I. S. Pollio medius
iter SS. Marcellinum Presbyterum, & Petrum
xorcistam. II. Crux magnifica gemmis pre-
ose ornata; ad cujus dexteram B: Milis, ad si-
nistram vero B. Pigmenii imago prostat.

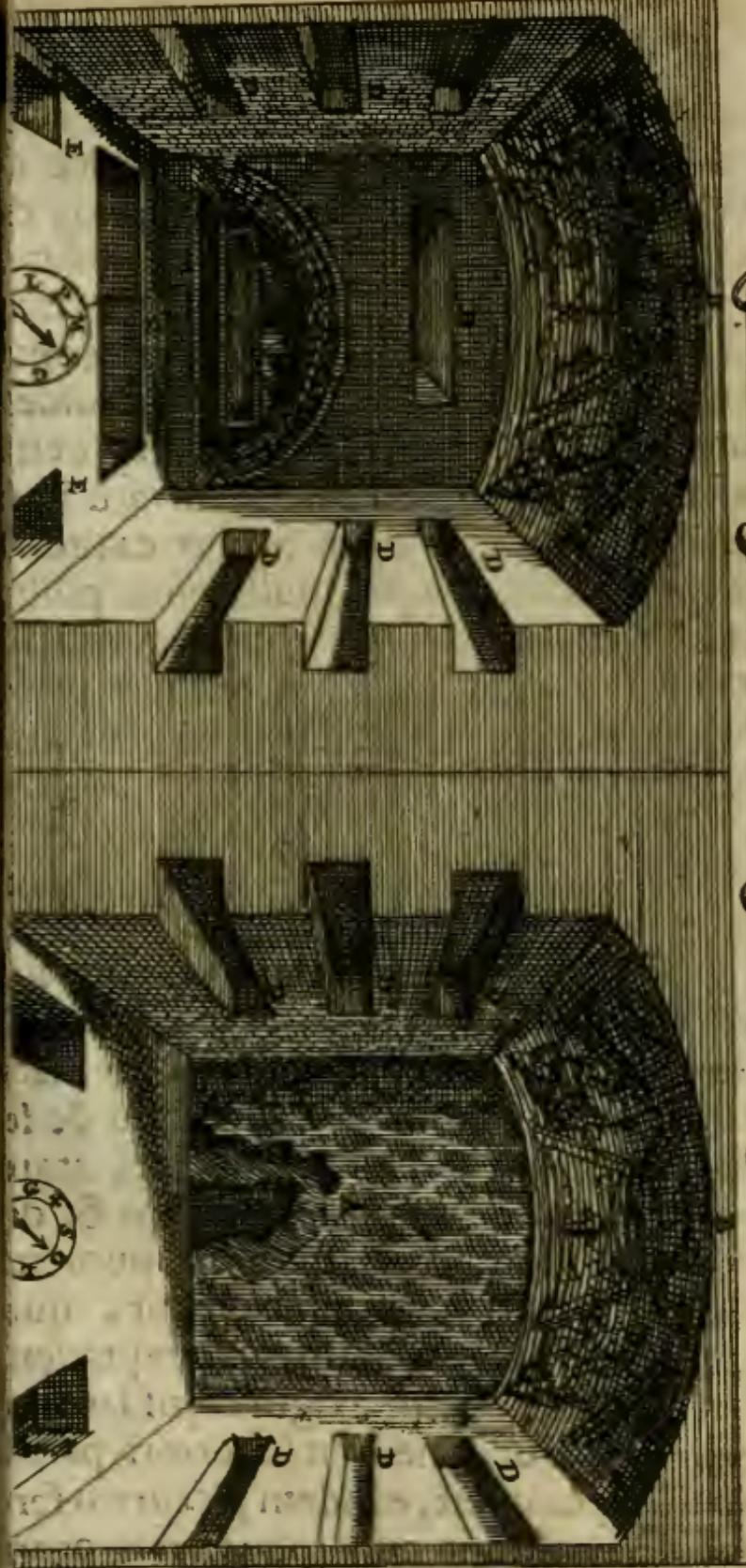
*Descriptio Cubiculi unici, quod in Cœmeterio
Pontiani post Bosii obitum repertum est.*
Cubiculu hoc haud longe ab ostio extat,
quo

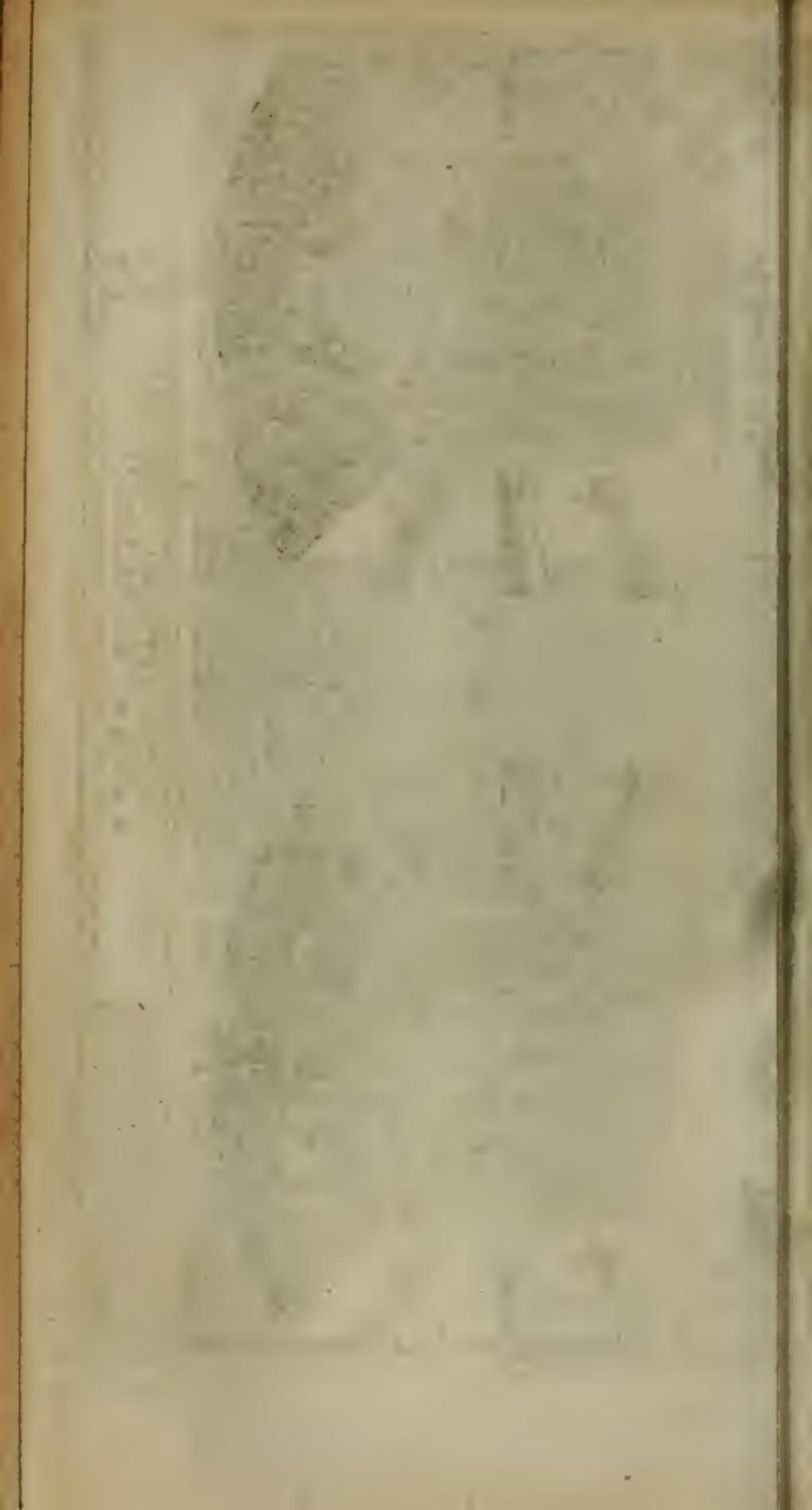
quo aditus nunc in Cœmterium patet, & omni quidem ornamento ac picturis caret, attamen Polyandro satis ample, defunctorum ossibus referto, cumulatur. Porro in arena flavi coloris excavatum est, quæ ad levissimum quemque contum facile solvit: quapropter ejusdem cubiculi ostium arena undique illapsa eum in modum depresso depravatumque cernitur, ut, cuius olim formæ extiterit, ex prospectu conjici nullatenus possit; quod & primario parieti contigit, qui supra ostium attollitur: tres reliquæ parietum partes coniectæ calce ad superficiem, atque uti mos est, dealbatæ supersunt. Cubiculi hujusc longitudo palmorum quindecim, altitudo totidem, latitudo decem cum dimidio supputatur.

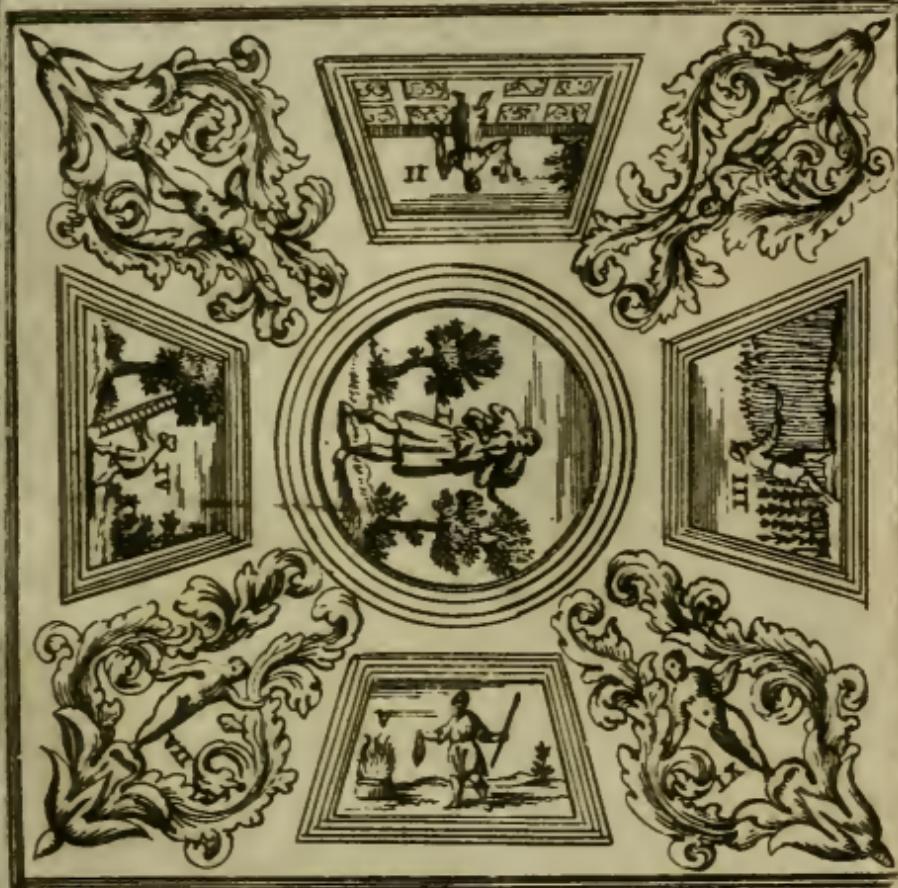
Unicum arcuatum monumentum ibidem è regione ostii cernitur, quod mensuram longitudinis palmorum septem, latitudinis & altitudinis pariter trium & semis, profunditatis quatuore exhibet, atque ab humo & sursum palmis duobus & dimidio prominet. Sub ipsius monumenti arcu picta olim navis aspiciebatur, quæ forte Prophetæ Jonæ historiam repræsentabat: verum deinde exigui cuiusdam tumuli causa, qui ibidem in superiori parietis parte aptatus est, eandem picturam ferro aboleri contigit, cum ipsius navis prora

CUBICVLVM UNICVM
COEMETERI PONTIANI VIA PORTVENTRI

19

ac puppis duntaxat contemplanda superfit. In eodem cubiculo alia decem numero monumenta extant, haud tamen arcus formam præ se ferentia: tria nimirum hinc inde in quolibet ex duobus integris parietibus; unum autem supra monumentum arcuatum patet; & tria insuper lateritia in ejusdem cubiculi planicie excisa, ac lapidibus coniecta sunt: longitudinis palmorum circiter septem, latitudinis trium.

Porro cubiculi ejusdem tholus multiplicibus picturis exornatur: in media enim parte Evangelici Pastoris imago conspicitur. In quatuor vero partibus lateralibus quatuor itidem anni tempora ingeniose adumbrata exhibentur. In singulis demum angulorum quædam imagunculæ apparent, &c. Quas quidem imagines in unum collectas proxima retro tabula Lectori repræsentabit.

C A P U T XVIII.

De Judeorum Cœmeterio Via Portuenſi.

Notissimum vulgo, nec non pietati consonum axioma illud, Non miscenda sacra profanis, religioso forsitan Lectori scrupulum hoc loco injicere poterit; Quorsum nimirum, dum factorum Cœmeteriorum suscepimus enarrationem,

pro-

profana iisdem Judæorum loca ac monumenta intermiscere aggrediamur? quasi vero communicatio nunc facta videatur lucis ad tenebras, aut conventio sepulchorum Christi, & Christianorum ad Judaicæ perfidiæ tumulos, & ad ipsius Belial monumenta. Verum enimvero contrario potius confilio, & hac una potissimum ratione (ut quod res est fateamur) moti, ne sacra videlicet profanis misceantur, operæ pretium duximus, omni adhibito studio, impiorum perfidorumque hominum Cœmeteria à sacris religiosisque sejungere.

Quum enim exploratum sit, Judæos olim Romanam Urbem diutius incoluisse, & tunc temporis patriæ religionis ac sectæ cultores, jam defunctos, extra Urbis mœnia extulisse, suoque ex more sepulturæ mandasse; si peculiari eosdem conditorio caruisse dixerimus, aut quod habuerint, non valuerimus ostendere; jam ultro nobis id, quod credere absurdum, affirmare omnino execrandum videatur, fateri necesse foret, nostra nimis ejuscemodi quoque hominibus Cœmeteria usui fuisse; quæ tamen, ut suo loco à nobis ipsa luce clarus demonstratur, illibata jugiter à tam profani commercii labe, atque dedecoris nota substitere, nec unquam ab infidelium cadaveribus

is loci tumulique consortio polluta ac
onstuprata sunt.

Miro igitur divinæ providentiæ nutu
ontigit, ut, cum Bosius Cœmeteriorum
narrationem adornaret, & subterraneæ
xterim Romæ loca studio labore per-
uireret, ipsummet Judæorum Cœmete-
um offenderet, quo à sacris videlicet
oc unum, quod profanum est, sejunge-
etur, & uno eodemque momento tem-
oris os iniqua ignotaque loquentium ob-
rueretur, temere inquam afferentium,
in Cœmeteriis olim Christianorum cor-
ora una cum ethnicorum atque infide-
lium corporibus promiscue eodem sepul-
uræ ambitu recepta, depositaque fuisse.

Et sane Judæos, quibus defunctorum
corpora profano gentium more igni com-
burere, eaque intra Urbem recondere
legum præscripto vetitum erat, pro
isdem tumulo inferendis, sanctissimos
patres suos, ac nostros pariter æmulatos
peculiare aliquod Romana in Urbe Cœ-
mterium nactos fuisse, quo patriis tum-
egibus, tum ritibus satis fierit, nobis pro-
cul dubio fatendum esse videtur: quippe
cum ex historiis constet, jam dudum an-
sequam Christianorum Cœmeteria insti-
tuerentur, quin ante ipsius Christi Domi-
ni adventum, hoc ipsis concessum fuisse:
ut enim diserte Hieronymus testatur,

Cajus Cæsar, & Octavianus Augustus, & Tiberius successor Augusti leges promulgarunt ut Judæi, qui erant in toto Romani imperio dispergi, proprio ritu viverent, & patria cœmeteriis deservirent, &c.

Porro Judæos olim sub Ethnicis Imperatoribus eam potissimum Urbis regionem, quæ Transtyberina dicitur, inhabita esse, ex ipso Philone confirmatur; quam utpote, in salubrioris aëris, & à nobilior Urbis ambitu dissipata quique infimæ fortis homines ut plurimum tenere consueverant.

Sed ut missis ambagibus ad ipsiusmodi Judaici Cœmeterii inventionem veniamus; Anno Christi 1602. die 14. Decembris, Bosius una cum sociis collem, qui Rosatus dicitur, ascendit, & villam ingressus est, quam tunc hæredes Mutii quondam Victotii possidebant, in cuius extremo sinu, qui Tyberim fluvium respicit, cryptam quandam per angustam satis offendit; in quam cum nulla interposita mora descendisset, ob incommodeum loci ambitum demisso humi corpore incidens, ad Cœmeterium tandem in topho excisum pervenit: cuius quidem formam aliis non absimile deprehendit; sepulchra enim hinc inde in parietibus existebant, nonnullis exceptis, quæ in ipso pavimento effossa conspiciebantur. Structura inter-

In ejusdem Cœmeterii admodum rudis, abina tantum in eo cubicula, parva tamen, & satis rudia, ne dicam rustica, restringi contigit. Cœmeterium vero omnium eisdem ex parte incultum; in eo quippe nullulla, ut in reliquis, Christianæ religionis indicia, ac signa apparebant: Monici tamen Candelabri figura coloribus pressa, & in ipsomet viæ cujusdam termino miræ utique magnitudinis, depicta

hunc

hunc in modum intuentibus se offereba Lucernæ quoque fictiles ibidem numer haud paucæ , quæ tamen omnes fere con fractæ , una duntaxat excepta , quæ car delabri ejusdem imaginem , quam hi subjicimus , affabre figuli manu effictar exhibebat.

Sepulchralium pariter inscriptionum
fragmenta ibi quamplurima in lateribus
rubeo colore, Græco tamen idiomat
præ-

rænotata extabant. Ex lateribus autem alce tantummodo oblitis clausa olim sepulchra eadem fuisse quivis facile intelligere poterat. Ex iisdem vero epitaphiis tam normiter perfractis, ac humi jacentibus nullus unquam, etsi maximo adhibito studio, verborum sensus deprehendi atque lici potuit, hoc excepto, quod in singulorum fere initiis legebatur:

EN ΘΑΔΕ KEITAI EN EIPHNH.
(*Hic jacet in pace*)

Porro hæc cloquendi formula EN EIPHNH,
IN PACE, quamvis Christianorum peculiaris sit, utpote manifesta in Christo uiuentium nota; hi tamen ab Hebræis tandem mutuati fuere, apud quos phrasis iæc jam erat frequenter usu recepta, ut quam pluribus Sacrae Scripturæ locis evi- lenter comprobari videmus.

Tandem Cœmeterium hoc Hebræorum olim fuisse, præter exposita hæc tenus indicia, aliud profecto manifestum, in iujusdam inscriptionis fragmento, quod Græco charactere prænotatum erat, apparuit signum, hunc quidem in modum: CYNA ΓΩ Γ hoc est; *Synagoga*; quæ quidem vox cum peculiaris Hebræorum sit, nullatenus vero Christianorum, locum pariter, quorumnam fuerit, & quibus nationibus ad cœmeterialem usum inservie-

rit, satis superque designat, ac velut i dī gito indicat.

Nec mirum Lectori videatur, quod Hebræi Græcis quandoque literis usi fuerint; cum iidem non in Palæstina duntaxat, verum & in variis orbis terrarum regionibus degerent, ac varia proinde linguarum genera probe nosſent, uti ex Philone constare potest, ac potissimum ex historia Pentecostali, quæ in Actis Apostolorum à S. Luca describitur. Inter Græcos igitur Judæi demorantes, Græce utique, haud Hebraice vulgo loquebantur Quapropter hi, qui Palæstinam potissimum incolebant, cæteros **Hellenistas**, sive Græcissantes nuncupabant. Quod autem Græcum sermonem Judæi inter loquendum communiter usurparent, cognitum que haberent, vel exinde colligere licet quod præcipui ipsorum Scriptores Græcis literis sua scriptorum monumenta exararunt.

Neque huic assertioni obstat, quod, i Judæi, qui inter Græcos olim vitam ducebant, Græco uterentur idiomate; ita h. qui incolæ Romanæ Urbis erant, Latin potius (vel saltem Hebraico) uti sermon debuissent. Quando quidem Romæ innimeri hujus farinæ homines adnumerabatur, inter quos dubium non est Hellenitas itidem existisse, quorum sepulchr.

Gra

Græca item inscribi atque apponi epitaphia congruum erat.

Addimus & hoc, Græcum videlicet dioma eum in modum aliquando in orbe errarum viguisse, ut nemo inter viros loquentia præditos recenseretur, qui Græcam pariter literaturam non optime alleret. Quare ipsimet Romani, ut eanem probe addiscerent, Athenas plerumque se conferebant, vel Græcos sibi magistros domi adsciscere satagebant.

Enimvero dum hisce quidem omnibus ltro libenterque assentimur, de ipso interim Cœmeterio, quod à Bosio repertum est, nil certi hactenus affirmare ausi, aliis robabiliora sentientibus totam rem hanc naturiori consilio definiendam relinquere statueramus: Sed vir plane eruditus *Luis Holstenius*, Vaticanæ Basilicæ Canonicus (qui à nobis honoris ac gratitudinis iusa hic nominatur; scripta enim hæc ostra, consueta animi benignitate recognoscere dignatus est). suo auctoritate mnem penitus hæsitantis scrupulum exegit, & tum nostram, tum ipsius Bosii de Idaici Cœmeterii assertione sententiam certo ac luculento *Benjagini Tudelensis* idæi scriptoris testimonio in medium solato confirmavit.

Per antiquus enim hic auctor in Itinera-
o, quod sane quingentos ante annos

conscriptis, cum nonnulla rerum Judaicarum vestigia à se, dum Romæ esset, diligenter sotata commemorasset, postquam de Titi Imperatoris Arcu sermonem fecit quem amarulento animo Cryptam appellat, hæc de Judaico Portuensi Cœmeterio subjungit: *Est & alia Crypta in monte a fluminis Tyberis ripam, ubi sepulti decem Justi, laudatæ memoriæ, qui sub regno tyrannico occisi fuere.* Quibus sane verbis Cœmeterium, de quo agimus, ejusdemq; situr exacte ad rem nostram, & quidem ade graphicè describit, ut ad illud quasi digit præmonstrandum vix quicquam ultra studioso Lectore desiderari queat.

Quod vero ibidem de *decem Justis*, su regno quondam tyrannico mactatis enarrat, id profecto Cœmeterii ejusdem antiquitatem inculcat commendatque, & tamen Judæos, quam Christianos sepeliendis defunctorum corporibus iisdem fere cæmoniis usos fuisse coarguit. Constat enim & suos Hebræis, (æquissime licet Imperatoris jussu gladio addictos) Martyr utique, et si commentitios ipsius Sathanæ habitos fuisse, eorundemque memoria apud ipsos haud cultu quondam & veneratione caruisse. Verum quia nunc apud Judæos omnia subobscura, & ignorantia tenebris obducta, idem Holstenius, pro longam accuratamque impensam rei i-

lagandæ operam, se nil certi de decem
stis pseudomartyribus apud modernos
Mosaicæ religionis sectatores assequi po-
uisse conqueritur.

Interim, quod ab iisdem diligenter in-
vestigando haurire tandem potuimus,
constans quidem omnium sententia est,
decem istos Justos, sive, ut illi vulgo ap-
pellant, Martyres, Imperatorum iusti ul-
imo supplicio affectos fuisse: sed de sin-
gulorum nomine, de tempore, ac de sup-
plicii genere haud una est apud omnes
sententia. In libro enim Judæicarum pre-
sum inscripto, quem Judæi communi vo-
tabulo *Manzor* vocant, hi quidem sub
Hadriano Imperatore gravissimis poenis
exagitati dicuntur, videlicet: *R. Ismael*,
ilius Elissar. *R. Simeon*, fil. Gamalielis.
R. Hacchina, fil. Josephi. *R. Hanina*, fil.
Zeradionis. *R. Hozpid*, Interpres. *R. E-
cazar*, fil. Samuhi. *R. Zeida* fil. Dama.
R. Isbau Scriba. *R. Judi*, fil. Hachinai:
Ex varia ibidem suppliciorum genera, quæ
unc singulis inflicta sunt, recensentur.
Alii aliter sentiunt, scribuntque; quæ hoc
oco adducere neque nostri est propositi,
nec, ut putamus, Lector à nobis exspectat.

Cæterum supra citatus Benjamin in suo
tinerario aliquot Hebræorum sepulchra
se visa describit, Patriarcharum in primis
in valle Hebron, Davidis, Salomonis,

aliorumque Regum Israel: ex quorum
fane enarratione colligere licet, Christia-
nos olim ab ipfismis et Judæis funeralium
ritus erga defunctorum corpora mutua-
tos fuisse Atque hæc studioso Lectori
satis sint, dum interim primo huic libro ac
itineri finem imponimus, ut ad reliqua
dēhinc perlustranda Urbis Cœmeteria
progrediamur.

R O

**ROMÆ SUBTERRANEÆ
LIBER SECUNDUS.**

T cœptum jam peregrinationis iter , Deo favente, prosequamur , ad sacra Cœmeteria, quæ citra Tyberim sita sunt, perlustranda , à *Trigemina Porta*, cæterarum omnium antiquissima, merito nobis initium defumendum rit: pâri quippe Porta hæc triumphob Apostolo Paulo , ac Triumphalis à Petro nobilitatur. Inde enim invictus Christi pugil martyrii laurea coronanus in arenam processit, & sepulchri locum, quod totius nunc Orbis venerazione suspicitur, non longe ab eadem Porta consecutus est. Ab hac igitur ditu nobis aperto, ea quæ Ostiensem pud Viam sacra Cœmeteria ac monspnenta existunt, perscrutari aggredi-
nur.

C A P U T I.

*De loco martyrii, ac sepulchro beatissim
Pauli Apostoli, & de antiquo Lucinae
Cæmeterio Via Ostiensi.*

Cum apud Romanos in more olim posatum esset, quod jam supra expusimus, ut in reos fontesque viros gladi extra Urbis moenia ex legum præscripto animadverteretur; hanc certe ob causam beatissimos Apostolos, Petrum & Paulum mortis sententiam subituros, Trigemnam extra Portam deductos pariter fuisse traditio est: haud tamen ambo uno eodemque loco suppicio affecti sunt: ab his enim, qui eosdem ad patibulum ducebant, mutato subinde animi consilio, se juncti ab invicem fuere: locus autem, in quo id præstitum est, ad hanc usque diei Ostiensi Via, haud longe ab ipsius beatissimi Apostoli Basilica visitur. Mutua igitur ibidem prius salutatione, in osculatione Christianorum more, impertita uterque ad martyrii coronam festinus atque exultans, ad locum neci destinatur deducitur; Petrus quidem, ut supra comprevimus, in Vaticanum: *Paulus vero ad Aquas Salvias.* Quæ vero inter eundem contigerint, in ipsorum Actis, quæ Lini inscribuntur nomine, ad vivum expressa recitantur.

Pau

Paulus itaque cum ad martyrii locum pergeret, tres numero milites ex Imperatoris apparitoribus, eodem adhortante, fidem Christi suscepere, *Longinus* scilicet, *Acestus*, & *Megistus*, qui & constanter postmodum sub eodem Nerone martyrium die 2. Julii subiere. Ad locum tandem Apostolus supplicio destinatum, tertio ab Urbe lapide, qui dicitur ad Aquas Salvias, & alio nomine *ad Guttam jugiter manantem*, adductus, ibi primum humillimis omnipotenti Deo oblatis precibus, alacribentique animo invictus Christi athleta iaudjugulandus, sed consecrandus & laurandus collum præbuit: verum cum interim impia carnificis manu sacrum caput obtruncaretur, non tam fluenta sanguinis sectis è venis, quam candidissimi lactis ivuli uberrime defluxerunt: velut id ipsum ex Apostolici martyrii Actis non oculum, verum & complurium Scriptorum, Ambrosii imprimis, & Chrysostoni auctoritate comprobatur.

In ipso autem martyrii loco tres adhuc jugiter melliflui saporis fonticuli emanant, quia tunc primum erupisse dicuntur, um sacrum Apostoli caput jam præcisum ex saltu prosiliit. Hunc *Trium Fontium* vulgo nuncupatum locum Martha Parthenopensis virgo sequenti carmine deorare amavit:

*Aurea dum sævus præcidit guttura lictor,
 Mortua vox Jesum tergeminata sonat.
 Extincto manant vivi de corpore fontes,
 Lucrum cui mors, cui vivere Christus erat.
 Dum Christo fudit lactis pro sanguine rivos,
 Ad superos Paulo lactea facta via est.*

Adhuc item marmorea quædam columna
 ferro undique circumsepta ibidem asser-
 vatur, supra quam beatissimum eundem
Apostolum capite obtruncatum fuisse pia
 apud fideles traditio viget.

Quod vero hic ipse martyrii locus exti-
 terit, aperte satis ex S. Gregorii Papæ Re-
 gistro comprobatur, ubi ipsummet præ-
 dium ad Aquas Salvias nuncupatum, ab eo-
 dem Pontifice Basilicæ S. Pauli dono at-
 tributum his verbis legitur: *Valde incon-
 gruum, ac esse durissimum videretur, ut illa
 ei specialiter possessio non serviret, in qua pal-
 mam sumens martyrii capite est truncatus, u-
 viveret; utile judicavimus eandem massam
 quæ Aquas Salvias nuncupatur &c. cum gra-
 tia Christi, luminaribus deputare.*

Demum B. Apostoli corpus à *Lucin-*
clarissima fœmina, quæ senatorii erat ge-
neris, & Apostolorum discipula, inde sub-
latum, in ipsiusmet prædio, dignissimo
ut decebat, tumulo depositum fuit. Quo
sacrum quidem sepulchrum haud minor
veneratione à Christi fidelibus habitur

igitur fuisse novimus, quam ipsummet
eatisimi Petri in Vaticano: utrumque
nim Christiani è remotissimis terræ fini-
us in Urbem peregrinationis gratia con-
uentes, pari devotionis obsequio adire
onsueverunt. Inde usitatâ frequenter il-
i loquendi formula *Apostolorum Limina*
im olim appellata sunt; quod & nostris
uoque hisce temporibus ab Episcopis,
Limina Apostolorum certo statutoque
tempore adeuntibus, omnino servari
ompertum est. Quin & ipfas inter perse-
utiones, nullo unquam terrore ac metu
ræpediti Apostolicum hoc sepulchrum
aviati Christianæ fidei sectatores, pie de-
oteque adibant.

Haud semper tamen sacrum B. Aposto-
corpus eodem loco perstittit: nam ali-
uandiu, ut historiæ perhibent, una cum
etri Apostolorum Principis corpore Viâ
Appia ad *Catacumbas* delituit, ut suo loco
narrabimus; quoisque *Lucinæ*, alterius
idelicet hujus nominis matronæ, preci-
us, Cornelius Pontifex, (Anastasio teste)
Iud inde sublatum in suum pristinum lo-
cum honorifice transtulit.

Alteram hanc *Lucinam* notanter dixi-
mus; neque enim illa esse potuit, quæ
rimo sacrum illud corpus sepulturæ com-
pendaverat: cum ab Apostolorum mar-
yrio usque ad Cornelii Pontificatum du-

centos circiter annos interlapsos fuisse constet. Hinc tamen fœminam ex prima illa oriundam, eique prædium illud jure hæreditario obvenisse credimus. Quapropter cum illa tam nobili thesauro, suo olim in agro defosso, diutius carere nollet, pristinum in locum sacrum corporis pignus reducendum summo studio curavit. Et Cœmeterium insuper ibidem ab ea exstructum ad aliorum Martyrum sepulturam, munifica matronæ pietas atque ipsa pariter ratio suadet: nisi quis forte asserat, Lucinam videlicet, quæ tot præcessit annis, eidem Cœmeterio initium dedisse, eidemque novissimam postea ab hac altera manu fuisse impositam.

Verum utcunque ses res habeat, certe celeberrimum sub *Lucinæ* nomine *Cœmeterium* ibidem existere à nemine in dubium vocari potest: cuius quidem præcipua pars, quæ beati Apostoli corpus continet, postmodum magnificentissimæ Ecclesiæ ambitu, à Constantino Imperatore in ipsius Apostoli honorem erectæ, conclusa est; & ad sinistram adhuc apsidis partem, haud longe ab ipso Odeo, in ejusdem Ecclesiæ pavimento pars quædam tessellato operè, ac vermiculato exornata conspicitur, ubi quoddam olim in honorem B. Lucinæ erctum Altare extabat, hujusmodi apposita inscriptione:

SUB

SUB HOC PAVIMENTO TES-
ELLATO EST COEMETERIVM
S. LUCINÆ MATRONÆ,
N QUO PLURIMA SANCTO-
RUM MARTYRUM CORPORA
REQVIESCUNT.

Cujus exemplar hac nostra quoque ætate ,
eluti nobile antiquitatis monumentum
eodem legitur.

Ad Cœmeterium autem, de quo modo
gimus, non multis abhinc annis ab Ora-
torio S. Juliani aditus patebat; ad quod
er aliquot gradus descendebatur: sed ipso
Oratorio jam penitus diruto, &, dum cella
nedia Sixti V. deinde jussu instauraretur,
bserato aditu, adire voientibus imper-
ium omnino redditum est.

Nobilissimi hujus Cœmeterii gloriam
nscriptiones quamplurimæ, quæ in Ec-
clesiæ pavimento visuntur, ex eodem pro-
cul dubio erutæ, vel tacite loquuntur; ex
quibus & præcipuas deinceps studioso Le-
tori exhibebimus.

C A P U T II.

De Basilica S. Pauli supra Lucinæ Cœmeteria exstructa. De Martyribus ibidem conditis. De cœmeterialibus sepulchrorum titulis: ac de marmoreis Sarcophagis in eadem olim Basilica existentibus.

DE celeberrima Apostoli Pauli Basilica, ab ipsomet Constantino Magno ad perennē Christianæ fidei ac religionis monumentum magnificentissime quondam exstructa, atque una cum ejusdem Apostoli sepulchro, ab eodem Imperatore, condigno, ut par erat, cultu exornata, plura quidem à nobis, pro ejusdem Basilicæ dignitate, enarranda hic essent. Verum cum haud pauci luculenter hac de rescriperint, & noster præcipue Severanus in sacris Septem Ecclesiarum monumentis; ac modo nostri argumenti sit propositum, non ipsas Ecclesias exacte, sed Cœmeteria duntaxat describere; satis hic fuerit referre, quæ de eadem Anastasius in B. Silvestri Gestis his quidem verbis enarrat: *Eodem tempore Constantinus Augustus fecit Basilicam beato Paulo Apostolo, ex suggestione Silvestri Episcopi: cuius corpus sanctum ita recondidit in ære, & conclusit,*

luisit, sicut beati Petri, & dona obtulit. Nam
mnia vasa sacra aurea, vel argentea, vel
rea ita posuit, sicut in Basilica beati Petri
Apostoli, & ita beati Pauli Apostoli Basili-
am ornavit, sicut illam: sed & crucem au-
eam super loculum B. Pauli Apostoli posuit
enfantem libras centum quinquaginta.

Porro illud in primis tenendum, sub
maxima hujus Basilicæ Ara gloriofissimi-
jusdem Apostoli corpus conditum esse;
vel, si vulgatæ apud omnes traditioni in-
nitamur, dimidia utrorumque Apostolo-
rum corpora, Petri scilicet, & Pauli, depo-
ita ibidem fuisse affirmandum est. Cu-
us quidem assertionis, quod nimirum
corpora sanctorum Apostolorum pro me-
diestate tam in hac Basilica, quam in ipsa-
net D. Petri tumulata extent, ipsimet in-
scriptionum tituli, qui adhuc leguntur,
intuentibus fidem exhibent: nam ad Al-
tare majus Basilicæ D. Pauli sequens in-
scriptio extat:

SUB HOC ALTARI
REQUIESCUNT GLORIOSA CORPORÆ
APOSTOLORUM PETRI ET PAULI
PRO MEDIESTATE,
RELIQUA AUTEM MEDIESTAS
REPOSITA EST IN ECCLESIA S. PETRI:
CAPITA VERO IN LATERANO.

Ad quod magis perspicue comproban-
dum, in Vaticana nunc Basilica lapis qui-
dam

dam, qui olim in cryptis Vaticanis asservabatur, recurrente An. Jub. 1650. sub Innocent. X. Pont. Max. publicæ confluentium venerationi expositus est, in quo ut antiqua traditio fert, ipsamet Apostolorum corpora sub Silvestro Papa divisi fuere, in præmemoratis Basilicis tumulanda: extat autem ad lævam intrantibus juxta fontem lustralis aquæ, his characteribus insculptus:

SUPER ISTO LAPIDE
PORPHYRETICO FUERUNT
DIVISA OSSA SANCTORUM
APOSTOLORUM PETRI ET
PAULI, ET PONDERATA
PER B. SILVESTRUM PAPAM
SUB ANNO DOM. C. C. C. XIX.
QUANDO FACTA FUIT IN
ECCLESIA.

De quo lapide, ut Torrigius in Cryptis Vaticanis refert, quammulti Scriptores meminere: incujus item tituli dilucidationem, Joannes Beleth scribit, cum sacra Apostolorum ossa ab invicem dignosci & secerni haud possent, adhibitis precibus ac jejuniis re à Deo explorata, divinitus revelatum est, grandiora videlicet ossa B. Pauli, minora vero B. Petri esse: quapropter utrisque ex æqua portione pensatis à B. Silvestro Pontifice, tam sub Altari Basilicæ Vaticanæ, quam D. Pauli solenni ritu.

itu recondita fuere: ibique ad hanc usque diem pio populorum concursu visitantur; ex quo phrasis illa emanasse postea noscitur, ut Vaticana Basilica ad *Liman* *Apostolorum* appelleatur.

Neque hoc loco silentio à nobis prætereundum est, quod in eadem hac Ecclesia sub Altari S. Brigittæ, ipsi maximæ Aræ proximo, corpora sanctorum *Timothei*, *Juliani*, *Basilissæ*, *Celsi* pueri, & *Martinianillæ* Martyrum requiescunt; quæ in subterranea olim Apostoli Confessione, & S. Juliani Oratorio condita fuerant, ubi & hæc inscriptio legebatur:

HIC REQUIESCUNT OSSA
BEATA SANCTORUM CELSI,
JULIANI, CUM BEATA BASILIS-
SA ET MARTINIANILLA,
SUPERIUS VERO
CORPUS S. TIMOTHEI MARTY-
RIS SUB TARQUINIO.

In hac item sacrosancta Basilica S. Felicis Papæ III. corpus conditum olim fuisse, Bibliothecarius testatur. Cæterum innumeræ prorsus in eadem augustissima Basilica sanctorum Martyrum corpora requiescunt; quæ olim, persecutionum temporibus in proximo Cœmeterio deposita fuere.

Quod vero ad sepulchrallium titulorum lapides ex eodem Cœmeterio erutos atti-

attinet, iisdem licet confractis, nec non fragmentis quoque loco dissitis, totum ferre Basilicæ pavimentum satis ruditer substratum respersumque conspicitur. Quotamen titulos ingenti labore ac studio Bosius, ut ipse fatetur, hinc inde perscrutatus, magna ex parte ita simul composuit, ut legi intelligique possint. Horum hic nonnullos insigniores, ac præsertim quod Consulibus prænotati historicæ veritat temporumque rationi consulere possint in medium proferemus. In media igitur Ecclesiæ navi, ad lævam ingredientibus haud longe à majori porta sequens inscriptione adhuc integra legitur:

**MANDROSA HIC NOMINE OMNIUM
GRATIA PLENA &
FIDELIS IN XPO EJUS MANDATA RE-
SERVANS
MARTYRUM OBSEQUIIS DEVOTA
TRANSEGI FALSI SECULI
VITAM UNIUS VIRI CONSORTIO
TERQUINUS CONJUNCTA
PER ANNOS & REDDIDI NUNC DO-
MINO RERUM DEBITUM
COMMUNEM OMNIBUS OLIM & QUE
VICXIT ANN. PL. M.
XXXIII. DR. VVIII. KAL. FEBRUARIAS
CONS. AGINANTI
FAUSTI VC.**

Quatuor autem sub ipso Fausti nomine Consules recitantur: primus una cum Gallo collega
sub

ib Diocletiano, anno Chr. 298. Alter Theodosii Imperatoris in Consulatu xvi. collega, anno 438, Tertius unicus fuit sub Zenone, anno 438. Postremus an. 490. Si illa igitur recitatæ inscriptionis verba: MARTYRUM OBSEQUIIS DEVOTA, de his potissimum Martyribus intelligere atque interpretari quis velit, qui tunc temporis coronati fuere, deque persecutorum impetu runc contra Ecclesiam desidente, hic quidem procul dubio Consulatus Fausto, quem primo loco recensuimus, adscriptus erit: verum si ibidem mentionem fieri quis asserat de sacris Martyrum corporibus in hoc Cœmeterio conditis, quibus deinde, suborta Ecclesiæ pace, devoti animi obsequia, regiosumque cultum Mandrosa. hæc præstitit, postremus pótius subintelligendus erit.

Eadem in navis hæc item inscriptio manori insculpta legitur:

ANASTASIO BENE MERENTI
IN PACE VIRO HONESTO
QUI VIXIT 6 ANNIS P. M.
LX. REQUIEVIT
DIE 6 NONAS OCTOBRES
6 CONS. 6 DN.

RHEODOSI AUG. XVI. ET FAUSTI 6 VC.

Theodosii quidem Consulatus tantum legitur, perfracto nimirum lapide ea parte, ubi nomen forte adnotatus fuerat; ex Fausti tamen nomine, qui eidem collega fuit, cum xvi. Consulatum Theodosius gereret, Anastasii huic cibitum anno Chr. 438. contigisse palam fit.

Alia.

Alia eadem in navi sepulchralis inscriptio:

HIC REQUIESCIT IN PACE SABINVS.
VS. PREF. ♂
ANN. ♂ QUI BISSIT ANNUS LIII. ET
DIES XXIIII.

DP. XVI. KAL. AUGUSTAS CONS. SYMM
ET BOETIO VC. CONSS.

Ubiverba illa: VS. PREF. ANN. hac plan-
ratione interpretanda videntur, *Vir spectabilis*
Præfetus Annonæ. Symmachi vero & Boëthii
Consulatus an. Chr. 522. contigit.

Alii sepulchrales tituli in eadem medi-
ala occurrentes:

HIC REQUIESCIT IN PACE DULCIS
ROMULUS,
QUI VIXIT ANN. IX. MENS. IX.---
DEPOSITUS SUB DIE PRIDIE ID. SEPT.
LAMPADIO ET ORESTE CONSULIBUS
Horum Consulatus anno Chr. 530. adhortatur
LOCUS TIMOTHEI ARCHIATRI
ET PAULINÆ.

Archiatri quinam fuerint, quorum hic mentio
incurrit, ipsa vox è Græco ferit. one Latinitat
reddita edocet, principes nimirum Medicorum
Porro in suprema Imperatoris aula sacrī Palati
Archiatri adnumerabantur, qui quidem haec
medicorum principes, sed ipsorummet Princi-
pum medici habebantur; uti ex Cassiodoro in-
telligitur, qui Comitis Archiatrorum formulam
& quibus gaudebant privilegiis, his verbis re-
cen-

enset: Indulgeto quoque Palatio nostro, habe-
fiduciam ingrediendi, quæ magnis solent pretiis
mparari. Nam licet ali subjecto jure serviunt,
i rerum domino studio præstanti observas: fas
tibi nos fatigare jejuniis: fas est contra no-
rum sentire desiderium, & in locum beneficii di-
are, quod nos ad gaudia salutis excruciet. Talem
enique licentiam nostri esse cognoscis, qualem nos
abere non probamus in cæteros.

HIC JACET NOMINE MATRONA C.F.
IN PACE

JXOR CORNELI PRIMICERI CENA-
RIORUM

ILIA PORFORI PRIMICERI MONETA-
RIORUM

QUE VIXIT PL. M. AN. XXIII. QUE
RECESSIT

DIE MERCURIS ORA VIII. ET DEPO-
SITA DIE

JOVIS IDUUM MAJORUM IN CONTRA
COLUMNA VII. CONS. FL. HERCULANI

V. C.

Vox CENARIORUM, in hac inscriptione, ita
erte supplenda fuerit, ut legatur DUCENA-
RIORUM. At Flav. Hercul. Consulatus iste,
qui à Caffiodoro una cum Asporatio seu Spo-
ratio jungitur, anno Chr. 452. contigit.

Sequens inscriptio in ala minori ad læ-
vam ingredientibus sese offert:

SIMPLICIUS

EX RATIONABILIBUS VITA
INNOCENTIAQUE OMNIBUS COGNI-

TUS: QUI VIXIT ANNIS XLI. MENS.

VIII. D. XXVIII.

DE-

**DEPOSITUS IN PACE DIE PRIDIE
IDUUM SEPTEMB.**

Rationales alio nomine procuratores Cæsa-
ris, procuratores fisci, & patrimonii appella-
bantur.

In transversa ala prope Altare majus se-
pulchralis hic titulus extabat; ut & quide
inde sequitur.

**HIC POSITUS EST BENE MERITUS EL-
VESTITOR IMPERATORIS QUI VIX-
DEPOSITUS D. VIIIL KAL. SEPTEMBR
DOMINI HONORI AUG. VI. CC. SS.**

Sextus Imperatoris Honorii Consulatus conti-
git anno Dom. 404.

**HIC REQUIESCIT IN PACE
CELERINUS V. D. SCRINIARIUS INL.
PATRICIAE SEDIS,
DEPOSITUS IIII. ID. NOVEMB.
QUI VIXIT ANN. XXXIII. PL. M. DN.
PL. VALENTINIANO VII.
ET ANIENO V. CS.**

Verba illa abbreviata V. D. &c. hoc modo, &
arbitramur, intelligenda erunt: *Vir doctus, ve-
devorus, Scriniarius inlustris patricia sedis.* Præ-
notatus vero Consulatus anno Chr. 450. com-
putatur.

Insuper in eadem ala prope Sacrarium
iste olim titulus legendus exhibebatur:
**PRESBYTER HIC --- LIX IN P---
CUJUS PURA FIDES, PROBITAS, VIGI-
LANTIA ---**

PON-

ONTIFICUM CLARO PLACUIT SIC
N---
OST LAPSUM UT REPARANS VENE-
RANDI CULMINA TEMPLI
UIC ONERIS TANTI RENOVA---

DEPOSITUS VII. IDUS MAJAS
LEONE AUG. III.
MARTIUS DULCIS VIXIT ANN. III.
M. VI.

In quo cum de testi hujus Basilicæ instauratio-
e mentio occurrat; hoc quidem epitaphium
lius Felicis Presbyteri extitisse colligitur, cui
na cum Adeodato Levita à S. Leone Papa hu-
isce instauratio cura injuncta fuit, prout ve-
ris ibidem inscriptio testatur, quæ olim in por-
cu, nunc vero intra ipsam Basilicam his verbis
egitur:

*Exultate Pii lacrymis in gaudia versis,
Et protectori reddite vota Deo.
Hujus sic tenuit resolutum dextera tectum,
In vacuum ut caderet tanta ruina solum.
olum ut invidiæ princeps tormenta subiret,
Qui nullum ex ampla strage tulit spolium.
Nam potiora nitent reparati culmina templi,
Et sumpfit vires firmior aula novas.
Dum Christi antistes cunctis Leo partibus ædes
Consulit, & celeri tecta reformat ope.
Doctorem ut mundi Paulum plebs sancta bea-
tum
Intrepide solitis excusat officiis.*

LAUS ISTA FELIX RESPICIT TE PRESBYTER
 NEC TE LEVITA ADEODATE PRÆTERIT,
 QUORUM FIDELIS ATQUE PERVIGIL LABOR
 DECUS OMNE TECTIS UT REDIRET, INSTI
 TIT.

Quæ autem in præcedenti epitaphio deside
 tantur, hunc in modum supplenda putamus.

Presbyter hic placida Felix in pace quiescit:
 Cujus pura fides, probitas, vigilancia summa
 Pontificum claro placuit sic nota Leoni.
 Post lapsum ut reparans venerandi culminis
 templi,

Huic oneris tanti renovandi offerret habens

Leo vero hic præmemoratus inter Pontifices
 hujus nominis Primus merito recensendus est
 quum Consulatum Leonis Augusti; eidem titu
 lo subnotatum, anno Christi 466. contigil
 constet, quinto propemodum anno ab obit
 ipsius S. Leonis Magni. Ad quod porro confir
 mandum non parum facit subsequens memora
 ti Adeodati epitaphium, quod in eadem par
 tera confimili utique charactere, legebatur:

SEDIS APOSTOLICÆ LEVITES SUM
 MUS IN ISTA
 MENTE PETENS XPM MEMBR
 RECONDIT HUMO.

IN SIGNIS MERITIS CLARUSQUE PER OMNIA MILI
 ENITUIT TANTI DIGNUS HONORE LOCI.

A DEO SIC DATUS ALTARIS FUITILLE MINISTE
 NOMEN UT AEQUARET VITA DECORA VIRI.

DEPOS. VII. IDUS MAJAS LEONE JUNIORE
AUG. ♂ PRIMUM CONSS.

onsulatus Leonis Augusti junioris contigit an.
christi 474. adeoque ab obitu Leonis I. 23.
x quibus perspicue satis conjici datur, supra
ictam tecti instaurationem à S. Leone hujus
omnis Primo, non autem à Tertio, qui sedet
a. 496. ut aliqui opinantur, præstitam fuisse.

In eadem transversa olim Ecclesiæ ala,
no in lapide quatuor isti sepulchrales ti-
uli, diversis temporibus inserti, legeban-
ir:

LEVITÆ CONJUNX PETRONIA FÓRMA
PUDORIS
HIS MEA DEPONES SEDIBUS OSSA LO-
CO ♂
ARCITE VOS LACRIMIS DULCES CUM
CONJUGE NATÆ
VIVENTEMQUE DEO CREDITE FLERE
NEFAS
P. IN PACE III. NON. OCTOB. FESTO
VC CONSS.

HIC REQUIESCIT IN PACE
PAULA CLF. DULCIS BENIGNA GRA-
TIOSA FILIA SS.

P. KAL. SEPT. VENANTIO VC CONSS.

HIC REQUIESCIT DULCIS MUSTELLA GOR-
DIANUS PILIUS SS.

P. V. IDUS SEPT. SYMMACHO VC CONSS

HIC REQUIESCIT ÆMILIA SAC. V.G. DP.V
 ♂ ID. DEC.

PROBINO VC. CONSS.

Consulatus Festi accidit anno Chr. 472. Venantii - 484. Symmachi - 485. Probini - 487. I postremo hujus inscriptionis titulo verba ista
 SAC. V.G. sic interpretanda ducimur, *Sacra virgo*

Alia inscriptio ibidem.

 POST MORTEM SI VI
 VIT AMOR, SI GRATI
 PRISCA
 DURAT IN ARCANUM
 MENTIS ADACTA BO
 NUM,
 QUAMVIS LUCTIFICUM FRA
 TRISTAMEN ACCIPE CARMEN
 NE MALA SIT TUMULIS EX
 TERA LINGUA TUIS.
 TE NATURA PARENTS OMN
 DEPINXERAT ARTE
 MORIBVS, INGENIO, CORPC
 RE, MENTE, FIDE:
 PURUS AMICITIAE CVLTQR
 SERVATOR HONESTI,
 ELOQVIO MISEROS ♂ VEI
 PIETATE FOVENS.
 HINCEST QVOD TOTO SEMPE
 TE FLEBIMUS ÆVO,
 QVOD FUERIT JUVENI VIST
 BI MULTA SENIS.

T

TE GENETRIX, FRATRESQUE
SIMUL, TE COMPARE LUCTU
PERPETUIS LACRIMIS PLAN-
GIT AMATA DOMUS.

HIC REQUIESCIT IN PACE ^{BM} ♂ PE-
TILIUSS PROCESSIUS VS
TOGATUS IN LL. PP. QUI VIXIT PLM
ANN. XXXVIII. DEPOSIT ♂ E ♂
SUB DIE VIII. KAL. JUN. ♂ PROBO
JUN. VC CONS.

Is incidit in annum Chr. 513.

In Monasterii atrio hodieque lapis, hac
inscriptio notatus, cernitur:

SUSANNA COMPARAVIT MEMORIAM
QUIEVIT DIE VII. KAL. AUGUST.
CONSS. CÆSARIO ET ATTICO.

Consulatus iste anno Chr. 397. adscribendus est.

In media ejusdem Basilicæ cella, quæ
sequuntur, extant.

LOCUS SALLIS PONTII O-
VINI ET FLAVIE CUSTA-
TIE IN CRISTO.

HIC REQUIESIT IN PACE
INNOCENS PETRUS QUI VIXIT AN-
NOS DUOS, DEPOSITUS D. VIII.
IDUS SEPTENB.

IC QISCET CUTINUS IN PACE QI VI-
XIT ANUS P. M. XXG MG. DEPOSIT.
ONORIO AGUSTO C. LAURENTIUS
AMICVS DOLENS SCRIBET.

Complura quidem ex eodem Cœmterio hic in medium afferri ac recitari possent sepulchralium titulorum fragmenta, quæ modo in ejusdem Basilicæ pavimento sparsim leguntur: sed cum in eisdem Consulum nomina desiderentur, neque adeo tempus deprehendi facile possit, libenter illa, ne tedium potius, quam vobis luptatem afferamus Lectori, omittimus adum interim ex iis, quæ hactenus recensuimus, satis liquet, in hoc Cœmterio viros pariter ac fœminas generis nobilitate, & virtutum merito præstantes humari consueuisse: Cujus rei insuper Sarcophagi nonnulli marmorei, miro artis opere ac studio elaborati, fidem faciunt, quos ibidem reperiri, alioque deinde transferri contigit: ex quibus duorum potissimum, qui adhuc integri conspiciuntur, exemplaria descripionemque hic subiungere libuit.

SARCOPHAGI MARMOREI Ex COEMETERIO LUCINÆ.

I.

Mormoreus iste Sarcophagus ex ipso hoc Cœmterio erutus, sub Ara maxima olim Ostiensis Basilicæ extabat; in quo aliquot sanctorum Innocentium corpuscula condita fuerant: quæ una cum Sarcophago, Sixto V. Pont. jubente, in S. Mariæ majoris Basilicam anno Domini 1586. trans-

ranslata, & sub Altari eisdem beatis Mar-
yribus Innocentibus dicato, in Sacello ibi
ab eodem Sixto V. magnificentissime ere-
cto summa veneratione recondita sunt.
Sarcophagi hujus altitudo palmorum 5,
altitudo 9, profunditas 4 numeratur; qui
acras, quas modo dicemus, historias affa-
bre exsculptas, ac duobus ordinibus di-
stinctas exhibet.

I. In superiori quidem parte exprimuntur
magines Christi Domini Lazarum à mortuis
xcitantis; & Marthæ ejusdem Christi manus
eosculantis.

II. Petri, cui Dominus abnegationis culpam
redicere videtur: & ejusdem Petri de admissio-
naculo intimum animi dolorem præ se ferentis.

III. Moysis è manu Dei sacras Legis tabu-
as accipientis.

IV. Abrahæ Patriarchæ, Haac immolare
olentis, qui deinde ab Angelo voce & manu
rehibetur.

V. Pilati demam Romanorū in Iudæa Præsi-
is, manus scil. abluentis; dum Christum Dó-
minum per summā injuriam morti crucis addicit.

VI. In inferiori autem ordine cernere est ejus-
em Moysis filicem virga percutientis imaginé.

VII. Christi Domini à Iudæis crudeliter vincti.

VIII. Danielis in lacu leonum illæsis omnino
corporis artibus demorantis.

IX. Moysis iterum, sacra leguni volumina
opulo exhibentis.

X. Zachæi supra sycomorum existentis.

XI. Christi Domini, cœco à nativitate oculorū

lumen mirabiliter impertientis : & panem una cum piscibus ad exsaturandam turbam famelicam divinitus multiplicantis.

II.

Præsens quoque Sarcophagus ex eodem Lucinæ Cœmeterio in lucem prodit, qui apud Ecclesiam S. Mariæ in monte Aventino translatuſ nunc visitur. Estque longitudinis palmorum circiter 9, profunditatis, ac latitudinis 3. Et quidem

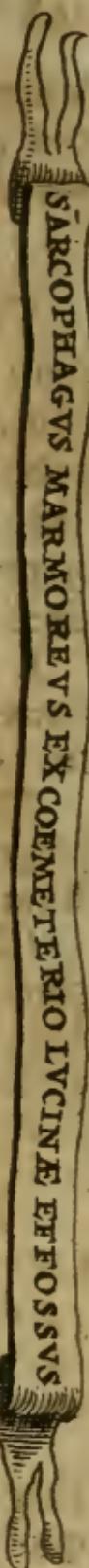
I. Insculptos exhibet duos illos primos fratres, Abel, & Cain, sacrificium Altissimo offerentes.

II. Adam item & Evam humani generis progenitores : nec non has inter figuras Christum Dominum.

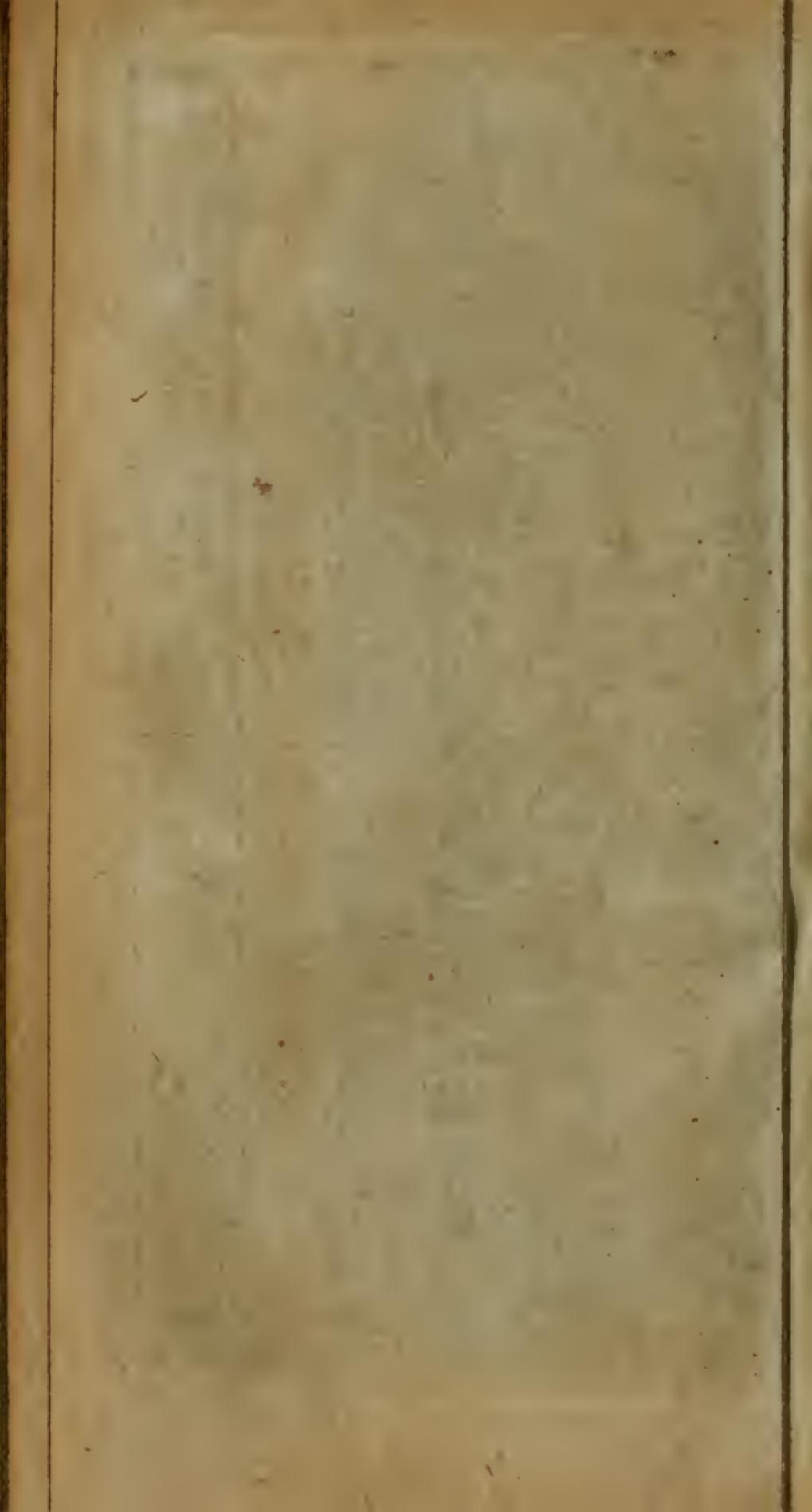
III. In medio autem ejusdam mulieris effigiem, apertum manu librum tenentis præfert ; quæ utique beatissimæ Virginis imago creditur, in qua singula adimpta sunt de altissimo Incarnationis mysterio sacrarum Paginarum Prophetarumque oracula.

IV. Præterea quædam hinc inde à Christo Domino edita miracula repræsentantur ; uti ei paralyticum lectulum super humeros deferentis cœci lumine divinitus perfusi : Lazari pristinæ vitæ restituti.

V. In parte laterali prima ejusdem Sarcophagi signum illud admirandum exprimitur quo Christus, familicæ hominum turbæ reficiendæ, panes divinitus multiplicavit : cophin au-

SARCOPHAGVS MARMOREVS EX COEMETERIO LVCINE EFFOSVS

PARS LATERALES PRIMA
EIVSDEM SARCOPHAGI

PARS LATERALIS ALTERA
EIVSDEM SARCOPHAGI

autem una cum panibus cruce signatis insculpti apparent.

V I. In altera vero parte lateralí Eliæ in cœlum raptus ignei currus ministerio adumbratur.

His interim ad pia antiquitatis vestigia, quæ delitescebant, pericrutanda præmis-
sis; reliquum nunc est, ut summorum Pontificum, & aliquot virorum illustrium monumenta, eorum videlicet, qui in hac Basilica conditi sunt, brevi sermone recen-
seamus.

Paulus Papa hujus nominis *Primus*, æsti-
vos Urbis calores devitare cupiens, in proximum hujus Basilicæ Monasterium, quod illi satis commodum videbatur, se-
cesserat; ubi lethali morbo correptus bræ-
vi dierum spatio vivendi finem fecit, an-
no Christi 767. ibique conditus est: tri-
bus vero postmodum mensibus interlapsis in Vaticanum, cæteris aggregandus Ro-
manis Pontificibus, translatus est.

Joannes XIII. qui anno Chr. 972. dece-
dit, in hac eadem Basilica devotionis gratia condi voluit, in media scilicet navi, ubi adhuc, quod sequitur, epitaphium parieti insculptum legitur:

*Pontificis summi hic clauduntur membra Jo-
annis,*

*Qui prudens Pastor persolvens debita mentis;
Istic præmonuit moriens sua membra locari,
Quo pietate Dei resolutus necibus atris;*

Egregii Pauli meritis concendat in æthra;
 Inter Apostolicos cœlorum gaudia metat;
 Gaudeat exultet sociatus cœtibus almisi.
 Dicite corde pio relegentes carmina cuncti:
 Christe tui famuli misertus scelera purga;
 Sangvine qui sancto redemisti à crimine mun-
 dum.

MIC VERO SUMMUS PONTIFEX JO-
 ANNES,
 IN APOSTOLICA SEDE SEDIT
 ANNOS VII. DEPOSITIONIS EJUS.
 DIES VIII. ID. SEPT.
 AB INCARNATIONE DOMINI
 ANN. DCCCCLXXII.

Petrus Leo, primariæ vir nobilitatis
 Romanosque inter proceres satis vel e:
 ipso nomine conspicuus, Anacleti II. An-
 tipapæ genitor, cum circa annum Christ
 1144. diem extremum clausisset, in Basili-
 cæ atrio, marmoreo quodam Sarcophago
 depositus est, ejuscemodi sepulchrali titu-
 lo adjecto, quo initialia versuum elemen-
 ta ipsius nomen ultiro componunt, prop-
 sequitur:

Præterit ut ventus Princeps seu Rex opulentus
 Et nos ut fumus, pulvis, & umbra sumus.
 Tot tantisque bonis pollens Petrus ecce Leon
 Respice quam modico nunc tegitur tumulo.
 Vir fuit immensus, quem proles, gloria, censi-
 sus ulit in vita, non sit ut alter ita.
 Legum servator patriæ decus, urbis amator

Ex

Exstruxit celsis turribus astra poli.

Omnia præclara mors obtenebravit amara.

No minis ergo Dei gratia parcat ei.

I unius in mundo fulgebat sole secundo,

S separat hunc nobis cum polus atque lapis.

In labro autem ipsius met lapidis hi quoque legebantur versus :

*Te Petrus & Paulus conservent, Petre Leonis,
Dent animam cælo, quos tam devotus amasti :
Et quibus est idem tumulus, sit gloria tecum.*

Cæterum plurimos præstantissimos viros in agro juxta eandem Ecclesiam humatos fuisse haud dubium est ; eo præsertim tempore, cum intra Ecclesiæ ambitum tuttulari quenquam legum præscripto vetitum erat. Quamvis in præfensi, non absque ingenti rerum antiquarum injuria patriter ac detrimento, eorundem nomina desiderari merito quis conqueri ac dolere possit : nisi quod ex D. Gregorii Regesto aperte quidem conjicitur, in eodem potissimum agro sepulturæ demandatos fuisse viros utique pietate ac religiones conspicuos : quorum corpora nocturno tempore Græci, qui in Urbem advenabant, effossa secum in orientales plagas deferre, veluti sacra Martyrum pignora, tentaverint ; prout ipsi met super his deprehensi, & cur hoc facerent diligenter discussi, quod res erat confessi.

fessi fuerunt. Et hæc interim de celebri
B. Lucinæ Cœmeterio enarrasse sufficiat.

C A P U T III.

De Cœmeterio sanctorum Felicis &
Adaucti, vel Commodillæ.

Cœmeterium, quod S. Felicis titulo
nuncupatur, ab ipsomet **B. Felice**
Martyre ac Presbytero, qui ibidem una
cum **Adaucto** socio tumulatus est, nomen
desumpsit; quamvis longe ante consum-
matum ejusdem martyrium eodem loco
Cœmeterium sub **Commodillæ** celebrata in
nomine extiterit.

Hoc igitur loco à Christianis in hono-
rem beatorum Felicis & Adaucti Marty-
rum nobilis Ecclesia erēcta fuit. Sepul-
chrum autem à Vero Presbytero Damasi
Pontificis jussu exstructum, atque ab hoc
ipso aureis hisce carminibus exornatum
est:

O semel atque iterum vero de nomine Felix,
Qui intemerata fide contempto principe mun-
di,

Confessus Christum cœlestia regna petisti.
O vere pretiosa fides. Cognoscite, fratres,
Qui ad cœlum victor pariter properavit Ad-
auctus.

Presbyter his Verus, Damaso rectore jubente
Composuit tumulum, sanctorum limina ado-
rans.

Cœmeterium vero hoc multo ante Felicis martyrium tempore ibidem extitisse, apertissime ex Actis sanctorum Dignæ & Emeritæ comprobatur, quæ sub Imperatoribus Valeriano & Gallieno martyrium consummarunt, longe ante quam Felix & Adauctus sub Diocletiano Imperatore. In is enim legitur, quod sepultæ sint in Cœmeterio Commodillæ, ad S. Felicem & Adauctum Via Ostiensi. Quo quidem posteriori nomine à Scriptore indigitatur, quoniam is sub ea tempora floruit, quisus hoc vulgo nomen, ob eorum corpora ibi condita, jam sortitum fuerat.

Porro sacra beatarum virginum Dignæ & Emeritæ pignora inde in Urbem translata, in titulum videlicet B. Marcelli Pauli I. Pont. jubente, honorifice reposita fuerunt, ut ipsarum Acta loquuntur; ibidemque ad hanc usque diem in porphyretica quadam arca sub Altari in earum honorem erecto, religiose asservantur. Ubi & insigne quoddam portentum, divina prorsus virtute præstitum, æternaque concelebrandum memoria Christianorum innotuit: Anno videlicet Domini 1598. cum Tyberis immaniter inundans, Ecclesiam, tamque ferme Urbem immensa confluentium quarum copia miserandum in modum obduperet, beatis Virginibus honorem deferens, arum tumuluum ab aquis illæsum, atque omni-

no illibatam reliquit: cuius portenti, ut ipsa luce clarius innotesceret, locupletes testes pulvis, & aranearum telæ, quæ ibidem, posteaquam inundantes aquæ desierant, intuentibus suspi ciendæ circa sacrum tumulum apparuere.

Reliquum nunc esset, ut studioso Lectori ipsummet Cœmeterii locum digito præmonstraremus; enimvero cum de eodem vix certi aliquid assequi, aut asserere valeamus, illud duntaxat nobis conjicere licebit, haud longe nimirum ab Ecclesia S. Pauli situm fuisse, ubi quædam Ecclesiæ S. Felicis vestigia adhuc extant, cum in SS. Dignæ & Emeritæ Actis secundo ab Urbe milliario sita fuisse describatur, quo itidem ab Urbe intervallo B. Pauli Apost. Basilica distat.

C A P U T IV.

De Cœmeterio S. Cyriaci Via Ostiensis.

SAcrum Cyriaci Cœmeterium interalia insignia Urbis Romanæ Cœmeteria à Cencio Camerario adnumeratur, itemque à Petro Manlio, qui insuper ejusdem nominis Ecclesiā ibi extitisse affirmat, cuius etiam apud Bibliothecarium frequens mentio recurrat. Quæ quidem Ecclesia tñia cùm Cœmeterio solenni ritu Deo dicata fuit in honorem beatissimi illius Martyris Cyriaci, qui cum Largo, & Smar-

Smaragdo, &c. aliis viginti sub Maximiano pro fidei confessione datis cervicibus martyrio coronatus est xvii. Kal. Aprilis: quorum corpora, ut ipsorum Acta testantur, à S. Marcello Papa è Via Salaria in Lucinæ matronæ prædium Via Ostiensi, septimo ab Urbe lapide translata fuerunt, ubi in Sarcophagis lapideis requiescebant.

Lucina autem, cuius hic fit mentio, ipsamet esse creditur, quæ sacra beatorum Apostolorum corpora è Catacumbis, ut jam diximus, transferenda curavit. Hæc igitur matrona in suo prædio Cœmeterium extruxerat, quod deinde B. Cyriaci titulo nuncupatum est: ibique ejusdem Cyriaci & Sociorum corpora humata persistere, usque dum Paschalis I. in sanctæ Praxedis Ecclesiam eadem transtulit: ex quo postea loco à Sergio II. in Equitii titulum, qui hodie Ecclesia S. Martini in Montibus nuncupatur, translata fuisse vestuta ibidem posita inscriptio fidem facit. Caput tamen B. Martyris Cyriaci in Diaconia S. Mariæ in Via Lata, una cum aliis eorundem Sanctorum reliquiis, fidelium nunc venerationi patet.

Cæterum hac nostra ætate per antiquæ ac celebris Ecclesiæ S. Cyriaci, nec non Cœmeterii nonnulla eadem Via Ostiensi juxta Tyberim vestigia, septimo prope modum ab Urbe lapide, ipsas inter ruinas

pér-

206 Cœmeterium Timothei. Lib. II. c.v.
perscrutantibus contemplanda sese exhibent.

C A P U T V.

De Cœmeterio S. Timothei Via Ostiensi.

Cœmeterium, de quo nunc agimus, à B. Timotheo Antiocheno nomen desumpsit, qui Romæ sub Constantino Magno, antequam idem Imperator Christi fidem amplecteretur, martyrio coronatus fuit: ejus autem corpus à matrona quadam, *Theona* nomine, vel ut quidam volunt, *Theodora*, in horto quodam Via Ostiensi, prope sepulchrum B. Pauli Apostoli conditum fuit, ut conscripta ejusdem Acta testantur.

Ibi postmodum pia fidelium opera Cœmeterium extructum fuit, quod etsi B. Lucinæ Cœmeterio ita contiguum est, ut ambo simul juncta haud loco disjungi ac discerni valeant: pars tamen illa, quæ S. Timothei corpus continet, primævo titulo nunquam abolito, Timothei Cœmeterium appellatur; quod quidem per amplio ipsiusmet Apostoli Pauli Basilicæ ambitu circumscribit credimus; cum præsertim in eadem Basilica corpus ejusdem requiescere apud omnes indubitatum sit.

CA-

C A P U T VI.

*De Cœmeterio S. Zenonis Martyris ad
S. Anastasium, ad Aquas Salvias.*

[O]cushic, qui *ad Aquas Salvias* communi vocabulo dicitur, ubi Apostolum Paulum Neronis jussu nobili coronatum martyrio vidimus, & ubi celebre Cœmeterium extat, de quo agimus, à *Salvia* illustri Romanorum *familia* nomen stud accepisse fertur: ex qua deinde Oho, & Julianus Imperatores oriundi füe. Ibidem locus quidam erat, *Gutta jugi-
er, manans* nuncupatus: ubi glorioſiſſi-
num quondam Zenonis, ac *Sociorum militū*,
numero 10203, martyrii certamen ob-
igit; quorum in Martyrologio Rom. sub
Id. Aprilis perennis memoria recolitur.

Horum autem beatissimorum Christi nilitum ossa, tanquam pretiosa latentium herbariorum pignora, & nobilissima Christiani nominis trophæa, in subterraneo Oratorii cubiculo, vulgo *Scala Cœli* nuncupato, simul coacervata religiose affer-
vantur; & fidelium illuc accendentium oculis conspicienda patent: quo potissimum tunc temporis translata fuisse qui-
dam autumant, cum vetus proximum Cœmeterium temporum injuria oblite-
ratum excidit: quod quidem à fidelibus
hoc

hoc potissimum loco sub deploranda persecutionum tempora exstructum fuisse ob recolendam jugiter Apostolici Martiri memoriam , & ad recondendas triumphales beatorum millium Martyrum exuvias , qui ibidem quondam trucidati fuerant : haud à quoquam in dubio revocari potest .

Anastasii autem Coemeterium hoc ab e nomen accepit , qui in Perside glorio pro fide martyrio coronatus sub xi. Ca Feb. ab Adone recensetur : cuius reliqui Romam translatæ in celebri Monasteri ad Aquas Salvias nuncupato honotissimis collocata fuerunt .

C A P U T . VII.

De Martyribus Ostiensi Via coronatis vel sepultis. De Tyberinis Ostiis, ac re colendis ibidem sacris monumentis.

Intra ea sane loca, quæ pio fidelium cultu celebranda sunt , præcipuo quodam jure Ostiensis *Via*, ac *Ostia Tyberina*, pretioso beatorum Martyrum cruore , qui ibidem uberrime effusus est , omni veneratione dignissima , & sacris eortundem pergnoribus satis superque nobilitata recessentur .

Quos inter palmam merito sibi vincat invicta illa animi, ac Romanæ nobilitatis laude præstantissima *Virga Martini*.

q[ue] sub Alexandro Imperatore Ostiensia
 ia, decimo ab Urbe lapide, capite pro
 brito obtruncata ipsis Kalendis Januarii
 obile martyrium consummavit. Depo-
 tum vero beatissimæ ejusdem Virginis
 corpus in ipsomet martyrii loco delituit:
 ubi postmodum Christi cultores pio devo-
 onis studio permoti, in ejusdem hono-
 rem Ecclesiam exædificarunt; cujus tamē
 ubi hæc nostra tempora nullum penitus
 estigium extat. At deinde sacrum pignus
 tomam translatum, in Ecclesia, quæ sub
 S. Martinæ titulo dicata est, juxta trium-
 halem Septimii arcum ad clivi Capitolini
 adices, una cum SS. Martyrum Epipha-
 ii, & Concordii corporibus, tanquam di-
 nissimum Christianæ religionis ac fidei
 monumentum, ac tutissimum Romanæ
 Irdis propugnaculum, ab Anthero Pont.
 nio Dom. 2; 8. reconditum est.

Etsi vero de ipso depositionis loco, &
 non altera exinde translatio contigerit,
 iudicis satis constiterit; tandem tamen sin-
 gulari divinæ providentiæ nutu factum
 est, ut Urbano VIII. Pont. an. Chr. 1634.
 ix. Kal. Nov. sacra corpora, etsi frustra
 summo olim studio perquisita, tandem sub
 Altari Confessionis ejusdem Ecclesiæ ad-
 inventa, post longa annorum curricula
 iterum rediviva in lucem prodierint,
 quæ & sub eodem Altari, loco deinde
 de-

decentius exornato, & in meliorem formam redacto, reposita sunt vii. Id. Mai. anno 1635. cum hac inscriptione marmoreæ tabulæ insculpta:

CORPORA SS. MARTINÆ V. ET M.
CONCORDII, EPIPHANII,
SOCIIQUE EORUM
URBANO VIII. PONT. MAX.
REPERTA
FRANCISCUS CARDINALIS BARBERI
NUS REPOSUIT
ANNO M. DC. XXXV.

Sub eodem Imperatore Alexandro apud Ostia Tyberina *Cyriacus* Episcopus Ostiensis, *Maximus* Presbyter, & *Archelaus* diaconus, nec non *Theodorus*, ac *Herculanus*, una cum *Sociis* strenue in agone pro Christo usque ad sanguinem desudarunt quorum corpora *Eusebius* Presbyter noctu solicite collecta sepelivit in crypta Vi Ostiensi vi. Idus Augusti. &c.

Cumque ibidem lectissima Christi Virgo *B. Aurea* gloriosum pariter pro fidem martyrum postridie consummasset, S. Nonno Portuensi Episcopo, qui *Hippolytus* item nuncupatur, obsequentia ministerio manus sepulturæ tradita est, in prædio suo ubi habitaverat, ix. Kal. Sept.

Eodem plane loco haud longo temporis interlapsu *Sabinianus* quoque Martyr à Concordio Presbytero conditus fuit, v. nimirum Kal. Sept.

Ce-

Celebris autem horum Martyrum memoria adhuc viget Tyberina apud Ostia; ubi & Cathedralis extat Ecclesia dignissimo B. Aureæ nomini dicata, ejusdemque vel ipso auro pretiosioribus reliquiis ditata.

Sub eodem Alexandro Imperat. cum sanctissimus Presbyter *Asterius*, eo quod B. Callisti corpus sepeliisset, in Tyberim iussit projectus, ipsius postea corpus apud Ostia Tyberina inventum, ibidem pio fidelium obsequio sepulturæ traditum fuit xii. Kal. Novemb. Reliquiæ vero beati ejusdem Martyris Romam deinde à Sergio II. Pont. translatæ in Equitii titulo condigno honore conditæ sunt, ut vetusta inscriptio edocet, quæ marmoreæ insculpta tabulæ ibidem adhuc legitur.

Sub Claudio Principe priscæ nobilitatis ac sanctitatis eximiæ virgo Romana, *Prisca* nomine eodem Via Ostiensi, decimno ab Urbe millario capite obtruncata est xv. Kal. Febr. eodemque primum loco corpus ejus depositum fuit, exstructa ibidem à fidelibus in honorem recolendæ Virginis Ecclesia, quæ perenne nobilissimi apud posteros martyrii monumentum existeret. Sacrum vero pignus Romam deinde translatum, & in Ecclesia sanctarum Aquilæ & Priscæ, seu Priscillæ, in monte Aventino religioso obsequio conditum fuit...

Neque vero hoc loco silentio à nob involvenda est sanctorum Martyrum Maximi, & Claudii fratrum, Præpedigni uxoris Claudii, & Alexandri; ac Cutiæ illorum memoria: quorum reliquiae (in mani illa Diocletiana persecutione) quæ mirabiliter igni superfuerant, in mare (v in Tyberim) projectæ; à Christianis nihilominus perquisitæ, juxta Ostiam civitatem sepultæ sunt xii. Kal. Mart.

Pro Christo item strenue Tyberis apud Ostia tanquam in nobilissimo orbis theatro fortissimi athletæ Demetrius, & Honorius decertarunt, sub xi. Kal. Decembris & alter pariter ejusdem nominis Demetrius una cum Honorato, & Floro xi. Kal. Jan. sub quibus tamen tyrannis, eosderipi contigerit, haud exploratum est.

Hic denique locus toto Christiano orbem merito suspicendus ac jugi laudum præconio celebrandus est ob præclarissimi Martyris, qui eandem regionem quoniam incoluit, nunquam satis prædicand meritorum exempla. Ut enim in BE Joannis & Pauli Actis legitur, Gallicam ille præcipuus Romanæ militiae dux, & postmodum laudatissimus Christi Martyr, contemptis novo prorsus exempli Consularibus infulis, ac divitiis, quibus affuebat, seculique obiectamentis constanti animo rejectis, apud Ostia Tyberi

a Ecclesiam erexit, ac domum pariter regiosæ pietatis vir extruxit; ubi cum S. Hilarino degens, peregrinos omnes ac auperes, qui illuc Urbem adeundi gratia appellebant, hospitio benigne excipiebat, miro Christianæ pietatis affectu fovebat. Postea vero sub Juliano Apostata in expulsus, ac demum Alexandriæ gladio ercussum nobilissimam martyrii coronam romeruit. B. vero *Hilarinus* Aretii iuscia decollatus, & sacrum ejus corpus i Ostia Tyberina translatum est. Quod in Martyrolog. Rom. sub vii. Kalend. al. & xvii. Kal. Aug. memoria recurrit.

Tyberina quoque apud Ostia sanctissima illa foemina, S. Augustini dupliciter pater *Monica*, cui tota Christi Ecclesia lurimum debet, dum in patriam iter patit, lethali ibidem morbo correpta, feliciter in coelum evolavit, anno Dom. 389. v. Non. Maji. eodemque loco veneratum ipsius corpus depositum est. Quod ostmodum à Martino V. Pontif. anno 1430. Romam solenni ritu translatum in ipsius B. Augustini Ecclesia per honorifice conditum fuit.

Tandem Constantiū Magnum Imperatorem, B. Silvestri Pont. monitu, amissimam ad Ostia Tyberina Ecclesiam in honorem Apostolorum extruxisse Anastasius refert; qui alterius item Ecclesiæ ibi-

ibidem in honorem beatissimorum parite Apostolorum erectæ & à Dono Papa in stauratæ meminit.

C A P U T VIII.

De Cœmeteriis à Bosio Via Ostiensi repertis.

Cum ingenti Bosius noster desideri teneretur ad sanctorum Martyrum perquirenda monumenta, ac in primis celeberrimum illud B. Lucinæ Cœmeterium perscrutandum, quod sub Apostolo Pauli extare Basilica ex historiis didicera anno Domini 1595. die 24. Febr. villam ingressus, quæ è regione eandem Basilicam respicit, perlustrato loci ambitu, brevi interlapsu temporis, sub rupe ibidei existente Cœmeterium excisum reperit cuius ad ima descensus satis amplius, profundus, tectorio desuper fornicatus qui tamen fumo usque quaque obducti ac denigratus fuerat.

In ipso ostii limine excavata hinc incœpulchra reperit, nec non consueto Cameteriorum more arculas, in quibus in sculptæ quædam palmarum grandior formæ extabant: à læva autem ipsius descensus cubiculum seu sacellum quoddam quod ethnicorum forte conditorum exterat, perscrutanti se se obtulit: haud u-

um enim ibi Christianæ religionis vesti-
um aut signum apparuit; in quod olim
orte Christiani Cœmeterium effodientes
iciderant. Ulterius vero, etsi avidissi-
mus, ipso penitus obstructo aditu, progre-
ti haud valuit. Re tamen ejusdem Basili-
æ monachis collata, hoc unum ab eisdem
re responso, magno sibi futurum solatio,
cepit; viros videlicet nonnullos per-
summet aditum alias omnino pervium
usque sanctissimi Apostoli Confessio-
nis locum pertigisse; dum olim Sixto V.
ont transversæ ejusdem Basilicæ alæ in-
aurandæ exornandæque opera daretur.

Quo quidem accèpto responso animum
audquaque despondens Bosius, viam
lam excurrere ac perlustrare cœpit, quæ
ejusdem B. Apostoli Bāsilica ad S. Se-
astiani protenditur, & dum singula lyn-
eis oculis ac tōto animi studio explorat,
tibi, ad Viæ ejusdem lœvam, excavatam
locum quemdam juxta vineæ cujus-
sepem visu assequitur; ubi cryptam
tere suspicatus, eo se quantocuyus intro-
mittit. At cum ad inferiorem loci partem
escendisset, suscepit mercedem laboris,
eo adspirante, sortitus, ingentique per-
sus gaudio, sepulchralia hinc inde lo-
lorum indicia, & quamplures arctas
uidem depressoque viarum semitas con-
exit.

Ulterius autem inde progredienti locus amplior ſeſe obtulit, ubi cryptæ ſepulchralibus loculis refertæ, & ex his altiores quædam, nonnullæ autem depreffiores. Recondita ibidem extabant plerisque in locis defunctorum oſſa, quæ tamen labefactata jam fere emarcuerant.

Singulas autem viarum ſemitas deinde perlustravit, quæ haud longo protendebarunt ſpatio; non quod cæmentis, vel ruinis obſtructæ forent, ſed quod ulterius non eſſent excifæ. Hoc igitur Cœmeterium angustum eſt, brevibus viarum ſemitis viginti circiter circumscriptum; de cætero vero aliorum instar Cœmeteriorum excifis hinc inde ſepulchris instruētum; quæ tamen singula fere patentia ac diſiecta, abſque ullo prorsus iſcriptionis titulo ſubſiftunt: quanquam literulæ quædam in calce alicubi incifæ appareant, ſed quarum ſignificationis ſenſum nemo legendo aſſequi valeat. Conſueta tamen Christiani nominis signa ibi conſpiciebantur hujuſmodi.

At vero cum loculum quendam clauſum ac terra penitus obrutum, quem offendebat, aperuiffet, nil aliud in eo præter exiles ac tenues consumptorum oſſium reliquias, quæ

uæ vix quidem apparebant; admirabun-
us invenit..

Porro Coemeterii aditus, de quo sermo-
st, & per quem ingressus Bosio patuit, à
omnibus Via Laurentina ponitur: Cœ-
meterium autem ipsum ad Ostensem
iam protendi videtur. An vero hoc ce-
bris Lucinæ Coemeterii, vel certe Feli-
is & Adauerti, aut quædam alterius pars
censenda sit, incompertum nobis omni-
æst. Id tamen unum perspicue constat,
uod idem discretum ac sejunctum ab ali-
bus suisque contentum ac circumscriptum
nibus appetet.

Anno 1607. Bosius eandem rursus O-
stensem Viam, mense Majo, ingressus,
Hocum tandem pervenit, qui, ut ab in-
bris accepit, S. Cyriaci prædium nuncupa-
titur. Porro hoc iuxta Tyberim situm
est, in cuius flistro latere exiguus mons
uicidam, seu collis, attollitur; ubi in jugi-
nicio pervetus est S. Cyriaci Ecclesiæ ve-
gilia conspicuntur, & in ipsiusmet collis
immitate collapsorum ruinæ insignium
prægrandium ædificiorum se exhibent:
ius vero adhuc B. Cyriaci nomen obti-
et. Nullus autem, et si omni adhibito
udio, Coemeterii aditus ibi adinveniri
potuit. Id certum interim est, Coemete-
rium ibidem existere; ut ipsemet Bosius
ab ejusdem loci incolis accepisse fateretur.

detectos nimirum ibidem fuisse aliquando secretos quosdam ac abditos terræ hiatus, per quos nonnulli penetrantes, se quamplura defunctorum ossibus refert: sepulchra vidisse testati sunt. Et haec tenuis de Ostiensi Via ejusdemque sacris monumentis.

C A P U T I X.

De celebri Callisti Cœmeterio Via Appia.

AD Viam Appiam nunc devenimus. **A**qua perantiquum in primis, ac præ cæteris celeberrimum Callisti Cœmeterium, secundo ab Urbe lapide situm est. Quod à *B. Callisto Pontifice* olim exstrum pariter ac denominatum fuisse ex Anastasio colligendum videtur; ex quo tamen vicissim, hoc ipsum longe ante Callisti tempora extitisse, eodemque nomine appellatum fuisse, satis aperte convincitur. Ne itaque minus sibi constanter Anastasius videatur, repetendum nobis hoc loco est, quod & supra annotavimus ab eodem nimirum, peculiari quadam loquendi formula, verbum fecit pro *instauravit* satis frequenter usurpari. Callistus igitur Pontifex non quidem, ut nonnulli perperam arbitrantur, Cœmeterium hoc exstruxit, sed potius instauravit, quod a

ipf

ipso postmodum Anastasio, cæterisque scriptoribus, ob factam videlicet instauratiōnem vulgo Callisti Cœmeterium nuncupatum est.

Quisnam vero primus illud exstruxerit, incompertum adhuc remanet; quamquam ex Actis B. Stephani Papæ, à *Lucina* matrona initium habuisse conjectari licet. In iis enim B. Stephanum Pont. post disjectum divinitus, ad ipsius preces, Martis templum, in *Lucinæ* protinus Cœmeterium secessisse legitur; ubi sermone ad populum habito, sacrisque peractis mysteriis, ab Imperatoris satellitibus, qui missi illuc fuerant, capite obtruncatus, in ipsam crypta, quæ Cœmeterium Callisti nuncupatur, pia fidelium manu sepultus fuit. Ex quo quidem, idem prorsus *Lucinæ*, & Callisti Cœmeterium esse satis dilucide appetet.

Lucina autem, quæ huic potissimum Cœmeterio nomen indidit, matrona illa nobilissima non abs re creditur, quæ sub ipsamet Apostolorum tempora vixit, eorundemque in Urbe Roma sectatrix, antiquum sanguinis splendorem cum fidei nobilitate conjunxit: quæ ipsa nimirum Viâ pariter Aurelia Cœmeterium exstruxit, & Via Ostiensi in suo prædio beatissimi Apostoli Pauli corpus honorifice condidit, ac omnino Martyrum sepulturæ in-

serviit; juxta quos & ipsa in crypta à se constructa sepulta fuit, ut in Martyrolog. Rom. sub prid. Kal Jul. legitur.

Cum vero Lucinæ ejusdem reliquæ Callisti Cœmeterio illatæ alibi describantur, ut veritati nil penitus obstet, per cryptam quam ipsamet primum extruxit, & ubi item tumulata quiescere dicitur, ipsum Callisti Cœmeterium subintelligi haud quid absurdum, aut à veritate alienum putandum est.

In sacro hoc igitur & per antiquo Cœmeterio sanctissimi quique Pontifices, dum acerba persecutionum vis recrudesceret, impiorum hominum sævitiam atque improbitatem declinantes, delituere: ubi Christianis una simul convenientibus, immaculatam Deo hostiam offerre, divinas laudes persolvere, sacra exercere munia, coetus cogere, Episcopos quoque solenni ritu consecrare, & id genus alia pro more obire confueverant; prout de *Telephoro, Urbano, aliisque, Acta ipsorum* testantur.

Valerianus Imperator, ne Christiani posthac Cœmeteria adirent, immane editum promulgaverat: quod tamen invictissimi Martyres alaci constantique animo contempnere. Quare Stephanus Papa, cum post promulgata Imperatoris edicta Cœmeterium adire nullatenus intermitteret,

teret, in eodem à satellitibus deprehensus (ut supra dictum) capitis sententia pro Christo multari promeruit.

Sixtus item II. ibidem una cum S. Quar-
o in suorum mercedem laborum **VIII.**
d. Aug. martyrii palmam accepit.

Cajus quoque Pontif. Rom. in eodem Callisti Coemeterio nobili martyrio coro-
natus legitur; ubi & procūl dubio sepul-
lus fuit. Etenim anno Chr. 1622. in eo-
dem Coemeterio sacrum ejus corpus die
XI. Aprilis repertum est; quod exinde in
Ecclesia ejusdem S. Caji, ab Urbano VIII:
estaurata, pio asservandum cultu reposi-
um esse, sequens ejusdem Ecclesiæ in-
scriptio edocet.

URBANUS VIII. PONT. MAX.
DOMUM IN URBE S. CAJI PAPÆ
ET MART.
N ECCLSIAM O LIM CONSECRATAM
AC ERECTAM, SACRAQUE STATIONE
CELEBREM,
VETUSTATE COLLAPSAM
A FUNDAMENTIS EXCITAVIT
ILLATISQUE EJUSDEM S. CAJI
RELIQUIIS TITULUM
AC STATIONEM RESTITUIT
AN. SAL. M. DC. XXXI.-
PONT. IX.

At vero Coemeterium hoc omni qui-
em veneratione dignum uti Pontificibus

Max. dum inter vivos degerent, optatissimum aliquando domicilium præbuit; ita iisdem pariter post obitum, Deo disponente, conditorum exhibuit. Complures enim ibidem pio fidelium obsequio tumulati quiescunt: inter quos præcipui adnumerantur *Anicetus, Soter, Anterus, Pontianus, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Sixtus II. Dionysius, Eutychianus, Essebius, Melchiades*; quibus & alii quatuor, *Zephyrinus nimirum, Urbanus, Marcus, & Damasus* adscribi possunt; quos etsi in variis tumulatos fuisse Cœmeteriis eorumdem Acta referunt; illa tamen hujuscē Cœmeterii, quod Callisti dicitur, partes ac membra existere infra à nobis demonstrabitur.

In hoc idem Cœmeterium invictus ille Ecclesiæ pugil *Sebastianus* suum à Lucina matrona corpus transferri, dum eidem noctu apparuit, præcepit, quod & ab ipsa cum omni diligentia præstitum est, XIII Kalend. Febr. Mansit autem hoc loco beatissimi Martyris Sebastiani corpus usque ad Gregorii IV. tempora, à quo in Oratorium à se in Vaticano erectum, in honorem S. Gregorii Magni, una cum SS. Tiburtii & Gorgonii corporibus transferr contigit.

Quod quidem venerabile pignus, post quam diu apud Vaticanum perstittit, ac pri-

pristinum, quem ipse sibi longe ante delegerat, locum per honorifice delatum est: cuius quidem iteratæ translationis tempus etsi ignoratur; Honorio tamen III. summo Pontifice contigisse apud omnes exploratissimum est: eundem enim Honorium anno Domini 1218. præmemorati Martyris Ecclesiam consecrasse, & B. ejusdem Sebastiani corpus una cum aliis Sanctorum reliquiis in ea condidisse, vetusta quædam insculpta marmori inscriptio docet, quæ ibi olim affixa cunctorum oculis patebat, eandemque à se visam Severanus noster testatur, & Onuphrius in hæc plane verba recenset:

**† ANNO INCARNATIONIS DOMINICÆ
M CC XVIII.**

**III DEDICATUM EST HOC ALTARE
A PAPA HONORIO TERTIO
ASSISTENTIBUS SIBI QVAM PLURIMIS
SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ
PRÆLATIS
IN HONOREM
S. SEBASTIANI MARTYRIS:
IN QVO RECONDITÆ SUNT
INFRA SCRIPTÆ RELIQVIÆ:
PRIMO CORPUS S. SEBASTIANI
MARTYRIS,
SOCIORUMQUE EJUS;
RELIQUIÆ APOSTOLORUM
PETRI ET PAULI,
JACOBI FRATRIS DOMINI.**

PHILIPPI ET MATHLÆ APOSTO-
LORUM:
SANCTORUM FABIANI,
STEPHANI, MARCI
ET DAMASI PONTIFICUM,
VALENTINI ET DEMETRII MAR-
TYRUM:
LUCINÆ ET BARBARÆ VIRGINUM.

In hoc item Coemererio dignissimus Christi Martyr *Eutychius* conditus fuit, cuius prid. Non. Febr. mentio habetur; quem exinde ad S. Laurentii Ecclesiam, ubi modo requiescit, transferri contigit. Ejus sepulchralis lapis à B. Damaso sequenti carmine, quod modo in Ecclesia D. Sebast. legendum occurrit, merito exornatus est.

EUTYCHIUS MARTYR CRUDELIA JUS-
SA TYRANNI
CARNIFICUMQUE VIAS PARITER TUNC
MILLE NOCENDI
VINCERE QUOD POTUIT, MONSTRA-
VIT GLORIA CHRISTI:
CARCERIS INLUVIEM SEQUITUR NO-
VA POENA PER ARTUS,
TESTARUM FRAGMENTA PARANT, NE
SOMNUS ADIRET,
BISSENI TRANSIERE DIES, ALIMENTA
NEGANTUR.

MITTITUR IN BARATRUM SANCTUS,
LAVAT OMNIA SANGUIS
VULNERA, QUÆ TULERAT MORTIS
METUENDA POTESTAS,

NO-

OCTE SOPORIFERA TURBANT IN-
SOMNIA MENTEM;
STENDIT LATEBRA INSONTIS QUÆ
MEMBRA TENERET,
QUÆRITUR, INVENTUS COLITUR, FO-
VET, OMNIA PRÆSTAT.
XPRESSIT DAMASUS, MERITUM VE-
NERARE SEPULCHRUM.

Eodem pariter loco S. Maximi Com-
mentariensis corpus conditum est xiiii.
kal. Decemb. nec non B. Tarsicij Acolu-
ri; cuius sepulchrum Damasus Pont. car-
dinibus hisce tanquam nobilis triumphi
designibus decoravit:

AR MERITUM, QUICUNQUE LEGIS, COGNO-
SCE DUORUM,
VIS DAMASUS RECTOR TITULOS POST PRÆ-
MIA REDDIT.
UDAICUS POPULUS STEPHANUM MELIORA
MONENTEM
ERČULERAT SAXIS, TULERAT QUI EX HOSTE
TROPHÆUM,
TARTYRIUM PRIMUS RAPUIT LEVITA FI-
DELIS.
TARSICIUM SANCTUM CERISTI SACRAMENTA
GERENTEM
SUM MALESANA MANUS PETERET VULGARE
PROFANIS,
PSE ANIMAM POTIUS VOLUIT DIMITTERE
CÆSUS,
RODERE QVAM CANIEUS RABIDIS COELESTIA
MEMBRA.

Innumeri demum Martyres eodem Cœmeterio conditi fuere; de quibus suo infra loco, cum nonnullæ Cœmeterii Callistini partes describentur: quæ quidem etsi proxime huic adjaceant, cum easdem tamen multiplicibus nuncupari nominibus contingat, Sanctorū videlicet titulo, quorum sacra illic corpora requiescunt, peculiaribus quoque ac distinctis capitibus hæ describendæ à nobis erunt. Sed prius alia quædam monumenta ad præmemoratum Cœmeterium spectantia, quæ ibidem in Ecclesia desuper erecta adhuc conspicuntur, vel certe olim extabant, ad instituti nostri propositum recenseamus.

Hoc igitur dignissimi Martyris Sebastiani Templum antequam à Scipione Cardinale Burghesio, Pauli V. Pont. nepte, in ampliorem, quam modo conspicimus, formam redigeretur, & eximis Principiis ejusdem liberalitate, ut loci ipsius merito par est, magnificentissime exornatur; pervetusum Altare conspiciebatur, quod olim ab Honorio consecratum, & sub quo sacrum ejusdem Martyris corpus officiosa ipsius manu repositum fuerat. Hoc porro in ipsomet aditu, seu Cœmeterii vestibulo, ad lævam ingredientibus, sicutum erat, ad quam lateritia quædam scala, pluribus constans gradibus, deducebat; qui sane locus idemmet esse creditur, ubi

sacrum quondam pignus Lucina matrona piissima considerat, in ipso nimirum cœmterialis cryptæ vestibulo, ut in ejusdem Actis legitur. Verisimile autem valde est, deinde Ecclesiam ibidem in honorem præclarissimi Martyris superaedificatam fuisse: cuius pretiosæ illic exuviae cœlesti monitu illatæ asservabantur.

Cæterum venerandum Martyris Sebastiani corpus sub Altari eidem dicato nunc quoque extare, studio Lectori ex sequentibus, quæ à Severano ex perantiquo ejusdem Ecclesiæ manuscripto annotata sunt, verbis vel luce clarius patebit: *Sicut scriptum est, corpus S. Sebastiani Martyris jacet sub altari, quod est inferius, ubi S. Gregorius Papa Missam celebrans, Angelum Dei vidit, qui in Missarum solemnitiis sibi deserviens aixit: Hic est locus sacratissimus, in quo sit divina promissio, & omnium peccatorum emissio, splendor & lux perpetua, sine fine lætitia, quam Christi martyr Sebastianus habere promeruit.* Vides, quo venerationis culu sanctorum Martyrum reliquiæ in Ecclesia jugiter habendæ sint, & ipsorum angelorum famulante obsequio insignis cumulata præconiis peculiarem à filibus devotionem exigant.

Idem sacratissimum corpus, vel certe iusdem reliquiæ in Altare recens translatæ deinde fuerent, quod eidem Martyri

erectum, dicatumque est à præmemorato Card. Burghesio : in cujus translatione illud quidem portentum, omni admiratione dignum obtigit (de cujus veritate satis explorato constat) quod vel unum, qui sacris Martyrum pignoribus cultus debeat, edocere possit. Cum enim arca illa marmorea, intra quam augustissimi athletæ reliquiae conditæ fuerant, cæmentariorum manuæ studio, è loco, ubi inclusa asservabatur, dimoveri atque elevari cœpisset, ut in superiori parte aptius locaretur, omnibus illico ingenti metu perculsis, ac terrore attonitis ipsam et Ecclesia concutî visa est, ac si terræ motu quateretur; quapropter cuncti, qui ejuscemodi operi instabant, quantocuyus fugam arripuere. Sed Laurentius de Paulis Societatis Jesu Sacerdos, qui, ut singula rite peragerentur, tunc operi diligenter præterat, bono eosdeni animo esse jussit: quippe quod honoris gratia erga Martrem, studium omne ac laborem impenderent; nec sinistri quidquam, quod ad exitium vergeret, illis pertimescendum fore edixit, ubi saria religio, nullatenus vero temeritas aut præsumtio obsequentium manus in opus compelleret. hæc ille; cum unanimiter omnes, qui aderant, humillimis ante augustinum Eucharistie Sacramentum porrectis Deo precibus, pio sacerdotis sermone alacres redditи, constanti imperterritoque animo ad intermissum opus rediere. At protinus tunc eorundem conatibus propitiis è cœlo Christi Martyr adfuit; ubi enim manus iterum operi admoverunt, nullo labore,

sed

sed facili potius impulsu quanto cyus rem totam, ut in votis erat, feliciter perfecere. Ad recolendam autem sacræ antiquitatis memoriam ipsummet perveruitum altare ad hanc usque diem, sacris licet pignoribus, atque ornamentis orbatum, haud tamen propter venerationis cultu, qui ab invisentibus Martyri defertur, destitutum, eodem loco subsistit.

Juxta idem porro Altare sepulchrum quoddam in pavimento, crata ferrea valatum, videre est, in quo insculptus ejusce-modi titulus antiquitatē redolens, legitur:

HOC EST
SEPULCHRUM SANCTÆ
LUCINÆ VIRGINIS.

&c infra:
GUILS ARCHS BITURICEN-
F. FIERI.

Quænam vero *Lucina* hæc fuerit, cui titulus iste inscriptus est, hactenus ignoratur. Ex ipsis enim, quas supra memoravimus *Lucinas*, neutra esse potuit: quippe quas in mulierum nuptarum, aut certe matronarum numero scriptas fuisse ambigere nemo potest, & eam præsertim, quæ B. Martyris *Sebastiani* corpus divinitus admonita hoc loco recondidit, ut pote quæ *Fulconis* seu *Flatonis Piniani* viri Consularis uxor fuit. Porro de duabus duntaxat nominis ejusdem virginibus in sacris martyrologiis, & Martyrum Actis mentio habetur; *Lucinæ* scilicet virginis

ex illustri Prætextatorum familia, à B. Anacleto Papa bæptizatæ: tum vero Lucinæ virginis S. Marmenæ filiæ, quæ sub Alexandro Imperatore glorioſo martyrio coronata fuit, & una cum matre, cæterisque Martyribus apud S. Urbanum honorifice tumulata. De hac ipsa igitur sepulchrali istum titulum loqui non abs re existet mare quis posset; niſi probabilius forsitan de *Lucilla* S. Nemesii filia, quæ in quibusdam codicibus Lucinæ itidem nomine appellatur: hæc enim in celebri Callisti Cœmeterio, de quo nunc agimus, à Sixto Papa, ut infra exponetur, tumulata est; cui sententiæ Baronius quoque abscribit.

Olim insuper in ipso Cœmeteriorum descensu marmoreus quidam lapis parieti affixus hanc inscriptionem præferens extabat:

TEMPORIBUS SANCTI INNOCENTI EPISCOPI
PROCLINUSET URSUS PRESBE
TITULI BIZANTIS
SANCTO MARTYRI
SEBASTIANO EX VOTO FE
CERUNT.

Sed dum ad ipsum nunc Cœmeterium, quod sub D. Sebastiani Ecclesia protenditur, devenimus, illud à limine adnotandum occurrit, in duas Cœmeterium hoc partes dividi: utpote quod præ cæteris amplissimum est, cui & alia pariter, tunc jam

m diximus, sub variis quidem nominibus Cœmeteria junguntur, atque cohæsent. Quorum unum, quod vulgo *Publicum* dicitur, eo quod quibusvis adeunbus pateat, ab interiori Ecclesiæ amitu, aditum pariter atque exitum obium, expeditumque præbet: singulis interim ostiis diligenter præclusis, uæ ad perscrutandum subterranei loci sium accedentibus, tot interfusis latenum semitarum diverticulis, negotium ccessere, ac in apertum vitæ discrimen berrantes adducere queant: valido enim uero viarum anfractibus obstructis, ad Cœmeterium alterum, quod *Secretum* dicitur, vastissimumque est, transitus omnia inhibetur.

In ipsius autem Cœmeterii, de quo uinc agitur, limine, qua quis ad dexteram empli partem ingreditur, istiusmodi inscriptionis titulus insculptus marmori legitur:

HOC EST COEMETERIUM CALLISTI
PAPÆ ET MARTYRIS
INCLYTI, QVICUNQVE ILLUD
CONTRITUS ET CONFESSUS
INGRESSUS FUERIT, PLENAM
REMISSIONEM OMNIUM PECCATO-
RUM SUORUM OBTINEBIT,
PER MERITA GLORIOSA CENTUM
EPTUAGINTA QVATUOR MILLIUM
SAN-

SANCTORUM MARTYRUM,
 UNA CUM QUADRAGINTA SEX
 SUMMIS PONTIFICIBUS,
 QUORUM IBI CORPORA IN PACE
 SEPULTA SUNT,
 QUI OMNES EX MAGNA TRIBULATIO-
 NE VENERUNT, ET UT HÆREDES
 FIERENT IN DOMO DOMINI,
 MORTIS SUPPLICIUM PRO CHRISTI
 NOMINE PERTULERUNT.

En paucis notis, pie Lector, immensam
 hujus Cœmeterii gloriam legentium ani-
 mis adambratam. Quapropter quisquis il-
 le est, qui perlustraturus accedit, ubi pe-
 dem admovebit, illud quod Moysi præ-
 nuntiatum est, probe meminerit: *Ne ap-
 propies hoc, solve calceamenta de pedibus tuis,
 locus enim, in quo stas, terra sancta est.* His
 enim verbis salubriter admonitus, quam-
 primum una cum Jacobo Patriarcha è tor-
 poris somno evigilans, in illa admirabun-
 dus verba, erecto in signum lapide, prosi-
 liet: *Vere locus iste sanctus est.*

In hac igitur publici Cœmeterii parte
 pauca quidem cubicula, sepulchrorumque
 vestigia in parietibus hinc inde de more
 excisa invenire est. Ibi quoque locus ad-
 huc conspicitur, ubi quondam præclaris-
 sima virgo ac Martyr Cæcilia condita fue-
 rat: cuius memoria ne illa unquam tem-
 porum injuria aboleretur, Guillelmus Bi-

-tu-

uricensis Archiepiscopus hunc inscriptionis titulum marmori insculpendum uravit:

**IIC QVONDAM RECONDITUM FUIT
CORPUS BEATÆ CÆCILIÆ
VIRGINIS ET MARTYRIS.**

HOC OPUS FECIT

**FIERI REVERENDISSIMUS PATER
DOMINUS GUILLEMUS
ARCHIEPISCOPUS BITURICENSESIS,
ANNO DOMINI M. CCCC. IX.**

In altero ibidem marmoreo fragmento titulus ejusmodi legitur:

**S A N C T O
M A R T Y R I
M A X I M O.**

Duos quidem insignes hujuscemodi nominis Martyres in hoc Cœmeterio quondam tumulatos esse constat, qui ambo Commentariensium munere fungebantur: alterum scilicet, cuius in Cæciliæ Actis mentio fit: alterum vero, cuius sanctoru[m] Eusebii, Marcelli, Sociorumq[ue] Gestis memoria recolitur: verum cuinam èdictis duous iste potissimum titulus inscriptus sit, ignoratur.

At vero ad alteram Cœmeterii, quod *æretum* nuncupatur; partem haud ullus patetebat aditus, nisi quoddam per ostium quām diligenter obseratū, ac apprime munitum, quod juxta ipsum met locum situm erat, ubi B. Martyris Sebastiani conditiū quondam extitisse jam diximus. Hinc cum ad ingrediendum aditus Bolio patuisset,

set, illic semitas plane inumeras, multiplicesq;, ac plurima item cubicula, nec non monumenta; quæ tamen picturis, ornamentiisque omnibus destituta essent, se visu comperisse affirmat. Complures insuper obvii, contemplandique aditus se obtulere; per quos ad Cœmeteria huic adhærentia ingressus procul dubio dabatur.

Rursus vero dum eandem Cœmeterii partem una cum aliis, Severanus noster novissime perlustraret, non absque intimo animi cruciatu, ac horrore pariter, omnia prorsus, ut ipse testatur, perscrutantium oculis disjecta ac diruta apparuere.

Quod vero ad præmemorati Cœmeterii instaurationem attinet, à Sixto potissimum III. Pont. in meliorem formam redactum, ac marmoreas insuper tabulas singulis fere sepulchris, quiescentium ibi Martyrum exhibentes nomina (quas Platonias vocat) appositas fuisse Anastasius testatur. Porro Nicolaus I. pervetusum hoc Cœmeterium instauravit, ac Monasterium ibidem prope Ecclesiam extruxit: quod ipsum hodieque Cistercienses Monachi, arctiori observantiaz addicti, religiose admodum incolunt. Illud postremo loco subteximus, quod in Breviario Romano de Callistino hoc Cœmeterio legitur: *In Via Appia vetus Cœmeterium amplia-*

iavit (Callistus Pontifex,) in quo multi
nati Sacerdotes, & Martyes sepulti sunt.
ad ab eo Callisti Cœmeterium nuncupatur.

CAPUT X.

*De Catacumbis; ac SS. Martyrum
Marci, Marcelliani, & Damasi
Cœmeteriis.*

Uxta celebrem B. Martyris Sebastiani Ecclesiam, ea parte, quæ Viæ Ardeatinæ veteri adjacet, ad hæc usque tempora veluti nobile quoddam sacræ antiquitatis monimentum, locus ille conspicitur, & à fidelibus, uti par est, jugi obseuio colitur, qui vulgo *Catacumbæ* nuncupatur.

Subterraneus hicce locus est, fornix super obductus, ac semicirculari constructus forma, & ut ex ipso aspectu crebile nobis fit, quoddam olim ethnico-um ædificium extitit; quod à vetustissinis illis Pontificibus in sacros subinde rei Ecclesiastice usus redactum est: quo Christi cultores, quibus illibatos religiosi Christianæ ritus peragendi haud libera idhuc facultas suppeditebat, pro temporis opportunitate, ad sacram synaxin convenirent. Ad Catacumbas hasce, per binas scalas, quæ plurimis quidem gradibus

con-

constant, descenditur; harum altera Ecclesiæ, Ardeatinam Viam altera respicit. Fenestræ ibi, vel certe foramina quædam in oblongam ac satis angustam deducta formam suspiciebantur, quæ lumen ad inferiora loca demittebant.

Decem & quatuor olim locus iste suo continebat ambitu monumenta, quorum tamen ad præsens duodecim duntaxat visuntur: & hæc quidem haud in topho cœmterialium more excavata, quamvis eandem formam præse ferant, sed lateritii operis, calce circumoblinita sunt, paucis admodum exceptis, quæ eleganter olim exornata fuisse ex quibusdam adhuc vestigiis manifeste digneatur.

Porro in corundem monumentorum ambitu marmorea quædam hinc inde sedilia porriguntur, in quorum media parte Pontificalis ac marmorea sedes vetustissima extat; in qua summi ac sanctissimi olim Pontifices (uti veneranda piorum hominum traditio fert) considebant, dum funesta illa persecutionum tempora inguerent; in reliquo autem sedilium ambitu Sacerdotes, qui Pontifici adstabant, ac Romanum insuper Clerum, tunc potissimum temporis, cum sacræ ibidem Synaxes peragerentur, sedisse, pie utique ex ipsius loci prospectu existimandum est.

E regione ipsius Pontificiæ sedis mar-

mo-

noreum quoddam Altare, & quidem vestitatem redolens, adhuc cernitur: super quo haud ab ullo præter Romanum Pontificem, Missæ sacrificium celebrari conueuisse ex traditione itidem accepimus. Verum super eodem sacro Altari, hac nostra ætate, ex Pauli V. Pont. Max. indultu, uilibet ex approbatis Sacerdotibus sacra peragendi mysteria facultas impertita est.

Hic præterea ipso sub altari putei ad intrar foramen conspicitur, ubi quondam veneranda beatorum Apostolorum corora à Græcis projecta aliquandiu delitue-
e, cum suis eadem è sepulchris furtim ublata sacrilegi homines in patrias secum regiones persummam injuriam deferre aggressi sunt; ipso D. Gregorio hujus reite, qui totam hanc historiam in epistola ad Constantinam Augustam prolixo sermone describit. Quo vero potissimum tempore id acciderit, an scilicet tunc pri-
num, cum beatissimi Apostoli martyrio bronati sunt; anvero (quod sane probabilius esse videtur) cum natalitus eorum dies anniversaria memoria celebris recurreret: quamdiu insuper sacratissima ignora deposita ibidem perstiterint, cum multiplies, & variis difficultatum nodis bvolutæ hinc inde Scriptorum sententiæ sint, quæ à Severano in conscriptis sciem Ecclesiarum monumentis exponuntur,

tur, easdem hic repetere ac discutere consulto prætermittimus.

Porro nobilissimum hoc Callisti Cœmeterium; quod cæteris tum amplitudine, tum antiquitate longe præstat, & locus in eo præcipue qui ad Catacumba dicitur, tot gemmis ac monilibus, quot sa- cris beatorum Martyrum exuviis appri- me nobilitatus, peculiarem sibi apud om- nes Christi fideles religionis cultum jun- merito vindicavit. Nam sicut frequente illuc antiquis temporibus Christiani ad sa- cra obeunda mysteria, atque in recolen- dis Martyrum natalitiis ad vigilias de mo- re peragendas certatim confluebant: pa- quoque pietatis ardore nostris hisce supe- rioribus seculis ferventiores utique Chri- stiani locum hunc crebro adire, impen- sius colere, osculis ac lacrymis prosequi ibidemque diutius venerationis grati subsistere consueverunt.

Quisenim non probe meminerit, Hie- ronymum una cum ejusdem propositi so- ciis huc sæpe ventitasse? Quis nesciat (u- cæteros taceamus) S. Carolum Card. Boi- romæum cum Romæ ageret, & sacras se ptem celebriores Urbis Ecclesiæ devout in viseret, Callisti Cœmeterium frequen- ter adire, illud pie colere, atque in D. Se- bastiani pervigilio ibidem pernoctare i- more habuisse: quin assiduis precibus, ex- br

ris suspiriis, jugibus lacrymis sacrum hunc ubterranæ regionis ambitum irrigasse, vel, ut melius dicam, velut sideribus terrestre hoc cœlum illustrasse.

Neque vero silentio nobis hoc loco involvendum, *S. Philippum Nerium Congregat.* Oratorii Fundatorem, parentem nostrum, ut ejus exhibent *Acta*, cum florida adhuc ætate vigeret, septem Urbis Ecclesias, singulis diebus adire, & apud Callisti Cœmeterium cœlestibus rebus intentum toto decem annorum spatio, penitentiæ causa, atque arctioris observantiæ studio inductum, pernoctare conlueisse: ibi enim cœlestis Vir terrena luce se penitus abdicans, & oculis ac manibus in cœlum intentus, ipsas inter tenellas supernæ lucis radios uberrime hauriebat, eaque supernorum gaudiorum dulcedine, atque amoris copia inter orandum sæpe perfundebatur, ut, cœlestium vim charismatum ferre haud valens, humili pro voluntus exclamare protinus cogeretur: *Sat est, Domine, sat est: contine quæso supernæ undas dulcedinis.* Ibi demum strenuus atque invictus Christi athleta contra tartareas hostium legiones in arenam prodire ausus cum ipsis frequenter dæmonibus luctabatur: qui, ut metum incuterent precant, horribili specie sese illi videndos offerebant, omnemque movebant lapidem, uti

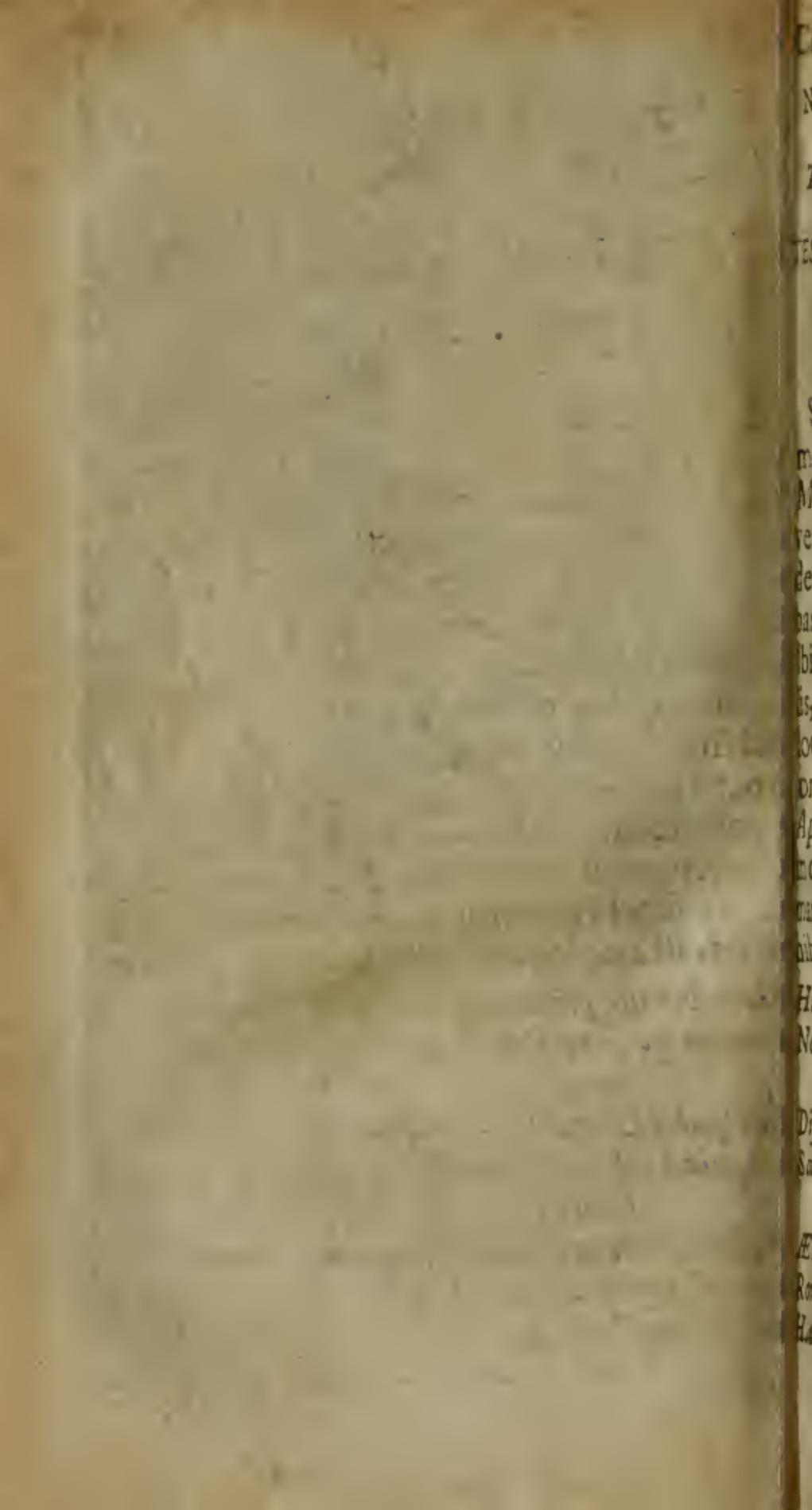
uti ab incepto orandi studio absterrent perseverantem; quorum istamen impetus ut acerrimos divino munitus præsidio imperterrita semper constantia eludebat. Huic igitur sanctissimo Viro, qui Callisti Cœmeterium adeo impense coluit, & sua præsentiatoties tamque diu illustravit, jure meritoque condignum monumentum in celeberrima S. Sebastiani Ecclesia, piorum virorum studio, erectum est: cuius imaginem atque epigraphen hic quoque subjungendam duximus.

Epigraphe monumenti Neriani.

COECUS HIC LOCI SQVALOR
ET ILLUSTRI MARTYRUM SANGUINE
ADHUC STILLANS,
AT S. PHILIPPI NERII
LONGO DECEM ANNORUM DOMICI-
LIO ILLUSTRIOR.
QUEM DUM IPSE INHABITARET,
ADEO AFFLUENTE DE COELO DIVI-
NÆ DULCEDINIS COPIA
RECREATUS EST,
UT UNDIQUE EXUBERANTE AMO-
RIS VI,
VELUT IMPOTENS SUPERFUNDEN-
TIS SE GAVDII,
CLAMARET SUBINDE PETERETQVE,
VT CESSARET TANTUS LÆTITIAE
ÆSTUS,
QUEM MORTALIS ANGUSTIÆ PECTO-
RIS NON CAPERENT.

NE

NE Igitur inter hæc illustria
Martyrum monimenta
anti viri vetustas aboleret
nomen,
estatissimum hoc erga ipsum
pietatis
monumentum positum est
anno Jubilæi m. dc. l.

Sed ut ad Catacumbas redeamus, B. Damasus Papa cum toto animi studio sacra Martyrum loca, ac veneranda eorundem vestigia prosequeretur, peculiari quodam devotionis cultu locum, qui ad Catacumbas dicitur, excolere nullatenus destitit. Ili enim Platonias fecit, marmoreis tabulis, insculptisque carminibus toto ejusdem loci sinu usquequaque honorificentius excavato: ubi in primis quidem in beatorum apostolorum corpora, à Græcis clam, ut orientem deportarent, sublata, & à Romanis supervenientibus alio deferri prohibita, isthæc legenda exhibuit:

*Hic habitasse prius Sanctos cognoscere debes,
omine quisque Petri, pariter Faulique requiris,*

*discipulos Oriens misit, quod sponte fatemur,
anguinis ob meritum Christum super astra secuti,*

*Itherios petiere sinus, & regna piorum,
Ima suos potius meruit defendere cives, (des.
Iac Damasus vestras referat nova sidera lau-*

Historiæ insuper de sacris Apostolorum corporibus in puteum projectis, indeque extractis, quæ in paretuſta quondam Vaticanæ Basilicæ porticu ad dexteram intrantibus, coloribus expressa conspiciebatur, (quas picturas viri periti vel mille annis vetustiores esse judicarunt) imagines, è Vaticano desumptas Archivo, Letori hic contemplandas damus; Notandumque in hanc rem adjicimus, quod citata D. Gregorii epistola, & manuscripta S. Petri Acta suggerunt: Nimirum cum Græci beatorum Apostolorum corpora, ut ad Orientem deferrent, locis, in quibus sepulta fuerant, tollere tentaverunt, ingens ecce terræ motus in Urbe cum tonitru ac fulgere factus est, qui eos terruit ac dispersit. Tum vero Romani, utpote divinuſ commoniti, exeuntes insecuri sunt eos, & confusis sacrilegis, sanctissima corpora receperunt, & honorifice locaverunt in Platonia quam ob eorum reverentiam B. Damasus versibus decoravit.

Martyrum porro sepulchra quibus idem beatissimus Pontifex condigno honoris cultu exornavit, hæc sunt:

*Sanctorum, quicunq; legis, venerare sepulchrū.
Nomina nec numerū potuit retinere vetustas.
Ornavit Damasus tumulum, cognoscite, rectoſ.
Pro reditu cleri Christo præstante triumphans.
Martyribus sanctis reddit sua vota sacerdos.*

Quibus quidem carminibus sanctissimus Pontifex id innuere videtur, hæc à ſe in Martyrum

ob-

ELEVATIO CORPORVM SS APOSTOLORVM E CATACVMBIS

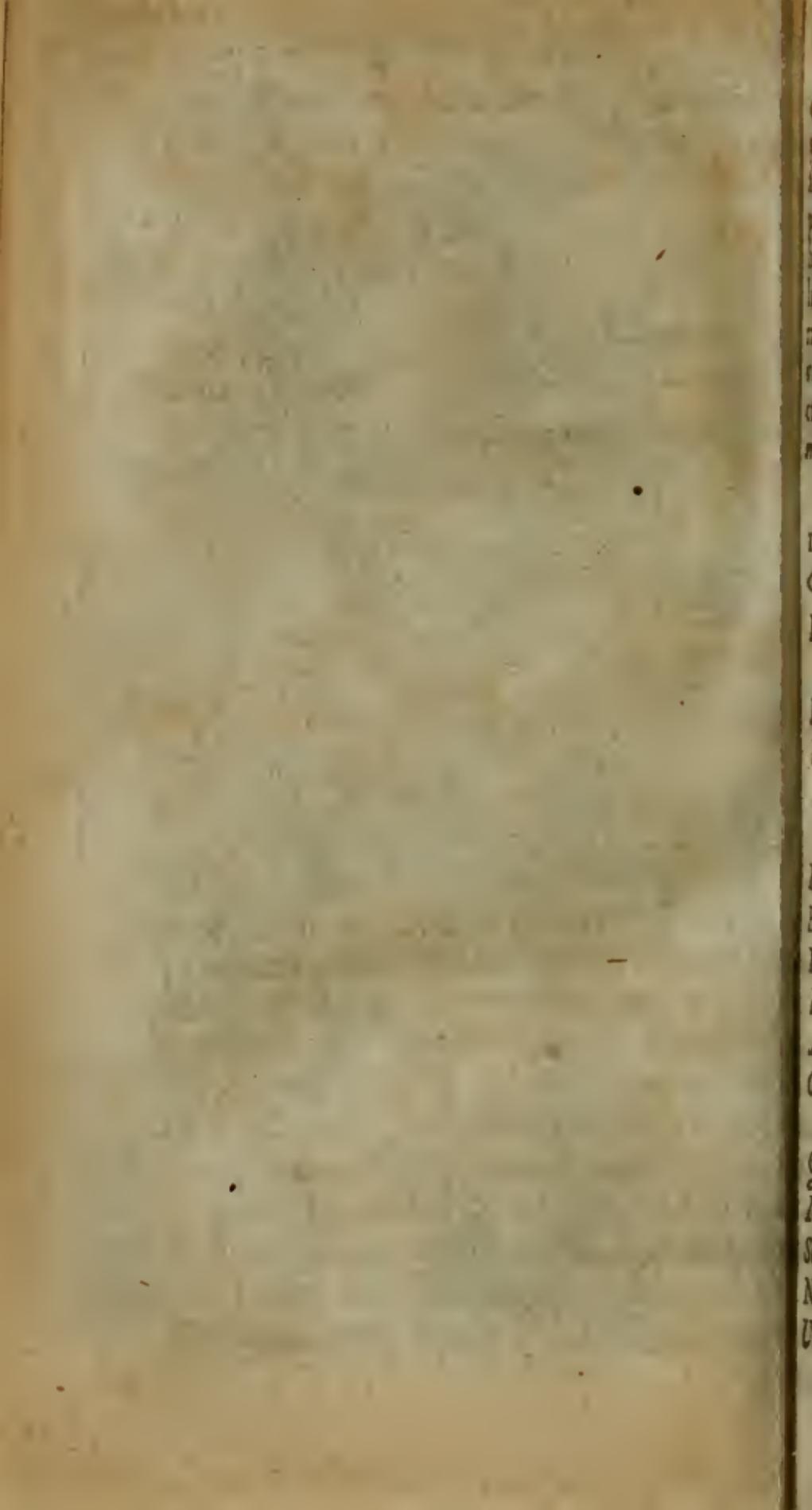
EXPORTICV VE TERIS VATICANÆ BASILICE.

ROIECTIO CORPORVM SS. APOSTOLOR IN CATACVMBAS

EXPORTICV VE TERIS VATICANÆ BASILICE.

obsequium ornamenta, ex voto forsitan nuncupato, tunc potissimum præstata fuisse, cum Ursicini schismatis instaret procella: eo enim tempore Romanus Clerus haud in tanta rerum ambiguate fluctuans, in ipsummet Damasum veluti legitimum Pontificem excipiendum venerandumque consensit: ad quod pariter alludere voluisse in supra recensito Tarsicii epitaphio creditur, illis præsertim verbis: *Titulos post premia reddit.*

Sepulchralem item hunc titulum Damasus Irenæ germanæ sorori ibidem conditæ inscripsit:

Hoc tumulo sacrata Deo nunc membra quietescunt,

*Hic soror est Damasi, nomen si queris, Irenæ:
Voverat hæc sese Christo, cum vita maneret,
Virginis ut meritum sanctus pudor ipse probaret.*

*Bis denas hyemes nec dum compleverat ætas,
Egregios mores vitæ præcesserat ætas,
Propositum mentis, pietas veneranda puellæ,
Magnificos fructus dederat melioribus annis.
Ac germana soror, nostri nunc testis amoris,
Cum fugeret mundum, dederat mihi pignus honestum,*

*Quam sibi cum raperet melior nunc regia cœli,
Non timui mortem, cœlos quod libera adiret;
Sed dolui fateor consortia perdere vitæ.*

*Nunc veniente Deo nostri reminiscere virgo,
Ut tua per Dominū præstet mihi facula lumen.*

Quin amantissimus frater, ne ullo unquam tempore à sorore, quam unice semper dilexerat, & nec mortuus quidem loco disjungeretur, peculiarem sibi apud eandem tumulum delegit, carminibus hisce prænotatum:

2.1

*Quis gradiens pelagi fluctus compressit amaros
Vivere qui præstat morientia semina terræ,
Solvere qui potuit Lazarosua vincula mortis
Post tenebras fratrem post tertia lumina solis
Ad superos iterum Mariæ donare sorori,
Post cineres Damasum faciet qui surgere credo*

Hæc igitur potissima Cœmeterii Callistini pars, Catacumbis, ut jam exposui mus, adhærens, à B. Damaso instaurata (& ab eodem fortasse Ecclesia desuper aucta) cum ipsem ibi una cum matre a sorore sepulchri locum obtinuerit, jure quidem merito Cœmeterium Damasi appellari præmeruit.

Quin imo & SS. Marci & Marcellian nomine idem Cœmeterium nuncupari contigit, eam videlicet ob causam, quo juxta illud beatorum eorumdem Martirum sepulchra extarent: quorum quidem corpora inde in Urbem translata, cum dignoto recondita loco delituissent, deinde superioribus annis, Deo disponente una cum S. Tranquillini Presbyteri corpore apud Ecclesiam SS. Cosmæ & Damiar.

miani tunc temporis innotuere, cum S. Felicis Papæ corpus ibidem uno eodemque sepulchro conditum præter omnium expectationem adinveniri contigit: verum sacra horum corpora marmoreæ interjectu tabulæ à B. Pontificis corpore secernebantur, quæ hujusmodi titulum præseferebat:

HIC REQUIESCUNT CORPORA SS.
MARCI ET
MARCELLIANI ET TRANQUILLINI
PRESBYTERI.

Quæ duo quidem nobilissima pignora decentiori illata tumulo in eadem adhuc Ecclesia honorifice asservantur.

At vero sanctissimi Pontificis Damasi corpus in Ecclesiam olim ab ipso juxta Pompeji Theatrum in honorem S. Laurentii Mart. erectam translatum est; ubi hodie summa fidelium veneratione colitur. Hujus autem translationis certum omnino tempus ignoratur, nisi quod longe ante Hadriani Pontif. tempora id contigisse ex ejusdem Gestis evidenter colligitur. Verum novissime hoc nostro seculo, anno videlicet 1639. sub Urbaro VIII. dum Franciscus Card. Barberinus S. R. E. Vicecancellarius, & ejusdem Ecclesiæ titulo insignitus, Templi apud eum in splendidiorem formam restituendam curaret,

veteri inde amoto Altari, sub quo S. Pontificis corpus asservabatur, en tibi pretiosum pignus, sub ipsius Romæ oculis condignis fidelium votis excipiendum, ac jugi honoris cultu celebrandum, cunctis lætantibus ac plaudentibus, iterum in lucem venit; quod ibi olim una cum invicti Martyris Eutychii corpore depositum fuerat, ejuscemodi insculpto titulo:

SUB HOC ALTARE CONDITA SUNT
CORPORA S. DAMASI PAPÆ
ET CONF. ET S. CHRISTI
MARTYRIS EUTYCHII.

Demum idem sanctiss. Pontificis corpus anno 1645. Kal. Sept. sub novo Altari, pridie solemniter consecrato, pia Cardinalis ejusdem manu, una cum sacris Eutychii pignoribus, pretiosi instar thesauri, intra æneam arcam, hac inscriptione addita, conditum fuit.

DIVIS DAMASO PONTIFICI,
ET EUTYCHIO MARTYRI
FRANCISCUS CARD. BARBERINUS.
S. R. E. VICECANC.

ÆNEUM HOC SEPULCHRUM CON-
DIDIT,
POST EXTRUCTAM
A FUNDAMENTIS IN HONOREM
D. LAURENTII,
ET HORUM SS. MARMOREAM
TEMPLI APSIDEM,

UT

UT IPSI DE EJUS SALUTE SOLI-
CITI SINT,
ANNO M. DC. XXXV.

C A P U T X I.

De B. Zephyrini Cœmeterio.

DE B. Zephyrino Rōm. Pontifice, qui Callistum præcessit, apud Anastasium legimus, quod sepultus sit in Cœmeterio suo, juxta Cœmeterium Callisti. Quibus sane verbis, Cœmeterium aliquod ab eodem Pontifice ad Martyrum sepulturam excitatum fuisse innui videtur; cuius tamen haud ulla alibi memoria extat: ex quo facile sibi Lector suadere potest, hoc ipsum Callisti Cœmeterio cohæsisse; cui deinde ab eodem Callisto in ampliore formam redacto additum alterum unitumque fuerit. Adeoque cum præter nomen nulla ejusdem vestigia supersint, reliquo eo ad alia nos conferimus.

C A P U T XII.

De Cœmeterio ad S. Cæciliam.

ILla Cœmeterii Callistini pars, in qua sacrum nobilissimæ virginis ac Martyris Cæciliæ corpus conditum est, ejusdemque memoria adhuc viget, haud alio titulo, quam Cœmeterii ad S. Cæciliam nun-

cupata fuit, ut Ado, Beda, cunctaque pariter Martyrologia sub iv. Non. Mart. his plane verbis testantur: *Romæ Via Appia sanctorum Martyrum nongentorum, qui positi sunt in Cæmeterio ad S. Cæciliam.* In Actis quoque S. Urbani de quadragesima Martyribus à Polemio presbytero ibidem conditis mentio habetur. Quibus paucis, quidem verbis nobilissimi hujus Cæmeterii gloria abunde ob oculos ponitur.

C A P U T XIII.

De Cæmeterio ad S. Xystum.

Pari item ratione præcipua Cæmeterii ejusdem pars, in qua sanctissimi Pontificis ac Martyris *Xysti II.* corpus sepulturæ olim demandatum fuerat, ejus postmodum nomine insignitum, *Xysti Cæmeterium* vulgo nuncapata est. Apud probatos etenim Scriptores, Adonem videlicet & Bedam, sub iv. Non. Mart. de *S. Lucio Papa & Martyre* sub Valeriano & Gallieno legitur, quod positus sit *Via Appia ad S. Xystum.* In eo nimirum Cæmeterii Callistini loco, qui postea à Xysto Pontifice denominationem desumpsit. Lucius quippe in Pontificali munere Xystum antecesserat; sed eo potissimum nomine ab Auctoriibus locus prænotatur quo

quo tunc temporis, quando hæc scribebant, omnium voce nuncupabatur.

In hac item Cœmeterii parte sacra Martyrum *Caloceri & Parthemii* corpora pio beatæ Anatoliæ ministerio honorifice condita fuere : quippe quæ aromatibus condivit non modo, sed etiam porphyreticis columnis sepulchrum eorum ornavit, uti ipsorum Acta pluribus loquuntur.

Denique eodem pariter loco à S. Gregorio Presbytero *Eusebius* Presbyter post illustre martyrium illatus est, qui quondam sub Constantio impio Arriano profidei confessione decertans xix. Kal. Sept. coronatus fuerat. Ob delatum autem Martyni obsequium ipse met *Gregorius* eadem in crypta Constantii jussu inclusus, & paulo post vita functus, juxta eundem Eusebium, cui honorem sepulchri detulerat, ab Orosio Presbytero tumulatus est. Eusebii vero monumento titulus iste (quo brevior, eo memorabilior) inscriptus fuit :

ÈUSEBIO HOMINI DEI.

Cæterum apud omnes indubitatum est, venerandum beatissimi Martyris Xysti corpus una cum aliis ex eodem poste a Cœmeterio in celebrem Ecclesiam, quæ Via Appia, intra Urbis mœnia sub titulo Xysti Martyris antiquitus conspicitur, translatum fuisse: uti pariter & pretiosa

B. Lucii Papæ pignora in Ecclesiam S. Cæciliæ trans Týberim deferri contigit.

C A P U T XIV.

De Prætextati Cœmeterio.

Cœmeterium hoc, ut putamus, ab illustri *Prætextatorum gente* denominationem sortitum est: sive quod à præclaro ejusdem nominis viro extructum sit; vel certe, quod *Martyr quispiam*, qui hoc nomine nuncuparetur, eodem loco conditus fuerit: quippe cum sacris in Fastis *Prætextati* haud pauci pietatis non modo ac sanctitatis, sed martyrii quoque titulo illustres recolantur.

Hujus situm Onuphrius describens ait: *Cœmeterium Prætextati S. Presbyteri Via Appia, lapide primo euntibus per diverticulum sinistrorum. Sed revera locus iste ab auctore hic descriptus Callisti Cœmeterio adhæret, ejusdemque pars quædam esse dignoscitur, immo potius sub ipsomet tanquam membrum sub capite coalescens comprehenditur, uti pariter partes illæ Cœmeteriales, quæ ad S. Xystum, &c ad S. Cæciliam nuncupantur.*

Interim verisimile nobis fit, ejusdem Cœmeterii aditum haud longe ab ipsis met Urbis mœnibus extitisse, ejusdemque cryptas ad Callisti usque Cœmeterium per-

pertigisse, ita ut utrumque simul junctum utramque pariter Viam, Appiam scilicet atque Ardeatinam complecteretur, cum in utroque earundem Viarum ambitu situm olim fuisse frequenti Scriptorum testimonio comperiamus.

In hoc Prætextati Cœmeterio, cuius in antiquis Martyrologiis, ac Martyrum Actis frequens mentio occurrit, pia Christianorum manu potissimum sepultus est *S. Quirinus* Tribunus & nobilis Christi Martyr III. Kalend. April. cui Aurelianus manus ac pedes abscindi jussérat, & sic eum decollari, & projici canibus. Sed & dignissima ejus filia *Balbina*, haud minori martyrii gloria nobilitata, ibidem postero die juxta Patrem suum condita fuit.

Eodem quoque Cœmeterio invictos Christi Martyres *Tiburtium*, *Valerianum*, & *Maximum* XVIII. Kal. Maji illatos fuisse legimus.

Hoc ipso pariter loco, tot Martyrum palmis ac monumentis apprime nobilitato, postmodum *S. Urbanus* Papa, una cum suis Clericis, post consummatum pro Christo certamen, martyrii palma adauctus, honorifice depositus est, uti ejusdem Acta testantur, ubi & socii ipsius nominatim indigitantur, nimirum *Joannes*, *Chromatius*, *Dionysius*, *Martialis*, *Eunuchius* & *Lilianus*.

Neque tandem silentio hic prætereundi beatissimi Martyres Felicissimus, Agapitus, Januarius, Magnus, Vincentius, & Stephanus, S. Pont. Xysti II. diaconi & subdiaconi: quos omnes cum ipso B. Xysto pariter decollatos, atque in Cœmeterio Prætextati sepultos antiqua Martyrologia sub viii. Id. Aug. asseverant.

De hoc sacro Cœmeterio, ac de iisdem simul Martyribus Damasus locutus fuisse videtur in subsequenti inscriptione, quæ à Baronio recitatur, & quam ipsiusmet Cœmeteriivestibulo insculptam olim fuisse existimamus.

*Hic congesta jacet, si quæris, turba piorum,
Corpora Sanctorum retinunt veneranda sepul-*

chra,

Sublimes animas rapuit sibi regia cœli.

Hic comites Xysti, portant qui ex hoste tro-

phæa,

Hic numerus procerum, servant qui altaria

Christi,

Hic positus, longa vixit qui in pace Sacerdos,

Hic confessores sancti, quos Græcia misit,

Hic juvenes, puerique, senes, castique nepotes,

Quis mage virgineum placuit retinere pudorē.

Hic fateor Damasus volui mea condere mem-

bra,

Sed cineres timui sanctas vexare piorum.

C A P U T XV.

De B. Balbinæ ac S. Marci Papæ Cœmeterio:

IPSUM PRÆTEXTATI Cœmeterium beatæ item Balbinæ nomine, ut per antiqua Martyrum Acta fidem faciunt, ab ejus corpore ibidem deposito insignitum est: quin & beati quoque Marci Papæ titulo nuncupatum quandoque fuisse reperitur; qui scilicet id ipsum, pro mira sua ac omnium linguis celebranda pietate, condigno Martyrum ibi quiescentium cultui prospiciens, instauravit, ampliavitque non modo, sed etiam Ecclesia superexstructa exornavit: ubi & ipsem postmodum sepulturæ locum obtinuit.

Hujus autem Ecclesiæ nullum modo, quod noverimus, vestigium extat: neque enim illa esse potest, quæ Aventinum apud montem hac nostra ætate sub B. Balbinæ nomine suspicitur (ut nonnulli quidem perperam arbitrati sunt;) quippe quæ intra Urbis mœnia sita est; cum istam foris portam positam fuisse satis evidens sit.

Porro Marci laudatissimi Pontificis memoriam B. Damasus sequenti epitaphio (quod apud Baronium habetur) æternitati merito consecravit:

Vita fuit Marci quam novimus omnes,
Ore Dei posset qui temnere mundum,

*Oravit populus quod disceret omnis.
 Honor vitæ grandis contemptus habendi
 Virtus tenuit penetralia cordis
 Te castos Christi perfectus amicus
 Et Damasus tumulum cum reddit honorem
 Hic Marcus Marci vita fide nomine consors
 Et meritis.*

Cæterum venerandum Marci corpus in hoc B. Balbinæ Cœmeterio usque ad Gregorii VII. tempora servatum est: tunc enim à fossoribus ibidem casu repertum alio transferri contigit: quod demum in Ecclesia, quæ sub ejusdem B. Marci titulo intra Urbis moenia ab eodem ædificata est, haud procul à Capitolino colle, depositum, ad hanc usque diem jugi fidelium veneratione colitur.

C A P U T XVI.

De B. Petronillæ, sanctorumque Martyrum Nerei, Archillei, ac Flaviae Domitillæ Cœmeterio Via Ardeatina.

Cœmeterium hoc, quod satis quidem per se notum ac fama celebre est, inter cætera, quæ in Urbe vetustate præcellunt, adnumerari merito potest: suum quippe initium sub ipsamet Apostolorum tempora accepit. Nam ut de reliquis Christi Martyribus, quorum reliquiis apprime-

nobilitatur, sileamus, *B. Petronilla* in eodem deposita est, quæ Apostoli *Petri filia* communi omnium voce nuncupatur; vel quia ab eo progenitæ fuerit, cum olim Petrus (ut à multis asseritur) uxorēm duxerit; vel certe, juxta probabiliorem aliorum sententiam, quod virgo hæc à S. Petro baptisata, & Christianæ fidei mysteriis imbuta sit, ea prorsus ratione, qua idem B. Apostolus suum discipulum *Marcum*, filium nuncupavit.

Cum igitur Petronilla virgo corporeis soluta vinculis hinc ad Sponsum feliciter migrasset, sepulturæ eidem præstandæ causa in arenaria quadam crypta, quæ in Flaviæ Domitillæ prædio juxta Viam Ardeatinam latebat, Cœmeterium exstrui aptarique coepit: ubi postmodum beatæ *Nereus & Accilleus*, ejusdem Flaviæ Domitillæ eunuchi, qui Tarracinæ martyrium pro Christo subierant, & sub iv. Id. Maj. recensentur, uti & ipsamet *Domitilla*, nobili pariter martyrio coronata, conditi fuere. Indeque à singulis horum Sanctorum Cœmeterium isthoc denominatiōnem sortitum est.

Veruntamen cum sapiens ac venerabilis Beda in suo Martyrologio eosdem in Prætextati Cœmeterio conditos pronunciet, affirmare ultro cogimur, hoc idem B. Petronillæ Cœmeterium in crypta quidem:

dem dispositum ab initio fuisse, sed eo usque novis deinceps Christianorum sepulchris superadditis, longo ac spatio ambi-
tu dilatum, ut eidem Prætextati Cœme-
terio cohæreret.

Exstructa porro supra hoc Cœmterium in S. Petronillæ virginis honorem Ecclesia fuit; cuius tamen nullum ad hæc nostra tempora vestigium extat.

Cæterum in Urbe ad Antonini Caracallæ Thermas Ecclesia conspicitur, beatorum Martyrum Nerei & Acchillei nomini antiquitus dicata: quem veterem titulum penitus subinde dirutum Cardinalis Baronius suis magnifice sumptibus instauravit, venerandaque Nerei, Acchillei, ac Domitillæ pignora, ex Diaconia S. Hadriani, ubi aliquandiu reposita substiterant, illuc solemni ritu transtulit, atque in suum pristinum locum reduxit, anno 1597. Porro dignissima dictorum Martyrum capita, ejusdem Cardinalis liberalitate argento inclusa, in B. Mariæ, & Gregorii in Vallicella Ecclesia trophyorum instar perhonorifice asservantur. At festivam lectissimæ virginis memoriam, die 7. Maji cum ipsi terræ flosculis recurrentem, Card. Barberinus (qui deinde Urbanus VIII.) egregiis hisce carminibus, velut florea quadam corona condecorare amavit:

Quam

*Quam bene, florifero cum ridet germine tellus,
Te celebrat verno tempore læta dies.*

*Thura tibi defert, aras & floribus ornat
Roma, quibus supplex te Domitilla colit.*

*Sic animi promens gratos è pectore sensus.
Te nil his terræ noscit egere bonis.*

*Nam vitæ integritas suavem diffundit odo-
rem,*

*Qui styrace ac thure est gratiор ante Deum.
Lilia dat manibus, capiti dat sertia rosarum,*

Virginitatis amor, martyriique decus.

Hinc tibi perpetui spirat clementia veris,

Quod non æstus atrox nec fera lædit hyems.

C A P U T XVII.

*De Cœmeterio beatæ Soteris Virginis
Via Appia.*

*C*œmeterium, cuius nunc mentio in-
currit, à beato *Sotere Papa* denom-
inationem traxisse nonnulli existimarunt,
inde fortasse, quod idem Pontifex in Cal-
listi Cœmeterio depositus fuerit; cui Cœ-
meterium istud cohærere, & ad ipsum ve-
luti partem quodammodo pertinere, apud
omnes prope indubitatum est. Verum ut
quod veritati consonum est loquamur,
hanc nominis appellationem à beata *Sotere*
Virgine, & Martyre Romanarum nobi-
lissima accepisse fatendum est: quæ illud
Via Appia in suo olim prædio construxe-
rat;

rat; ubi sepulchrum pariter ipsam et sortita est. Etenim, ne ambiguitati locus relinquitur, apud Bedam VIII. Idus Feb. haec legimus: *Romæ in Cæmeterio ejusdem passio S. Soteris Virginis.* & apud Anastasium; *Restauravit & tegumen Cæmeterii SANCTÆ Soteris.* A Pontifice autem Sotere extructum aliquod Cæmeteriū fuisse nuspian reperitur. *Præclarissima virgo haec sub Imperatoribus Diocletiano & Maximiano Via Appia nobili martyrio coronata est anno Chr. 304.* Ejus autem venerabile corpus à Sergio Papa II. in Equitii titulum translatum fuisse per antiqua eodem loco insculpta ad perennem rei memoriam inscriptio docet.

CAPUT XVIII.

*De Cæmeterio seu Arenario sanctorum
Eusebii Presbyteri, Marcelli Diaconi,
& Sociorum Via Appia.*

Celebris quondam apud primæ vos Christi cultores, qui Romanam Urbe incoluere, arenaria quædam Crypta Appiam juxta Viam primo ab Urbe lapis extitit, in quam clanculum ad Synaxin Christiani confluabant: quam & præ cæteris frequenter adire confueverant *Hippolytus* monachus, *Marcellus* diaconus, &

Eu-

Eusebius Presbyter; à quo Pontianus puer baptismalibus aquis ablutus, & à paralyssi, qua tenebatur, repente solutus, illustre pro fidei confessione, divino afflatus nomine, martyrium subiit. Eodem pariter loco S. Stephanus Papa duos ejusdem Hippolyti nepotes, *Neonem* scilicet & *Mariam*, una cum eorum parentibus *Hadria* & *Paulina*, salutari baptisme expiavit, & com pluribus aliis, qui ad synaxim illuc ex more convenerant, divina vivifici panis mysteria contulit: & demum iidem gloriose profide vi. Kal. Nov. consummato certamine, sepulturæ ibidem locum obtinere, uti pluribus ipsorum Acta edocent.

In hac eadem Crypta dñæ postmodum Martyrum eorundem propinquæ, ac præ cæteris miro Christianæ religionis zelo conspicuæ mulieres aliquandiu absconditæ perstitere; quæ cum primum pietatis causa in Urbem advenissent, ibi post septen nium assiduis precum ac vigiliarum exercitationibus sanctissime peractum, insigni meritorum cumulo, vita functæ pia fidelium manu honorifice tumulatae sunt.

C A P U T X I X.

De Martyribus juxta Appiam Viam, atque Ardeatinam coronatis, vel certe sepultis: nec non de præcipuis sacrarum ibi rerum monumentis.

PRÆTER tot præclaros Martyres, quos hactenus recensere licuit, in Cœmenteriiis præsertim Appiæ atque Ardeatinæ Viæ conditos, haud complures alii desunt, qui earundem Viarum ambitum sanguine aut tumulo illustrarunt; et si peculiaris sepulturæ eorundem locus, obducta passim rerum caligine, ignoretur.

Quis vero nesciat, Via potissimum Appia glorioso quondam martyrio sub Hadriano Imperatore *quatuor Christianorum millia*, & inter hos *Marcellum Presbyterum*, & *Decoratum diaconum* igne absumptos illustrem de persecutore triumphum revexisse sub die VII. Kal. Oct. veluti id ipsum in S. Sophiæ Actis legendum exhibetur. Ex quo quidem appetet, quo usque Romanorum Martyrum numerus excreverit, & quot pro Christo purpuratorum agmina sub uno temporis momento in Cœlum Romana Ecclesia transmiserit, ut profecto uberrimo Martyrum cruento, qui hic passim profusus est, cuncta ruin jugiter gentium auribus ingeratur, Martyres, qui apud alias orbis regiones adnumerantur, in una Urbe, Orbis capite, innumerabiles premodum extitisse.

Eadem plane Via sub Valeriano Principe *Lucilla* virgo, beati *Nemesii* Diaconi filia, ante Martis templum gladio percussa martyrium consummavit. Cujus item pater inter Vias Appiam & Latinam pro Christo coronari meruit. Sacra horum corpora cum à B. Stephano Papa eadem Latina Via humata fuissent, postmodum B. Xysti Papæ opera in Callisti Coemeterium translata in ipsummet, ut credere pareat, locum, qui nomen ab eodem Xysto acceperat, honorifice condita fuere.

Ex Romano item Martyrologio hic nobis illi xxx. *Milites*, invictissimi Christianorum athletæ, suppetunt, qui sub acerbissima Diocletiani persecutione martyrium hæc eadem Via subiere; quorum memoria inibi ipsis Kalend. Jan. recolitur.

Porro Ardeatina Via lectissimam virginem *Feliculam* nomine, S. Petronillæ collactaneam post consummatum gloriosi certaminis cursum conditam fuisse SS. Nerei & Achillei Acta testantur.

Hac ipsa Via ad Catacumbas, sub Juliano Apostata, infensissimo Christiani nominis hoste, gloriosi Martyres *Sempronius* & *Aurelianus* in agone viriliter decertarunt, pariterque complures eorundem *milites* ibi capite obtruncati sunt: quorum corpora à fidelibus in crypta, quæ *Quadrata* dicebatur (quam forte unum quoddam

ex adjacentibus prope Catacumbas Cœmeteriis extitisse vero simillimum est honorifice sepulta fuerunt.

Dum autem hoc loco *Cryptæ Quadratae* mentio incurrit, pro hac denominatione advertere oportet, quod in B. Urbani Papæ Actis legitur; nimirum à S. Marmenia Carpafii Vicarii uxore venerandum ejusdem S. *Urbani* corpus splendidiori sepulchro intra domus suæ ambitum, haud procul à Catacumbis sitæ, una cum beati *Mamiliani* Presbyteri corpore conditum; ac exstructum desuper quadratum quoddam antrum fuisse, in quo deinde SS. *Joannis*, *Chromatii*, *Dionysii*, *Martialis*, *Eunuchii*, & *Luciani* Martyrum corpora humata sunt: Sed & ipsa sanctissima matrona *Marmenia* deposita ibidem fuit, una cum *Lucina* ejus filia, aliisque viginti duobus, qui paulo post B. Urbani martyrium III. Kal. Jun. pro Christi fide gladio animadversi sunt. Hinc igitur conjicere nobis fas est, *Quadratae* nomen *Cryptæ* huic loco inditum fuisse, ubi præmemorati isti Martyres sub Juliano pia fidelium manu depositi sunt.

Sed ne sanctissimi Pontificis Urbani, de Christi Ecclesia & beatis Martyribus optimè meriti memoria intercideret, divino plane nutu contigit, ut non multis abhinc annis perantiqua ejusdem Ecclesia, quæ om-

omni penitus cultu destituta , profanoque addicta usui deserviebat , inter vepres & ruderar fere sepulta , innotesceret . De qua dum studioso Lectori non nihil suggerere à proposito nostro haud alienum ducimus , illud nobis præmittendum videtur , quod , cum S. Pontifex *Urbanus* in Callisti Cœmeterio sub acerbiora persecutionum tempora delitesceret , & sacra interim munia , ut de S. Stephano , aliisque Pontificibus legitur , Christianis jugiter ad eum confluentibus , indefessus obiret ; sub Alexandro Severo inde ad idola , ut iisdem immolaret , raptus , nobili consummato martyrio , in Prætextati Coemeterio , ut ejusdem exhibent Acta , depositus est ; postea vero à piissima foemina Marmenia corpus ejus inde sublatum digniori sepulchro , ut jam exposuimus , conditum fuit . Exinde igitur , ut arbitrari nobis licet , haud procul ab eodem loco in ejus honorem Ecclesia ista à Christianis , ipsius Marmeniae studio , adornata atque dicata est .

Hæc itaque perantiqua Ecclesia in per exiguo quodam colle juxta celebrem fontem sita est , haud procul autem à D. Sebastiani Ecclesia distat , & loco potissimum proxima est , qui nunc vulgo *Cafarella* dicitur . Anterior quidem templi facies , quæ orientem respicit , marmoreis quatuor columnis affabre exornatur . Veneranda ejus-

jusdem antiquitas picturis, quæ ibi adhuc visuntur, satis perspicue comprobatur, plures quippe ibidem imagines conspicuntur, quibus & sacra olim Cœmeteria illustrabantur. Præ cæteris enim venerandam Christi Domini quatuor quidem clavis è cruce pendentis imaginem videre est, cui adstantes uno quidem ex latere Longinus, qui lancea Dominicum latus aperuit, ex altero miles Calphurnius nomine, qui spongiam aceto perfusam fitienti Domino exporrexit, coloribus adumbrantur.

Exhibetur item beati Petri imago, qui Malcho auriculam gladio obtruncat; Zachæi insuper, qui transeuntem Dominum inspecturus supra arborem conscendit. Decorantur præterea vetusti Ecclesiæ parietes multiplicibus martyriis, ac præ cæteris lectissimæ Virg. & Mart. Cæciliæ, tum SS. Urbani, Tiburtii, Valeriani, aliorumque martt. certaminibus ac funeralibus ad vivum expressis. Porro subterranea quædam specus ibidem in Confessionis formam aptata cernitur, ubi ædicula, quæ ante sacram Deiparæ Virginis imaginem subsistit, maximam introeuntibus venerationem ingerit.

Cæterum Templum hoc olim ab ipsis gentilibus Baccho potissimum dicatum fuisse; & in S. Urbani postea honorem, insanis abolitis superstitionibus, cessisse,

ex ipsomet loci aspectu, & conjecturis, quæ adsunt, ultro colligere licet; ac in primis, præter ipsius structuræ artificium, & magnificentiam, qualis Christianorum tunc temporis rudi tenuitati tribui minime potest, sequens inscriptio in parvo quodam marmore columellaris formæ ibidem reperto, Græcis literis exsculpta, evidenter hoc ipsum edocet.

ECTIA ΔΙΟΝΥCΟR ΑΠΡΩNIANOC IEPOΦANTHC.

Hoc est: *Domus, Lar, seu Focus Dionysi seu Bacchi. Apronianus Sacrorum Antistes, seu Sacerdos.*

Marmor istud lustralis nunc aquæ fonti basis ad instar in eadem Ecclesia inservit. Accedit ad idem comprobandum lapis alter, qui intra eandem Ecclesiam cernitur, a cuius nimirum fronte duo utrinque intantes una cum uvarum racemis insculpti onspiciuntur; præterquam quod varia dhuc intra templum figuræ coloribus admiratae extant, quæ uvarum racemos, utpote Bacchi ipsius insignia præserunt.

Hæc autem D. Urbani Ecclesia Urbano potissimum VIII. Pont. Max. Deo lane sic disponente, Urbi innotuit: Qui roinde, Francisco Card. Barberino intimis admittente, eandem instaurandam,

& debitum illi religionis cultum restituendum edixit non modo , sed impertitis quoque de more sacris indulgentiarum thesauris populi devotionem provexit.

Ardeatina item Via S. Edistii Ecclesiam sextodecimo ab Urbe milliario extitisse Bibliothecarius in Hadriani Papæ Gestis testatur ; cuius nulla tamen hoc nostro tempore vestigia apparent.

Demum inter Viæ Appiæ præconia hoc quoque non immerito recensendum venit , quod in eadem Christus Dominus Apostolo Petro , qui jam è Mamertini carceris custodia profilierat , sese videndum obtulit ; cui etiam istis se verbis interroganti , *Domine quo vadis ?* respondisse fertur .: *Venio Rومam iterum crucifigi :* quibus dictis statim se ab ipsius conspectu prorupuit ; relictis interim eo in lapide , in quo sacratissimi steterant pedes , impressis eorumdem vestigiis : qui quidem dignissimus lapis olim apud Ecclesiam B. Mariæ in Palmis religiose servatus , postea in D. Sebastiani Martyris Ecclesiam translatus fuit , ibidemque quo par est venerationis cultu , in perenne religionis Christianæ monumentum asservatur .

Beatus interim Apostolus , Christiad spectu pariter ac voce admonitus , suam intime culpam agnoscens , ac dedecori nec non timori pariter obnoxiam detestatus fugam ,

fugam, illico in Urbem regressus, paulo post pro Christi nomine ultiro libenterque crucis patibulum ascendit. teste Hegesippo, S. Ambrosio, aliisque.

Via insuper Appiæ præ cæteris elogium ex eo mirifice cumulatur, quod sanctissimus Apostolus Paulus pro Christo vincetus, & Martyr jam tum designatus, meritoque evehendus triumpho hac potissimum Via Urbem Romam ingressus est, stipatus undique Christianorum obviantium agminibus, qui ad illum excipiendum, insignem quempiam veluti hominem, vel dilapsum potius è cœlo Angelum, & jam ad tres tabernas advenientem, & ad usque Appii Forum gregatim processerant, uti à S Luca in Actis cap. 28. id enarratum legimus.

C A P U T X X .

De Cœmeteriis Via Appia, atque Ardeatina à Bosio adinventis.

Multa quidem Urbis Cœmeteria, quæ venerandam Christiani nominis antiquitatem redolent, multiplicibus prænotata nominibus, in Viis, quibus hactenus immoramus, Appia videlicet, atque Ardeatina adnumerantur. Hæc tamen, ut jam supra diximus, simul pariter

juncta unum integrum Cœmeterium conflant, quod singula subinde complectitur, & Callisti potissimum titulo omnium voce nuncupatur.

Celeberrimum igitur Cœmeterium hoc, in plura subdivisum membra, diligenti studio perquirere Bosius noster exoptabat, cum anno 1593. Capena egressus è Porta festinus ad S. Mariæ in Palmis Ecclesiam pervenit, unde sinistrorsum declinando ad illam, qua à B. Mart. Sebastiani Templo ad Apostoli Pauli Basilicam itur, se contulit. Huc ubi deventum est, paululum ad dexteram partem incepsum prosequens iter, singula circumquaque regionis loca collustrat, si quem forte depresso latenterque ibi terræ hiatum adinveniat, unde ad subterraneos Cœmeteriorum sinus percurrenti aditus pateret: sed, en tibi, haud vana spe delusus, De votis adspirante, quosdam repente arcus prospicit, cæmentariorum manu compactos, in prædio, quod hospitalis S. Joannis Basilicæ Lateranensis ditioni subest, & haud longe ab ipsamet B. Sebastiani Ecclesia distat; qui certe arcus perscrutantibus indicio erant, arenarias ibidem crypta extare. Festinus igitur illuc se infudit, pedibus quippe desiderium, quo æstuabat veluti alas addidit.

Verum ubi ignotarum cryptarum

nun-

num penetravit, monumenta fere innumerata in topho; Coemeteriorum more excavata contemplari coepit; tum recta ulterius progrediens, ad laevam deinde, cum à dextra occurrens semita impervia esset, pergere decrevit, ubi mox in ipsius met pavimenti planicie foramen quoddam conspexit, per quod non nisi demissso corpore reperendo penetrare valuit; quia ille ratione dum anxius, nec absque gravi molestia processerat, cryptas quasdam ad dexteram altiores, alicubi in topho, alicubi vero molliori excisâ humo invenit; in quorum lateribus loculi omni ex parte circum extabant defunctorum corporibus excipiendis aptati, & juxta eorundem mensuram probe dispositi; pauci etiam, utpote cæteris insigniores, arcus suos atque apsides sortiebantur. Illic quoque effossa quedam humi sepulchra conspicere dabatur, eam forte ob causam, quod aptandis parietes loculis haudquaquam satis essent. Hæc autem sepulchra lateritiis, vel certe marmoreis tabulis obserata deforis apparebant. Inter ipsa ossa aliqua adeo solide fortiterque lapidis instar compacta, ut vi quoque ac ferro adhibito dissumpi non possent; aliarursum tam levigutino constabant, ut vel tactu ipso dundaxat minutissimas protinus in partes, ne licam in pulverem, solverentur.

Dum lynceis autem oculis singula cupidissime explorat, ipsamet prima die, qua sibi patefacto aditu penetrare contigit, tria vel quatuor, abditos inter recessus cubicula dealbata offendit, picturas tamen nullas prorsus ibidem adinvenire datum est: neque item inscriptiones integras ullas assequi potuit, fragmenta tantum quam plurima exhibita sunt, quæ tum Christianorum usui, tum vero ethniconrum quondam extitere: Christiani enim à gentilium constructionibus atque sepulchris lapides non raro ad suos obregendos tumulos auferre consueverant. Ulterius igitur cœptum iter Bosius prosequens, subterraneum loci ambitum excurrebat; cum ecce, cryptas, quæ primarium præ cæteris locum obtinebant, & satis quidem amplias in sphæricæ modum figuræ constructas invenit: ex quibus subinde multiplices, quasi deductæ ē centro ad superficiem linearum instar semitæ procedebant; quæ cū ad ulteriora ullo absque termino protenderentur, plane labyrinthi cuiusdam formam præ se ferebant.

Tunc demum tædio aliquantis per affectus, in lucem & ad domum satis jam defatigatus remeare decrevit, easdem post hac iterum instauratis viribus perlustratus, quod & egregie vir strenuus præstitit. Cœmterium enim hoc cum sæpe sæpius

pius deinde introgressus fuisse, illud iterum atque iterum terere, circuire, perlustrare non destitit, & oculis ac manu singula palpans, minima quæque & maxima curiosius perquisivit.

Vetum ex longo interim circuitu ac loci prospectu satis edoctus est, Cœmeterium illud reliquis omnibus, uti magnitudine, ita pariter pulchritudine ac splendore longe præcellere, quin ipsummet Callisti Cœmeterium hoc esse. Adeo quippe amplum illud ac vastum deprehendit, ut quamvis in eodem perscrutando integras fere dies noctesque saepius insumeret, ad ultimos tamen ejus fines, vir aliqui laboris patientissimus, rerumque antiquarum aviditate illectus, excurrendo pertingere neutquam potuerit. Nam novæ perquirenti semitæ adhuc imperviæ ad investigandum indies suppotebant: ex quibus sane non leviter conjectari licebat, vastissimum isthoc Cœmeterium non cum eo duntaxat, quod sub ipsa D. Sebastiani Ecclesia situm est; cohærere, verum ulterioribus dilatum terminis pro tendi, sacras nimirum versus ædes B. Pauli Apostoli, sanctissimæ Annuntiatæ, & S. Anastasi (qui locus vulgo ad Aquas Salinas, seu Trium Fontium nuncupatur) quin & ad ipsam Urbis mœnia pertingere; cum præsertim proximis in agris, ac sin-

gulis fere vineis Viam Appiam adjacentibus, complures ad idem Cœmeterium aditus patere contemplatus esset.

Ut autem ipsius loci descriptioni insistamus, duplices illic cryptarum ordines existunt, superior videlicet atque inferior; bina item ibi Cœmeteria adnumerantur, ad quorum inferius per gradus quosdam in ipso topho excisos descenditur, ubi præter consueta hinc inde in parietibus excavata defunctorum sepulchra, muri itidem prægrandes passim ac validissimi extant, ad loca, quibus subjacent, suffulcenda exstructi, dum antiquum subinde Cœmeterium summorum olim Pontificum opera instauraretur; et si iis præser-tim in locis, in quibus huiusmodi fulcimenta desunt, quam maxima ejusdem tophi rudera conspiciantur, quæ ruinarum desuper interlapsu monumenta haud pauca semitasque penitus operiendo de-vastarunt.

Sub utroque itidem horum Cœmeteriorum alia etiamnum loca extant, ad quæ per breves quosdam atque exiguos gradus descenditur: quæ peculiaribus familiis sepulchri olim usum præstitisse ex augusto, quo circumscribuntur, ambitu facile conjicitur. Hic præterea nonnullæ semitæ repertæ sunt, in quibus utroque è latere sepulchra excidi olim cœpta, alicubi etiam

iam duntaxat delineata, alibi denique perfecta quidem, sed nondum usurpata conspiciebantur. Ex quo colligere licuit, semitas hasce ac sepulchra successivo opere à Christianis singulos in dies pro initanti necessitate parari, inferendisque defunctis aptari consueuisse.

Porro in quam pluribus abditis hujus Cœmeterij recessibus limpidissimæ jugiter aquæ emanant, & in quodam præcipue loco, ad quem excisi quidam in topho gradus deducunt, uberes defluunt melliflui saporis aquarum rivuli, quæ, ut ipso experimento comprobatum est, salubriter cœlitus impertita virtute ad pristinam ægris corporibus sospitatem refundendam mirifice conducunt.

Semitæ vero seu viæ Cœmeterii ejusdem adeo quidem latæ, & altius alicubi correctæ sunt, ut erecto quis corpore commode per easdem incedere queat: in superiori autem Cœmeterio longe etiam ltiiores extant, ita ut singulis fere parietibus octo utrinque ex ordine sepulchra, non superposito alteri, disposita exhibentur: alicubi vero viæ eum in modum epresso occurunt, ut accedentes totoculives corpore rependo procedere oportet.

Monumenta ibidem, ut moris est, in pho ad humani corporis mensuram ex-

cisa cernuntur, quorum in nonnullis duο vel tria etiam corpora contenta fuisse, ex totidem calvariis, quæ ad huc ibidem extant, dignoscitur: interquæ, ut mirum, quid describamus, tantæ quidem magnitudinis capita, brachia, & crura visa sunt, ut maximæ cujusque statuaræ hominis ex his, qui nostra ætate vivunt, mensuram longe excederent. Arcuata illic quoque monumenta è marmoribus affabre compacta, & facelli ad instar seu altaris expolita videre est; quæ ad sacra peragenda mysteria super ipsamet beatorum Martyrum corpora, quæ ibidem asservabantur, exstructa olim fuisse antiquissima ac laudabilis Ecclesiæ consuetudo, quæ illis potissimum temporibus viguit, facile intuentibus suadere videretur.

At quibusdam in monumentis ad manifestum pèr persi pro fide martyrii testimonium coagulatus sanguis, terreo quidem colore perfusus, deprehensus est, qui deinde aquæ immixtus, vivacem ac pristinum, ac si tunc primum scaturientibus è venis profiliisset, rubescendo colorem præferebat. Qui quidem sacratissimus crucis supra ipsamet non raro corpora fictilibus, aut certe vitreis receptus vasis, cisternique juxta sepulchra intus quandoque, foris autem ut plurimum, calce obfirmatis

tis inclusus, à perscrutantibus adinventus est.

Illud sane admiratione dignissimum extitit, quod in peculiari quodam sepulchro sacrum Martyris caput media dissectum parte, ipsaque infixa adhuc crânio securi visum est. Pleraque vero Martyrum Christi capita flagellarum plumbo instructorum (quæ plumbatae dicebantur) quibus olim diræ carnificium manu contusa fuerant, expressa adhuc vestigia exhibebant. Inter cætera autem in quodam inferioris Cœmeterii tumulo cadaver ex toto integrum, ac fere recenti circumiectum linteo apparuit; quod tamen linteum levi quidem contactu mox in pulvrem abiens, inter explorantis manus ab oculis evanuit.

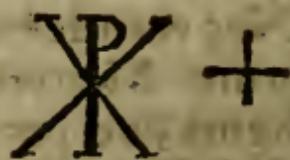
Sepulchra item ibi quam plurima, integrumentis; quibus operiebantur, ablatis, audi nunc & aperta conspicuntur; è quibus non corpora duntaxat, quæ intus solum recludebantur, extracta, sed & psummet pulverem devotionis gratia in le diligenter abrasum fuisse apparet: & iæc quidem Martyrum beatorum, ut nos credere par est, corpora, vel in Ursem à summis Pontificibus, vel alio eundem auctoritate translata fuere. Nonnulla tamen ex consilientibus ibi cadaveribus adhuc intacta, ut videre est, perseve-

rant , quamvis hæc numero sint admòdum pauca , & ut plurimum (ignota prorsus rei causa) titulis ac nominibus omnino careant.

In quibusdam tamen ex histumulis palmae insculptæ sunt , ignei insuper globi , flammæ , pectines ; ut hic videre est :

Cruces itidem visuntur , atque ipsummet sacrosanctum Christi Domini nomen multiplicibus quidem characteribus ac figuris exprimitur hunc in modum .

Columbæ insuper olivarum ramos ore præferentes repræsentantur , & id genus alia vel suscepti pro Christo martyrii indica , vel certe pia religionis Christianæ symbola .

Animalium item imagines ex ære veleboze confectas : vitreos quoque orbiculos ,

&

& quosdam insuper affabre deauratos ibi contemplari licet, in quibus sacræ pictæ imagines exhibebantur: quorum per multa item veitigia in calce adhuc impresæ remanisse, curiosis oculis rem exploranti constat. Innotuere insuper inter perscrutandum, antiqua ipsorum Imperatorum numismata, quæ in exteriori interdum sepulchrorum ambitu calce affigi consueverant. Circuli quoque, nec non eburnei annuli, conchylia itidem multiplicis generis, quæ sepulchrorum ornamento antiquos apud Christianos adhibita fuere. Signa insuper varia, & multiplicium rerum symbola eisdem apponabantur, &c.

Nec vero deerant inter tot præclara beatorum Martyrum illic quiescentium, insignia, vel potius trophæa, quam plura vascula vitrea & figlina, cruorem pretiosissimum continentia; quæ quidem calce sepulchris eisdem, ad nobile ac perenne martyrii monumentum, valide conglutinata, ac infixa propemodum fuerant. Eiusmodi vasculorum aliquot (vitreorum inquam) formas ex ære repræsentatas Lectori hic conspiciendas subjicimus.

Inter vascula autem hæc Martyrum sanguine illustria unum præcipue recensendum nobis est, quod in marmoreo sepulchri operculo calce obfito adinveniri

contigit, ubi palma, hujuscemodi addito inscriptionis titulo, SAN SATURNINI, præferebatur, ut in figura, videre est. Quod quidem vas hodie apud Illustrissimam Christianam Marchionissam de Angelellis, veluti perenne pietatis Christianæ, ac fervoris incomparabilis monumentum inter cæteras recolendæ antiquitatis exuvias custoditur.

Proxima duo vasa è SS. *Victoris & Nicasii* sepulchris eruta fuere, quorum sacra corpora summus Pont. Gregorius XV. ad se deferri voluit: in quorum altero, quod S. Victoris sanguinem continebat, hæ legebantur notæ: SANG. in altero autem S. Nicasii istæ SA. in quo & palmæ signum exsculptum exhibebatur. Porro vas istud, quod Nicasii Mart. sanguine illustratur, nunc apud Illustriss. Portiam Lancellottam de Gabrielliis, pretiosissimi instar thesauri, summa veneratione asservatur.

Cæterum quam plura item figlina patriter, nec non vitrea alia vascula, variis, ut hic videre est, distincta formis adnotare licuit, quæ piò aquæ lustralis usui, ut mos erat, inserviisse credibile est: quin etiam quædam ex istis in Sacramentorum ministerium adhibita fuisse, ex eorum uno in primis conjicere licuit; quod ipse Bosius deinde tanquam pretiosissimum

quid

VAS VITREVM CVM SANGVINE S.SATVRNINI IN COEMETERIO CALLISTI REPERTVM. 25.

SA SATVRNII

VAS SCVLAVITREA CVM SANGVINE ET CAPILLIS SS MARTIRVM IN COEMETERIO CALLISTI REPERTA.

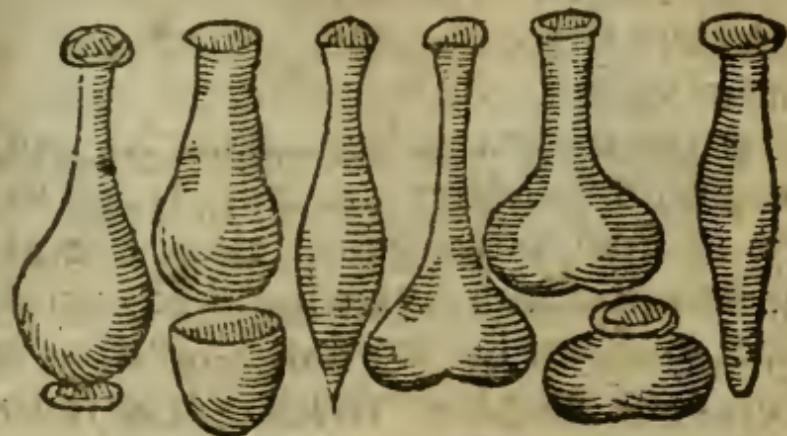

ASCVLAVITREA ET TESTACEA CVM SANGVINE ET CINERIBVS SS MARTIR IN COEMETERIO CALLISTI REPERTA

1. *Utrumque* *admodum* *convenit* *ad* *tempus* *et* *ad* *tempus* *et* *ad* *tempus*
2. *Utrumque* *admodum* *convenit* *ad* *tempus* *et* *ad* *tempus* *et* *ad* *tempus*
3. *Utrumque* *admodum* *convenit* *ad* *tempus* *et* *ad* *tempus* *et* *ad* *tempus*

quid nobili cuidam Hispano Petro Amoragæ dono dedit; qui illud, pro insigni religionis studio, auro eleganter circum-
datum, maxima apud se veneratione no-
bilissimi instar cimelii perpetuo asservan-
dum curavit. Nec vero ad tantam compro-
bandam rem signorum portenta defuere: quam
plures enim, qui multiplicibus morborum lan-
guoribus detinebantur, statim atque ex eodem
vasculo aquam hauserunt, pristinæ incolumenti redditi sunt.

Alia item quam plura pretioso Martyrum imbuta crux vasa, multiplici quidem forma, ac artis opere conspicua, in sa-
cris passim Cœmeteriis ad Martyrum se-
pulchra, non multis abhinc annis, sub di-
versis quidem temporibus ad inveniri con-
tigit: ex quibus præcipuorum icones
Christiana Marchionissa Angelella ad au-
gendam Martyrum gloriam piis subterra-
neæ Romæ Cultoribus primum conspi-
cien-

ciendas curavit. Harum igitur nonnullas hic itidem apponi fas fuit. Ejuscemodi nimirum vasculis, vitreis pariter ac figlinis, (quorum magna adhuc copia suppetit) pretiosissimus Martyrum sanguis, ab iisdem in fidei testimonium alacri libentique animo effusus, avide simul & curiose à fidei ejusdem sectatoribus collectus, in ipsorum tumulos inferebatur, vel certe topo ac parieti, qui adjacebat, calcis glutino valide infodiebatur.

Quid mirum autem, tot passim vascula colligendo Martyrum cruxi adhibita; si tantus Martyrum numerus extitit, & tam immane eorundem sanguis redundavit, ut haud vascula huic recondendo sufficerent, sed putei quoque aptarentur, qui sacro liquore referti in Urbe extant; ut præsertim videre est in Ecclesia SS. Praxedis & Pudentianæ Virginum, quæ sanguinem Martyrum collectum intra amplissimum in sua domo putum infundebant.

Hoc insuper adnotatum dignum, quod triumphalis istiusmodi sanguis longa post secula non illibatus duntaxat, sed adeo vividus ac liquefcens quandoque in tumulis adinventus est, ut, qui millenos & amplius annos profusus quondam fuisse comprobatur, recens tamen, & colore prorsus vivido fluidus appareat; cujus quidem rei quamplures oculati testes adsunt.

Cæterum opportuna nunc mentio incurrit alterius vitrei cujusdam vasculi , vel potius pateræ grandiorem præ se ferentis formam, quæ una cum alabastrina patina miro artis studio elaborata in Cœmeterio D. Agnetis Via Nomentana intra Constantii Martyris sepulchrum à perscrutantibus reperta , invictam beatorum Martyrum constantiam intuentibus palam facit : in ea quippe *Constantio Martyri* (cujus sacram corpus Ariminum transferri contigit) in odium Christianæ fidei , ad certam inferendam necem, jubente tyranno , ipsa met carnificum manu venenum propinatum est : quo is quidem evacuato , Deo tam protégente omnino liber evasit ; quoniam videlicet non ista ratione , sed ferro potius coronandus erat , uti ex inscriptione patinæ alabastrinæ compertum fit , nimurum :

**NON UNDA LETHALIS
EST AUSA CONSTANTI FERRE,
QUAM LICUIT FERRO CORONAM.**

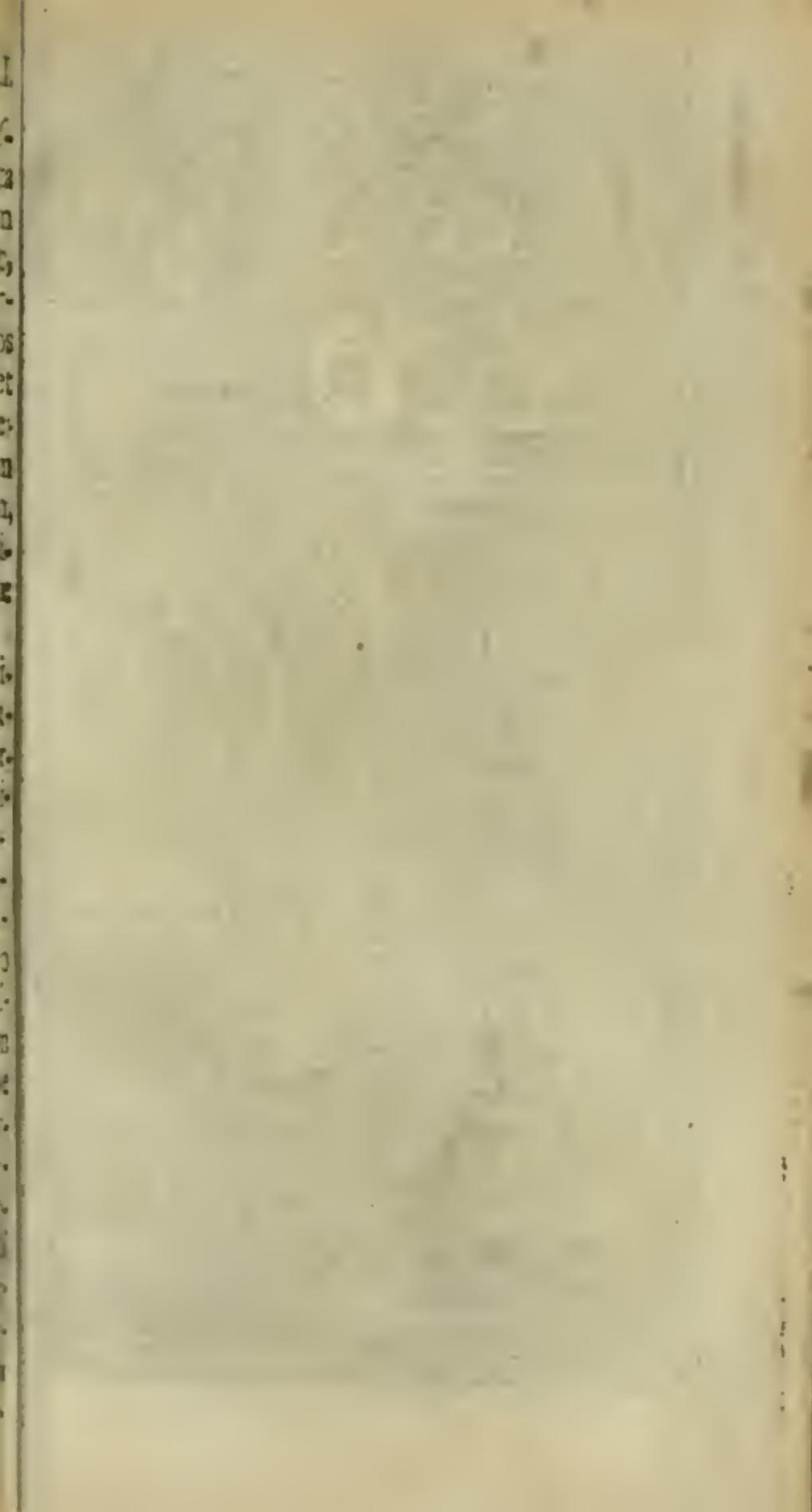
Patina isthæc nunc apud Illustriss. Felicem Rondaninam inter recolenda sacræ antiquitatis monimenta , quæ possidet , tanquam cimelium omni auro gemmisque longe anteferendum pie ac studiose assertatur.

In præmemorati item Cœmeterii sepulchris lucernæ fictiles innumeræ calce

pariter obductæ extant; nec non plerisque in parietibus parva quædam arcuata foramina calce similiter oblita: quæ cum tetrī fumi vaporibus denigrata appareant, certum inde indicium desumptum est, ardentes ibi olim lucernas, ut antiquis mos erat, extitisse; ad subobscuras videlicet semitas illustrandas, ac Cimmerias illas tenebras ut cumque effugandas. Quarum pariter icones, ut & ænearum quarundam, quas passim in Cœmeteriis repeniri contigit, studioso hic Lectori contemplandæ exhibentur.

Hujusmodi porro lucernæ apud Christianos tum quoque præsertim, cum ad sacras synaxes, vel ad concelebranda Martyrum natalitia convénirent, velut lætitiae causa incendi consueverunt. Qui plane mos principio ab ipsis met Judæis ortum habuisse comperitur; apud quos aureum illud in Templo Hierosolymitano candelabrum septeno lucernarum lumine coruscabat. Christiani autem id ipsum in sacris Cœmeteriis haud superstitione aliqua adducti factitabant, neque ad Martyres illuminandos, ut Vigilantius calumniabatur, sed præter tenebrarum discussiōnem, lætitiae atque obsequii impendendi gratia Martyribus, *quorum lucerna est Agnus*, id impertiendum putabant; & ut meminissent illa jugiter Apostoli verba: *Nox*

præ-

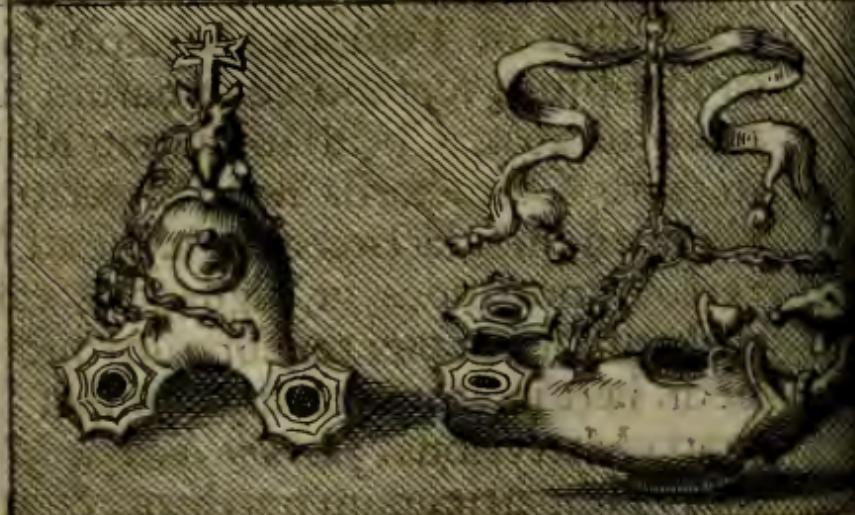
Patera vitrea in qua venenum Constantio Mart
Propriatum est vnde cum Pati
labestrina ex Camotez
rio S. Agnetis via
Nomentana

LVCERNÆ ÆNEÆ IN COEME TERIIS REPER'

LVCERNÆ ÆNEÆ IN COEME TERIIS REPER'

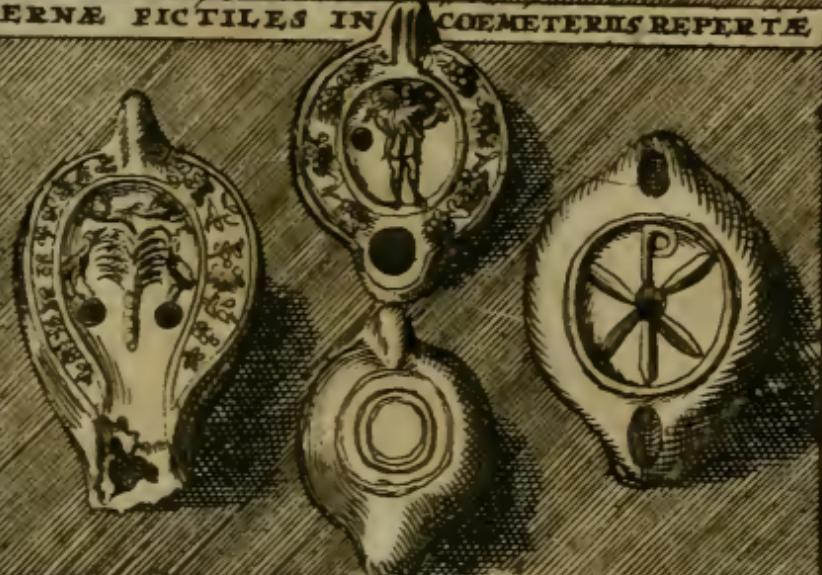

VCERNÆ IN AÑEÆ COEMETERIIS REPERTÆ

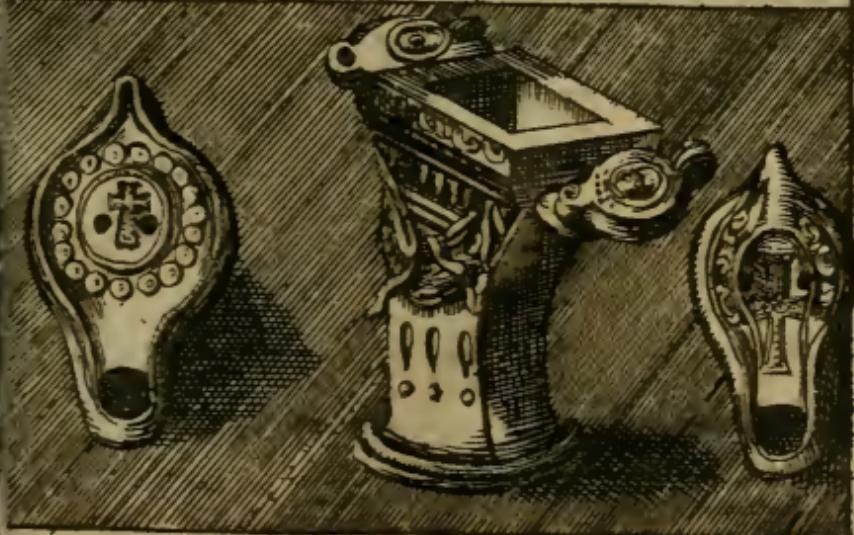
28

CERNA FICTILES IN COEMETERIIS REPERTÆ

CERNA FICTILES IN COEMETERIIS REPERTÆ.

ପ୍ରାଚୀନ କଥାରେ ଏହାର ଅଧିକ ପରିମା ଦେଖାଯାଇଛି । କଥାରେ ଏହାର ଅଧିକ ପରିମା ଦେଖାଯାଇଛି । କଥାରେ ଏହାର ଅଧିକ ପରିମା ଦେଖାଯାଇଛି ।

On my mother's birthday
Catholics everywhere say a Mass; Protestants do the same.
Type II: the liturgy - which is a service of
holiness and thanksgiving - does not fit into
the English language. English has come to fit
into the liturgy.

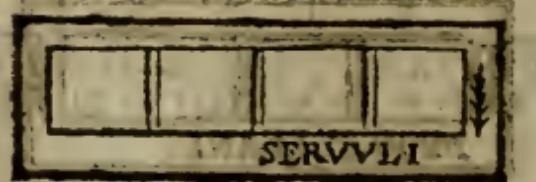
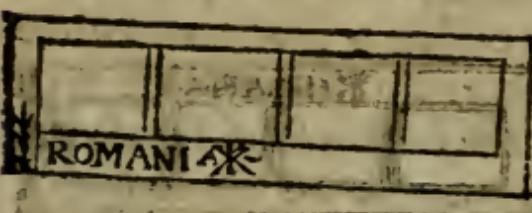
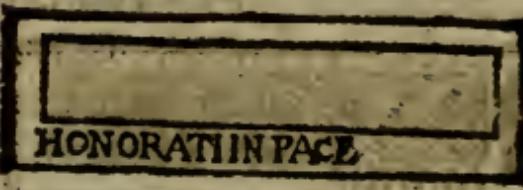
100-100-100-AK-100

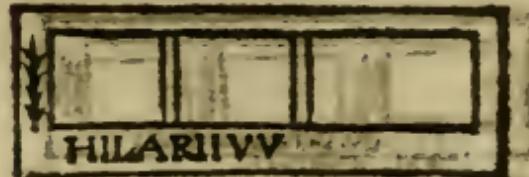
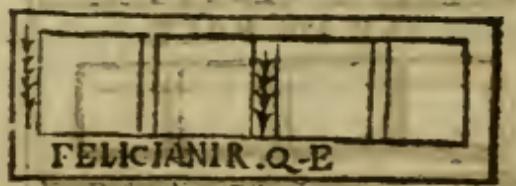
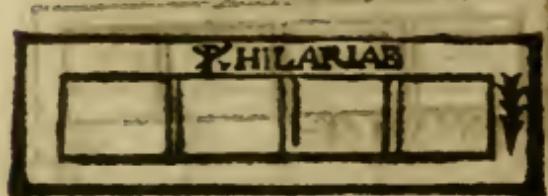
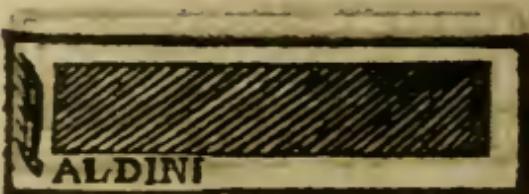
præcessit, dies autem appropinquavit: abiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. Profecto ut vigilarent ad lumen (inquit Hieronymus) non ut cœci dormirent in tenebris. Quamplures ex his lucernis, etsi ex rudi materia, affabre tamen elaboratæ, ac multiplicibus imbutæ mysteriis lumen oculis ac mentibus pariter refundunt.

Præterea Bosius hisce in locis complura sepulchralium lapidum atque inscriptio-
num fragmenta, quibus hinc illinc disje-
ctis totum fere Cœmeterii solum scatebat,
studiose collegit, præsertim si quæ beato-
rum Martyrum nomen, & martyrii, vel
Christianæ saltem fidei signa præferebant;
quarum utique ad septuaginta in edito
ipsius opere contueri licet. Sed & hic ple-
rasque illarum Lectori exhibendas duxi-
mus. Et illæ quidem inscriptiones (quod
notandum monemus) quæ lignarii typi
tabellis exprimuntur, ipsamet calce in
Cœmeteriis exaratæ visuntur; cæteræ ve-
ro marmori incisæ sunt.

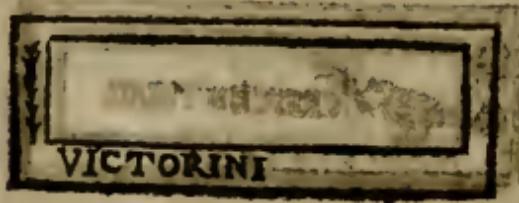
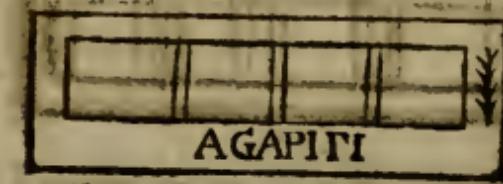
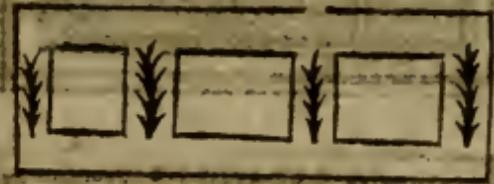
CRESCENTINA ANIMA DULCIS IN PACE
QUE VIXIT ANN XGII D II IN PACE

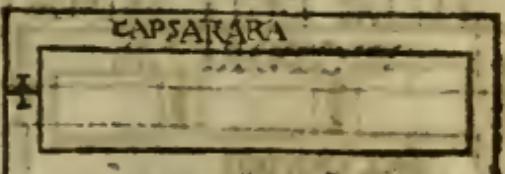
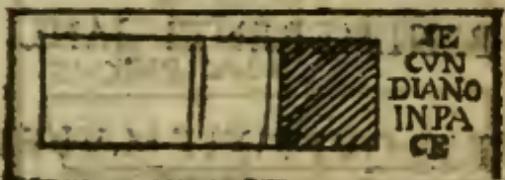
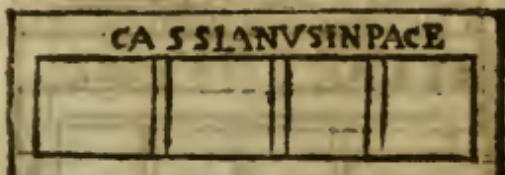

RUEINE BENEMERENTI
IN PACE

FELI-

FELICISSIMO FILIO
DULCISSIMO QVI B.
AN G D IXX D

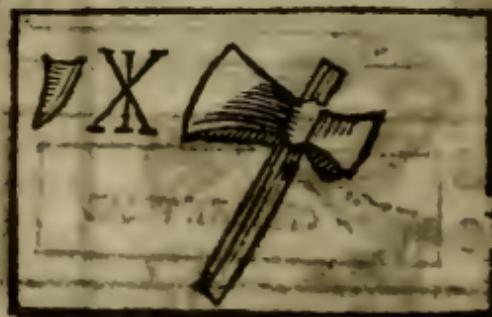
AUSANON QVI VIXIT MEN-
SES III NON OCT

IVCRETI IN PACE

BENEMERENTI JANU
ARIO QVI VIXIT M.VI.ET.D.XXV.

FILIÆ DULCISSIMÆ
VICTORINÆ.

IN HOC VINCES

SINFONIA ET FILIIS
V. AN. XLVIII. M. V. D.
III.

CORNELIU
IN PACE
X KAL APRIL
MORITUR

N

JE-

JENUARIO. B.
M. QUI VIXIT
ANN. XXGII
DI. GI. KAL
NOB IMP.

X
VENERANE IN PA-
CE DEPOSITUS III.
KAL. JUNIAS

SE BIBA EMET DOM
NINA LOCUM A SU
CESSUM TRISOMUM
UBI POSITI

ΔΕΥΤΕΡΙΩ

Ιω

ΕΥΧΑΡΙСΤΟΙ

INNOCENTIE ET
DULCITUDINI
FILIO QUI VIXIT
ANNU UNU MENS--
DIES VIII PAREN-
TES FECERUNT.

BONIFATIUS QVI VI-
XIT ANNIS XIII ET
IIES POSITUS IN BI-
SOMUM IN PACE SI-
BI ET PATRI SUO.

TEODOTO BENEME-
RENTI Q. VIXIT AN-
NIS XXXVII MES.X.D.
XX.

FELICITAS SIBI ET
VIRO SUO IN PA-
CE.

ILARA III IDUS OC-
TOBRES DEFUCTA
ES IN PACE

MARCELLINA
IM. P.

EUTYCEI
BENEM
MERENTE

MARTI
NE ET AN
GELUSA
BIBATES

ISPE TI
MARITUS
ET MATER
FECERUNT

SEVERINE FILIÆ BE
NE MERENTI FECI QUE
ISTETIT IN SECULO
ANNIS NII E DIES NX

Duas itidem , quæ sequuntur , inscriptio-
nes plane memorables , à Io. Severano
post Bosii obitum repertas , hic inseri æ-
quum fuit .

Alexan-

ALEXANDER MORTUS
 NON EST SED VIVIT SU-
 PER ASTRA ET CORPUS
 IN HOC TUMULO QUI-
 SCIT VITAM EXPLEVIT
 CUM ANTONINO IMP.
 QUI UBI MULTUM BE-
 NEFICII ANTEVENIRE
 PREVIDERET PRO GRA-
 TIA ODIUM REDDIT GE-
 NUA ENIM FLETNS VE-
 RO DEO SACRIFICATU-
 RUS AD SUPPLICIA DU-
 CITUR O TEMPORA IN-
 FAUSTA QUIBUS INTER
 SACRA ET VOTA NE IN
 CAVERNIS QVIDEM SAL-
 VARI POSSIMUS QVID
 MISERIUS VITA SED
 QVID MISERIUS IN MOR-
 TE CUM AB AMICIS ET
 PARENTIBUS SEPELIRI
 NEQVEANT TANDEM IN
 COELO CORUSCAT PA-
 RUM VIXIT QUI VIXIT
 IV. X. TEM.

Ex quo sane sepulchrali lapide acerbissimam
 istorum temporum calamitatem haud obscuris
 descriptam notis legere licet, quæ Christianos
 à Cœmeteriis, à cœtu, ab altari, à sepulchro
 procul arcebat, quin ex ipso terrarum orbe ex-
 torres fecerat, cum nec inter vivos agere, nec
 inter mortuos inferri iisdem facultas suppeteret.
 Hinc insuper obduratam adversus infötes Chri-
 stianæ fidei sectatores Romanorum Principum
 sævitiam cognosse datur, qui in eosdem sævi-
 re, & odium pro gratia reddere, ut Deorum
 cultui prospiccerent, pietatem arbitrabantur; ut
 illud nimirum Christi oraculum adimplerent:
qui vos occidet, obsequium se præstare Deo arbitrabitur. Sed & invicta interim Christianorum
 cuiusvis ætatis & conditionis pro tuenda fide
 constantia hic præclare elucefecit: ipsimet quippe
 adolescentes vitam, quam, ut ait Ambrosius,
 nondum hanferant, ac si jam vita perfun-
 eti, libenti animo profundebant, lucrum mori pro
 Christo arbitrantes. Id quod altera hæc pariter
 inscriptio edocet:

TEMPORE ADRIANI IM-
 PERATORIS. MARIUS A-
 DOLESCENS DUX MILI-
 TUM QVI SATIS VIXIT
 DUM VITAM PRO CHOC-
 CUM SANGUINE CON-
 SUNSIT IN PACE TAN-
 DEM QVIEVIT BENEME-
 RENTES CUM LACRI-
 MIS ET METU POSUE-
 RUNT I D. VI.

Denum iisdem in Cœmeteriis, inferiore videlicet, ac superiori, innumera fere cubicula adnumerantur, & nonnulla ex his in formam satis amplam, quædam vero in perangustam admodum concinata, singula autem ut plurimum dealbata, ac fornicibus desuper instructa subsistunt. In aliquibus ferrum adhuc videre est, ex quo lucernæ ad lumen refundendum suspendebantur. In plerisque ex dictis cubiculis imicum arcuatum monumentum apsidis instar, in singulis parietibus aptatum suspicitur, & alia quamplura hinc inde de more excisa iisdem in parietibus sepulchra patent, quorum unum alabastrite striato exornatum contemplari licuit. Complura item cubicula multipliciter picturis exulta, nec non monumenta quædam arcuata ibidem conspicuntur. Ex quibus nonnulla in Lectoris gratiam apposita paucis nunc describemus.

CUBICULUM PRIMUM COEMETERII S. CALLISTI, &c.

Cubiculum istud binas simul fere junctas apsides continet, quæ ab invicem exiguo duntaxat tholo secernuntur. In qualibet vero apside bina potissimum monumenta arcuata; & in altera bina in arcæ similitudinem lateritia monumenta existunt, quæ ad prædicta arcuata superius

pertingunt, ac marmore, ut ex fragmentis ibi derelictis appareat, obducta erant: eum autem in modum disposita sunt, ut sub ipsamet apside altare quoddam effingere videantur; ex quo conjicimus, veneranda insignium ibidem Martyrum corpora condita olim fuisse: supra quæ codem in Altari sacrosancta à priscis illis Christianis mysteria de more peragerentur.

Ptæter arcuata isthæc quatuor monumenta, ac bina lateritia, tredecim ibidem monumenta hinc inde in topho excisa, forma quidem satis oblonga, adnumerantur. Porro cubiculi hujus latitudo ab una ad alteram apsidem, palmis 25 constat, & ab ingressu utraque inter latera palm. 20, à pavimento vero ad tholum altitudo palmos circiter 18. præ se fert. Ipsius ostii altitudo cubiculi mensuræ respondet, latitudo vero palmis 4. & profunditas, ut conjicere licet, palmis circiter 8 concluditur. Cubiculum vero, quod in topho ipso excavatum est, calce in præsens obductum, atque dealbatum, & quamplurimis excultum picturis suspicitur: quarum, ptæter ipsius Cubiculi ichnographiam, duæ potissimum Tabulæ Lectori dehinc ob oculos ponuntur.

Explicatio literarum in figura Cubiculi I.

A. Osti.

A. Ostium, per quod ingressus in cubiculum olim patebat, per quosdam gradus meridiem versus, qui terra saxisque in præsens obstruti sunt.

B. Apsis primaria, quæ dextrorsum intrantibus occurrit, cum picturis, quæ tabulâ prima exhibentur.

C. Apsis altera, è conspectu superioris, qua ad lœvam ingressus in cubiculum pater, cum figuris, quæ tabula secunda exprimuntur.

D. E. F. G. Quatuor monumenta arcuata, quæ sub utraque apside existunt, bina sub quilibet, videlicet D. E. sub apside C; & F. G. sub apside B.

H. Imagines & figuræ, quæ in apside C conspicuntur, quas alioqui tertia tabula continet.

I. Imagines ac figuræ, quæ in apside B existunt, tabula quarta comprehensæ, ut & K. L. M.

N. Murus ab uno ad alterum cubiculi latus protensus sub apside B.

O. Bina monumenta lateritia in arcæ similitudinem cum operculis è marmore, sub apside B.

P. Tredecim monumenta vulgaria oblonga hinc inde in topho excisa.

TABULA PRIMA.

Imagines hæ in apside, qua quis dextrorsum ingreditur, conspicuntur; Christi nimirum Domini in medio reliquorum considentis; quæ quidem, ut nonnulli arbitrati sunt, eundem Dominum suos edocētem Apo-

stolos repræsentat, cum præsertim aliæ ibi ad numerum duodenarium imagines exhibeantur: at cum binæ eorum viros quosdam sedentes, reliquæ vero stantes alios præ se ferant, ejusdemque Christi Domini facies pubescentem adhuc æstatem referat, credendum potius est, cundem in Templo inter Doctores medium sacris de rebus differentem ejusmodi habitu præmonstrari.

TABULA SECUNDA.

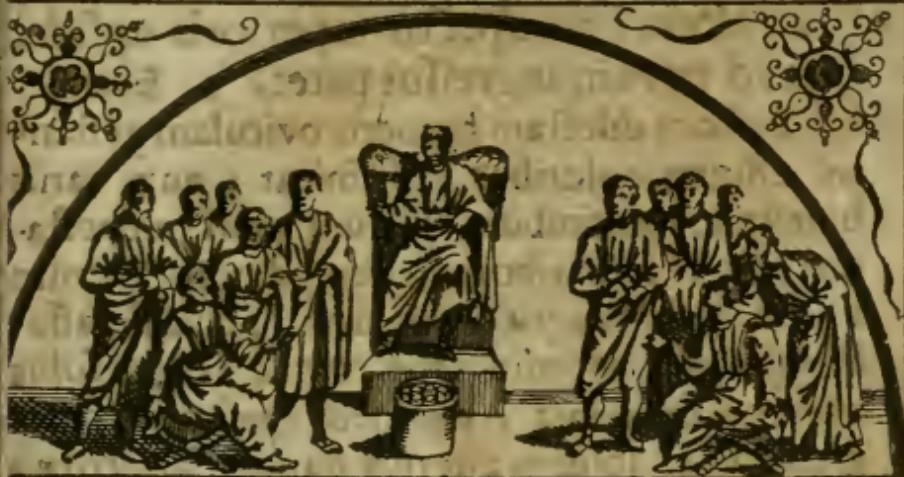
In altera è conspectu superioris apside, qua ad lævam ingressus patet, i. Evangelici Pastoris dilectam humeris oviculam gestantis effigies coloribus exprimitur; quæ variis hinc inde imaginibus, quatuor anni tempestates præ se ferentibus, circumdatur. Etenim i. A dextris agricola quidam, penicillo affabre effictus, apposito igne, atque arbore foliis omnino denudata, hyemem symbolice designat. ii. Ibidem alterius quoque agricolæ, altera manu cornu quoddam pomis refertum, altera uavarum racemum gestantis, imago tempus autumnale indicat. iv. v. A sinistris vero duorum pariter agricolarum effigies, quorum alter frumentum falce resecat, alter rosas è cespito manu carpit, æstivi ac verni temporis symbola prænotant.

Cubiculi insuper ultimi iconem sub jungimus, quod in superiori Cœmeterio, à cæteris longo dissitum, conspicitur.

CUBICVLUM PRIMVM
COEMETERII SANCTI CALLISTI PAPAE
ET ALIORVM SANCTORVM MARTYRVM
VIA APPIA ET ARDEATINA.

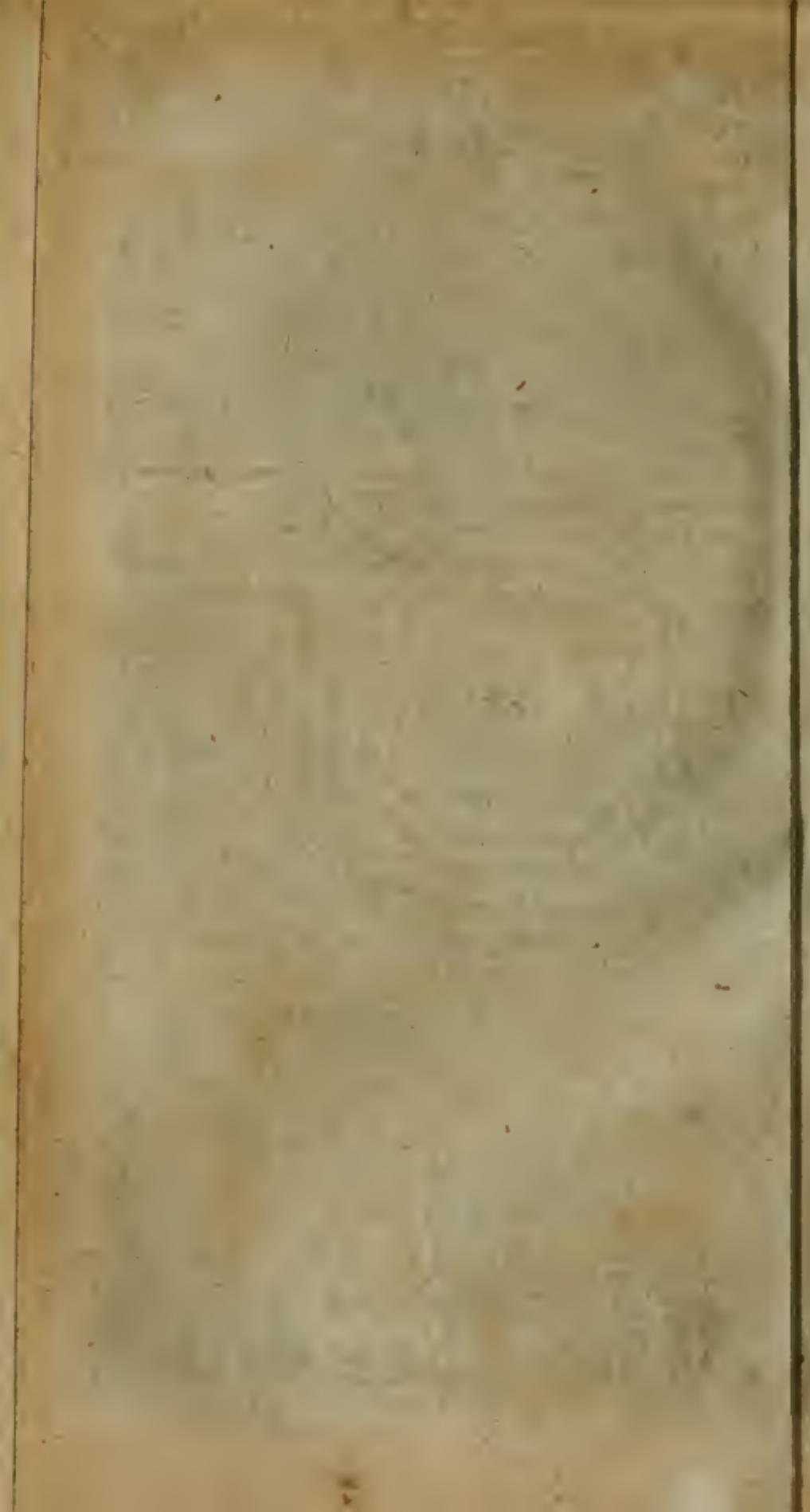

LEVL A PRIMA CUBICVLI PRIMI COEMETERII SANCTI CALLISTI PAPAE ET ALIORVM
SANCTORVM MARTYRVM VIA APPIA ET ARDEATINA.

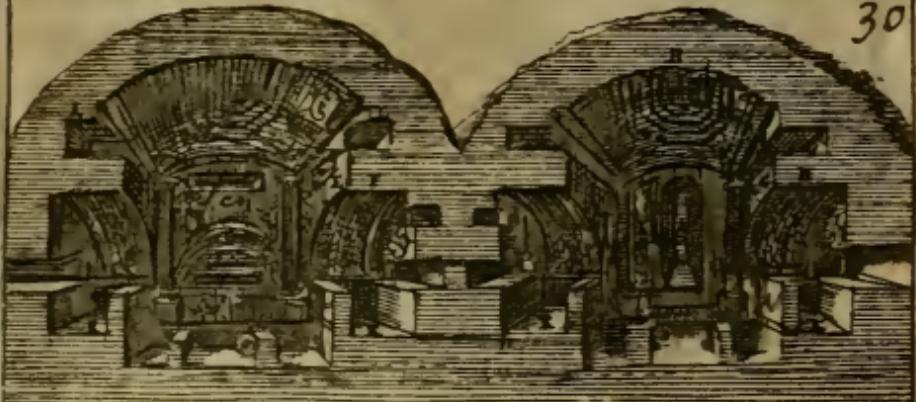

LEVL SECUNDA CUBICVLI PRIMI COEMETERII SANCTI CALLISTI PAPAE ET
ALIORVM SANCTORVM MARTYRVM VIA APPIA ET ARDEATINA.

CUBICVM QUARTVM ET ULTIMVM COENÆ TERII SANCTI CALLISTI PAPÆ
ET ALIORVM SANCTORVM MARTYRIVM VIA APPIA ET ADRINATINA

30

20
CUBICULUM QVARTVM
ET TUNICAE COMPTERII ET CAVITATI
E. FORTIS CUPIDIS, IN CAVAS MOCQVAD
EO CIVIS DANTIN AVITUR
A. PATER PONTIFICIS CONFIDENTIA
D. MONSIEUR DE LA CHAISE
B. MONSEIGNEUR DE L'ESPAGNE
A. TUDOR OF ENGLAND, OR HENRY
X. GERMANY, OR THE HOLY ROMAN EMPIRE

CUBICULUM QUARTUM ET
ULTIMUM COEMETERII S. CALLISTI.

Explicatio literarum. A. Ostium Cubiculi, è cuius fornice, qui sphæricæ est figuræ, depictæ binæ dextera ac sinistra lucernæ veluti dependent.

B. Fornix cubiculi, in cuius meditullio imago Christi Domini visitur.

C. Paries primarius è conspectu ostii, picturis exornatus.

D. Monumentum arcuatum picturis conspicuum, quod in prædicto pariete è regione ostii situm est.

E. Paries ad dexteram ingredientis, depictis quoque imaginibus adornatus.

F. Monumentum arcuatum picturis ornatum, quod in prædicto pariete existit.

G. Paries ex adverso alterius jam dicti, qui ad levam intrantibus occurrit.

H. Monumentum arcuatum, picturis excultum, quod in pariete sinistro conspicitur.

I. Imago quæ in pariete, cui ostium ineft, cernitur.

K. Quatuor monumenta arcarum in speciem in pavimento effossa.

L. Monumenta vulgaria in topho excisa.

Cubiculum hoc quadratæ formæ est; altitudinis palmorum 13, cum dimidio, longitudo palmis 14 protenditur. Portæ vero altitudo palmis novem cum dimidio constat, latitudo tribus, profunditas octo cum dimidio. Alicrum adinstar in topho

excisum est, gypsoque & calce dealbatum, picturis itidein, uti jam dictum, ac historiarum imaginibus undiquaque conspicuum redditur: quarum quidem præcipuae sunt istæ:

- I. Veneranda Christi Domini imago.
- II. Deiparæ Virginis, Christum infantem sibi gestantis.
- III. Moysis petram virga percutientis.
- IV. Orpheus lyram manu pulsans, quem omnis generis belluæ alitesque, dulcisono cantu illectæ ambiunt.
- V. Noæ in arca inclusi imago, & columba cum olivæ ramusculo ad ipsum redeuntis.
- VI. Resuscitatio Lazari.
- VII. Elias, qui igneo curru in cœlum rapitur.
- VIII. Daniel inter Leones.
- IX. Moyses calceamenta solvens.

Cum igitur exposita hactenus toto animi studio, ac mira pariter oblectatione Boëlius contemplatus fuisset, devotione permotus, alios porro ad idem Cœmeterium aditus perquisivit; quos tandem & feliciter adinvenit: è regione videlicet aditus hactenus descripti, intermedia, quæ ad D: Sebastiani Ecclesiam ducit via; ubi ad lævam progredivens, haud procul ab eadem Ecclesia scrobem conspexit; quam nulla interposita mora ingressus, alteram ibi ejusdem Cœmeterii partem oculis assecuratus est, quæ itidem ad Viam Appiam, & Urbis mœnia protenditur; & ambitu

qui-

quidem non minus amplio, quam descri-
ptum supra Cœmeterium, conſtat, ean-
demque prorsus faciem intuentibus præ
ſe ferre videtur.

In hoc autem præcipue complura qua-
dratæ formæ foramina, ad lumen defuper
excipiendum refundendumque disposita
videre eſt. Pluribus vero in locis, novis
solidisque muris, arcubus insuper, qui ful-
cimento deferviunt, instauratum eſt. Mul-
tiplices ibi ſemitæ, altæ quidem atque ob-
longæ, ut reliquis in Cœmeteriis, conſpi-
ciuntur. Plures item cryptarum ordines
continentur, quibus bina ſubinde Cœme-
teria, unum ſcilicet alteri, ſubſternuntur.
In his ſepulchra in topho de more aptata
humanis oſſibus ſcatent; operculis inte-
rim omnino ablatis atque confractis: un-
de ſepulchrales pariter tituli, qui quondam
ibi legebantur, maximo antiquitatis detri-
mento periere.

Verum dum quodam loco terra ad viam
aperiendam ſuffoderetur, alia ſemita, exi-
tu tamen carens, adinventa eſt, in qua in-
tegra ſexdecim ſepulchra præter exploran-
tis ſpem latebant: in iis vero tituli ſeu de-
functorum ibi quiescentium ſingillatim
nomina, quæ ſequuntur, calci impressa le-
gebantur: ALEXANDER. DIODORUS.
FLAVIANUS. QUIRINUS. FIRMUS. ZO-
TICUS. FAUSTUNUS. MACARIUS. Ti-

MOTHEUS. HYACINTHUS. IRENEUS. PAULUS. MARCUS. MARIANUS. EMERENTIANA. THEODORA. CYRIACUS. PAVOLINA. Ex his postrema duo in semita alteri proxima adinveniri contigit. In singulis autem tumulis istis palmarum ramos calce effictos itidemque impressos videre erat.

Quamobrem, cum isthæc certissima utique martyrii symbola extiterint, Romanus Pontifex, qui tunc temporis Ecclesiæ præerat, reseratis sepulchris, corpora inde decenter extracta, tanquam nobilissima Christi Martyrum pignora, ad principes viros ac magnates, hæc eadem, velut quid omni pretiosius auro ab Apostolica Sede ultro enixeque postulantes transmisit; & in primis augustissimæ Hispaniarum Reginæ, ac in Neapolitano regno. Proregi, aliisque præclari nominis Christiano in orbe proceribus sacerorum pignorum munera pari munificentia elargitus est: quibus subinde, ad beatorum Martyrum gloriam late propagandam permultæ ubique terrarum Ecclesiæ auctæ atque cumulatæ fuerunt.

Hoc item loco, dum humus aliquando effoderetur, qua desuper ingesta quoddam penitus cubiculum operiebatur, sepulchram mormorem lapidem adinveniri contigit, quem apud se Bosius studiose

reservandum curavit; cuius hic quoque iconem contemplandam subjicimus.

Illud præterea à nobis adnotandum hic est, quod piam antiquorum, nec unquam satis laudandam Christianorum consuetudinem edocet ; in singulis fere hujus Cœmeterii monumentis, paucis admōdum exceptis, consueta orthodoxæ religionis signa atque indicia, certis characteribus expressa conspici : sacrosanctum videlicet ac venerandum Christi nomen binis duntaxat Græcis literis exaratum : cruces præterea , atque palmarum ramos effigētos, annulos eburneos , lucernas fictiles : vitrea item vascula, nec non fictilia. Signa autem ista formæ potissimum hujusmodi sunt.

Complura vero Cœmeterium isthoc cubicula continet, quorum quædam satis ampla sunt, nonnulla columnas quoque in ipso topho excisas una cum epistylis affabre elaboratis dealbatisque intuentium oculis exhibent. In his apsides duntaxat, & arcuata monumenta miro artis studio ingenioque confecta contemplari datur; cæterum picturarum in eisdem ornatus, ut & in reliqua hujus Cœmeterii parte, desideratur. Unicum tamen in toto Cœmeterii circuitu cubiculum extat, quod olim picturis ornatum erat, quæ postmodū, sepulchris ibidem excisis, magna quidem ex parte deletæ, aut certe labefactatæ sunt.

Alteram porro Calliliani Cœmeterii partem cum indefesso pede perquirere Bosius non destitisset, sua tandem haud spe frustratus peroptatum ejusdem aditum quandam apud vineam reperit, Via nimirum Appia, ad dexteram partem, versus D. Sebastiani ædem progrediendo, quæ ad Marganę olim familiæ ditionem spectabat. Hunc igitur Cœmeterii sinum haud satis amplum festinanter ingressus, nonnulla in eis cubicula, picturis tamen destituta, conspexit, monumenta vero quamplurima, titulis alicubi Græco, Latine alibi

alibi idiomate, ipsi calci impressis, prænotata: quicum nil admiratione ac Lectoris studio dignum præ se ferant, suis eosdem tenebris ac silentio reliquentes, alias interim subjungimus

Sepulchrales inscriptiones ex diversis Cœmeteriis:

Neque enim studiosum Lectorem latere volumus, alia quamplura beatorum Martyrum pignora ex præmemorato Callisti Cœmeterio, & ex variis item aliis, non multis abhinc annis, perscrutantium studio in lucem venisse; quæ condigno honoris cultu excepta, præcipuas Urbis, ac Orbis terrarum Ecclesiæ illustrarunt. Horum igitur sepulchrales titulos, à Jo. Baptista Maro Ecclesiæ S. Angeli in foro piscium Canonico studiose collectos merito hoc loco contemplandos proponimus.

*Ex Callisti Cœmeterio erutus est die
6. Novemb. 1638.*

Ἐ ΚΑΛΑΝ ΝΟΕΝΒ.
 Ε ΚΟΙΜΗΘΗ
 ΓΟΡΓΟΝΙΣ ΠΑΣΙ ΦΙΛΟΣ ΚΤ
 ΟΥΔΕΝΙ Ε ΧΘΡΟC.

Quod

Quod latine redditum sic sonat:

QVINTO CAL. NOVEMB.

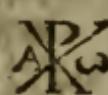

HIC POSITUS EST AD
DORMIENDUM GORGONIUS
OMNIBUS AMICUS ET NEMINI
INIMICUS.

VICTOR ERIT IN PACE
ANNORUM XIII. KAL.
AUGUSTAS

DIGNÆ BENEMERENTI
COMPARI MERCURIÆ QUÆ
VIXIT ANNIS P. M. XL. SINE
ALIQUA QVERELA DEP. XVI
KAL. NOV. HEROS FECIT SIBI
ET COMPARI SUÆ

Die 24. Junii 1639. cum vasculo
sanguinis.

ACATHYM FILIO REST.

MER-

MERCURIUS

CVM DVOBVS.

EULTERA EPACE

Die i. Julii 1639.

cum vasculo sanguinis.

GEMINÆ CONJUGI SEVERUS

QVÆ VIXIT ANNOS XX.

MENSES DUO QVÆ FECIT

CUM MARITO ANN. II.

Ex Cœmeterio S. Saturnini Via Salaria

cum vasculo sanguinis.

LEONTIA DEPOSITA X. KAL.

SEPTEMB.

Cum vasculo item sanguinis.

I.P. ΟΚΣΤΑΚΙΟΣ---

Latine antem,

SACERDOS EUSTACHIUS.

*Ex Cæmeterio Ostriano 1643.
Vasculum etiam cum sanguine illi appo-
situm erat.*

PRIMITIUS IN PACE QVI POST
MULTAS ANGUSTIAS
FORTISSIMUS MARTYR
ET VIXIT ANNIS P. M.
XXXVIII. CONJUG. SUO
PERDULCISSIMO BENEMEREN-
TI FECIT.

*Vasculum cum sanguine illi adstebat.
P. C. NUNDINATI FILIO
INNOCENTISSIMO.*

*Vasculum quoque cum sanguine apud
hanc inscriptionem repertum fuit.*

NIMIUM CITO DECIDISTI
CONSTANTIA MIRUM
PULCHRITUDINIS ATQUE
IDONITATI QVÆ VIXIT ANNIS
XIII. MEN. VI. DIE. XVI.
CONSTANTIA IN PACE.

Cum vasculo sanguinis.

MIRÆ INNOCENTIÆ ANIMA
DULCIS EMILIANUS QUI
VIXIT ANNO UNO MENS. VII.
D. XVIII. DORMIT IN PACE.

P BERNACLATE IN PACE
* QVÆ VIXIT ANNIS LXXXV.
MENS. DUO JUSTISSIMUS
CUM ACAPENT UXORE SUA
ET SORORE PRIMA MATRI
MERENTI FECERUNT
DEP. XIII. KAL. AUG.

Ex Callisti Cœmeterio.

Vasco cum sanguine apposito, & co-
lumbalapiði insculpta.

EPIPODIUS ET AMONIA
PARENTES DOMITIO FILIO.
BENEMERENTI QUI VIXIT
ANN. VIII. MENSES XI. DIES
III. DECESSIT VII. IDUS
OCTOBRIS IN PACE.

Vasculum cum sanguine apud hanc inscriptionem repertum.

LEGURA RESTITUTA VIXIT
ANNOS XV. BIRGO DECESSIT.
IN PACE.

Sub hac inscriptione Pastor Evangelicus
cum ovicula in humeris scul-
ptus extat.

MELITI IN PACE.

Inscriptio cum vasculo sanguinis, &
Columba.

ANASTASIUS QUI BIXIT
ANNOS TRES.

ABUCCIA POLLO ET ABUCCIA
ADAUCTA.

**Ex Cœmeterio Calepodii cum vasculo
sanguinis.**

JULIVS VERNIS VENVSTVS
QVI VIXIT ANNOS XXI. ET
MENSES X. DEPOSITVS BIRGO
SVPER SE IIII. KALENDAS
SEPTEMBRES.

Ex Cœmeterio S. Saturnini Via Salaria.

Huic inscriptioni bina vascula cum
sanguine apposita reperta fuere: sacrū
vero corpus in sculpbro frondibus
(lauri, ut creditur) coopertum erat.

**PROSPERO INNOCENTI
ANIMÆ IN PACE.**

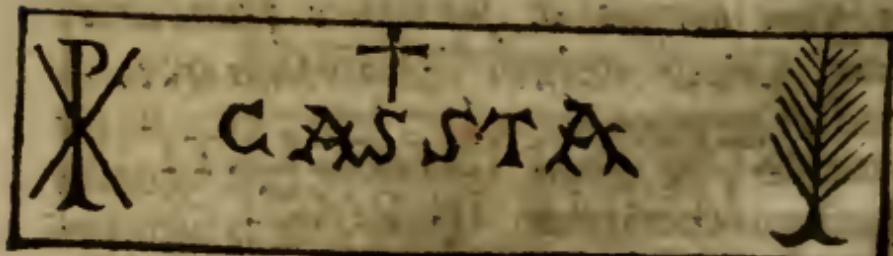
Ad hunc quoque lapidem vasculum cum
sanguine erat: illi autem cultrum cum
pectine, atque alio instrumento ferreo
insculptum videre est.

VITALIANUS QVI VIXIT ANN.
XIII. ET. MEN. IV. PARENTES
FILIO BENEMERENTI
SEPULTUS EST IV. KALENDAS
NOVEMBR.

*Ex Cœmeterio Callisti cum vasculo
sanguinis.*

IN PACE AMMÖNIUS VICTOR
QVI VIXIT ANNIS XVIII. MEN.
V. DEFUNCTUS EST XIII. KAL.
OCTOB.

Præter recensitos hæc tenus alii item
sepulchrales tituli in Autoris opere legen-
di offeruntur, ab Illustriss. Marchionissa
Angeella eidem communicati, nec non
alii insuper, ab Illustriss. Felice Ronda-
nina multis impensis, magnoque labore
collecti; ex quibus sequentes interim ap-
ponere libuit.

Speciosus iste titulus, qui *Castæ* nomine
inscriptus legitur, è Callisti Cœmeterio
una cum ejusdem corpore à perscrutanti-
bus eritus, consueta Christianæ religionis
signa, sacrosanctum videlicet Christi no-
men, Græcis literis de more expressum;
palmam iterum à latere, velut nobilis mar-
tyrii indicem præ se fert. Unum porro,
quod in cæteris Christianorum sepulchris,

præ-

præterquam in splendidioribus, raro videre est, sacrofæctum scilicet vivificæ Crucis signum supra nomen exsculptum cernitur. Ac si tumulata ibidem cum Apostolo hisce vocibus exclamet : *Absit mihi gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Et iterum : *Hos autem gloriari oportet in Cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus, cura & resurrectio nostra, per quem salvati & liberati sumus.*

Crux igitur Christianorum tumulis affixa futuræ resurrectionis ac felicitatis symbolum est, uti Christus illis apud oannem verbis testatus est : *Exaltari portet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Crucis etenim signum jam olim a-ud Ægyptios inter hieroglyphica signa extitisse, & vitam venturam præsignasse Cusfinus confirmat. Quin Crucis signum itæ symbolum extitisse, apertis apud Ezechielem Prophetam verbis, Deo præmonstrante, edocetur : *Omnem, inquit, per quem videritis signum H, ne occidatis.* Crux igitur fidelium frontibus insculpta ladium procul arcet, tumulis affixa mortuam effugat, & animabus salutem, ac penitentem vitam comparat, juxta id, quod Cyprianus edifferit : *Quod in signo Crucis uis sit omnibus, qui in frontibus notentur,*

apud Ezechiem dicit Dominus : Notat signum super frontes. Item in Exodo Deus. Mose : Et erit sanguis in signo vobis super domos , &c. Jure igitur Crucis signum Christianorum interdum sepulchris ad resurrectionem contestandam affixum est ut enim Augustinus ait ; Si sancta Crux elevata non esset, Christianus populus in aeternum periret. Hinc tam familiariter Christianis Crucis signum jugiter extitit , ut vigilantes , vel dormientes hoc potissimum signo praemuniri consueverint , iusta id quod olim Prudentius cecinit :

Fac tum vocante somno
Castum petis cubile,
Frontem locumque cordis
Crucis figura signet.
Crux pellit omne noxium.

Christiani igitur ipsomet signo , quo tam familiariter , dum viverent , utebantur in Coemeteriis pariter dormientium instar locati , sua praemuniri sepulchra voluere qui proinde mos haud immerito hodieque in Ecclesia servatur.

CHS VWP SHAYVG VANAHE PYP SHV SHV
AATV9 TT P OPHSE CVM IAMHNHRTUTA
OvhE QVR THPTTARE
Hy ophnlaapchaadaφecht

Primo quidem titulus iste , characteribus

ut appareat, barbaris, vel certe mixtis inscriptus hunc in modum legendus est: *Hic Gordianus Galliæ Nuncius jugulatus pro fide cum familia tota, quiescunt in pace, Theophila ancilla fecit.*

Sepulchralis autem hic lapis, qui victri-
cem palmam præfert, è Cœmeterio S. A-
gnetis Via Nomentana erutus, & *Gordi-
ani* titulo prænotatus, eundem insignio-
rem quempiam virum fuisse docet, qui
totius Galliæ Romanum apud Imperato-
rem Nuncii munus obiret. Enimvero
quid *Nuncii* nomen & quid munus itidem
præ se ferat, incompertum nobis est, cum
apud scriptores ejus mentio parum usu ve-
niat. Interim ex eo, quod una simul cum
tota familia eundem pro fide jugulatum
fuisse describatur, afferendum profecto
videtur, publicum aliquod, atque con-
spicuum munus Romanos apud Impera-
tores illum exhibuisse; cui, quæ sola su-
perfuit, ancilla sepulchrum pariter acti-
tulum hunc ad perpetuam memoriam po-
suit.

Marmoreæ autem hujus tabulæ pars
altera, quæ literarum notas præferebat,
ipso cum Gordiani corpore in Galliam
avecta est; relicta est hæc, quæ proxima
corpori hærebat: ut Nuncius nimirum
cum titulo rei bene gestæ rediret in patri-
am; Romæ facti memoria duraret.

Porro Gordianum hunc , sub Nunc nomine , vel pro aliquo publico negotio Galliis ad Imperatorem tanquam Legatum seu Oratorem transmissum quidam arbitrantur , quod quidem negotium tui maxime urgeret ; vel certe , quod Agent vicem pro Galliarum Regno obiret ; ac cum tunc potissimum temporis Gallia belis perturbaretur , vel Praeses novam al quam Christianis persecutionem moliretur , Gordianum istum ad agendum pro Regno , vel pro sedandis bellorum tumultibus , vel pro reprimenda persecutione acturum in Urbem advenisse , re autem infecta pro laboris praemio martyrii param accepisse .

SIC PREMIA SERVAS VESPASIANE
DIRE
CIVITAS UBI GLORIE TUE AUTOR
PREMIATUS ES MORTE GAUDENT
LETARE PROMISIT ISTE DAT KRISTUS O
MNIA TIBI QVI ALIUM PARAVIT THEATRUM
IN CELO.

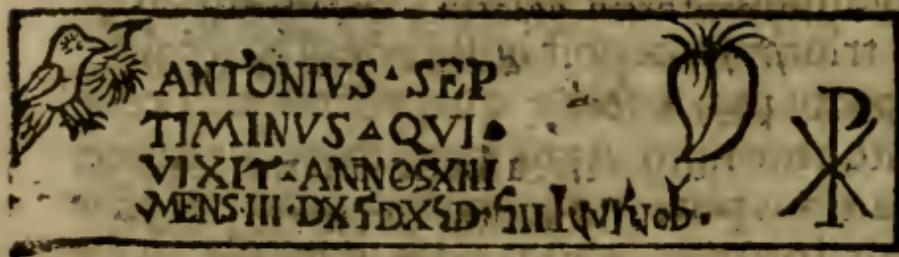
Sepulchralis iste lapis , notatu utique dignum præ se titulum ferens , ex Coemeterio itidem D: Agnetis Nomentana Vi erutus , accutatam quandam ac maturam in perscrutando indaginem prærequirit

E

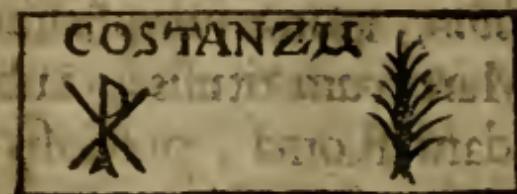
Et quidem, ut totius tituli summa Lectio-
i innotescat, Gaudentius hic theatri alicu-
us ex ædificandi auctor extitisse perhibetur,
quod sub Vespasiano Augusto excitatum est,
uit tanquam illustris fabricæ architecto, civi-
atem aliquam dono se daturum ille pollicitus
uerat, verum re perfecta, velut Christianus
ipud Imperatorem delatus, martyrium pro-
mercede sortitus est, ad quod ipsa tituli con-
lusio alludere videtur.

Verum quum circa hanc enarrationem
sta non levis difficultas occurrat; quod
mirum sub Vespasiano, ut, & Tito ejus
dio Imperatoribus, tanquam mitis ingenii
rincipibus, nulla contra Christianos
ersecutio excitata fuit, vero simile vide-
tur, de Domitiano potius, Vespasiani fi-
o, & Titi fratre titulum hunc loqui,
uipe qui & ipse Vespasiani quoque no-
tine, ut ex numismatis patet, nonnum-
quam appellatus est. Potuit igitur Domi-
anus theatrum aliquod aut in Urbe in-
aurasse, aut alibi rexisse, cui operi ejus
issu Gaudentius iste præfectus fuerit,
agnis illi pro mercede propositis præ-
iiorum largitionibus, quod civitatis dono
imulandus foret: at odium pro gratia
ndem recepit, delatus enim ut Christi-
nus, martyrio affectus, nobiliori in cœ-
theatro auctus est. Valde interim do-
ndum, nullam annorum rationem ex

ipso titulo deprehendi posse ; ac fortasse numisma aliquod intra sepulchri urnam à Christianis illatum temporum indicium præferebat , sed effosorum incuria , an avaritia potius auro furtim sublato , lumen duntaxat ac lapidem relinqui contigit .

Antonii hic Septimi titulus è Coemeterio Prætextati erutus , brevem vitæ periodum , (annorum duntaxat 13) sed amplius martyrii coronam meritis ejusdem præfert . Illustratur enim lapis columbae palmarum deferentis imagine , & sacrosanctum Christi nomen consueto mote expressum exhibet : cordis insuper interiectu lineas subdivisi effigie ex quo summum marum radii prodeunt , contemplandam exhibent quod quidem ad amoris præcipui , sive quo is à parentibus diligebatur , sive quo in Deum suum ipse ferebatur , significacionem appossum fuit .

Con-

Constantii titulus in Callisti Cœmeterio una cum ejusdem corpore adinventus, martyrii symbolo, id est, victorialis palmarum ramo, & sacrosancto Christi nomine, cuius gratia ille martyrium subiit, decoratur. Jure autem merito antiqui Christiani Martyrum sepulchris Palmane insculpere consueverunt, victoriam enim ac triumphum post hostes devictos palma aspectu præ se fert: quapropter justi, qui ante thronum Agni consistunt, palmas manibus præferre leguntur. Post hæc, inquit Joannes, vidi turbam magnam, quam numerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis,stantes ante thronum & in conspectu Agni, imicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Uti enim victoribus terrenis palma post superata laborum certamina debetur; ta & Martyribus ipsis, qui de tyrannis, ac artareis hostibus, Christum palam confiendo, victoriam retulere, nobilis triumphi palma posteriori jure aptatur: unde & sic singulis hac communi phrasi Ecclesia itatur: *Martyris palmam adeptus est.*

Atque hujusmodi quidem sepulchribus lapidibus, quin triumphalibus beatorum Martyrum titulis, Subterranea quondam Roma, pretiosiss veluti.

gemmarum lapillis, non tam sternebatur, quam illustris reddebatur, magis utique, quam antiqua olim heroum suorum statuis, debellatarum provinciarum triumphis, ac hostium denique trophæis pariter ac spoliis cunctuata atque nobilitata fuerit. Id quod vel ex eo convinci datur, quod cum tot Martyrum corpora, & tot sepulchrales eorundem tituli è Cœmteriis Urbis Romæ hucusque in lucem prodierint, novo tamen ac mirando prodigio sacros hosce thesauros haud unquam effodiendo eruendoque exauriri ac deficere contingat, sed quotidie, quod recens inde effodiatur, quod eruatur, Urbi pariter ac Orbi, nullo prorsus interveniente decremento, suppetat.

Unde, dum à multis hucusque annis pii quique ac erudit viri operam & studium iisdem lapidibus ac titulis sepulchralibus acquirèndis certatim impendere non desisterunt, factum est, ut Romana passim Musea lydiis istis (ut ita dicam) lapidibus referta venerandam ipsius antiquitatis faciem, nec ullo unquam tempore oblite-

ran-

randam memoriam cunctis vel digito demonstrare valeant. Nam ut assidue aurum, quod in imis terræ visceribus latet, avara hominum manus requirere ac ferro perscrutari non desinit; certe haud minus curiose devota Christianorum pietas intra subterraneæ Romæ viscera, antiqua Christianitatis vestigia rimari jugiter institit. Quocirca lapides, quibus primævæ beataque Christianorum secula explorari datur, thesaurorum instar colligere, collectosque pari studio intra nobiles arcas, posteris transmittendi gratiâ, recondere consueverunt. Quin aurum & argentum prompte libenterque impenderunt, ut vel per exiguum ab effosorum manu lapidem referrent, & hac ratione recolendam Christianorum pietatem pariter & antiquitatem ab interitu vindicarent.

Hi quippe lapides (ut quod verum est, fateamur) fundamentales prorsus Urbis Romæ lapides sunt, quibus ipsa, vel dum spirituali in subterraneis speluncis constructione exædificari cœpit, è tenebris in lumen emersit. Et quidem, si ad lydios istos lapides, quibus aurea Christianorum gesta non minus, ac lutea sepulchra prænotabantur, mentis oculos convertamus, lutei profecto videbimus, qui Christia-

nām nunc fidem sectamur, si his, qui nos jam tempore præcesserunt, conferamur: vere etenim autēi, vere stabiles, ac marmorei quodāmmodo extitisse comprobantur, qui insestantium furori, constanti animo resistentes invicti pro Christo in acie perstiterē.

Quotus enim quisque præsentibus oratempora componens deplorandum illud Jeremiæ vaticinium adimpletum non probe intelligat? Quomodo obscuratum est, inquit, aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii? Ita plane ipsa nunc immutata rerum ac temporum facie, obscuratoque primævo morum Christianorum nitore, sepulchrales isti lapides, quibus antiqua Cœmeteria sanctuariorum instar decorabantur, dispersi passim conspiciuntur; etsi interim à fidelibus, veluti quid antiqua religione sacrum, condigno jugiter cultu habeantur, & super reliqua profanorum temporum, quæ supersunt, monumenta caput attollant; juxta id, quod Zacharias propheticō olim spiritu edixit: *Quia lapides sancti elevabūtur super terram.* Ita plane sepulchrales Cœmeteriorum lapides, qui beatorum temporum sanctitatem intuentibus ingerunt, pretiosis lapidibus longe anteferendi, eximo in lucem proiecti curiose ab omnibus suspiciuntur, & quot notis exsculpti sunt,

sunt, tot laudum præconiis in orbe terrarum extolluntur. Quapropter Subterra-
nea Roma lapidibus hisce, quibus primum
dia Christianorum manu exculta ac dedi-
cata est, apprime nobilitatur: muti
quippe lapides, quos hactenus memo-
ravimus, diserte ac fideliter antiquam
idelium pietatem vel mūtis, quos
præferunt, characteribus posteritati
indicant & loquuntur.

Quemadmodum autem Josue quoniam, Israelitarum dux, duodenos, quos è nedia Jordanis alveo lapides tulerat, ad perpetuum monumentum in Galgalis stauendos in hæc plane verba præcepit:
Quando interrogaverint vos filii vestri cras patres suos, & dixerint eis, quid sibi volunt apides isti? decebitis eos atque dicetis: Per irremum alveum transivit Israël Jordanem istum. Haud dissimili item ratione, cum or istos sepulchorum lapides ac titulos Christianorum quivis has paginas percurendo deprehenderit, semet ipsum subinde interrogans, quid lapides isti tam studiose collecti portendant? pro responso vel tacite curiosus speculator accipiet; Pa-
 entes nimis Martiorum Indices esse, Rubricasque Martorum, qui effuso pro Christo sanguine hujus vitæ callem feliciter pertransierunt.

Cæterum quum eximius sacræ antiquitatis cultor Lucas Holstenius, Basilicæ Vaticanæ Canonicus, complures itidem sepulchrales titulos, in Cœmeterio D. Agnetis Via Nomentana inter perscrutandum adinventos, è suo secretiori Museo, ubi diligenter asservabantur, huic operi communicare amaverit, eosdem quoque legendos huc apponi non minus opportunitum quam æquum videtur.

JANUARIUS LEONTIDI
COJVGE
IN PACE

AVR. CLEMENTINA.
L. PONTIO. EVGENIO
FILIO IN PACE.

SEPTIMVS
SIRICÆ. COJVGI.
IN PACE.

AQVILIÆ PRISCE.
IN PACE.

NYM.

ΝΥΜΦΙC ΕΝΘΑΔΕ
ΚΕΙΤΑΙ.

FELICISSIMA FILOMELO
CONJUGI
DULCISSIMO. QVI VIXIT
MECUM. ANNOS. TRES
M. OCTO.

ΛΕΙΒΕΡΕ ΜΑΞΙΜΙΛΛΕ ΚΟΙΟΥΓΕ
ΑΜΑΝΤΙΚΚΙΜ ΦΙΚΙΤ ΕΝ ΠΑΣΕ

DONATA NUNO SUO
TERTULLO
CUM FILIA IN PACE.

EUTYCHES SORORE PA-
TRICIÆ
BENEMERENTI Q. B. ANN.
XXX.

URBICO CESAVENTI
PATER FECIT

BINKENTI BITAΛΙC.
EIC IPHNHN.

AUSTER NIGROSE COJUGI
IN PACE

ÆLIUS ERMOCENES
BENEMERENTI

XPTCOGORONIT ETTXIANω
EN EIPHNH.

GRANIA BONA

AUR. DALMATIVS PATER
BENEMERENTI FECIT

XPTCOFONTAN EN EIPHNH

SPI.

SPIRITO SANCTO
INNOCENTI. QVI
VIXIT. AN. PL. M. III.

VINCENTIA. IN PACE

HERCULANUS. FECIT.
SIBI. IN. PACE

PAULINUS. ROMANO.
IN. PACE. QVI. VIXIT. ANN. III.
ET MENSIS. SEPTE

PENTADIUS IN PACE
DEPOSITUS. XIV. KAL. MAR.

B. M.
AURELIUS. FELIX FECIT AU-
RELIE. SABBATIE.
QVE. VIXIT.
ANN. II. M. VIII.
DD. XVI. DP. NONIS.
NOBENBRES.

DINDARUS. IN PACE

AU-

F AURELIA. FLORENTIA.
 L QVÆ. VIXIT.
 O ANNIS. XXXVIII. DIES XXV.
 E FECIT.
 C CUM. DIONISIO. ANNOS.
 A XVIII.
 E MENSES. VII. DIES. XIII.
 D. IDIB. AUG.

ΑΝΤΩΝΙ. ΣΥΝΒΙΩ. ΓΛΥΚΥ-
 ΤΑΤΗ. ΚΕ. ΤΕΚΝΩ. ΜΗΤΗΡ
 ΙΘΗCEN. ΜΕΤΑ. ΑΛΥΠΙΟΥ
 ΑΝΔΡΟC. ΕΑΥΓΗC. ΕΤΗ. ΕΙ-
 ΚΟΣΕΙ. ΚΕ. ΕΠΤΑ. BION. ΑΛ-
 ΟΥΑΙΩΝ. ΔΑTTI
 ΦΙΛΙΑ. ΒΑΡΗ. ΒΑΛΕΡΙ. ΕΠΙ-
 ΣΚΟΠΟΥ.

DULCISSIMO. FILIO. FAUSTINO
 PATER. SIBI. ET. FILIO.
 SUO. FECIT. QVI. VIXIT. ANN.
 D. LXVII. M. II. D. XVI.
 DR. XV. K. MAJAS. BENEMERENTI
 IN PACE.

Cæ-

CÆCINE. ALEXANDRO.
CONJUGI.
QUI. VIXIT. ANNIS. VIII.
MEN. VII.
DIES. XX. BENEMERENTI.
DULCISSIMO. FECIT.

LUXURI. IN PACE.

HIC. QVIESCIT. ZOEIAO ~~PS~~ PUER
QUI VIXIT. ANNOS. XX.
ET. DIES. VI. DEPOSITUS
IN PACE
VI. KAL. FEBRARIAS
DOMINIS NOSTRIS
FL. BALENTINIANO
CONSULIBUS.

CNISM. SUTORIS. ET
PELORINIS. CANTRICIS.
VIX. ANN. XXX.

ÆMI-

ÆMILIUS. ET. TIMOLEA. FECERUNT
FILIO. DULCISSIMO. QVI. VIXIT. AN. IIII
MENSIBUS. X. DIEBUS xxiii. REDDE
DIT XII. KALE. NOVEMBRI. IN. PACE.

OLIMPIUS. BIXIT. AN-
NOS. TRES. MENSES. UN-
DECI. DIES. DODECI.
IN. PACE.

KARITO. QVI. BIXIT. ANNOS. QVARA
CINTA. BONO. MARITO. BONE. MEMO-
RIE. QVI. FECIT. MECU. AN-
NOS. VIGINTI. OSSA. TUA.
BENE. REQVIESCANT.

CLAUDIANE BENE ME-
RENTI. QVE VIXIT AN-
NIS VIII. QVE DEFUN-
CTA. EST IDUS. JANU-
ARIS. PARENTES. FE-
CERUNT IN PACE.

Sed

Sed ut tandem ad Coemeterium Callistinum redeamus, multa quidem præmemorato loco religionis Christianæ signa ac symbola, globuli quoque, nōc non annuli, & id genusalia monumentis inserta conspiciuntur. Emanat quoque ibidem perennis ac limpidissimus aquæ fons, qui accederites, & inter excurrendum jam defellos anhelantesque mirifice recreat.

Reliquas demum Coemeterii ejusdem partes haud semel Bosius perlustravit, per multiformes aditus, quos in adjacentibus vineis reperit, iter sibi obvium patefaciens. Verum nullibi prorsus vel sepulchralium inscriptionum tituli, aut picturæ, vel aliud quid animadversione dignum secessi obtulit. Interim tamen de una hac regionem illam subterraneis ubique cryptis scatere, viarumque semitis, ac diverticulis redundare, quas etiam longo intervallo usque ad Templum B. Virginis Annuntiatæ, quod in patentibus circum agris conspicitur, protendi advertit: quo potissimum loco perantiqui cujusdam cubiculi vestigium, consuetamque in eo Pastoris evangelici extantem adhuc imaginem contemplandam assēcutusest.

Tandem, ut in celeberrimo hoc Callisti Coemeterio describendo perlustrando ve ad finem veniamus, haud pauci ibidem mar-

marmorei Sarcophagi perscrutando reperiti è tenebris in lucem emerserunt, sacris utique utriusque Testamenti historiis studiosa artificum manu affabre exsculpti: quorum cum sex typis expressi adnumerentur, nobis interim postremum eorum perlustrasse satis fuerit.

Insignis hæc Arca marmorea, bino figurarum ordine distincta, in vinea Guidæscorum prope Ædem D. Sebastiani eruta jam pridem in lucem prodiit. Nunc in porticu celeberrimi Templi Pantheon visitur, ibi à præclaro, rerumque antiquarum amantissimo viro Francisco Gualdo Arimjn. Equite S. Stephani posita, hac addita marmoreæ tabulæ incisa inscriptione:

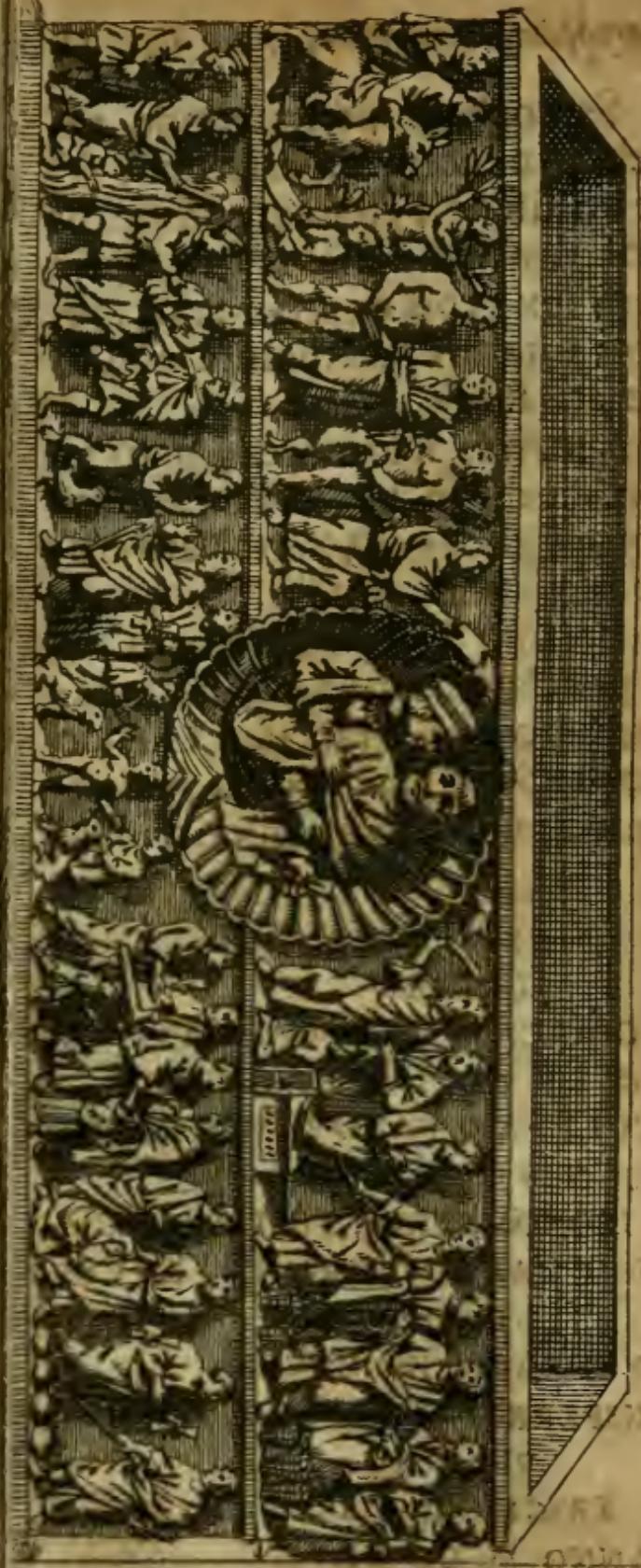
AUSPICIIS EMINENTISS. PRINCIPIS
JULII MAZARINI ROMANI S.R.E. CAR-
DINALIS

HANC ARCAM MARMOREAM
VETERIS ET NOVI TESTAMENTI
FIGURIS SCULPTAM TANQVAM NASCEN-
TIS ECCLESIAE
ADVERSUS ICONOMACHOS TESTIMONIUM
FRANCISCUS GUALDUS ARIMIN. EQVES
S. STEPHANI

E TENEBRIS IN LUCEM
HUC TRANSFERRI, ET VELUTI TRO-
PHÆUM
ERIGI CURAVIT
ANNO M DC XLVI.

SARCOPHAGVS MARMOREVS EFFOSSVS PROPE S SEBASTIANE

31

Historiarum , quas continet , enarratio verbis è sacro textu desumptis edita , atque æri, ejusdem Arcæ simulacrum referenti, eodem Gualdo adnitente , hunc in modum insculpta fuit :

I. Ascendit Jesus Jerosolymam sedens super pullum asinæ.

II. Factus est Adam reus mortis , ejecitque eum Deus de Paradiſo.

III. Deditque Dominus Moysi in monte Si-nai duas Tabulas Testimonii lapideas scriptas dígito Dei.

IV. Nascentis Ecclesiæ generosa soboles, quæ in hac Arca olim condita quievit.

V. Abraham unigenitum suum Isaac in holocaustum offerre Deo paratus est.

VI. Lazare veni foras.

VII. De quinque panibus & duobus pisci-bus satiavit Dominus quinque millia hominum.

VIII. Percussit petram Moyses , & fluxerunt aquæ.

IX. Nunquid & tu ex discipulis ejus es ? Ne-gavit ille , & dixit : Non sum.

X. Antequam gallus cantet, ter me negabis.

XI. Missus est Daniel in lacum leonum , & Deus cónclusit ora eorum, & non nocuerunt illi,

XII. Tolle grabatum tuum , & ambula.

XIII. Fecit luctum ex sputo , & unxit oculos ejus.

XIV. Ecce mulier , quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis.

XV. Fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ, aquam in vinum vertens.

Hæc autem Arca in longitudinem palme novem cum dimidio, in altitudinem vero tres & dimidium obtinet.

Et hæc demum sunt, quæ de Cœmete rialibus Callisti locis, indeque perscrutari studio ac labore erutis, atque è tenebris in lucem delatis monumentis antiquitatis Cultori hic contempland proponere licuit. Qui eadem lubenti animo accipiens, loca omni venerationi cultu condigna, etsi pede excurrere, a osculis, ut par est prosequi non valeat oculis saltem obsequentibus à longe videntibus intra paginas rimari, conceptisque animo votis beatissimos Martyres, eorumdem inquilinos, salutare haud dignabitur; dum nos, interim, exhibiti quondam obsequii à Jacobo sanctissimo Patriarcha loco divinis revelationibus ac beneficiis ex culto memores, qui, ut sacræ ajunt pagine, cum de somno evigilasset, erexit lapidem in titulum; & fundens desuper oleum, dixit vere locus iste sanctus est. memores inquam recolendi huius obsequii, quod merito loci sanctitas exigit, sacris Subterraneæ Romæ Cœmeteriis, quæ haec tenus perlustravimus, post alterum feliciter absolutum profectionis iter, titulum hunc, perpetua futurum venerationis monumentum erigimus. & consecramus.

SISTE GRADUM TU QVIS ES
O VIATOR:

Sacra hæc Urbis, imo Orbis Cæmeteria sunt,
quæ inspicis.

Horum nomina olim mortuorum inter ossa te-
nebris consepulta,

Rediviva in lucem nunc sub æternitatis omne
prodeunt.

Perscrutare, venerare.

Hæc videntibus ut vides, inter latebras mor-
tuorum Monumenta tegunt,

Invidentibus Monimenta detegunt immorta-
litatis.

Tot ibi trophyæ, quot ossa.

Quot Martyres, tot triumphi.

Immo tot palmæ, tot coronæ, quot tituli,
quot tumuli.

Lege, haud tuge: in sanguine, in vulneribus
funera, invictorumque militum victorias.

Antra quæ subis, muta quæ cernis marmora,
vel dum silent, palam Romæ gloriam lo-
quuntur.

Audi quid Echo resonet
Subterraneæ Romæ.

Hospes: sepulcia hic Roma est, inter tumulos
jacet, sed vel mortua viget,

Sed vel tumulata suos inter triumphos vivit.
Urbs Orbem tunc maxime vicit, cum sangu-
ue victa, cum ferro vincta,

Cum lumine orbata est,

Eto-

E tenebris clarior, securior è latebris
emersit.

Marmorea, imo aurea (ut cernis) facta nunc
quæ quondam lutea, lateritia.

Obscura scilicet Urbis Cæmeteria totius paten-

Orbis Theatrum

Subterraneæ crebra inter rudera cavernæ

Tarpeja rupe excelsiores,

Conspicuæ, quam tenes, quam teris, Roma
fundamenta sunt.

Pretiosa Martyrum pignora, terræ dum ce-
lant, martyriorum titulos cœlo ostentant.

Antra quæ substant, Romanis altiora mœni-
bus, Capitolio illustriora,

Orthodoxæ fidei propugnacula, divinorum
promptuaria Sacramentorum,

Pro Christo militantium casira, palæstræ.

Horrent hic adeuntibus saxa, pallent cimeres,
rigent sepulchra,

Ubi fides tripudiat, purpura cruore rubet,
charitas rutilat, fervet.

Ingredere Hospes, quid cunctaris?

Ad subterraneum Romæ Cœlum tot sydera,
quot cadavera, quibus præfulget, in-
venies.

Quid loci incultam facibus rimanda faciem
stupes?

Nobilium Cultorum, incolarum corpora,
exuviae hic jacent, quorum animi

Virtute exculti, Cœlum jam tenent,
Orbe, Cœlo sublimiores.

Si legis ex titulis, ex monumentis legendis
disces,

Quanto cruore, quanta constantia antiquis
pro fide temporibus dimicatum,

Quibus nil antiquius fide, nil charitate re-
centius:

Isthic inter mortuos Christiani olim degebant,
vivebant, ne inter vivos degendo, vi-
vendo,

Heu! Christo mori compellerentur.

Hinc ab altari vitam quotidie bauriebant,
mox pro fide vitam cum sanguine pro-
fusuri.

Augusta, angusta inter haec locorum spatia
spatiando,

Charitas, quæ cor dilatat, angustari, latere,
premi haud potuit,

Ex antris vegetior in aream, in arenam pro-
siliens.

Sibi amite Hospes,

Ne dedignere cavernas, dum luce orbatas vi-
des, orbita menclaras;

Tenebras sole lucidiores hic solus videoas.

Devoto igitur pede, corde, oculis, osculis petito.

Fodinæ, protinus inquies, hæ sunt, quas
cerno, haud cavernæ ferro (ut mose est)
perscrutandæ.

Isto: attamen si terræ intra viscera aurum
effodiendo requiris,

Aurea prorsus Subterraneæ Romæ viscera
comperies.

Unaenim hæc pro luto aurum, gemmas præ
lapidibus, effodienti, perscrutanti of-
fert,

Aureos quippe homines, ferro inkumanitei
hominum rimante viscera,
Sua humaniter intra viscera excepit, ab-
scindit, tutata est.

At aureos quos accepit; ferreos, adamanti-
nos ex antris ad certamen provexit,
Vinci se rata, cum non haberet quos vinceret,
In suis jugiter cædi, cedere vix unquam ne-
scia, consuevit.

Audis, vides, quanti, vel in obscuro, splen-
didiores sole triumphi clarent.

Subterranea ergo Roma, quam perlustras,
illustri palmis Roma haud inferior:
Inde enim merito palmam fert, quia conspi-
cuæ, cui subest, præest, dum ab imo caput
attollit.

Mortuorumque exuviis apprime onusta, ad-
huc inter tumulos, inter cineres
vivit Deo.

Vis lector nosse, quantum speluncæ Urbis
septenis collibus præcellant?

Vel paucis dicio,
Monumenta hic quot video, vagientis incu-
nabula fidei, religionis monumenta,
Monumenta Christi, Christianorum sunt.
Vere Martyrum sepulchris se pulchram Roma
fatetur,

Cruore magis, quam purpura rubens:

For-

Fornices non Cæsarum, sed Cæsorum exuvia
nobiles,

Notas ac titulos, ferro ac sanguine claros, in-
sculptos ostentat.

Tument adhuc lutei viventium pignoribus,
vulneribus prædivites tumuli,

Titulorumque apices ultro cruore madidi, cul-
troque incisi

Recisa Martyrum membra palmis coronant.

Et menti vel crebra inter mortis funera, fœ-
nera immortalitatis propinant.

Hospes ergo si pius,

Dum lætus latentes in lethothesauros lynceus
introspicis,

Supplex loci sanctitatem, quæ Urbi latens,

Orbi jam patens est, venerare,

Et posthac sub luto aurum, Cœlum sub
cæno,

Sub Roma Romanum quærito.

ROMÆ SUBTERRANEÆ

LIBER TERTIUS.

Xpedita haec tenus, gemina peregrinationis itinere, media quasi propositi circuitus parte; quicquid Viarum ac Cœmeteriorum reliquum est, una deinceps profectione comprehendere conabimur. Sed ecce, dum pedem proferimus, non tam casu, quam divina quadam dispositione Latina nobis Porta ac Via primum occurrit, utpote præclarissimo potissimum B. Joannis Apostoli & Evangelistæ martyrio apprime nobilitata: ubi nimirum is in oleum fervens demersus, at nihil passus, in insulam demum relegatus est, Tertulliano, aliisque memorandæ hujus rei testibus locupletissimis. Unde hæc Via præ cæteris & Urbi & Orbi adeo innotuit, ut sicut virtutibus & signis Joannes & Petrus socii fuerunt; ita in Urbe Roma (Prochoro teste) sui pariter triumphi memoriam haberent: & sicut triumphalis insignis habita est

cru-

cruce Petri; sic & Latina Porta Joannis dolio insignis & memorabilis jugiter haberetur. Verum contracto præfamine ad rem ipsam properare attinet.

C A P U T . I.

De Apronianī Cœmterio Via Latina.

Quisnam Apronianus iste fuerit, celebris utique famæ vir, à quo Cœmterium istud, de quo nunc agimus, denominationem accepit, haud satis huc usque certum nobis est. Etti enim in B. Marcelli Papæ Actis mentio S. Apronianii Comitariensis Martyris fit; hic tamen Via Salaria conditus est, & martyrium longe post hujus Cœmterii constructionem subiit.

Id unum interim sacris è Martyrologiis, conscriptisque Martyrum Actis cognosse a nobis satis erit, celebre videlicet hoc Apronianii Cœmterium Latina Via situm fuisse. In quo quidem potissimum B. Eugenii Virgo, quæ tempore Gallieni Imperatoris gladio jugulata est, à matre sua Claudia, aliisque fidelibus cum hymnorum cantu honorifice sepulta fuit, idque in prædio suo proprio, non longe ab Urbe, ubi mulorum ipsa ante sepelierat membra; uti ex Martyrologio Romano viii. Kalend. Jan.

Jan. ejusdemque Eugeniæ Actis constat.

Ubi insimul etiam portentum quoddam admiratione dignum recensetur, videlicet *Claudiae* ad idem sepulchrum cum lacrymis oranti sanctissimam virginem Eugeniam ejus filiam videndam se obtulisse, ac prænuntiasse, quod proxima die dominica à Domino in semipiternum refrigerium ac requiem suscipienda esset: uti & evenit. *Claudia* quippe filiis suis ad pietatem & signaculum Crucis custodiendum (prout monita erat) instructis, ac die dominica mysteriis celebratis, in oratione posita spiritum emisit: quam *Avitus* & *Sergius* ejusdem filii juxta sororem suam sepeliverunt.

Porro ipsi quoque *Sergius* & *Avitus*, multo quidem post tempore, cum multis paganorum ad fidem conversis, in Domino quieverunt, à fidelibus in eodem Cœmeterio juxta matrem & germanam tumulati sunt. Itaque piissima virgo Eugenia, postquam hoc loco quamplures Christi Martyres sua manu condidisset, & ipsa demum, in exhibiti præmium obsequii, una cum matre, ac fratribus ibidem per honorifice condita requievit.

Et interlapsu quidem temporis supra hoc Cœmeterium Ecclesia in ejusdem B. Eugeniæ honorem erecta fuit, quæ & à Joanne VII. ac postmodum ab Adriano I. Pont. instaurata legitur; etsi in præsens

sens nullum prorsus ejusdem vestigium extet. In hac Ecclesia B. Eugeniae Virg. corpus tumulatum extitit; quod postea una cum sacris B. Claudiæ ejusdem matris pignoribus à Stephano Papa VI. qui & V. in Urbem translatum ad SS. Apostolorum Ecclesiam perhonorifice conditum fuit.

C A P U T II.

De Gordiani, vel certe beatorum Gordiani & Epimachi Cœmeterio.

Cœmeterium hoc, quod Via Latina primo ab Urbe lapide situm est, Gordianum à celeberrimo Christi Martyre Gordiano nuncupatur: qui nimirum sanctissimus vir, sub impio Juliano Apostata nobili coronatus martyrio, pia Christianorum manu in hoc Cœmeterio vi. Id. Maj. tumulatus est; ubi jam antea S. Epimachi corpus honorifice conditum fuerat, iti ex ipsius B. Gordiani Actis cognoscatur.

Porro Epimachus iste Alexandriæ quondam gloriosum pro Christi fide martyrium consummaverat; & sacrum subinle corpus ejus Constantinopolim translatum fuit. Quo autem potissimum tempore, quave occasione idem postmodum Romam deferri contigerit, haud satis ex

antiquis Scriptorū paginis exploratū habetur: Ni forte in ipsa translatione, quæ Constantinopolitanam ad Urbem præstata est; sacra Martyrum pignora majori quidem ex parte Alexandriæ piorum recolenda obsequio relicta fuerint, & hæc demum, Christianis inde transmeantibus, in Urbem advenient. Quicquid autem sit, id unum certissime constat, sacram videlicet B Epimachi corpus, vel ejus saltem reliquias in hoc Latinæ Viæ Cœmterio reconditas fuisse, ibidemque postea beatum quoque Gordianum juxta easdem depositum fuisse.

Unde & in utriusque pariter honorem Ecclesia ibidem erecta olim fuit, quam & ab Hadriano I. Pont. restauratam fuisse Anastasius tradit, ex eademque ad Cœmteria, quæ paulo infra describentur, aditum patuisse.

Porro id nobis fateri ac monere opus est, Cœmterii quod Gordiani dicitur, nullam prorsus ex antiquorum Scriptorum fonte notitiam haec tenus hauriri potuisse quod quidem inde contingere potuit, quod quamplurimis in eodem Cœmterio reconditis beatorum Martyrum corporibus, multiplicia & ipsummet Cœmterium ab iisdem nomina sortitum fuerit. Interim cum idem primo ab Urbe lapide situm describatur, conjicere nobis licebit, hunc ipsummet locum esse, in quo B.

Sta.

Stephanus Papa I. sanctorum Martyrum Sempronii, Olympii, Exuperii, & Theoduli corpora, nimirum, ut in ipsius Actis legitur, juxta Viam Latinam, millario primo, sub die VII. Kalentid. Aug. recondidit: uti pariter & B. Nemesii, VIII. Kal. Sept. capite truncati. At hujus sacrum corpus à B. Xysto II. una cum dignissimo Lucillæ ejusdem filiæ corpore ad Viam Appiam transferri contigit: ac demum à Gregorio V. sacra eadem pignora, una cum sanctorum Sempronii, Olympii, Exuperii, & Theoduli corporibus in Ecclesiam S. Mariæ Novæ, prope Titi & Vespasiani arcum, cultu perhonorifico delata fuere: ubi nuper post longa revoluta secula divino plane nutu reperta Antonius S. R. E. Cardinalis Carafa, meritissimus Monachorum S. Benedicti Congreg. quæ Olivetanimontis dicitur, tunc Protector, sub maxima Templi ejusdem ara fidelium assiduis precibus atque obsequiis recolenda condigno honoris cultu collocavit.

Porro haud præmemoratis duntaxat beatorum Martyrum exuviis Templum B. Mariæ Novæ decoratur, sed & venerando insuper S. Franciscæ viduæ Romanæ corpore veluti pretioso ac nobili thesauro locupletatum splendescit; ubi olim sub ann. Chr. 1440. illatum, condigneque sepulchrali titulo notatum fuerat. Ve-

rum etsi clarissimæ ibidem Matronæ corpus ad ducentos prope annos, apud Congregationis Olivetanæ monachostumulatum delituit: meritorum tamen ejusdem fama intra Urbem concludi ac retinéri nullatenus potuit, sed brevi quidem tempore universum plane orbem mirum in modum complevit: interim enim nobilis hæc Romanas inter matronas Heroina, tot palmis ac coronis aucta, populorum passim obsequiis ac præconiis celebrari cœpit.

Nam cum sexum ac seculum pariter præclaris, adhuc vivens, virtutum meritis, totam se Christi obsequio subigens, mirabiliter devicisset, virilis animi fœmina constanti insuper invictoque mentis robore contra tartarea legiones in acie persttit, & haud semel minis ac flagellis acerrime impetita de Satana triumphum revexit. Varias item calamitates incredibilis constantiæ & patientiæ exempló gratias Deo inter flagella jugiter referens, pertulit. Porro tanta sublimis humilitate enituit, ut nobilis prosapiæ fœmina viliora quæque munia ultro libenterque obiens, lignorum fasces proprio impositos capiti è suburbana vinea ad pauperum mulierum domum deferret. Vel onustum iisdem quandoque asellum charitatis urgente stimulo per Urbem ageret. Quo quidem

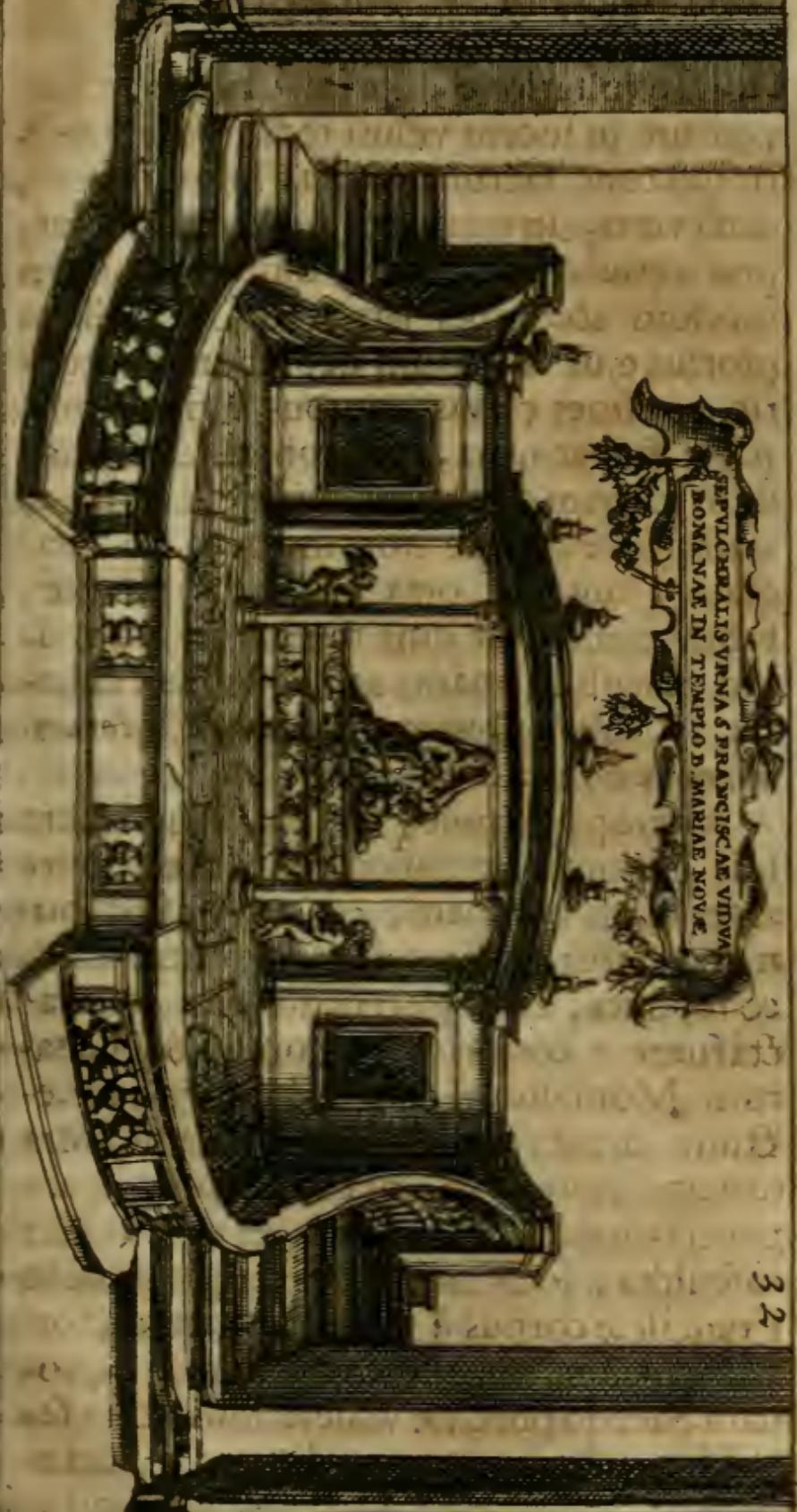
dem charitatis pariter ac humilitatis Christianæ triumpho haud nobiliorem Urbs Roma, et si triumphis assueta, aliquando vidit, & ipsummet Romanum Capitolium fœminæ impateritis obstupuit.

In seculo Francisca hæc, ac si in claustro, pari meritorum cumulo ac nitoro conspicua, & in Urbe non secus, ac in eremo vixit: & cum Virginum ibidem Monasterium, quod vulgo *Turris Speculorum* appellatur, singulari virtutum exemplo conspicuum instituisset, ipsa virginum pater simul ac speculum, post viri obitum illuc haud usitato humilitatis prodigio, nudis pedibus convolans, eisdem veluti ancilla aggregari voluit. Hic igitur inter filias, quas ipsa Christo pepererat, sanctissime aliquandiu vixit, & miris demam metis cumulata, anno 1440. in cœlum ad aborum præmia evolavit, & in B. Mariæ Novæ Ecclesia ejusdem corpus sepulturæ commendatum est. Verum quoniam *ne-ro laudabilis est*, ut Ambrosius ait, *quam ui ab omnibus laudari potest*, Francisca quoz omnes tot laudum suarum præcones habet.

Nec vero reticendum nobis est, dum e ejus hic sepulchro loquimur, ducentos ropemodum annos sanctissimæ Matronæ corpusterræ infossum delitusisse, cum undem anno 1638. sub Urbano VIII. agenti quidem totius Urbis plausu, ac ei-

yium exultatione , die 2. Aprilis adin-
ventum in lucem veluti redivivum venit.
Ipsum tunc sacrum corpus humi jacebat,
urna vero , in qua repositum olim fuerat,
præ vetustate ac nimio humore eum in
modum absumpta jam erat , ut nullum
prorsus ejus vestigium deprehendi potue-
rit , ipsi simet clavis , quibus lignea com-
pacta fuerat urna , jam rubigine solutis ;
dum interim ossa humi solida , ac integra,
nullaque ex parte imminuta aut labefa-
ctata , ingenti omnium admiratione ,
subsisterent , ut quis merito divinum il-
lud oraculum manu atque oculis deliba-
ret : *Custodit Dominus omnia ossa justorum,*
unum ex his non conteretur.

Itaque paulo post , die 24. Aug. sacra-
ossa , summo Pontifice annuente , supra
argenteam laminam , cuius mensura hu-
manæ staturæ respondebat , ex humili lo-
co reposita , ac singula ordinatim compa-
ctata fuere : corpus vero consueto Oblata-
rum Monialium . indumento circumte-
tum ornatumque cypressinam intra
urnam , nobili inscriptione ipsimet ar-
genti laminæ ad perennem rei memoriam
insculpta , locatum est . Hoc igitur pacto .
Franciscæ corpus è tumulo levatum , or-
namentisque eleganter excultum , in quo-
dam Sacello publicæ venerationi , tota fe-
re Urbe , & viris magnatibus ad veneran-
dum

SEPULCHRALIS VNRAS FRANCISCAE VIVDA
ROMANA E IN TEMPIO D. MARIAE NOVAE.

32

?

lum certatim confluentibus, haud sine
miraculorum portentis patuit.

Demum cum venerandum cadaver ite-
rum splendidiorem in locum inferendum
esset, locus (qui vulgari voce Confessio-
nem dicitur) ante maximam Ecclesiæ B. Ma-
riae Novæ Aram pretiosis ac versicoloratis
narmoribus egregie exultus, ac pavi-
nento itidem miro ornamentorum gene-
re substrato, nobilissimum Matronæ
Mausoleum, quatuor pretioso è lapide
columnis ad tumulum concinnandum
dispositis, in theatri formam (ut adjuncta
ostendit effigies) eretum est: ubi Inno-
centius X. Pontifex Rom. concivi le-
tissimæ promerenti magnificentissimi
operis thecam ex ære, auro superindu-
to, studiose elaboratam statuit, addito
ejusdem B. Franciscæ simulacro, quod
eius ad vivum ex ære inaurato imaginem
triumphantis instar, a credivæ è tumu-
lo prodeuntis, contemplandam exhibet;
ibidemque anno 1641. sacrum corpus re-
condi voluit (idque sine publico appara-
tu, ne forte Urbs devotionis affectu per-
mota tumultum pateretur) ubi etiam-
num jugi Romanorum frequentia reli-
giose colitur.

C A P U T III.

De Cœmeterio sanctorum Simplicii,
Serviliani, Quarti & Quinti
Martyrum.

Verius etustissimum hoc Viæ Latinæ Cœmeterium, cuius in Adriani I. Pont. Gestis mentio occurrit, secundo ab Urbe lapide situm est, atque ipsi Gordiani Cœmeterio cohæret. Idem in prædio sanctorum Simplicii & Serviliani exstructum fuisse apud Adonem sub die 20. Aprilis legitur: ubi nimirum sacra horum Martyrum corpora à fidelibus deposita fuerunt. Extat autem in viridario quodam juxta Ecclesiam B. Michaëlis Archangeli, quæ communi omnium voce *in Burgo* nuncupatur, pervetusta inscriptio lapidi insculpta, quam è celebri eodem Cœmeterio illuc adiectam credere nobis par est; eandemque ipsorum Martyrum sepulchro affixam olim fuisse, quæ contemplanti se offerunt conjecturæ suadent. Inscriptus autem lapis hujusmodi tenoris est:

SIMPLICIUS.	OF	MARTYR.
SERVILIANUS.	OF	MARTYR.

Præterea nobili hoc Cœmeterio sanctorum Quarti & Quinti corpora, qui eadem Via Latina, una cum pluribus Sociis mar-

nartyrio coronati sunt, sepulturæ locum obtinuere; quæ postea vero Capuam translata fuerunt.

In hoc item Cœmeterio B. *Sophia* virginem tumulata legitur; cuius sacrum postea corpus in Equitii titulum à Sergio II. transferri contigit, prout in veteri affixa bidem inscriptione notatur, ubi hæc præcipue illibatæ virginitatis titulo insignita condignis laudibus concelebratur.

C A P U T IV.

De Beati Martyris Tertullini Cœmeterio.

Per antiquum Tertullini Martyris Cœmeterium secundo itidem ab Urbe lapide situm est, ac præmemorato Simplicii Cœmeterio proxime adjacet. Nomen autem hoc à B. *Tertullino* Martyre accepit, qui sub Valeriano & Gallieno Imperatoribus, dum adhuc in Gentilium errore versaretur, hoc eodem loco prope sanctorum *Jovini* & *Basilei* corpora bis senos S. Stephani Papæ I. Clericos, pro Christi fide crudeliter interemptos, (videlicet *Bonum*, *Faustum*, *Maurum*, *Frimantium*, *Calumniosum*, *Joannem*, *Exuperantium*, *Cyrillum*, *Honoratum*, *Theodorum*, *Basilium*, *Castum*) ingenti pietatis studio Calendis Augusti sepulturæ man-

da-

daverat. Ubi vero ab eodem sanctiss. Pontif. salutaribus postea baptismi aquis expiatus est, ei insuper illud constanter injunctum fuit, ut ejuscemodi laudabilia Christianæ pietatis munia indefesso animi studio obiret. Quamobrem ejus potissimum opera sanctorum eorundem Jovini & Basilei, aliorumque complurium Martyrum corpora condita ibidem fuisse, asserendum procul dubio videtur. Quo demum loco & ipse martyrio coronatus, ac pia fidelium manu perhonorifice illatus, honorem, quem martyribus detulit, & ipse martyr effectus, ac martyrum tumulo prid. Kal. Aug. sociatus, recepit; uti ex S. Stephani Actis manifestum est.

Hujus vero sanctissimi viri corpus à Páschale I. Pont. ex hoc Cœmeterio ad beatæ Praxedis Ecclesiam, una cum aliquot eorundem Martyrum corporibus deinde translatum est. Nonnulla enim ex præmemoratorum Martyrum pignoribus inde à Stephano VI. una cum B. Eugeniæ corpore, in SS. Apostolorum Ecclesiam, ut diximus, delata fuere: nonnulla item in sacra B. Laurentii Æde, quæ Damasi dicuntur, fidelium venerationi reposita sunt. Dum autem singulæ fere è dictis Ecclesiis sacra eadem pignora sibi vendicare satagent, ut ipsi veritati locus sit, de singulorum reliquiis ibidem ex parte saltem dimis-

missis id intelligendum esse, haud præter rem dixerimus, quippe quod aliis item Ecclesiis sæpe sæpius accidisse satis constat.

C A P U T V.

De Martyribus Via Latina conditis, & de sacris ejusdem Viae monumentis.

CEleberrima jugiter primævos apud Christianos, & sub ipsamet Apostolorum tempora præ cæteris *Via Latina* extitit: idque eo potissimum, quod juxta Urbis Portam, quæ hoc nomine nuncupatur, dignissimus ille *Johannes Apostolus Domitiani Imperatoris* jussu, in ferventis olei dolium, nobili consummandus martyrio injectus, illæsus inde, ac vegetus, divinæ virtutis ope, præclaro terrarum Orbis prodigio admirandus exivit, ut sacra passim Martyrologia miri hujus ac recolendi portenti prid. Non. Maj. memoriam exhibent, & D. Hieronymus, Tertullianus, Eusebius, nec non ipsius B. Apostoli Acta fidem faciunt: in quibus illud insuper legitur, ibi videlicet Ecclesiam à fidelibus in hujus recolendæ jugiter rei memoriam erectam fuisse; eandemque Urbis Portam toto terrarum Orbè celebrem triumphali Joannis dolio redditam; ea prorsus ratione, qua Triumphalis Porta ab ipsa Petri cruce condignum triumphi, ac per-

perennis gloriæ nomen consecuta est. Porro sacratissimi hujus loci memoria in Sacello quodam sub sphærica forma constructo ipsam ante Urbis portam extat; apud quam postmodum in ejusdem Joannis Apostoli honorem Ecclesia erecta fuit, quæ communi omnium voce *ante Portam Latinam* nuncupatur. Cui nos interim nobilissimi instar tituli, ad perenne Martyris & martyrii monumentum, aurea isthæc Romani Martyrologii verba insculpenda huc apponimus: *Romæ S. Joannis ante Portam Latinam, qui ab Epheso, jussu Domitiani vincitus Romam perductus, & judicante Senatu ante eandem Portam in olei ferventis dolium missus purior & vegetior inde exiti, quam intravit.*

Cæterum, ut Severanus in libro de septem Urbis Ecclesiis asserit, haud longe à memorato hactenus loco Dianæ olim templum extabat, quod pie postmodum in Christianorum usum traductum, beatissimo eidem Joanni Apostolo solenniri-
tu dicatum est: quæ quidem Ecclesia S. Joannis Costantinianæ Basilicæ ditioni subjacet: & in hac olim ea potissimum, quæ martyrii beatissimo Apostolo inferendi & poenarum instrumenta fuerant, catena videlicet, qua ab Epheso vincitus Romam deductus fuerat; calix, in quo eidem apud Ephesum commoranti

le-

lethalis veneni potio propinata est; ferrei item forfices, quibus ante Portam Latinam probri ac contumeliæ causa capillis turpiter detonsus est: in eodem item loco caccabus, oleum, sanguis, ac ipsius Apostoli capilli ad perenne monimentum reposita fuere; & ad hujus rei memoriam erectus ibidem lapis carminibus hisce prænotatus est:

*Martyrii palmam tulit hic athleta Joannes;
Principii verbum cernere qui meruit.*

*Verberat hic fuste Proconsul, forfice tondent,
Quem fervens oleum lædere non valuit.*

Conditur hic oleum, dolium, crux, atque capilli,

Quæ consecravit, inclyta Roma, tibi.

Sed ut beatos dehinc Christi Martyres, quorum pignoribus via hæc apprime aucta ac nobilitata est, subtexamus; illud in primis hoc loco repetendum videtur, illustrissimum videlicet Martyrem Gorgonium, qui Nicomediæ pro fide sub Diocletiano strenue decertaverat, post aliquot annorum decursum in Urbem translatum, duas inter Lauros Via Latina conditum fuisse, ut in ejusdem Actis legitur, & Ado, Beda, aliique pariter affirmant. Quamvis enim locus, qui inter duas iaurros nuncupatur, Via Lavicana procul dubio existat, nihilominus haud omnino im-

improbabile est, Latina quoque Via locum quempiam ejusmodi nuncupatum vocabulo extitisse. Quod autem eodem loco Cœmeterium extiterit, ubi S. Gordonii corpus conditum est, satis aperte ex lapide quodam convincitur, quem S. Damasus ipsius monumento piis admodum carminibus inscripsit, qui ad hanc usque diem in Equitii titulo seu Ecclesia B. Martini in Montibus, una cum pluribus aliis sepulchralibus titulis, quos illuc è Cœmeteriis transferri contigit, tenoris hujuscemodi suspicitur:

*Martyris hic tumulus magno sub vertice mon-
tis*

*Gorgonium retinet, servat qui altaria Christi.
Hic quicunque venit Sanctorū limina querat,
Inveniet vicina in sede habitare beatos.
Ad cælum pariter pietas quos vexit euntes.*

Ex qua quidem inscriptione satis liquet, plura item eodem loco aliorum Sanctorum corpora condita fuisse: quin idem hoc ex jam supra descriptis Cœmeteriis unum fuisse haud exigui ponderis conjectura cuci-
mur. Cæterum admirandam beati Pontificis pietatem, & singularem erga Christi Martyres devotionis cultum hinc perspicere licet; ut qui calamo saltem, si manu non liceret, iisdem obsequium exhibere nunquam destitit. *Cavebat
enim vir sapientissimus, ne, quorum nomina*

scri-

*scripta sunt in cœlis, eorum in terris memoria ullo
unquam tempore negligenterit.*

Porro invicti Martyris Gorgonii corpus ad D. Petri Basilicam Gregorius IV. Pont. in Oratorium, quod ipse in honorem beatiss. Pont. Gregorii Magni erexerat, ut jam supra diximus, solenniter transtulit. Quamvis interim non desint, qui ejusdem corpus in Gallias delatum fuisse asserant; hi scilicet, qui sacris beatorum Martyrum meritis se ac urbes, quas incolunt, illustrari, atque ex eorundem exuviis palmam pariter ac immortale sibi nomen in Christiano orbe nequicquam aucupantur. Verum qui de Gorgonii corpore apud Gallias gloriantur, illud probenorint, quod videlicet asserunt, haud de ipsomet corpore, quo Vaticana adhuc Basilica locupletatur, sed de sacris ejusdem reliquiis intelligendum esse.

Præclari item mominis ac meriti Martyrem Bonifacium post martyrii palmam è Tarso Ciliciæ Romam translatum, hac eadem Via Latina, inter sextum & septimum lapidem, ab Aglaë matrona prid. Id. Maj. honorifice depositum fuisse legimus: quo & potissimum loco conspicuam in ejusdem Mart. honorem Ecclesiam à dicta matrona erectam fuisse traditio est: ubi & ipsamet post annum tertium decimum virtutum meritis exculta sepulturæ locum obtinuit.

Sacrum autem recolendi Mart. Bonifacii corpus inde postmodum ad Ecclesiam sub ejus titulo exædificatam, quæ vulgo S. Alexii nomine nuncupatur, in Aventinocolle, piis fidelium obsequiis ac festis totius Romæ tripudiis delatum fuit ubi non multis abhinc annis, una cum ejusdem B. Alexii Confessoris Romanorum nobilissimi corpore, dum majori eius templi Aræ instaurandæ opera navaretur: adinventum est.

Haud interim vero hic silentio à nobis obvolumendum est, quod in pervetusta quadam inscriptione ad Ecclesiam S. Laurentii in Lucina legitur; corpus nimirum B. Sempronii Mart. à Pelagio Papa II. Latina è Via in eandem Ecclesiam translatum fuisse. Qui quidem beatissimus Christi athleta Sempronius longe diversus ab eo est, quem S. Stephanus Papa, ut suo loco jam diximus, hac eadem Via recondidit. Hic enim à Gregorio V. Pont. qui centum circiter annis Gelasium in Pontificatu præcessit, ad S. Mariæ Novæ Diaconiam, ubi hac quoque nostra ætate religiose colitur, summa veneratione delatus est.

Hac ipsa demum Via, cujus nunc monumenta, qua licet, insequimur, Ecclesia olim in honorem beatissimi Stephani Protomartyris à Demetria priscae pietatis fœminatemporibus nimirum S. Leonis I.

mil-

milliario tertio, in suo prædio, magnifico opere erecta fuit; quam postea etiam S. Leo III. instaurasse legitur. Cujus quidem nobilissimæ Ecclesiæ, quæ maximum tum religionis Christianæ monumentum, tum etiam ipsius Romanæ Urbis ornamentum erat, nullum prorsus ad diem hanc vestigium superesse (quod & aliis contigit) ex profomet loci aspectu jamdudum comprobatur.

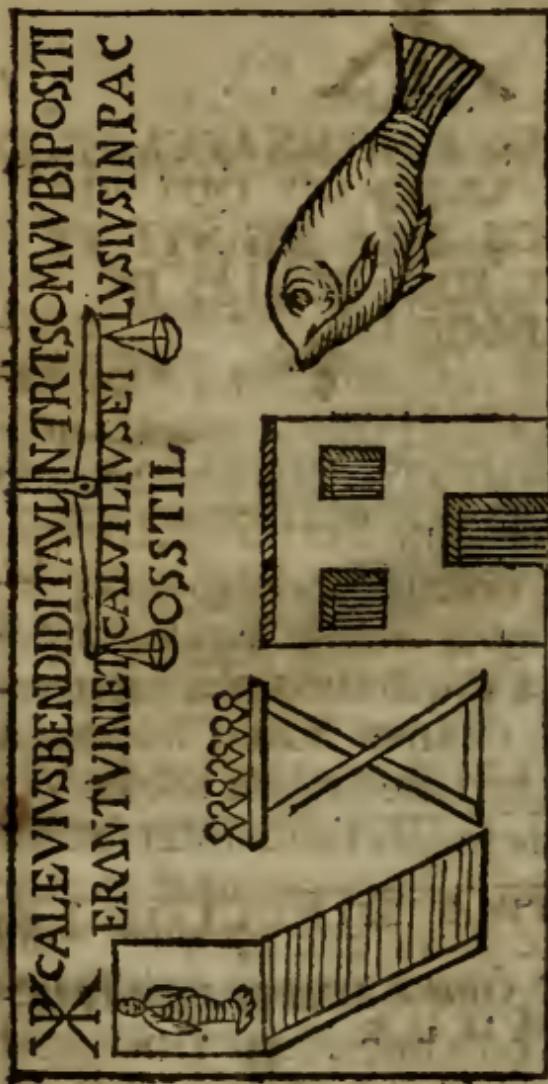
C A P U T VI.

De Cœmeteriis à Bosia Via Latina repertis.

P Lurimi quidem hac Via, & in vicinis ibidem existentibus, hinc inter hiatus ac suberranei aditus patent: quis passim tentatis Bosius tandem secundo irriter lapide à Latina Porta in Cœmeterium satis quidem amplum inopinato descendit; quod plures viarum semitas undeviaque continet, quamvis pleræque eam undem collapsa desuper humo imperviæ eddantur. Ex quo sane singula isthæc Viæ ujus Cœmeteria juncta simul inter se olim extitisse, & per unumquodque eorum dictum viamque patuisse ad alterum concere fas est. Neque minus probabile nos videatur, si quis hoc idem sanctorum Quarti & Quinti Cœmeterium fuisse dixerit,

xerit, quippe quod secundo itidem ab Urbe lapide, ut jam diximus, situm erat.

In eo interim haud pauca monumenta adhuc omni ex parte integra ac de morte obsignata Bosius reperit, in quibus praeceteris, quos subjungimus, insculpti se pulchrales tituli extabant. In primis autem ingens illic hujusmodi inscriptione prænotatus lapis apparuit:

Qui quidem diversas pariter imagines incisæ præ se fert videlicet Lazarum Christi jussu à mortui redivivū, Can delabrum Mo saicum, Trutinam quandā Domum, a Piscem. Venrandum insuper Salvatoris Nōmen Græci duabus literis de more exaratum Porro Stiliconis Consulatus, eidem lapidi inscriptus, anno Christi 400. contigit,

Cha-

Characteribus rubris exarata.

ΟΜΟΝΟΙΟΣ ΔΩΜΝΗ
CIMBIC ΓΑΥΚΥΤΑΤΒ
ΟΝΑΓΑΤΗ

EGO AURELIUS FORTUNATUS FILIO
DULCISSIMO CERDONI QUI VIXIT
ANNIS DECE DIES BIGINTI ET
DUO VIII. IDUS JUNIAS IN
PACE

LOCUS MACEDONIES
QVÆ VIXIT ANNO\$ PM.
XXX. DEPOSITA PRID.
IDVS MAR
FL. RICIMERE CONSS

TIBURTINÆ FILIÆ DULCISSIMÆ
POSUIT OBIIT IDIBU^s JUN. VIX.
A. XXI. M. II. D. V.

VISIUS SABINUS AU
RELLE DISCOLIÆ CON RE SUO AN-
JUGI DULCISSIMÆ NIS XIII
QVÆ VI A II ANN D X KAL
XXXI ET MENSES XI. DIES XX QVÆ AUG IN PA
FECIT CUM COMPÀ

MACARIUS FARETRIO SORORI IN
PACE DP XVI. KAL. AUG.

DEP. ERACLIES VI IDUS SEPT. DOR-
MIT IN PACE.

X VAL. NICE QE ANN. X. VAL.
EXSYPIUS, FILIÆ CONTRA
VOTUM.

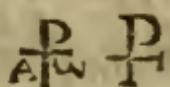
DEO SANCT
LUCITE
CUM PA
CE

UNI

Hoc insu per Cœmeterium innumeris
prope dixerim lapidum fragmentis redun-
dat. Quamplurima item monumenta te-
staceis occlusa tegulis, ac multiplicibus
signis exsculptis, stylo calci impressis, præ-
notata ibidem extant, hac videlicet ra-
tione:

Præ-

Præterea quamplures ibi columbæ ex-sculptæ exhibentur, quæ virentis olivæ ramum ore aut pede præferunt. Plurimas item fictiles ibi lucernas in sepulchris calce obfirmatas reperiri contigit, in quibus venerabile pariter Christi nomen adnotabatur. Nonnulla quoque eisdem affixa sepulchris numismata contemplari licuit, etsi præ nimia vetustate eum in modum labefactata, ac corrosa, ut cuiusnam Imperatoris effigiem præ se ferrent, dignosci haud commode posset.

Demum celeerrimum quondam Cœmeterium illud extitisse, ex ipsomet loci prospectu innotuit: quippe complures in eodem cryptarum ordines videre est, unum scilicet cui alter substernitur: Monumenta porro arcuata quamplura; Cubicula quoque gypso & calce dealbata haud numero pauca; ex quibus & præcipua picturis olim exornata fuisse minime dubitandum est; interim bina duntaxat hujusmodi Cubicula, & Monumentum unicum arcuatum Bosio intueri licuit.

C A P U T . VII.

*De Cœmeterio inter Duas Lauros, sive
beatorum Martyrum Tiburtii, Mar-
cellini, Petri, ac S. Helenæ, Via
Labicana.*

Cœmeterium istud à priscis Christia-
nis tunc potissimum temporis, cum
acrioribus persecutionum procellis Eccle-
sia Dei impeteretur, in subterraneis Labi-
canæ Viæ meatibus exstructum est, eo ni-
mirum loco, qui vulgo *inter duas Lauros*
appellabatur, quæ forte ibidem existebant.
De quo potissimum Cœmeterio in Actis
B. Tiburtii, & Martyrologio item Rom.
III. Id. Aug. mentio incurrit, ubi eundem
martyrio *inter duas lauros* affectum, atque
depositum fuisse, tertio ab Urbe milliario,
perhibetur.

Ibidem vero apud Tiburtii sepulchrum
conspicuae sanctitatis fœminæ *Lucilla* &
Firmina cubiculum sibi constuxerant; ubi
eisdem jugiter orantibus ipse S. Tiburtius,
cum beatis Martyribus *Marcellino* presby-
tero & *Petro* exorcista, sub dirissima ea-
dem Diocletiani persecutione martyric
coronatis, se videndum exhibuit, in loco
qui primum *Silva Nigra*, postmodum ve-
ro *Candida* nuncupatus est. Quæ quidem
piissi-

piissimæ mulieres veneranda eorundem
Martyrum corpora, ipsis jubentibus, jux-
ta S. Tiburtii corpus iv. Non. Jun. repos-
suere. Horum postea sepulchrum S. Da-
masus Papa versibus, qui sequuntur, ac
in eorundem Actis recitantur, exornavit.

Marcelline tuos pariter Petre nosce trium-
phos,

Percussor retulit Damaso miki cum puer esset.
Hæc sibi carnificem rabidum mandata dedisse,
Sentibus in mediis vestra ut tunc colla secaret,
Ne tumulum vestrum quisquam cognoscere pos-
set;

Vos alares, vestris manibus mundasse sepul-
chra,

Candidulo occulte postquam jacuistis in antro.
Postea commonitam vestra pietate Lucillam,
Hic placuisse magis sanctissima condere mem-
bra.

Ex quibus sane ipsum immet carnificem, qui quon-
dam gladium in sanctos viros exseruerat, eorun-
dem gloriæ ac triumphi præconem effectum lin-
guam pariter in ipsorum laudes exeruisse, lo-
cumque in quo jacebant indicasse addiscimus.

Ibi postmodum in sanctorum Marty-
rum Marcellini & Petri honorem Con-
stantinus Magnus Imperator nobilem à
fundamentis Ecclesiam erexit: in qua He-
lena piissima ejusdem mater intra porphy-
reticum Mausoleum, undique magnifi-

ce exsculptum recondita fuit; ut in Martyrologio Romano xv. Kal. Septembr. & prolixius in ejusdem Actis exponitur. Hanc porro Ecclesiam vetustate solutam primum à Benedicto III. & rursus à Nicolo I. Pont. noviter restauratam atque in meliorem statum redactam fuisse Bibliothecarius enarrat.

In eodem insuper Cœmeterii loco Ecclesia in S. Tiburtii honorem erecta extitit; in qua ejusdem Martyris sacrum corpus depositum fuisse conjectari licet.

Tum inibi quoque Ecclesiam in S. Helenæ honorem extructam fuisse in Stephani V. Gestis legitur; quam etiam sub ipsa met Martini V. tempora extitisse reperimus. Unde nonnulli Scriptores Cœmeterium hoc inter duas Lauros *ad sanctam Helenam* denominant: quamvis communi vocabulo beatorum Marcellini & Petri Cœmeteria nuncupetur. Cum autem hujusce Ecclesiæ B. Helenæ nullibi hæc nostra ætate, quod noverimus, vestigium supersit, uti ruinarum reliquæ ipsius S. Tiburtii Ecclesiæ adhuc extant; verisimile potius videtur, sanctorum Marcellini & Petri Basilicam beatæ item Helenæ titulo quondam nuncupatam fuisse, ex eo præsertim, quod augustissimæ ejusdem fœminæ ibi conditum corpus asservaretur. Cæterum Martyrum Marcellini & Petri

tri corpora ex ipsomet Coemeterio, Deo revelante, in Gallias translata fuere, quod fusi ab Ehinardo & Baronio descriptum legitur. B. vero Tiburtii corpus à Gregorio IV. Pont. in Urbem delatum, in Oratorio D. Gregorii à se apud Vaticanam Basilikam erecto, una cum aliis sanctorum Martyrum corporibus, suis è Coemeteriis illuc pariter illatis, conditum est.

Porro sanctissimam Augustam Helenam, immortalibus utique laudum præconiis celebrandam quod attinet, quoniam vide licet loco ipsa diem suū ebierit, ac sepulturæ demandata fuerit; variae Scriptorum sententiae reperiuntur. Nicephorus eandem Romæ sepultam non modo, sed vita insuper ibidem functam, & inde post biennium Constantinopolin translatam fuisse diserte affirmat. Demum ejusdem corpus Constantinopoli Venetias delatum nonnulli tradunt, & præcipue Petrus de Natalibus. Sigebertus tamen contrariam huic sententiam tuetur, ac corpus S. Helenæ Romain Gallias anno 849. delatum fuisse asserit.

Enimvero quocunque modo se res habeat, translationes istas non quidem de ipsomet corpore, sed de sacris ejusdem reliquiis subintelligendas esse arbitramur. Nam sub Innocentio Papa II. veneranda S. Helenæ osia è Via Lavicana in Urbem

ad Ecclesiam S. Mariæ vulgo de Ara Cœli
nuncupatam, ubi hodieque religiose af-
servantur, translata fuisse: & illud item
nobilissimum Mausoleum, in quo sacrum
corpus conditum fuerat, ad Lateranas Æ-
des ab Anastasio IV. delatum, ut in ea-
dem sacrosancta Basilica ad perenne Chri-
stianæ religionis monumentum extaret,
certo quidem certius est, & in ipsius B. He-
lenæ Actis planissimis verbis exponitur.
Insignis Mausolei hujus typum, Bosii
primum opera editum hic pariter Lectori
contemplandum exhibemus. Quod qui-
dem in Basilica Lateranensi (uti dictum)
juxta portam communi nomine Sanctam
appellatam olim extabat: cum autem an-
no 1600. Jubilei secularis sacro recurrente
inter aditum portæ ejusdem de more rese-
randum confringi ac labefactari ex parte
contigisset, ejus Basilicæ Canonici, ad
hortante Bosio instaurandum curarunt:
& ad hodiernam usque diem pone Con-
stantinianæ ejusdem Basilicæ apsidem lo-
catum suspicitur.

Demum quod ad reliqua Martyrum be-
atorum corpora spectat, quæ in hoc Cœ-
meterio condita extiterunt, constans uti-
que apud omnes opinio viget, eadem
post lugubrem devestationis cladem, quæ
sacris Romæ Cœmertiis execranda bar-
barorum manu inflicta est, in Urbem
trans-

SARCOPHAGVS MARMOREVS SACRAE HELENE

GOALS

2020年1月2日

translata, & in S. Bibianæ Ecclesia eidem proxima pio fidelium studio reposita fuisse: cui quidem sententiæ ipsemet Baronius adstipulatur.

Celeberrimi olim Cœmeterii hujuscæ memoria jam penitus exciderat, cum præsertim de Ecclesia SS. Marcellini & Petri nihil certi constaret. At Bosius, improbus illibatæ veritatis indagator, haud exiguo labore illam una cum ipso Cœmeterio tandem feliciter adinvenit, eandemque ipsius velut è tenebris redivivam in lucem prodire fecit. De qua infra suo loco ulterior nobis mentio recurret.

C A P U T VIII.

De Cœmeterio seu Arenario beatorum Martyrum Claudi, Nicostrati, Symphoriani, Castorii, & Simplicii, ac sanctorum Quatuor Coronatorum.

IN perantiquis Martyrologiis, & præsertim Bedæ, v. i. Idus Novembr. beatos ac recolendos jugiter Martyres Claudium, Nicostratum, Symphorianum, Castorium, & Simplicicum, & Quatuor insuper Coronatos Via Lavicana in arenario quodam, milliario ab Urbe tertio, constitutos fuisse legimus. Ex quo quidem con-

jectari nobis licet, Arenarium isthoc, cum ejusdem haud ulla prorsus alibi mentio occurat, ipsi SS. Marcellini & Petri Cœmerio, quippe quod pariter tertio ab Urbe milliario Via Lavicana situm est, contiguum vel certe proximum fuisse.

Porro pretiosa memoratorum Martyrum corpora eodem in Arenario servat fuere usque ad ipsius B. Leonis IV. Pont tempora, qui cum sanctorum Quatuor Coronatorum Presbyter Cardinalis extitisset, ad summi deinde Pontificatus culmen elevatus, anno Chr. 841. eundem titulum munifica manu instauravit; & plura beatorum Martyrum corpora è Cœmeriis atque Arenariis extra Urbem religiosi illuc transtulit; ac sanctorum præsertim Quatuor Coronatorum, quæ una cum aliis sub maxima Templi ejusdem Ara honorifice deposuit; uti pluribus in ipsius Gestis pro laudum merito commemoratur. Titulum hunc cum postea omnino destrui ac incendio absumi contigisset, Paschale Papa II. is iterum instauratus ac pristino decori redditus fuit. Cui quidem operi dum insisteret, duas sub Ara maxima Urnas adinvenit, prophyræticam unam, alteram ex proconisso lapide, vulgo serpentino, in quibus dictorum Martyrum pignora & reliquiae asservabantur: quibus ille Arcis solido muro circumdati ipsum

ipsum denuo Altare desuper exstruendum curavit.

Hæc igitur sacratissima corpora haud ulli prorsus nota parietibusque inclusa diutius ibidem latuere, quo usque postremo hoc seculo Garzias Millinus S. R. E. Card. ejusdem Ecclesiæ titulo nobilitatus, & Pauli Papæ V. in Urbe Vicarius, ex singulari erga beatos Martyres studio per vetustum instaurare Templum atque exornare aggressus, dum totus operi instat, en tibi ex insperato antiquas easdem arcas cum sacris ipsorum Martyrum pigmentibus adinvenit: quod quidem maximam tūm ipsi, tum Urbi lætitiam intulit, & ipsius summi Pontificis animum mirifice recreavit: qui proinde singulari devotionis affectu permotus, nobili Purpurorum Patrum numero, & ipsis Romanæ Aulæ Proceribus comitatus, magnoque Romani populi concursu, quantocvus ad aeras invisendas venerandasque reliquias luc se contulit. Porro recolendam hanc acrarum reliquiarum inventionem in publicas tabulas, ut mos est, diligenter reactam Fedinus Basilikæ S. Mariæ Maj. Canon. præmemorato Cardinali Millino secretis, oculatus ipsem et testis, condigia edita enarratione fusius prosecutus est.

C A P U T IX.

De beati Castuli Cœmeterio Via Lavicana.

Castulus iste, cuius hoc loco mentio incurrit, Diocletiani Imperatoris Zetarius fuit; sub quo postea nobili martyrio coronatus est, dum in foveam missus, & dimissa super eum massa arenaria, ad Christum migravit, ut in D. Sebastiani Actis legere est: in quibus etsi nulla ipsius loci, in quo hæc peracta sunt, mentio suppetat: singula tamen Martyrologia sub VII. Kal. April. Via Lavicana eundem martyrio coronatum fuisse perhibent. Unde indubitatum haec tenus apud omnes est, sacrum ipsius corpus, vel in eodem Arenario, ubi quondam martyrium subierat, & ubi postmodum sub ejusdem nomine Christiani Cœmeterium extruxerant; vel certe in ipsius Viæ Lavicanæ Cœmterio, ubi B. Tiburtii corpus quiescebat, pia fidelium manu reconditum fuisse. Cæterum hujus Cœmterii in B. Notheri Martyrologio duntaxat mentio occurrit, & quidem ambiguo verborum sensu, ut nescias, num ejusdem Castuli, an vero ejusdem Lavicanæ Viæ Cœmterium indigitetur. Hæc igitur insinuasse sufficiat.

C A P U T . X.

De beati Zoticī Cœmeterio Via Lavicana.

Hujus quidem Cœmeterii, quod per antiquum est, Bibliothecarius duntaxat in S. Leonis Papæ III. Gestis meminit; à quo beati ejus idem Zoticī Cœmeterium Via Lavicana instauratum fuisse tradit. Porro plures viri, iidemque sanctitate conspicui, hoc eodem nomine insigniti recensentur: sed præcipue v. Id. Febr. mentio recurrit S. Zoticī, qui Romæ sub Hadriano Imp. una cum beatis *Irenæo, Hyacintho, & Amantio* Via Labicana martyrio coronatus; ibidemque pariter à *Symphorosa* ipsius Zoticī (qui alio nomine Getulius dictus) uxore in prædio Capreoli milliario ab Urbe decimo honorifice depositus est: à quo & ipso Cœmeterium isthōc denominationem sortitum est.

Horum autem beatorum Martyrum, Zoticī videlicet, Irenæi, Hyacinthi, & Amantii corpora postmodum in Ecclesiam S. Praxedis à Paschale Papa I. translata fuere, uti vetus aperte inscriptio docet, quæ in eadem Ecclesia legitur. Nunc vero sacrum B. Zoticī corpus in Ecclesia S. Angeli in Foro Piscatorio, & Symphorosæ pariter ac Filiorum pignora summa totius Urbis veneratione asservantur.

C A-

C A P U T XI.

*De Martyribus, quorum sanguine, vel se-
pulchro Viae Labicana ac Prænestina
illustres redditæ sunt, & de sacris
earundem Viarum monimentis.*

In numeros propemodum Martyres in
Viis modo memoratis, quævis tormento-
rum genera pro Christi fide constanter
perferendo, de tyrannis, eorundemque
immanitate proprio effuso cruento immor-
tales olim triumphos retulisse, haud à quo-
quam in dubium revocandum est. Ete-
niam extra Portam, quam Exquelinam di-
cunt, in rēos, santesque, ut notum est,
animadverte à Gentilibus consueverat.

Numerus autem illorum, qui absque
numero est, et si nos latet, horum tamen
præ cæteris celebris in Martyrolog. Rom.
memoria extat: Idibus videlicet Januar.
Romæ Via Lavicana coronæ sanctorum
Militum quadraginta, quas sub Gallieno
Imp. pro confessione veræ fidei percipere
meruerunt. Item: iv Id. Febr. sanctorum
decem Militum sub Adriano. & xi. Kal. Ja-
nuar. *triginta Martyrum* sub Diocletiano.

Eadem hac Lavicana Via Gelasius Pa-
pa Ecclesiam in sanctorum Nicandri &
Eleutherii honorem dicavit. Ibidem pa-
riter Oratorium quondam B. Andreæ,
quod

quod à Sergio I. instauratum est, nec non
& beati Cypriani Ecclesia extitit.

Prænestina autem Via Primitivum potissimum, beatorum Zotic & Amantii socium illustri martyrio coronatum, & à sancto Exuperantio in Arenario quodam vi. Kal. Maj. tumulatum fuisse constat. Olim insuper eadem hac Via Ecclesia beato Mart. Januario dicata extitit, cuius & ipse S. Gregorius Papa in suis Dialogis mentionem facit.

C A P U T XII.

De Cæmeteriis à Bosio Via Labicana repertis, ac perlustratis.

HAUD semel quidem Vias, Labicanam & Prænestinam solerti labore ac studio Bosius perlustraverat, si qua inibi latentia Cæmeteria, ac præsertim SS. *Marcellini* & *Petri Ecclesiæ*, quam ab Imperatore Constantino Via Labicana exstructam fuisse constat, inter ipsa rudera, oculis ac manu vestigia deprehenderet; cum demum anno Chr. 154 ipsammet Ecclesiam, etsi jam ex parte dirutam, ac Cæmeterium pariter inter perscrutandum feliciter adinvenit.

Ædificium sphæricæ formæ erat, in quo prægrandes potissimum arcus ac fornices intuenti offerebantur. Tum nonnullæ

nullæ ibi adhuc extabant è musivo opere
sanctorum imagines, singulæ diademata
capite præ se ferentes; quæ quidem tem-
porum injuria labefactatæ ipsam contém-
plantibus longævitatem suggererent; &
una ex his præsertim, quæ virum pruniis
injectum præferebat, antiquatam satis fa-
ciem exhiberet; quam protinus lynceis
oculis contemplatus, sarcam B. Martyris
Tiburtii effigiem esse conjectavit, qui su-
pra ignitos carbones illæso corpore ambu-
larat. Tunc autem & menti ejus subiit,
quod Nicephorus afferit, sanctissimam ni-
mirum Helenam Augustam in quodam
sphæricæ figuræ templo à Constantino
Magno erecto tumulatam fuisse.

Cæterum dum rem altius certiusque ex-
ploraturus, de ipsius quoque loci nomine
colonos qui aderant, diligenti inquisitione
interrogat, locum illum vulgo ab omni-
bus tot evoluta post secula adhuc *S. Hele-
næ Prædium* appellari, & ditioni Latera-
nensis Basilicæ subesse cognovit: in cuius
Basilicæ Archivo tum ejusdem Prædii, tum
itidem ipsius Ecclesiæ B. Helenæ frequens
admodum mentio reperitur.

Verum enimvero sacrum hoc Tem-
plum superioribus fœulis adeo insigne,
quod jam ex parte dirutum atque incultum
omnino procul ab Urbe subsistit, ex reco-
lendo, quæ præ se ferebat, titulo pariter, ac
san-

sancitatis loco , sōntium deinceps ac sīcā-
riorum (O tempora , ô mores !) illud oc-
cupantium execrandum asylum effectum
est ; quorum subinde plurimi cædibus ob-
noxii , ibidem ab apparitoribus intercepti
meritas scelerum poenas dedere . Attamen
divino tandem nutu postremis annis conti-
git , ut Canonici , ac Capitulum Latera-
nensis Basilicæ , quorum ditioni prædium
una cum templo addictum est , aliique
nonnulli , qui vineas illic proxime adja-
centes obtinent , religioso devotionis im-
pulsu , locum ipsum ruderibus primum
expurgare aggressi , & subinde Ecclesiam
aliqua ex parte in pristinum cultum , Sa-
cerdote quoque ibidem constituto , resti-
tuere inceperint . Neque dubium est , ean-
dem ad primævum tum fabricæ , tum re-
ligionis nitorem , ac confluentium fre-
quentiam (quod & decebat , & in votis
cunctorum fuit) plenius jam reductam
existere .

Haud procul autem à præmemorata Ec-
clesia tandem etiam antiqui Cœmeterii
aditum Bosius pèrvestigavit . In illud igi-
tur festinanter ingressus , ad Cubiculum
quoddam devenit , quod ad dexteram ip-
sius scalæ partem situm est , & picturis affa-
bre elaboratis instruitur : quo potissimum
loco veneranda olim sanctorum Marcelli-
ni & Petri corpora condita fuisse pietas
ultra

ultra intuentium oculis suadet. Porro Cœmeterium hoc, quod cæteris amplitudine præstat, plures cryptarum ordines aliorum instar suo ambitu complectitur. Semitæ vero alicubi ab humo altiores conspiciuntur, quæ ad quatuor scilicet hominum statutam in sublime pertingunt, & incisa utrinque de more in topho sepulchra exhibent; singula tamen (quod valde dolendum) referata omnino, & haud ullis titulis atque inscriptionibus prænotata patent; tribus duntaxat exceptis, quæ ex ipso Christi insculpto nomine, & ex consueta formula IN PACE, Christianorum procul dubio usui deservisse comprobantur. Sunt autem inscriptiones hujusmodi:

In Tabula marmorea inscripta.

RUSTICO ET FL. FELICIANE PARENT. VINCENTIO FILIO KARISSIMO VIXIT ANN. XVII. MES. II. DIEB. VIII. FEC. IN P. DEP. III. NON. SEPT.

In alia Tabula marmorea.

MAG. PAULO INNOCENTI BENEMERENTI QVE VIXIT ANN. VI. M. VII. D. III. IN PACE. DE VII. KAL. SEPT.

In Sarcophagi fragmento.

VAL. AMMIANO BENEMERENTI
IN PACE QUI VIXIT ANNOS---

Cæterum innumera quidem sepulchralium ibi titulorum fragmenta extant; in quorum altero Placidi & Romuli Consulium nomina legebantur: quorum Consulatus anno Chr. 343. juxta Baronium adnumeratur.

Postquam autem Bosius inter hæc è vita decepsit, Severanus exinde anno 1631. subterranea hæc loca ulterius perlustrare aggressus, præ cæteris marmoreum aliquod fragmentum affecitus est, quod Pontificiae Sedis imaginem ferro incisam, velisque hinc inde exornatam, in cuius summitate marmorea item columba diametate redimita consistit, intuentibus contemplandam exhibet; cuius pariter hic typum apponi par fuit.

Subsistendam
hic nobis paululum, amice Lector, & ubi de
Cathedris opportuna mentio incurrit, haud silentio prætereundū est, magno has olim à fidelibus in

hono-

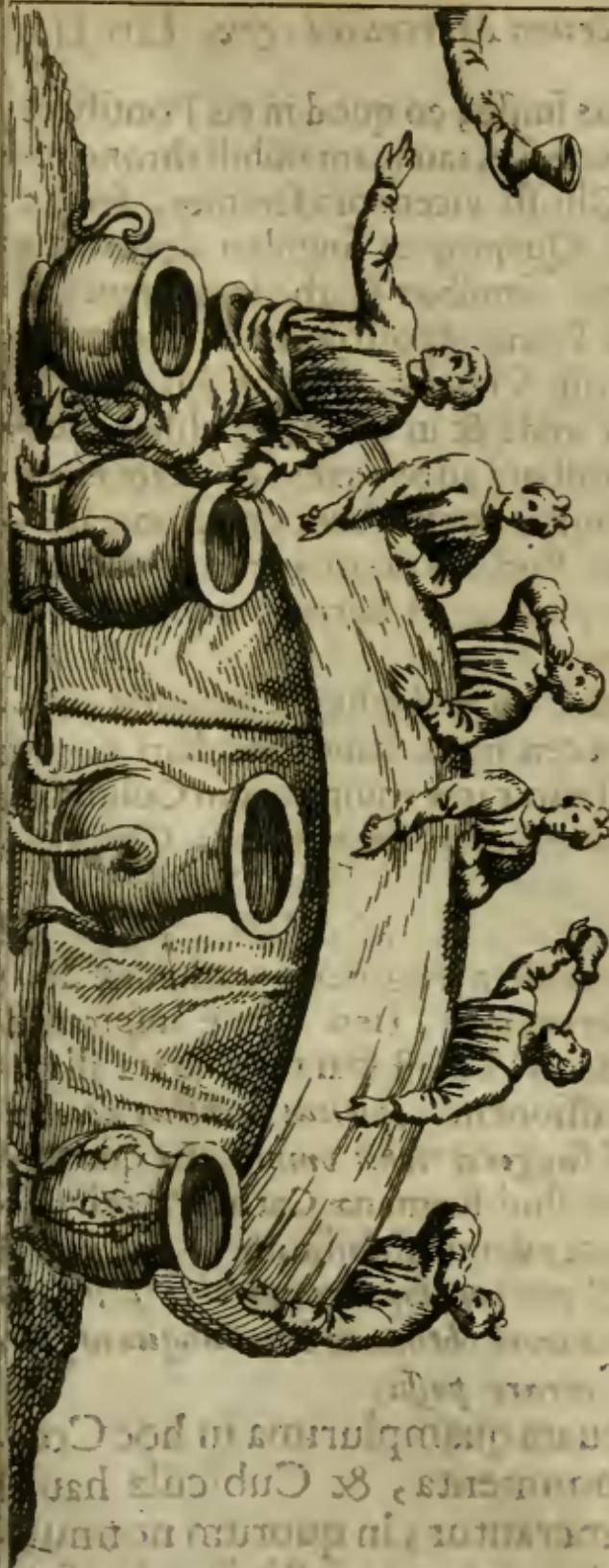
honore habitas fuisse; eo quod in eis Pontifices ac Pastores Ecclesie, tanquam nobili throno recepti, ipsius Christi vicem præferentes, sedere consueverint. Quapropter singulari devotionis cultu eam præ omnibus Cathedram venerati sunt, in qua Petrus Apostolorum Princeps ac ipsiusmet Christi Vicarius, ejusque Successores considebant: unde & in cœmeterialibus cubiculis, quo Christiani ad Synaxes, & cætera pietatis munia jugiter confluabant, marmoreas istas Cathedras studiose excultas concinnarunt. Quam in rem plura apud Baronium tom. I. an. 45. n. 11. legeré licet.

Quod autem *Columba* huic Cathedræ insidens insculpta cernitur, haud peculiari eoque maximo mysterio caret: quippe cum Columbae symbolo Spiritus Sanctus prænotetur, Christiani utique Apostolicæ Cathedræ Divinum Numen, à quo Ecclesia regitur, adesse jugiter, & arcana, quæ ejusdem magisterio Cathedræ docentur ac decernuntur, Deo plane inspirante decerni ac edoceri obtestabantur, juxta illam Christi promissionem: *Spiritus Sanctus docebit vos omnia, & suggesteret vobis omnia.* Ex quo deinde singulare illud Romanæ Cathedræ privilegium Deo concedente stabilitum est, *ut in his quæ ad fidei & morum dogmatæ pertinent, infallibilem auctoritatem obtinendo haud unquam falli, decipi, aut errare possit.*

Porro arcuata quamplurima in hoc Cœmeterio monumenta, & Cubicula haud pauca adnumerantur, in quorum nonnullis peristylia, ac marmorei stipites conspi-

ciun-

TABVLA VNICA CUBICVLI SEPTIMI COEME TERRI SS. MARCELLINI ET PETRI INTER
DVAS LAVROS S. HELENAM VIA LABICANA.

ciuntur. Horum pleraque picturis quo-
jue affabre exculta sunt; quamvis memo-
randum hoc Coemeterium ingenti qui-
jem ex parte à vinearum fossoribus disje-
ctum omnino ac enomiter vastatum fue-
it. Cubicula tamen, quæ ibi adhuc in-
egra picturisque conspicua extant, decem
& quatuor computantur; arcuata vero
bi monumentaria duntaxat existunt.
Ex quibus quidem sequentia hoc loco in-
eruisse sufficiat.

TABULA CUBICULI SEPTIMI EX COEMETERIO SS. MARCEL- LINI, ET PETRI, &c.

• Triclinii cujusdam formam hic videre est,
ibi sex numero viri fœminæque mensæ accum-
bunt, quatuor interim satis amplis ante eosdem
expositis ad vina refundenda hydriis. Altera
insuper imago olim extabat, cujusdam nimirum
viri, poculum vini ex recumbentibus porrigen-
tis; cujus nunc, cæteris picturæ lineamentis ab-
olitis, brachium duntaxat cum poculo exporre-
ctum conspicitur.

TABULA CUBICULI DECIMI TERTII.

1. In medio mulier quædam stolata, ac su-
perimposta matronarum more capiti mitra e-
levatis brachiis orantis speciem, binas inter ar-
bores constituta præ se fert: duo autem hinc in-
de viri adstantes pariter, eandem veluti fœmi-
nam virtutum ac nobilitatis titulo præcellen-
tem digito præmonstrare videntur.

ii. Contemplandus exhibetur Noëmus vit sanctissimus intra ligneam arcam, cui columba optatæ pacis symbolum virentis videlicet olivæ ramum defert.

iii. Moyses, qui è petra virgæ ministerio aquas sitienti populo elicit.

iv. Primævi parentes Adam & Eva ad vetiti pomi arborem stygio angue circumdatam, post execrandum contempti Numinis piaculum lugubri quidem vultu, ac moerenti animo consistentes.

TABULA CUBICULI DECIMI QUARTI.

i. Pastor Evangelicus oviculam super humeris gestans exprimitur.

ii. Mulier elevatis manibus intensius orans, nec non flagellum quoddam ad corpus excruciantum juxta eandem appensum.

iii. Daniel quoque inter Leones elevatis manibus precationi insistens describitur.

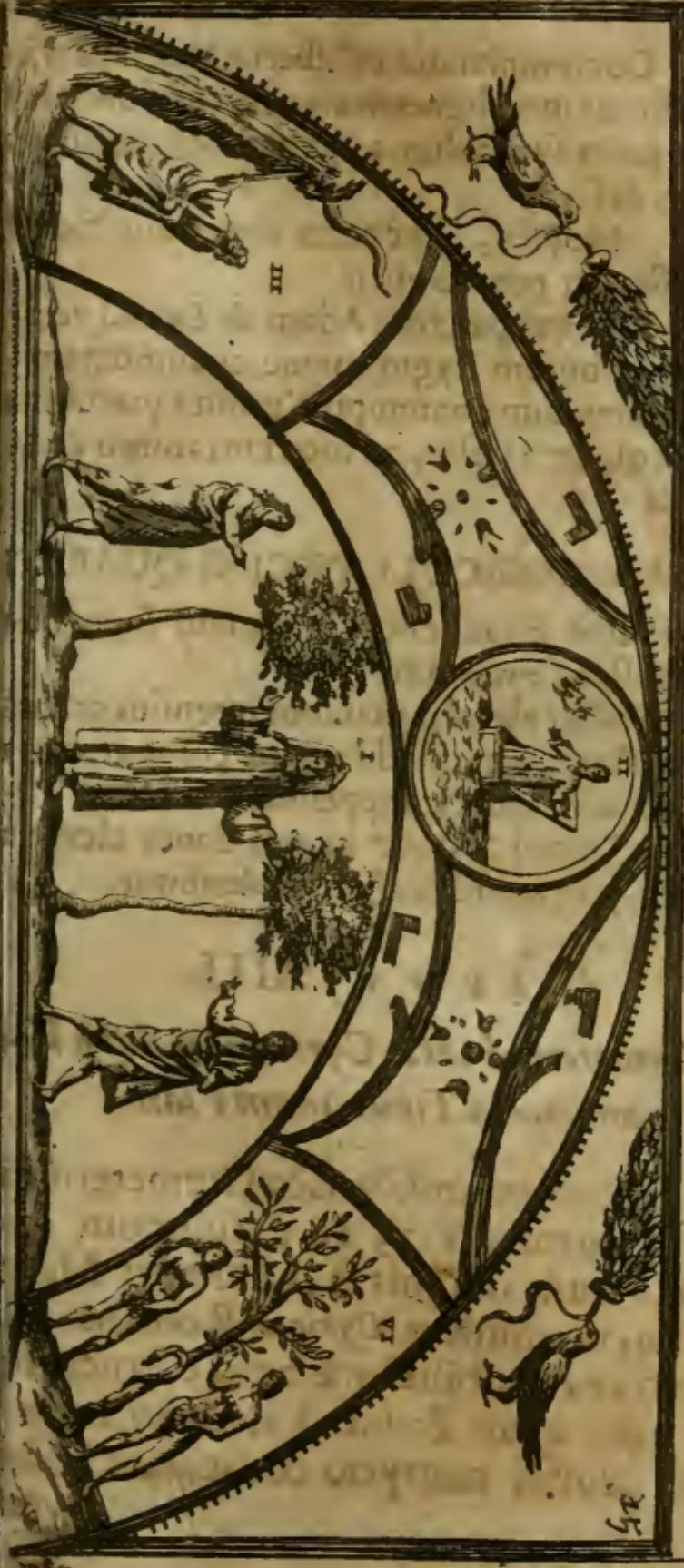
C A P U T XIII.

De Cœmitorio beatæ Cyriacæ in Agro Verano juxta Tiburtinam Viam.

CEleberrimum Cyriacæ Cœmeterium Tiburtina Via, eo potissimum loco, ubi nunc insignis B. Laurentii Mart. Basilica, in ejusdem Cyriacæ Romanas inter foeminas nobilissimæ agro extructum olim fuit: quam & sub Valeriano Imperatore illustri martyrio coronatam fuisse

ex

TABVLA PRIMA CVCIVLI TERTIDECIMI COEMETERII SS MARCELLINI ET PETRI
INTER DVAS LAVROS AD S. HELENAM VIA LABICANA

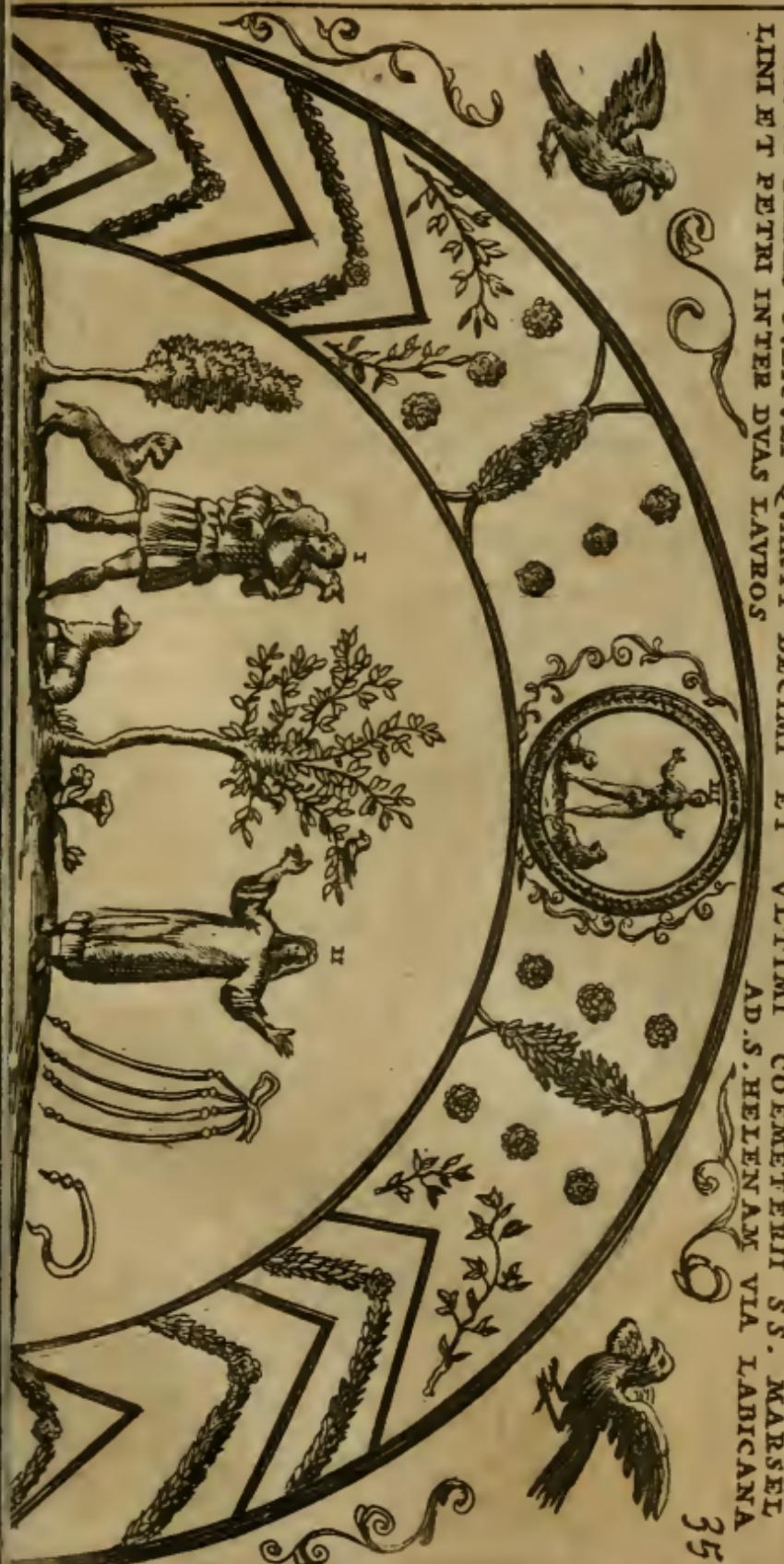

TABVLA PRIMA CUBICVLI QUARTI DECIMI ET VLTIMI COEMETERII SS. MARSEL
LINT ET PETRI INTER DVAS LAVROS

AD S. HELENAM VIA LABICANA

35

54] *Deuteronomy* 10:12-18
12 *And when I have brought you into the land which I have given you, ye shall not say I have brought you thither to give you a land to eat, and to drink, and to multiply; but I have brought you thither to afflict you, and to prove you, and to know what is in your hearts: whether ye love me, or not.*
13 *Behold, I have set before you this day life and death, a blessing and a curse: if ye will obey the commandments of the Lord your God, which I command you this day, then shall ye have life, and it shall be well with you.*
14 *If ye will not obey the commandments of the Lord your God, but shall hate them, and will not obey them, and will not keep them, then shall ye be scattered among the nations, and ye shall be an abomination unto all men, and your memory shall be abominated; and ye shall be despised and hated among all nations where the Lord shall scatter you.*
15 *Ye shall be a curse unto every man; and the Lord shall separate you from among the people, and ye shall be an abomination unto them; so that men shall abhor you, and cast you off, and ye shall be scattered among the nations.*
16 *And the Lord shall bring you into a nation which ye have not known, neither ye nor your fathers; there ye shall serve strange gods, whose flesh ye have not eaten, and whose land ye have not trodden upon; a nation whose language ye understand not, neither can ye tell what they say: and there ye shall find no rest, neither shall ye be saved.*
17 *There ye shall be sold for bondmen, and bondwomen; and there ye shall be sold for price, and there ye shall be sold without money.*
18 *There ye shall be sold for bondmen, and bondwomen; and there ye shall be sold for price, and there ye shall be sold without money.*

x Rom. Martyrologio didicimus, XII.
imirum Kal. Septembr. De hac matrona
i ejusdem Actis ista præcipue leguntur:
*Iæc fuerat cum viro suo annis undecim, & in-
iduitate sincerissima permanserat annis tri-
inta duobus, & de facultatibus suis pauperi-
us Christi quotidie solatum exhibebat. Cum
utem fervor persecutionis instaret, hæc ma-
rona domum suam, quæ erat in Cœlio monte,
iilitibus Christi, sanctis videlicet ad conve-
iendum, & sacramenta Dominica insinuan-
a obtulit, nullo timore perterrita. Ex qui-
us privatas olim Christianorum ædes in-
sum Ecclesiæ usum ad sacra obeunda
unia deservisse deprehenditur. Quod
Iem & Paulus ad Romanos scribens indi-
at, cum inquit: *Salutate Priscam &
Iquilam, & domesticam Ecclesiam eorum.**

In Cœmeterio hoc præ cæteris conspi-
uo *Romanus miles*, qui à beato Lauren-
tio ad Christi fidem traductus, & Vale-
ani Imperatoris jussu Via Salaria capite
btruncatus fuerat, à Justino Presbytero
Id. Augusti tumulatus est. Postridie
ero & B. Martyris *Laurentii* corpus
semet Justinus una cum Hippolyto in
oc pariter Cœmeterio depositus, uti in
sius Actis pluribus exponitur: quod ni-
irum cum multitudine Christianorum
ejunaverunt, & agentes vigilias noctis
riduo non cessarunt mugitus lacrymarum
dan-

dantes: B. autem Justinus presbyter obtulit sacrificium laudis, & participati sunt omnes Corpus & Sanguinem Domini nostri Iesu Christi, laudes agentes Domino Deo nostro.

Ex Actis porro B. Sixti II. colligendum nobis videtur, hoc eodem Cœmetetio unum cum S. Laurentio, corpora quoque sanctorum Claudi subdiaconi, Severi presbyteri, Crescentii lectoris, & Romani ostiari condita fuisse, ut qui eodem cum Laurentio tempore martyrio coronati recensentur; nec vero sepulturæ eorum locus describitur.

Ibidem pariter sanctus Hippolytus post triduum, Idibus nimirum Augusti unum cum decem & novem aliis è domo sua martyrio feliciter consummato ab eodem Justino Presbytero illatus est. Cujus recolendum martyrium, dum pedibus ad collæ quorum indomitorum ligatus, & sic per carduetum & tribulos tractus fuit, Prudentius quam eleganter in suo Peristephano cecinit: ubi & supra argenteum ipsius sepulchrum, quod sub Altari in Cœmeterio extabat, idem martyrium coloribus expressum fuisse innuit. De ipso vero B. Hippolyti sepulchro ac splendido Cubiculo isthæc potissimum subtexit:

*Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis
Propter ubi apposita est Ara dicata Deo.*

Ella Sacramenti donatrix mensa, eademque
Custos fidus Martis apposita:
Servat ad æterni spem Judicis offa sepul-
ckro,

Pascit item sanctis Tybricolas dapibus.

Ipfa illas animæ exuvias quæ continet intus
Ædicula argento fulgurat ex solido.
Præfixit tabulas dives manus æquore levi
Candentes, recavum quale nitet speculum.
Nec Pariis contenta aditus obducere saxis,
Addidit ornando clara talenta operi.

Devotum insuper ac frequentem fidelium po-
ulorum cultum, qui ad beati ejusdem Marty-
s sepulchrum jugiter confluabant, ibidem
acer Poëta exponit.

Eodem in Cœmterio juxta B. Hippo-
tum à conspicuis pietate viris Irenæo at-
que Abundio beatæ ibidem Concordiae ejus
utricis corpus tumulo commendatum
uit, quod primum in cloacam impiorum
manu projectum fuerat: In quam subinde
simet pariter Irenæus & Abundius VII.
al. Sept. vivi projecti perierunt: quorum
corpora inde à Justino Presbyt. in hoc
osum Cœmterium illata, juxta B. Lau-
entii corpus humata fuerunt. Ita videlicet
fas quoque Romanæ Urbis cloacas, quibus
tum inferri solebat, sacris beatorum Marty-
m pignoribus pretiosis veluti margaritis au-
ri passim, ac nobilitari contigit.

Eodem pariter loco ad agrum Veranum ipsamet *Cyriaca* eximia pietatis matrona quæ prima Cœmterii hujus fundamenta jecerat, haud longe ab ipso S. Laurentii corpore post nobile consummatum præ fide martyrium x. Kal. Sept. deposita fuit

Tryphoniam quoque Decii Imperatoris uxorē ibidem xv. Kal. Nov. ut & *Cyrillam* ejus filiam Martyrem v. Kal. Nov. à su prædicto Justino Presbyt. qui easdem ac Christi fidem traduxerat, conditas fuisse S. Laurentii Acta edocent.

Ab eodem vero B. *Justino* quam plur alia Martyrum beatorum corpora in hujus Cœmterii delata sūnum & condita ibidem fuisse nullatenus ambigendum est: unus enim præ omnibus hic vir operibus Christianæ pietatis apprime deditus, Cœmterii ejusdem gloriam ac decorem mirifice jugiter excoluit: in quo & ipse postmodum, vel hanc unam ob causam, quod nimirum Martyres sepeliverat, sub Claudio Imp. nobili martyrii corona auctus, cæteris Martyribus sociari, ac juxtra B. Laurentium, cui sepulturæ exhibuerat ministerium, prid. Non. Aug. sepulchri locum obtinere promeruit; quod ad dextiram musivo opere elaboratum & nobili hoc auctum titulo conspicitur:

Tam licet officio te sit præstantior ara :
Tu tamen es cratis celsior ignibus hac.

Et

Et quamvis, mage te tamen extitit ille per-
ustus,

Ussit quem cratis; ussit & alma fides.
Quæ fervore pari Justini pectus adussit,
Cujus in hoc sacromembra manent tumulo.

Tres insuper summi Pontifices in eo-
dem hoc Cœmterio juxta beatissimum
Martyrem Laurentium, Zosimus videlicet,
Xistus III. & Hilarius, teste Anastasio, se-
pultura donati fuere.

Demum supra idem Cœmterium
Constantinus Magnus celeberrimum in
honorem Laurentii Martyris Templum
extruxit, & auro atque argento ejusdem
epulchrum magnificentissime exornavit,
quod exsculptis recolendi jugiter martyrii
istoriam imaginibus exhibebat. Amplis-
imis insuper muneribus Basilikam cumu-
avit, eidemque ipsum Veranum agrum,
& alterum quoque qui vulgo *Aqua Tutia*
latus nuncupatur, attribuit. Augustis-
sum deinde Templum quam multi ex-
ummis Pontificibus instaurando, pari
munificentia exornarunt: Pelagius præ-
ipue II. qui Templo in ampliorē for-
nam redacto, argenteis S. Laurentii se-
pulchrum tabulis exornavit. Ab Hadriano
em Pont. Ecclesia hæc, ut & Ecclesia S.
Stephani juxta eam sita, una cum ipso
Cœmterio, undique egregie restaurata
uit. Porro S. Stephani Ecclesia, cuius in-

terim hic mentio subit, à Simplicio Papa erecta fuit, quæ in eadem Ecclesiæ parte ut nobis conjicere fas est, olim extitit quam subinde Pelagius ampliorem reddidit; ubi adhuc in ejusdem B. Stephani honorem Ara quædam conspicitur.

Sacrū vero beatissimi Protomartyris Stephani corpus à Pelagio Papa II. in hanc D Laurentii Ædem Constantinopolitanā ex Urbe translatum atque in ipsius sepulchro repositum fuisse in Rom. Martyrol legitur; ubi etiamnum magna piorum religione colitur.

Sepulchrales vero Cœmeterii, quod Cyriacæ dicitur, lapides quamplures adhuc eisdem Ecclesiæ instrati pavimento ac Monasterii atrio, etsi enormiter confecti, conspiciuntur: ex quibus, quæ sequuntur, inscriptionum titulos apponimus.

In limine portæ majoris.

LOCUS MERCURI ET URSE SE VIVI.

In media Ecclesiæ cella, seu majori ala.

IN PACE ANASTASA.

QUI VIXIT ANN. SEU TH.

GALLIC. V. C. CONS.

*Gallicanum autem quod attinet, / cuius hic es-
mentio, semel is atque iterum Consulatum ges-
tit.*

psit, sub Constantino videlicet una cum Basso
anno Christi 317. & iterum una cum Symma-
cho, anno 330. Quo p̄eclaro honoris titulo,
Christianus deinde effectus, tunc temporis ultro
ibenterque se abdicavit, cum ad Tyberina ostia,
ut diximus, devotionis fervore actus, peregrino-
um illuc frequenter advenientium obsequiis, si-
gulari Christianæ humilitatis exemplo, se cura
um facultatibus suis mancipaturus contulit.

In altero pariter fragmento quodam Stilico-
nis, & in alio item Fl. Lupicini Consulatus ad-
notatur: quoruū ille in annum Christi 405, hic
ero in ann. 307, à Baronio & Cassiodoro com-
utatar.

In eadem ala majori.

ATILIÆ JANUARIE INNOCENTISSIME
PUELLE QUE VIXIT ANNIS XXI.

DOXIO VICTORI QUI VIXIT
AN. XXVII. M. X. D. VIII. DECESSIT
XVII. KAL. APRILIS IN PACE.

LUCIA SE VIVA LOCUM
SIBI EMIT

ACUTIUS QUI BIXIT
ANNOS XXX.

In ala minori ad dexteram ingredientis.

NEBIO SEVERO THEODORA
CONIUX QUI VIXIT
ANNIS N. L. B M. IN PACE

LUCIUS URSO FILIO BENEMERENT
QUI VIXIT AN. II. MESES VIII. D.I. VII
KALE JAN. IN PACE

In ala minori sinistrorsum.

TRAIANUS QUI BIXIT ANNUS XI.
ET MESIS IIII. ET DIES XV.

LOCUS QUEM COMPARABIT IULIANU
UBI POSITA FLORENTIA
UXOR EIUS.

In marmore multa vetustate fere absumpto.

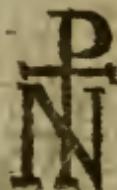
CORPUS HUMO ANIMAM CHRISTO
PETRONI DEDISTI
NAM IUSTÆ MENTES FOVENTUR
A LUCE CELESTI
SIDEREASQ. COLUNT SEDES MUN-
DOQ. FRUUNTUR
TU DULCIS FILI MEMOR HINC AS-
PICE NOSTRI.
Reliqua tempus voraverat.

In Atrio.

ZOSIMUS SE BIBUS SIBI LOCUS
CONPARAVIT.

LOCUS ERACLI.

Cæterum in quodam fragmen-
to sacrosanctum Christi Domini
nomen characteribus hisce ex-
pressum contemplari licet:

Ex multiplici autem fragmentorum ac
epulchralium titulorum numero, ac eo-
rum præsertim, qui Consuluum nominibus
prænotati sunt, satis, ut opinamur, lectori
nnotescit, per longa scilicet temporum
curricula Cœmeterium isthoc celebri a-
bund primævos Christianos cultu viguisse;
cum illud crebro ad sacra peragenda obi-
tent, ibidemque sepulturæ sibi locum deli-
gerent. Porro ad memoratum Cœmete-
rium in minori ipsius Eccl. ala, sinistra in-
rantibus; aditus ad hanc usque diem patet:
quo pariter loco aliquot per gradus ad Al-
are sacris indulgentiarum elargitionibus
efertum & præcipua veneratione excul-
sum, descenditur: ipsius autem loci sancti-
atem pariter & gloriari affixa parieti in-
criptio accedentes legentesque ultro edo-
et; quæ tenoris est hujusmodi:

HÆC EST TUMBA ILLA TOTO
TERRARUM ORBE
CELEBERRIMA, EX COEMETERIO-
S. CYRIACÆ, MATRONÆ,
UBI SI QUI SACRUM FECERIT
PRO DEFUNCTIS,
EORUM ANIMAS E PURGATORIIS
POENIS DIVI
LAURENTII MERITIS EVOCABIT.

Ethuc pro defunctorum animabus ex tota jugiter Christianorum orbe eleemosynæ ac sacrificia deferuntur. Quod quidem sacram Altare supra ipsam et beatorum Hippolyti & sociorum Martyrum corpora erectum olim fuisse, superioribus abhinc annis, cum inter instaurandum hanc Ecclesiam pretiosissima hæc Martyrum pignora in lucem prodiere, ultro comprobatum est.

Hinc porro ad illam potissimum Cœmeterii partem, quæ beatæ Cyriacæ dicitur, ingressus patet, quæ sub inferiori Ecclesiæ ambitu existit. Reliquæ vero semiæ, quæ alio protenduntur, hac nostra ætate muris firmiter ac valide obseratæ conspiciuntur. Harum tamen alteram cum Bosius reserare conatus esset, prostratoque illac corpore iter aggressus, aliam ejusdem Cœmeterii partem minus quidem collapsam ac labefactatam reperit; ubi sepulchra quædam clausa, aperta nonnulla conspexit,

xit, quibus tot evoluta post secula defunctorum adhuc corpora haud penitus absympta continebantur. Cubicula quoque & parya quædam atque angusta sacella picturis omnino destituta offendit; uti & inscriptionum fragmenta complura; ex quibus hæ duæ potissimum subjungendæ fuerunt.

HERCLANIUS IN PACE.

MATER CRIPINA FILIBUS
DIONYSIO ASILEO BENEME
RENTIBUS.

Cæterum complures inscriptionum harum in Ecclesiam S. Martini, seu in Equitii titulum delatas fuisse, vel inde conjectari datur, quod ibi in dimidiatis nonnullis pavimenti lapidibus divi nomen Laurentii expressum deprehenditur. In quem pariter titulum B. Cyriacæ corpus à Sergio II. delatum, & in eo per honorifice conditum fuisse, vetus inscriptio, quæ ad hanc usquediem ibidem legitur, satis aperte testatur.

CAPUT XIV.

De Martyribus, qui Tiburtina Via martyrii palmam, aut certe sepulturæ locum obtinuere, & de sacris ejusdem Viæ monumentis.

UT eos potissimum Martyres nunc recenseamus, qui pro Christi fideli strenue decertantes nobilem de Christiani nominis hostibus proprio libato sanguine, triumphum retulere, ac Tiburtinam præ cæteris Viam martyrio illustrarunt; quis quæso hac quondam *Via Symphorosam* matronam, præclarissimam to palmis ac coronis, quot fœtibus conspicuam, consummasset martyrium nesciat: unâ videlicet cum *septem filiis*, *Crescente Juliano*, *Nemesio*, *Primitivo*, *Justino*, *Staetio*, & *Eugenio*, ut sacra Martyrologi v. Kal. Julii testantur. Quorum corpora pariter eadem Tiburtina Via milliaric ab Urbe nono primum deposita fuere.

Porro ibidem in ipsorum honorem Ecclesia quondam erecta fuit; cuius adhuc vestigia in Maffeorum prædio extant qui locus etiam *Ad septem fratres* (vulgo *A sette fratte*) inde denominari meruit. Postmodum autem venerandæ ac incomparabilis fœminæ Symphorosæ ac filiorum

cor-

corpora, Pio IV. Pont. Max. in Diaconia S. Angeli in foro Piscario reperta sunt, cum hac inscriptione plumbi laminæ insculpta:

HIC REQVIESCUNT CORPORA
SS. MARTYRUM SYMPHOROSÆ,
VIRI SUI ZOTICL, ET FILIORUM E JUS
A STEPHANO PAPA TRANSLATA.

Cæterum eorundem Martyrum corpora & Zotici insuper ad hæc usque tempora Tiburtini quidem cives se pretiosi instar tesauri possidere gloriantur: veruntamen d' de aliqua dunitaxat sacrarum reliquiarum particula subintelligendum esse, & ipse met Cardolus in conscriptis ad ipsum Acta Notis ultro fatetur.

Eadem Via, nono pariter ab Urbe lapide nobili coronatus fuisse martyrio S. Incentias sub IX. Kal. Aug. legitur. In cuius etiam honorem Ecclesia Tibure constructa fuit, quæ usque adhuc suspicitur.

Tiburtinam porro juxta portam Ecclesia quondam B. Martyri Januario dicata extitit, quæ ab Adriano I. restaurata legitur. Tum eadem Tiburtina Via quinto ab Urbe lapide, Oratorium quoddam in Cæciliæ honorem, & aliud insuper ibi S. Abba cyro à Zacharia Pont. exuctum fuit. Symmachus item Pontifex de hac Via in ipsius B. Petri honorem, vi-simo septimo ab Urbe lapide Ecclesiam

dedicavit. Atque haud procul à B. Martyris Laurentii Basilica ; præter memoratam hactenus S. Stephani Ecclesiam, duæ insuper aliæ , altera nimirum in ipsius Deiparæ Virginis, & altera in honorem S. Agapiti Mart. erectæ extiterunt : nec non duo item Monasteria, quæ scilicet B. Protomartyri Stephano, & S. Cassiano dicata fuerant. Quarum quidem singulatim sacrarum Ædium in beatorum Pontificum Gestis condigna mentio habetur. Et vero in adjacentibus vineis nonnulla adhuc vestigia ac pervetustæ parietinæ visuntur, quæ earundem forte Ecclesiarum ac Monasteriorum reliquiæ existimandæ fuerint.

C A P U T XV.

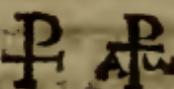
De Cæmeteriis à Bosio Via Tiburtina repertis.

Cum sæpefæpius de perantiquo B. Cyriacæ Cœmeterio , Tiburtina hac Via sito, in sacris beatorum Martyrum Actis, ac Martyrologiis mentio incurrat, Bosius hoc ipsum per circumpatentia quæque loca diligentissime investigare non destitit, usque dum voti tandem feliciter compos redderetur. Anno etenim 1593. prope ipsam B. Laurentii Ecclesiam, qua scilicet Tibur ad dexteram itur, ostium quod-

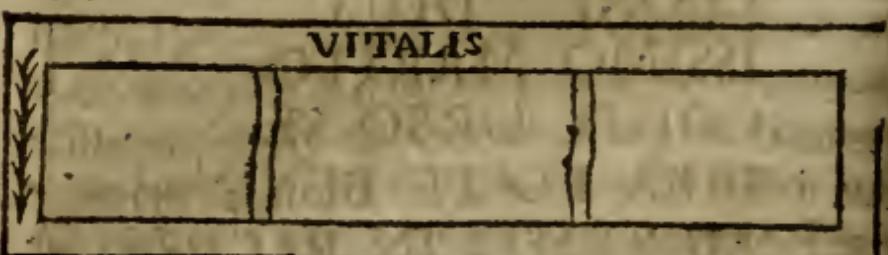
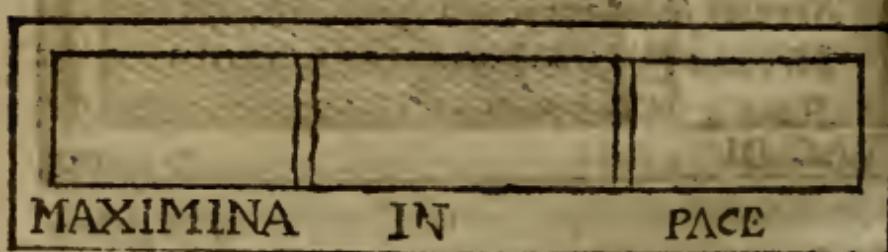
quoddam reperit: per quod in Cœmeterium, quod anxius requirebat, incunctanter ingressus, ejusdem partem, & satis quidem amplam, ac plures in semitas divisam circumspexit; quas interim alicubi, ingesta desuper humo, eum in modum arctas ac depresso advertit, ut prono demissioque corpore illuc incedere opus sit.

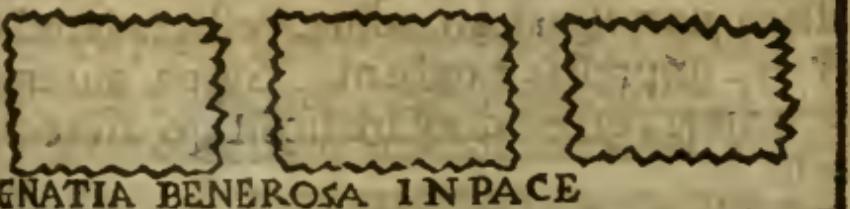
Monumenta pleraque reserata penitus extabant; in quorum nonnullis defunctorum ossa fere absumpta, in quibusdam vero integra adhuc cernebantur, & quæ in modum lapidis superinducto glutino obduruerant. Ex monumentis autem nonnulla vacua, omnique ex parte ad minimum usque pulveris momentum expolita; quæ sacra videlicet (ut credere pareat) Martyrū conditoria fuerant; eorundemq; ablatis inde corporibus tenuissimum quoque pulverem venerationis ergo secum deferentes abraserant. Monumenta tamen haud pauca clausa adhuc, marmoreisque tabulis vel certe lateritiis obserata cernuntur: in quibus quamplura religionis Christianæ signa intuentibus exhibentur, nempe cruces, Christi nomen, palmæ, & cætera hujusmodi. Alicubi etiam in monumentis eburnei inserti annuli visuntur, ut & imagines eburnæ, conchylia, vascula, lucernæ fictiles, ac vitreæ ampullæ, & quædam item lacrymatoria vulgo dicta: ut in-

aliis nimis passim Cœmertiis. Alicubi etiam numismatum adhuc vestigia sepulchris impressa extabant. Signa autem præcipua, quæ adnotare licuit, ejusmodi sunt.

Inscriptionum demum fragmenta ibi innumera propemodum videre est: quorum nonnulla studiose Bosius collegit, consueto Christiani nominis symbolo insignita; eaque hic legenda subjicimus.

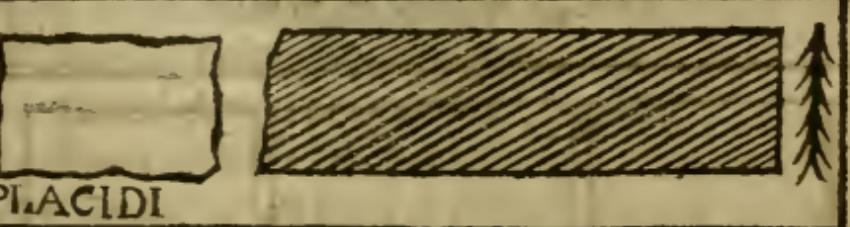

GNATIA BENEROSA IN PACE

SERVVLI

PLACIDI

LEONI DULC
ISSIMO MARITO
COIUX URSO SE
BIBA FECIT BENE
MERENTI IN PACE.

JU

JUSTUS ET BIBANTIA PARENTES
 POSUERUM AEPITITIO FILIO
 BENEMERENTI QVI VIXIT
AN^DXII M^DVIII D^CXXII

KAPPADOS BIBIANUS

BOXHTH

FRUCTUOSE BENEMERENTI
 QVE MECU BIXIT ANNO XV
 ET MENSES DUOS
 IN PACE

ISPETI
 MARITUS
 ET MATER
 FECERUNT

OLYMPI IN PACE

Fragmentum

OCÆ III COS CARI AMICI

Focæ Consulatus primus Anno Chr. 604. cor.
 tigit, qui deinde anno 610. ferro sublatus est

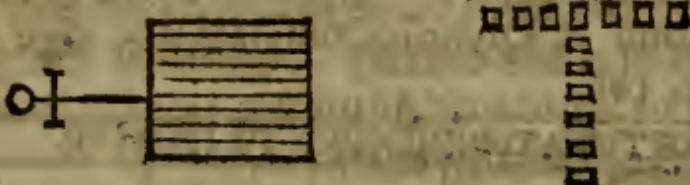
adcc

ideoque reliquos duos quos gessit Consulatus
ntra hos annos computandos esse facile colli-
gitur.

Porro nonnulla in hac Cœmeterii parte
Cubicula, haud tamen picturis conspicua;
complura item monumenta, & hæc qui-
dem arcuata extant; quorum omnium
tamen unicum duntaxat imaginibus de-
pictis excultum cernitur.

Ulterius autem Bosius contendens,
anno 1597. aditu sibi in ipsamet Mon-
chorum B. Laurentii vinea, juxta portam
ac turrim ejusdem Ecclesiæ, patefacto,
alteram Cœmeterii partem ingressus est:
quam quidem cum semel atque iterum
perlustrasset, altera jam recensita amplio-
rem; semitas tamen, quibus utraque co-
pularetur, ruinis ac parietinib[us] omnimo-
to obductas advertit. Viæ interim &
vici complures ibi, ita simul comple-
xi, ut labyrinthi cuiusdam formam præ-
se ferrent. Tres ibidem cryptarum ordi-
nes, in superiori videlicet, atque infe-
riori loci ambitu existunt. Cubicula, sa-
cis quidem angusta & per exigua, pictu-
ris orbata sunt. In Christianorum se-
pulchris consueta, quæ jam ante expo-
suimus, insignia conspiciebantur; colum-
barum insuper pulli, qui rostro ac pedi-
bus virentes arborum ramos præferebant,
lucernæ fictiles, vascula vitrea, trutinæ,

coronæ, & hujusmodi alia. Alicubi ver
craliculæ cujusdam imago portendebatur
signatorii item annuli forma: sacrum iti-
dem T, seu crucis signum vitreis expres-
sum lapillis; hunc nimirum in modum

Innumeræ item hac Cœmeterii pârte
inscriptiones adhuc supersunt, vel mar-
mori insculptæ, vel ipso calcis glutino ex-
pressæ, & Christianorum ac Martyrum
item nominibus insignitæ; quas ad quin-
quagenarium numerum Bosius solerti stu-
dio collegit; quas etiam hoc loco ordine
subjungere æquum duximus.

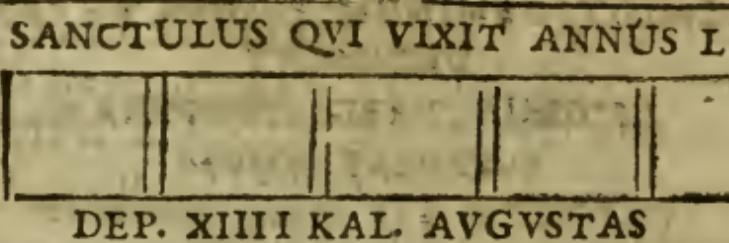
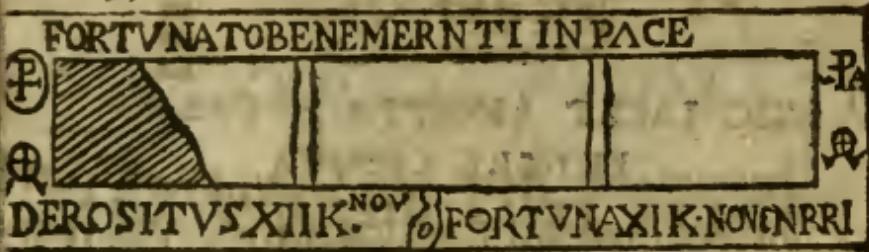
GRISOSTOME IN PACE QVÆ VIXIT
ANNOS P. M. XVIII. DEPOSITA VIII.

FL. STELLICONE UG SUB DIE X KAL
SEPTEMBRES EMIT SOTERES SE
VIVA ET MARITO SUO
VERNACOLO CONPARI SUO EMIT
A CELERINO FOS

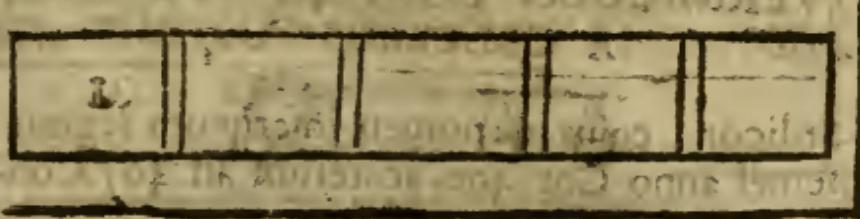
Stilicon, cuius hic nomen inscriptum legitur,
semel anno Chr. 400. ac iterum an. 405. Con-
sulatum gessisse comprobatur.

X BENEMERITO POMPEJO
 QUI VIXIT MENSIBUS XI.
 D.VI. DEPOSITUS IN PACE
 DIE XVI. KAL SEPT AUSONIO ♂ ET ♂
 OLYBRIOS ♂ CONSS.

Ausonii & Olybrii Consulatus contigit anno
Chr. 396.

SATURNINA
 IN PACE VIXIT
 ANNOS PLUS MINVS

BE.

 BENEMERENTI IN PACE PAULINI.

ANTONI

I LOCUS TURTURES

II LOCUS AGRICOLES

HÆC DOMUS ETERNA SEPTIMI
ET POIOC PC ENIES

LAURENTIUS SE VIVO
COMPARAVIT

 VINCOMALUS. QVI VIXIT
AN. VII.

EUGENIO BENEMERENTI
IN PACE. QV.

URSICINUS ED QUINTILIANA
SE BIBI CONPARABERUNT
LOCU A MONTANU

LO.

LOCUS PERGEI FI MOTA
NES SE BIBO FECE.

SECUNDA LOCUS SE BIBA
EMIT

ΩΔΕ ΚΕΙΤΑΙ Η ΜΗΤΕΡ ΗΜΩΝΤ
FE IA EN EIPHNI

MAMMULÆ PISSIMÆ
BENEMERENTI

BENEMERENTI EXUPERIO QUI
VIXIT ANNIS III. DECESSIT
DECENBRIS III. KAL.

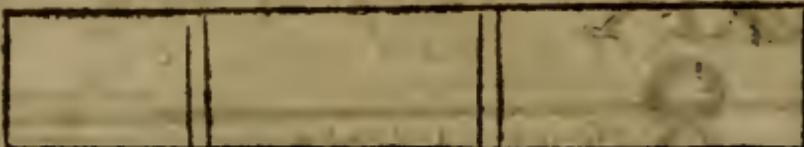
ΓΗΜΗΛΛΙ

OPTATUS IN PACE REQVIESCAT.

OPTATUS ET RENATUS

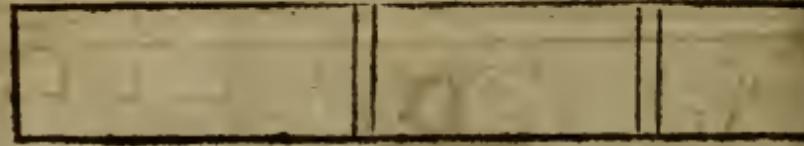
LEV-

LEVPARDUS

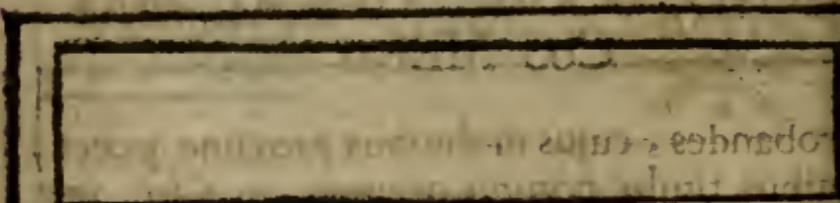

ΗΡΑΚΛΙΔ

LOCUS JOANETIS

VALENTINI

DEPOSITA XGI KL DECENTB, IN PACE BIBLANE

RA

RAVVICINA.

In eodem Cœmeterio in pusillo puellæ cuiusdam monumento.

VI CALENDAS AUGUSTAS

FORTUNVLA DEPOSITA.

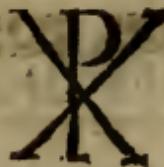
IVIA MA RIA IN PA
CE. V. A. XLVI M. V. CV. MA. F.
AN. XV. D. IN BISO. SU. COS.
MER. ELIA F. PO. V. K. AU.

LOCUS GEMELLINÆ QUE VIX
ANNOS XXVIII XII KAL. MAI
CoS MERo.

erobandes , cuius in duobus proxime præcentibus titulis nomen occurrit, an. Chr. 377. à cum Gratiano Imp. & rursum an. 383. cum turnino Consulatum gessit.

HIC

HIC REQVIESCET
IN PACE QVI VIX ANN. P. L.
FL. FELICE V. C. CO

Flavius iste Felix anno Chr. 420. una cum Taurio Consul designatus fuit.

PER SANCTO MARTURI
LAURENTIO JULIA EXHIBIT
AU III. KAL. OCT. DEP. KAL. SS.

 ASELLA QVE VIXIT
AN. XLIII ET M. IIII
ET DIES V. ET DE-
FUNCTA
EST DECIMU KAL.
AUGUSTAS

PER ANNELLA QVE VIX AN. III
MXDc DEP. XII. KAL. DEC

HIC ABET SEDE
LEO PRB

SE BIBA EMET DOMNINA
LOCUM A SUCESSUM
TRISOMU UBI POSITI

ET

Ex alia Cœmeterii parte, quam Bosius
aulo post, ad lœvam, qua Tibur itur,
cultam quidem penitus & ruinis refer-
m, offendit.

OCUS BENENATI ♂ ET GAU-
DIOSÆ
CONPARÆS + SE VIVI
COMPARABERUNT
B ANASTASIO ET ANTIOCHO
FS.

1. *Fosforibus*, vel certe *Fratribus* interpretan-
tem fuerit.

P QUIESCIT IN PACE
AΩ JANUARIUS ♂ VIXIT AΩ

DOMUS ETERNA EX---
ET TIGRIS IN PACE

S

RE-

REFRGERI TIBI DOMNUS
IPOLITUS SID

HIC REQ XYSTUS IN P QVI VIXIT
AN G DEP. III ID FEB.

Anno demum 1616. in eadem Mola-
chorum B. Laurentii vinea, alter ad idem
Coemeterium aditus exploranti patuit:
per quem cum introgressus Bosius fuisset,
Cubiculum se illi videndum obtulit, in
quo sacrum Altare, & Pontificalia item se-
des topho incisa adhuc extabat: cæterum
& locus hic ruderibus undique offusus rui-
nas ē proximo minabatur. Sepulchrale
interim inscriptiones, quæ sequuntur
ibidem adnotavit.

ALEXANDRIA ILARO
COJUGI BENEMERENTI IN PACE
QVI VIXIT ANNIS LV.

CONJUGI BENEMERENTI
VICTORINE AUR HERMOGENES.
EX EVOCATO QVE VIX MECUM
ANN. XI ET MS III ET DIES XV.

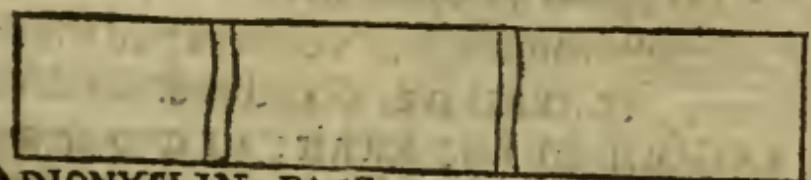
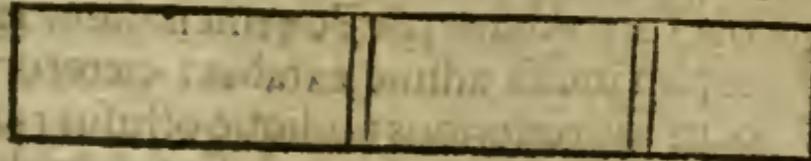
VETTIA GRATTA ET JUL. ILLYRI-
CUS PARENTES ♂ JUL. NAVIGIO.
FILIO BENEMERENTI
QVL VIXIT
ANNIS XV.

AUI

AVR. HERMOGENES EX EVOCATO
 QVI VIXIT ANNIS P M L AVR
 PROPINQUUS ET VAL.
 CAJANUS ET VAL. DIOGENES CON-
 TVB. MERENTI FECER.

Evocati (quorum hic fit mentio) olim veterani dicebantur, qui re militari jam perfuncti, si quando necessitas urgeret, in castra armis iterum operam daturi evocarentur.

SPIRITUS IN BONO

DIONYSI IN PACE

Præterea juxta eandem B. Laurentii Ecclesiam binos quoque marmoreos Sarcophagos erui contigit. Sed nunc ad ulteriora.

CAPUT XVI.

*De Cœmeterio ad Nymphas, Via
Nomentana.*

D Eculiaris Cœmeterii hujus Nomentanam apud Viām locus, ad B. Petri

Nymphas olim appellabatur. Cum enim tota fere illa regio palustris esset, & aquis uberrime redundaret, intra ipsiusmet Cœmeterii ambitum aquarum venæ erumpabant, quæ *Nymphæ* vulgo nuncupari consueverant; ubi Petrus Apostolorum Principe eos qui recens ad Christi fidem traducti illuc accedebant, salutaribus baptismi aquis de more abluebat. id quod aperiissimis verbis beatorum *Papiæ* & *Mauri* Acta testantur: quod nimirum eorum corpora, post nobile sub Diocletiano & Maximiano consummatum martyrium, Joannes presbyter noctu collegit, & sepelivit in Via sub die Kalend. Febr. *ad Nymphas* ubi Petrus baptizabat.

Celeberrimum igitur veteres apud Christianos, & maximæ ob id venerationi Cœmeterium hoc extitit: in quo innumeri procul dubio Martyres, ut credere nobis par est, piorum manibus conditi fuere. Temporum tamen injuria, aut certe invida profanorum hominum temeritate abolita est loci omni quidem cultu dignissimi religio, ingentique venerandæ antiquitatis detimento, una cum loco (quod lacrymis prosequendum) inter ruinæ ac rudera omnis penitus recolendarum rerum memoria deperiit. Porro idem hoc Cœmeterium haud procul ab Urbis Romanæ mœniis extitisse, & ipsi Ostriano

(de)

(de quo infra) adhæsse satis quidem probabili conjectura permoti assertere neutiquam dubitamus.

Sanctorum autem *Papiæ & Mauri* corpora primum ex hoc Cœmeterio à Sergio Juniore Papa in Urbem unâ cum sacrâs aliorum Martyrum reliquiis, è proximis circum adjacentibus ac Priscillæ præsertim Cœmet. in Equitii titulum translata sunt, ut vetus docet inscriptio marmori insculpta, quæ ibidem ad hæc usque tempora legitur. Inde vero à Gregorio IX. anno Chr. 1218. in S. Adriani Diaconiam, prope Septimii Severi arcum, delata fuere: ubi nostro hoc seculo invictorum Martyrum pignora in ejusdem Ecclesiæ Confessione reperta, ac iterum in Christiani orbis lucem rediviva prodiere, perantiquæ inscriptionis titulo hoc consignata:

IN HOC LOCO REQVIESCUNT
CORPORA SANCTORVM
MARTYRUM PAPIÆ ET MAURI.

Verum de loco, in quo ad præsens condicuntur, suo infra loco opportuna mentione erit, cum de Martyribus, qui Nomentanam potissimum Viam sanguine vel sepulchro illustrarunt, sermo instituetur.

CIVILIS ULT. XVII.

De antiquo beati Nicomedis Presbyteri ac
Martyris Cœmeterio.

AB Onuphrio quidem Via quoque Ardeatina B. Nicomedis Cœmeterium recensetur; & forte, ut opinamur, locum illum subintelligere voluit, in quo ipse met. Nicomedes sanctæ olim Feliculæ corpus in ejusdem prædio Via Ardeatina condidit. Ejus tamen nomen hac Nomentana Via celebre magis est, & potiori ejusdem memoria devotionis titulo recolitur; ubi & Ecclesia in Martyris honorem erecta fuit, & Cœmeterium pariter extitit, in quo sepulturæ locum, nimirum, ut Acta ipsius loquuntur, in horto unius ex Clericis ejusdem nomine & opere Justi, Via Nomentana VII. Kal. Octobr. obtinuit Martyrium sub Domitiano Imperatore subiisse vir sanctissimus legitur. Cujus demum corpus è Cœmeterio hoc à Paschale Papa I. an. Chr. 817. in Urbem transsum, in B. Praxedis Ecclesia d. 20. Jul. reconditum est; ut vetus ibidem inscriptio marmori insculpta comprobat.

28

C A P U T XVIII.

*De Cœmeterio beati Alexandri Papæ, ac
Sociorum Martyrum.*

Cœmeterium hoc Nomentana Via septimo ab Urbe lapide situm est; & sub Aureliano Comite tunc temporis initium sumpfit, cum sub eodem Alexander Papa, *Eventius* & *Theodulus* Presbyteri (quorum sub v. Non. Maj. memoria recolitur) anno Christi 152. martyrio coronati fuere: quo potissimum tempore *Servina* Aureliani ejusdem uxor, conspicua pietatis fœmina Christo addicta, sacra eorumdem corpora suo in prædio septimo ab Urbe milliario Nomentana Via sepelivit non modo; sed & à Sixto Pontifice, qui Alexandro successerat, precibus imperavit, ut Presbyterum constitueret, qui singularis diebus eodem in loco sacra Altaris mysteria perficeret; uti in ejusdem Actis pluribus exponitur.

Ibidem vero B. quoque Martyrem *Herulanum*; qui ab Alexandre Papa ad Christum conversus, sub Aureliano xi. Kalend. Octobr. martyrii palmam percepit; Nomentana scilicet Via septimo ab Urbe milliario à Christianis depositum fuisse in Petri Catalogo legimus.

Sanctorum porro Alexandre, Eventii
S. 4. &

& Theoduli corpora in Urbem inde translata quammultas pretiosis reliquiis Ecclesiæ ditarunt. Quamobrem pleræque ave exiguis reliquiarum particulis cumulatæ sacra se eorundem possidere corpora gloriantur. In Ecclesia enim S. Sabinæ Aventino in colle anno 1586. marmorearū arcā, pervetusto sub Altari, quod a Eugenio II. erectum fuerat, inter explorandum reperiri contigit, in qua sancto rum Alexandri Papæ, Eventii, & Theoduli asservari corpora exsculptis notis legebatur; quæ quidem arca majori sub Ara quam postremis temporibus Sixtus V. erexit, per honorifice condita est.

Interim corundem beatorum Martyrum pignora, una cum corporibus ss. Virg. Romulæ & Redemptæ Cathedrali in Ecclesia sua intra mœnia tumulata quiescere Tiburtini palam quidem constanterque asseverant quod nihilominus, ut recte Cardulus monet, de eorundem duntaxat parte subintelligi oportet. His adde, quod sub Ara quoque majori Ecclesiæ S. Laurentii in Lucina haud modicam eorundem Sanctorum partem asservari binæ quidem inscriptiones testentur; in quarum præsertim altera, à Cœlestino Papa III. reliquiae ibidem anno 1196. conditæ hunc in modum adnumerantur:

COR.

**CORPORA BEATORUM MARCI
TYRUM ALEXANDRI PAPÆ, EVENTIÆ,
THEODULI, SEVERINE, &c.**

Severinam vero, cuius hic cum cæteris mentio occurrit, ipsammet esse putamus, quæ eorundem sanctorum Martt. corpora in suo, uti diximus, prædio primum pia manus obsequio condidit, ac Cœmeterium hoc extruxit. Ut enim piissima fœmina ad veneranda Martyrum sepulchra divinis precibus diutius institisse perhibetur; ita quoque vita subinde functam eodem loco conditam non modo, sed & postmodum in translatione eisdem beatis Christi Martyribus associatam fuisse credere nobis paruit; quamvis de ea in sacris Martyrologiis haud ulla mentio suppetat.

CHAP. XIX.

De Cœmeterio Primi & Feliciani

Martyrum.

Cœmeterium sanctorum Primi & Feliciani, seu eorundem, ut dicitur, Alrenarium, decimo quarto ab Urbe lapide in loco ad Arcus Numentanos nuncupato, extructum olim fuit; ubi nimisrum nobilis hi Christi athletæ sub Imperatoribus Diocletiano & Maximiano circa annum

Chr. 287. apud Numentum optatam martyrii coronam adepti, per honorifice tumulati sunt; & triginta plane dierum spatio justa eisdem solemni ritu in hymnis & psalmis perfoluta fuere. Ac cum sacra exinde pignora miraculis assidue coruscarerent, nobili desuper Templo erecto Christiani eorundem sepulchra illustrare voluerunt, quorum natalis est v. Id. Jun. uti in ipsorum Actis pluribus legere datur.

Horum autem corpora Theodorus Papa ex Arenario levavit, & in B. Stephani Protomartyris Ecclesiam, in monte Cælio, recondidit; ubi vetustissimæ adhuc eorundem imagines musivo opere expressæ extant.

C A P U T X X.

De Cœmeterio S. Restituti Martyris.

Celebre item Nomentana Via sextodecimo circiter ab Urbe lapide Cœmeterium hoc fuit, quod B. Restituti titulo nuncupatur, & à *Justa* matrona Romana suo olim in prædio extructum fuerat. Cum enim ipsa Romæ gloriosum, capitis obtruncatione, martyrium consummasse B. *Restitutum*, sub iisdē Imp. Diocletiano & Maximiano, comperisset, venerandum ejus corpus, projectū canibus, noctu clanculū collegit, atque illud in domum suam deferens, quæ juxta sudantem Metam, &

Am-

Amphitheatrum sita erat, aromatibus egre-
gie conditum ac linteis involutum ad su-
um deportari prædium jussit, ibique in
crypta sub vi. Kal. Jun. honorifice recon-
didit, planctu insuper per septem dies apud
sepulchrum ejus instituto. Ubique eodem tem-
pore varia quotidie miracula infirmorum
anatione, divinitus præstata fuere. In qua
omnia fusius in ipsis B. Restituti Actis
describuntur.

Viget autem adhuc coliturque hac ea-
lem Via beati hujus Martyris memoria a-
quid Eretum, ubi antiqua ejusdem Ecclesia
extat; atque ipsamet insuper crypta cerni-
tur, in qua venerandum ejus corpus depo-
itum substiterat: quod inde postmodum
ab Hadriano Papa sublatum, haud longe
Basilica S. Mariæ Majoris juxta Eccle-
iam S. Andreæ in Auriſaurio translatum
est.

C A P U T . XXI.

De Cæmeterio beatæ Agnetis.

OEmeterium hoc ab ipsamet lectissi-
ma Virgine Agnete suo quodam in-
rædio ad Nomentanam Viam, non lon-
e ab Urbis Romæ mœniis initium no-
menque accepit. Ibi enim eandem paren-
s nobili coronatam martyrio, sub xii.
kalend. Februar. solemni ritu sepulturæ

mandarunt. *Ubi, ut in ejusdem Actis memoratur, cum omnis turba Christianorum concurreret, insidias à paganis perpetrati sunt, & videntes populum infidelium super se venientem armatum, omnes fugerunt, aliqui tamen lapidum ictibus læsi evaserunt.*

Verum sancta Emerentiana virgo, B. Agnetis collactanea, haud una cum cæteris fugam arripuit; quinimo sola imperterriti animi & minis ac metu superiori barbaram eorundem impietatem maximo pere exprobrare non destitit: quamobrem à furenti populo ibidem lapidibus obruta, nobilem martyrii palmam consecuta, & cum adhuc catechumena esset, proprii baptizata sanguine in cœlum evolavit: cujus corpus à parentibus ejusdem sublatum haud procul à B. Agneta sepultum fuit.

Subinde autem ad S. Agnetis sepulchrū parentibus octavo martyrii die orantibus ipsamet Virgo nobili sanctarū virginum coetu comitata de nocte apparuit, eos que de coelesti præmio, ad quod jam secura prævenerat, ac de perenni gaudio, quo jupiter perfruebatur, certiores reddidit. Hujus igitur visionis fama cum apud Christianos vigeret, inde multos post annos Constantia

Augusta, Constantini Magni filia, quæ infirmitate corporis laborabat, permota, ad ibidem sepulchrum, cum adhuc pagana esset, sanitatis obtinendæ gratia se contulit; cu ea:

eadem sacratissima virgo se ultro cœlitus videndam obtulit, ipsaque protinus optam sanitatem consecuta est.

Ob crebra igitur miraculorum signa, quæ ibidem meritis ejusdem beatæ Agnetis suffragantibus divinitus obtingebant, jure quidem optimo sepulchrum hoc celeberrimum ac summæ apud omnes venerationi habitum est: de quo & Prudentius isthac cecinit:

Agnes sepulchrum & Romulea in domo.

Fortis puellæ Martyris inclytæ.

Conspictu in ipso condita turrium.

Servat salutem virgo Quiritium;

Nec non & ipsos protegit advenas;

Puro ac fideli pectore supplices.

Indeque Christiani, qui præsertim Romæ degebant, pio devotionis studio erga præclarissimam Virginem ac Martyrem affetti, juxta venerandum ipsius sepulchrum certatim sibi sepulturæ locum deligere cœperunt: itaque dum cryptæ undique assidia fossorum manu excavantur, ac primariæ Romanæ nobilitatis familiæ cubicula haud pauca, splendidaque item sepulchra indies extruunt, Cœmeterium hoc in eam prorsus, qua mox à nobis describitur, amplitudinis formam excrevit.

Verum Constantia Augusta, ubi pristinam corporis valetudinem adepta erat, ad D. Agnetis sepulchrum magnificenter.

mam insuper à Constantino patre in ejusdem honorem Ecclesiam erigendam curvit; in qua & ipsa, una cum altera Constantia, Imperatoris germana, à Silvestro Papa baptizata fuit; sibique nobile ibide conspicui operis Mausoleum sepulturæ loco statui voluit. Atque hæc quidem S. Antonis Ecclesia Via Nomentana à Constantino M. munificentissime extructa, adhuc extat: in qua plures ad Cœmeterium aditus patent, quos hac nostra ætate detegiri revelari contigit, dum terra, quæ Ecclesiæ omni ex parte hærebat, ad humorem præcul arcendum extraheretur. In apside autem ejusdem Ecclesiæ hæc quæ sequuntur carmina olim legenda extabantur:

*Constantina Deum venerans, Christoq; dicat
Omnibus impensis devota mente paratis,
Numine divino multum Christoque juvant
Sacradit templum victoris virginis Agnes.
Templorum quod vincit opus, terrænaq; cuncta
Eurea nam rutilant summi fastigia tecti.
Nomen enim Christi celebratur sedibus istis,
Tartaream solus potuit qui vincere mortem,
Infectus cœlo solusque inferre triumphum,
Dignum igitur murius, martyr devotaque*

Christo

*Ex opibus nostris per secula longa tenebis,
O felix virgo memorandi nominis Agnes.*

Porro Constantia hæc dignissima Constan-

stantini M. filia, Monasterium quoque, quod vulgo S. Agnetis nuncupatum est, eodem loco extruxit: ubi Deo ac beatæ Martyri Agneti toto animi fervore inferiens, sanctissime vitam duxit, adscriptis sibi propositi ejusdem confortibus *Attica & Arthemia* virginibus Gallicani filiabus; quas ipsam et ad amplexandam Christi fidem, virginitatemque Deo voven- dam feliciter traduxerat.

Et vero præmemoratum Constantiæ Mausoleum, in quo ipsa porphyretico sarcophago condita fuit, haud procūl ab ipsa D. Agnetis Basilica adhuc conspicitur, nec alio titulo, quam S. Constantiæ Ecclesia modo nuncupatur. Sphæricæ formæ ædificum est; ac ut communis fert opinio, apud Gentiles olim Bacchi Templum extitit: quod subinde ab ipso Constantino M. instauratum, atque in beatæ virginis Constantiæ honorem Deo immortali dicatum fuerit. Ejusdem vero beatæ Constantiæ & sanctorum Atticæ, Arthemiæ, & Emerentianæ corpora inde olim extracta, ab Alexandro Papa IV. qui eandem Ecclesiam solemni ritu consecravit, sub Altari perhonorifice reposita fuisse, ut antiqua quondam inscriptio supra portam templi apposita legentes commonebat.

At deinde cum Card. Sfondratus Tit.
S. Cæ-

S. Cæciliæ, eidem reficiendo exornando que Templo insisteret, pretiosa hæc pignora in lucem iterum prodire contigit: uti pariter in præmemorata S. Agnetis Ecclesia præclarissimæ ejusdem virginis corpus majori sub Ara, velut inæstimabilem Urbis Romæ thesaurum, felici omni- ne adinvenire datum est: quod subinde eodem sub Altari, pretiosis marmoribus munifica Pauli V. Pont. pietate construeto, quo par erat honoris obsequio recontitum fuit. Ubi adnotare interim licet, inter sacra virginis ossa ejusdem caput non fuisse inventum, quippe quod argentea olim theca inclusum ab Honorio III. apud Oratorium S. Laurentii in Laterano, quod hodie *Sancta Sanctorum* nuncupatur, ve- lut devotionis cultu dignissimum tutiori loco affervardum ibi repositum fuerat; ubi nunc totius Orbis veneratione colitur.

Cæterum in hoc ipso Cœmeterio non sola duntaxat virgo *Constantia*, sed & reliquæ pariter Constantini M. filiæ tumula- tæ fuere; *Helena* nimirum Juliani uxor, & *Constantina* uxor Galli, ut ex Amm. Marcellino constat. Et ingenti quidem admiratione dignum, ac summopere prædicandum videtur, tanquam nobile pietatis ac religionis Christianæ portentum, quod, cū *Helena* Augusta Viennæ, & *Con- stantina* in Bithynia vita functæ fuerint,

nihilominus è regionibus tam longinquis easdem in Cœmterium hoc transferri contigerit; ipsarummet procul dubio jussu, ut per se prudens quisque conjiceret potest; quod nimirum juxta beatam sororem, ipsamque S. Agnetem sepulturæ sibi locum delegissent.

Porro Sarcophagi quamplures marmorei, sacris insculpti imaginibus, ex hoc Cœmterio eruti prodierunt; quos inter & ipsius Helenæ, ac Constantiæ fuisse credibile est. Horum octo celebriores typis impressi in Auctoris opere recensentur; ex quibus nonnulli adhuc certis paucim locis asservantur.

Demum quamplura item in D. Agnetis Ecclesia inscriptionum fragmenta, aperta utique nobilissimi quondam Cœmterii vestigia, conspiciuntur; ex quibus nonnullas, & maxime, quæ Consulum nominibus prænotatae, studio Lectori hic reolendas exhibemus.

MIRE INDUSTRIÆ ADQUE BONITATIS
CERT --- INNOCENTIA
PREDITUS FL. AUR. LEONI NEOFITO
QUI VIXIT ANNOS VI. MENS. VIII.

DIES XI. --- REQUIEV

VI. NON JUL.

FILIPPO ET SALLIA CONSS.

LEOPOLDISSIMUS

Phi.

Philippi & Sallixe consulatus contigit anno Chri-
sti 348.

LOCUS RESTITUTI.

MUCIA PAULINA LICINO HERCL
NIO FILIO BENEMERENTI
QUI VIXIT ANNIS XX IN PACE
FECIT
SUPRASCRIBTA PAULINA IN PACE
REQVIEVIT DI. xiii. KAL. DECEM
DAT. ET CÆR. CONSS.

Datianus (qui aliter Titianus) & Cerealis ann
Chr. 358. juxta Baronii computum, Confi
latum una gessere.

DEPOSITA SUSANNA IN PACE
DIE xiii KALENDAS NOBENBRES
CONSULATU ANICI BASSI
ET FL. FYLIPI VV. CC. QVÆ BIXI
ANNIS PL M. XXV.
FECIT CUM MARITO
ANUS PM SEPTE + EXUPERANTIUS
N° MARITUS SE VIVO UXORI
DULCISSIME SIBI ET POSTERISQUE
SUIS HOC TUMULUM FECIT

An

nicii Bassi & Flavii Philippi Consulatus conti-
vit anno Chr. 408.

D. N. HONORIO ET THEODOSIO
BENE MEMORI
PETRUS INNOX QVI SUPERVIXIT
ANNUM UNUM ET MENSES QVINQUE
DEFUNC D.

Theodosius & Honorius Impp. ab anno Chr.
408 ad 423. Imperii fascēs obtinuere.

-- ILLA SUB DIÆ XVIII KAL. SEPT.
XV CONS † DIOSCORI
V CONS.

Dioscori Consulatus refertur ad annum Chri-
ti 422.

LOCUS GERONTI ♂ PRESB ♂
DEPOSITUS ♂ XLI CAL. ♂ JUL. ♂
CONS ♂ EPARCHI AVITI.

Avitus Imperator an. Chr. 456. Consulatum
administravit.

EXUPERANTIA D XV KAL SEPT.
HIC DEPOSITA EST
IN PACE ROME QVÆ
VIXIT PM MENSES III
CONS FAUSTI JUN. S. D. V
ID. JANUARIAS.

Fau-

Fausti Junioris Consulatus, qui in subsequenti
pariter titulo occurrit, an. Chr. 430. contigit.

THOMAS CUM AGNITE
SE VIVO COMPARAVERUNT
DIE KAL. SEPTB. CONS FAUSTI
VC JUNIORIS.

HIC JACET ABREPTA EXTREMO
FUNERE CONJUX
NOMINE TECLA MIHI QUE CARO
PECTORE VIVENS
DEMISIT GEMINUM PIGNUS SI FATA
DEDISSENT
CRUDELI TABE CONSORTEM
SUSTULIT UNUM
DEPOSITA III KAL. DECEMB.

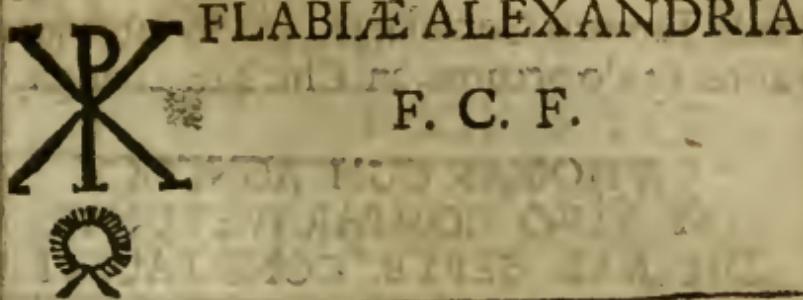
AURELIO CANDIDO FILIO DULCISSIM
Q. V. ANN. IIII

AVR. CALANDINUS MIL. COH. VIII.
PR. OPT. G SECUNDI
B. M. F.

Verba ista curtata, MIL. COH. &c. hoc fort
modo legenda fuerint:

*Miles cohortis octavae prætoriae optio Centu
rioni secundi.*

SEBERA RUFINIANO
BENEMERENTI FECIT.

MAXSIMUS FILUMENETI
COJUGI FIDELISSIME

AUR. SALSULO BENE
IN PACE. FECER.
DD. III. IDUS JUN

MARCELLA

OCUS VALENTINI PRESB

Sequentes in Monasterii pavimento le-
intur.

MEMMIA LICINIA
IN PACE

AUR.

AUR. EMILIO
QVI BIXIT AN. LX III
SABINUS COGNATO
B. M. IN PACE

LOCUS ASTERII
ET PIPEROSE

VII ID SEB
DEP. HONORIUS IN PACE QUI VIXIT
AN. PM LIII MEN VI D. XXII
CONS ALBINI. VC LOÇUM
CONPARAVIT MARTINA SE VIVA

Albinus saepe saepius quidem Consulatu functi
est; sed qui hic adnotatus legitur, à Baroni
sub annum Chr. 493. computatur.

C A P U T XXII.

*De Martyribus Nomentana Via coro-
natis vel sepultis.*

Nomentana Via triumphali potissi-
mum certamine beatorum Christi
Martyrum Papiae & Mauri militum suorum
Diocletiano Imp. coronatorum (quorum
sub ix. Kal Febr. memoria recurrit) nobis
litterata est. Horum corpora, ut Baronius re-
fert

ert, à Sergio Juniore Pont. in titulum Euitii translata; inde à Gregorio IX. in S. Adriani Diaconiam; ac demum opera Iug. Cusani Card. Sixto V. concedente, a Ecclesiam S. Mariæ & S. Gregorii in Malicella anno 1590. solemni pompa deta fuere.

Porro beatissimos quoque Martyres Salianum & Aragonem in Cœmeterio quam juxta Viam Nomentanam XII. Kal. Maj. depositos fuisse legimus.

Hac pariter Via S. Eutychetes Martyr, Ictorini, & Maronis socius, sub Trajano np. post toleratos gravissimos servitutis bores, Aureliani Judicis impulsu interctus est: cuius corpus à Christianis subtum, & cum honore magno sepultum non modo, sed & super eum Basilica fabrita fuit, referente Surio sub. IV. Id. Maj. Actis Achillei & Nerei.

Sed & beati Urbani Papæ natalis Nomentana Via recensetur; & in ejusdem Actis, ipsum ante Diana ibidem Temulum, una cum clericis Joanne, Cromatio, Ionyfio, Martiale, Eunuchio, & Luciano; pite obtruncatum fuisse afferitur: quoniam corpora inde translata, in Prætextatī cœmeterio Via Appia, ut supra diximus, condita sunt. Ad idem Diana Templum nolumus quoque Commentariensis; qui Urbano ad Christi fidem converfus fue-

fuerat, perductus ibi immolare constante recusasset, gloriosam martyrii palmar adeptus est.

Eadem demum Via secundo ab Urbe lapide, beati *Sisinnius & Saturninus*, sub Maximiano Imp. martyrio coronati sunt: quorum corpora in quodam proximo Via Salariæ loco, ut infra dicemus, per honori fice tumulata fuere.

C A P U T XXIII.

De Cœmeteriis à Bosio Via Nomentana inventis ac perlustratis.

Cum Bosius indefessus sacrorum Cœmeteriorum indagator Nomentanā quoque Viam aggressus, eandem frequenti, pede tereret, anno tandem 1601. haud longe à Porta quæ *Pia* nuncupatur, in vinea, cui Pompilii Desiderii nomen inscriptum, Coemeterium quoddam offendit: ad quod cum nulla interposita mora per latritios aliquot gradus descendisset, consueta ibidem monumenta in topho excisa, referata tamen, & nullis inscriptionum titulis prænotata contemplatus est; nisi quod in plerisque consueta Christianæ religionis signa adnotare licebat. Porro Cœmeterium ipsum satis breve atque angustum est; in quo tres aut quatuor duntaxat

iarum semitæ , totidemque cubicula extant. Cæterum in descensu satis quidem magna palmarum arbor exsculpta cernitur. Ex loci interim aspectu Bosius Cœmeterium hoc ipsummet esse conjecit, uod S. Nicomedis dicitur , de quo supra gimus , cum Urbiſ ipsius mœniis valde proximum sit non tantum, sed adhuc patetinæ quoque nonnullæ , utpote Ecclesæ cujusdam vestigia , ibidem existant.

Posthinc vero , & antequam B. Agnes Cœmeterii aditus detegeretur , Bosius , cæterita beatæ ejusdem Martyris Ecclesia , contem versus progrediens , in ipsam et publica via , sinistrum ad latus , arenam quandam cryptam advertit: quam in eſſus , & diu per loca ab arenæ fossoris diruta oberrans demum ad semitam seculchris refertam devenit ; quam festino de terens mox scalam in eodem topho cism confexit , quæ hinc inde ejusmodi pariter sepulchra præferebat . Hosce igitur gradus quantocyus descendens , viam his amplam offendit , in qua plures ad eas ejusdem Cœmeterii partes , ruderis tamen obserati aditus suppetebant. onumenta ibi aliquot , marmoreis nonnulla tabulis , quædam vero lateritiis obnata tegulis , extabant , in quorum ampluribus consueta Christianorum nibola impressa conspiciebantur. Vi-

treæ item ampullæ, vasa fictilia, fictiles
que lucernæ, eburnei annuli, ac conchy-
lia forinsecus calce obfirmata perscrutan-
tibus ibidem patuere; ut & permulta in-
scriptionum fragmenta, etsi penitus qui-
dem confracta.

Verum cum anno Christi 1603. pene
Ecclesiam D. Agnetis humus, ut supr-
diximus, amoveretur, & obvii quamplu-
res ad idem Cœmeterium aditus patui-
sent, alterum ex his ingressus, eum nimi-
rum, qui à majori Ecclesiæ porta Vian
Salariam respicit, & sub ipsius monaste-
rii viridario ad lævam sese offert, magnar-
ejusdem Cœmeterii partem, quamvi
enormiter dirutam, Bosius perlustravi.
Extabant ibi monumenta quidem hau-
pauca, sed referata; & vitreæ aliquot i-
eisdem imagines, sphæricam formam præ-
se ferentes, & calcis glutino obfirmatae
vitrea item vasa, nec non lateritia: pluri-
mæ insuper lucernæ, conchylia, num-
ismata, lapilli vitrei opere musivo intexti
nec usitata Christianorum signa deerant
palmarum nempe, & venerandi nominis
Christi, hujusmodi potissimum forma.

Porro nullum quidem in hac Coemeterrae parte Cubiculum reperitur: complures tamen ex eo inscriptiones erutæ sunt, quarum sex & vigniti Bosius collegit: quas & ipsas merito huc libenterque apponimus.

RUFILLO NEOFITO D^U
VIXIT AN. II. D XL.

QUINTILIANUS PATER FILIO
DULCISSIMO IN PACE XPI

TITIÆ PUBLIOSÆ
MATRI

8 APTOYPIÆ IN ΠΑΚΕ IDUS
JUNIAS

VAL. ROMANE. MATRI FILII BENE
MERENTI FECERUNT IN PACE

AMATIO BENEMERENTI
IN PACE

HILARA DULCISSIMA
AN. PLM XXXV DEP IN PA
OPILIONE VC. ♂

Opilionis Consulatus contigit an. Chr. 450.

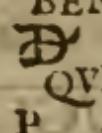
DULCISSIME CONJUGI BEN
ERE QUIXIT IN CONJUGIO ANN. XV.
ET MORITUR ANN. XXVII
MARITUS ET MATER
B. M. IN P. FERUNT.

MALE PEREAT INSEPULTUS
JACEAT NON RESURGAT
CUM JUDA PARTEM HABEAT
SI QUIS SEPULCHRUM HUNC
VIOLAYERIT

MERENTI PARENTES FECERUNT
LEOPARDETI PUELLE VIRGINI
QUE VIXIT ANIS XVII
ET DIES II. IN PACE

PRIMUS QVI BIXIT ANNOS
DUODECI ET DIES MINUS XXX
REQVIESCAT IN PACE

QUINTILIANUS FÆSTE COJUGI
BENEMERENTI IN PACE
  IN P. VIII KAL MAJAS
QVINTIANO BENEMERENTI
IN P. KAL. JULIAS
SE BIBO FECIT
JUSTINIANUS SE VIVU FECIT
SUPRA PARENTES SUOS

IN

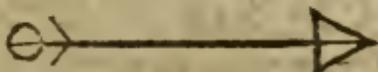
IN MIRE EXEMPLI INNOCENTIÆ
AC NEFITO AMBIO SATRIO
REFRIGERIO QVI VIXIT
ANNIS X. DIES XLVI.
PUBLIUS. CORNELIUS. ZETUS.
ET SATRIA DIGNITAS
PARENTES IN PACE B. M.
FECERUNT.

DOMINO PATRI JUBILATORI
CELERINUS FILIUS FECIT
IN PACE

VII IDUS AUG
DEFUNCT * US
EST ANTIochiaus
IN PACE QUI VIXIT
ANN. PLUS MINUS C

DIONYSI MEMORIA

SEBT. JULIÆ CONJUGI BEN
MER. VIX. ANN XX

FORTUNIONI BENEMEREN-
TI QUI VIXIT ANNIS XVI.
M. V. D. XV. FECERUN.
DOMINI SUI IN PACE

FILIUS FECIT PATRI LUCIO
BENEMERENTI QVI VIXIT
ANN. LXX,

MAJO FOSSORI NEPOTES
ET BONO NUTRITOR---
PROCLUS QUI VIXIT ANNIS
XCGII ET DORMI---
VI. IDUS MAJAS IN PACE
ET FOSSOR---
GALLIGONUS. FOSSOR
PATRI ♂---

ΑΤΡΗΛΙΑ Φ ΘΡΕΠΤΗ
ΑΤΡΗΛΙΩ ΗΛΙΟΔΩΡΩ
ετ Μ ΒΙΩ ΓΛΥΚΥΤΑΤΩ

PER

PER OMNIA LAUTUS INTER
AMICOS AURELIUS THEODOLUS
QVI VIXIT ANNIS XXX.
DIEBUS XX. HORA VII.
DEFUNCTUS IIII NONAS AUG
QUINT. FRAT. ET CELSILLA
COJUX

PLUSIANIJ CONPARI
BENEMERENTI IN PACE
QVI VIXIT ANN. PLUS MINUS
XXVII. DE XIII KAL. MART.

M VALERIUS **X** ALIPIE
SOCERE BENEMERENTI FECIT
IN PACE **D** XIII K. OCT.

A EPITAFIUM REMO ET ARCON-
TIÆ QVI NATIONE GALLA GER-
MANI FRATRES **S** ADALTI UNA
DIE MORTUI ET PARITER TU-
MULATI SUNT.

*Hæc tenet urna duos sexu sed dispares fratres.
Quos uno Lackesis mersit acerba die.
Ora puer dubie signans lanugine vestis,
Vix hieme s'licuit cui geminare novem.
Nec thalamis longinqua soror trieteride quinta
Tænareas crudo funere vidit aquas.*

*Ille Remi Latio fictum de sanguine nomen,
Sed Gallos claro germine traxit avos.
Ast hæc Grajugenam resonans Arcontia lin-
guam,*

Nomina virgineo non tulit apta choro.

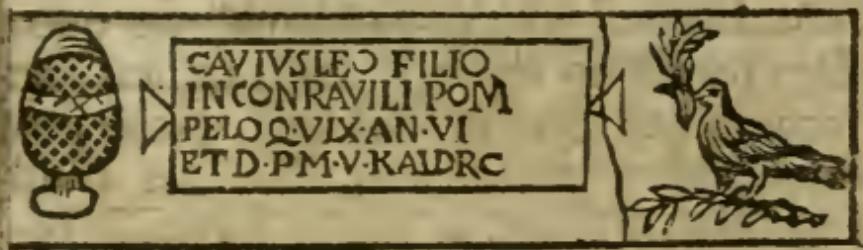
DEPOSITI NONIS NOVEMB. CONS. DIOSC.
V. C.

Dioscorus autem, cuius hic nomen inscribitur,
an. Chr. 442. Consulatum gessit.

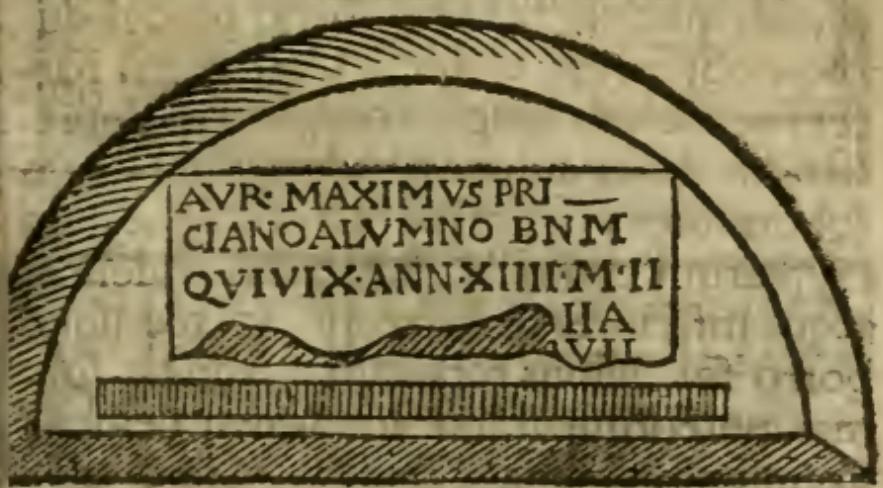
Annis exinde aliquot interlapsis Bosius
villam quandam ingressus, quæ ad lævam
viæ sita est, cum quis ab eadem S. Agne-
tis Ecclesia pedem retrahit, ac pontem
ipsum è conspectu respicit, quadrato quo-
dam foramine reperto, scalis ligneis, ac
funibus per illud descendens, prostrato-
que corpore humili repens, dum per aliud
angustum quidem ac breve foramen pe-
netraret, cœmeteriales ibi semitas intro-
spexit, in quibus sepulchra in topho de
more excisa continebantur. Has cum sæ-
pius deinde perlustrasset, hanc procul du-
bio nobiliorem ejusdem Cœmeterii par-
tem ac cæteris magis conspicuam depre-
hendit. In ea quippetum longiores, tum
sublimiores viarum semitæ, variique item
cryptarum ordines, superiores videlicet
atque inferiores, se offerunt. In plerisque
porro fornicibus foramina quadratae for-
mæ puteorum instar ad lumen desuper
excipiendum aptata ibidem videre est:

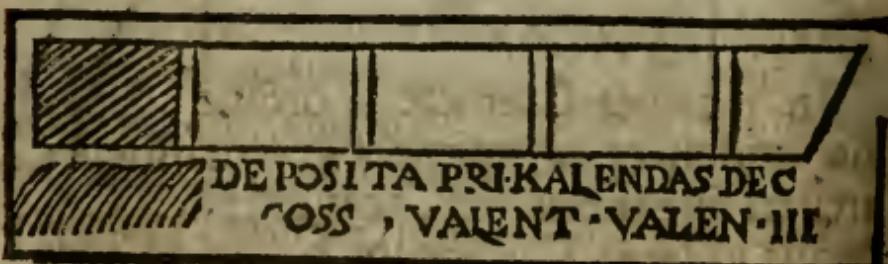
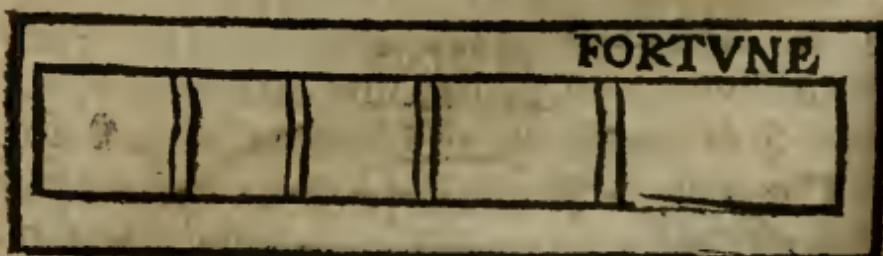
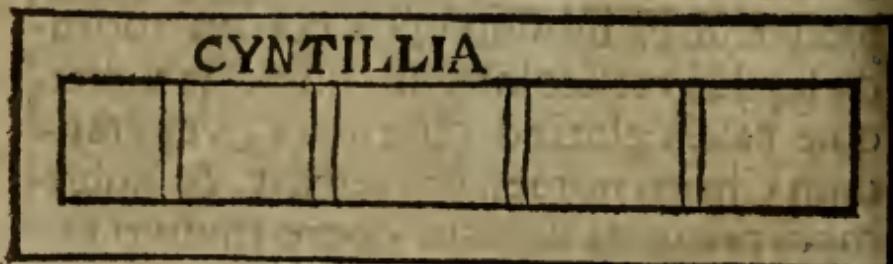
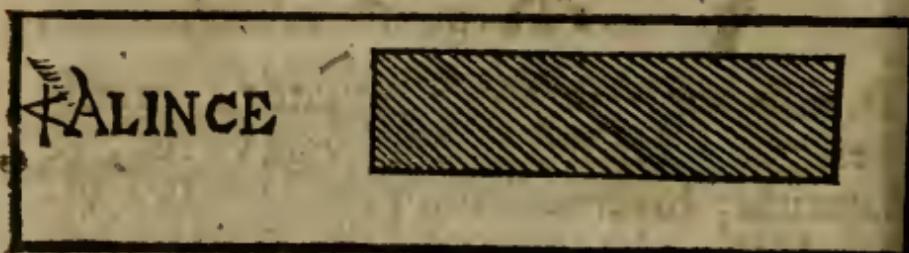
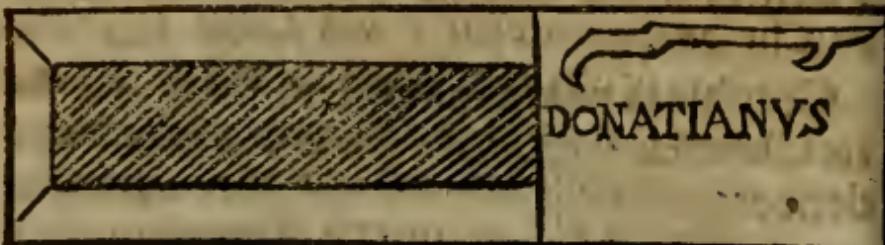
quæ-

quorum bina duntaxat nunc temporis aperta existunt, reliqua desuper obliterata sunt. Juxta horum alterum apsis quædam satis ampla, gypsoque exornata conspicitur; sub qua sacrum olim Altare extitisse conjicitur. Monumenta hic quoque ut plurimum reserata, titulisque ac inscriptionibus, omnique prorsus ornamento rum genere destituta subsistunt: marmorea tamen nonnulla adhuc inscriptionum fragmenta supersunt; quæ videlicet sequuntur.

AUR. ALEXANDRIA

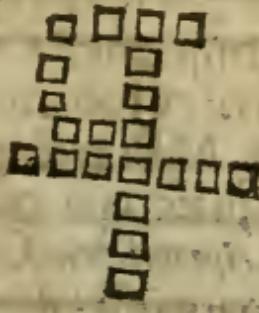

Valentiniani & Valentis Consulatus contigit
an. Chr. 370.

Complura præmemoratis in monumentis Christiani nominis signa apparent, videlicet:

In aliis vero impressa signatorii annuli vestigia; conchylia item, vasa vitrea, & lateritia; lucernas innumeras, lapillos vitreos, atque imagines ex illis diversimode elaboratas contemplari licuit. In altero præsertim ex monumentis corona rotundis lapillis versicoloribus compacta inerat, quæ calcis glutino obfirmata, veterandum Christi nomen præferebat, & hujusmodi præterea signum opere musivo expressum:

In quolibet Cœmeterii ordine, superiori videlicet ac inferiore, monumenta rruata fere innumera, ac multiplicia Cuscicula videcerest: quorum unum quidem

satis amplum inter cætera, altitudinis & latitudinis palmorum 12, longitudini palmorum 11, conspicitur, quod calc olim, ac gypso studiose oblitum fuerat. In cuius ambitu sedilia aliquot, ac binæ hin inde ex utroque ostii latere Pontificiæ, uajunt, sedes miro artificio in topho incisa extant: ex quo idem Cubiculum, quod vi ginti quinque circiter viros capiat, sacre Christianorum coetui, ac synaxibus, qua frequenter in Martyrum solemnniis de mo re obibant, usui fuisse conjicitur. Ejus pa riter forma hic Lectori exhibetur.

CUBICULUM IN ADITU COEMETERII S. AGNETIS.

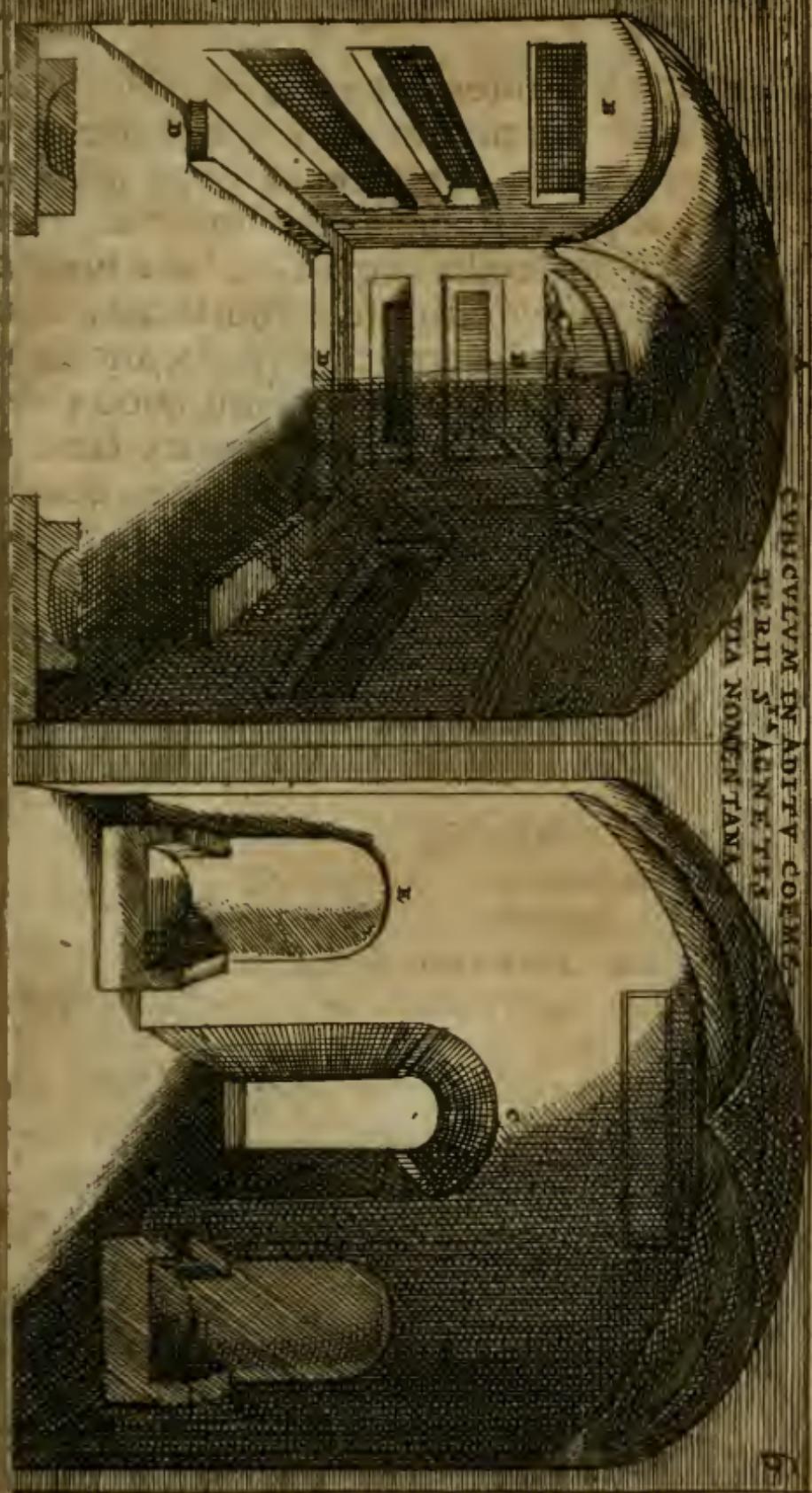
- A. Cubiculi fornix.
- B. Monumenta in topho excisa.
- C. Ostium cubiculi.
- D. Sedilia per ambitum cubiculi.
- E. Binæ sedes Pontificiæ anaglyphi operis in topho incisæ.

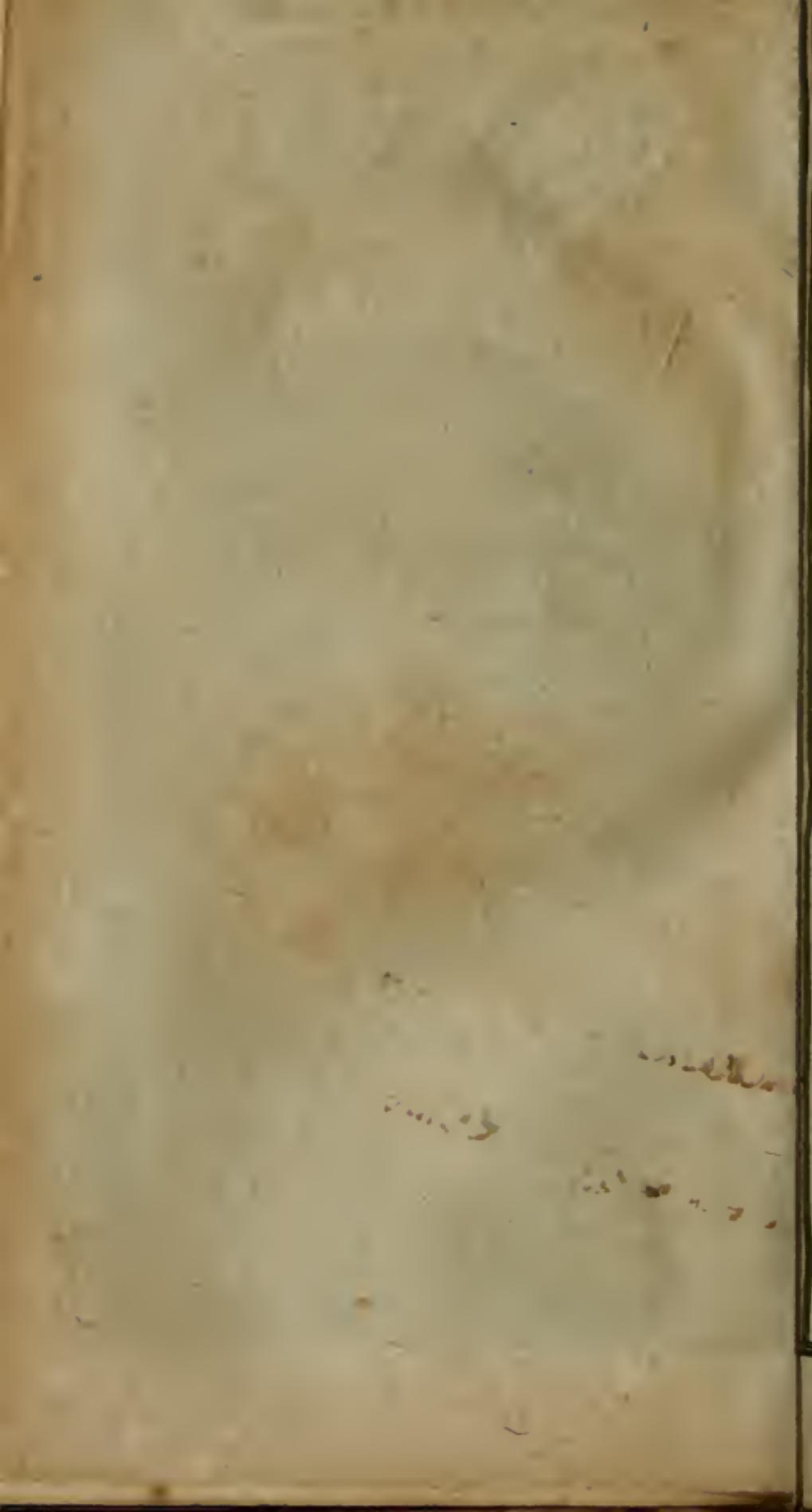
Cæterum quinque insuper alia Cubicula, picturarum imaginibus exornata re censentur: ex quibus duæ potissimum quæ sequuntur, Tabulæ à nobis huc ap ponendæ fuerunt.

TABULA CUBICULI PRIMI.

- I. Funeralis Agape, seu natalitia; vel etiam;
- Si mas

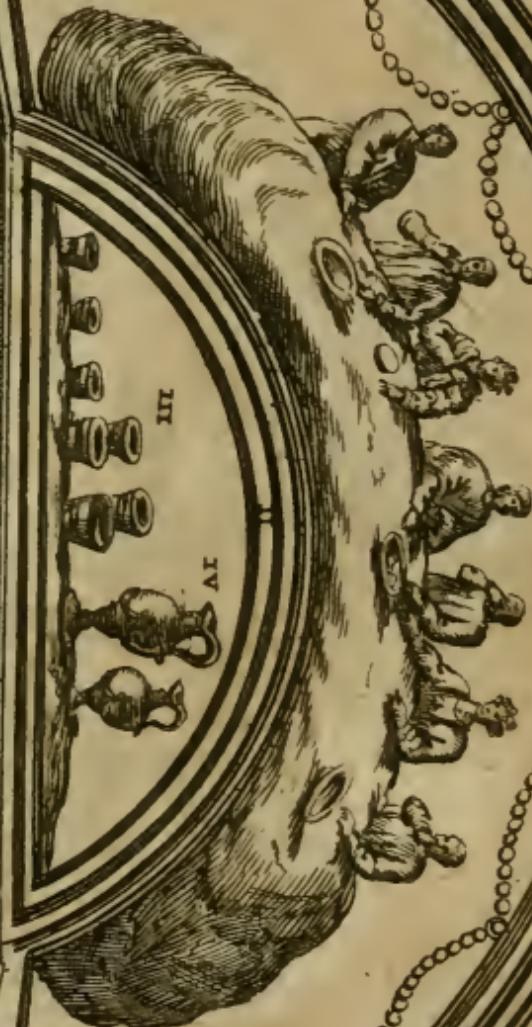
CUBICULUM IN ADITU COLMI
TERI SAGNETIS
VIA NONENTAN

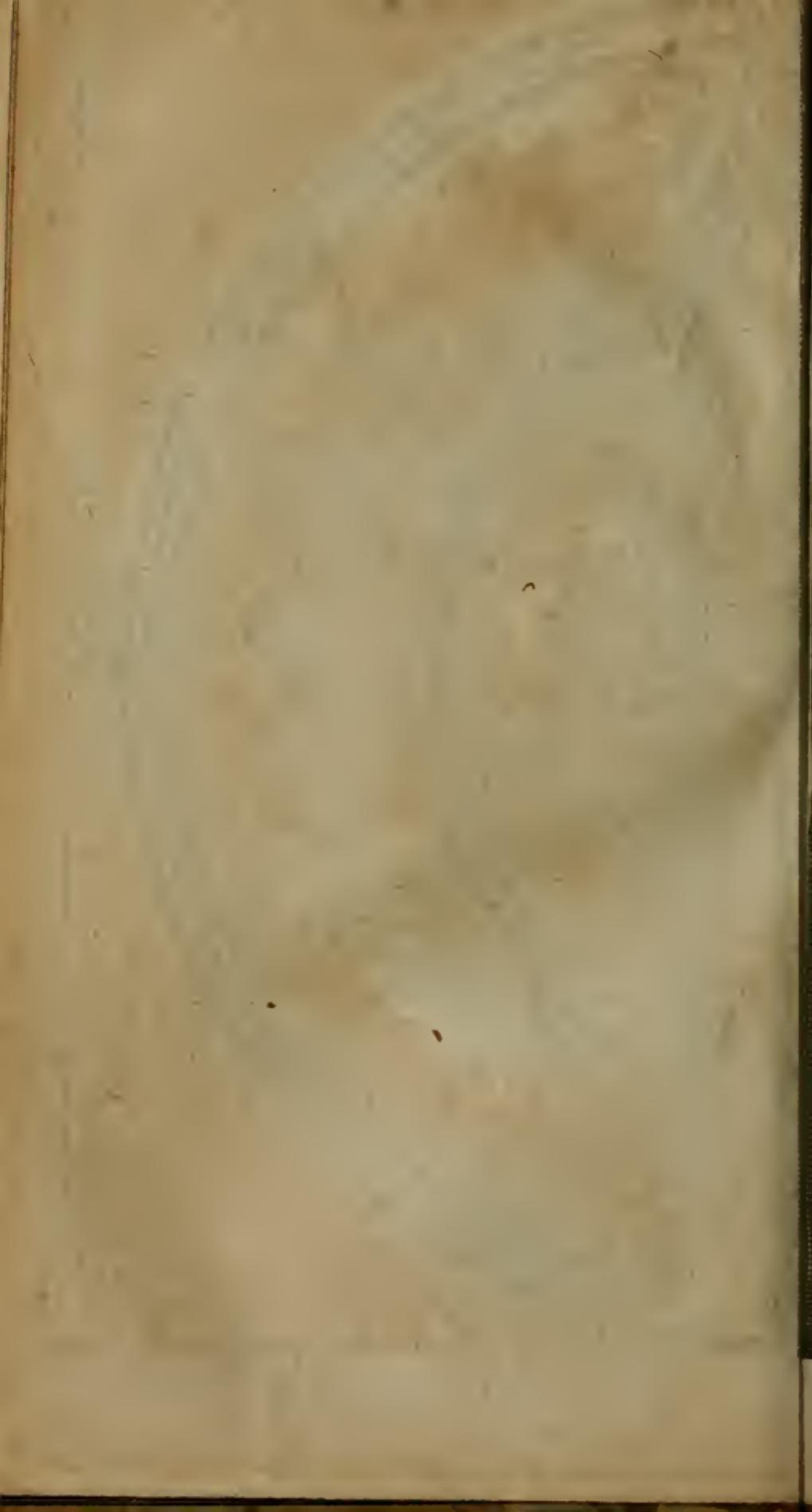

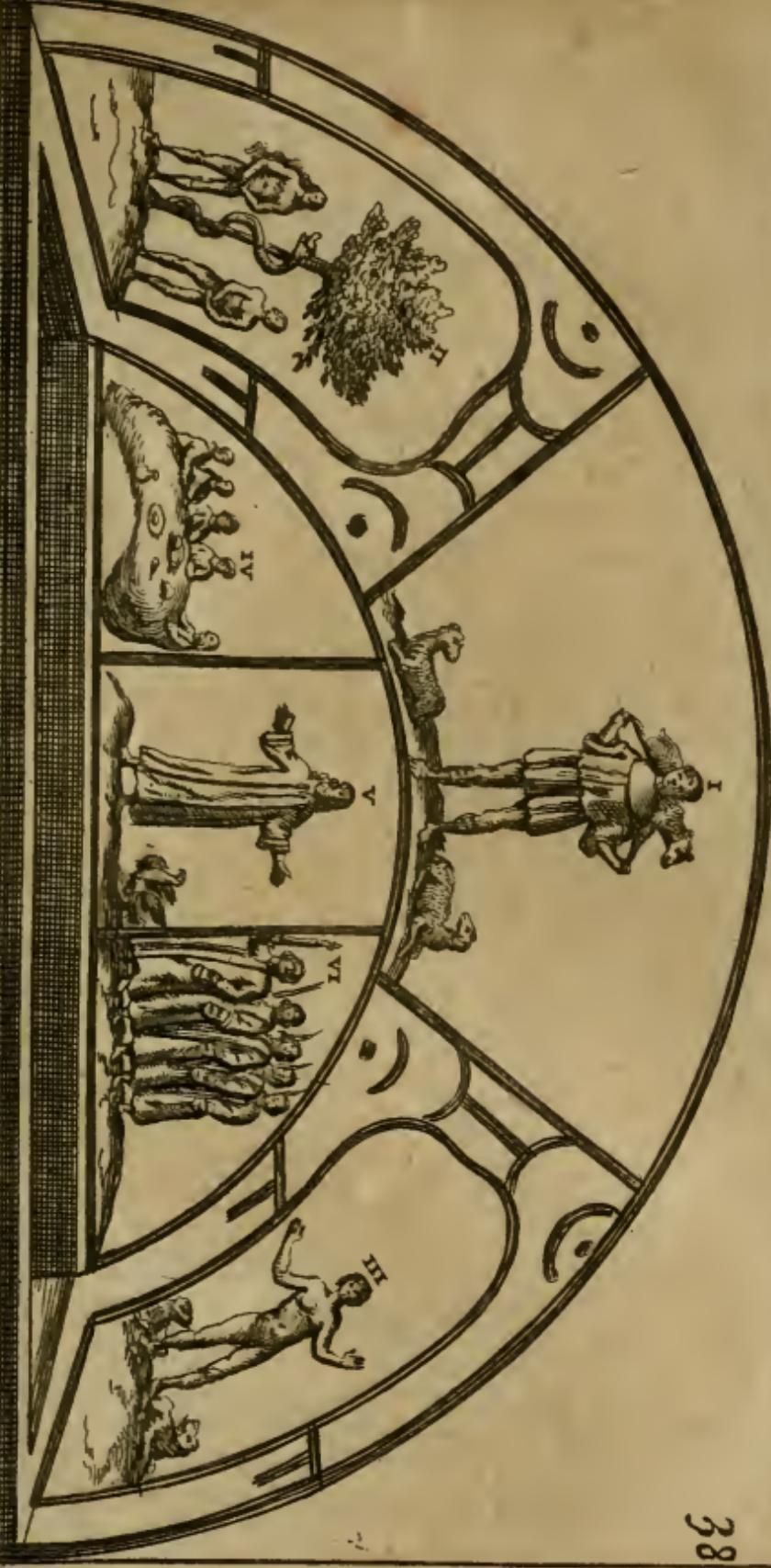
TABVLA SECVNDA CVBICVLI PRIMI COEMETERII SANCTAE AGNETIS VIRGINIS ET MARTYRIS
VIA NOMENTANA

49

TABVLA PRIMA CVRICVLI TERTII COEMETERII SANCTAE AGNETIS VIA NOMENTANA

si malis, nuptiale convivium, quod in Cana Galilææ Christo discumbente peractum est, representatur.

- ii. Lunare item triclinium; &
- iii. iv. Septem numero sportas, ac binas hydrias, pro convivarum usu, contemplari licet.

TABULA CUBICULI TERTII.

Exhibitentur hic i. Pastoris Evangelici figura, qui oviculam humeris defert, ad cuius pedes binos itidem hircos jacentes videre est.

ii. Adam & Eva ad vetitam arborem, post perpetratam culpam tristes ac mœrentes.

iii. Daniel rabida leonum ora precibus demulcens.

iv. Agape insuper, ut supra, una cum semi circulari triclinio disposita.

v. Prudentes quinque virgines, olei vase cum lampadibus deferentes, & ut in sponsi thalamum admittantur, manu ostium pulsantes.

vi. Stolata mulier extensis brachiis orans, cuius pedes columba ambit.

C A P U T XXIV.

De celebri Priscillæ Cæmeterio Via Salaria.

TRes quidem præstantissimæ fœminæ eodem hoc Priscillæ nomine insignitæ in sacrīs historiis, ac Martyrum Actis

recensentur; quæ variis tamen temporibus vixere. *Una* enim ex his beatissimi Apostoli Pauli discipula, & Aquilæ uxor fuit; cuius Lucas in Actis non modo, sed & Paulus ipse in Epistolis suis sæpius meminit. *Altera* hujus nominis, matrona Romanarum nobilissima, uxor Punici, Pudentisque Senatoris mater, sub ipsamet Apostolorum tempora, Antonino scilicet imperante, vixit. *Tertia* demum sub beato Marcello Papa in Ecclesia floruit: quæ quidem rogatu B. Marcelli Papæ Cœmeterium Via Salaria fecisse legitur; quod tamen instaurasse potius (ut jam supra monuimus) vel ampliasse subintelligendum est.

Cœmeterium enim, de quo nunc agimus, suum à B. Marcello initium habuisse, aut ab hac tertia Priscilla nominis derivationem sumpsisse, cum longe ante ipsorum tempora Cœmeterium hoc sub Priscillæ nomine eademmet Via extiterit, afferi nullatenus potest. Acta etenim SS. Praxedis & Pudentianæ Virginum sanctissimum virum *Pudentem* Senatorem, qui centum & quadraginta annos beatum Pont. Marcellum antecessit, in Priscillæ Cœmeterio Via Salaria juxta plures Christianæ fidei Confessores conditum fuisse tradunt. Quo subinde loco, post biennium circiter lapsum, *Pudentianam* quoque Christi Virginem, XIV. Kal. Jan. nec multo post ejus-

so-

fororem *Praxedem*, pari sanctimonia conspicuam, ambas Pudentis filias, à Pastore Presbytero honorifice depositas fuisse iisdem in Actis enarratur. Et vero jam antea in eodem Cœmeterio, B. Praxedis opera, S. Symitrii Presbyteri, aliorumque duo & viginti Martyrum corpora sub die VII. Kal. Jun. tumulata erant.

Ex quibus facile quidem colligerelicit, haud ullatenus à postrema Priscilla Cœmeterium hoc vel initium vel nomen auspicari potuisse; verum ab illa potius, quæ secundo loco memorata dignissima S. Pudentis Senatoris mater extitit, & beatarum Praxedis ac Pudentianæ avia; quarum omnium veneranda in sacrum hoc Cœmeterium corpora illata fuere. Quibus ejusdem quoque secundæ *Priscillæ*, Punica ejus viri, atque *Sabinellæ* Pudentis uxor, corpora aggregata postmodum fuisse probabilis conjectura suadet. Cæterum id accidisse potuit, ut à B. Marcello Papa hoc ipsum Cœmeterium ampliorem in formam redactum, deinde à Priscilla postremo loco memorata instauraretur. Ab eadem vero Priscilla, quam secundo loco recensuimus, Cœmeterium quoque, quod apud Ecclesiam S. Praxedis id Urbe extat, denominationem traxisse suo infra loco demonstrabitur.

Illud porro indubitatum est, complura
vi-

videlicet Sanctorum corpora in Priscillæ Cœmeterio Via Salaria tumulo excepta fuisse. Ipsa enim Priscilla, ac ambæ præclarissimæ virgines Praxedes & Pudentiana sorores cum studiosa jugiter opera humandis beatorum Martyrum cadaveribus institerint; id ab eisdem maxime in ipsarummet Cœmeterio præstitum fuisse quis ambigat? Etsi autem harum duntaxat nomina in sacris Martyrologiis prid. Kal. Januar. recensita novimus, nimirum sanctorum *Donatæ, Paulinæ, Rusticæ, Nominandæ, Hilariæ, & Sociarum*; innumerâ plane, si probe quis nosset, jam memoratis subtexenda suppeterent. Nec vero ignorandum est, quod diserte Anastasius afferit, sanctos videlicet *Marcellinum Papam, Claudium, Cirinum, & Antoninum*, sub Diocétiano Imp. coronatos (quorum corpora in platea diebus triginta sex ad exemplum Christianorum jacuerant) à Marcello Presbytero, qui postea Marcellino in Pontificatu suffectus est, in celebri hujus Cœmeterii cubiculo juxta corpus S. *Crescentionis* consepultos fuisse. Et sancti quidem Crescentionis una cum beati Narcissi memoria sub xv. Kal. Octobr. recolitur; à quo deinde Baronius idem Cœmeterium denominatum fuisse arbitratur:

In eodem quoque Priscillæ Cœmeterio *Crescentianus Martyr VIII. Kal. Decemb.*
tum.

tum pariter beatissimus *Marcellus Papa*, à Joanne Presbytero & Lucina matrona sepultura donatus est: cuius deinde sepulchrū Damasus cæminibus hisce exornavit:

*Veridicus Rector lapsos quia crima flere
Prædixit miseris, fuit omnibus hostis amarus.
Hinc furor, hinc odium sequitur, discordia, lites,
Seditio, cædes, solvuntur fædera pacis.
Crimen ob alterius Christum qui in pace negavit.*

*Finibus expulsus patriæ est feritate tyranni.
Hæc breviter Damasus voluit comperta re-
ferre,*

Marcelli populus meritum ut cognoscere posset.

Locus insuper ubi B. Pontifex depositus est, ad sanctū Marcellum exinde denominati contigit. Sic Vigiliū Papæ, qui Syracusis obierat, corpus inde in hoc Cœmeterium translatum, ad S. Marcellum sepulum describitur.

Silvester item Papa in hoc potissimum Cœmeterio sepulturæ fibi locum diligenter voluit, qui pariter ob id *Silvestri Cœmeterium* dici consuevit: ubi & Ecclesiam in iusdem honorem erectam fuisse refertur.

Verum præter Pontifices jam recensitos, *Liberium quoque, Siricum, & Cœlestium* in eodem Cœmeterio conditos fuisse ex ipsorum Gestis constat.

Porro alii subinde Pontifices pari pietatis

tis studio Cœmeterium idem instaurarunt ac præcipue Joannes I. & Adrianus I. u eorundem Acta testantur. Hoc vero reliqua inter Cœmeteria amplissimum est; & complures ejusdem partes, in quas dividitur, variis passim nominibus appellantur; vel ab iis, à quibus primum constructæ; vel certe à recolenda Sanctorum memoria quorum corpora recondi ibidem ac servar contigit; quod in Callisti pariter Cœmterio supra adnotavimus.

Cæterum complura inde Sanctorum corpora in Urbem translata, ac plures Ecclesiæ pretiosissimis eorundem pignoribus tunc potissimum temporis apprime auctæ ac nobilitatæ sunt, cum idem Cœmeterium, magna jam ex parte, interlapsorum temporum injuria, collapsum, omnimodam dehinc vastitatem præ se ferret. Paschalis enim I. in B. Praxedis Ecclesiam corpora beatorum Cœlestini & Sirici Pontificum, nec non S. Crescentionis sanctorumque Virginum Praxedis ac Pudentianæ corpora transtulit, ut vetus ibi inscriptio lectorem ultro admonet. Sacrum vero B. Marcellini Papæ caput apud S. Mariæ Majoris Basilicam hodie digno religionis cultu à fidelibus asservatur. Corpus autem S. Marcelli Papæ in Ecclesiam ejusdem nomine Via Lata celebrem honorifice translatum ibidem ad hanc usque diem

diem quiescit : cuius reliquiis plures itidem, eæque insigniores Christiani orbis Ecclesiæ ditatæ sunt.

Beatissimi demum Silvestri Pont. reliquias tum in sacra S. Adriani Aede, tum in aliis Ecclesiis, videlicet S. Praxedis, SS. Silvestri & Martini in Montibus, &c. asservari, inscriptiones, quæ ibidem positæ sunt, legentibus fidem faciunt: earum tamen pars extra Urbem quoque ad Nonantulam præsertim Cœnobium translata legitur: indeque in singulis fere iisdem Ecclesiis, ut fama atque opinio perperam fert, B. Silvestri corpus requiescit ; quod tamen ipsum à Stephano Papa III. (ut ex edito ab ipso diplomate constat) una cum aliis Martyrum corporibus è variis Cœmeteriis, in Monasterium, quod paternis in ædibus erexerat, & nunc S. Silvestri in Capite nuncupatur, translatum fuit.

C A P U T XXV.

De Cœmeterio SS. Felicitatis, Alexandri, Vitalis, & Martialis; Jordani- rum item, ac septem Virginum, nec non Chrysanthi & Dariæ nuncupato.

CUm conspicuæ sanctitatis mulier felici quidem omine pariter ac nomine *Felicitas* una cum *septem Filiis Romæ sub An-*

Antonino Imp. ut sacra Martyrologia te
stantur, martyrio coronata fuerit: & totie
martyr extiterit, quot libens ante se filio
ad martyrium præmisit, ut eam jure meri
to sancti Patres concelebrant; sepultura
interim locus, quo præstantissima pos
triumphum fœmina excepta est, in eisden
desideratur. Veruntamen dubitandum
nullatenus est, celeberrimum ejusdem, a
filiorum Cœmeterium Via quondam Sa
laria extitisse; cum in S. Bonifacii Papæ I
Gestis, eundem in Cœmeterio S. Felicita
tis Via Salaria degisse referatur; ibidemq
oratorium construxisse non modo, sed &
cum obiisset, eodem loco, & quidem juxt
ipsiusmet S. Felicitatis sepulchrum VIII
Kal. Novemb. tumulo illatum fuisse.

In Actis quoque Pontificum trium Ec
clesiarum mentio occurrit, quæ in hoc ip
so Cœmeterio, in honorem videlicet san
ctorum Felicitatis, Silvani, & Bonifaci
Pont. erectæ fuerunt: quarum prima à
Symmacho Papa, reliquæ duæ ab Adria
no I. una cum ipso Cœmeterio restauratæ
leguntur. Harum tamen Ecclesiarum nul
lum prorsus hac nostra ætate vestigium
conspicitur.

Hoc porro S. Felicitatis Cœmeterium,
Jordanorum quoque nomen, quorundam
appellatione, fortitum est: quemadmo
dum & SS. *Alexandri, Vitalis, & Martialis*

(æ fi-

à filiis nimirum B. Felicitatis) itemque
septem Virginum , adeoque multiplicibus
omnibus appellatum fuit. Nomina ve-
ro sanctorum septem Virginum , hoc eo-
dem loco quiescentium isthac sub prid.
Cal. Januar. recensentur : *Donata , Pauli-
a , Rustica , Nominanda , Serotina , Hilaria ,
Zogata.*

Cæterum & illud hoc loco notandum ,
Cœmeterium isthoc veluti portam quan-
tam ipsius Cœmeterii Priscillæ fuisse ; sub
ujus nimirum generico nomine cætera
requenter , quæ hac Via Salaria existunt ,
recenseri ac comprehendi reperimus .

Eodem insuper Cœmeterio nobilissima
Christi virgo & Martyr *Susanna* , sub im-
io Imperatore Diocletiano celebri quon-
am martyrio coronata , à Serena Augu-
sta juxta SS. Alexandri , Chrysanthi , &
Dariæ corpora III. Id. Aug. honorifice de-
posita fuit , ut ejusdem Acta testantur . In-
eque fateri necesse est , Cœmeterium ho-
rum Martyrum ipsummet esse , quod ab
Adriano Papa I. una cum S. Saturnini Ba-
lica Via Salaria renovatum legitur .

Ac invicti quidem Martyres *Chrysan-*
thus & Daria (conjugio invicem despon-
ti) sub Numerianio Imp. Via Salaria di-
s pro Christo pœnis affecti , inaudito-
ue crudelitatis ac supplicii genere yiven-
tes adhuc terra obruti sunt : ad quorum
dein-

deinde sepulchrum cum numerosa populi multitudo ad celebranda eorundem natalitia confluxisset, Numeriano jubente obstruto Coemeterii aditu, omnes qui aderant, optatam pro Christo martyrii palam assediti sunt: inter quos *Diodorus Presbyter*, & *Marianus diaconus* præcipui erant; quorum duntaxat ex tam ingeniti Martyrum numero nomina nosse datum est, cum reliquorum nihilominus digito Dei in vitæ libro scripta recenseantur. Sec hæc in Actis eorundem SS. Diodori & Mariani fusius exponuntur.

At vero sacræ hujus cryptæ, venerationis cultu dignissimæ, quam suo tempore B. Damasus nobili carminum præconic exornarat, vestigium omne, procedente tempore, ac memoria exciderat; & licet Sanctorum meritis ac signis locus apprime nobilitatus esset, inter oblivionis tamer tenebras incultus latuit usque ad Stephan. Papæ VI. tempora, qui divino lumine afflatus & locum, ac eorundem pariter Sanctorum corpora adinvenit; quæ proinde in Urbem (ut par erat) honorifice translatæ, maximam partem apud Basilicam Læteranensem, tum & in Ecclesia sanctorum Apostolorum recondita fuerunt, ubi usque nunc condigno honore asservantur. De qua translatione pluribus apud Surium & Severanum legere est.

Porro præclaræ virginis ac Martyris Susannæ corpus eodem è Coemeterio in Ecclesiam ejus nomini dicatam translatum fuit; ubi & paterna quondam ejusdem domus fuerat, in regione scilicet Altæ semitæ Diocletianas prope Thermas: quo loco magnificentius ad nostra hæc tempora exornato, majori sub Ara conditum, summa Urbis totius, ut pari est, veneratione colitur. In ipsa autem Ecclesiæ Confessione hujusmodi versus insculpti legebantur:

OLIM PRESBYTERI GABINI FILIA FE-
LIX
HIC SUSANNA JACET IN PACE PATRI
SOCIATA.

In eandem postea B. Susannæ Ecclesiam à S. Leone Papa III. sacrum quoque B. Felicitatis corpus delatum est; ut quemdmodum eodem in Coemeterio beata corpora tumulata jacuerant, ita pariter ejusdem Ecclesiæ sinu, ac pari devotionis ultu excepta in Domino conquiescerent. B. se insuper B. Leo, cuius modo memimus, Ecclesiam hanc vetustate penitus collabentem iterum à fundamentis extricatum pristino decori restituit: cuius recordæ instauratio memoria majori inside his verbis musivo opere olim in extis prænotabatur:

BEATÆ SUSANNÆ MARTYRIS AULA
COANGUSTO.

ET

ET TETRO EXISTENS LOCO MARCU-
ERAT: QUAM
DOMINUS LEO PAPA TERTIUS A FUN-
DAMENTIS ERIGENS,
ET CONDENS CORPUS S. FELICITA-
TIS MARTYRIS
COMPTÉ ÆDIFICANS ORNAVIT AT-
QUE DEDICAVIT.

At vero beati Alexandri corpus in Saxo-
niam sub S. Leone Papa IV. delatum fuis-
se assenserit. Reliquia filiorum S. Felicita-
tis corpora quampluribus ipsius Romæ
Ecclesiis ditandis pariter ac illustrandis
præsto fuere; inter quas merito S. Mariæ
in Cosmedino, nec non SS. Marcelli &
Petri prope Lateranum adnumerandæ
sunt: in quibus sub *sanctorum septem Fra-*
trum nomine, inscriptis ibidem titulis, eo-
rundem reliquias asservari perhibetur.

C A P U T . X X V I .

De Cæmeterio Novellæ.

Qua potissimum de causa Cœmete-
rium, de quo nunc sermo incurrit,
appellationem ejuscemodi sortitum fue-
rit, ut quod verum est fateamur, nos peni-
tus latet: quamvis à religiosa quapiam
muliere istius nominis, sumpsisse deriva-
tionem non immerito arbitrari quis pos-
sit.

it. Etsi enim sacris in Martyrologiis *Novellæ* (vel *Noëllæ*, ut alii legunt) nomine nulla prorsus mulier inscripta legatur; cum amen in pervetustis *Gentilium* inscriptiibus hoc nomen frequentissime recurrat, Cœmeterium istud à nobili quadam *Ronanarum* matrona *Novellæ* titulum deumpsisse satis verisimile videtur.

Quod quidem Cœmeterium in Actis Liberii tertio ab Urbe lapide Via Salaria tum esse describitur: in quo & idem B. Papa , à Constantio Urbe ejectus , diu habitavit, ac solemnitate Paschali appropinuante , clero ab Urbe accersito insignem sermonem habuit. Ita scil . fideles, dum persecutionū tempora ingruerent , cum ipsis immis Pontificibus in cœmeteriales lateras ad sacra obeunda munia se recipere consueverunt. Cum autem de hoc *Novelle* Cœmeterio nulla alias mentio reperiar, idem quoque Cœmeterii *Priscillæ* parēm esse conjicimus, cum præfertim tertio ab Urbe milliario recenseatur , quanto & iud ab Urbe intervallo distat.

C A P U T XXVII.

De Ostriano Cœmeterio.

AB *Ostria* Romanas inter familias præclarissima , cuius frequenter Tacitus, ipsem Tertullianus meminit, *Ostria-*

num hoc Cœmeterium initium traxisse
contra toque deinde vocabulo Ostrianum
nuncupatum fuisse, haud levis conjectur.
animum subit. Ejusdem vero in citati
paulo ante Liberij Actis mentio incurrit
ubi in Cœmeterio Ostriano, non longe
à Noëllæ Cœmeterio non modo Liberium
Papam, sed ipsum B. Petrum Apostolorum
olim baptizasse asseritur. Et quodam tem-
pore, ut subditur, idem Liberius *quatuor*
millia & duodecim promiscui sexus ibidem
baptizavit; quia nimirum non solum Ro-
mani, sed & finitimi ab eo baptizari op-
tabant. Ex quo sane Cœmeterium hoc
præ cæteris vetustissimum æque, ac præ-
clarissimum esse apparet, quippe ubi Pe-
trus Apostolorum Princeps accedente
baptizare consueverat.

Et quidem verisimile nobis fit, Ostria-
num olim Priscillæ Cœmeterio adjun-
ctum, ejusdemque partem fuisse; quod
nimirum beatissimus Christi Apostolus
in hospitis sui Pudentis gratiam, frequen-
ter inviseret; cuius mater Priscilla Cœ-
meterium istud, ut jam supra dictum est,
divino potissimum cultui, Martyrum ob-
sequio, ac publicæ piorum utilitati con-
struxerat.

C A P U T XXVIII.

De Cœmeterio beatæ Hilariae.

Cœmeterium hoc sub Numeriano Imperatore ab *Hilaria* Claudi Tri-buni uxore; in quodam ejus horto, tunc potissimum temporis initium accepit; cum ipsam *Claudium* virum suum, ut & *Jaso-nem*, ac *Maurum* filios martyrio coronatos eodem horto marmoreis duobus tumulis per honorifice depositus: quibus & ipsam et deinde *Hilaria*, uti sanguinis, ita sepul-turæ consortio associari meruit; quod in sanctorum *Chrysanthi* & *Dariæ* Actis de-scribitur.

Sacra vero Jasonis & Mauri corpora à Pont. Paschale I. ad S. Praxedis Ecclesiam translata fuisse apposita ibidem inscriptio docet: quæ tamen postea una cum S. Hilariæ matris corpore Lucam ab Alexandro II. delata, & in Ecclesia S. Martini, quam ipse met Pontifex erexerat, condita fuere, ut antiquissima ejusdem Ecclesiæ monu-menta, quibus Baronius quoque adstipu-latur, fidem faciunt.

C A P U T XXIX.

De Cœmeterio beatorum Martyrum
Ibrasonis & Saturnini.

Cœmeterium, de quo nunc agimus, à viro quodam pietate ac meritis cla-

rissimo, qui *Thrason* dicebatur, initium habuit: qui uti una cum Maximo Christiani in ipsorum afflictionibus & captivitate multa solatia & ministeria de suis facultatis praestitit; ita Coemeterium hoc in quodam suo praedio, quod Via Salaria situm erat, extruendum curavit; ubi ipse me una cum Joanne Presbytero factas beatorum *Saturnini* & *Sisinnii* Martyrum corpora iv. Kal. Decemb. sepelivit: Ob quidem praestita pietatis officia ipsem et deum, jubente Maximiano Imp. apprehensus, & una cum *Pontiano* & *Prætextato* martyrio coronatus est: ut nimis illud oraculum in eo adimpletum sit: *Qui recipit prophetam in nomine meo, mercedem prophetæ accipiet.* De quibus in Actis B. Susannæ, & S. Marcelli, ac in Rom. Martyrol. sub III. Id. Decemb.

Cum vero eodem postmodum laco in honorem B. Saturnini supra ipsius sepulchrum Ecclesia erecta fuerit; exinde ab utriusque Martyris nomine Coemeterium hoc, quin potissimum ad S. Saturninum appellari consuevit. Hanc porro Ecclesiam incendio pene absumptam Felix Papa IV. restituit: eandemque postea ab Adriano I. ac demum à Gregorio IV. restauratam fuisse legimus. In quodam insuper diplomatico, quo Nicolaus IV. Pont. plenissimam in-

indulgentiam impertitur his, qui memo-
 ratam hactenus B. Martyris Saturnini Ec-
 clesiam inviserent, expressis verbis ean-
 tibus in Priscillæ ac Basillæ Cœmeterio
 existere pronuntiatur: ex quibus aperte
 item colligitur, hoc ipsum Thrasonis Cœ-
 meteriu[m] ipsius Priscillini patiter partē com-
 pōtari, eidemque professo circuitu adjungi.
 Cæterum antiquissimâ, hac una cum
 Cœmeterio Ecclesia longo temporum in-
 decessu lapsu ruinis obruta, pretiosissima san-
 ctorum Martyrum Saturnini ac Sisinnii
 corpora inde in Urbem transferri conti-
 git: B. nimirum Saturnini corpus in Par-
 mechii titulum, qui hodie sanctorum Jo-
 annis & Pauli muncupatur; quamvis vē-
 nerandum ejusdem caput apud Eudoxiæ
 titulum, hoc est, ad B. Petri in Vinculis
 condigno venerationis cultu servetur. Pre-
 ciosa autem B. Sisinnii pignora à Sergio
 Papa II. in Equitii titulum, ad Ecclesiam
 videlicet sanctorum Martini & Silvestri
 in Montibus honorifice delata fuisse, ve-
 tus, quæ ibidem exsculpta est, inscriptio
 testatur: in qua & corpus item gloriose
 Martyris *Thrasonis* illatum illuc fuisse nar-
 ratur. Et quidem verisimile satis rem al-
 tius expendenti redditur, beatissimum vi-
 delicet Martyrem hunc haud alibi, quam
 ipsomet sui nominis Cœmeterio pia olim
 fidelium manu conditum fuisse.

C A P U T XXX.

De beatorum Martyrum Hermetis, Ba-
sillæ, Proti & Hyacinthi Cœmeterio.

Cœmeterium isthoc Via veteri Salaria
haud procul ab Urbe situm est, ac
variis quidem nominibus prænotatur.
Primum enim à beato Martyre *Hermete*,
Urbis quondam Præfecto, denomi-
natur: qui cum à S. Alexandro Papa ad
Christi fidem traductus fuisset, illustre sub
Adriano Imperatore, & Aurelianō Judice
martyrium capitis obtruncatione prome-
ruit, atque hoc loco, Via nimirum Salaria
veteri, non procul ab Urbe Roma, à *Theo-
dora* sorore v. Kal. Septemb. conditus fuit:
quæ & ipsa deinde sub eodem Adriano
martyrio affecta, juxta fratrem suum se-
pulturæ locum obtinuit; prout Acta S.
Alexandri, & Martyrol. Rom. Kal. April.
testantur.

Idem porro Cœmeterium Basillæ no-
mine à quibusduni nuncupatum est; à
Basilla videlicet, inter Urbis Martyres in-
clyta, ac regiis orta natalibus, quæ sub Va-
leriano & Gallieno Impp. nobili martyrio
coronata ibidem pariter condita est; cu-
jus memoria xii. Kal. Jun. recolitur.

Alio item titulo Cœmeterium sancto-
rum *Proti*, & *Hyacinthi*, Eunuchorum S.
Eu-

Eugeniae, locum hunc quandoque denominari reperimus. Ibi enim, eisdem sub imperatoribus hi Martyres coronati, tunulo excepti fuere, uti Romano in Martyr. sub III. Id. Septemb. adnotatur: juorum sacræ Confessionis locus postmodum à Symmacho Papa argento exornatus, in splendidiorem formam redactus est.

Quod autem Cœmeterium, de quo nunc agimus, variis quidem nominibus appellatum, unum idemque sit, satis perspicue ex Adriani I. Gestis comprobatur, ubi ab eodem Pontifice Basilicam Cœmeterii sanctorum *Hermetis, Proti & Hyacinthi*, atque *Basillæ*, miræ magnitudinis innovatam fuisse legimus. Quamvis ex quodam indulgentiarum diplomate Nicolai IV. in quo Cœmeteria Priscillæ, Basillæ, ac Saturnini simul confunduntur, arguere quis possit, sub ipsa videlicet persecutionum tempora Cœmeteria isthæc sejuncta olim fuisse, ita ut unum ab altero haud credico intervallo distaret; at suborta deinde Christianorum Reipublicæ, ac Romanæ Ecclesiæ pacis tranquillitate, cum plures undique cryptæ humandis piorum cadaveribus effoderentur, haud minus quidem probabili argumento contigit, ut utroque tandem Cœmeterio in unum coalescente, indistinctæ eorundem nomina passim usurparentur, ac sub *Priscilla*

potissimum nomine, quod Cœmeterium cæteris amplitudine præcellit, singul deinde nuncuparentur.

Cæterum venerandas sanctorum Hermetis, Proti, & Hyacinthi reliquias sibi Gregorio Papa IV. in Gallias ob devotionis cultum translatas fuisse, Eginardus Caroli M. Cancellarius refert: sacrū enim corpus ipsius beatissimi Martyris Hermetis in titulum D. Marci pristino nitori redditum idem Pontifex (Surio teste) transtulit, ubi condigno adhuc honore asservatur: beatorum vero Proti & Hyacinthi reliquiae sub Clemente VIII. ab Ecclesia Salvatoris, quæ juxta pontem S. Mariæ est, ad Ecclesiam S. Joannis Baptistæ Florentinorum, solenni pompa, perpetuo illuc asservanda, delata fuere. Demum S. Basillæ corpus suo ē Cœmeterio levatum, in Ecclesiam S. Praxedis. à Paschile Papa I. transferri conigit, ut insculptus ibidem marmori titulus legentibus fidem facit.

CA P U T XXXI.

De Cœmeterio ad Clivum Cucumeris.

Cœmeterium, quod ad Clivum Cucumeris cognominatur, veteri Via Salaria, secundo circiter ab Urbe lapide extrectum fuit. Hoc autem titulo idcirco

inscriptum videtur, vel quod sub illo
quodam situm erat, qui cucumeris formam
præ se ferret; vel certe, quia id genus po-
ma ab agricolis ibidem seri consueverant;
vel demum ob cucumeris formam, alicui
lapidi, vel ædificio insculptam, ex quo
subinde (ut in aliis pariter adnotare licet)
locus nomen traxerit.

Porro hujus Coemeterii mentio in Actis
præsertim ducentorum sexaginta Martyrum
habetur, qui sub Imp. Claudio anno Chri-
sti 170. primum ad effodiendas Via Salari-
ria arenas damnati, demum à militibus in
Amphitheatro, universo populo inspe-
ctante, sagittis confixi fuere: quorum cor-
pora à Mario & Martha conjugibus, ac
Joanne Presbytero veteri Via Salaria, ad
Clivum hunc Cucumeris tumulata fuisse
ibidem enuntiatur. Horum pariter me-
moria in Rom. Martyrol. sub Kál. Mart.
nec non xv. Kal. Jul. adnotata recolitur.

Sub eodem item Claudio in hoc ipso
Coemeterio quadraginta & sex milites post
consummatum nobilis martyrii agonem à
Fustino & Joanne Presbb. viii. Kal. No-
vemb. depositi sunt.

Ibidem quoque alii centum & viginti
niliites, inter quos Theodosius, Lucius, Mar-
cus, & Petrus; qui omnes sub Maximiano
mp. gladio consumpti fuerant, juxta eos-
dem, quos proxime recensuimus, tumu-

lati leguntur. Quosquidem Martyres clarissimi illius *Maximi* milites fuisse verisimile fit, quos ipse, ut & reliquos deinde ad *millenarium* numerum ad Christi fidem traduxerat. Et *Maximus* quidem cum prædictis centum & viginti primum decollatus fuit, reliqui vero flammis incensi. Quorum corpora S. Marcellus Papa cum Joanne Presb. hoc ipso loco sepelivit.

Celeberrimo item hoc Cœmeterio *tres* alii & *viginti* milites, qui sub Diocletiano Imp. ob martyrii palmam Nonis Augusti strenue decertayerunt, ac Abundii & Abundantii (de quibus infra c. 35.) socii fure, sepulturæ traditi sunt.

Pastor itidem, sancti Erasmi Episcopi discipulus, cum è Nicomedia Romam advenisset, sub eodem Diocletiano Via Salaria martyrio affectus hoc ipso Cœmeterio vii. Kal. Aug. sepultus est.

Demum *Joannes* Presbyter, cuius haec tenus meminimus, sub impio Juliano nobili consummato martyrio, ibidem, à Concordio Presb. x. Kalend. Jan. honore fice illatus, sepulturæ locum obtinuit.

A Wilelmo insuper Malmesburiensi alii Martyres ad Clivum hunc Cucumeris conditi recensentur, videlicet *Festus*, *Joannes*, *Liberalis*, *Diogenes*, *Blastus*, *Lucia*; & in uno sepulchro ducenti sexaginta (forte quos initio memoravimus,) & in altero

tero triginta. Sic igitur antiquum hoc Coemeterium nobiliissimis beatorum Martyrum exuviis quam uberrime cumulatum olim fuisse intelleximus.

C A P U T X X X I I .

De Martyribus qui Salaria Via coro-
nati, aut certe conditi sunt.

UT glotiosa dehinc eorum præcipue nomina recenseamus, quorum vel triumphis, vel certe sacris pignoribus Salaria Via illustris ac toto terrarum orbe celebris redditur; præter eos, quos hactenus descripsimus, beati cum primis Martyris Getulii, & sociorum, Cerealis, Aman-
tii, & Primitivi natalitium diem Via Salaria iv. Id. Jun. recoli ex Rom. Martyrol. constat: ubi nimirum sancti hi Martyres ad tredecim milliaria ab Urbe ad flumen Tyberim in ignem conjecti sunt, ut ipsorum Acta testantur. Cum autem B. Ge-
ulium flammæ non contingerent, milie-
sc caput ejus fustibus confregerunt, & sic
invocans Dominum emisit spiritum. Cu-
us corpus colligens Symphorosa uxor
eius honorifice sepelivit in arenario præ-
lli sui.

Inviictissimus pariter Christi Martyr Romanus eadem Salaria Via nobile sub Va-
letia-

leriano Imp. martyrium consummavit; quamvis eiusdem deinde corpus, ut in B. Laurentii Actis legitur, Tiburtina Via conditum sit. In ipso autem martyrii loco postmodum in ejus honorem Ecclesia erecta fuit; quam potissimum Sergius Papa II. instaurando perfecit.

Eadem quoque Via sub Numeriano Imp. pro fide viriliter decertarunt B. *Claudii Tribuni milites*, qui Christi fidem amplexati cum crebra miracula cernerent, quibus gloriosum B. Chrysanthi certamen divinitus illustrabatur, datis pro Christo cervicibus gladio consumpti sunt: quorum sacra corpora in subterraneo quodam cuniculo, qui ibidem extabat, condita fuere, ut ex Actis S.S. Chrysanthi & Dariæ comprobatur.

Salaria item Via invictissimus ille sub Diocletiano Imp. puer *Crescentius* nobilissimam martyrii coronam reportavit: cuius condigna in Martyrologio sub xviii. Kal. Octob. praæconia celebrantur. Sanctus quoque *Apronianus* Commentariensis ibidem coronatus est; de quo sub iv. Non. Febr. & potissimum in B. Marcellini Actis mentio reperitur: quibus insuper eadem hac Via à Joanne Presbytero corpora sanctorum *Cyrlaci*, *Largi*, & *Smaragdi*, allorumque numero viginti condita fuisse perhibetur. quæ quidem in Ostien-

sem.

sem Viam, ut jam diximus, honorifice postmodum deferri contigit.

Sub eodem denique Diocletiano & Maximiano persecutoribus martyrii palmarum Via Salaria *Anthymus Presbyter, Maximus, Bassus, & Faetus* adepti sunt, illis nimirum locis, ut Acta ipsorum prohibent, in quibus orare consueverant: quorum natalitus dies v. Id Maj. recolitur. Et beati quidem Anthymi corpus milliario ab Urbe vigesimo octavo; Maximi vero milliario decimo octavo, ubi scilicet erant eorundem oratoria, à fidelibus deposita fuerunt.

Cæterum Wilelmus Malmesburiensis Ecclesiæ Viae Salariæ, ac Sanctorum pariter corpora in iisdem condita his potissimum verbis recenset: *Ibi juxta Viam Salariam sanctus Hermes requiescit, & sancta Vasella (intellige Basillam) & Protus, & Hyacinthus, Maxilianus, Herculanus, Crispus: in altero loco prope requiescunt sancti Martyres Pamphilius & Quirinus septuaginta gradibus in imo terræ. Deinde Basilica sanctæ Felicitatis, ubi requiescit illa, Silvanus filius ejus, & non longe Bonifacius Martyr. Ibidem in altera Ecclesia sunt Chrysanthus, & Daria, & Saturninus, & Maurus, & Jason, & mater eorum Hilaria, & alii innumerabiles: & in altera Basilica sancti Alexander, Vitalis, Martialis filii sanctæ Felicitatis*

citatis , & sanctæ virgines Saturnina , Hilaria , Dominanda , Rogantina , Serotina , Paulina , Donata . Deinde Basilica sancti Silvestri , ubi jacet marmoreo tumulo coopertus & Martyres Cœlestinus , Philippus , & Felix : & ibidem Martyres trecenti sexaginti quinque in uno sepulchro requiescunt ; & prope Paulus & Crescentianus , Priscilla & Symmetrius , Praxedes , Pudentiana pausant .

Videas hinc licet , Lector piissime , deplorandum nostrorum temporum calamitatem : cum ex tot sacris Ecclesiis , & tot venerandis beatorum Martyrum pignoribus in iisdem repositis nulla penitus ad nostram ætatem memoria pervenerit , nec ullum prorsus recolendæ antiquitatis vestigium ; quod sciamus , supersit . Quam quidem acerbam cladem & grave detrimentum , quod refici vix unquam possit , Romana Ecclesia ex commigratione potissimum & diutina summorum Pontificum Avenionensem apud urbem commoratione perpetua est .

C A P U T X X X I I .

De Cæmeteriis à Bosio Via Salaria nova & veteri repertis.

CUm Bosius noster semel atque iterum omnem illam regionem , quæ Pincianam inter ac Salarium Portam concluditur , perlustrans , subterraneis jugiter locis explorandis indefatigabili studio in-

sta-

taret, quamplures subinde Cryptas, Cœmeteria insuper & Arenaria penetravit; juæ in proximo regionis ambitu vélut innumera existunt, ita ut regio ipsa (mirum dictu) pensilis quodammodo undiquaque subsistere videatur. Ubicunque enim ad aptandas colendasque vineas humum effodi opus est, latentis ibi cujuspiam cryptæ iditum fodientibus occurrisse experientia ipsa edocuit: easdemque subterraneas cryptas ad ipsius usque Urbis moenia pertinere compertum est. Ex quibus nos per morti ultro fateri cogimur, quod & alibi præmisimus, hujus nimirum Viæ Cœmeteria, quamvis inter se discreta olim se juncta que ab invicem fuerint, temporum tamen decursu ob nova ac multiplicia Christianorum sepulchra, quæ in eisdem, vel ipsa rerum tranquillitate Ecclesiæ oborta, effodi necesse fuit, mirum in modum aucta & dilatata cuncta simul jungi atque inter se copulari contigit.

Quin Ecclesiarum quoque, quæ supra eadem olim Cœmeteria erectæ fuerant, videlicet S. Saturnini, S. Felicitatis (quæ postea SS. Silvani & Bonifacii) S. Hermelitis, ut & Silvestri, nonnulla adhuc haud obscura vestigia Bosius deprehendit: quæ tamen Ecclesiæ hac nostra ætate jam omnino exciderunt. Cœmeteria vero ipsa, & Christianorum passim sepulchra avaris im-

impisque fossorum manibus eum in modum dilacerata ac devastata jam tum apparet, ut dici aut doleri satis non possit, etsi sacrilegi quidem homines Dei vindicis manum, pomeritasque scelerum potinas nequaquam evasere.

Enimvero dum singula hic ex ordine persequi, multiplicesque cryptas ac Cœmeteria, quæ Bosius tum nova, tum veteri Salaria Via diversis temporibus perlustravit, enarrare, prolixius aliquanto, quam pro nostro instituto, tum ipsi forte Lectori fastidio magis quam voluptati futurum prospicimus; contracto sermone summam duntaxat notamus, quod nimur in partibus Cœmeterii Priscillæ Via Salaria nova ac veteri præter consueta sepulchra per semitas cœmeteriales in topho excisa, ac solennia Christianorum signa iisdem apposita, innumera fere cubicula, & arcuata monumenta, & ex iis nonnulla picturis adhuc conspicua, contemplari licuit; sarcophagos item marmoreos, & illorum quidem fragmenta quamplurima, inscriptiones sepulchrales innumeræ cum integras, tum confractas, marmori incisas, consueisque religionis Christianæ signis ac symbolis, necnon variis imaginum figuris insculptis, vel depictis prænotatas, tum imagines vitreas circum deaufatas, & calce ad sepulchra obfirmatas, quamplures item alias.

alias imagines miro artis studio effectas, columnas ex alabastro, lucernas fictiles, argenteas etiam Christi nomine insignitas, nonnulla martyriorum instrumenta, & alia, quæ artificum usui deservierant; ampullas vitreas, eburneos annulos & imagunculas, conchylia, & id genus alias ibidem perscrutando reperiri contigit.

Itaque è Coemeterio Priscillæ & eidem adhærentibus, sex potissimum numero Cubicula, ac tredecim Monumenta ar- euata, una cum picturis, quæ ibidem ex- cabant, bini item Sarcophagi marmorei, nec non vitreæ aliquot imagines, graphi- ce primum artificum manu delineata, & eneis subinde tabulis, Bosio curante, ex- pressa prodiere; qui pariter & Inscriptio- rum coemeterialium ingentem numerum studiosa inde manu congregavit. Ex quibus omnibus ea, quæ nostri instituti videban- tur, studiosus Lector hic subjuncta repe- ret.

CUBICULUM SECUNDUM COEMETERII PRISCILLÆ VIA SALARIA.

Cubiculum istud quadratæ formæ est; atitudinis palmorum undecim, longitudi- lecem cum dimidio, altitud. totidem; diqua item ex parte cæterorum more cal-

ce lævigatum. Primario in pariete, ipsius è regione ostii arcuatum monumentum extat, supra quod sepulchrum quoddam in topho excavatum subsistit, cui alterum non absimile in ipsa pavimenti planicie substernitur. In pariete vero, in quo ostium aptatum est, undecim numero sepulchra parvulorum apta corpusculis conspicuntur: in quorum altero palma, & venerabile Christi nomen; in altero vero impressi tres annuli cernuntur. Versus dexteram autem ingredientibus arcuatum monumentum occurrit, quod aliorum instar picturis decoratur, supra quod aliud consuetæ formæ sepulchrum, quandam in medio palmam impressam continens, extat.

Explicatio literarum.

A. Monumentum arcuatum, quod ad dexteram ingredientium in pariete fabrefactum, & picturis, quas proxima exhibebit tabula, exornatum conspicitur.

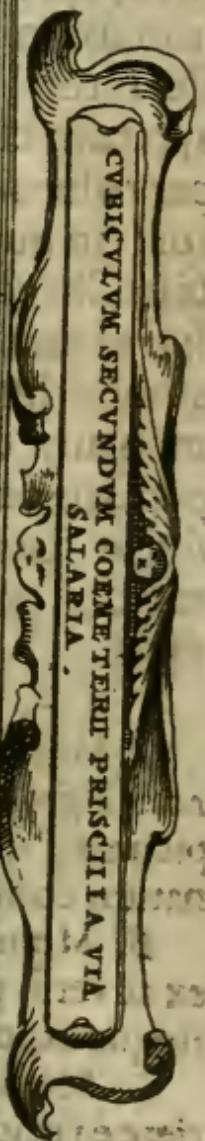
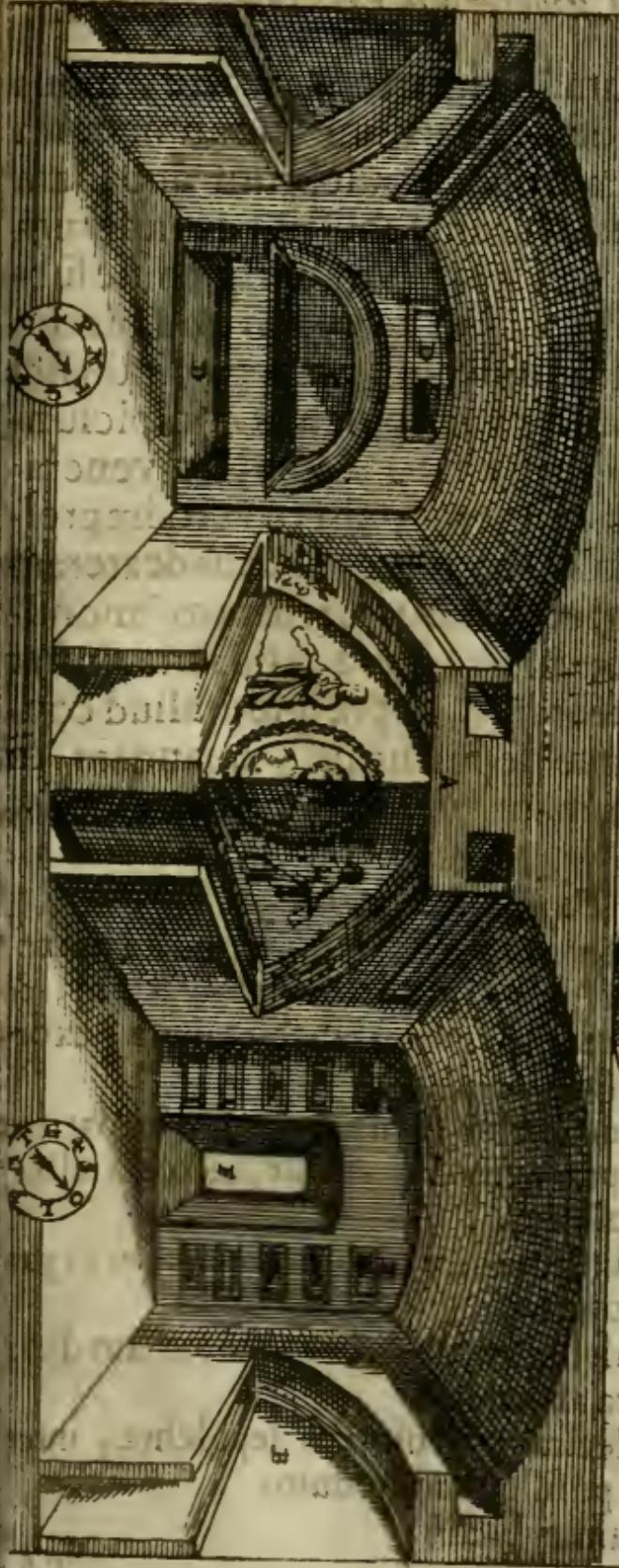
B. Monumentum arcuatum, quod in pariete ex adverso præmemorati visitur, tectorio albarioque expolitum.

C. Monumentum arcuarum tophinum in pariete è regione ostii.

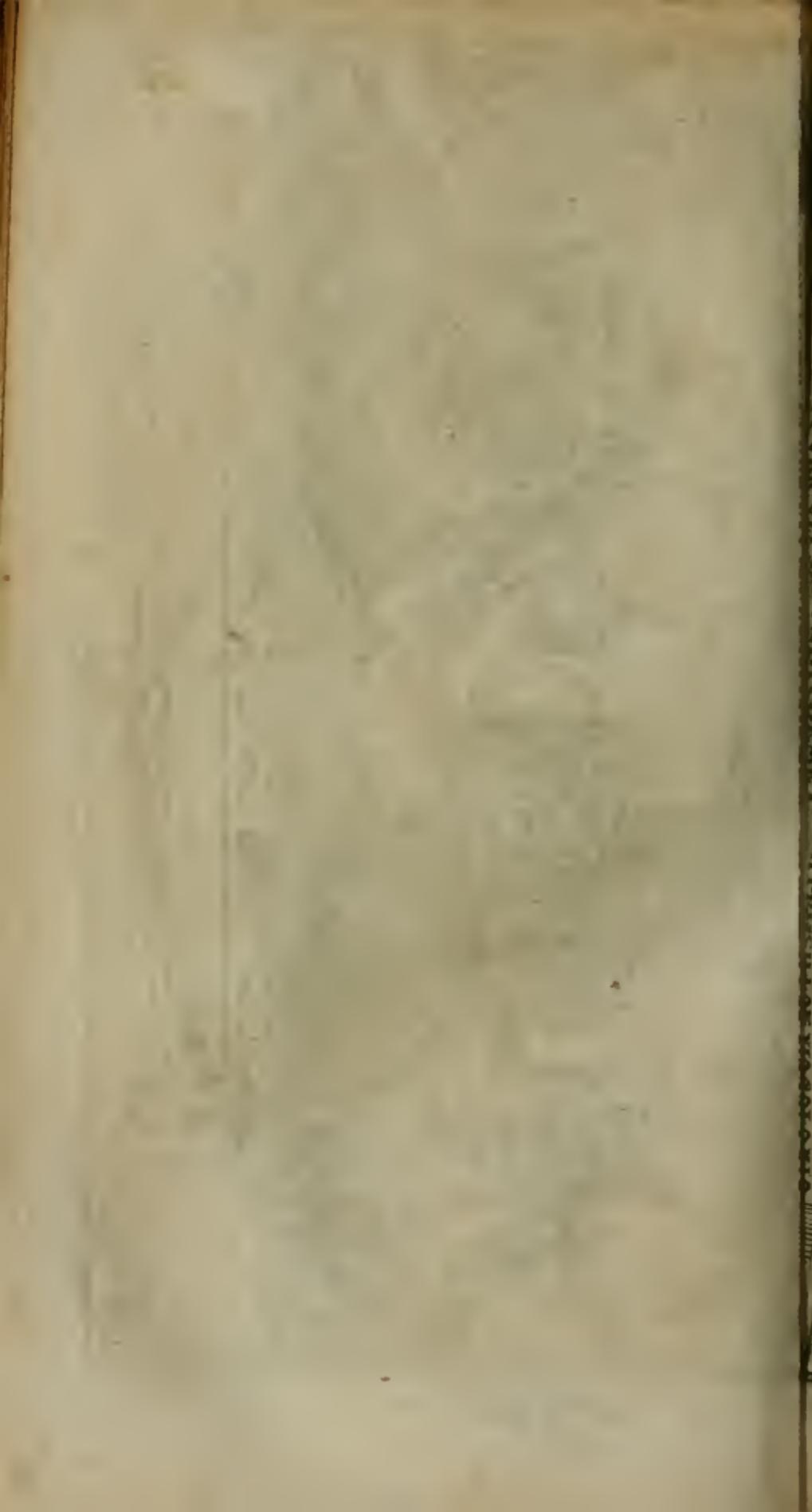
D. Sepulchra excisa subter ac supra jam dicta monumenta arcuata.

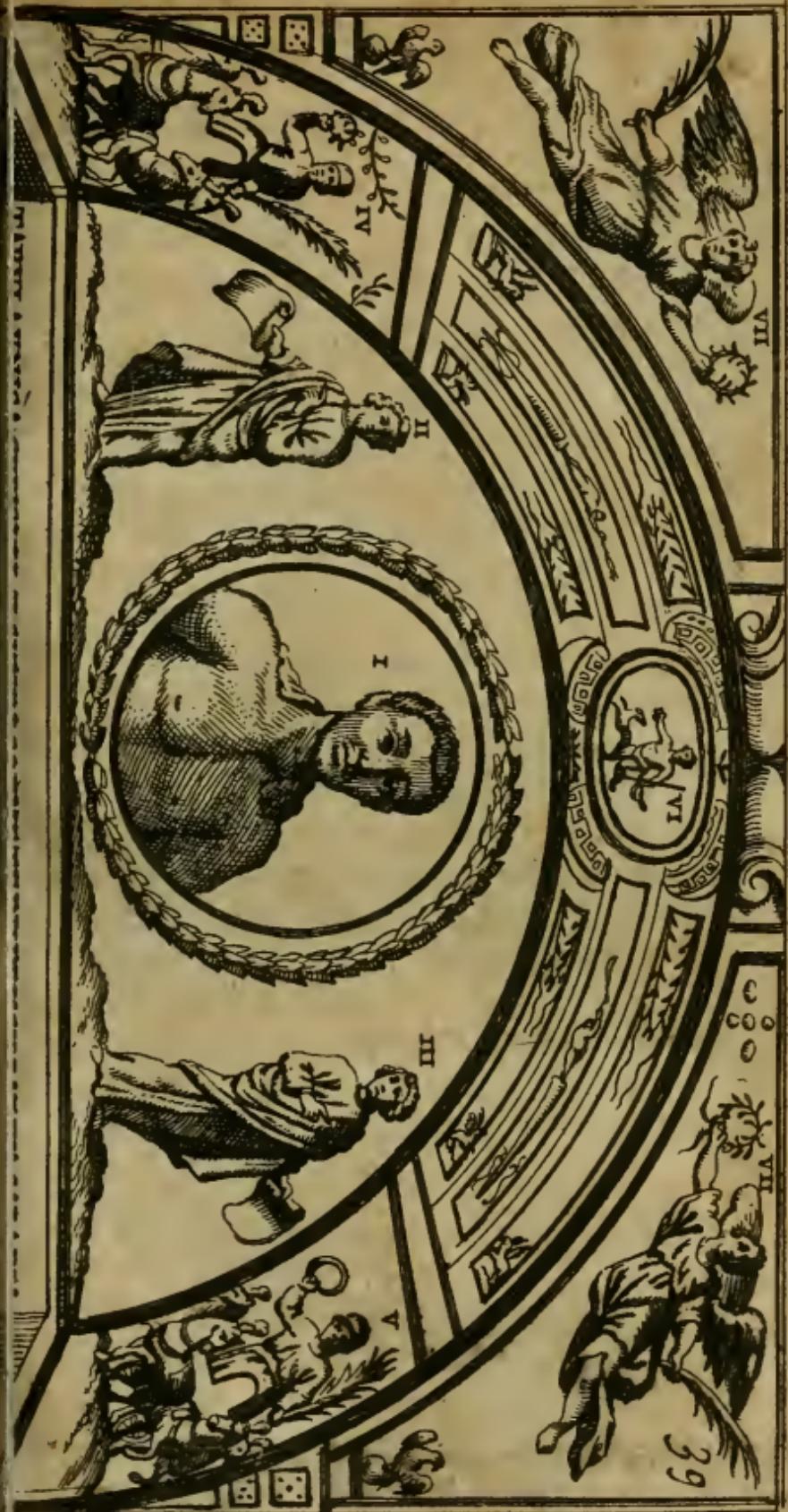
E. Undecim parvulorum sepulchra, inter quæ unum pusillum admodum.

F. Ostium cubiculi.

37.

LITERATI CUBRICUTI SECUNDI

TABULA CUBICULI SECUNDI.

abula hac i. Juvenis cujusdam ad pectus usque denudati effigies miro artis studio ad vim exprimitur, qui quoddam pariter linteum ambris pra se ferre videtur. Ut nobis autem binari licet, Ducis cujuspam bellorum gloria triumphis incliti imago ista extitit, qui eodem monumento clausus reconderetur. In arcuim & angulis ipsius monumenti palmæ, conæ, alatæ victoriæ, currus triumphales, alias id genus rerum militarium insignia colobus adumbrantur. Quamvis autem nullo sealchrali titulo prænotetur; hoc tamen potissimum loco sanctorum militum Martirum sealchra extitisse, de quibus supra egimus, probables utique rationes persuadere videntur.

ii. iii. Ex utroque latere mulieres binæ instant, quæ volumen quoddam explicitum anu portendunt, in quo nimirum præclara huius Ducis gesta ad perennem nominis gloriam inotari fortasse contigit.

iv. v. Currus triumphales, quibus insidentri duo, qui palmas ac coronas præferunt.

vi. vii. Victoriæ alatæ cum palmis item ac coronis.

ABULA CUBICULI QUINTI II.

Imagines istæ in primario Cubiculi pariete sculptæ existunt; & i. quidem stolata quæcum mulier, expansis brachiis velut precationi consistens contemplanda proponitur. Enimvero emblematis ipsa extensio manuum salutare crucis signum.

signum præmonstrat, ut Justinus Martyr satis erudite edocet, dum in cunctis fere rebus crucis signum ac symbolum designari affirmat: *Considerate, inquit, omnia, quæ in mundo sunt, an sine hoc crucis signo gubernentur, aut possint præbere sui usum. Mare enim non scinditur, nisi malus salvus in navi maneat; terra non aratur sine eo signo: humana figura à belluis differt, quod erecta sit, & manuum extensionem habet.* Imago autem isthæc, ut quorundam haud improbabilis conjectura suggerit, ipsammet sanctissimam fœminam Priscillam denotat; cui hoc idem paritet cubiculum dicatum fuerit; in quo videlicet ipsa una cum beatis virginibus Pudentiana & Praxedede tumulo fuit excepta. Quod quidem ipsemet Bosius vel ex hoc uno conjectare non timuit, quod nimirum haud casu, sed Deo prorsus disponente, ipsomet natalitio recurrente B. ejusdem Priscillæ die, xvii. nempe Kal. Febr. cubiculum hoc inter tenebras perscrutando adinveniri, ac delineari contigit. Quam sane conjectandi rationem duxerit depictæ ibidem imagines valide confirmare videntur; quæ sacrum velandarum virginum intuentibus ritum exhibent. Etenim

11. Fœmina quædam stans, & velamen manu præserens cernitur, quam forte Praxedem aut Pudentianam dixerimus, quæ ambæ illibato animi candore suam Christo virginitatem devovere. Huic Pontifex (forte B. Pius) sede sua receptus manum imponit, cui presbyter quidam adstans exprimitur, Pastor videlicet, ut opinari fas fuerit.

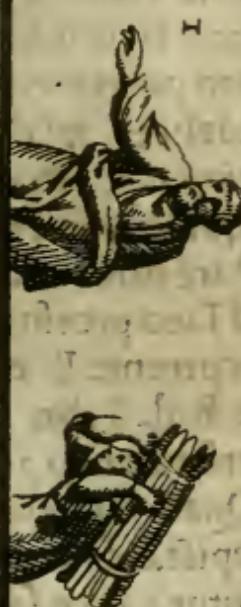
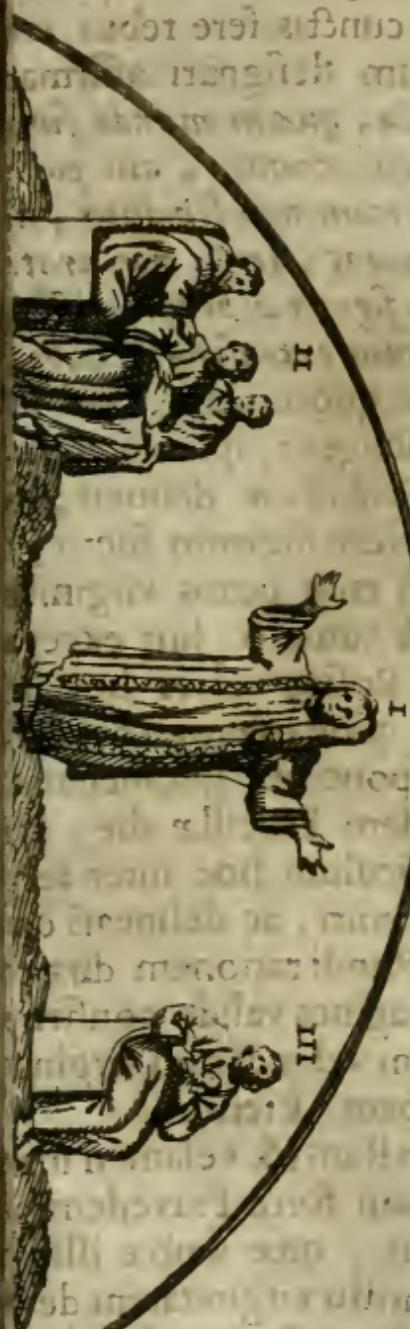
TABVLA TERTIA ET VLTIMA CUBICVLI QVINTI COEMETERII PRISCILLA
VIA SALARIA.

VIA SALARIA.

TARVIA SECUNDA CUBICVLQ VINIT COEMETERII PRISCILLAE VIA SALARIA

42

43

La force d'engagement de l'ordre de la
Confédération canadienne est dépendante de la
force de l'ordre national et de la force de l'ordre
provincial. La force de l'ordre national est dépendante
de la force de l'ordre provincial et de la force de l'ordre
canadien. La force de l'ordre provincial est dépendante
de la force de l'ordre canadien et de la force de l'ordre
fédéral. La force de l'ordre canadien est dépendante
de la force de l'ordre fédéral et de la force de l'ordre
international.

BENEFICENTI CESARIS
TACITUS NATALIE SUB-
XLV. MESIS IUL. DEPO-
GAI. VIXIT VNNI
PRINCIPALIS

ANNS LAM IN PAGE
ANNSXXAEGIT AUTEM VITIA
RECIJ QVI VIXIT MECUM
BENEMERENTI PRO FUTURA
JIOR NUNQI GOINGI

iii. Mulier alia considens , infantemque
in gestans conspicitur , quæ Deiparam Virgi-
nem uacum Deo infante in ulnis , ut nobis cre-
de par est , repræsentat.

TABULA CUBICULI QUINTI III.

I. Abraham hic Patriarcha exhibetur ; qui
patum supra altare ignem holocausto con-
sumando manu designat : Isaac item , qui
sibi iencia holocausto ligna defert .

II. Tres pueri in fornace Babylonica pileos
Iherosolymitani more gestantes adumbrantur ; ad quos
cumba virentis ramum olivæ certum utique
Isaac victoriæ signum deferens ad voluntat.

inscriptions sepulchrales ex Cœmeterio Priscillæ, &c.

PRINCIPALIS
QVI VIXIT ANNIS
XLV. MESIS II. DEPO
SITUS NATALE SUSTI
ENEMERENTI CESQVET IN
PACE.

TIGRINIANO CONJUGI
ENEMERENTI PRO FUTURA
FECIT QUI VIXIT MECUM
ANNIS XXV EGIT AUTEM VITA
ANNIS LVIII IN PACE

FILI MATRI SILVESTRE
FECERUNT NEOFITE IN
PACE

MARCELLA QVÆ VIX
CUM MARITUM SUNT
ANNOS XXX
CUM MARITUM IV
UM ISTEFANU

RESPECTUS
QVI VIXIT AN
NU ET MEN
SES VIII DOR
MIT IN PACE

MAXIMINO FILIO VIXIT AM
NIS XXVI
VENERIA MATER
FECIT

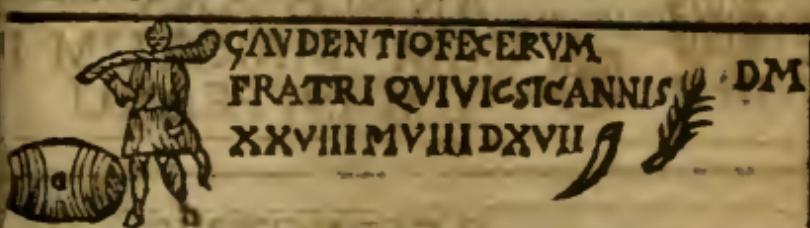

AURELIUS VERUS
AURELIAE LUCINÆ
CONJUGI

UBRI-

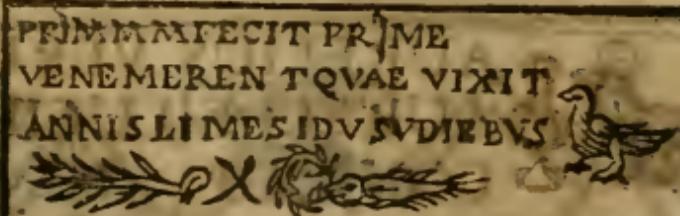
L URBICO FRATRI BENEME
RENTI QVI VIXIT ANNIS XV.
DIB. XXXIII FELIX
FRATER IN PAGE ♂ O

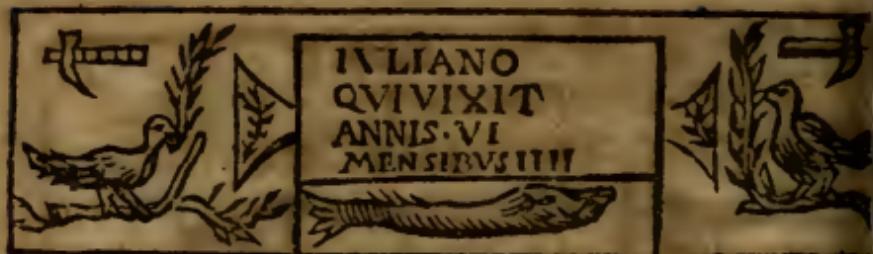

EGREGIUS. FILIE. K M
BONIFATE

X QE. VISXE
ANIS. IIII.
D XI
MATER. I PACE. CES.

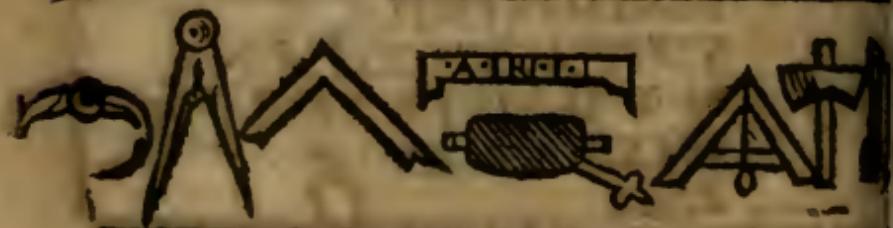

**CONSTANTIO FILIO DEC, XIIII KAL SE
TNNOCENTISIMO QVI BXANVS
VII MEVIDIXVIII IN PACE**

*Hæc in præsens reperitur in Villa
Sixti V.*

PARENTES PART
EN BENEMERENT
TI VIXIT ANNIS XXII

IRENETI BENEME
RENTI COJUGI
MARITUS
FECIT &
IN PACE

FILIO CARISMO
CESANO PARENTES
FECERUNT BENE
MERENTI IN
PACE

CLODIO DISCOLIO
BENEMERENTI QUI
VIXIT ANNIS XXI
M X D XII FRATRES
FECERUNT IN
PACE

VIXIT ANNIS XX ET
UNU MENSIS SEX
DIES XX ET SEX
DICESSET DIE. V.
KAL. OCTOBRES

SCAMNA
TIUS ♂ IN
PACÆ ♂

*Hæc cum septem proxime sequentibus
apud Horatium de Valle extat.*

KT. PA. KE. PY. XH. KA. ALI. XRI.
TOG. ΩE. TA. COR

SIMPLICIO BONE MEMORIA. Q. V.
ANNOS XXIII D. XLIII.
IN PACE FECERUNT
FRATRES.

URBICO BENE
MERENTI
Q AN III
M XI
IMP

JANUARIO DULCI ET BONO
FILIO OMNIBUS
HONORIFICENTISSIMO ET
IDONEO QUI VIXIT
ANNIS XXIII M. V D XXII.
PARETES

DONATUS. QVI BIXIT. ANIS. XXX
MENSIS. VI. DIES XVIII.
DEPOSITIONE. NONY. KL. IMIAS
QUESQUI. IN PACE

PETRONI ANIMA INNOX
V ANN. III. **M** VIII. **D**
PARENTES FILIO
IN PACE

RIMENIUS QVI VIXIT
ANNIS XVIII IN PACE

PREJECTUS BIZINUS QUI VIXIT
AN. VI. M. V. ET DIES XXVI.
DULCISSIMO PARENTES
POSUERUNT

I

EUPLIÆ KAR.

LARONI COPARI BIRGINIO QUI
BIXIT. ANNUS MECU XXVII
IM PACE

CALPURNIUS. PELACIUS
AURELIAE. SOFIATI. COJUGI
BIXIT
MERENTI. POSUIT. AN. XXX

ZOSIMO BENEMERENTI COJUGI IN
PACE CUM QVEM VICXIT
ANNIS XXXVIII.

LUCRETIUS GERMANUS CEPASIÆ
COJUGI ET SIBI IN PACE

BITALI IN PACE QVE BIXIT
ANNIS XVI.

FLORENTIÆ PIENTISSIMUS
CONJUGI SUE BENEMERENTI
Q V AN XL^Q M X D X

COJUGI BENEMERENTI ♂
IN PACE SEVERIANO

ANTONIO FIRMINO

GENEROSA CONJUGI SUO
FILOSTORGO QVI BIXIT
AN. OCTOGINTA

CORENTIANO INNOCENTI
QVI V. AN. III.

SECUNDINUS QVI VIX ANN
PLUS M. LXII IN P.

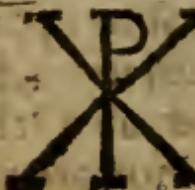
¶ JANUARIUS MATRONÆ
CONJUGI ¶

B
--- NAUTICO. O.
NIS. VIII. M. II. D. XX

ujus inscriptionis characteres lapidi incisi
non sunt, sed auro exarati: in præsens ex-
tat apud Horatium de Valle simul cum eis
proxime sequentibus.

FORTUNATUS PATER. FECIT.
FROCTOSE FILIÆ.
DULCISSIME ET CARISSIME
DECESSIT ANNOR XIII

AUR. TIGRIS C. F. AUR
 FELICIANO V. P. MARITO
 INCoMPARABILI CVM C. VI
 XI ANNIS XXI. SINE ULLA
 DISCORDIA BENEMERENTI
 CUM DOLORE MEO
 ISSCULPI JUSSI.

 DOMINO FILIO INNO
 CENTISSIMO ET
 DULCISSIMO BO
 NO. SAPIENTI.
 PELAGIO. QVI. VIXIT.
 ANNIS. VI. M. VII. D. XIII.
 H. VIII. SOCRATIANUS. ET.
 YRENE. PARENTES. B. QVES.
 IN PAC

PLACIDE COJUGE
 ME MARITUS FECIT
 CUM PACE

HERCULIO. INNOCENTI
 IN DM
 QVX AN III VIII
 JENUARIA. ALUMNO MERE
 IN PACE

DOMITIANÆ FORTUNATE
VENEMERENTI TE IN PACE. 1

SECURA QVÆ VITXIT
ANNIS. VI. ET DEFUNTA EST
IIII. KA. NOMENBRES.

LEONTIA FILETO COJUGI
BENEMERENTI IN PAC

ELIÆ. SEXTÆ. FILIÆ DULCIS
IME QUÆ VIXIT. ANNIS. XXI. M
• D. XXII. H. V. AELII. CALLISTUS.
ET PRO FUTURA PARENTES

PETRONI ANIMA INNOX
EVANN III. M VIII. D. XX
PARENTES FILIO IN PACE

REGINA VIBAS
IN DOMINO
ZESU

FLAVIO & ITALA &
NNOCENTISSIMO PUERO &

FILI PATRI. BENEMERENTI
FECERUNT. IN PACÉ. FAUTTINO
QUI BIXIT ANNIS. L. D. XXX
ORAT. §.

INNOCENTIUS. INNOCENTIO
FILIO PRO INNOCENTIA
SUA BENEMERENTI QUI
VIXIT ANNO UNO DIEBUS
XIII ORAS III 8 IN PACE

AGAPE COJUGI
BENEMERENTI IN PACE

FAUTINA
QUE VIXI ANNUS TRES
ET MESIBUS TRES
ET DIES XIII IN PACE.

LOCUS BENEDIC
TI QVI VIXIT AN
P M XXX BENEME-
RENTI IN PACE.

DOMUM ÆTERNE
VALERIANE MERENTI QUI VIXIT
ANNIS XXXIII MESIBUS DUO
DIEBUS XII MARITUS ET CENUS
ÆIV MERETI FECERUNT
IN PACEM.

CON

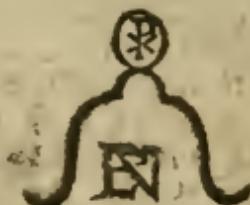
CONSTANTIUS
DECIAE CONJUGI
QUE VIXIT MECUM
ANNOS XXXIII.

НЕТМΗРОУ ΘΥГАΤΡΙ
ΑΓΑПИΗ ΕΤΩΝ
ΕΓΟΝΕΙΣΕΓΟΙΗΣΑΝ

 ΡΕΚΕΠΤΟΣ ΕΝ ΕΡΗΝΗ
ΠΡΟΑΓΕΛ

ΛΕΩΝ NIKON ΠΑΚΕ

ΙΑΝ

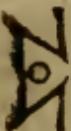
ΤΟΠΟC ΑΝΑΠΑΥCΑΙΩC
AMMONIOY KAI EUTYXHEIΟY
ΘΡΕΠΤΟY.

id est

LOCUS QVIETIS
AMMONII ET EUTYCHETIS
NUTRICIS

JAΝΟΥΑΡΙΟ ΘΡΕΠΤΩ
id est:
JANUARIO NUTRICO

EROS HILARAÆ BIDUE FECIT

QVINTINÆ URSULÆ CONJUGI
BENEMERENTI AMULIUS
MELIOR FECIT

RUFINÆ FILIÆ BENEDICTÆ

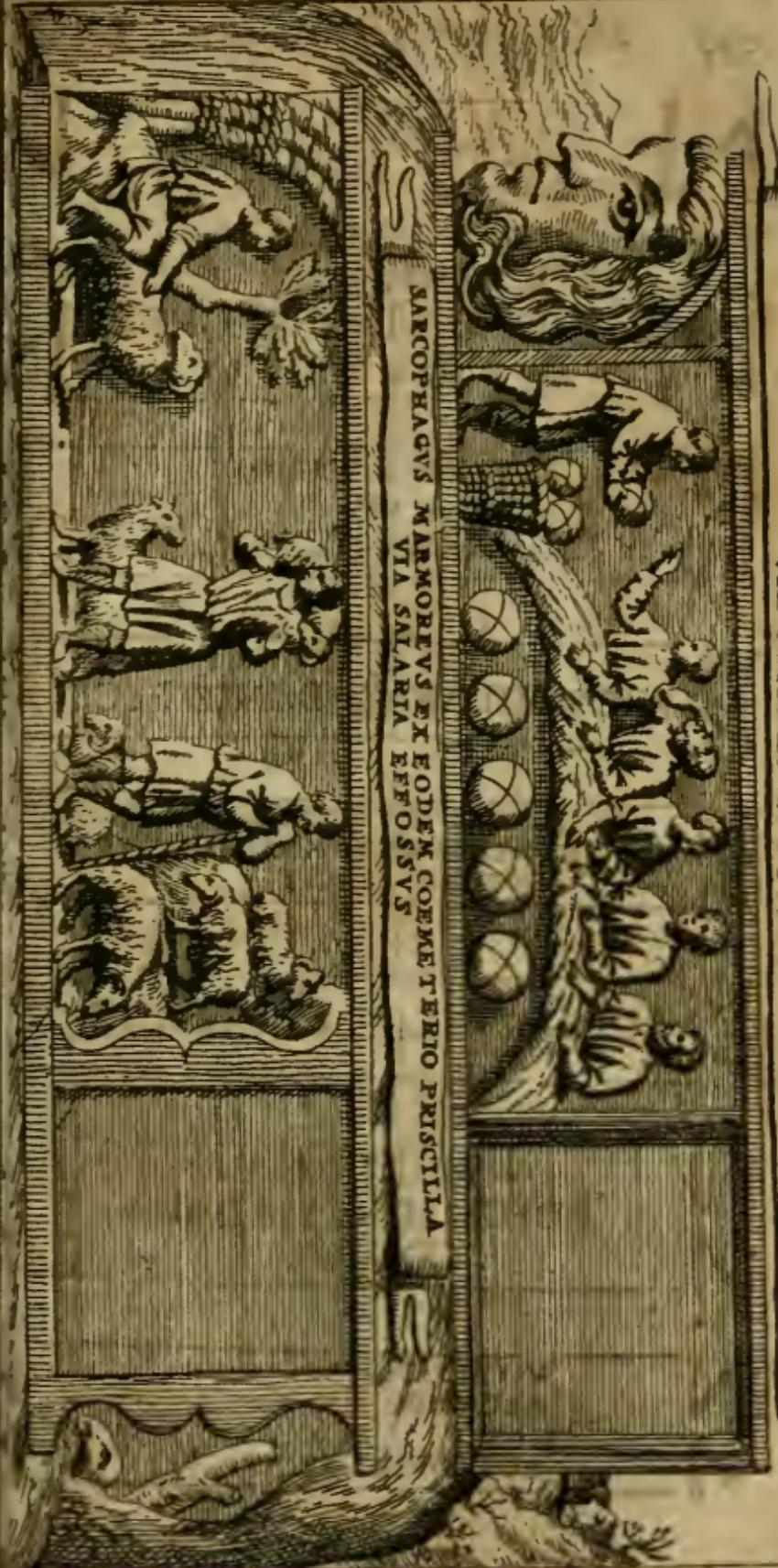
--- MURDIUS CAM
RUFUS FONTEJADADA
CONJUX

VITALIANO
ALUMNO
KARO
EUTROPIUS FECIT

SARCOPHAGVS MARMOREVS EX COEMETERIO PRISCILLA
VIA SALARIA EFFOSVS

SARCOPHAGVS MARMOREVS EX COEMETERIO PRISCILLA
VIA SALARIA EFFOSVS

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

GREGORI
SILCIA FAUSTIN
VIXIT ANN. IIII
M. V. DIE UNO

In quodam sarcophagi marmorei fragmento Græca isthæc inscriptio legebatur:

ΕΝΘΑΔΕ ΠΑΥΛΕΙΝΑ
ΚΕΙΤΑΙ ΜΑΚΑΡΩΝ
ΕΝΙ ΧΩΡΩ
HN ΚΗΔΕΥΣΕ ΠΑΚΑΤΑ
ΕHN ΘΡΕΠΤΕΙΡΑΝ
ΓΛΥΚΕΡΗΝ
ΑΓΙΑΝ EN ΧΡΩ.

Quæ Latine in hæc verba sonat:

HIC PAULINA
JACET BEATORUM
IN LOCO
QVAM SEPELIVIT PACATA
SUAM NUTRICEM.
DULCEM
SANCTAM IN CHRISTO.

MIRÆ INNOCENTIÆ AC SAPIENTIÆ
PUERO MARCIANO QUI VIXIT AN IIII.
ET MENSES IIII. DIES II. QUIESCET IN
PACE **D** PRID. KAL. DEC. ARBETIO-
NE ET LOLLIANO COSS.
PARENTES FECERUNT.

Artebionis & Lolliani Consulatus, qui hoc lo-
coprænotatur, contigit an. Chr. 335.

P
REDEMPTA
POLYXENE.

L. SEPTIMUS AULU
ZANUS. §. COH. VI. VIG.
OCTAVIE PETRONIE
DEMETRIE CONJUGI
DULCISSIME BENEME
RENTI FECI.

Verba abbreviata hujus inscriptionis ita legenda
sunt : CENTURIO COHORTIS SEXTÆ
VIGILUM.

SA-

SALUTIÆ CO
JUGI BENEME
RENTI ♂

JUSTUS SE
RENU PO.
VALERIAE
VICTORINÆ
FILIÆ ♂

-- POSITUS EST PETRUS VIII. IDUS
-- TIAS QVI VIXIT. ANNIS XVIII.--
DEP. IN PACE PHILIPPO ET SALIA
COSS. DUO FRATRES.

ANTIUS LECTOR DE PALLACINE

QUI VIXIT --

• EP. XIII. KAL. SEP.

O FELIX DUM VITA FUIT QVAM DI --
MARITO --

URBICA SUBTRAHERIS CUNCTIS
DEFLENDÄ PROPINQ --

REDDITA PRO MERITIS CÆLESTIA
REGNA RETENTA --

BENE SERVARE FIDE CONSCIA
CHRISTO --

IN EA PERMANSIT QVÆ DOCUIT
ALTUS --

CERNUNTUR PLURES UT UNUS

EVADAT ---

AUXILIUM CHRISTI CASTA PROBATUR

AB ---

URBICA

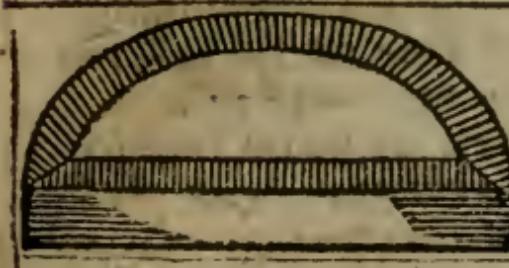
QUÆ VIXIT

ANN. XXXV

DEPOS.

Sequuntur imagines nonnullæ vitreæ
ex Cæmeterio Priscillæ; ex quibus tres
posteriorès deauratæ. Séd quid hoc loco, in
vitreo orbiculo No. I. nimirum, & III. PIE
ZESES? Evidem Bosius hoc plane modo le-
gendum, aut certe intelligendam duxit: PIE
IESUS. Verum, magis forte ad sensum fuerit,
si voculam istam ZESES ipsi Græco Ζησεις, id
est, VIVES, ultro consonare advertamus. At-
quæ hinc seculi illius usus convincitur, uti ni-
mirum utraque lingua passim confundi vulgari
loquendi more consueverit.

*Ex Cæmeterio ad Clivum Cucumeris,
SS. Hermetis, Basillæ, &c.*

FLAVIIS TAVRQ ET
FLORENTIO CONSS.
VIII. KAL SEPT. DEP.
IN PACE Q. VIX.
M. XI D^o. XXIII

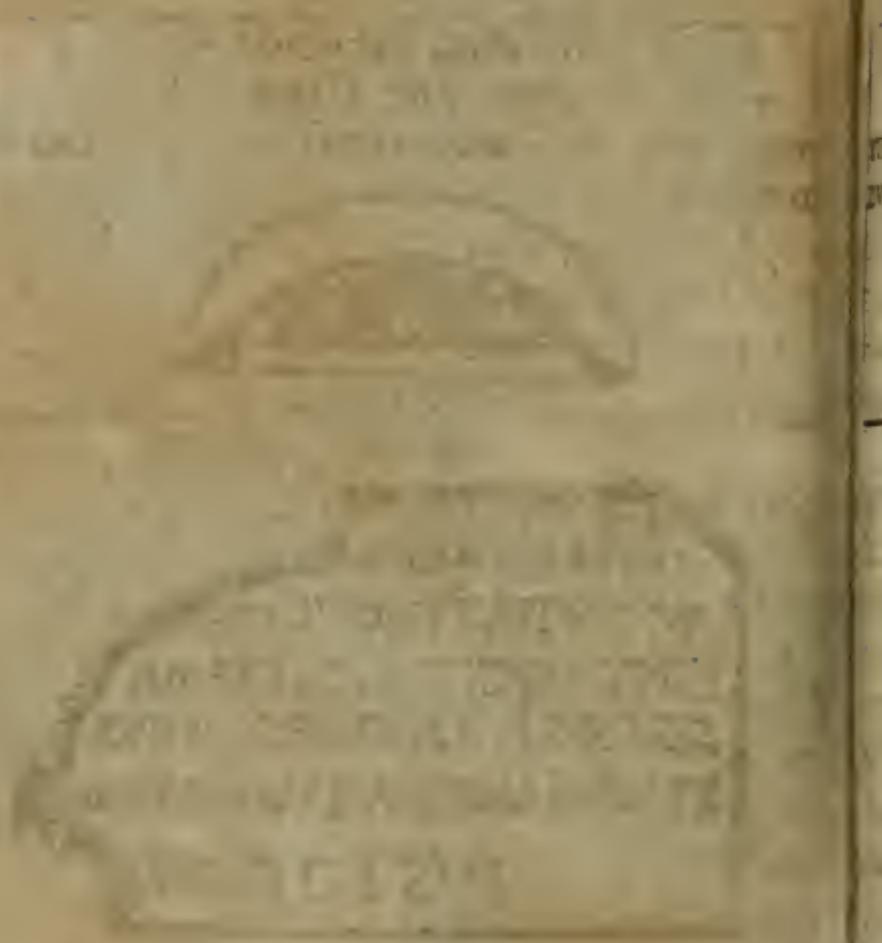
Tauri & Florentii Consulatus an. Chr. 341.
contigit.

DE

IMAGINE J' UTRÉE DE AVRATÆ IN SERVICI
COEMETERII PRISCILLÆ ET SALARIÆ

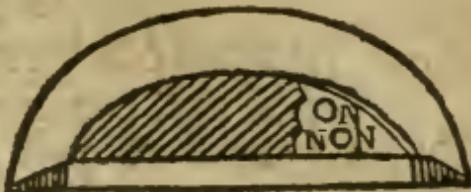
Joh
cid

In
du
ba

DE MEIS FACVLTATI
TIBVS HOC MEVM
PROPRIVM

THEO
DVLL

LEONI

RORIS. DULCI
IEDBRE BINOSA
AVXENTIATIB I QVID QVA
NIMVM SATIS DULCIS ETAMA
SERENVS FLENS DEPRECOR IPSE
ET BEATA BASILIA VT VOBIS PROM
IVSTO CON

Justi Consulatus una cum Januario Collega incidit in annum Chr. 328.

Post Bosii obitum

In quodam sepulchro corona ac palmis duabus praenotato nobilis iste titulus legebatur :

MARCELLA, ET CHRISTI MARTYRES
CCCCCL.

Marcella hæc insignis procul dubio foemina, ac Christianis ad martyrium dux & antesignana extitit, cuius ideo nomen velut omnibus tunc satis notum hoc loco exprimi atque præmitti par erat. *Quingenti* vero & *quinquaginta* isti *Martyres*, una pariter interempti, forte ad eam pertinebant. Hinc autem rursum videre licet, quam ingens persecutionum tempore beatorum Martyrum numerus in Orbe ac Urbe excreverit, cum tot eorum sub uno eodemque sepulchrali titulo innotescant.

Verum haud longe ab hoc ipso loco hænotæ calci insculptæ occurribant: **REFRIGERIA EXPECTATE.** Quæ quidem ad prædictos 550 Martyres alludere videbantur, juxta illud Psal. 64. *Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.*

Alius item lapis specioso hoc inscriptus titulo cum victoriali pariter palma apparebat.

RUFFINUS, ET CHRISTI MARTYRES CL. MARTYRES CHRISTI.
--

Qui quidem *Ruffinus* cæteros istos *centum & quinquaginta* vel ad martyrium suo exemplo incitaverat, vel certe unus præ omnibus nomine conspicuus erat.

Quæ

Quæ sequuntur inscriptiones, à Bosio re-
pertæ, calcii impressæ erant.

VICTORIA

DATVS *

TERENTIANUS

TIGRINUS IN PACE PRID. NON SEM

BIKT WRE BENE

PE-

PETRONIA

CABATIC

DEP
PAPA
V. KAL.
SEPT
BRIS

VOTUM

DEFUNTA EST FOTIMA. V. K. OCT.

EXPECTATE REFRIGERA.

DO-

DONUS --- DEP. PRIDIE KL APRILIS

I XXX
I
I
TAS

*Aliæ, quæ sequuntur, marmori incisæ
legebantur.*

VAL. NIGRINÆ INFANTI INNO
CENTISSIME QVE B. ANN. II.
M. II. D. X. OR. V. IN PACE

FLORENTIA

CON

CONSTANTIUS ET EUTICHI-
ANE
LENDONIO KARISSIMO FILIO
QVIESCENTI QVI VIXIT
ANOS XVIII DEPOSSIO
EJUS VIII KALENDAS
DECEMBRES

*Ad alterum ejusdem inscriptionis
latus.*

HIC EST POSTERUM RODOPĒ IN
L. GE OTIA VIXIT IN LUIS M
--- TA ♂ D.E XVII KAL. OCT.
DNS VALEN--- ET HABIENO

Havieni Consulatus una cum Valentiniani se-
ptimo contigit an. Chr. 450.

ASELLUS QUI VIXIT AN ♂ LV BE
NEMERENTI IN PACE UXOR SA
FECIT

D M S

D M S

 CÆSONIUS. SALVIUS VONE
MEMORIÆ INNOX QVI

VIXIT. ANNIS. XX. M. VI. ET
HOR III. CUI FECERUNT SUCCISSA
MAIIR II MARINUS FRAIIR.
id est, *Mater & Marinus Frater.*

VERIA SEBEA COJUGI DULCIS--
MARIO INNOCENTIO CUM QUO
E--- ANNOS SEDECIM MENSES III
QUI VIXIT ANNIS XXXIII MENSES
çII ET DEFUNCTUS EST çI IDUS
APRILIS SIBI ET ILLI FECIT IN
PACE DOMINI DORMIT.

SIRICIUS QUI VIXIT ANNIS IXX
IN PACE

AMIANOC

TI. CL. MARCIANUS. ET.
 CORNELIA. HILARITAS.
 CORNELIÆ. PAULÆ. PAR.
 FECR. QVÆ. VIX. ANN.X.DIEB.
 VIII. DEP. X. KAL. AUG. MAX.
 ET. URB. COS.

Maximus & Urbanus an. Chr. 236. Consula-
 tum geffere.

V

ΦΛΑΒΙΑ

V

V

V

V

XRHCTINA

V

V

V

Demum Tabulæ cujusdam lateritiæ,
 quodam super Altari intra Priscillæ Cœ-
 meterium repertæ, iconem diligenter ex-
 ceptam prætermittere non decuit; in qua
 miro quidem opere artificum manu invi-
 etissimi militis *Sebastiani martyrium* con-
 cinne insculptum videre est. Hanc autem
 ichnographiam è Vaticana Bibliotheca Bo-
 sius delineandam curavit; ubi ejusdem ex-
 em-

MARTYRVM S SEBASTIANI IN SCVLPTVM IN TABELLA LATERITIA SVPRA ARAM MVRO
AFFIXA IN COEMETERO PRISCILLE VIA SALARIA

44

mplar hoc nobili prænotatum titulo po-
eritati commendatur:

MARTYRIUM SANCTI SEBASTIANI
EPICTUM AD EXEMPLAR TABELLÆ
LATERITIÆ MIRIFICE HIS
MAGINIBUS INSCULPTÆ, REPERTÆ
IN QVADAM CRYPTA,
IN COEMETERIO PRISCILLÆ,
VIA SALARIA
SUPER ARAM MURO AFFIXÆ.

idem porro Tabulæ haud immerito Car-
nina ista , è Græco olim à Maphæo Card.
arberino, qui postea Urbanus VIII. in e-
isdem martyrii honorem Latine reddita,
scriptionis instar apponimus :

Depictus Christi miles, quem spicula figunt, }
Os nec viventis, nec morientis habet.
Ie cadat exspirans, metuis, quem vivere cer-
nis,

Teque pio sensu vulnera saeva cident.
ed placide quanquam sic saucius inspicit astra,
Dum labra suppliciter more precantis habet.
Non datur Artifici vocem depingere : pinxit
Hunc tamen, ut credas talia verba loqui :
'spicula solve : tuum Jeſu ſitit anxia viſum
Mens mea, ceu fontis cervus anhelus aquā.

Ræmemoratus in ſuper Cardinalis Barbe-
inuſ, in nebilissimi Martyris Sebastiani
bſequiuſ, locum in Urbe, ad Cloacam
rāximam, in quem venerandum ejusdem
cor-

corpus sub Diocletianō Imp. projectum, inde à Lucina matrona honorifice sublum fuerat, in nobili gentilium suoru Sacello, intra Ecclesiam S. Andreæ Valle singulari pietate excoluit, & hoc spacioſo titulo ad augendum loci cultum illastravit:

Sanctus Sebastianus miles Christi fortissimus sagittis Diocletiani jussu configitur, visus cæditur, in Cloacam dejicitur: Inde à Lucia Matrona Romana ejus in somnis monit eximitur, & in Callisti Cœmeterio conditum facti indicem plebs olim venerabunda ædificlam excitavit, cuius hic nuper Altare majus cum apside stetit. Hanc Sixtus Quintus Pon Max. ea lege æquari solo permisit, ut illius pars novæ ædis ambitu includeretur; ad restituendam loci religionem, reique memoriam Maphæus S. R. E. Presbyter Card. Barberinus signaturæ Justitiæ Præfectus hoc volui extare Monumentum. Anno sal. MDCXVI

C A P U T XXXIV.

De Cœmeterio sanctorum Valentini Mart & Julii Papæ, Via Flaminia.

UNICUM duntaxat Cœmeterium Via Flaminia situm est, quod B. Juli Papæ nomine, qui illud extruxit; ac item S. Valentini Martyris, qui conditus ibidem fuit,

uit, ad hanc usque diem nuncupatur. In tactis enim beatorum Marii & Marthæ, Valentinium recolendum Christi Martyrem sub Claudio Imp. Via Flaminia xvi. al. Mart. capite obtruncatum, ac sacrum usdem corpus à Sabinella matrona eam Via honorifice tumulatum; tum vero ibinde à beato Julio Pont. Ecclesiam in usdem honorem erectam non modo, & Coemeterium insuper ibidem exstructum fuisse legitur. Fecit, inquit Biblihecarius, duas Basilicas in Urbe Romana, unam juxta forum, & aliam Via Flaminia. fecit autem & Coemeteria; unum Via Flaminia, & aliud Via Aurelia; atque aliud Via Appia.

Porro prædicta S. Valentini Ecclesia postmodum, à Theodoro, Benedicto II. Adriano I. Leone III. & Gregorio IV. missis Pontificibus instaurata atque exnata fuit. Ex quibus plane constat, ceterim istam olim Ecclesiam unam Coemeterio, ac præcipuo conspicuam ltu extitisse. Nunc vero eadem, ut vi- re est, ruinis obruta, ac penitus inculta est: ejus tamen memoria, uti & ipsius writer Coemeterii haud omnino inolevit.

C A P U T XXXV.

De Martyribus, qui Via Flaminia, & Clodia coronati aut certe sepulti sunt.

PRÆTER beatissimum Christi Martyrem *Valentinum*, quem hactenus memora vimus, Flaminia quoque Via, decimo a Urbe lapide *Abundius Presbyter*, *Abundantius diaconus*, *Marcianus*, & *Ioannes* ejus filius martyrium pro Christo sub Diocletiano Imp. subiere: quorum corpora piissima *Theodora matrona*, noctu collecta in prædio suo milliario ab Urbe vigesimo octavo per honorifice sepelivit; uti ex Martirologio Rom. sub xvi. Käl. Oct. atque ex Actis eorundem *Abundii* & *Abundantii* constat.

Hujusmodi autem prædium eadem Via Flaminia juxta montem Soractem, eo potissimum loco extabat, quo nunc Regnani oppidum situm est; ubi nimirum in eorumdem honorem Ecclesia erecta adhuc cernitur: ubi ipsa insuper *Theodora matrona*, quæ in persecutione Diocletiani fatus Martyribus sedulo ministraverat, digno iisdem meritorum consortio juncta pri honore condita est; cuius sub xv. Kal. Octobr. mentio habetur.

Singula vero hæc beatorum corpora suorum Othonem III. Imp. inventa, idem piissimum Princeps

Princeps in Urbem transferri, & in Ecclesia, quam ipse in honorem beati Adalberti Tyberina in insula exerat, & nunc S. Bartholomæi nuncupatur, reponi jussit; præter veneranda Martt. Marciani & Joannis corpora, quæ ad Faliscos ad Castellanam civitatem translata fuere, ut in eorum Actis prolixè exponitur. Ita videlicet pforummet quoque Imperatorum manus sacris Martyrum ossibus condigno honore excipiendis, fovendis, reconlendisque intra tumulum ambitioso uique ministerio deservierunt. Porro sa- ra beatorum Marciani & Joannis pignora religiose adhuc Castellanam apud Ecclesiam servantur: corpora vero sanctorum Abundii & Abundantii ex Templo, uod S. Adalberto dicatum fuerat, ad SS. Cosmæ & Damiani Ecclesiam in foro ostmodum delata fuere: inde vero anno Dom. 1583. die 15 Oct. solenni ritu ac ompta in Farnesianum Societatis Jesu Templum rursum translata, ibidem, quo ar est, religionis cultu asservantur.

At quoniam de beatorum Martyrum ignoribus, quæ in *Farnesiano Societatis Jesu Templo* asservantur, mentio hic incurrit, silentio haud præterire visum est, auctissimum Templum præ cæteris Sanctorum reliquiis & insuper S. Ignatii Lojo-

lae Societatis ejusdem Fundatoris venerandis utique exuviis conspicuum reddi. Sanctissimus quippe vir cum per multos Romæ annos procurandæ proximorum saluti, promovendo Christianæ religionis cultui, ac Dei gloriæ amplificandæ totus jugiter institisset, à Deo tandem ad laborum præmia feliciter evocatus Romæ decessit: illic videlicet, ubi de superno sibi ac suis ad futuro auxilio jam tum, cum de insti-
tuenda congregandaque Societate pri-
mum cogitasset, antequam pedem ipsam intra Urbem inferret, & vix oculis eam à longe salutasset, dum inter ambulandum appropinquaret, divinitus illis plane ver-
bis oraculum acceperat: *Ego vobis Roma propitius ero.* Id quod ipso quidem effectu, rebusque ex voto succendentibus præclare comprobatum est Hujus porro divinissimi viri nomini magnificentissimum in Urbe Templum juxta Collegium Romanum Societatis Jesu à Ludovico Card. Ludovi-
fio S. R. E. Vicecancellario erectum dicatumque fuit: cuius facies, ut Ignatii glo-
riam intuentium jugiter oculis ingerat,
hisce notis insculpta est:

S. IGNATIO LOYOLÆ
SOCIETATIS JESU FUNDATORI,
LUDOVICUS CARDINALIS LUDOVISIU-

S. R. E. VICECANCEL.

ANNO M DC XXVI.

At vera Ignatii gloria sanctissimi insuper viri Francisci Xaverii Indiarum Apostoli, meritissimi ejusdem filii meritis & confortio augetur; & Farnesianum itidem Templum binis hisce luminibus apprime illustratur: conspicuum enim ibi sacratissimæ manus pignus, quod ab Oriente transmissum est, condigno honore assertatur. Et congrue quidem huc orientalium Christianorum dux atque Apostolus visitor tandem remeavit: qui quondam ex Urbe: Paulo III. summo Pont. annuente, & ipsomet Ignatio in primis adnitente, Sedis Apostolicæ Nuncius, Evangelii falcem in vastissimos extremosque orientalis flagæ sinus illatus ab ipfismet Ecclesiae Romanæ arcibus prodierat; & manus suam vel semel aratro admoverat, haud inquam avulsa, uberrimos spicarum manipulos revehendo regreditur: *unde enim* *exuent flumina, illuc revertuntur.* Franciscus igitur ad primævum fontem, hoc est, ad Ignatii parentis sinum, ad Societatis libera redire gestiens, etsi corpore in Oriente perststit, attamen inimicorum spoliis, ac palmis onustus Urbem amicam convenire, salutare, & tandem amice complecti voluit: ut sic quodammodo Or-

bem pede, quem velociter excurrerat:
manu Urbem, quam unice dilexerat, fo-
vere videatur. Triumphalem hanc ma-
num Martha olim Marchina virgo Parthe-
nopensis hisce decantatis carminibus titu-
li instar huc apponi dignissimis merito ve-
nerari voluit.

*Quem procul à nostris Neptunus dividit
oris,*

Ecce triumphato dextera ab orbe redit.

*Ut quæ tot Christo populos, tot Regna su-
beginit,*

*Terrarum Domina regnet in Urbe manus.
Hæc eadem qualis medio apparebit olympos*

*Dextera, Xaverius cum premet astru-
pede.*

Et hæc interim, amice Lector, in bino-
rum Luminum gloriam quibus postremo
hoc seculo Hispania, Urbs Roma, ac Ec-
clesia pariter illustris reddita est, velut in
transitu delibare voluimus.

Ut autem ad Claudiam nunc, seu Clo-
diam Viam veniamus, nullius quidem
Cœmeterii, quod ibidem extiterit, me-
moria reperitur: beatus autem *Alexander*
Episcopus hac ipsa Via sub Antonino Imp-
coronatus fuisse legitur: cuius corpus à
sancto Crescentiano eo in loco, ubi forna-
cis ignem quondam extinxerat, xi. Kal.
Octob. depositum fuit, cum hac inscri-
ptione:

HIC

HIC REQUIESCIT SANCTUS ET
VENERABILIS
MARTYR ALEXANDER.

Cui postmodum Damasus Papa cryptam in Urbe condignam faciens , illic eum transposuit , uti ex ejusdem Actis , & Rom. Martyrol. constat.

Nobile quoque Via Claudio martyrium vigesimo octavo ab Urbe milliario , haud procul à lacu Sabatino , sanctus *Marcianus* Presbyter , una cum *Macario* exorcista , & *Stratoclino* lectore sub Maximiano Imp. IV. Non. Januar. consummarunt , ibidemque in crypta , ubi decollati fuerant , à quodam Narcisso sepulti sunt . de quibus in Actis Marciani.

Claudia item Via sexagesimo ab Urbe lapide beatum *Flavianum* , nobilissimum sanctæ Dafrosæ virum , dignissimum Demetriæ & Bibianæ virginum parentem , primiariæ inter Romanos nobilitatis , sub Juliano Imp. cunctis ejusdem facultatibus fisco datis , in exilium deportatum fuisse ; ibique triduo post precibus ac jejunio insistentem xi. Kalend. Januar. in Domino obdormiisse ejusdem S. Bibianæ Acta testantur. Et adhuc quidem juxta Faliscum montem venerandi hujus loci memoria extat , ubi Flavianus multiplicibus consumptus ærumnis vita decepsit ; ad ejusdemque montis radices , ipsa Via Claudio,

quæ dicit Pyrgum. Urbem scilicet vetem, Ecclesia in beatissimi viri honore erecta ad hanc usque diem visitur, sub cuius Altari pretiosum ipius corpus conditum olim fuisse recepta apud incolas traditio fert. Sacrum autem venerandum quod dignissimi Martyris caput in Cathedrali montis Faliscorum Ecclesia religioso par est, cultu asservatur.

Etsi autem sub Juliano Apostata que imperante Flavianum in exilium missum fuisse indigitavimus, nulla publice ac palam persecutio extiterit; illud nihilo minus ocellata quadam, eaque varia ac vaferima sœviendi ratione clam obligit; adeo quidem, ut Julianus vel teterimus omnium Ecclesiæ persecutor non immerito habendus videatur; qui ut ut gentilium colendi Deos vim nemini adhiberet, nec invitum quenquam Christianæ fidei desertorem fieri cogeret; scholas interim, tanquam ipsa seminaria bonarum artium non modo, sed in primis veræ religionis, severè Christianis interdicendo, in id totus incubuisse comprobatur, uti Christi fidem vel in incunabulis facilius utique extingueret; quin penitus convelleret, neque ad invidendam martyrii gloriam adolescere aut convalescere pateretur. Et quibus non modis Aulae suæ ministruerunt.

stros ac domesticos exagitare institit; alios quidem alliciendo, constanter vero relu-
stantes mactando, alios expellendo; alios denique aliis ad sœviendū coloribus quæ-
titis domo exigendo; ea scilicet ratione Regiā
uam egregie se expurgasse ratus. Quam
quidem subdolam pessimi hominis sœvi-
jam Augustinus, Chrysostomus, Grego-
rius Nazianzenus, pluribus enarrant.

Tunc autem potissimum temporis *He-
liodum* insignis nōminis Christianum,
quem superiore anno Constantius Impera-
tor, ob spectatam hominis virtutem præ-
ectura Prætorii decorarat, cum in his, quæ
eligionis sunt, constantissimum comperis-
et, præfectura exutum in ordinem rede-
xit, postea vero alia occasione quæsita, ut
imperi Romani perduelleti una cum aliis
nonnullis dire necandum præcepit: qui ni-
mirum equis indomitis primum alligati,
tque protracti, dein in ignem conjecti
Kalend. Decemb. gloriosum mar-
yrium consummatum. hoc non tuius
Alios item nobilissimes Martyres sub eoz
coronatos fuisse ex tabulis Ecclesiast.
constat; inter quos præcipui Romæ Featu-
& Paulus adnumerantur, qui apud
Constantiam Constantini filiam primis
vulnus in membris fungebantur, & subi-
anno Juliano honoribus ac facultatibus
multatitudinē domi interempti sunt; quo-

rum dignissima memoria sub vii. Kalend. Jul. recolitur.

Cæteros interim Martyres, qui ubique terrarum passim ab impio homine, idola triam ab inferis excitare conante, clam pro Christi fide interempti sunt, si qui nosse cupit, apud fastos Ecclesiasticos descriptos perlegat; si tamen nomina, cum subdola & clandestina esset persecutori vis, descripta pro merito fuere. Recensendi autem suppetunt sub Juliano Imp. glorioſissimi Martyres *Galitanus* vir Consularis, & *Flavianus* iste, quem supra memoravimus, qui in exilium missus ibidem que ærumnis confectus decedens martyrii palman accepit; *Bibiana* item virgin Romana, *Demetria* ejusdem soror, *Dafrosa* ipsarum mater, quæ eodem tempore utistrenue pro fide decertarunt, ita nobilem martyrii coronam reportarunt.

Sed ad Viam Claudiam revertimur: quæ ut Martyrum dehinc exuvias, quibus illustris reddita est, strictim recenseamus. *Jacobi intercisi*, præstantissimi cæteros inter Christi Martyris corpus depositum olim fuit: qui cum in Perfide temporibus Theodosii Imperatoris pro Christi nomine ac fide mirabili virtute constantiaque decertasset; dum Rege tunc Persarum Arara jubente per omnes membrorum juncturas secessus fuerat (unde *intercisis* dictus.) à Cy. rillo

illo quodam conspicuæ inter Romanos
nobilitatis viro corpus ejusdem in Urbem
elatum , suoque in prædio prope lacum ,
qui Clodianus dicitur, justa sepulturam
beati Claudi fratris ipsius honorifice re-
onditum fuit. Et recolenda quidem loci
jusdem memoria Nepesino in agro adhuc
iget ; ubi & hac nostra ætate ipsius S.
Claudii Ecclesia suspicitur. Dignissimum
ero invicti Martyris ac multipli marty-
iorum corona conspicui Jacobi corpus
Bracham, Lusitanæ urbem , à Mauricio
Archiepiscopo Bracharense translatum sub-
inde fuit: ubi hodie in Archiepiscopali
Ecclesia ingenti populorum veneratione
olitur. Eiusdem autem beatissimi capitis
inciput apud Vaticanam Basilikam reli-
giose , ut par est , inter cæteras Sancto-
rum reliquias cultu asservatur.

C A P U T XXXVI.

*De Cœmeterio à Bosio Via Flaminia ad-
invento ac perlustrato.*

Hac ipsa Via Bosius dum singula
lynceis oculis perlustrat , primam
nonnulla antiquissimæ S. Valentini Ec-
clesiæ vestigia; ac subinde ad Montis radie-
tes scrobem quendam obedit: in quam
ingressus mox cœmeterialem semitam ad-

invenit, qua porro ad locum quendam deducebatur, parvæ cujusdam ædiculæ, vel certe cubiculi formam præ se feren-tem: ubi cum tres ad Cœmeterium adi-tus sese offerrent, duos illorum omnino impervios ac humo obductos deprehen-dit; unde brevem duntaxat loci ambitum illic contemplari licuit. Arcuata ibi mo-numenta, vel cubicula nulla prorsus ex-istunt; sepulchra tamen in topho cætero-rum instar excisa, sed inscriptionum titu-lis, atque ornamenti omnibus destituta conspiciebantur. In cubiculo tamen, vel prima potius ædicula, sacras nonnullas im-ages, quamvis magna jam ex parte exoletas, advertit; quæ & Lectori dua-bus hic tabulis exhibentur.

T A B U L A P R I M A.

I. Sacra hic Deiparæ Virginis, infantem Jesum ulnis exceptum ac sinu gestantis imago exprimi-tur. Quæ quidem venerationem intuentibus in-gerens parvæ cuidā apsidi insculpta hæret, juxta quam dextero in latere, characteribus uno super altero exaratis, hæc verba leguntur: S A N C T A D E I G E N I T R I X. Sub ipsamet imagine se-pulchrum quoddam exciendo infantis corpus-culo aptatum cernitur.

II. A dextero memoratæ imaginis latere mulieres binæ, circulari item diadematè caput circumdatae, sese invicem amicos inter ample-zus deosculantes coloribus adumbrantur: que pro-

IULIA PRIMA CUBICVL VNICI COEMETERII S IULII
PAPE SEVS. VALENTINI VIA FLAMINIA.

45

IULIA SECUNDA CUBICVL VNICI COEMETERII S IULII
PAPE SEVS. VALENTINI VIA FLAMINIA.

१०५
१०६
१०७
१०८
१०९
११०
१११
११२
११३
११४
११५
११६
११७
११८
११९
१२०
१२१
१२२
१२३
१२४
१२५
१२६
१२७
१२८
१२९
१३०
१३१
१३२
१३३
१३४
१३५
१३६
१३७
१३८
१३९
१४०
१४१
१४२
१४३
१४४
१४५
१४६
१४७
१४८
१४९
१५०
१५१
१५२
१५३
१५४
१५५
१५६
१५७
१५८
१५९
१६०
१६१
१६२
१६३
१६४
१६५
१६६
१६७
१६८
१६९
१७०
१७१
१७२
१७३
१७४
१७५
१७६
१७७
१७८
१७९
१८०
१८१
१८२
१८३
१८४
१८५
१८६
१८७
१८८
१८९
१९०
१९१
१९२
१९३
१९४
१९५
१९६
१९७
१९८
१९९
१२००

procul dubio recolendum Visitationis Deiparæ Virginis cum in montanas regiones festina abiens Elisabeth salutavit, mysterium exhibent.

iii. A sinistro autem latere Martyris cujusdam ferventis olei dolio injecti imago contemplanda proponitur: cui duo hinc inde viri, manu eundem suffulciendo, vel certe carnificum more excruciando, præsto sunt; unus nimirum ēde locatus, juxta quem hæ notæ leguntur: **S A T O M E V**, alter vero stantis formam præse fert.

iv. Infantis fasciis obvoluti & diademate redimiti ac in capsula reclinati figura cernitur: qua forte imagine Deus infans in cunis jacens representatur.

T A B U L A S E C U N D A:

i. Veneranda hic Christi Servatoris nostri crucie pendentis, & clavis quatuor transfixi imago contemplanda offertur: cui sanctissima hinc Virgo parens extensis manibus adstat; inde vero beatus Joannes Apostolus, una quidem manu librum præferens, altera affixum cruci Redemptorem intuentibus indigitans.

ii. Devotissima B. Laurentii imago, librum ac gemmatam manu crucem gestantis, proponitur.

iii. Alia quoque figura conspicitur, quæ coronam libro superimpositam præfert. Hac vero beati Martyris Vincentii imaginem exhiberi putare licebit.

C A P U T XXXVII.

*De Cryptis & Cæmeteriis intra Urbem :
nec non de peculiaribus locis ac domi-
bus, in quibus Martyres olim
conditi fuere.*

Absolutis tandem, quæ extra Urbis mœnia sita sunt, percurrento perlustrandoque Coemeteriis, reliquum nunc est, ut ea quæ ipsam intra Urbem adnumerantur, breviter recensemus. Quamvis autem lege duodecim Tabularum defunctorum corpora intra Urbis ambitum inferre olim vetitum fuerit; saepe tamen candidi Christianæ fidei cultores sub acerbiora persecutionum tempora, cum nusquam tuto consistere loco possent, sacra beatorum Martyrum cadavera propriis etiam ædibus officiose excepta, & quovis è carnificum manibus pretio redempta, apud se clanculum honorifico sepulturæ ministerio donabant. Id quod jure quidem optimo facere potuerunt; quippe qui, cum sponte libenterque se Christi jugo addixissent, profanis hujusmodi soluti legibus, impietati ac superstitionis gentilitiæ ritibus nuncium remiserant. Quin haud temere, sed ex ipso velut Romanarum legum præscripto id tentasse Chri-

Christianos minime absurdum est dicere. Ex eisdem enim Tabulis, Heroibus, ac viris illustribus, qui potissimum post diuinos certaminum labores, subactis Reipublicæ hostibus, victoriæ laurea potiti triumphum in Urbe promeruissent, sepulchri locum ipsa intra Urbis moenia obtinendi facultas nullatenus denegabatur. Quocirca ipsismet Romanorum legibus inhærendo, haud rite Christi Martyribus sepulchralis istius intra Urbem honoris prærogativa subtrahi posse videbatur; quippe qui strenue pro Christo ad sanguinis usque profusionem decertantes, ac nobili revecto de Christianæ fidei hostibus triumpho, inter augustissimos cœlestis Capitolii Heroes adscribi promeruerant.

Horum igitur plerosque in vico Patrio ad Viminalis & Quirinalis collium radices, eo loco, ubi præclarissimi viri Pudentis Senatoris (Pudentianæ ac Praxedis virginum, nec non Timothei & Novati parentis) domus sita erat, ex antiquis historiarum monumentis conditos fuisse accepimus; illic videlicet, ubi Timothinæ & Novatianæ olim Thermæ, desumpto ab eisdem titulo, suspiciebantur: quæ quidem in Ecclesiæ postmodum usum, & Martyrum sepulturam dicatae fuere; de quibus prolixius infra. *Nepotiana* itidem

Cry-

Crypta Patricio eodem vico antiquitus extitit; in qua Christi fideles, ut in Cœmeteriis consueverant, sacros cœtus ac synaxes peragerent, quod in plerisque beatorum Martyrum Actis legitur. Hancautem privato hoc in Cœmitorio sitam fuisse, ac *Nepotianam* forte pro *Novatigna* diEtam, haud levi conjectura ac ratiocini comprobari videtur.

Porro in eadem hac Urbis regione haud longe à præmemorato, Cœmeterium aliud extitit, quod *ad Ursum Pileatum* nuncupabatur; diversum tamen omnino ab eo, quod supra juxta Portuensem Viam recensuimus. Istud autem hujuscemod denominationem forte accepit à vico, ubi situm est, qui à Sexto Rufo *Ursi Pileati* dicitur, vel certe à marmorea aliqua ursi imagine, quæ ibidem olim consisteret. Idem à Camerario & Manlio inter cætera Urbis Cœmeteria hoc titulo adnumeratur. *Cœmterium ad Ursum Pileatum, ad sanctam Bibianam*. Initium autem sub impio Juliano Apostata, in ipsamet Fabiani seu Flaviani Martyris præclarissimi domo accepit, de quo isthæc in Actis Bibianæ: *Erat enim homo timoratus, opera pietatis libenter exercens. Nam & more sancti Tobiae, Christianorum corpora, quæ Apostata occidi fecerat, cum omni diligentia colligebat, & sepulturæ tradere procurabat; ne videlicet sancta da-*rentur

entur canibus, & margaritæ ante porcos
projicerentur. Quod subinde Cœmeterium
Bibianæ item virginis ejusdem filiæ ad
ondenda beatorum Martyrum corpora
nservivit: quæ postquam hoc loco *Dafrosam* matrem, ac sororem *Demetriam*, bea-
tissimas Martyres sepeliisset, ipsamet de-
num, nobili martyrio coronata, à Joan-
ie Presbytero iv. Non. Dec. iuxta eas-
sem condita fuit. Cæterum in hoc Cœmet.
Christiani quoq; frequenter religionis gra-
fa ad sacras synaxes convenire cœperunt.
Postmodum autem sublatō ē vivis, di-
jini impulsu Numinis, impio homine ac-
eterrimo apostata Juliano, eodem loco
b Olympina Romana primarię nobilitatis
patrona Ecclesia erecta est, quæ ex ejus-
omnino Olympina appellari meruit: ubi
psa omnibus diebus vitæ suæ juxta se-
culchra sanctorum Dafrosæ, Demetriæ,
& Bibianæ Martyrum, jejuniis & ora-
tionibus diu noctuque cum hymnis &
anticis spiritualibus Deum collaudere
tuduit. Eo autem potissimum loco pa-
erna quondam Bibianæ virg. domus,
deoque memorata pariter Ecclesia extitit,
quo sacra nunc ejusdem S. Bibianæ Ædes
uspicitur, quæ in regione Exquilina, vul-
go ad Caput Tauri nuncupata, sita est.
Porro Ecclesiam hanc præ nimia jam
retusitate collabentem Urbanus VIII. Pont.
in-

instaurandam iterum, ac in meliorem formam redigendam curavit; quod anno 1625. egregie perfecit, hoc ad perpetuam ibi memoriam insculpto titulo:

ÆDEM HANC
AB OLYMPINA MATRONA SANCTISSIMA
IN HONOREM
SS. BIBIANÆ, DEMETRIÆ, ET DAFROSÆ
PRIMUM EXCITATAM
A S. SIMPLICIO PAPA
DEINDE RESTITUTAM
AB HONORIO III. CONSECRATAM
URBANUS VIII. P. O. M.
INSTAURAVIT ET ORNAVIT
ANNO JUBILEI M DC XXV
PONTIF. II.

Sacra autem beatorum Martyrum corpora cum ad Ecclesiam S. Mariæ Major deposita interim fuissent, absoluto ædificationis opere iterum in suum pristinum locum solemní pombâ illata, & nobilissima urna ex onychino lapide recondi fuere; uti inscriptio isthæc, quæ ibide legitur, edocet.

URBANUS VIII. PONT. MAX.
CORPORA SS. BIBIANÆ, DEMETRIÆ
ET DAFROSÆ
IN HAC OLYMPINA BASILICA
REPERTA, ET DUM ELEGANTIORI
CULTU ILLUSTRATUR,

IN LIBERIANAM TRANSVECTA
 INDEQUE AD PRISTINAM
 SEDEM RELATA
 LABRO ONYCHINO ÆNEISQVE LOCU-
 LIS INCLUSA
 PIETATI URBIS EXPOSUIT.
 ANNO A PARTU VIRGINIS M DC XXVII
 PONT. IV. III. ID. NOVEMB.

It autem veneranda pignora tutius ser-
 arantur, intra eandem urnam singulis
 hecis inclusa his insuper notis idem Pon-
 ifex insignivit:

URBANUS PAPA VIII.

CORPORA SS. BIBIANÆ, DEMETRIÆ,
 ET DAFROSÆ:
 HIC INVENTA HONORIFICENTIUS
 COLLOCAVIT

ANNO DOMINI M DC XXVI.

PONTIF. IV. XI. NOVEMBRIS.

taque nobilissimus Sarcophagus sub A-
 a majori hujus Olympinæ Basilicæ re-
 conditus fuit; ubi & statua ejusdem D.
 Bibianæ ab Urbano VIII. erecta, & à
 Laurentio Bernino sculptore eximio miro-
 artis studio elaborata suspicitur.

Quamvis autem S. Bibianæ Cœmète-
 ium hoc olim loco extiterit; nullæ ta-
 nen ad hanc usque diem prope ipsam O-
 ympinam Ædem subterraneæ cryptæ re-
 portæ sunt, nec ullum prorsus antiquissi-
 mi

mi hujus Cœmeterii vestigium deprehendi contigit: ex quo probabili plane argu-
mento conjicere licet, in ipsamet B. Bi-
bianæ domo subterraneum aliquod Cubi-
culum extitisse, in quo sacra earunden
beatarum & aliorum subinde Martyrum
corpora à Joanne & Pigmenio Presbyte-
ris condita fuerint. Et olim quidem juxt
B. Eusebii Ecclesiam & Marii Trophæa
ubi Via in binas partes subdividitur, i-
pervetusq; quodam pariete hujuscemod
titulus, rudi minerva marmori insculptu-
legebatur:

HÆC EST VIA, QVA ITUR AD LO-
CUM,
QVOD VOCABATUR
ANTIQUO TEMPORE
URSI PILEATI,
ET MODERNO TEMPORE
MONASTERIUM S. BIBIANE:
IN QVO LOCO FUERUNT SEPELITA
QVINQUE MILLIA DUCENTA SEXA-
GINTA,
ET SEX MILLIA CORPORA
SS. MARTYRUM,
ABSQVE PUERIS ET MULIERIBUS.
ET IBIDEM EST INDULGENTIA
MAXIMA, PROUT IN CHRONICIS
VERACITER ENARRANTUR,
SCILICET ETIAM SEPTEM MILLIA.
AN. I. FESTO OMNIUM SANCTORUM
USQVE AD OCTAVA.

Quæ

uæ peratiqua sane inscriptio merito inde
jota, in ejusdem Ecclesiæ atrio affixa est.
quibus plane verbis videre licet, quam im-
ensus olim beatorum Martyrum numerus in
be extiterit, quos persecutionis gladius jugi-
demetebat, & ad triumphalem palmam pro-
o. sanguine purpuratos in Cœlum Urbs Ro-
is fertilis martyriorum ager, transmittebat: ad-
enim eofundem numerus adauctus est, ut no-
indies construi & adaperiri Cœmeteria, cum,
& constructa jam fuerant, nullatenus suffice-
it, & proprias Christianorum domos sacro
ic ministerio destinari opus fuerit.

Cæterum complura item in hunc lo-
m sanctorum Martyrum corpora è Cœ-
eterio SS. Marcellini & Petri translata
isse Baronius testatur. Præterquam quod
illud verosimillimum fit, ex præmemo-
to videlicet Viæ Portuensis Cœmeterio,
Ursum Pileatum dicto, innumera pla-
Sanctorum corpora ad hoc deferrи con-
gisse: cum præsertim ex ejusdem Viæ
œmeterio, quod ad Sextum Philippi
incupatur, sanctorum Simplicii, Faustini
Beaticis corpora translata huc fuisse
ud omnes exploratissimum sit. Et quam-
s, sub quo potissimum Rom. Pontifice
ijuscemodi translatio obtigerit, haud
nnino compertum fit; eam tamen sub
mplicii Pontificatum referendam pro-
dubio esse conjicitur. Is enim cum B.
ibianæ Ecclesiam instaurasset, eandem
haud

haud dubie beatissimi Simplicii corpore
cujus ipse nomen gerebat, tanquam no-
bili quodam thesauro augere ac condeco-
rare sategit, & una cum eodem dignissi-
ma quoque aliorum Martyrum sociorum
ibidem pignora condidit. Eorum vero
eadem adhuc in Ecclesia imagines super-
sunt, & beati potissimum Simplicii; & in
marmorea insuper tabula huiusmodi le-
gentibus inscriptio suppetit:

ANNO DOMINI --- MENSE OCTOBRIS -
DEDICATIONEM
SANCTORUM MARTYRUM
SIMPLICII, FAUSTINI ET BEATRICI
AD COEMETERIUM
URSI PILEATI JUXTA FORMAM
CLAUDII AN. PO. TA Taurinam,
QVAM PRIMUS LEO PAPA
MAXIMA DEVOTIONE
CUM INDULGENTIA ET
REMISSIONE III. ANNORUM
ET XL. DIERUM FECIT.
IN QUO COEMETERIO REQUIESCUNT
QUATUOR MILLIA, ET CCLVII.
CORPORA SANCTORUM
EXCEPTIS PARVULIS
ET MULIERIBUS.

Porro inscriptus hic beatorum Marty-
rum numerus multo quidem eo mindo-
est, quem prius à nobis recensita inscrip-
tio edocet: neutra tamen ex his, si qui
rem serio discutere velit, ab ipso veritati
tra-

imite procul aberrat; cum hæc, quam
ostremo loco exposuimus, præcitata al-
ra longe vetustior existat. Quapropter
ab aliis deinde summis Pontificibus
dirutis Cœmeteriis alia item complura
sanctorum corpora huc illata fuerint; quid
irum, si eorundem in posteriori titulo
merus auctus legatur? Illud quoque,
quod in eadem inscriptione de beatis Sim-
icio, Faustino, & Beatrice, à S. Leone in
ecclesia, quam ipsem etrexerat, condi-
recitavimus, iis, quæ supra diximus,
pugnare videtur, quod sacra nimis
eundem corpora in Ecclesiam S. Bibia-
ne à Simplicio Papa translata fuerint. Ve-
m si exacta ipsorum temporum ac ver-
borum ratio habeatur, res faciliter quidem
egotio solvitur. Nam LEO Papa, cuius
mentio incurrit, haud *primus*, sed *se-
ndus* in ordine recensendus est; quippe
qui ducentis circiter annis post Simplicium
edit: vox etenim *PRIMUS* ibidem
de primo in ordine Pontificum, in-
telligenda est; sed de primo, qui in eorun-
em honorem Ecclesiam dicaverit: quod
uidem à Leone II. præstitum fuisse his
lane verbis Bibliothecarius testatur: *Hic
ecit Ecclesiam in Urbe Roma juxta sanctam
Bibianam, ubi corpora sanctorum Simplicii,
Faustini, & Beatricis, & aliorum Marty-
rum recondidit, & ad nomen B. Pauli Apo-
stoli*

stoli dedicavit. Ab hoc igitur Pontifice eorum corpora è loco , ubi Simplicius Papa quondam deposuerat , in Ecclesiam à erectam post ducentos ferme anno trans lata fuisse , haud absurdum erit assertere Quæ ipsa demum in S. Mariæ Majoris Ba filicam delata , in eadem nunc per honori fice quiescunt.

Præterea quamplures alios Martyres apud privatas in Urbe domos sepulturæ demandatos fuisse in Actis eorundem legimus. A præcipue glorioſi Martyres *Abdon & Senen* sub Claudio Imp. martyrio coronati , Quirino subdiacono in arca plumbea locati , domi suæ juxta Amphitheâtrum sepulturæ traditi , ibi diutius perstitere : verum cum sub Constantino Imperatore divinitus innotuissent , ad Pontiani Cœmeterium sacra eorundem pignora delata sunt

Præclaræ item virginis ac Martyris *Susaninæ* corpus à Serena Augusta inclusum argentea theca apud se in suomet palatio , una cum ejusdem cruce , quem reverenti manu adhuc profluentem collegebat , depositum fuit : ubi in ejus honorem ut in Actis legitur , furtivas die noctuque ad Deum preces iteratis vicibus offerre non desinebat : quamvis ibidem , virginis dunt taxat sanguine apud se reservato corpus in Cœmeterio ab eadem Augusta conditum fuisse describatur.

Invicti pariter Martyres *Claudius, Castor, Symphorianus, Nicostratus*, & alter usdem nominis *Simplicius*, sub immania Diocletiani persecutione acerba quæque pro Christi fide tormenta perpessi, tumbeis inclusi loculis, & subinde in flu-en projecti, pia cujusdam Nicodemis opera post dies quadraginta duos sublati, omni apud eundem tumulati sunt.

Illustri item sanguine fœmina ac martyro conspicua *Anastasia Romana*, quæ sub eodem Diocletiano primum in exilium issa, dein revocata gloriosum pro fide martyrium in Urbe Calend. Jan. consummata legitur, ab Apollonia eximiæ pietatis matrona in quodam viridario ejus con-gno sepulchri honore donata est: quæ postea quoque supra ejusdem sepulturæ cum Basilikam fabricavit. Et quidem vestissimus sub ejus nomine titulus in Urbe adhuc inter Circum maximum, & formboarium, ad Palatini montis radices perseverat: ubi pretiosæ Martyris ejusdem reliquiæ, & sanctorum *Agapes, Chio- & Irenes*, ac ducentarum item virginum, & pari sententia in exilium cum eadem legatæ fuerant, magno devotionis cultu servantur.

In Cœlio item monte prope clivum cauri celebris adhuc Pammachii titulus stat, ab ipsomet in honorem beatorum

*Joannis & Pauli Martyrum in eorundem
domo erectus, ubi sub impio Juliano Apo-
stata hic clanculum vi. Kal. Jul. martyri
affecti, ac statim, ut eorum mors Urber
lateret, repositi fuerant. Cum autem ni-
hilominus horum Martyrum mors un-
cum loco, ubi sepulti erant, Deo manife-
stante fidelibus innotuisset, adeoque in
gens Christianorum copia ad eorundem
jugiter sepulchrum confluueret, ira permo-
tus Julianus, Crispum, Crispinianum, a
Benedictam matronam capite plesti jussit
& corpora eorum canibus derelinqui: qua-
tamen Joannes Presbyter & Flavianus vi
illustris noctu sublata in domo Joannis &
Pauli non longe ab ipsis v. Id. Jul. sepelie-
runt.*

At Juliano postmodum divina vindicta
è medio sublato, Jovinianus, vir san-
pius, atque acerrimus illibatae religione
ac reipublicæ Christianæ propugnator
Romani Imperii fasces obtinuit; cui
maxime sub ipsam principatus initiis
cordi fuit, ut sanctorum videlicet Joanni
& Pauli sepulchrum, ad illa usque tempo-
ra à Christianis ob gentilium metum oc-
cultæ veneratione celebratum perquire-
ret: iquo tandem ad invento, cum sacri-
beatorum Martyrum pignora Urbi inno-
tuissent, construendam ibi Ecclesiam cu-
ravit, Bizantio & Pamphacio ejusdem fi-

curā hūjuscē opereis demandata. unde
stūm, ut titulus iste Pammachii subinde
omine appellatus sit.

Eundem vero iuxta titulum domus olim
ncti Fausti Martyris extabat, ubi is à Da-
sa plissima foemina, cujus potissimum
vera ad Christi fidem træductus fuérat,
pulturæ quoque officiosa manu deman-
tus fuit, uti S. Bibianæ Acta testantur.

C A P U T X X X V I I I .

*Novati ac Timothei Thermis: & de
Pudentis domo ad Viminalis collis ra-
dices, BB. Petri & Pauli Apostolo-
rum hospitio, & sacro Christianorum
cætu illustrata.*

Uamplura adhuc in Urbe loca sub-
terranea extant, quæ jure merito
ecipuam sibi apud omnes veneratio-
m vindicant; quod vel pretiosis Mar-
tum exuviis, Coemeteriorum instar,
& hactenus memoravimus, nobilitata,
recolendis beatorum Martyrum pœ-
vinculis, hospitio, præsentia insuper
præclaris eorundem gestis, imo trium-
pis passim illustrata fuere: inter quæ pri-
m quidem aurea illa, ac beata Pudentis
mus ad Viminalis collis radices connu-

merari potest, quæ sive Christia horum asylum, martyrum diversorum, & noble sanctorum hospitium vel à primis Christianæ fidei primordiis in Urbe extitit, eodem plane loco, in quo Novatianas ac Timothinas Thermas extitisse paulo ante descripsimus. Porrò ipsæmet Novati & Timothæi Thermæ ex eo maxime ubique celebres & conspicuæ redduntur, quod in his sub primæva Christianorum tempora ut B. Pudentianæ Acta edocent; Ecclesiæ sub ipso Pastoris titulo erecta, tanquam venerandæ antiquitatis monumentum etiam hunc suspicitur. Vir enim, qui ejusmodi nomen præferebat, primus huic tituli Presbyter præfectus, in eodem quoque conditus postmodum fuit.

Hanc deinde Ecclesiam Deo in beatissimam Pudentianæ honorem à sanctiss. Pio Rom. Pont. venerabili virgine Praxede ejusdem sorore enixis id ab eo precibus exposcente dicatam, ac baptismalem ibidem fonte extructum fuisse Bibliothecarius testatus ubi non ipse duntaxat Pius Papa, sed catoni quoque beatissimi Urbis Rom. Pontifices sub persecutionum temporibus ad Christi fidem accedentes baptizarunt; sacrificium Domino de more obtulerunt. Ita plane Pudentis Senatotis domus, divisa cultu, & Sacramentorum ministerio decorata, ex privata domo, publica, ac sacra

sand

uncta Urbis Ecclesia reddita est ; de qua uribus infra. Extat vero adhuc idem B. uidentianæ titulus, inter cæteros tum æcipuo venerationis cultu, tum merito colendæ antiquitatis jure celeberrimus ; item longa post secula præ nimia vetusta collabentem Henr. Cajetanus Presbyter cardinalis ejusdem tituli instauravit, atque ornamenti quampluribus egregie auum meliorem in formam redegit.

In sacræ hujusce Ædis vestibulo locus uidam cratæ circum ferrea yallatus putei mam præ se ferens cernitur, in quo à iſſima virginē Pudentiana sacrum beato- m̄ triū milliū numero Martyrum sub ntonino Imp. interemptorum, & istic in sens quiescentium cruorem collectum ongia, ibidemque reconditum fuisse veſtīſima ejuſcēmodi, quæ ibidem affixa inſcriptio testatur :

HOC EST COEMETERIUM

PRISCILLÆ,

IN QUO EXISTUNT CORPORA

TRIUM MILLIUM MARTYRUM,

MARTYRIO

PER ANTONINUM IMPERATOREM
PFECTORUM, QVOS S. PUDENTIANA
FECIT IN HOC SUO VENERABILI

TEMPLO SEPELIRI
ET PROPRIIS MANIBUS SPONGIA

COLLIGEBAT SANGVINEM

SUPRADICTORUM MARTYRUM,
 ET REPOSUIT IN PUTEO,
 QUI EST AD DEXTERAM HUJUS.
 ECCLESIAE IN SACELLO
 SANCTI PASTORIS.

Ex cujus quidem inscriptionis titulo Cœmeteriaum hic sub Priscillæ nomine olin extitisse colligitur, illius videlicet, quæ dignissima beati Pudentis Senatoris mater, a sanctarum Pudentianæ & Praxedis avia de scribitur; à qua & potissimum Priscilla Cœmeteriaum Via Salaria denominacionem traxisse supra diximus. Et quidem sat superque verisimile nobis fit, sanctissimam eandem matronam privatum suæ item domi Cœmeteriaum statuisse, in quo veneranda beatorum Christi Martyrum corpora conderet, quæ ad Salariam Viæ ubi amplissimum illud extabat, aliquo interdum præpediente obstaculo, libera defensioni facultas non suppeteret: cuius admiranda postmodum virtutum exemplum Pudens filius, & beatissimæ ejusdem neptes sectari nullatenus destitere; dum pari pietatis studio eodem in loco tot beatorum millium Martyrum corpora religiose manus obsequio condiderunt.

Cœmeteriaum autem hoc haud aliorum instar in topho excavatum est, sed subterranea quædam concamerata loca, quæ cubiculorum formam præseferunt, ad inferend

enda defunctorum corpora, extructa atque aptata ibidem fuere. Hæc vero ipsa net forte loca haud abs re quispiam extitisse iixerit, quæ Novati ac Timothei thermaum olim usui deservierant, in Ecclesia m abinde; uti diximus, commutata, ac in ubicula demum cœmeterialia redacta.

¶ Porro hoc eodem titulo officiosa beatæ Fraxedis manu sanctus Symmetrius una cum aliis viginti duobus Martyribus, jussu Antonini in ipsamet Fraxedis domo jugatis, xi. Kal. Jul. tumulo illatus est; cuius amen postea corpus ad amplissimum Viæ Salariæ Cœmeterium delatum fuit; sicut et ipsi Pudentianæ obtigit, cum hoc loco eto & triginta diebus quievisset.

Eiusdem vero, & sanctæ item Fraxedis corpora à Paschale I. in Urbem deinde translata fuere; & sacræ eorundem reliquiae una cum vasis, quibus pretiosum Martyrum cruentum lectissimæ virgines passim lauiebant, dum Hear. Cajetani S. R. E. Cardinalis studio dicta Ecclesia pristino lecori redderetur, inter antiqua venerabilis ejusdem loci monumenta repertæ, majori sub Ara, quo par erat honoris culu recondi meruerunt. Sed nunc ipsius net Pudentis domum sanctitate conspiuam & omni veneratione dignissimam ingrediamur. Ad Pudentem vero quod attinet, Chri-

stianorum is , qui Romæ tunc aderant
veluti dux atque antesignanus merito re-
censetur, qui cunctos Christi fideles parer-
nis officiis miroque pietatis studio deme-
rei non desistebat. Cujus proinde Apo-
stolus in se in posteriori ad Timoth. epist.
mentionem his verbis ingerit: *Sicut atque*
Ebulus, & Pudens, & Linus, & Claudia
& fratres omnes. Plura vero de eo apud Ba-
ronium legere licet, qui condignas Vir-
hujus laudes exacte describens illud quo-
que singulare præconium addit, quod ni-
mirum B. Petrus Apostolus ubi *Evangelium*
predicans gentibus innotuit, non amplius apud
*Judeos permisus est agere, sed a Pudente Se-
natore, qui Christo credidit, in domum suam*
exceptus est. Videmus igitur domum han-
ipius Apostolorum Principis aspectu
atque hospitio apprime nobilitatam, &
pia aliorum sanctorum Christi Con-
fessorum ac Martyrum consuetudine sin-
gulariter exultam; & quod majus est
in Christianæ Religionis asylium, & Chri-
stianorum confugium dedicatam fuisse,
qui nîmo ipsorum quoque beatorum Mar-
tyrum sanguine, quem uberrime intei-
Urbis carnificinas redundantem passim
Pudentiana virgo spongia collectum il-
lic servandum ingerebat, velut nobilissi-
mo aurei liquoris thesauro, cæterorum in-
star Coemeteriorum consecratam peculia-

ri devotionis cultu suspiciendam esse; ut quis merito sanctitatem loci recolens admirabundus una cum Jacobo exclamare queat: *Vere hic domus Dei est, & porta cœli!* Domus inquam, in qua Deus sanctis suis veluti templis invisibiliter inhabitabat, uxta id, quod Scriptura loquitur: *In dominibus eorum cognoscetur Deus.* Et vere dominus haec Porta Cœli; quippe ubi Petrus Cœli Ostiarius, cui regni cœlorum claves a Christo Domino traditæ sunt, excipiens intra ovile Domini accendentibus Ecclesiæ fôres adaperiens, ac intra ipsam cœli annam inferendis jam tum omnibus paens morabatur.

Verum hic parumper, pie ac studiose lector, nobiscum subsiste, atque immenam Apostolorum Principis gloriam admirabis oculis suspice: quippe qui, cum spes aliquando ac inermis Urbem Orbis dominam subierit, eandem jugo Christi feliciter subegit: *Ut, quæ erat . . . gis tra rrorum*, ut D. Leo inquit, sub ipsius Petri magisterio fieret discipula veritatis; *& en sancta, populus electus, civitas sacerdotalis & regia, per sacram B. Petri sedem cauit Orbis effecta, latius præsideret religione rivina, quam dominatione terrena: quamcum multis aucta victoriis ius imperii sui terrena marique protulerit: minus tanzen est, quod ut bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subegit.*

Ita plane magis patent Piscatoris, quam Imperatorum omnium triumphi! Quapropter divini plane numinis impulsu factum est, ut B. Petro Apostolo; qui primum in Urbem adveniens à Pudente Senatore ad collis Viminalis clivum hospitio exceptus, circum vicinas regiones, & totam subinde Urbem verbo ac praesentia illustravit, perpetuum grati animi, & rerum præclare domi forisque gestarum monumentum in Trajano foro, ad Quirinalis collis, qui Viminali proxime adjacet, radices sito: in foro inquam omnium celeberrimo, in quo insignioribus olim viris statuae ergebantur, postremo seculo à Sexto V. Pont. Max. erectum dicatumque sit, hoc nobili titulo in superno Columnæ fastigio circum inscripto:

SIXTUS V. B. PETRO[†] APOST. PONT. AN. IIII.

Et congrue quidem Petrus Apostolus triumphali hac Columna in Urbe insignitus est, qui quondam sub Nerone ad alteram columnam, quæ nunc in B. Mariæ Transpontinæ Ecclesia conspicitur, ut Baronius refert, alligatus ac fustibus verberatus, dedecoris notas exeperat; ut eleganter sacer poëta hisce carminibus rem totam eleganter expressit:

*It vincis tenuit Petrum, sic alta columnam
Sustinet; hinc decus est, dedecus unde
fuit.*

Hoc igitur loco totius ordinis Apostoli-
i Princeps, qui primum hospes intrave-
at, in cochlide Trajani columnam, eidem
arthis olim ac Dacis devictis erecta, pe-
leam fixit; ut quod ab Isaia Prophetico olim
piritu prænuntiatum fuerat, in Petro quis
dimpletum probe intelligat: *Civitatem
ublimem humiliabit: humiliabit eam usque
ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.
Incirculabit eam pes, pedes pauperis, gressus
genorum.* *Petra* siquidem Apostolorum
Principi, qui primus Crucis vexillum Ro-
nanis arcibus intulit, & Urbem universo
Orbi dominantem Christi jugo subdidit,
Trajanæ Columnæ fastigium, basis ac
perpetui instar monumenti dicatum est:
qui nos nobilissimum veluti titulum, quæ
ab Angelo Bargæo in hanc rem conscripta
int carmina insculpimus.

*Quam quondam posuere Patres, Populusque
columnam.*

*Traiano, ob victos, pectora sœva, Getas:
Hanc Christi pietas quinti ter maxima sanctis
Subjecit pedibus, Petre beate tuis.
It quie hamberies Urbem testata potentē est,
In Gemib; i; imposito colla gravesse iugos;
Hec eodem parere tibi testetur & Urbem,
Terrarum & quicquid maximus orbis habet.*

Quemadmodum autem Pudentis domus (ad quam nunc revertimur) sub ipsa Ecclesiæ Römanæ primordia B. Petri hospitio nobilitata; piis Christianorum conventibus in Ecclesiam consecrata; ac pretioso Martyrum sanguine, sanctorum Pudentianæ & Praxedis virginum manu in Urbe passim collecto, ibidemque in puto um illato, apprime illustrata fuit: ita exinde præcipuo jūgiter honoris cultu à fidelibus habita est; ac potissimum puto *sacro cruce refertus*, qui ibidem in erecta desuper Ecclesia ad hanc usque diem extat, summa omnium veneratione colitur.

Neque vero prætereundus hoc loco est ipsem et proximus S. Praxedis titulus, quæ certe innumeris fere sanctorum Martyrum exuviis locupletatur, tum eorum, qui obsequente virginis manu sepulturæ ibidem locum obtinuere; tum illorum etiam quorum corpora Paschalis Papa diversis cœmeteriis levata illuc congeffit, quæ quidem numero sunt *bis mille tercentum*, ut inscriptus marmori titulus præ se fert, & pieta parieti imago, quæ in majori arcu extat, videndum his additis notis exhibet:

Emitat aula pia è variis decorata metallis,
Praxedis Dominus super ætbra placentis be-

CORPUS ET SANCTORUM
Pontificis summi studio Pa, chalis alunni.
EXCE

Sedis

iadis Apostolicæ, passim qui corpora condens,
plurima Sanctorum subter hæc mænia ponit,
Eretus, ut his limen mereatur adire polorum.

Præter recolenda autem beatorum Mar-
yrum pignora in eadem quoque Ecclesia
mago quædam, Christi Salvatoris effigiem
vivum exhibens, tessellato opere elabo-
ata cernitur; quam S. Petrus Apostolus
Pudenti Senatori Praxedis parenti, apud
quem diu erat, dono dedit, Græcis qui-
em literis ipsius Petri nomine in hunc mos-
tum exarato: Πέτρος ἀπόστολος cuius vene-
andæ imaginis pluribus Lindanuse mes-
ninit.

Extat porro in eadem Ecclesia ad dexte-
ram intrantibus Altare ligneum, ad mo-
lum arcæ compactum, in quo B. Petrus,
idem apud Pudentem hospitio receptus
notaretur, ut pia fert traditio, immorta-
li Deo sacrificium offerebat. Lignea autem
Altaris tabula, præ vetustate nimia con-
sumpta, sub Altari lapideo locata reperi-
tur, in quo S. Petri statua cernitur. hoc
autem titulo notatum est:

IN HOC ALTARI S. PETRUS
PRO VIVIS ET DEFUNCTIS AD
AUGENDAM FIDELIUM MULTUM
TITUDINEM DOMINI OFFEREBAT.

Extat insuper ad lœvam ejusdem Ecclesiae alter quidā titulus marmori insculptus qui totum loci ambitum præcipua veneratione dignum hujusmodi verbis denotat

IN HAC OMNIUM ECCLESIARUM
URBIS VETUSTISSIMA,
OLIM DOMO S. PUDENTIS SENATORIS
PATRIS SS. NOVATI , ET TIMOTHE
ET SS. PUDENTIANÆ
ET PRAXEDIS VIRGINUM,
FUIT SS. APOSTOLORUM PETRI
ET PAULI HOSPITIUM PRIMUM AL
MARTYRUM ET CHRISTIANORUM
BAPTISMUM , ET AD MISSAS
SACRAMQUE SYNAXIM.
SUB ALTARI JACENT TRIA MILLIA
CORPORA SS. MARTYRUM
ET COPIOSUS SS. SANGUIS &c.

C A P U T . XXXIX.

De subterraneis Domitianis, sive Trajanis Thermis: & de antiqua beati Silvestri Papæ intra easdem Therma Ecclesia, quæ non multis abhinc annis Urbi innotuit.

Intra subterranea Urbis Romæ loca, inter quibus Christiani, dum persecutionum ingruerent procellæ , ad sacra obsevanda munia , & ad synaxes de more peragen-

s convenienter confueverant, Domitiane
riter, seu Trajanæ Thermæ recensendæ
obis occurrunt; quæ diu subterraneas in-
tenebras ab oculis procul toti Christiani-
orbi invisæ delituere, & vel ab ipsis
christianæ fidei incunabulis in sacrum
ecclesiæ usum destinatæ, confluentibus
ac fidelibus nobilis instar asyli inservien-
s ad divinorum participationem myste-
rum tuto omnes, qui illuc confugie-
int, sinu excepere.

Cum enim B. Silvester Romanus ad
immi Pontificatus apicem electus tunc
temporis fuisset, quando Christianis haud
alam agere persecutorum metu fas erat;
nuppe et si Constantinus jam probe de
Christianorum religione sentiret, adhuc
men eorundem fides male admodum
pud Senatum, urbanasque Præfecturas
lebat, iidemque haud pacifice, ubi erant,
ersari permittebantur; idcirco Silve-
ter paterna relicta domo, quæ ad Cam-
um Martium eo loco sita erat, ubi nunc
Monasterium, & sub ejusdem S. Silvestri
titulo Ecclesia conspicitur, delitescendi
gratia in Exquelinum collem intra sacer-
dotis cuiusdam prædium se recepit, cui
nomen Equitius, & quo satis familiariter
itebatur.

Porro collis hic præclaris olim, ut histo-
riæ narrant, habitatoribus & inquilinis,
mi-

mirifice nobilitatus fuit: hic enim Pompeji Magni & Ciceronis domum, & aliam insuper, in qua ipse Octavianus Augustus educatus fuerat, extitisse fama percrebuit. Eodem in colle præcipue amplitudinis ac magnificentie ædificia quam plura suspiciebantur. Inter quæ potissimum Titianæ Thermæ extabant, quæ à Tito Vespasiani Imperatoris filio erectoræ, primum fuerant, & postmodum Domitiana ac Trajanæ, utpote ab eisdem Imperatoribus aquarum rivulis abunde locupletatae, ac multipli aductæ ornamentorum genere, appellatae fuerunt.

In peculiari vero Thermarum, quas modo descripsimus, parte Equitius præclarí nominis vir domum obtinebat: apud quem cum beatissimus Pontifex habitacionis locū elegisset, ibidemque sedem mansurus fixisset, Oratorium sibi extruxit, ubi clam Pontificalia munia de mœse exercens fidelibus illuc jugiter confluentibus Sacra menta impertiri, mœstosque inter adversa, quæ tunc ingruebant, solari consueverat. Extat adhuc eodem in Oratorio marmoreum Altare, supra quod idem B. Silvester omnipotenti Deo incruentum offerre sacrificium in mōre habuit: & reliqui orum insuper Sanctorum imagine pibident, hæc inque tempora conspicuntur. Ne hic autem locus antiquita-

zec sanctissimi incolatu Pontificis jugi-
er recolendus condigno veneracionis cul-
u destitueretur, Sacerdos quidam eun-
tem postmodum restauratum, hoc nobis
i titulo, characteribus Gothico quam si-
nilibus parieti inscriptis, condecorare
voluit;

*Fracta vetusta nimis solisque relitta ruinis
Ne Silvestri obeat noctis amica domus
Presbyter hanc renovat sacrumque altare re-
tusum*

*Reparat s hincque Dei, Presulis hincque
decus*

Porro in præmemorato Equitii titulo-
ultorum anhorum spatio Silvestrum
Pontificem delitusse, vel ex eo probabile-
r, quoniam, etsi Constantinus Impe-
ator Christianis propensius faveret, cum
men ab Urbe procul esset, & Urbs trucu-
lentam Maxentii tyrannidem pateretur,
Christianis clam inter tenebras degere
pus erat; vel tum præsertim, quia poste-
uum Constantinus Christi fidem ample-
us est, idolorum cultores acriter in Chri-
ianos prosiliebant. Quapropter Silvester,
se gentilium furoris quod Christus in
vangelio edocuit, locum dando furen-
sum iræ, subtraheret, iterum ab Urbe
xul apud Soracten montem latebras quæ-
re compulsus est. *Ne plicauerat*

Sed.

Sed Constantino deinde in somnis di-
vinitus admonito; quanam ratione à le-
præ, si vellet, contagio liber evaderet
dum salutari scilicet Baptismate abluti
Christo nomen daret, profanisque idolo-
rum superstitionibus nuncium remitteret
Quapropter superno ipse afflatus numini
ad conquirendum Silvestrum exploratore
in Sora&ten misit: quos cum à longe vidi-
set imperterriti animi. Sacerdos, jam pra-
foribus optatum martyrii tempus adesse
ratus, ad suos conversus ait: *Ecce nun-
tempus acceptabile*, ac si mox ad tormenta
ad carnificinam, ad necem ob fidei confes-
sionem sistendus esset.

Sed res optime Christianorum religion
cessit: Silvester quippe in Urbem revoca-
tus, benigne ab Augusto exceptus, haud
contumeliis se, sed honoribus ultro affic-
præter animi expectationem deprehendit
Mox igitur Imperator baptismali fonte ab-
latus, & immane innocui sanguinis bal-
neum detestatus, à lepra divinitus emun-
dari meruit. Quo tempore illud pro Chri-
stianis fanciendo rescripsit, ut ubique nimi-
rum Tempa & Ecclesiæ erigerentur, ve-
quæ jam à Christianis erectæ erant, adeun-
tibus ultro ac libere paterent.
Quocirca Silvester, haud ulla interpo-
sita mora, temporis opportunitate fretu-
n. præ memorato loco Ecclesiam exstruere
cœ-

coepit, &c ad id opus Thermarum partem, quæ sub Oratorio à se eretto sitæ erant, sapienti consilio destinavit: perfectoque iam opere ad solandos Christianorum animos tandem in Ecclesiæ usum sacris de more ritibus, sub præmemorati Equitii titulo instituit; uti ex conscriptis tum à Damaso, um Bibliothecario Rom. Pontt. Gestis videre est.

Ecclesiam autem hanc Deiparæ Virginis b eodem Silvestro dicatam fuisse nonnulli asserunt, conjectura desumpta ex peran- iqua ejusdem Virginis imagine ex musivo spere confecta, quæ adhuc ibidem in am- pliori Thermarum ambitu, quodam in lo- co altaris instar aptato cernitur; et si tempo- rum injuria ex parte jam exciderit. Sacris vero picturis eundem locum, quem in Ec- clesiæ titulum Silvester erexerat, excul- um fuisse profano gentilitiæ superstitionis cultu ac ornamenti omnino abolitis, cre- lere par est, ut ipsiusmet loci prospectus ntuentes admonet.

Quod autem ad sacras nunc Christiano- um imagines ibi expressas attinet; in ornice majoris Thermarum alæ Crux mi- æ magnitudinis variis distincta coloribus contemplanda exhibetur; quæ præcipuum uidem Christianorum inter exsurgentis idei primordia signum ac ornamentum esse consueverat. In altero pariter inferio- ris

ris ordinis fornice Christi Salvatoris imago, una cum sanctorum Pauli Apostoli & Processi Martyris imaginibus ad dexteram cernitur; ad sinistrum autem latus B. Petri Apostoli, & Martiniani Martyris effigies coloribus adumbratur. In cujusdam item arcuati fornicis prospectu, media quidem parte Agnus candidus, qui Christ symbolum est, librum sub pedibus praefereens suspiciendus occurrit: quem à dextro Joannes præcursor his plane verbis velu digito præmonstrare videtur: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Eundem vero ad laevam Joannes Evangelista illi itidem verbis prænotat: *In principio era Verbum, & verbum erat apud Deum.*

Præterea sacer idem locus quampluribus Deiparæ imaginibus diversimode pictorum penicillo delineatis nobilitatur sanctorum item virginum, quas eidem beatissimæ Dei Genitrici ornamenti conculandi gratia pictorum manus adjunxit. In tribus insuper locis, quæ fornicem ultra que pertingunt, tres palmarum arbore fructibus onustas intuentibus contemplan dæ exhibentur. Palmam autem iustorum symbolum esse nemo sacræ antiquitatis studiosus est qui nesciat: quapropter toties in sacris Christianorum Coemeteriis Christi Martyrum corpora hoc victoriali præseratum symbolo prænotantur: & cum locu

n' interiori parte vacuus apparet, fieri
nam potuit, ut Martyrum ibi exuviae
olim reconditae subsisterent.

Verum enim vero illud hic statuendum
iobis videtur, præmemoratas imagines
ub ipfa Constantini tempora pia picto-
rum manu concinnatas ibidem fuisse; tum
quia haec parum perpolitæ sunt, cum eo po-
issimum seculo ruditis admodum pictorum
ars existeret, multiplici Christianorum ar-
tificum & præcipue præstantium numero
impiis persecutorum gladiis resecto; tum
vero illud ipsum vel ex eo perspicue com-
probatur, quod sub Constantini potissi-
mum tempora sacrarum imaginum cultus
magis magisque vigere jam coeperat, ut ex
Adriani Papæ I. ad Carolum Magnum
epistola videre est.

Oborta igitur optata temporum tran-
quillitate, ad Ecclesiam hanc Christiani
hilares vegetique confluabant; & pate-
factis ex insperato Ecclesiarum valvis haud
clam, sed in ipsa meridiana luce immor-
talip Deo placabiles hostias ac sacrificium
laudis offerebant. Cum interim Constan-
tius Silvestri exemplo permotus Ecclesiis
munifice exstruendis manum admovit. In
suo quippe Lateranensi palatio Salvatori
Ædem construxit: in Vaticano colle B.
Petro Basiticam: alias in super Ostienta
Via B. Paulo erexit: Ædem quoque S.

Crucis, in agro Sessoriano ; D. Agnetis, Via Nomentana ; & Laurentii Martyris, Via Tiburtina magnificenter exædificavit.

Porro quo venerationis cultu B. *Silvestri Ecclesia* à fidelibus excolenda sit, illud potissimum pio Lectori argumento fuerit, quod primum quidem eodem in loco Christi fides è tenebris emersit, ibidemque pietas ac religio domicilium ac sedem sortita est. Hic namque post expiatum baptismali fonte *Constantinum duo Concilia* à Silvestro Pontifice celebrari contigit, *primum* videlicet *Romanum anno Christi 324.* in quo Episcopi numero 284, totusque Romanus Clerus devote convenierunt ad hymnum laudis immortali Deo canendum ob Imperatorem Ecclesiæ feli-citer adjunctum, & ad salubriter Ecclesiæ regimini prospiciendum: ubi quoque præcipua ad Nicænum Concilium præludia communi Patrum consensu habita fuere: quod postea *primum Concilium Nicænum appellatum est*; in quo nefanda ac impia Arrii dogmata rejecta ac tenebris addicta sunt: & orthodoxæ fidei Symbolum, veluti validum Christianorum propugnaculum cunctis plaudentibus editum est.

Quod autem hoc potissimum loco Concilium, quod primum Romanum dicitur, à S. Silvestro conflatum sit, ipsa Concilii

ver-

erba aperte legentibus demonstrant; in
rimo enim Canone isthæc recitantur:
It quoniam mater Ecclesia generat filium
parissimum Constantiū, Silvester Episco-
pus Urbis Romæ collegit universam Synodum
Episcoporum, cum consilio Augusti, vel Ma-
ris ejus, & fecit parari in Urbe Roma intra
hermas Domitianas, quæ nunc cognominan-
tria Trajanæ. Collegit autem in gremio sedis
æ &c. Quibus verbis isthæc Baronius
abtexit: Episcopi convenerunt in titulum
Silvestri, & fuerunt hæc veluti quædam
christianæ pietatis encænia de primo Chri-
stiano Imperatore summo omnium gaudio cele-
ata.

Porro in hoc sacro Concilio soli dunata-
nt Episcopi considerunt; presbyteri vero
in reliquo clero stantes, ut Acta exhib-
int, adfuere: & illud insuper præsentia
semet Constantinus Magnus una cum
issima matre Helena Augusta illustrare
insignire voluit: cui Calphurnius item
rbis Præfectus, qui ex gentilitate nomen
christo dederat, interfuit.

Alterum vero Concilium, quod in
isdem Silvestri ædibus celebrari conti-
t; illud fuit, in quo ipsem et sanctissimus
Pontifex una cum 275 Episcopis, & pres-
teris, tanquam supremum orthodoxæ
Ecclesiæ caput anno 325. singula Nicænæ
nodi decreta, Patribus ejusdem Synodi

ex-

exorantibus, Apostolica auctoritate confirmavit. Ecclesia igitur hæc tot condigni antiquitatis recolendæ monumentis exculta jugi fideliūm veneratione tum sub ipsi Silvestro Pont. colli consuevit, tum post quam idem ē vivis deceſſit; tunc enim eadem in ejus honorē, tanquam in perennem Pontificis de Ecclesia optime merit memoriam, dicata est, ut per antiqua Cardinālium hoc Silvestri titulo prænotat monumenta testantur. Post longa auctor evoluta annorum secula, eadem Ecclesia tanquam de facie haud cuiquam nota, inculta omnino remanserat; licet sub jactu descripto Equitii titulo in sacris adhuc tabulis ejusdem saltem nomen vigeret; cæteri Pontifices multiplicita ornamen diversis subinde temporibus comparata non destiterunt.

Verum dum locus iste subterraneus, totius orbis luce dignissimus, per obscuris involutus tenebris ē conspectu omnium a que memoria excidisset, præclara Christianæ fidei monumenta nemo erat qui pro merito recoleret suspiceretque; cum ecce, sub annum redempti orbis 1617. casu, Deo disponente, innotescit, & Ecclesia pariter S. Silvestri, & Oratoriū non inquietibus suspicienda ac veneranda palāfumūt ut profecto absque ullo ambigendi scripulo manu quisque deprehendat.

at, sub uno eodemque Equitii titulo duas
lim Ecclesias recensitas fuisse; alteram à
ilvestro in præmemoratis Thermis ere-
am; & alteram easdem apud Theras
i superiori parte à Symmacho Pontif.
ædificatam: quæ ambæ ita situ diffe-
int, ut una inferior sit, quæ S. Silvestri
citur, altera vero superior, quæ à Sym-
macho Pont. initium habuit.

Verum subsiste parumper, pie Lector,
im nobis hic interim exclamare licebit:
locum omni plane veneratione dignissi-
um (de subterranea nunc loquor Eccle-
sia ad quam ē superiori D. Martini tem-
pore aditus patet) ô locum, inquam à fide-
bus jugiter suspiciendum; qui Silvestrum
Pontificem sub ipsa Pontificatus initia in-
linum habuit: qui opportunas eidem
actissimo viro persecutionis tempore la-
bras præbuit. Huc invictus Christi sacer-
dos, postquam apud Soracten delituerat;
Urbem à Constantino evocatus, re-
eavit: hic precibus à Deo pacis tranquili-
atem, & ut in erecta à se Ecclesia Evan-
grium Christi palam omnibus annuncia-
tur, obtinuit: hic duo insuper celeberrimi
Concilia ad totius Ecclesiæ stabilitatem
munimentum ab eodem coacta sunt: hic
Pontifica ejusdem. Sedes integrum decem
norum spatio immota constitit: hic de-
um solutis captivorum Christianorum

vinculis, & gentilium superstitione penitus abolita, palam ac libera fronte Christiana Religio vexillum erigens, de subacta Romanæ Urbis idololatria triumphum revexit; ut in ipsius nunc subterraneæ Ecclesiae aditu coloribus adumbrata intuentibus ad vivum imago exhibet. Huc igitur subi, pie ac studiose, tu quis antiquitatis perscrutator, & oculis contemplare, ac venerare osculis locum, i quo tot sanctorum Episcoporum pedes constitere: ubi sacerdotalis Silvestri pietas domicilium sibi defixit: ubi Oratorium ille constituit, & ab hominibus sequester cum Deo de Christianorum rebus, & cunctorum salute fiducialius egit. Hic certe locus excelsior Capitolio à fidibus habendus est: ibi enim de tyrani coronam victor Constantinus promeruit nec non de Urbe in libertatem vindicata palmam obtinuit: hic Christianorum des ac religio jubilans de idololatriæ superstitione trophyum erexit.

Ut quid autem cù profano Capitolio locus hic comparandus; qui vel ipsimet Camelijugo, in quo Elias zelo Dei incendiū latitayerat, æquiparandus videtur Silvestrum enim Romanum Pontificem latitantem, pari ac Eliam erga Dei cultu ardore succensum hic locus exceptit, foveatus orbi una cum Evangelii luce emis-

oruscântem protulit. Et merito quidem
ocum hunc pia Religiosorum Carmelita-
um familia multis abhinc annis incolit,
osius plane Carmeli jugi, ex quo Elias
Ordinis ejusdem auctor exiit, tixpum ex-
ibentem.

Ut ad inventos autem hoc in loco sacræ
tentisque antiquitatis thesauros, Lector,
ui de beas, acceptos referas, id merito pie-
ti ac studio Reverendiss. Patris Joannis
Antonii Philippini Romani Carmelitanæ
amiliæ Magistri Generalis hdscribes:
ui cum priorem apud eandem Ecclesiam
cum teneret, toto in rem animi studio
icumbens, nec ulli parcens incommodo
labori, dum loca singula venerandæ an-
quitatis perquirit perlustratque, recolen-
ts, de quibus sermō est, Domitianas
hermas, & consepultam in eisdem B.
Ivestri Ecclesiam deprehendit: ut autem
r de sacra antiquitate optime meritus
inctorum pietatem adaugeret, totum
cri hujus loci subterranei ambitum le-
ori ob oculos tabulis æneis delineandum
travit; cuius ipse historiam edito jam ab
mo 1637. singulari eruditione hac super
libello explanaverat. Porto nobilis in-
ar monimenti sacris venerandisque locis
rmina isti hæc inscripsit: *multis vici
opus augustum si cernis forte viator,
Siste gradum, nam sunt mira videnda tibi.*
A a 2 *in idio Appi-*

*Afficies Papæ Silvestri dulce cubile,
 Quo constat plures ipsum habitasse dies.
 Inferiora petens, templum mirabere priscum
 Sub Constantino cuius origo fuit.
 Quod tunc Silvester Trajanas extulit intra
 Thermae, Exquiliis, Equitiique loco.
 Munere multiplici exornans, sacravit & illua
 Et bis Concilium concelebravit ibi.
 En sacra quanta modis miris monumenta ci
 ruscant,
 Ergo avidus uisus, & reverere pius.*

Quin idem Reverendissimus Pater ab
 bebitum devotionis cultum magis magi
 que propagandum exhinc superiore
 quoque Symmachii Basilicam Martin
 Turonensi Episcopo consecratam, tot
 cris Martyrum exuviis è nobili Priscill
 Cœmeterio illuc translati apprime refe
 tam, vetustate collabentem, ingenti plai
 animo instaurare aggressus, haud ullis e
 pensis aut laboribus pepercit, quo min
 Ecclesiam omnibus absolutam numeri
 vetustate penitus abolita, in novam
 pulchriorem formam cunctis spectabile
 exhiberet: in qua antiquam quidem str
 Eturæ totius majestatem columnæ ma
 moreæ, quibus incumbunt Ecclesiæ pari
 tes; & recentem hujus ætatis elegantia
 picturæ, statuæ, & laquearia venusta
 singulari conspicua, totaque Ecclesia op

architectono decore circumvestita
contemplantibus exhibent.

C A P U T X L.

*e Diocletianis Thermis, quæ sanctorum
Martyrum manu exstructæ, ac fudo-
ribus illustratæ in Ecclesiam postmo-
dum dicatæ sunt.*

Ræter memoratas hactenus Ther-
mas, quæ quondam Christianis usui
titere, Novatianas videlicet ac Traja-
nas, ipsæ quoque *Diocletianæ*, velut san-
ctorum Martyrum manu singulariter ex-
structæ, in Dei cultum, & Christianæ re-
ligionis obsequium dicari postmodum
truerere: illæ quippe olim à B. Silvestro
Ioa in Ecclesiam, uti diximus erectæ;
et vero longa post secula sub Pio IV.
Imat. dicatæ sunt: diutius namque san-
ctorum Christi Confessorum ac Marty-
rum laboribus jam tum, cum Diocletia-
næ persecutionis gladius desæviret, illu-
sus redditæ, eorundemque poenit. & su-
dibus nobilitatæ, demum, ne condigna-
tio operi merces deesset, in Dei hono-
ræ ac Deiparæ Virginis templum meri-
tum consecratæ sunt.

laud enim absque peculiari Dei nutu-
b. integræ intactæque, tot immanium

ædificiorum ac substrictionum molibus omnino dirutis, ac solo æquatis, perstiterem, ut egregie Baronius adnotavit, dum inquit: *Quod igitur sudoribus Christianorum militum, eorundemque Confessorum, a denique Martyrum immensa illa Thermarum extorta sit moles; Dei beneficio factum putamus, ut, cum omnes ab aliis Imperatoribus Thermæ erectæ, collapsæ propemodum sint atque redditæ plane ignobiles, nullus amplius reliquis fuerit usus earum: attamen quod Diocletiani fuerunt Thermæ, quod illæ S. Martyrum laboribus fuerint extortæ, potissimum pars earum in usum Ecclesiæ, memoriamque Dei Genitricis Mariæ, & aliorum religiose fuerint commutatae.* Hic vero & illuc quod fama nunciantे accepimus, opportune subtexendum videtur, ipsosmet videlicet dictarum Thermarum lapides, quæ adhuc extant, contra gentiles pro Christianis, eorundemque laboribus in cœlum usque clamare. *Quia si hi tacuerint (inquit Christus) lapides clamabunt.* non minus ac Moysis olim tempore adversus Pharaonem, Ægyptiorum Regem per Israëlitis ipsamet luti onera, quibus infestis premebantur, in cœlum ad Deum clamabant, ut Scriptura docet. His insuper lapidibus, veluti lydio explorata lapidei victorum Christi athletarum constanti comprobatur: interdum quippe latere,

t qui immensæ eidem constructioni Christianorum manus inserti fuere, crocansæ Crucis signo insculptos adin- eniri contigit; ut nimirum illud Christi dimpleretur: *Lapides de me testimonium eribent.*

Porro Thermæ; de quibus sermo est, Diocletianæ scilicet Romæ, Maximiane item Carthagine in Africa anno xv. Diocletiani & Maximiani Imp. cœptæ sunt, Eusebius testis est in Chronico: quæ ptem post annos absolutæ, ac subinde Constantio & Maximiano Augustis ex natæ; nec non à Severo & Maximino æstribus dedicatæ, & publico usui man patæ sunt; de quibus ejuscemodi vetus scriptio extat:

ONSTANTIUS ET MAXIMIA-
NUS
INVICTI AUGG.
SEVERUS ET MAXIMINUS
CÆSS.
THERMAS ORNAVER.
ET ROMANIS SUIS
DEDICAVER.

Toto igitur seprennii tempore, quo tam immensæ molis opus Thermarum Diocletiani Romæ exædificatio perduravit, Christiani eidem operi adscripti sunt, tademque annorum spatio jigi labore

defatigati: Erant enim (ut Marcellini verbis utar) *in modum provinciarum extructæ*, præ incredibili sui amplitudine. Maximianus vero, etsi Christianis infensissimus, Christianorum tamen militum constantia vicitus haud amplius eosdem gladio, velocique martyrio necari voluit, sed ut eos servorum more jugi ac diutino labore consumeret, fatigaretque, ad opus damnavit; quippe qui tunc præcipue immunes ædificiorum moles erigere, Diocletianas videlicet Romæ Thermas, ut diximus, Carthagine vero suo è nomine Maximianas aggressus fuerat. Quod quidem ex B. Marcelli Papæ Actis satis liquet, ubi in rem præsentem isthæc: Tempore illo, quo Maximianus ex partibus Africæ rediit in Urbem Romanam, volens placere Diocletiano Augusto, ut in nomine ejus Thermas ædificaret, cœpit ob invidiam Christianorum, omnes milites, sive Romanos, sive alterius generis ad afflictionem laboris compellere, & per varia loca alios ad lapides, alios ad arenam fodendam damnare.

Et plane in ipsius Christi, & Christianæ religionis probrum ac ignominiam, qui militia nobiles ac præcipui essent, idem Imperatorum, imo persecutorum jussu contemptibilioribus poenis addicabantur, siccum alioqui, ut Iura perhibent, non nisi sordidiores personas ad opus pul-

plum damnari consueverint. Et hoc quidem aduersus ipsorum met gentilium eges præstitere, quibus Modestinus nequam licere militem nec ad metallum damari, nec etiam torqueri affirmat. Dum gitur Romæ sub Diocletiano milites assuluis Thermarum laboribus premerentur, Thraso vir nobilis, ac divitiis præstans, isdem, ne inter ærumnas deficerent, alieniam & victum ultro libenterque supereditabat per viros Christianos Sisinium, Syriacum, Smaragdum & Largum, ut præcitatis ex Actis habetur. Hi vero cum apparitoribus deinde noctu intercepti uissent, ad Imperatorem protinus delati, iusdem jussu parirer ad Thermarum opus lamnati sunt. Quo autem potissimum tempore hæc Romæ peragebantur (ut Baro- nius asserit) lustratis diligenter ab Imperatore singulis militum legionibus, qui Christiani reperti fuere, militia exuti, ac penitus exarmati, vincique Romam perduiti, tanquam adscriptitii servi Thermarum peribus addicti fuere.

Thermis vero postmodum absolutis, qui in Christianæ fidei confessione constantes, nullis fracti laboribus, persistere, ne laborum opere alleviati, quod ingens esset illorum numerus, novi quid in Imperium molirentur, omnes pariter capitis intentia mulctati sunt. Et tunc singulari

quidem ipsius Dei beneficio impensi laboris mercedem, martyrii palmarum receperé, ut adimpleretur, quod de justis Scriptura prædixit: *Reddidit illis Deus mercedem laborum suorum.* Porro militum tunc potissimum temporis martyrio affectorum numerus præ cæteris *decem millium ducentorum trium* repertus est, qui omnes una cum Zerone tribuno, qui inter eos dignitate præcellere videbatur, Trigemina extra Urbem porta ducti, & in concavæ vallis sinu, in loco, qui dicitur Gutta jugiter manans, ad aquas Salviæ, feliciter ad unum omnes vii. Id Jul. quo die celebris anniversarii eorumdem triumphi memoria recolitur, ob impensorum pro fidei confessione laborum præmium ut gladio trucidati, ita nobili martyrio coronati sunt.

Alios autem Christianorum fere innumeros diuturno huic Thermarum operi addictos fuisse præter recensitos hactenus, quorum tamen memoria excidit, & quorum nomina interim in libro vitæ scripta sunt, quis jure merito ambigat? Inter quos insignis ac præcipuus *Maximus* ille clarissimus Christi Martyr duomillenarius extitit: qui cum in cæteris, quos poterat, ad Christi fidem traducendis, totis animi vitibus instaret, & centum viginti milites suo regimini adscriptos jam Christo aggregasset, ac S. Marcello Papæ bapti-

baptizandos obtulisset, re ad Maximianum delata, eosdem cingulo militari abdicatos ad servile Thermae opus adscivit; ad fodiendam nimirum arcnam. Sed bene res illi accidit; milites enim, quos Maximus paternis officiis demeruerat, dum saepe ad eum, ac cæteros commilitones in arenario laborantes inviserent, Maximo Regnum Dei eisdem annunciantem, & honestissimi ordinis se libenti animo pro cœlesti regno dispendium perpeti, servilisque vitae ac ignominiae notam subire, nec non indictos sibi Christi causa labores se constanter ferre ultro affirmante, hi Deo inter verba efflati, ad amplexandam Christi fidem se contulere. Verum te postmodum cognita, Maximus millenarius Dux, una cum centum illis ac viginti militibus, impio jubente Maximiano, gladio intercepti; ac reliqui ex millenariis militibus in eodem arenario ob Christi amorem ad subeundum martyrium alacriter succensi flammis feliciter consumpti fuere: quorum cineres, ac Maximi & sociorum corpora, Marcellini Papæ, & Joannis Presbyteri opera Via Salaria in Coemeterio ad Clivum Cucumeris, secundo ab Urbe lapide illata sunt.

Demum, ut Christianorum numerum qui his Thermis extruensis addicti sunt, recenseamus, illud coronidis loco subreximus,

mus, constanti antiquorum Scriptorum assertione quadraginta Christianorum milia in tam immanis ædifici mole adhibita fuisse; qui omnes, ne labore frustrarentur, nobili postmodum martyrio, cædente gladio, coronati sunt. Videmus hinc, numerosissimos Christianorum ac Martyrum greges, quin integras prope confertasque militaris ordinis copias adjutricem extruendo operi manum admovisse. Ita enim Marlianus: *In his extruendis memorabant quadraginta millia Christianorum pluribus annis in modum servitii habuisse.* cui Andr. Fulvius paribus verbis subscrabit.

Quo circa Pius IV. fel. record. Pontifex labores in Thermarum, quas memoravimus, extirpatione à beatis Christi Martyribus exantlatos pie secum recolens, easdem in Templum dicandas decrevit: adeoque insignis eo seculo Architecti Michaëlis Bonarotæ opera usus primum lapidem solenni ritu dictis in Thermis, in quarum immanni substructione tot Christianorum millia lapides, arenam ac lateres jugiter laborando congesserant, idem summus Pontifex ambitiosus eorundem laborum æmulator jecit; & Cardinalitio insuper titulo idem sacrum Templum nobilitavit, ut satis luculenter hujuscce rei historiam Anton. Spinellus Soc. Jes. enarrat in volume, quod *Thronus Dei* inscribitur. ibidem-

Itemque sepulchrum sibi idem Pius Pont. apud Deiparam Virginem elegit, ut vel mortuus Sanctorum laboribus communica- cando locum quietis apud Deum obtine- ret. Quod & nonnulli alii in feligendo se- pulchro præstitere: inter quos præcipui ex Purpuratorum Patrum Collegio, aliique insigniores viri adnumerantur; & Antonius pariter de Duca Presbyter Siculus, qui dictas Thermas in Templum conver- endas multis ante annis prædixerat, cum primis recensendus videtur, ut ex sepul- chrali ejus lapide his quidem verbis liquet:

ANTONII DE DUCA SICULI
PRESBYTERI CEPHALUDENSIS,
QVI HAS DIOCLETIANI THERMAS
ANTE ANNOS FERE VIGINTI
VIRGINIS ANGELORUM,
UT EXTAT, TEMPLUM FORE
PRÆVIDIT,
HIC OSSA QUIESCUNT.

Et hæc de Diocletianis Thermis, beato- rum Christi Martyrum sudoribus ac labo- ribus apprime nobilitatis. Nunc ad reliquar-

C A P U T X L I .

De subterraneis apud Ecclesiam B. Mariæ in Via Lata Cubiculis, beati Pauli Apostoli hospitio ac prædicatione, sanctorum præsentia, & frequenti Christianorum cœtu nobilitatis.

A Thermis , ubi præclara Christianæ pietatis in Urbe monimenta suspeximus , pedem contrahentes , ad loca Christianorum incolatu , sanctorumque meritiis conspicua concito nunc gradu progedimur ; ac potissimum ad subterraneum locum , qui apud Latam Urbis Viam existit , & in præsens visitur , ad locum inquam qui *Paulo* primum in Urbem advenient hospitium præbuit , oculos , ac pedem , stylumque convertimus .

Et profecto si quis Paulum tunc quidem catena vinclatum Urbem Romanam ingredientem vidisset , obstupuisset sane , & De potentiam admiratus , inermi homini , ac vinculis captivorum instar alligato Urbem ipsam totius Orbis dominam cum toto suo triumphali fastu subjiciendam , & universum terrarum Orbem divinæ prædicacionis yerro ac virtute vincendum vincendumque præsentiens admirabundus hæsisset , illa Apostoli ad Romanos scribentis

ver-

erba, quæ jam adimpleri videbantur, reolens: *Paratus sum vobis qui Romæ estis vangelizare; non enim me pudet Evangelii Christi.* O animam generosam (inquit Chrysostomus) rem tot tantisque periculis obniam suscipientis, peregrinationem maritiam, tentationes, insidias, defectiones: parvum erat eum qui disputaturus esset cum tanacitate, & ea impietatis tyrannide oppressi, temptationum agmen, ac velut grandinem erferre: sed tamen cum pericula tanta exspectaret, nihilo pigrior reddebatur, sed festabat, & parturientis more appetebat, & romptus erat.

Vides, pie Lector, quanta aviditate, quanta fiducia & alacritate Romanis Evangelium annunciaturus progreditur, tque festinat. Sed nos interim, quæso, ingredienti Paulio, & ipsa inter vincula Augustis augustius triumphanti una cum Chrysostomo occurramus: *Quoniam igitur (inquit ille) non Urbem, sed Orbem Paulus ingreditur, occurramus omnes, etenim ille non signum terreni alicujus Regis, sed in Cœlo regnantis Christi Crucem portat, & præcedunt non homines, sed Angelorum catervæ, non solum in honorem ejus signi quod fertur, sed ejus à quo fertur auxilium.* Spectatores igitur ingredienti ad novum revehendum de Urbe triumphum Paulo superni cives, & ovantes Angelorum catervæ adstitere:

Spe-

Spectaculum quippe (ut ipse ait) factus erat mundo , Angelis , & hominibus .

In Urbem igitur Paulus ingressus , domum ad inhabitandum conduxit , eo potissimum loco , ut Baronius & Lorinus disertis verbis asserunt , ubi in praesens Ecclesia S. Mariæ , quæ dicitur in Via Lata , ejusdemmodi rei memoria celebris , conspicitur . Quinimo antequam in Urbem adveniret , de praeparanda sibi istic in Urbe ad inhabitandum domo Philemoni his plane verbis injunxerat : *Præpara mihi domum . Quoniam vero futurum , ut plures ad eum confluenter divinum verbum audiendi , & disputandi gratia , noverat , in opportuno ipsius Urbis loco , & longe ab urbanorum spectaculorum , ac populi tumultu hanc sibi parandam curavit . Venturus (inquit Hieronymus) ad Romanam Civitatem prædicaturus Crucifixum , & inaudita dogma delatus , sciebat ad se plurimos concursuros . & necesse erat primum , ut domous in celebri esset Urbis loco , ad quam facile convenirent , deinde omni importunitate vacua , & ampla , quæ plurimos caperet audientium , nec proxima spectaculorum locis , nec turpi vicinia destabilis : postremo , ut in plano potius esset sita quam in cœnaculo .*

Totum autem biennium Paulus in isto suo conducto vincitus transegit , uti in Apostolicis Actis expresse habetur : unde &

Hie-

Hieronymus, *Paulus*, inquit, *Romam vincitus mittitur*, & biennio in libera manens custodia adversus *Judeos* quotidie disputabat. Quod autem domus isthæc loco carceris Paulo designata fuerit, milite duntaxat ad eum servandum adjuncto, ex ipsis Apostolicis Actis aperte illis verbis convincitur: *Cum venissimus* (inquit Lucas) *permisum est* Paulo manere sibi met cum custodiente milite. Post tertium autem diem convocavit pri-
mos *Judeorum*, cumque convenissent, dicebat *nos*: *Ego viri fratres, &c.* En optatissima to-
riterrarum orbi, Christi fidei & Apostoli-
cæ prædicationis in Urbe præludia: en-
t rebelles ac pertinaces *Judeorum* ani-
nos ad subigendos se Christi obsequio (ut
pote *Apostolus factus omnibus omnia, ut omnes Christo lucrifaceret*) suavissime de-
nulcet, & proborum Rhetorum more,
antequam Christianæ fidei ac dogmatum
eminæ auribus ingerat, benevolos sibi au-
lientium animos conciliare nititur.

His igitur præmissis *Apostolus* condicto
d disputationem die, fausto in certamen
omine palam cum *Judeis* conflicturus ex-
urgit: *Cum constituisserent autem illi* (inquit
Lucas) *diem, venerunt ad eum in hospitium*
lurimi, quibus exponebat testificans Regnum
Dei, &c. Audimus hic vel tum jacta ab A-
postolo prædicante prima in Urbe divini
erbi semina, haud tamen ullum salutis
in-

inde fructum obduratis Judæorum cordibus, advertimus; Mansit autem (subdit Lucas) biennio toto in suo conducto, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum prædicans Regnum Dei. Juges igitur ad Apostolum concursus fiebant, dum ille omne interim paterno affectu, libentique animo, qui accedebant, excipere; factus videlicet omnibus omnia, ut omnes Christi lucrificaret. O locum (hic nobis exclamare licet) omni quidem veneratione dignissimum, beatissimi Apostoli aspectu verbis, lacrymis, spiriis, meritis, solitudine, prædicatione, ac præsentia apprime nobilitatum, ipsomet Capitolino jugo præstantiorem; in quo primæva fidei semina in uberem aliquando ipsiusmet agrí Dominici segetem proventura, & Orbe totum pervasura jaciebantur: ubi Christiani primum nominis ac orthodoxæ religionis fundamenta jam tum prædicationis verbo Doctoris gentium ore desigabantur. Quapropter haudquam integrato hic silentio locum præclarissimis Apostoli vinculis suspiciendum, & apostolicis ejusdem verbis recolendum jugiter, præterire visum est, quippe cuius ex ipsiusmet Apostolorum Actis condigna legendibus mentio suggeritur.

At ubi quondam Romæ hujusmodi hospitium Pauli extiterit, cognoscere desideras;

fi

si Latam , pie ac studiose Lector , ad Vi-
am recurrere libeat , ibi quod quæris ,
quod exoptas , prompta manu procul du-
bio offendes , & mansionem subterraneo
nunc licet ambitu jacentem ipsis Cœlis ex-
celsiorem deprehendes : magis quippe hic
tibi locus admirandum Paulum catenis
Christi amore devinatum exhibit , quam
eundem tolim ad tertium usque cœlum
triumphantium more raptum subvestum-
que , ac Paradisi deliciis intime perfruen-
tem mortaliū quisque suspexerit . De eo-
dem interim loco Baronius , *In antiquis* ,
inquit ; *monumentis Diaconiæ S. Mariæ in*
Via Lata memini me legisse illic primum ho-
spitio exceptum fuisse Paulum.

Quamvis autem Apostolo , dum illic
tanquam hospes rationem Cæsari redditu-
rus ageret , Urbem excurrere , & quo vel-
let , vagari permisum nullatenus esset ; co-
mitante tamen eum milite ad Cæsaris Pa-
latium se conferre , tribunalia insuper , a-
pud quæ suæ rationem causæ dicturus e-
rat , adeundi facultas erat , quod à Centu-
rione ipso , qui eum Romanum adduxerat ,
qui ejus miracula jam viderat , & qui eo
familiariter admodum utebatur , utpote
qui vincitorum curam gerebat , Paulo præ-
ceteris indultum fuisse arbitrari nobis li-
cet ; quod & diserte Chrysostomus his
verbis affirmat : *Non parvum etiam hoc ar-*

gumentum est, illum fuisse per omnia admirabilem, qui non jam cum aliis numerabatur, sed permisum est illi, ut maneret solus cum milite custodiente illum. Et quidem quod ad carceris custodiam pertinet, mos olim ille apud Romanos extitit, ut pro varietate criminum, multiplex quoque carceris, ac coërcendi ratio adhiberetur: quidam enim graviori delicto obnoxii, in carceribus publicis includebantur; alii levioris culpæ apud judicem insimulati, unius militis custodiæ addicebantur; alii vero privatim intra proprias domos agere; alii insignioribus quibusdam viris in eorum dominibus servandi tradebantur. Paulo igitur, utpote viro prorsus innoxio, divinis virtutibus exculto, ac miraculorum signis, ejus innocentiam, fidem, doctrinam, ac mores palam comprobantibus, carcer hic coërcendo levissimus condonatus est.

In eadem autem domo (ut arbitrari nobis fas est) frequenti cœlestium viorum, ac supernorum civium consuetudine utebatur: inter quos præcipue erant, ut Apostolorum Acta demonstrant, *Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas adiutores ejus*; quibus addendi *Crescens & Linus*. Confluebant illuc Judæi, gentiles, Christiani, quum domus, in qua Paulus morabatur, opportuno loco sita esset, & nemo eum ultro adire, nec ille econtra

ver-

verbum Dei annunciare prohiberetur : quamvis enim ferro vincitus , libero tamen ore , ut Eusebius docet , *Evangelium Christi prædicabat*. Interim vero cum Paulus in hac domo detentus per biennium privatim ageret , Neronem ad suam dicendam causam ipse haud semel adiit , ac coram eo bis peroravit , ut Sedulius testatur : cui pariter Chrysostomus hunc in modum adstipulatur : *Stabat ante Neronem Paulus oculis in humum depresso , pannis obfitus squalentibus , quippe carcerem habitans . &c infra : Illud plane novum , ac mirabile , intueri vincitum tanta licentia Regem alloquentem.*

• Cæterum Paulo , dum ibidem causam suam apud Neronem , ad quem appellaverat , dicturus moraretur , ab omnibus licet derelicto , atque in maximo animi angore , & rerum periculo constituto , Christus Dominus tamen , ut alias confueverat , è cœlo adfuit , atque ab omni , quod imminebat , discrimine ipsum vindicavit ; prout hisce , ad Timotheum suum scribens , contestatur : *In prima mea defensione nemo mihi adfuit : sed omnes me dereliquerunt : non illis imputetur . Dominus autem mihi adstitit , & confortavit me , ut per me prædicatio adimpleatur , & audiant omnes gentes , & liberatus sum de ore Leonis . Sic enim Neronem principem , ob immanem , ac prorsus inauditam crudelitatem , appellat . At non sic*

liberatus est (inquit Baronius) ut omnino liber abire sit iussus , sed quod in suo conducto , catena tamen vincitus , cum custodiente se militi libere agere permisus sit , ubi eo modo ad biennium mansit . Interim tunc de Apostolo in vinculis detento , quod de Josepho divinæ affirmant paginæ , pariter adimple ri visum est : *Descenditque cum illa in fo veam (Dominus) & in vinculis non dereliquit eum.* Ita plane , vel in locum illum demissum abjectumque , qui carceris instar Apostolo constitutus erat , Christus se vi dendum exhibens descendit , eundemque solatus bono animo esse jussit , & de uberi Evangelici seminis messe spem certam suggerendo , jacentem mirifice ex angusto loco ad tertium quodammodo coelum erexit .

Bonum itaque inter ipsa vincula ominis auspicium , intra ipsius ad viam Latam carceris angustias , bonum , inquam , Apostolus sortitus auspicium , corde dilatatus , In tribulatione , ajebat cum Davide , dilatasti miki cor , & haud satis sibi esse putavit ; in descripto hactenus , utut humili , loco , omnes ad se confluentes , tuto veluti sinu receptus , nobilique locatus throno , excipere , & Evangelio imbuere ; sed cum adhuc eodem in loco in vinculis detineretur , cōplures ad absentes epistolas scripsit : quæ singillatim à Baronio , veluti nobilissima apo-

apostolicæ solicitudinis, & ecclesiasticæ antiquitatis monumenta recensentur.

Jure igitur merito locus hic nobis juger suspiciendus est, in quo vincetus Ordem universum vietur biennium Apostolus peregit: in quo de Regno Dei sermonem semel atque iterum, pro praestita ibi divinitus sapientia cum Judæis habuit: n quo tot Christo, Evangelicæ prædicationis verbo, ipsa inter vincula peperit ac ueratius est animas: unde tot saluberrimis effertæ monitis epistolæ redundant, tot divina apostolici pectoris monumenta singulari totius militantis Ecclesiæ beneficio prodiere.

Porro non Pauli duntaxat præsentia, prædicationibus, ac epistolaribus scriptis oculis hic mirifice illustratus, sed & ipsius Lucæ Evangelistæ calamo ac penicillo toti errarum orbi celebris redditus est. Hic quippe, ut pia traditio fert, quamplures Lucas Deiparæ Virginis, quæ in Urbe venerationi fidelium patent, imagines pinxit: ibidemque sacram Apostolicorum Actuum historiam scripsit, vel certe abolvit; ut inscripti lapides edocent, & expressis verbis Lorinus in Acta Apostolorum hunc in modum afferit: *In hac Urbe Romana lapis est in Dicconia S. Mariæ in Via Lata, cu in inscriptione, quod ibi beatus Lucas imagines beatæ Virginis depinxerit.*

Viges

Viget vero traditio, ibidem sancti Pauli conductas ædes fuisse, eundemque Lucam ibi composuisse, vel absolvisse præsentem historiam. Locus is erat amplissimus, ac celeberrimo Urbi loco, ut ipsem et diligenter lustravi. Inscriptionis autem titulus hæc legenda præ fert:

ORATORIUM QUOND. S. PAULI APOST
LUCÆ EVANGELISTÆ ET MARTIALIS
MARTYRUM,
IN QUO ET IMAGO B. MARIAE VIRGI
NIS REPERTA
SISTEBAT, UNA EX VII.
A. B. LUCA DEPICTIS.

Et quidem quod Lucas Evangelista in Urbe Roma, & hoc potissimum loco librum Acta Apostolorum continentem conscripserit, Hieronymus disertis verbis affirmare videtur, eo quod ejusmodi historia usque ad biennium, quo Paulus Apostolus Romæ demoratus est, protendatur verba ejus hæc sunt: *Aliud quoque edidi volumen egregium, quod titulo Acta Apostolorum prænotatur: cuius historia ad biennium Romæ commorantis Pauli pervenit, id est, ad quartum Neronis annum, ex quo intelligimus in eadem Urbe librum esse compositum.* Quoc si in Urbe, haud alio certe loco, quam isto, ubi Paulo ejus individuus peregrinationis comes etiam in carcere constituto

ad-

dhæsit, ab eo librum conscriptum fuisse
sserendum est.

Ita videmus, quam præclaris Sancto-
um gestis hic locus præ cæteris conspi-
uus reddatur, & quantum sibi apud fideles
mnes venerationis cultum promereatur:
Si enim primum Deiparæ Virginis cultus
rbi propinatus, & singulariter commen-
atus est: ibi contra Iconomachos pen-
illo vel tum Lucas pugnavit, & sacras
ingendo imagines, quas postmodum hæ-
ticorum nequissimi mordicus impug-
ant, easdem validius propugnando pe-
cillum pro gladio exeruit: ibi gloriosa
cclesiæ, Apostolorum, & ipsius Pauli
esta, prout oculis viderat, scriptis con-
gnavit, & pulcherrimam Christianæ
.eipublicæ sub primævis temporibus fa-
em ad vivum delineavit. Ibidem Lucas
ividuuus Pauli comes, ejus vinculis,
nam texebat historiam, quasi gemmis il-
lustratus, cum eodem, felici Urbis omi-
e, dum Romæ ageret, perststit, & longa
ost secula pretiosi capitis pignore, quam
aice Apostolus dilexerat, cumulari ac in-
gniri voluit: quod nimirum, eodem
orino auctore, à Gregorio Magno Con-
stantinopoli Romam allatum, & in S. Pe-
tri Basilica conditum afferatur. Infert
ofecto sacrum adeuntibus horrorem ip-
ismet loci aspectus, & subterraneæ Ro-

mæ splendorem locus iste vel incultus, quod Apostolo, & Apostolicis viris diversorum præbuit, mirum in modum auget.

Ut perennis autem beatissimi Apostoli, rerumque ejus præclare gestarum memoria extaret, Sixtus V. Pont. Max, divino plane afflatus numine, docum hunc præ cæteris, & adjacentem pariter regionem, ejusdem incolatu, prædicatione a vinculis singulariter illustratam recolens, cum cochlidem Antonini Imp. columnam misere laceram ruinosamque pristinæ formæ restituisset, æneam B. Pauli Apostoli in ejusdem fastigio statuam, hoc nobili ac orientem inscripto titulo, erexit.

SIXTUS V. PONT. MAX.

COLUMNAM HANC,

AB OMNI IMPIETATE

EXPURGATAM,

S. PAULO APOSTOLO,

ÆNEA EJUS STATUA INAURATA
IN SUMMO VERTICE POSITA D. D.
AN. M. D. LXXXIX. PONT. IV.

Ad septentrionem vero hic alter titulus legitur.

TRIUMPHALIS
ET CLARA NUNC SUM,
CHRISTI VERE PIUM
DISCIPULUM FERENS,
QUI PER CRUCIS

PRÆ-

PRÆDICATIONEM
DE ROMANIS BARBARISQUE
TRIUMPHAVIT.

Et congrue quidem in ipso summo Antoninæ columnæ vertice verus pietatis cultor, gentium doctor, vas electionis, ipse, inquam, S. Paulus, seu Pauli simulacrum locari meruit, qui Urbem Romam (ut Chrysostomus ait) adeo dilexit: ob id enim, inquit ille, *Urbem Romam beatam prædico, quod erga illos Paulus, dum viveret, adeo fuit benevolus, adeo illos amavit, & coram differuit, & postremo vitam apud eos finivit.* Merito quippe Antoninus, qui Pii olim cognomentum præ se tulit, Paulo loco cessisse, & columnam concessisse visus est, ut apto in rem epigrammate Blancus olim unuere voluit:

*Jure Antoninum Paulo vis Sixte subesse:
Nam vere hic pius est; impius ille pius.*

Eadem super statua, quæ Apostolum triumphantis in morem Urbi suspiciendum præfert, egregie quondam Angelus Baræushunc in modum lusit:

*Quæ Cochlidis moles nobis opero, a columna
Ostentat validâ bella peracta manu,
Atque Antonini post Regna everâ Quiritum,
Servat in inciso marmore factâ Pii:
Maximus hæc subter pedibus premit omnia
Paulus,*

*Armatus libro Paulus, & ense manum.
Xystus enim Quintus statui isthic jussit, ad
omnes*

*Clamet ut ex alto, conspicuoque loco:
Et vita insonti, & doctrina, & fortibus ausis
Barbara sunt Latio colla premenda jugo.*

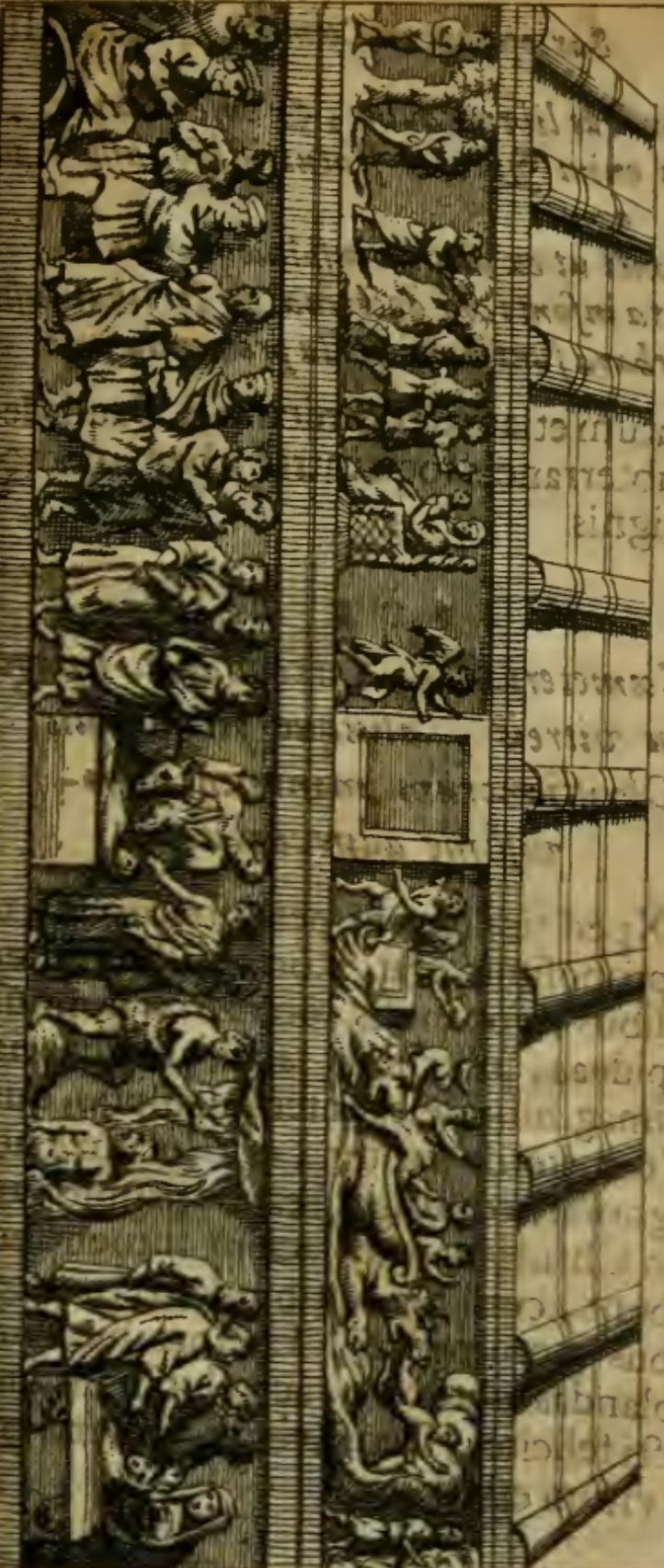
Et tantum etiam de domicilio B. Pauli; de-
que subterraneis locis intra Urbem memo-
ratu dignis.

C A P U T XLII.

*De Cœmeterialibus Sarcophagis, Imagi-
bus vitreis, aliisque perantiquis
Christianorum monimentis no-
vissime adinventis.*

Expeditis demum perlustratisque, ut propositum erat, Romæ Subterraneæ recessibus, coronidis loco *Arcas* nonnullas lapideas, præcipuis sacrarum historiarum imaginibus eleganter insculptas, quæ ex Cœmeteriis pariter (etsi locum à nobis ignorari contingat) erutæ primitivam rerum Christianarum faciem intuentibus exhibent, cum aliis quibusdam cœmeterialibus monimenris, Lectori hic contemplandas subtexere, ac velut in titulum peracti feliciter, Deo favente, itineris erigere visum est.

SARCOPHAGI DVO MARMORELI COEMETERIIS (AT CREDIT TVR) EFFOSSI

Cap. XLII. Sacra pagina ex Comitate. 281
SVRCOPHAGI DIO EX COMETE RIS
Bilus page mattolegas Alca - e l'oro
Cultus suorum Geometriae et l'oro
cittas Guas das Fdres 8. 1670. e la boite
modum inter le corps. que la boite
Bellezza Tripliante, op' le 25 acq' p'nt
recognitas, du ecommeut, q'ndi w'li elia
biglii ch'nta, f'g' d'c' g'ne 44; s' i'f'c'j'
house.

EX ARD ANTONIO MAREK RIC

ARGA MAROMERAY
MUNDA MCHRISTIANORUM TITVS EX
SCULPSIT

LABORANTE SUG TALVINS ECCLIE

LUT CEP' 1500. 1500. 1500. 1500.

FRANCISUS GOUIN. 1500. 1500. 1500.

E SUO MUSICO HUC TRAVERGILI
1500. 1500. 1500.

Sacra pagina bilus, que ihu
1500. 1500. 1500.

1500. 1500. 1500. 1500.

1500. 1500. 1500. 1500.

1500. 1500. 1500. 1500.

1500. 1500. 1500. 1500.

1500. 1500. 1500. 1500.

1500. 1500. 1500. 1500.

1500. 1500. 1500. 1500.

SARCOPHAGI DUO EX COEMETERIIS.

Binas hasce marmoreas Arcas, è sacris Christianorum Coemeteriis effossas, Franciscus Gualdus Eques S. Stephani eum in nodum inter se coaptari, atque in porticu Basilicæ Liberianæ, ob præclara ac jugiter ecolenda, quæ continent, fidei mysteria rigi curavit, eleganti hac addita inscripione:

CARD. ANTONIO BARBERINO ARCHI-PRESB.

ARCAM MARMOREAM
QUAM CHRISTIANORUM PIETAS EX-
SCULPSIT
ABORANTE SUB TYRANNIS ECCLE-
SIA
UT ESSET LOCI SANCTITATE VENE-
RABILIOR,
FRANCISCUS GUALDUS ARIMIN. MI-
LES S. STEPANI
E SUO MUSEO HUC TRANSTULIT
M D C XXX.

Sacræ autem figuræ, quæ inibi exsculpsæ visuntur, hujusmodi sunt: I. Proterentes juxta lignum vetitum tristes demissio vultu ob patratum inobedientiæ facinus nsistentes.

II. Divinus Hebræorum Legislator, qui cipit in monte Sinai duas tabulas testimonii videas, scriptas dìgito Dei.

III. Tres Magi, qui Deo infanti munera offunt.

iv. Patriarcha Noë , qui aquis diluvii jam cessantibus columbam pacis nunciam advolantem excipit.

v. B:s quoque Propheta Jonas ibi exprimitur ; tum uti ab immani bellua devoratur ; tum ut triduo post ab eadem in terram salvus egreditur.

vi. Moyses iterum , qui mirifica sua virga ex arida rupe sitibundo populo in solitudine largissimas aquas divinitus elicit.

In altera autem Arca superiori subjecta hæ figuræ conspiciuntur :

vii. Christus Dominus , qui ad tribunal Hannæ vel Caiphæ ab Hebræis captivus sistitur.

viii. In medio Salvator recens natus in præsepio conspicitur , cui bos & asinus , Domini suum agnoscentes , obsequium deferre videntur.

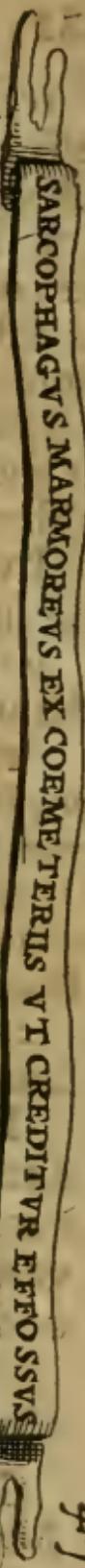
ix. Sanctissimus Præcursor , qui Christum Dominum in Jordane baptizat.

x. Idem denique Christus Dominus , qui Lazarum quatriduanum à mortuis excitat.

Prior Arca longa est palmos novem , alta unum duntaxat , & bessem . Posterior autem in longitudinem palmos item novem , in altitudinem vero tres & trientem obtinet.

SARCOPHAGUS MARMOREUS.

Insignis hæc Arca marmorea in ædibus Matthæiorum inter alia plurima veterum monumenta in præsens conservatur. In ea cele-

SARCOPHAGVS MARMOREVS EX COEMETERIIS UT CREDITVR EFFOSSVS

47.

Arma sua anterius & etiamq[ue] illam non
ad h[ab]itum regis. A quibus impetravit
ad h[ab]itum regis & ad h[ab]itum imperatoris & con-
sulatus ad h[ab]itum consulatus. utrumque
ad h[ab]itum consulatus. utrumque ad h[ab]itum
imperatoris. utrumque ad h[ab]itum imperatoris &
ad h[ab]itum consulatus. utrumque ad h[ab]itum
consulatus. utrumque ad h[ab]itum imperatoris &
ad h[ab]itum consulatus. utrumque ad h[ab]itum
consulatus. utrumque ad h[ab]itum imperatoris &

eleberrima illa Pharaonis & exērcitus ejus clades exsculpta cernitur, Moyse per Mare Rubrum, aquis utrinque prodigiose divisis, popum ducente; Pharaone autem illos temere persequente, iisdem aquis iterum coēuntibus, cum omni exercitu obruto.

Arca vero in longitudinem palmos decem, in altitudinem autem tres duntaxat & bensem continet.

Sequuntur *vitreae* aliquot Sanctorum *magine*s, sub variis temporibus è Coemeteriis erutæ; quæ potissimum à Christiana Marchionissa Bononiensi, conspicuæ nolitatis ac pietatis Matrona studiose gemmatorum instar monilium colligi, & inter scriniorum abdita servari meruerunt. In his autem venerandas in primis beatorum Apostolorum Petri & Pauli imagines delineatas, suisque prænotatas nominis videre est; ac in altera ex his Angelum pronam eorundem capitibus imponem, tanquam scilicet emeritis atque victibus, qui universum terrarum Orbem Christi imperio subegere. Quid autem aulus singulis in vitris dexteram, Petrus vero sinistram obtinere conspicitur, id iidem haud sine mysterio ita factum adoptandum est, ut enim Baronius ait: *quod Romanos in sacris potior locus semper sit et habitus est, dexter vero posterior, quod delicit in Ecclesia Christi ex benedictione*

*illa Patriarchali in Ephraim atque Manassem
mutatæ sint rerum vices & ordo, &c. Hinc
& ille veterimus usus, ut in sacris diplomati-
bus à dextris Paulus, Petrus vero à parte læ-
ua collocaretur.*

In uno porro ex vitreis istis numismatis Christus Dominus Lazarum fasciis obvolutum è monumento in vitam revocans exhibetur. In altero mulier quædam protensis brachiis orans adumbratur, cum adscripto nomine A N N E S. Quam forte beatæ Agnetis imaginem esse, litera N pro pro G posita, haud temere quis dixerit. Postremus demum orbiculus duas mulieres floridæ ætatis una cum puerulo, ac quoddam inter utrasque volumen complicatum, sacrumque item nomen JESU ab alto prominens exhibet. Quas quidem foeminas ibidem una cum puello tumulatas olim extitisse arbitrari licet.

Sed aliam insuper tabulam subjicimus, binas vitreas imagines affabre elaboratas continentem. Quarum altera SS. *Justum & Timotheum* confidentes, & Angelum coronam eorundem capitibus imponentem præ se fert. Complicatum autem divinæ legis volumen in ipsorum medio extat, ut omnimodam, quam eidem legi observantiam usque ad sanguinis profusionem præstitere, coronam eisdem peperisse comprobetur. Altera autem in superiore qui-
dem

Orbiulare Sanctorum

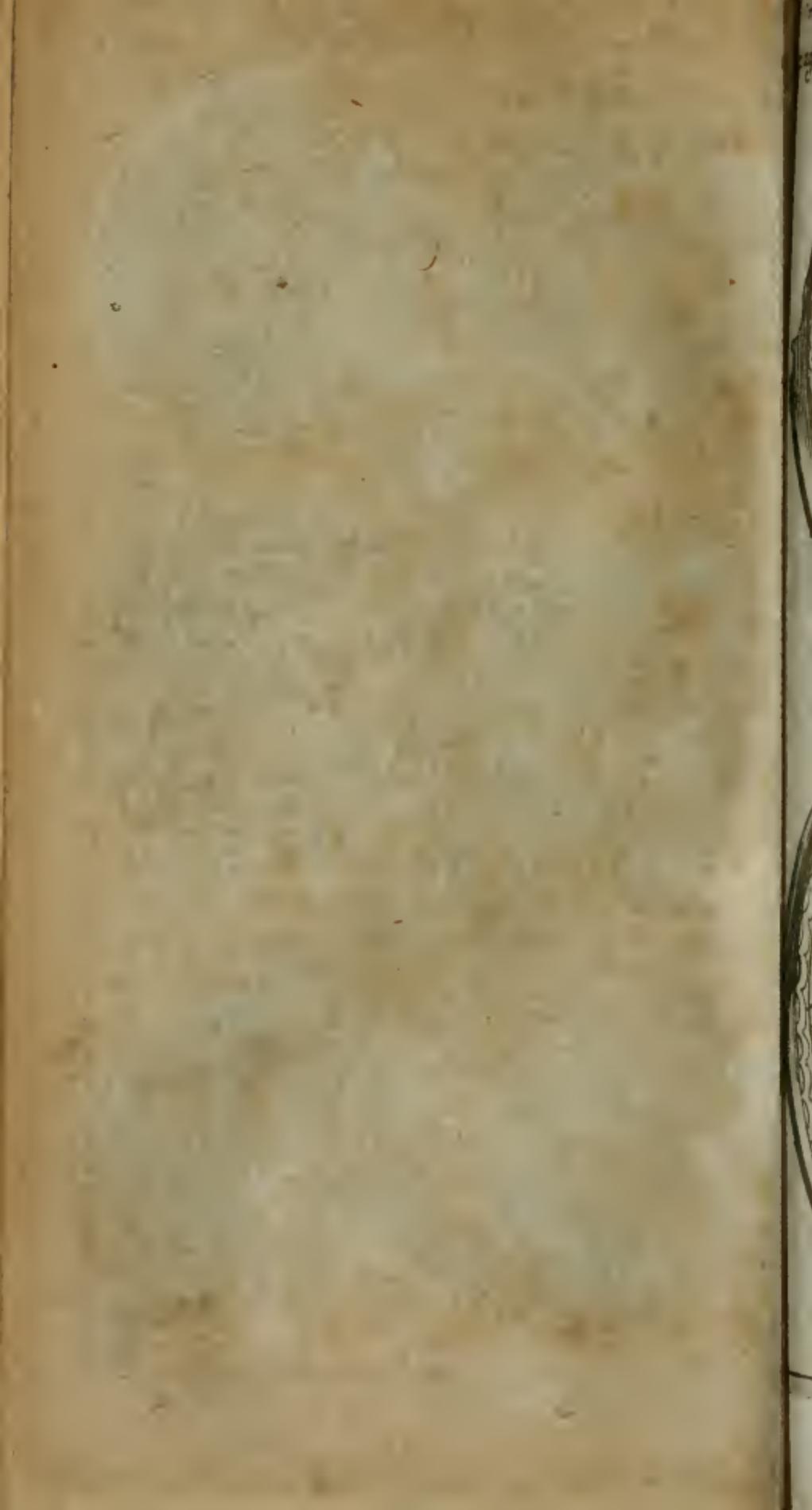

Imagines in Coemeteris Mexicana

Imagines in Coemeteris Mexicana

orbiculares sive sanctorum ritree imagines

ages 84(2)

em parte beatos iterum Apostolos *Petrum* & *Paulum* contemplandos, & quem B. Petrum ad dexteram S. Pauli contentem, tum Evangeliorum volumen modorbi annunciarunt, supernis resper-
m radiis exhibet; quippe quod à Deo,
n ab homine, ut Apołtolus ait, orbis
omulgandum accepere. In inferiori ve-
parte duos pariter beatos Martyres, *Ju-
dum* videlicet & *Timotheum*, intermedium
item sacrosanctū CHRISTI nomen Græ-
duabus literis expressum præ se fert. Ac
tartasse ipsa Martyrum corpora non pro-
pria loco, ubi imagines hæ repertæ, con-
ta olim extitere:

Hinc vero propensiorem erga beatos
christi Apostolos Petrum & Paulum, Ur-
b Romæ & Christianorum, qui in ea de-
cabant, devotionis cultum non sine admi-
tione addiscimus: ut qui marmoreis far-
phagis, pictis item cubiculorum tabulis,
vitreis insuper numismatis sacras eorum
imagines passim adumbrare, & hac
ione recolendam ipsorum memoriam
ulis animoque objicere consueverunt.
Ii quidem Apostolorum cultus atque
sequiuī inde Romanis singulariter cordi-
xit, quod ibi prædicatione non modo,
& sanguine potissimum coruscarint.

Cæterum quum supra Cap. 36. hujus li-
tabulam in Cœmeterio S. Julii Papæ

repertam viderimus, qua Domini Jesu præter vulgarem pictorum consuetudinem Crucis quatuor Clavis affixi depicta imago sese contemplandam obtulit; operæ pretium duximus, quatuor alias ejusmodi Cruces hoc loco subjungere, quas ex ære confectas nobilissimus Franciscus Gualdus Eques è suo olim Museo in publicum Subterraneæ Romæ theatrum ideo maxime proferre studuit, ut quaternarium Clavorum numerum, quem Gretserus, Corn. Curtius, aliqui präcipui Scriptores validis argumentis asseruere, magis adstrueret, recentiorumque artificium eundem Christum tribus tantummodo clavis transfixum adumbrantium novitatem, utpote à primævæ Ecclesiæ consuetudine ac veterum traditione aberrantem, & ipsis imaginibus hisce, vir curiosus & antiquitatis amator, coargueret.

C A P U T XLIII.

*Præcipua beatorum Martyrum, Romanorumque Pontificum nomina,
quorum exuviis Cœmeteria Urbis illustrantur.*

Sed ut Romanæ Urbis gloriam accreditos beatorum Martyrum, qui sacris eandem pignoribus illustrarunt, tri-

imphos in compendium redigamus, ipsi-
jue adeo Cœmeteriorum enarrationi fi-
iem imponamus, quis nesciat, quod to-
us quidem fere terrarum orbis non igno-
rat, cumplures alios nobilissimos Christi
Martyres, ac propemodum innumeros
Confessores sanctitate itidem conspicuos,
electasque Virgines Romanam apud Ur-
bem hinc, ubi totius Caput Ecclesiæ di-
vinitus constitutum est, tanquam fidei an-
horæ perpetuo inhærentes, in Domino
eliciter obdormisse; & ad patres suos, id
est, ad beatissimos Apostoloshic pia fidelium
nauu collectos apponi, eisdemque tumu-
ri confortio sociari voluisse: quorum ta-
nen dignissima vel martyrii, vel sepultu-
æ loca posteritati nunc penitus ignota
eranent. Ut interim latentes Roma-
æ potissimum Ecclesiæ thesauri, qui abso-
lute numero sunt, toti terrarum orbi ali-
uatenus innotescant, operæ quidem pre-
mium duximus, in gratiam studiosi ac pii
lectoris recolendi eorum potissimum
omina hic subtexere, quorum Romanam
apud Urbem memoria recolitur, ac
atalitia pariter in Martyrologio Romano
angillatim ex ordine describuntur. Hi au-
tem sunt, quorum catalogus, singulis
mensibus mensiumque diebus aptatus, se-
uitur.

MENSE JANUARIO.

1. S. Almachii martyris.
2. Plurimorum martyrum.
5. Æmilianæ virg.
12. Tatianæ mart.
16. Priscillæ. Plures quidem *Priscillæ* fure, ut supra annotavimus: præcipua tamen sepulturæ earundem loca ignorantur, an videlicet in Cœmeterio Via Salaria, an potius in Patricio Vico conditæ fuerint: quamvis juniorem, cuius precibus B. Marcellus exoratus Cœmeterium Salaria Via instauravit, in eodem depositam fuisse vero quam simillimum arbitremur.

31. S. Marcellæ viduæ.

MENSE FEBRUARIO.

2. Sanctorum Fortunati, Feliciani, Firmi, & Candidi martt.
3. Pauli, Lucii & Cyriaci martt.
9. Alexandri & triginta octo coronat. martt.
14. Vitalis, Feliculæ, & Zenonis martt.
15. Cratonis cum uxore & familia martt.
16. Onesimi mart.
17. Faustini & xliij martt.
19. Gabini mart. fratriis Caji Papæ, cuius sacrum corpus superioribus abhinc annis in Callisti Cœmeterio, ut supra enarravimus, repertum est.

23. *Polycarpi mart.*
 24. *Primitivæ mart.*
 27. *Alexandri, Abundii, Antigoni, & Fortunati martt.*
 28. *Macarii, Rufini, Justi & Teophili martt.*

MENSE MARTIO.

1. *Leonis, Donati, Abundii, Nicephori, & aliorum xciv martt.*
 2. *Plurimorum martt.*
 14. *xlvii martyrum à beato Petro Apostolo in Mamertina custodia baptizatorum.*
 15. *Speciosi monachi.*
 17. *Alexandri seu Nicandri, & Theodori. Martyrum. Corpus autem sancti Nicandri à Sergio juniore in Equitii titulum ubi hodieque requiescit, translatum fuit.*
 22. *Leæ viduæ.*
 24. *Marci & Timothei martt.*
 25. *cclxii. martyrum.*
 26. *Petri, Marciani, Jovini, Teclæ, Cassiani, & aliorum martt.*

MENSE APRILLI.

9. *Demetrii, Concessi, Hilarii, & sociorum martt.*
 10. *Plurimorum sanctorum martt.*

13. *Justini philosophi mart.*
14. *Abundii mansionarii.*
15. *Basilissæ, & Anastasiæ nobilium fœminarum, Maronis, Eutychetis, & Victorini martt.*
18. *Apollonii senatoris.*
24. *Sabæ & lxxii militum martt.*

MENSE MAJO.

5. *Crescentianæ mart.*
6. *Benedictæ virg.*
9. *Hermæ.*
11. *Evelli mart.*
20. *Plautillæ.*
22. *Faustini, Timothei, & Venusti martt.*
31. *Paschasi diaconi.*

MENSE JUNIO.

1. *Juventii mart.*
4. *Aretii & Daciani martt.*
20. *Novati.*
23. *Agrippinæ virg. & mart.*
24. *Flurimorum martyrum, qui ob Urbis incendium ipsis à Nerone perperam adscriptum trucidati sunt. Sacra autem horum pignora condita in Vaticano fuisse, eidemque Coemeterio nomen dedisse, satis ex se verisimile est.*
25. *Luciæ virg. & mart, una cum aliis xxij.*
30. *Æmilianæ mart.*

MEN-

MENSE JULIO.

2. *Trium militum*, qui dum Pauli Apostoli martyrio intercesserent, Christo nomen dederent.
 5. *Zoæ mart.*
 6. *Tranquillini mart.*
 23. *Rasypki, Primitivæ, Apollonii, & Eugenii mart.*. *Redemptæ & Hirundinis virg.*

MENSE AUGUSTO.

4. *Perpetuæ.*
 7. *Petri Juliani una cum aliis octodecim.*
 10. *CLXV militum martyrum, & Deodati confess.*
 16. *Titi diaconi & mart. & Serenæ uxoris quondam Diocletiani Imperatoris.*
 18. *Joannis & Crissi presbb.*
 25. *Genesii mart.*
 29. *Sabinæ mart. Candidæ virg. & mart. cuius hodie corpus in Ecclesia S. Praxedis, à Paschale I. illuc translatum, colitur.*
 30. *Gaudentia virg. & mart. cum aliis tribus.*

MENSE SEPTEMBRI.

2. *Maximæ mart.*
 3. *Serapiæ virg. & mart.*
 16. *Luciæ matronæ, & Geminiani mart.*
 17. *Nar-*

16. *Luciae matronæ, & Geminiani mart.*
 17. *Narcissi & Crescentionis mart.*
 20. *Eustachii; Theopistæ uxoris, Agapiti, &*
 Theopisti filiorum mart.
 21. *Pamphili mart.*
 26. *Callistrati & xlix militum mart.*
 27. *Epicharidus mart.*
 28. *Privati & Stathei mart.*
- MENSE OCTOBRIS.**
1. *Aretæ & aliorum DIV mart.*
 7. *Marcelli & Apuleji mart.*
 8. *Birgittæ viduæ.*
 12. *Evagrii, Prisciani, & sociorum mart.*
 19. *Ptolomæi & Lucii mart.*
 23. *Mauri mart.*

MENSE NOVEMBRI.

25. *Moysis presb. & mart.*
 28. *Rufi cum omni sua familia mart.*

MENSE DECEMBRI.

1. *Lucii, Rogati, Cassiani & Claudiæ mart.*
 6. *Asellæ virg.*
 11. *Thrasonis mart.*
 12. *Synestii mart.*
 15. *Irenæi, Antonini, Theodori, Saturnini,*
 Victoriae & aliorum xiiii mart.
 19. *Faustæ matronæ.*
 20. *Liberati & Bajuli mart.*
 23. *Victoria virg. & mart.*

24. *Tharg.*

24. *Tharsilla virg.*
 26. *Marini marr. & Theodori mansionarii*
 28. *Dominionis presbyt.*
 29. *Callisti, Felicis, & Bonifacii marrt.*

Isthæc sunt Sanctorum nomina Romano in Martyrologio singillatim descripta, quorum martyrii, vel sepulturæ loca ignorantur. Quibus subjungimus antiquissimi cuiusdam Romani Martyrologii fragmentum, quod primum sub Liberio in lucem prodiisse creditor: in quo præcipui Romani Pontifices, aliisque celeberrimi nominis Martyres commemorantur, & Cœmeteriorum insuper loca recensentur, in quibus recolenda eorundem memoria olim peragebatur, prout sequitur.

Depositio Episcoporum Romanorum vide-
licet, à Lucio ad Julium Pontificem nu-
merando.

Sexto Kalend. Januar. *Dionysii* in Callisti.
 Tertio Kal. Jan. *Felicitis* in Callisti.
 Pridie Kal. Jan. *Silvestri* in Priscillæ.
 Quarto Id. Jan. *Miltiadis* in Callisti.
 xviii. Kal. Februar. *Marcelli* in Priscillæ.
 Tertio Non. Mart. *Lucii* in Callisti.
 Decimo Kal. Maji, *Caji* in Callisti.
 Quarto Non. Aug. *Stephani* in Callisti.
 Sexto Kal. Octobr. *Eusebius* in Callisti.
 Nonis Octobr. *Marti* in Balbinæ.

Sex-

Sexto Id. Decemb. *Eutychiani* in Callisti.
Pridie Id. April. *Julii* in Via Aurelia;
milliario III. in Callisti.

Lucius hotum duodecim Pontificum antiquissimus est, *Julius* novissimus. Desunt autem duo intermedii, *Sixtus* videlicet & *Marcellus*. At *Sixtus* inter Martyres adnumeratur.

Corpus S. *Caii* in Cœmeterio Callisti sub Gregorio XV. anno 1622. die 21. Aprilis ipso natalitii diei pervigilio in lucem venit. Cujus nomen lateri insculptum hoc modo erat, CAIO PP. Inscluptum insuper palmæ signum, & Christi nomen consueto Christianorum more cernebatur: sepulchrales vero lapides lamina plumbea invicem jungebantur: intra sepulchrum tria Diocletiani Imp. numismata, sub quo coronatus fuerat, & sanctissimi Pontificis annulus adinventus est. Corpus vero Romæ in ejusdem Ecclesia sub Urbano VIII. repositum est.

Depositio Martyrum.

Octavo Kalend. Januar. *natus Christus* in Bethleem Judæ.

MENSE JANUARIO.

xiii. Kalend Febr. *Fabiani* in Callisti, & *Sebastiani* in Catacumbas.

xii. Kal. Febr. *Agnetis* in Nomentana.

MENSE FEBRUARIO.

vii. Kal. Mart. *Natale Petri de Cathedra.*

MEN-

MENSE MARTIO.

Nonis, *Perpetuae & Felicitatis Africæ.*

MENSE MAJO.

xiv. Kal. Jun. *Parthini & Caloceti* in Callisti Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Coss.

MENSE JUNIO.

iii. Kal. Julii *Petri* in Catacumbas, & *Pauli Ostiense, Tusco & Bassi* Coss.

MENSE JULIO.

ii. Idus, *Felicitis & Philippi* in Priscillæ : & in Jordanorum, *Martialis, Vitalis, Alexandri*: & in Maximi, *Silanis* (hunc Silanum martyrem Novati furati sunt) & in Prætextati, *Ianuarii*.iiii. Kal. Aug. *Abdon & Sennen* in Pontiani, quod est ad Ursum Pileatum.

MENSE AUGUSTO.

viii. Idus, *Sixti* in Callisti, & in Prætextati, *Agapiti & Felicissimi*.vii. Id. *Secundi Carpophori, Victorini, & Severiani*, Albano & Ostiense.*Sixtus* iste, ut supra dictum, Romanus Pontifex hic inter martyres, non inter alios Pontifices adnumeratur.vi. Id. Ostiense. *Cyriaci, Largi, Crescentiani, Memniae, Julianæ, & Smaragdi*.iv. d. *Laurentii* in Tiburtina.Idibus Augusti, *Hippoliti* in Tiburtina, & *Pontianus* in Callisti.

xi. Kal

xii. Kal. Septembr. *Timothei Ostiense.*

v. Kal. *Hermetis* in Basillæ Salaria vetere.

MENSE SEPTEMBRI.

Nonis Septemb. *Aconti* in Porto, & *Nomni*, & *Herculanii*, & *Taurini*.

v. Idus, *Gorgonii* in Labicana.

iii. Id. *Proti* & *Hyacinthi* in Basillæ.

xviii. Kalend. Octob. *Cypriani Africæ*,
Romæ celebratur in *Callisti*.

x. Kal. Oct. *Basillæ Salaria* vetere, Dio-
cletiano ix. & Maximiano viii.
Coff.

MENSE OCTOBRIS.

Prid. Id. *Callisti* in Via Aurelia, mill. iii.

MENSE NOVEMBRI.

v. Idus, *Clementis*, *Semproniani*, *Claudii*,
Nicostrati in Comitatum.

ii. Kal. Decemb. *Saturnini* in Thrasonis.

MENSE DECEMBRI.

Idibus, *Ariston* in Pontum.

His igitur beatorum Pontificum Roma-
norum & Martyrum nominibus, quæ in
libro vitæ descripta sunt, dum Romæ Sub-
terraneæ paginas obsignamus, illud meri-
to eorundem sepulchris inscribimus: Corpo-
ra sanctorum in pace sepulta sunt, & nomina
eorum vivent in æternum.

Matrias Romanae

Lip.

SARCOFAGUS MARMOREVS IN CEMETERIO LVCINAE FROSINA

1796.

ARTICULATI^E C^E CARMINUM
ELABORATIONUM SCULPTORIA
LITERARIA
MUSICO-DRAMATICA
ETC.

Chalmerz a Britwiss mit Teatir fir
Ticer in der Tempi Logics, Riddersame Univerzit
Oridtive Pouffificatio diu feteru lute recundus
Hec tenuimis Ante conciliorum metropolia fozuimus
Alia etiamque Forma Fonsmar I

YLL O GE CARMINUM
ET INSCRIPTIONUM SEPULCHRALIUM,
aliorumque id genus, quæ remanserant,
in gratiam curiosi Lectoris adjecta.

Epitaphium Bonifacii Pont. Rom. II.

ATria magnifici sunt membris plena sepulti
Sedis Apostolicæ Bonifacii Præfulis almi.

*Epitaphium Joannis II. ex inscriptione
Agapiti successoris.*

Iente pia vivens, Christi nutritus in Aula,
Et sola gaudens simplicitate boni.
Iandus in obsequiis, & puro plenus amore,
Pacificam vitam jure quietis agens.
Qui gratus populis, & celso dignus honore
Sumpsisti meritis Pontificale decus.
ommissumque tibi pascens bonitate magistra
Servasti cunctum sub pietate gregem.
ro quo rite tuum venerans Agapetus honorem,
Præsttit hæc tumulo munera grata tuo.
ui nunc Antistes Romana celsus in Urbe
Sedis Apostolicæ culmina sacra tenet.

Antiq. Inscr.

Aliud ejusdem Joannis II.

hic tumulus Vatis conservat membra Joannis,
rdine Pontificum qui fertur jure secundus,
icet in extremis solers, fidusque minister
Claruit, & primus jure Levita fuit.

Mif.

Missus ad Imperium vice Præsulis extitit auctor,
Hunc memorant Synodus, Pontificisque
thronus.

Cum titulus fidei vigilantia quanta regendi
Commissas animas, ne lupus hostis oves
Carperet admixtus, premeretve potentior, unam
Justitiam cunctas nixus habere pacem.
Providus, humanus, summus verusque sacerdos
Nil temere, atque nimis pondere cuncta ge-
rens.

Manlius.

Epitaphium Pelagii I.

Terrenum corpus claudant hæc forte sepulchra,
Nil sancti meritis derogatura viri.
Vivit in orce poli cœlesti luce beatus,
Vivit & hic cunctis per pia facta locis.
Surgere judicio certus, dextramque tenentem
Angelica partem se rapiente manu.
Virtutum numeret titulos Ecclesia Dei.
Quos ventura ut + sæcula ferre queat.
Rector Apostolicæ fidei veneranda retexit
Dogmata, quæ clari constituere Patres.
Eloquio curans errorum schismate lapsos,
Ut veram teneant corda placata fidem.
Sacravit multos divina lego ministros,
Nil pretio faciens immaculata manus.
Captivos redimēs misericordia succurrere promptus,
Pauperibus nunquam parta negare sibi.
Tristia participans, læti moderator optimus,
Alterius gemitus credidit esse suos.

Baron.
Epi-

Epitaphium Sabiniani.

*Hic hominum vitia blando sermone removit,
Nec culpis judex, sed medicina fuit.*

Manl.

Epitaphium Bonifacii IV.

*Ita hominum brevis est, hanc certa terminat
hora,*

Sed vita æternæ deinde paratur iter.

Vix non indecora, aut rursum peritura videtur,

*Sed pulchra atque decens jam sine fine
manet.*

Dic igitur, quid Mors stimulis agitaris inquis?

Quid furis in cassum? quid furibunda geris?

ommoda nulla tibi poterunt tua fata referre,

Nec prodesse potest impetus iste tibi.

*regorii semper monita atque exempla magi-
stri,*

Vita, opera, ac dignis moribus iste sequens.

quo hic terra reputans, sunt hujus maxima vota,

*Mittere ad astra animam, reddere corpus
humo.*

Uicia multiplici si quidnam membra dolore,

Rursus in antiquo pulvere versa manet.

*Vix conjuncta animæ stabilito in corpore sur-
gant*

Ad vitam æternam, te pereunte magis.

ncta fides merito, vita clementia Patris

Spem certam hanc famulos jussit habere suos.

Baron.

Aliud

Aliud ejusdem.

Gregorio Quartus jacet hic Bonifacius almus,
Hujus qui sedis fuit æquus Rector & ædis.
Tempore qui Phocæ cernens templum fore
Romæ,

Delubra cunctorum fuerant quæ Dæmoniorum,
Hoc expurgavit, Sanctis cunctisque dicavit,
Cujus natalis solemnia qui celebratis
Primis Septembris fert hæc lux quarta Kalendis.

• *Manlius.*

*Notat b. l. Baronius, quod mentio mensis Se-
ptembris non ad obitum, sed ad diem, qua sum-
mus Pontifex renunciarus, referenda sit.*

Epitaphium Bonifacii V. ab Honorio suc-
cessore, ut & sequens eidem inscriptum.

*Cur titulata diu torpuerunt jura sepulchri,
Et populi nullus perstrepuit gemitus?
Segnities non culpa fuit, quicunque requiris,
Nam dolor inclausus plus lacerare solet.
Pande dolor gemitum, meritisque quiesce bea-
tis,*

*Ut libeat summi gesta referre Patris.
Hic vir ab exortu Petri est nutritus ovili,
Sed meruit sancti Pastor adesse gregis.
Pura fides hominis votis mundata benignis
Exultat Christi cantibus hymnisonis.
Simplicitas sapiens, vivax solertia simplex.
Serpentina fuit simplicitate vigenis.
Cumq; quater denos compleret Presbyter annos,
Sera senectutis mens tamen alma fuit.*

Cul-

Culmen Apostolicum coluit tres ferme per annos,

Perfectum numerum terque quaterque gerens.
Loc tibi pro meritis successor Honorius amplius
Marmore construxit munus epitaphii.

Ant. Inscr. Baron.

Alterum.

La mecum gemitum singulti, Roma, doloris
Plena Sacerdotis luctibus egregii.
ut? quoniam deflere solet mens acta periclis
Plebsque orbata piis insuper officiis.
sic vir inaccessis tenuit contraria factis
Hæc documenta bonis moribus apta suis?
itis in adversis positus, rebusque secundis,
Omnia grata ferens, altera pressa tenens.
ævenit, ne nata forent delicta viritim,
Orta tamen secuit cum pietate gravi.
commune bonus, Bonifacius inde vocatus,
Propria lucra putans publica subsidia.
unifcus, sapiens, castus, sincerus, & æquus,
Ista beatorum sunt pia suffragia.
am vidualis apex, pupillorumque phalanges,
Cœcorumque chorus dux tibi lucis erit.
fremuit post fata suis mors saucia telis,
Respiciens meritum vivere posse virum.
culmen Apostolicum quinque & bis mensibus
annis
Rexit, & ad magni culmen honoris abit.

Ibid.

Epitaphium Honorio I. inscriptum.
storem magnum laudis pia præmia lustrant,
Qui functus Petri hac vice summâ tenet.

Ce Efful-

Effulget tumulis nam Præsul Honorius istis,
 Cujus magnanimum nomen honorque manet.
 Sedis Apostolicæ meritis nam jura gubernans,
 Dispersos revocat, optima lucra refert.
 Utque sagax animo divino in carmine pollens,
 Ad vitam Pastor ducere novit oves.
 Histria nam dudum sævo sub schismate fessa,
 Ad statuta Patrum, teque monente, reddit.
 Judaicæ gentis sub te est perfidia victa,
 Sic unum Domini reddis ovile pium,
 Attonitum patriæ solers sic cura movebat,
 Optata ut populis esset ubique quies.
 Quem doctrina potens, quem sacræ regula vitæ,
 Pontificum pariter sanxit habere decus.
 Sanctiloqui semper in te commenta Magistri
 Emicuere tui, tanquam fœcunda nimis.
 Nam quæ Gregorii tanti vestigia justi,
 Dum sequeris cupiens, & meritumque geris.
 Æternæ lucis, Christo dignante, perenniem
 Cum Patribus sanctis posside jamque diem.
 His ergo epitaphiis merito tibi catmina solvi,
 Quod Patris eximii sim bonus ipse memor.

Ans. Inscr. Baron.
ut 5 seqq. 3. En

Aliud eidem.

Quis mihi tribuat, ut fletus cessent immensi,
 Et luctus animæ det locum vera dicenti,
 Libet in lacrymis singultus verba erumpant,
 Date certissime tuus discipulus loquor
 Te generositas, minister Christi, parentum,
 Te munda actio Thomas monstrabat honestum.

Te-

Tecum virginitas ab incunabulis vixit,
 Tecumque veritas ad vitæ metam permanxit.
 Tu casto labio pudica verba promebas,
 Tu patiens jam parcendo pie docebas:
 Te semper sobrium, te recinebamus modestum,
 Tu tribulantum vera consolatio verax.
 Errore veteri diu Aquilegia cœca
 Diffusam cœlitus rectam dum renueret fidem,
 Aspera viarum ninguidosii montium calles
 Calcans indefessus glutinasti prudens scissos.

Epitaphium Agathonis

Pontificalis apex virtutum pondere fultus
 Ut jubaris radiat, personat ut tonitrus.
 Quæ modo hoc peragit doctrinæ fomes & actor,
 Format enim gestis, quos docet eloquiis.
 Dum simul æquiparat virtus, & culmen ho-
 noris,
 Officium decorat moribus, arte gerit.
 Præditus his meritis Antistes summus Agatho
 Sedis Apostolicæ foedera firma tenet.
 En pietas, en prisca fides, insignia Patrum
 Intemerata manent nisibus alme tuis.
 Quis vero numeret morum documenta tuorum,
 Formula virtutum dum tua vita foret.

Epitaphium Benedicti II.

Magne tuis, Benedicte Pater, monumenta re-
 linquis
 Virtutum titulos, ô decus atque dolor!

Fulguris in speciem mentis splendore coruscas,
 Plura sed exiguo tempore cœpta fluunt.
 Cuncta Sacerdotum præstantia munja compleas,
 Et quo quisque bono claruit, unus habes.
 Quippe quod à parvo meritis radiantibus auctus
 Jure Patrum solium Pontificale foves,
 Non hoc ambitio rapti tibi præstat honoris,
 Indolis est fructus, quam comitatur hōnos,
 Et quia solerter Christi regis agmina Pastor,
 Percipe salvati præmia celsa gregis.

Epitaphium Sergii I.

Limina quisquis adis Petri metuenda beati,
 Cerne pii Sergii, excubiasque Petri.
 Culmen Apostolicæ Sedi is jure paterno
 Electus tenuit ut Theodorus abit.
 Pellitur Urbe Pater, pervadit sacra Joannes,
 Romuleosque greges dissipat ipse lupus.
 Exul erat patria septem volventibus annis,
 Post populi multis Urbe redit precibus.
 Suscipitur Papa, sacratur, sede recepta
 Gaudet, amit Pastor agmina cuncta simul.
 Hic uisores sanctorum falce subegit
 Romanæ Ecclesie judiciisque Patrum.

Manl. Baron.

Epitaphium Gregorii III.

Tertius hic Papa Gregorius est tumulatus.

Epitaphium Stephanus III qui & II.
 Subjacet hic Stephanus Romanus Papa secundus
Epiz.

Epitaphium Sergii II.

Sergius en junior Præsul, & plebis amator

Hoc tegitur tumulo, qui bene pavit oves.

Spes patriæ, mundiq; decus, moderator opimus,

Divinis monitis non fuit ille piger.

Romanos Proceres non tantum famine verbi,

Rebus & humanis nocte dieque fovens.

Utque Leo sanctus, Damasus quoque Papa be-
nignus,

Hic ritum tenuit, instituitque gregem.

Egentum semper studuit recreare catervam,

Proque poli ut caperet cœlica regna libens.

Jam jam pro tanto tandemus pectora pugnis

Pastore amissio, vivat ut axe poli.

Nestitur ecce piis Fabiano, & compare Xisto

Præsulibus, quorum spiritus astra tenet.

*Inscriptio portæ Leonianæ, quæ alias porta
S. Petri.*

Qui venis ac vadis, decus hoc attende viator,

Quod Quartus struxit nunc Leo Papa libens.

Marmore præciso radiant hæc culmina pulchra,

Quæ manibus hominū facta decore placent.

Cæsatris invicti quod isthic cernis honestum,

Præsul tantum quod tempore gessit opus.

Credo malignorū sua nunquam bella nocebunt,

Neve triumphus erit hostibus ultra suis.

Roma caput orbis, splendor, spes aurea Roma,

Præsulis ut monstrat en labor alina tui.

Inscriptio portæ Æneæ.

Romanus, Francus, Bardusq; viator & omnis,

Hoc qui intendit opus, cantica digna canat.

Quod bonus Antistes Quartus Leo rite novavit,
Pro patriæ, ac plebis ecce salute suæ.

Principe cùm summo gaudens Lotharius heros
Perfecit, cuius emicat altus honor.

Quod veneranda fides nimio deduxit amore,
Hoc Deus omnipotens præferat arce poli.

Epitaphium Benedicti III.

Quisquis hoc properas Christum pro criminè
poscens,

Quam lacrymis dignus sit, rogo disce, locus!
Hac gelida Præful Benedictus membra quiete

Tertius enclaudit, quæ sibi reddat humus.

Quodque foret tectus servat sub tegmine saxi,
Indignum sanxit se sociare piis.

Manl.

Epitaphium Nicolai I.

Conditur hoc antro sacræ substantia carnis
Præful's egregii Nicolai, dogmate sancto
Qui fuls' cunctis, mundumque replevit, &
Urbem.

Intactis nituit membris, castoque pudore.

Quæ docuit verbis, actuque peregit opime.

Sidereæ plenus mansit doctusque sophiæ,

Cœlorum claris quæ servat regna triumphis,

Ut regnet solius procerum per secula natus?

Baron.

Epitaphium Joannis VIII.

Præful's octavi requiescant membra Joannis

Tegmine sub gelido marmorei tumuli.

Ma-

Notibus, ut patet, fulsit qui mente beatus
Altisonis comptusque actibus & meritis.
Judicii custos mansit, pietatis amator,
Dogmatis & veri plurima verba docens.
De segete ac Christi pepulit zizania s̄epe,
Multaque per mundum semina fudit ovans.
Prudens & doctus verbo linguaque peritus,
Solerterē s̄eque omnibus exhibuit.
Et nunc cœlicolas cernit super astra phalanges,

Manl. Baron.

Epitaphium Stephani VI.

Accedis quisquis magni suffragia Petri
Cœlestis regni poscere clavigeri:
Intentis oculis, compuncto corde locellum
Conspice perspicuum quo pia membra jacent.
Hic tumulus Sexti sacratos continet artus
Præsulis eximii Pontificis Stephani.
Bis ternis annis populum qui rexit & Urbem,
Et gescit, Domino quæ fuerant placita.
Suscepit tellus consumptum pulvere corpus,
Æthera sed scandit spiritus almus ovans.
Unde peto cuncti venientes dicite fratres:
Arbiter omnipotens da veniam Stephano.

Epitaphium Joannis IX.

Ecclesiæ specimen, clarissima gemma bonorum,
Et mundi Dominus hic jacet eximus.
Joannes meritis qui fulsit in ordine Nonus,
Inter Apostolicos quem vexit Altitonans.
Conciliis docuit ternis qui dogma salutis
Observare, Deo munera sacrâ ferens.

Tem-

Temporibus cuius novitas aboluta mali est,
Et siemata fides, quam statuere Patres.
Qui moriturus eris, lector, dic: Papa Ioannes
Cum sanctis capiat regna beatae Dei.

Marti. Bayon.
Exultent digneas d'auice d'auice Petrus
& seqq. 6.

Epitaphium Benedicti IV.
Membra Benedicti hic Quarti sacrata requiescent
Pontificis magni, Praesulis exilii.

Qui merito dignus Benedictus nomine dictus,
Cum fuerit largus omnibus atque bonus.
Huic generis decus, & pietatis splendor optimus,
Ornat opus cunctum iussa D E I meditans.
Prætulit hic generale bonum lucro speciali,
Mercatus cœlum cuncta sua tribuit.

Despectas viudas nec non inopesque pupillos.
Ut natos proprios assidue refoverens.
Inspector tumuli compunet dicto corde:
Cum Christo regnes, o Benedicte, Deo.

Epitaphium Christophori.

Hic pia Christophori requiescent membra sepulti.

Epitaphium Anastasi III.

Vatis Anastasii requiescent membra sepulchrum
Sed nunquam meritum parvula claudit humus.
Rexit Apostolicam blando moderamine sedem,
Tertius existens ordine Pontificum.
Ad Christum pergens peccati vincula sperat.
Omnia clementer solvere posse sibi.

Un-

Undique currentes hujus ad limina Templi,
Ut præstet requiem poscite corde Deum.

Epitaphium Joannis XIV.

Præsulis eximii hic requiescunt membra Jo-
annis,

Extiterat dictus qui antea quippe Petrus.
Sedem Papiae blando moderamine rexit.
Imperatori Othoni dulcis fuit, atque præclarus.
Commissum populū Romanum moribus ornans

Eloquio cunctis, præfertim dulcis amicis,
Subjectis placidus, pauperibusque pius.

Defunctus est Joannes Papa mense Augusti
die 20.

Epitaphium Joannis XV.

Clauditur hoc tumulo venerabilis ille Joannes,
Qui legis sacræ diffundere noverat amicos.
Egregius Doctor, verbo quæcunque docebat,
Moribus & vita tribuens exempla gerebat.
Hunc à Canonicis districto jure rigoris
Non timor aut lucrum, non gratia flexit amoris.
Deus æternus cœlesti lumine pasci,
Qui dat Romæ mori, dederat bene gaudia nasci.
Quando vir iste obiit, si yis cognoscere verum,
Septima lux Martii fuit illi meta dierum.

Epitaphium Gregorii V.

Hie quem fecit humus, oculis vultuque decoru,
Papa fuit Quintilis nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum regia proles,
Elius Othonis de genetrice Judith.

Lingua Theutonicus, Wangia doctus in Urbe,

Sed juvenis Cathedram sedit Apostolicam.

Ad binos annos, & menses circiter octo,

Ter senos Februio connumerante dies.

Pauperibus dives, per singula sabbata vesteſ.

Divisit numero cautus Apostolico.

Uſus Francigena, vulgari, voce Latina.

Inſtituit populos eloquio triplici.

Tertius Otho ſibi Petri commiſit ovile,

Cognatis manibus unctus in Imperium.

Exuit & postquam terrenæ vincula carnis,

Æquivoci dextro ſubstituit lateri.

Deceſſit duodecimo Kalendas Martii.

Epitaphium Joannis XX.

Qui ſolers Dominō placuit, qui mente modesta

Præſul Apostolicus, orbis & omne decus,

Hic ſtatuit tumulo claudi ſua membra ſub iſto,

Hæc eadem ſperans ut ſibi reddat humus.

Ardua qui fulſit cunctis ut ſidera cœli,

Augūſtis charus, gentibus, & tribubus.

Doctrinis comptus ſacris & dogmate claro

Per patrias sancta ſemina ſudit ovans.

Nam Grajos ſuperans, Eois partibus unam,

Schismata pellendo, reddidit Eccleſiam.

Principis hinc Petri ſed quisquis tendis ad aulā,

Dic ſupplex, ut idem regnet in arce poli.

Mæn. Onuphr.

Epitaphium Eugenii IV.

Eugenius jacet hic Quartus, cor nobile, cuius

Teſtantur vitæ ſplendida facta ſuæ.

Iſtius ante ſacros ſe præbuit alter ab ortu,

Al-

Alter ab occasu Cæsar uterque pedes.
Alter ut accipiat fidei documenta Latinæ;
Alter ut aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armeni, Grajorum exempla secuti,
Romanam agnorunt, Æthiopesque fidem.
Inde Syriac Arabes, mundique è finibus Indi:
Magna, sed hæc animo cuncta minora suo.
Nam valida rursum Turcos jam classe pœtebat.
Dum petit, ast illum substituit atra dies.
Qui semper vanos tumuli contempnit honores,
Atque hæc impressa condit, dixit, humo.
Sed non, quem rubro decoraverat ille galero,
Non hoc Franciscus stirps sua clara tulit.
Susceptique memor meriti, tam nobile, quod
nunc

Cernis, tam præstans surgere jussit opus.
Platina.

Aliud eidem à Vego inscriptum.
Dum studet Ecclesiam placida componere pace,
Atque pars voti, pars quoque agenda sui,
Eugenius Quartus moriens hic ossa reliquit,
Sic nece præruptum, quod bene cœpit opus.
Debuerant duræ tanti per ferre sorores,
Tardius & vitæ solvere pensa brevis.
Tunc ubi pax terris, quam miro ardebat amore,
Redlita, tunc cœlo restituendus erat.
Sed Deus, adutum sedes ornare beatas,
Consultumque suis maluit ire bonis.

Epitaphium Nicolai V.

Hic sita sunt Quinti Nicolai Antistitis ossa,
Aurea qui dederat secula Roma tibi.

Consilio illustris, virtute illustrior omni,
 Excoluit doctos, doctor ipse, viros.
 Abstulit errorem, quo schisma infecerat orbem,
 Restituit mores, mœnia, templa, domos.
 Tum Bernardino statuit sua sacra Senensi,
 Sancta Jubilei tempora dum celebrat.
 Cinxit honore caput Federici conjugis aureo,
 Res Italas, id fædere, composuit.
 Attica Romanae complura volumina lingue
 Prodidit, en tumulo fundite thura sacro.

Aliud in eundem, auctore Vegio.

Pontificis summi Nicolai hic condita Quinti
 Ossa cubant: liber spiritus astra colit.
 Æmulus ille Numæ pacem sibi prætulit armis,
 Prætulit & diris cantica sancta tubis.
 Miro idem studio ritus, cultusque sacrorum
 Curavit, mira donaque sacra fide.
 Alter & Augustus dictus doctissimus ipse
 Excoluit summa semper & auxit ope.
 Extulit, atque altæ renovavit mœnia Romæ,
 Extulit ingentes & renovavit opes.
 Secula qui magni Jubilei læta sacravit,
 Cæsareum rutilo cinxit & orbe caput.
 Qui scissum Ecclesie Pastor compegit ovile,
 Ad suaque errantes claustra reduxit oves.
**Hastenus Epitaphia, quæ habentur, Romanorum
Pontificum, in Vaticano sepulchorum.**

*De pietate Mathildis Comitissæ,
Dominizo Presbyter.*

Posthabuit Regem, per tres tenuit pia menses
 Gregorium Papam, cui servit ut altera Martha,
 Auri-

Auribus intentis capiebat sedula menis
 Cuncta Patris dicta, cœn Christi verbi Maria;
 Propriis Clavigero sua subdidit omnia Petro,
 Fanitore est cœli suus hæres, ipsaque Petri,
 Accipiens scriptum de eundis Papa benignus. &c.

Epitaphia Probi & Probæ conjugum
 illustrium, ex descriptione Maff.
 Vegii.

Eximii resolutus in ætheris æquore tantum
 Curris iter cunctis integer à vitiis.

Nomine quod resonas, imitatus moribus æque,
 Jordane ablutus, nunc Probus es melior.

Dives opum, clarusque genus, præclarus honore,
 Fascibus illustris, Consule dignus avo.

Bis gemina populos Præfectus sede gubernans,
 Has mundi phaleras, hos Procerum titulos,

Transcendis senior donatus munere Christi,
 Hic est verus honor, hæcta nobilitas.

Lætabare prius mensæ regalis honore,
 Principis alloquio, Regis amicitia.

Nunc propior Christo, sanctorum sede potitus
 Luce nova frueris, lux tibi Christus adest.

O nunquam deflende tuis, cum vita maneret
 Corporis, atque artus spiritus hos regeret.

Primus eras, nullique patrum virtute secundus,
 Nunc renovatus habes perpetuam requiem.

Candida fuscatus nulla velamina culpa,
 Et novus insuetis incola lymenibus.

His solare tuos, quamquam solatia mœsta
 Gratia non querat, gratia Christe tua.

Vivit in æterna paradisi sede beatus,
 Qui nova decadens muneris ætherii
 Vestimenta tulit, quo demigrante Belial
 Cessit, & ingemuit hic nihil esse suum.
 Hunc tu Christe choris jungas cœlestibus, oro,
 Te canat, & placidum jugiter adspiciat.
 Quique tuo semper dilectus pendet ab ore,
 Auxilium soboli, conjugioque ferat.

Alterum.

Sublimes quisquis tumuli miraberis arcæ,
 Dices, quantus erat, qui Probus hie situs est?
 Consulibus proavis, sacerisq; & Consule major,
 Quod geminas Consul reddidit ipse domos.
 Præfектus quartum toto dilectus in orbe,
 Sed fama emensus quicquid in orbe homi-
 num est.
 Æternos heu! Roma tibi qui posceret annos,
 Cur non vota tui vixit ad usque boni.
 Nam cum sex denos mensis suspenderet annos,
 Dilæctæ gremio raptus in æthra Probæ.
 Sed periisse Probum meritis pro talibus, absit.
 Credas Roma tuum, vivit, & astra tenet.
 Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,
 Parcus opum nulli, largus at ipse fuit
 Solamen tanti conjux tamen optima luctus,
 Hoc Proba sortita est, juncta ut urna pares.
 Felix, heu! nimium felix dum vita maneret,
 Digno juncta viro digna simul tumulo.

Huc

Huc accensenda quæ sequuntur,
Claudiani.

Vivit adhuc completaque magis clamoribus aures:
Gloria fusa Probi, quam nec ventura silebunt
Lustra, nec ignota rapit sub nube vetustas.

Virtutibus ille
Fortunam domuit; nunquamque levantibus alis
Intumuit rebus: sed mens circumflua luxu,
Neverat intatum vitio servare vigorem.
Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnava opes: sed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare careras.
Quippe velut densa currentia munera nimbo,
Cernere semper erat: populis undare penates,
Assiduos intrare inopes; remeare beatos:
Præceps illa manus furios superabat Iberos,
Aurea dona vomens, &c.

Sic Proba præcipuo natos exornat amictu:
Quæ decorat mundum: cuius Romana potestas.
Fœribus augetur: credus ex æthere lapsam
Staræ pudicium, vel sacro thure vocatam
Funcnem Inachis oculos ad vertere templis.
Talem nulla tefert antiquis pagina libris:
Vic Latiae cecinere tubæ, nec Græca vetustas.
Conjuge digna Probo! nam tantum cœribus extaz
Fœmineis, quantum supereminet ille maritis.

Epitaphium Ambrosii Primicerii.

Hunc tumulum conspicere cuncti Ambrosii Primicerii Notariorum

Ecclesia sanctæ, jam funus est, hoc tumulatus solo,
 Benignus semper existens in moribus aptus,
 In creditam sibi rem fidelissimus dispensator,
 Ex hac urbe processu suum secutus Pastorem,
 Roma salvandam utrisque perebant regno ten-
 dentes Francorum,
 Sancta perveniens loca B. Mauricii aulæ secus flu-
 vii Rhodani
 Litus, ubi vita noxiliter doctus fini vit mens, decem
 Indict. viij.

S EP D EF PP

id est, Tempore Domini Stephani Papæ.

Soboles audiunt, intrinsecus gemunt de tali, tanto-
 que doctore
 Privati, simulque sodales de tali funere lugent,
 Rivulos lacrymarum fundunt cum caterva se-
 quipedum,
 Pietatem noscentes tanti magistri,
 Conscientes tumulum domestici domus saepius
 Suffirant facta bona tanti viri noscentes.
 O beatæ mors disjunxit, qui nullum reservat
 Honore cui longa expectabat via detenuit in hora.
 Post sex curricula annis remotus de exilio,
 Ad propria corpus redi vit humandum,
 Quem sui amatores filii cum magno reduxerunt
 honore,
 Pristinaque patriæ reddiderunt.
 En placuisti DEO Ambrosie alme, ut in gremio
 sanctæ
 Ecclesie matris reversus affabilis esses.

Fa-

Fanitori tæli commendo tua membra jam redacta
farillis,
Quæ resurrectura in fine mundi te credo.

Hic requiescit in pace Ambrosius Sanctæ Ro-
manæ Ecclesiæ Primicerius, qui vixit annis
plus minus sexaginta.

Depositus est mense Septembris, Indictione
tertia decima, tempore ter beatissimi Do-
mini Pauli Papæ.

Inscriptio Urbis Romæ, ob SS. Petrum &
Paulum Patronos.

Janitor ante fores fixit sacraria Petrus ;
Quis neget has arces instar & esse poli.
Parte alia Pauli circumdant atria muros ;
Hos inter Roma est , hic sedet ergo Deus.

Inscriptio quondam-Vaticanæ Basilicæ.

Quod duce te mundus surrexit in astra triumphans,
Hanc Constantinus vitor tibi condidit aulam.

In Philippum Nérium , virum sanctissimum ,
Marthæ Marchinæ virg. Parthenop.

Delicias Nerius divini ut sentit amoris.

In se de cœli fontibus influere ,
Jam satis est, inquit , vestros rogo claudite fon-
tes,

O Superi, angustos obruit unda sinus.

Ipse

Ipse ego mutato siam si nomine Nereus,
 Non capit oceanum hunc pectoris urna mei.
 Risit divus Amor, fractis dum pectora costis.
 Laxat, & in tales explicat ora sonos :
 Parva satis nimiumque licet sit pectoris urna,
 Hac tamen ex urna flumina mille fluent,

In ejusdem Phil. Nerii domicilium subterraneum, Natal. Rondanini.

Profunda noctis umbra, & horrendum specus ;
 Ubi astra fugiens, solis exosus jubar,
 Latens Philippus inter has tenebras diu,
 Inter cavernas, inter hæc silentia ;
 Quem deperibat, quem flagrabat, repperit,
 Qui dormis & quiescit in meridie.
 O noctis umbra fulgida ! ô fulgens specus !

De usu luminarium in Ecclesia, Paulini.

Clara coronantur densis altaria lychnis,
 Lumina ceratis adolentur odora papyris,
 Nocte dieque micant : sic nox splendorque diei
 Fulget, & ipsa dies cœlesti illustris honore,
 Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Epitaphium Siricij Papæ.

Liberum lector, mox & Levita secutus,
 Post Damasum clarus totos quos vixit in annos,
 Fonte sacro magnus meruit sedere sacerdos,
 Cunctis ut populis pacem tunc solidam daret.
 Hic pius, hic justus, felicia tempora fecit.

De-

Defensor magnus multos ut nobilis ausus
Misericors-largus, meruit per secula nomen.
Ter quinos populum qui rex in annos amore,
Nunc requiem sentit, cœlestia regna potitus.

Ant. Inscr. Baron.
ut & seqq. 5.

Epitaphium Cœlestini Papæ.

Præsul Apostolicæ sedis venerabilis omni
Quem rex in populo, decimum dum condere
annum

Cœlestinus agens vitam migravit in illam,
Debita quæ sanctis æternos reddit honores.
Corporis hic tumulus, requiescunt ossa, cinisq;
Nec perit hinc aliquid, Domino caro cuncta re-
surgit.

Terrenum nunc terra tegit, mens nescia mortis
Vivit, & aspectu fruitur bene conscientia Christi.

Epitaphia Bonifacii I. PP.

Postquam mors, Christi pro nobis morte, peristi;
In Domini famulis nil tibi juris erit.
Pone trucem rabiem, non est sœvire potestas,
Aut quid victa furis, nil nocitura piis?
Hoc siquidem melius demisso vivitur orbe,
Cum tamen ut vivat hic sibi quisque facit.
Hic sita sunt Papæ Bonifacii membra sepulchro,
Pontificale sacrum qui bene gessit opus.
Justitiæ custos, rectus, patiensque, benignus,
Cultus in eloquiis, & pietate placens.
Flete ergo in eum Pastoris funera cuncti,
Quos tædet citius his caruisse bonis.

Alte-

Alterum.

Sedis Apostolicæ primævis miles in anni
 Post etiam toto Præsul in orbe sacer.
 Membra beata senex Bonifacius hic sua clausit,
 Certus in adventu glorificanda Dei.
 Mitis adunavit divisum Pastor ovile,
 Vexatos refovens, hoste cadente, greges.
 Iram supplicibus humili de corde, remisit,
 Debellans cunctos simplicitate dolos.
 Egit ne sterilis Romam consumeret annus,
 Nunc orando fugans, nunc miserando famé.
 Quis te, sancte Parens, cum Christo nesciat esse,
 Splendida quem tecum vita fuisse probat?

Epitaphium S. Mauri.

Martyris hic Mauri tumulus pia membra retentat,
 Quem Damasus Papa longo post tempore plebis.
 Ornavit supplex cultu meliore decorans,
 Insontem puerum, cui poena nulla deligit.

Epitaphium S. Saturnini.

Horum Martyrum cultor Damasus Episcopus
 servus D E I.

Sola Dei fuerat Christi nunc gratia mira.
 Tempore quo gladius secuit pia viscera matris,
 Sanguine mutavit patriam, vitamque, genusq;
 Romanum civem sanctorum fecit origo,
 Mira fides rerum docuit post exitus ingens,
 Cum lacerat pia membra, fremit Gratianus ut
 hostis,

Post-

'oste aquam fellis vomuit concepta vēnena,
Cogere non potuit Christum te sancte negare,
pse tuis precibus meruit confessus abire.
upploris hæc Damasi vox est, venerare sepul-
chrum,
olvere vota licet, castasque effundere preces,
anti Saturnini tumulus quia Martyris hic est.

Epitaphia SS. Protii & Hyacinthi.

Xtremo tumulus latuit sub aggere montis,
Iunc Damasus monstrat, servat quod membra
piorum.

Te Protum retinet melior sibi regia cœli,
anguine purpureo sequeris Hyacinthe probatus:
iermani fratres, animis ingentibus ambo.
Ilic victor meruit palmam prior ille coronam.

Alterum eodem Damaso inscribente.

Adspice descensum, cernes mirabile factum,
andorū monumenta videns patefacta sepulchris:
Tartyris hic Protii tumulus jacet atque Hyacinthi,
uem cum jamdudum tegeret mors, terra caligo,
loc Theodorus opus construxit Presbyter instans,
It Domini plebem opera majora tenerent.

Ant. Inscr.

Epigramma sepulchro S. Laurentii presb.
& sociorum insculptum.

Ispicis hoc marmor tumuli at more carvatum?
In solidum est intus, rima nec illa patet.

Unde

Unde queat tellus occultas mittere lympas;
Manat ab ingestis ossibus iste liquor.
Si dubitas, medio sudantes tolle sepulchro
Relliquias, dices, unda salabris ubi est?

Baron.

De sepulchro S. Nicolai.

Cujus tumba fert oleum;
Manes olivæ nesciunt,
Quod natura non protulit,
Marmor sudando parturit.

Idem.

De sanguine S. Joannis Baptistæ, qui Neapoli affervatur, Clem. Merlinus.

Hic ubi Chalcidico Siren circumflua Ponto
 Irrita Tyrrhenæ murmura sentit aquæ,
 Indigenæ patris celebratos sanguine muros,
 Advena felices jam quoque sanguis habet.
 Sanguis, ab incesto petiit quem præmia Rego
 Inter Idumæas dira puella dapes.
 Cum sacri Vatis cervicem nata reselectam
 Matris ad infamis ausa referre manus.
 At sanguis meliore manu servatus, amicos
 Littore Cumæo venit ad usque sinus.
 Hic dum perspicua delubro clauditur urna,
 Frigore duratus desiit esse liquor.
 Jam tamen aut glacies, aut gemma gelata ru-
 borem,
 Sanguinis in solido servat, amatque globo.

Quin

Quin simul attigua divina litatur in aræ
 Victima (res oculis testibus æcta meis)
 Liquitur in subitum nova per miracula rorem.
 Et natat in nitido defluus orbe crux.
 Ebullitque recens, & gestit, & urget, & instat,
 Et quacunque licet, querere querit iter.
 Carceris impatiens, nexus nisi vitreus arctet,
 Cernis in amplexus Christe subire tuos.
 Scilicet in matris quod pridem conditus alvo,
 Sanguis idem in vitro carcere clausus agit.
 Exultatq; iterum, atque iterū præcurrere certat,
 Nuncius in Domini sanguine, sanguis adest.

De fide resurrectionis, Orientius.

Non modo quæ tumulis bene condita saxa re-
 servant,
 Aut Arabum solidans pulvis, odorque tenet:
 Sed dicto citius firmando in membra redibit
 Portio de tumulis, portio de flaviis.
 Quod ventus flatu minuit, quod bestia morsu,
 Flamma quod exussit, quodque ruina premit.

*De Ossibus Ignatii Martyris, Martha Mar-
china.*

Pars ossis fuerat sacri, nunc aspice panis
 Perspicuo gemmæ conditum in gremio.
 Dente leo has Christi fruges contrivit easdem
 Igneus imbutus sanguine coxit amor.
 Ambigis? hunc iterum vivos concrescere in
 artus
 Aspiciens dices: hic modo panis erat.

De

*De vinculis Petri Apostoli, ejusd. Marth.
March.*

Cum defessa senis captareñt membra soporem,
Clauderet & dulcis lumenā bina sopor:
Auricomus juvenis cœlo denissus ab alto
Ferrea dum solvit vincula, dixit, abi.
Tunc Petrus lacrymans, manibus date vincula,
dixit,
Nam vincis major gloria nulla meis.

*Epitaphium S. Cassii Episc. Narniens. quod
ipsem vivens sibi posuit.*

Cassius immerito præsul de munere Christi
Hic sua restituo terræ mihi credita membra,
Quam fato anticipans consors dulcissima vitæ
Ante meum in pace requiescit Fausta sepulchrū.
Te rogo quisquis ades, prece nos memorare be-
nigna,
Cuncta recepturum te noscens congrua factis.

SD. Ann. xxi. M. ix. D. x. req. in pace prid.

Calend. Julii P. C. Basili V. C. An. xvii.

(id est An. Chr. 558)

Baron.

Titulus sepulchralis S. Philippi Nerii.

CORPUS

S. PHILIPPI NERII CONGR. ORATORII
FUNDATORIS
AB IPSO DORMITIONIS DIE ANNOS
QUATUOR ET QUADRAGINTA

IN-

INCORRUPTUM DIVINA
VIRTUTE SERVATUM, OCULIS FIDE-
LIUM

EXPOSITUM A DILECTIS IN CHRISTO
FILIIS SUB EJUSDEM PATRIS ALTARI
PERPETUÆ SEPULTURÆ MORE MA-
JORUM COMMENDATUM EST.

ANNO SALUTIS M. D. C. XXXVIII.

URBANI PAPÆ VIII.

XVI. INDICTIONE VII.

IDIBUS APRILIS.

DUM SACRUM CORPUS TUMULO
ÆTERNUM INFERRETUR,
QUI INTERFUERE SINGULI
CONGREGATIONIS PRESBYTERI
MANU SUBSCRIPSERUNT.

*Titulus sepulchralis B. Francisci, à Gregorio
IX. ejus tumulo inscriptus.*

V. S. C. A.

FRANCISCI ROMANI

CELSA HUMILITATE CONSPICUI
CHRISTIANI ORBIS FULCIMENTI

ECCLESIAE REPARATORIS

CORPORI NEC VIVENTI NEC MORTUO

CHRISTI CRUCIFIXI PLAGARUM

CLAVORUMQUE INSIGNIBUS ADMIRANDO

PAPA NOVÆ FOETURÆ COLLACRYMANS

LÆTIFICANS ET EXULTANS

JUSSU MANU MUNIFICENTIA POSUIT

ANNO DOMINI M. C. XXVIII.

XVI. KALENDAS AUGUSTI
ANTE OBITUM MORTUUS
POST OBITUM VIVUS.

Titulus sepulchralis Petri Consolini.

PETRUS CONSOLINUS
A MONTE LEONE FIRMANÆ DIOE-
CESIS CONGREG. ORATORII SACER-
DOS S. PHILIPPI DISCIPULUS,
AB EODEM ULTRO LIBENTERQUE
IN CONGREGATIONEM ACCITUS,
EIDEM APPRIME CHARUS,
COMES INDIVIDUUS,
OCULATUS MIRACULORUM TESTIS,
SUB EJUSDEM DISCIPLINA
QUINQUENNIA EXEGIT.
HIC VITÆ INNOCENTIA,
MORUM SUAVITATE, PATIENTIA,
HUMILITATE, OBEDIENTIA
ET CHARITATE PRÆFULSIT.
MIRUS IN CONSOLANDO,
INSTITUTORUM CONGREGATIONIS
ÆMULATOR OBSERVANTISSIMUS.
QUÆ DE SANCTI PARENTIS ÖRE
AC PECTORE HAUSERAT,
AD ULTIMUM USQUE VITÆ SPIRITUM
OPERE AC VERBO EXHIBUIT.
DEMUM ANNUM, ÆTATIS AGENS
SEPTUAGESIMUM CIRCITER OCTA-
VUM
CUM DUOS ET QUINQUAGINTA
OMNIUM VIRTUTUM EXEMPLO,
IN CONGREGATIONE VIXISSET,
AMO-

AMOREM SUI, ADMIRATIONEM PARI-
TER,
ET DESIDERIUM CUNCTIS RELIN-
QUENS,
ANNO SAL. M. D C. XLIII.
PRID. KAL. FEBR.
OBDORMIVIT IN DOMINO.

*Titulus, quem suo incidi sepulchro Card. Ant.
Barberinus Capucc. mandavit.*

H I C
J A C E T
P U L V S
C I N I S
E T
N I H I L.

*De carcere Mamertino, qui S. Petrum capti-
vum tenuit, Mart. & March.*

Tarpejis ubi tecta latent excisa cavernis,
Et nigro squalent carceris antra situ :
Huc orbis rapitur princeps, quem ferrea necunt
Vincla, sed his orbem vincere Petre potes.
Spernite viatores Capitolia : clarior iste
Sub Capitolina rupe triumphus erit.

*De aqua in carcere Mamertino divinitus
scaturiente, ejusdem.*

Clauditur in tenebris hominum Piscator, & inde
Bina quater denos retia missa trahunt.
Unda deest, Petri virga Tarpeja rupes
D d 2 Per

Percussa è petris larga fluenta dedit.
 Clavigerū in cœli, armigeri de carcere mittunt,
 Hic illis clausas pandit ad astra fôres.

*Præconia Diocletiani Imp. quæ ob nomen
 CHRISTI scilicet deletum columnis in-
 scripta, in Hispania leguntur.*

DIOCLETIAN. JOVIUS MAXIM.
 HERCULEUS CÆSS. AUGG.
 AMPLIFICATO PER ORIENTEM
 ET OCCIDENTEM IMP. ROM.
 ET NOMINE CHRISTIANORUM
 DELETO, QUI REMP.
 EVERTEBANT.

DIOCLETIAN. CÆS. AUG.
 GALLERIO IN ORIENTE ADOPT.
 SUPERSTITIONE CHRISTI UBI-
 QUE DELETA, CULTU DEO-
 RUM PROPAGATO.

*Inscriptio vexilli Crucis, à Constantino Ma-
 gno post devictum Maxentium in foro
 Romano erexit.*

HOC SALUTARI SIGNO
 VERO FORTITUDINIS INDICIO
 CIVITATEM VESTRAM
 TYRANNIDIS JUGO LIBERAVI
 ET S. P. Q. R. IN LIBERTATEM
 VINDICANS PRISTINÆ AMPLI-
 TUDINI ET SPLENDORI

*Civitatee uallis iuxta loparis est
 M. Publius ureteatu sapientia belli
 RESTITUIT*

*De imagine Crucis Christi in templis,
Lactantius.*

Quisquis ades, medique subis ad limina templi,
Siste parum, insontemque tuo pro crimine
passum.

Respicere me, me corde, animo, me pectora serva.
Ille ego, qui casus hominum miseratus acerbo
Huc yeni.

Et Paulinus.

Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare crucem, duro spoudentem celsa labori
Præmia, tolle crucem, qui vis auferre coronam.

De fide resurrectionis, Paulini.

Cuncta resurgendi faciem meditantur in omni
Corpora, & in terris germina, & astra polo.
Quid sata, quid frondes nemorum, quid tempo-
ra nempe

Legibus his obeunt omnia vel redeunt.

Vere resurgentum cunctis nova rebus imago
Post hyemis mortem vivificata redit.

Quod semel est facturus homo, cui subdita
mundi

Corpora sub cælo cuncta frequenter agunt.
Sed querant, quali reparetur mortuus omnis
Corpore, quove modo fiat homo ex cinere.
Si non sufficiunt sacris signata Prophetis,

Muta fidei clamant, credite conspicuis.

Cernite nulla suis emergere semina campis,
Ni prius intereant labe soluta putri.

Nuda seris, vestita legis, jacis arida grana,
 Atque eadem fructu multiplicata metis.
 O perversa fides, & diffidentia nobis,
 Credere nos terris, & dubitare Deo!

In tormenta SS. Martyrum, apud
 Gallonium.

Illi apices, trabeas, fasces, diadema, lauros,
 Et clara è patribus stemmata ducta canant.
 Nos laqueos, fustes, lapidum ostentabimus
 imbræ,
 Igniferas crates, tela cruenta, faces.
 Illinc vanus honor, brevis, & quem præterit
 hora;
 Hinc oritur solidum, perpetuumque decus.

IN-

INDEX RERUM ET NOMINUM.

A.

- A glæ matrona. 357
A Agnes Imperatrix 94
Alexius Confessor. 358
Altare in Cœmterio Cyriacæ pro defunctis. 392. in Catacumbis, in quo solus Pontifex missam celebrabat. 237
Altare in quo S. Petrus sacrificium obtulit. 541
Amauricus Comes. 119
Ambrosius Primicerius Notariorum. 118
Andree Apost. caput in Vatic. Basil. 79
Angeli martyrum. sanguinem colligunt. 122. eorundem cultui inserviunt. 227
Aniciorū familia. 102
Apostoli Petrus & Paulus simul ad martyrium educti. 176
Apostolorum Petri & Pauli corpora in
- Catacumbas projecta, indeque extracta. 242
dividuntur, ut pro medietate in Vaticana, & Ostiensibasilica quiescant. 183
184
Aquæ Salvæ. 177. 207
Arca sepulchralis Petri Apost. 32
Arcæ lapidæ in Cœm. Vatic. repertæ plurimæ. 21. lateritiae innumeræ. 115
Architatri, & eorum privilegia. 188
Arthémia virgo. 423.
424
Attica virgo. ibid.
Avitus. 342
- B.
- B**aptizati à Liborio Pont quodam tempore 4012. 453
Basilica Petri Vaticana à Constantino Magno exstructa & locupletata. 33 35
Dd 4 à va-

INDEX RERUM

- à variis Pontificib⁹, secūri infixa 275
 maxime Julio III. Carceris diversa ratio.
 Paulo V. Urbano XI annis 572
 VIII. amplificata Cardinales in Vatica-
 exedificata. 16. 88. no conditi. 11. 1. 97
 à Silvestro Pont⁹ de- LX annos
 dicata. milo 38. 88. Carminalia sepulchra-
 multorum militum lia, Epitaphia sibi
 Martyrum reliquias & Apostolorum in
 possidet. 11. 12. 15. Catacumbis. 1241
 Basilica Pauli à Con- 11. 12. 13. 1500
 stant. M. extorta & Pontificum Roma-
 dōtata. 11. 12. 182. norum candida
 Bassorum familia. 98 Adriani I. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1430. 143

(Carm. Sepulchr.)		Cyri mart. 2112 147
Joannis VIII.	606	Eutychii mart. 224
Joannis IX.	607	Felicis presb. 2190
Joannis XIII.	199	Felicis presb. & mart. 202
Joannis XIV.	609	Gorgonii mart. 356
Joannis XV.	609	Hippoliti mart. 384
Joannis XX.	610	Hyacinthi mart. 621
Marcelli.	449	Joannis mart. 147
Marci.	253	Irenæ virg. 612 243
Nicolai I.	606	Justini presb. matt. 386
Nicolai V.	611.612	Marcellini presb.
Pelagii I.	598	mart. 365
Sabiniani.	599	Martyrum in Cata-
Sergii I.	604	cumbis. 242
Sergii II.	605	Martyrum in Cœm.
Siticii.	618	Præteksti. 252
Stephani III.	604	Mauri mart. 620
Stephani VI.	607	Petilii Processii. 194
<i>Martyrum, & alio-</i>		Petri exorc. mart. 345
<i>rum:</i>		Petri Leonis. 209
Adaucti mart. 202		Petroniæ. 193
Adeodati Levitæ. 192		Petronii. 390
Agheris mart. 421		Probi & Probæ. 613
Ambrosii Primicerii.	615	Proteus & Probus seqq.
(Sed qua ratiōne hæc, ut		Protii mart. 621
in carmine habetur, non in		Remi. 439
virgineo non tuisit apicachoros,		Saturnini mart. 620
an quod Arconia. ab auctoritate		Silvaniæ mart. 455
ab aliis nec est certum a		Talsicii mart. 225
lioquax. sicut est de aliis		Teclæ. 488
est esse oportet.		Urbicæ. 493
Cassii Episc. 624		
Cedualle Regis. 51		

INDEX RERUM

- Carmina & Epigram-*
ata varia: 612
- Inscriptio Basil. Vatic.* 617
- In Basil. Pauli tectum illapsum & restau- ratum.* 191
- De Carcere Mamer- tino: & aqua in eo- dem scaturiente.* 627
- In Columnam Petri.* 539.
- Pauli.* 579
- De Fonte baptismali in Vaticano.* 22. 23
- De imagine Crucifixi in templis.* 629
- De signo Crucis.* 314
- In natalem Domitil- lae.* 257
- Inscriptio Ecclesiae Agnetis.* 422. Pra- xedis. 540
- In locum trium Fon- tium.* 173
- De ossibus Ignatii.* 623
- In martyrium Joan- nis Apost.* 355
- De Sanguine Joan- nis Baptistæ.* 622
- De usu Luminarium in Ecclesia.* 618
- In sepulchrum Lau- rentii mart.* 621
- De pietate Mathildis.* 612
- In Martyrum tor- menta.* 630
- In Phil. Nerium: & ejusdem domiciliū subterraneum.* 618
- De sepulchro S. Ni- colai.* 622
- Inscript. Oratoriū Sil- vestri.* 545
- In Petram scelera- tam.* 116
- De vinculis S. Petri.* 624
- Inscriptio portæ Leo- nianæ: & ænæ.* 605
- De fide Resurrectio- nis.* 623. 629
- In martyrium Seba- stiani.* 503
- Inscript. loci in Ther- mis Titianis à Sil- vestro Pont. exculti.* 555
- Inscriptio Urbis Ro- mæ.* 617
- In manum Xaverii ab Indiis reducem.* 510
- Carola Regina Cyp.* 95
- Catacumbæ.* 235
- inibi Apostolorum corpora delituere.* 237. 241
- Ca-*

& NOMINUM.

Cathedræ Romanæ prærogativa.	380	integras civitates re- ferunt.	2. 3
Cedualla Rex Saxo- num.	90	illorum origo & usus.	2. 3. 11
Christiani plurimi in Vaticano conditi.	20	Cæmeterium Abdon.	139
Christianorum Romæ multitudo. 4. cala- mitas. 293. 294		Achillei.	255
constantia. ibi.		Adauerti.	202
Christianorum 40000		Agathæ.	128
Thermis Dioclet. addicta, qui postea omnes martyrio co- ronati.	564	Agnetis Via Noment.	419
Christophorus Primi- cerius.	118	Alexandri Papæ & mart.	415
Christus Petro obvius		Alexandri mart.	451
Via Appia.	266	ad S. Anastasium.	207
Christi nomen.	110.	Aproniani.	341
	115. 391	Balbinæ.	253
Joannes Chrysostomus	41	Basillæ.	462
Claudia matrona.	341.	Bibianæ.	523
	342	ad S. Cæciliam.	247
Cloaca maxima.	503	Calepodii.	121
Cloacæ martyrum cor- poribus injectis no- bilitatæ.	385	Callisti Via Appia.	218
	385	publicum, & se- cretum.	231
Cæmeteria subterra- nea Romæ quon- dam sexaginta.	2	Castori.	369
		Castuli.	372
		Chrysanthi.	451
		Claudi.	369
		ad Clivum Cucuane- ris. Via Salaria vet.	
			464
		Cyriacæ Via Tiburt.	12382
		Cyriaci.	204
		D d 6 Da-	

INDEX RERUM

(Cæmeteria)			
Damasi.	244	Ostrianum.	457
Dariæ.	451	Petri.	364
Domitillæ.	255	Petronillæ.	254
Epimachi.	343	Pontiani.	139
Eusebii.	258	Prætextati.	250
Feliciani.	417	Primi.	417
Felicis.	372	Priscillæ Via Salaria.	
Felicitatis & Adaucti.	52	445. intra Urbem.	533
Felicitatis.	451	Processi.	128
Generosæ.	143	Proti.	462
Gordiani.	343	Quarti & Quinti.	350
Helenæ.	364	Quatuor Coronato-	
Hermetis.	462	rum.	369
Hilarix.	456	Restituti.	418
Hyacinthi.	462	Saturnini.	459
Jordanorum.	451	Sennen.	139
Julii Pont.	127. 145.	Septem Virginum	451
inter duas Lauros,	504	Serviliani.	350
Via Labicana.	364	Simplicii.	350
Lucinæ, Via Ostien- si.	176. 180	alterius.	469
Marcelli.	258	Soteris virg.	257
Marcellini.	364	Symphoriani.	369
Marci & Marcelliani.	244	Tertullini.	351
Martialis.	451	Thrafonis.	459
Martiniani.	128	Tiburtii.	364
Nerei.	254	Vaticanum, ejusque origo.	10.
Nicomedis.	414	ubi conditi B. Petrus.	
Nicostrati.	369	30. plurimi Sancti.	
Novellæ.	456	45. Pontifices. 49.	
ad Nymphas.	414	Imperatores & Re- ges. 88. Viri illu- stres. 97. Christiani alii.	
		eius	20

& NOMINUM.

ejus aliae appellatio-	Cœmäteriorum clá-
nes.	des, devastatio. 335.
Valentini.	24 504 125. 138. 368. 412.
Vitalis.	451 470. 472
ad Ursum Pileatum,	Columnna Petri 538
Via Portuensi. 139.	Pauli. 578
intra Urbem. 520.	Columna, super quā modi Usus 526+ Paulus decollatus.
ad S. Xystum. 248	178.
Zephyrini.	247 Concilia duo in Eccle-
Zotici.	sia Silvestri celebra-
cœmeteria intra Ur-	ta, primum Roma-
bem. 518. privata.	nūm & Nicænum.
cœmeteria à Bosio re-	550. 551.
perta & perlustrata.	Confessio Petri. 25
Via Appia & Ardea-	Conredus Merciorum
tina. 267. Flaminia.	Rex. 92
515. Labicana. 375	Constantinus Magnus
Latina. 359. No-	ad fidem Christi
mentana. 432. O-	conversus. 546.
stiens. 214. Portuensi. 151. Salaria	Basilicam Vaticanam
utraque. 470. Ti-	& Ostiensem ex-
burtina. 396.	struit. 35. 182. alias-
cœmeterium Judæo-	que Ecclesias, quæ
rum. 163	vid. sub <i>lt. E.</i>
cœmeteria Christianorū illibata à pro-	Apostolorum sepul-
fano confortio. 164+	chra exornat. 37.
cœmeteriorū descrip-	182.
tiones. 3. 151. 216.	primo Concilio inter-
268. seqq.	est. 551
432. seqq.	Constantia. 420. seq.
440.	424
	Constantina. 424
	Const. M. filiæ.

INDEX RERUM

Corpora miræ magnitudinis. 73. 274
Crucis signum. 115.
402

cur Christianorum sepulchris affixum.
313. 314
 ubique obvium & necessarium in vita est.
476

Crypta Nepotiana. 519
 Quadrata. 261. 262

Cubicula cœmeteria-
 lia. 161. 295. 299.
444. 473

Culcitra pro coope-
 riendis martyrum cadaveribus.
14

D.

Damasus Pontifex martyrum cultor singularis. 356
 Diocletianus & Maxi-
 mianus Impp. Christianos laboribus affligunt. 560

Diræ in violatores se-
 pulchri. 436

Domus Pudentis, ho-
 spitium Petri: Ec-
 clesia privata. 531.
532. 535. 540.

E.

EBerardus Episco-
 pus. 118

Ecclesiæ in honorem Martyrum super ipsum sepulchra & Cœmeteria antiquitus exstructæ:
 Abdon & Sennen.
142

Agapiti.	396
Agathæ.	129
Agnetis.	422
Alexii.	358
Aureæ.	211
Balbinæ.	253
Bibianæ.	521. 525
Bonifacii.	357. 452.

Caji.	221
Candidæ.	142
Claudii.	515
Constantiæ.	423
Cypriani.	375
Cyriaci.	204. 205. 217
Deiparæ Virginis.	396. 557. 565
Edistii.	266
Eugeniiæ.	342
Felicis.	131
Felicitatis.	452. 469
Flaviani.	471
à Gallicano apud Ostia	512

<i>Ecclesiæ</i>)		Pudentianæ.	532.
Ostia Tyberina ex- structa.	213.	Restituti,	419
Helenæ.	366	Romani.	468
Hermetis.	471	Rufinæ & Secundæ.	
In Cœmet. Herme- tis.	463		135.
Hippolyti.	148	Saturnini.	460. 471.
Januarii.	375. 395	Sebastiani.	223. 226.
Joannis & Pauli.	529	Silvæ Candidæ.	135
Laurentii.	387	Silvani.	452. 471
Marcellini & Petri.	365. 375. seqq.	Silvestri.	449. 470.
Marci.	254	Stephani protomar- tyris.	471
Martinæ.	209	Susannaæ.	455
Nerei & Achillei.	256	Tiburtii.	366
Nicandri & Eleuthe- rii.	374	Valentini.	505. 515
Nymphæ.	150	Urbani.	263
Olympina.	521. 522	Ecclesiæ à Constanti- no M. extructæ: Ba- silicæ Apostolorum.	
Pancratii.	123. 126	35. 182. Eccl. eo- rundem Apostolor.	
Pastoris.	532	ap. Ostia Tyberina.	
Petri Apost.	26. 147.	213. Salvatoris.	
	395	S. Crucis. Agnetis.	
Petri & Pauli Aposto- lorum ad Ostia Ty- berina.	213	Laurentii.	549. 422
altera ibidem.	214	387. Marcellini &	
Petronillæ.	256.	Petri.	365
in Cœmet. Prætexta- ti.	253	Ecclesia Silvestri Pon- tif. ab ipso intra Thermas Titia- nas extructa.	
Praxedis.	146. 540	denuo adinventa.	
Processi & Martinia- ni.	129.	550. 552.	
		Ec.	

INDEX RERUM

- E**cclesiæ privatæ. 383
 Ecclesiæ plures de eo-
 rūndem Sanctorum
 corporibus glorian-
 tur. 352. 551
 Epigrammata : Epita-
 phia. vid. *Carmina*.
 Epistolas Paulus com-
 plures Romæ scri-
 psit. 374. fulgure
 8 torrentur. 242
 Evocati qui. 411
 Exquilius collis ha-
 bitatoribus nobili-
 tatus. 543 I
 Fons baptismalis
 in Cœmeterio Va-
 ticanō. 21. seqq.
 Fons in Cœmet. Ca-
 lepodii 125. Calli-
 sti. 331
 Fontes lactei tres è ve-
 nis B. Pauli décol-
 lati. 177
 Forceps ferreus for-
 quendis martyribus
 adhibitus. 282
 Francisea vidua. 245
 G. Egerofurtiatro-
 gna. 145
 Græca lingua longe
 dateque usitatā. 171
 Græci Sanctorum cor-
 pora in noctū effodi-
 unt. 201
 Apostolorū quoque
 corpora furto abla-
 titur. 237. fulgure
 8
 Gregorius Nazianze-
 nus. sp. 171. 41
 Gutta jugiter manans.
 207
 H. 2nd
Helen imperatriz
 365. 367. Gon-
 cilio intercess. 551
 Helena Constant. M.
 filia. 16. 424
 Historiæ sacræ. vid. in
 Sarcophagorum enar-
 ratione. 170
 Honorius Imperator.
 1891
 Hospitium Petri. 536
 Pauli. 566 I
 I. 182
JApiculus mons. 291
 Ignatius Lojola. 507
 Imagines sanctorum
 in Ecclesia Urbani. 264.
 in Ecclesia T
 ellini. 376. in Ora-
 torio

- torio Silvestri. 544
 Imagines variarum re-
 rum in Cœmèterijs.
 276. & passim in-
 ter *Inscriptiones*.
 Imagines in vitris. 494.
 583
 Imago Agni candidi.
 548
 Cæciliæ. 264
 Crucifixi, quatuor
 clavis. 586. duobus
 militum adstanti-
 bus. 264
 Crucis gemmatæ. 158
 prægrandis. 547
 Deiparæ Virginis i-
 magines 547. 548.
 à Luca Evang.
 pictæ. 575. 576
 Feliciani. 418
 Justi. 538
 Marcellini. 154
 Martiniani. 548
 Milis. 154. 159
 Petri Apost. Malcho
 aurem præsidentis.
 264
 Petri & Pauli. 548
 583
 Petri exorc. 548
 Pignenii. ib:
 Polliensis. ib:
 Primi. 418
- Processi. 548
 Salytoris. 157. 548.
 donum Petri Apost.
 541.
 Tiburtii. 264. 376
 Timothei. 583
 Valeriani. 264
 Vincentii. 159
 Urbani. 264
 Sanctarum Virginum
 548
 vid. *Tabulae, & Sarco-*
phagi.
 Imaginum cultus. 549
 Imperatores & Reges
 apud Vaticanū con-
 diti. 88
 Imperatores martyrum
 sepulturæ operam
 navant. 37. 182. 507
 Ina Anglorum Rex. 92
- Inscriptiones sepul-
 chrales ex Cœme-
 terijs. Vaticano.
 116. Lucinæ. 186.
 Callisti. 284. variis.
 305. Via Latina.
 360. Cyriacæ. 388.
 398. 402. Agnetis.
 426. 435. Priscillæ.
 477. ad Cliv. Cu-
 cum Hermetis, &c.
 494.

INDEX RERUM

*Inscriptiones ac tituli
sepulchrales in-
signiores:*

- Adriani I. Pont. 69
 Agnetis Imperatr. 94
 Alexandri Papæ , E-
 ventii , Theoduli
 martt. 417
 Alexandri mart. 293
 Anastasii I. & Inno-
 centii I. 142
 Anastasii. 187
 Anonymi: diras præ-
 ferens in violatorem
 sepulchri. 436
 Antoniæ. 328
 Anton. Barberini. 626
 Bernaclatæ. 309
 Bonifacii IV. 64
 Bonifacii VIII. 76
 Cæciliæ virg. mart.
 233
 Calviliæ. 360
 Carolæ Reginæ. 95
 Castæ mart. 312
 Ceduallæ Regis. 91
 Celerini. 190
 Celsi, Juliani &c.
 martt. 185
 Concordii & Epipha-
 nii martt. 210
 Constantiæ mart. 308
 Constantii mart. 318

- Damasi Pont. & Eu-
 tychii mart. 246
 Dignæ. 306
 Domitii mart. 309
 Ant. de Duca. 565
 Emiliani. 309
 Eusebii mart. 249
 Eustathii. 155
 Felicis II. 133
 Felicis diac. 116
 Feliciani. 496
 Ann. Flórentiæ. 328
 Fortunati. 485
 Francisci. 625
 Gabinæ Gaudentiaæ.
 117.
 Gaudentii mart. 316
 Gordiani mart. 314
 Gorgonii. 305
 Gregorii Magni. 59
 alter tit. ejusdem
 præconia exhibens.
 60
 Hilari. 303
 Januarii. 483
 Innocentii VII. 77
 Joannis XIII. 200
 Leonis I. II. III. IV.
 54
 Leonis IX. 73
 Lucillis & Januariæ.
 117
 Lucinæ virg. 229
 Mandrosæ. 16
 Mar-

& N O M I N U M .

(<i>Inscript. sepulchr.</i>)	
Marcellæ & Martt.	
DL.	495
Marciaui.	492
Marci & Marcellia-	
ni Martt.	245
Marii duc. mil. mart.	294
Martinæ virg. &	
mart.	210
Martyrū CCLIX.	42
Mathildis Comitissæ.	96
Maximi mart.	233
Phil. Nerii.	240. 624
Paulæ.	193
Paulinæ.	491
Papiæ & Mauri.	413
Pelagii Papæ.	57
Pelagii pueri.	486
Petri & Pauli.	183
Petronillæ.	42
Pii II.	79
Processi & Martinia-	
ni mart.	43
Primitii mart.	308
Romuli.	181
Ruffini & mart. CL.	496.
Sabini.	188
Sanctorum multorū.	46. 48. 49.
Sebastiani mart.	230

Anton.	Septimini
mar.	318
Simonis & Judæ A-	
postolor.	42
Simplicii & Faustini	
mar. 144	
Simplicii & Servilia-	
ni mart.	350
Simplicii Rational.	
Vitaliani.	311(189
Urbani II.	75
Urbani VII.	84
Urbani VIII.	88
Uxorii Cornelii.	189

Inscriptiones variæ:

Altaris in Ecclesia	
Sebastiani.	223. in
Cœmeterio Cyria-	
cæ, pro defunctis	
392. illius in quo	
Petrus sacrificium	
obtulit.	541
Basilicæ Vaticanæ.	
	17.88.
Cœmeterii Bibianæ.	
524. 526. Callisti.	
231. Lucinæ.	181.
Priscillæ.	533. Va-
	tici.
	120
Diocletiani Imp. ob	
deletum nomen	
Christi.	628
Ecclesiaz S. Gaji.	221.
Olym-	

INDEX RERUM

(*Inscriptiones*)

- Olympinæ. 522.
- Praxedis. 540. 542.
- Susannæ 455. Tem-
- pli S. Ignat. Loj. 508
- In triumphale mar-
- tyrium Johannis
- Apost. 354
- Lapidis super quo di-
- visa Apostolorum
- corpora. 184.
- Oratorii S. Pauli. 576
- Pateræ veneniferæ.
- Polyandri. 48. (281)
- Romæ Subterr. 335
- Sarcophagi. 332. 581
- Martyrii Sebastiani
- depicti. 503
- Loci in quem S. Se-
- bastianus projectus.
- Templi Bacchi. 265
- Thermarum Dioclet
- Vexilli Crucis. 628
- Inscriptiones carmi-*
- nicae.* vid. *Carmina*.
- Instrumenta marty-
- riorum intra sepul-
- chra recondi solita.
- 18. Ungula seu for-
- ceps. *ibid.* Plumba-
- tær 275. Seculis. *ibid.*
- Martyrii Johannis

- Apost. 354
- Johannes Apostolus
- oleo ferventi im-
- missus. 353
- Jordani martt. 452
- Jovinianus Imperator
- optimus. 530
- Irene virgo. 243
- Jubileum anni cente-
- ssimi. 76
- Judæi dudum Römæ
- habitatunt 164. &
- quidem in regione
- transtyberina. 166
- Judæi Hellenistæ. 170
- Judæorum Cœmète-
- rium. 163. 166. de-
- cem Justi. 172. 173
- Julianus Apostata
- Christianorum per-
- secutor vaferimus.
- Justa matrona. 418
- L**
- L** Apis super quo
- martyres decol-
- lati. 15. Apostolo-
- rūm corpora divisa.
- vestigia Christi im-
- pressareferens. 266
- Lapides cœmeteriales
- genimis contrâ pre-
- tio-

& NOMINUM.

tiosiores 319. seqq.
sunt lapides funda-
mentales Romæ.
321. sunt rubricæ
martyrum 323.
imina Apostolorum.
25. 179. 185
yeas Evangelista Dei-
paræ Virg. imagi-
nes pinxit. 575. Acta
Apostolorum Ro-
mæ scripsit vel ab-
solvit. 575. 576
ucæ caput Romam
delatum. 1577.
ucernæ fistiles & æ-
neæ. 281. 282
ucernarum usus in
Coemeteriis. 282
ucilla. 364
ucina matrona, Apo-
stolorum discipula.
128. 178. 219
ucina altera. 179. 205
ucina virgo. 229

Manus Fr. Xave-
rii. 502. 510
aria Honori Imp.
Iponsa. 193
lartires. 194
Viis coronati vel se-
pulti: Appia & Ar-
xii

deatina. 265. Aûre-
lia. 130. Cornelia.
134. Flaminia &
Clodia. 506. Labi-
cana & Prænestina.
374. Latina. 353.
Nomentana. 430.
Ostiensi. 208. Sala-
ria. 467
Martyres complures :
milites Aureliani.
261
Claudii. 468
numero 10, milites.
374
19. 384
20. 205. 468
22. 262
22. 447. 535
23. 466
30 mil. 261
30. 374
30. 467
40 mil. 374
46 mil. 465
50 mil. 149
120 mil. 465
150. 495
200 virg. 529
259. 49
260 mil. 465
Pulpi. 202
365. 2. 5. 470
annus 550. 114. 495
Mar-

INDEX RERUM

Martyres plurimi:
 1000 milites Maximi.
 mi. 466. 563
 3000. in Cœmet.
 Prisc. 533
 3000. in Eccl. Prax.
 542
 4000. Via App. 160
 4257. in Cœm. Bibia-
 næ. 526
 5260 }
 6000 } in eodē. 524
 7000 }
 10203 } 207. 562
 40000 } 564. qui
 Thermar. Diocl. ope-
 ri addicti fuerant.
 174000. in Cœm.
 Callisti. 231
 Martyrum Romano-
 rum multitudo im-
 mensa. 5. 260. 280.
 525. 564
 Martyres in Vaticano
 plurimi conditi. 14
 Martyrum plurimo-
 rum corpora trans-
 lata è Cœmeterio
 Callisti. 275. Pris-
 cillæ, in Ecclesiam
 Praxedis. 450. 540
 Martyrum cadavera à
 Christianis redemp-
 ta. 518.

Martyres, quorum
 nominatim sepultu-
 ræ ac martyrii loca
 describuntur:
 Abacum. 436
 Abdom. 140. 141. 528
 ejus sepulchrum re-
 pertum. 157. 158
 Abundius 385 presb.
 506
 Abundantius diac.
 506
 Acestus. 177
 Achilleus. 255. 256
 Agape. 529
 Agapetus clericus.
 252
 Agnes virgo. 419
 Alexander. 143. 212
 452. 469. Episc. 510
 Amantius. 373. 467
 Anastasius. 208
 Anastasia. 529
 Anolinus. 431
 Anthymus presb. 469
 Antoninus. 448
 Antonius vel Anto-
 ninus carnifex con-
 versus. 122. 151
 Apronianus. 341. 468
 Aragon. 431
 Archelaus diac. 210
 Artemius. 132
 Asterius. 211
 Au-

& NOMINUM.

<i>Martyres</i>)		Castus cler.	351
Audifax.	156	Celsus puer.	185
Aurea virgo.	210	Chionia.	529
Aurelianus.	261	Chromatius cler.	251.
Balbina virgo.	251.		262. 431.
	253.	Chrysanthus.	453.
Basilides.	131. alter.		469
	<i>ibid.</i>	Cirinus.	448
Basilissa.	185	Claudius.	212. 369.
Basilla.	462. 464		370. 448. 459. 529.
Basileus.	351	subdiac.	384
Basilius cler.	351	Concordia.	385
Bassus.	469	Concordius.	209
Beatrix.	144. 525	Constantius.	281
Bibiana virgo.	514.	Corona.	123
	521	Crescens.	394
Blanda.	123	Crescentianus.	448.
Blastus.	466		470
Bonifacius.	357. 358.	Crescention.	448
	469	Crescentius	468. le-
Bonosa.	150		etor.
Bonus cler.	351		384
Cæcilia virgo.	232.	Crispinianus.	530
	247	Crispus.	144. 469.
Cælestinus.	470		530.
Calepodius presb.		Cutia.	212
	121. 126	Cyriaca matrona.	383
Calocerus.	249		386. 393
Calumniosus cler.	351	Cyriacus.	204. 468.
Candida.	132	Episc.	210
Castorius.	369. 370	Cytilla virgo.	386
	529	Cyrillus cler.	351
Castulus.	372	Cyrinus.	131
		Cyrus.	146
		Dafrosa matrona.	
		514. 521.	Da-

INDEX RERUM

(<i>Martyres</i>)			
Daria.	453. 459	Eutychetes.	431
Decoratus dioc.	260	Eutychius.	224. 246
Demetria virgo.	514.	Exuperius.	345
	521.	Exuperatius cler.	351
Demetrius, & alter	212	Fabianus seu Flavia-	nus.
Digna.	203	511. 514. 520	
Diodorus presb.	454	Fabius.	469
Diogenes.	466	Faustinus.	144. 525
Dionysius.	123. cler.	Faustus.	351. 531
	251. 262. 431	Felicitas matrona	
Dominanda virgo.	470	cum septem filiis.	
Flavia Domitilla.	255.		451. 469
	256	Felicianus.	417. 418
Donata virg.	448.	Felicissimus cler.	252
	453. 470	Felicula virg.	261. 414
Emerentiana.	virg.	Felix.	123. 137. 143.
	420		470. presb.
Emerita.	203	Festus.	466
Epictetus.	149	Florus.	212
Epimachus.	343	Fortunatus.	132
Epiphanius.	209	Gabinus.	44
Eventius presb.	415.	Gallicanus dux mil.	
	416.		212. 514
Eugenia virg.	341.	Getulius.	467
	343	Gordianus.	343. 355.
Eugenius.	394.		357. Galliae Nun-
Eunuchius cler.	251	cius.	315
	262. 431	Gorgonius.	44. 131
Eusebius.	130. presb.	Gregorius presb.	249
	249	Hadria.	259
Eutropius.	150	Helpidius.	513
		Heraclius.	150
		Herculanus.	210.
			415. 469
		Her-	

& N O M I N U M.

(<i>Martyres</i>)		
Hermes.	462. 464.	Laurentius. 383
	469	Liberalis. 466
Hilaria virg.	453.	Longinus. 177
	469.470. matrona.	Lucia. . 466
	459	Lucianus cl. 251.431
Hilarinus.	213	Lucilla virg. 261.
Hippolytus.	384	
Episc.	348	345
Honoratus.	212 cler.	Lucina. 262
	351	Lucius. 465
Honorius.	212	Macarius exorc. 511
Hyacinthus.	184.	Magnus cler. 252
	373. 462.464.479	Mamilianus pr. 262
Jacobus, Intercessus.		Mandales. 131
	514	Maprilius. 149
Januaria.	150	Marcellinus. 244.
Januarius cler.	252	presb. 135. 364.
Jason.	459	
Joannes.	144. 146.	366.
	466. 506. 513.	Marcellus presb. 260
	530. cler. 251.	Marcianus. 506
	262. 351. 431.	presb. 511
	presb. 466	Marcus. 244. 465
Jovinus.	351	Maria. 259
Irenaeus.	373. 385	Marianus Diac. 454
Irene.	529	Marius. 136
Judas Apost.	39	Marmenia. 262
Julianus.	185. 394	Martha. 136
Julius senator.	121.	Martialis. 149. cler.
	130	251. 262
Justinus.	394. presb.	Martina virg. 208
	386	Martinianilla. 185
Largus.	204. 468	Martinianus. 43.128
		Maurus. 412. 413
		430.469. cler. 351.
		Maxilianus. 469

E e Maxi-

INDEX RERUM

- (*Martyres*)
- Maximus. 212. 251.
 - presb. 210. com-
 - mentar. 225. dux
 - mil. 466. 469. 562
 - Mcgiftus. 177
 - Miles Episc. 155
 - Milex. 143
 - Nabor. 131
 - Nazarius. 131
 - Nemesius. 394. diac.
 - 261. 345
 - Neo. 259
 - Nereus. 255. 256
 - Nicasius. 278
 - Nicomedes. 414
 - Nicostratus. 369. 370.
 - 371. 529
 - Nominanda virg.
 - 448. 453
 - Nympha. 150
 - Olympius. 345
 - Palmatius Consul
 - cum suis 123
 - Pamphilius. 469
 - Pancratius puer. 123.
 - 126
 - Papias. 412. 413. 430
 - Parthemius. 249
 - Pastor. 466
 - Paulina. 132. 259.
 - 448. virgo 453. 470
 - Paulus. 150. 470.
 - 513. 530
 - Peregrinus. 130
 - Petrus exorc. 135.
 - 364. 366. miles. 465
 - Philippus. 470
 - Pollio. 143. 154.
 - 155
 - Pontianus. 130. 460.
 - puer. 259
 - Præpedigna. 212
 - Prætextatus. 460.
 - presb. 250
 - Primitivus. 375. 394.
 - 476
 - Primus. 417. 418
 - Priscavirg. 211
 - Priscilla. 470
 - Processus. 43. 128
 - Protus. 462. 464.
 - 469
 - Pygmenius presb.
 - 441. 155.
 - Quartus. 350
 - Quatuor Coronati.
 - 369. 370. 371
 - Quintus. 350
 - Quirinus. 140. 251.
 - 469
 - Redempta. 416
 - Restitutus. 132. 418
 - Rogantina virg. 470
 - Rogata. 453
 - Romanus 467. miles.
 - 383. ostiar. 384.
 - Romula. 416
 - Ru-

& NOMINUM.

(*Martyres.*)

Rufina.	134. 135	mart. 388. cler. 252
Rustica virg.	448.	Stratoclinus lect. 511
Sabinianus.	453	Susanna virg. 453.
Salvianus.	210	455. 528
Saturnina virg.	470	Symmetrius presb.
Saturninus.	149. 278.	447. 470. 535
432. 460. 461. 469		Symphorianus 369.
Sebastianus	222. 227	370. 371. 529
Secunda.	134. 135	Symphorosa matro-
Secundina.	150	na. 373. una cum-
Septem filiis.		septem filiis. 394.
395		
345. 348		Tarsicius acoluth. 235
Sennen.	140. 141. 528	Tertullinus. 351.
eius sepulchrum re-		352
pertum.	158	Theodora. 462
Serotina. virg.	453.	Theodorus 210 cler.
470		351
Servilianus.	350	Theodosius. 465
Severus presb.	384	Theodulus. 345.
Silvanus.	469.	presb. 415. 416
Simeon.	143	Thrafon. 460. 461
Simon Apost.	39	Tiburtius. 44. 251.
Simplicius.	144. 350.	364
369. 370. 371. 525.		Timotheus. 185. 206
529. cum suis. 123		Tranquillinus presb.
Sisinnius.	432. 460.	244.
461.		Tripodes. 131
Smaragdus.	205. 468	Valentinus. 504. 506
Soter virg.	257. 258	Valerianus. 251
Sozima.	150	Victor. 123. 278
Stacteus.	394	Vincentius. 130. 143.
Stephanus	proto-	150. 395. cler. 252
		Vitalis. 469

E e 2 Ze-

INDEX RERUM

- Zeno vel Zero n.
trib. mil. 207. 562
- Zoticus. 373
Add. *depositio Martyrum.* 594
- Martyres*, quorum sepulturæ vel martyrii loca ignorantur. 587. seqq.
- Mathilda Comitissæ. 96
- Mausoleum Helenæ Augustæ. 365. 368.
Constantiæ. 422.
423. Franciscæ viduæ. 349
- Monasterium Bibianæ 524. Cassiani. 396.
Stephani. *ibid.* Turris Speculorum 347
- Monica Augustini mater. 213
- Monumentum arcuatum. 162
- Mulieres dux religiosæ 259
- N.
- N**Aumachius Röm. 27
Phil. Nerijs vir sanctissimus. 239
Neronis saevitia in Christianos. 10
- Novatus fil. Pudcatis. 519. 532.
- Novella. 457
- Nuncii nomen. 314
- Nymphæ Catabassi. 136. Petri. 412
- O.
- O**Lybrius. 104
Olympina matrona. 521
- Oratorium S. Andreæ. 374. Cæciliæ. 395.
Silvestri. 544. Sancta sanctorum. 424
Scala Cœli. 207.
- Ostoria familia. 457
- Otho II. Imp. 90
- P.
- In **P**ace formula Christianorum. 152. 378. etiam Iudeorum. 169
- Palma martyrum sepulchris insculpta & appieta. 319. 548
- Palma martyrii. 319
- Patriarcharum sepulchra. 173
- Paulinorum familia. 98
- Paulus Apostolus Via Appia Urbem ingref-

& NOMINUM.

gressus 267. complures Romæ epistolas scripsit. 574. decollatus ad Aquas Salvias. 177. 178. sepultus à Lucina in prædio ipsius Via Ostiensi. 178. ejusdem corpus ad Catacumbas delatum.

179

vid. Petrus.

Petra scelerata. 15. 16

(in Ecclesia quoque S. Viti in Exquiliis lapis quidam ferrea crata circumdatus adhuc visitur, supra quem multa sanctorum Martyrum millia (ut pia traditio fert) pro Christo interempti fuere: atque hic lapis unus ex illis extitisse creditur, qui petra scelerata vulgo appellabantur à gentibus, ob intestinum nimis in Christianos odium.)

Petronilla B. Petri filia. 42. 255

Petrus Apostolus, primus Pontifex. 7. 50. in Vaticano docuit. 12. & baptizavit. 21. item in Cœm. ad Nymphas. 412. Ostriano 458. domo Pudentis. 536. è carcere profugus Chri-

stum obvium habet. 266. cruci affixus in Janiculo. 26. vel potius in Vaticano. 27. sepultus in Vaticano à viris sanctis. 30. 31. ejusdem corpus ad Catacumbas delatum. 33

Petri & Pauli corpora divisim reposita.

183. eo runde capita. ibid.

Petrus Diaconus. 117

Petrus Leo. 200

Platoniæ. 234

Plumbatæ. 275

Polyandrum. 48

Pontianus nobil. Rom.

139

Pontifices Maximi conditi in Vaticano apud S. Petrum. 49

Adeodatus. 65

Adrianus I. 67. II. 71.

III. 71. IV. 75. VI

81

Agapetus. 56

Agatho. 65

Alexander VI. 80

Anacletus mart. 13. 51

Anastasius I. 54. III. 72.

Eccl. Be-

INDEX RERUM

(<i>Pontifices</i>)	
Benedictus I.	57.
II.	65.
III.	71.
IV.	71.
V. vel VI.	72.
VII.	72.
vel VIII.	72.
Bonifacius II.	56.
III.	63.
IV.	63.
V.	64.
VII.	76.
Callistus III.	78.
Christophorus.	72.
Clemens IV.	75.
VII.	81.
VIII.	85.
Cletus mart.	13.
51.	
Constantinus I.	66.
Deusdedit.	64.
Donus.	65.
Eleutherius	mart.
	13.
52.	
Evaristus mart.	13.
51.	
Eugenius I.	65.
II.	70.
III.	75.
IV.	77.
Fabianus mart.	52.
Felix IV.	55.
Formosus.	71.
Gelasius II.	54.
Gregorius Magnus.	
57.	eiusdem elo-
gium.	60.
Gregorius II.	III.
66.	
IV.	70.
V.	72.
IX.	75.
XIII.	83.
XIV.	85.
XV.	86.
Honorius I.	65.
IV.	75.
Hormisda.	55.
Hyginus mart.	13.
52.	
Innocentius VII.	77.
VIII.	80.
IX.	85.
Joannes I.	55.
II.	56.
III.	57.
IV.	65.
V.	66.
VI.	71.
VII.	66.
VIII.	71.
IX.	71.
XIV.	XV.
XX.	72.
Julius II.	80.
III.	82.
Landus.	72.
Leo Magnus	52.
II.	
53.	65.
III.	53.
69.	
IV.	53.
70.	VI.
VII.	
VIII.	72.
IX.	73.
X.	
XI.	85.
Linus mart.	13.
51.	
Lucius II.	75.
Marcellus II.	82.
Martinus I.	71.
II.	72.
Nicolaus I.	71.
V.	73.
Paschalis I.	70.
Paulus I.	67.
II.	79.
III.	81.
IV.	82.
V.	
	86.
Pelagius I.	56.
II.	57.
Pius mart.	13.
52.	II.
78.	III.
80.	IV.
V.	
	83.
Romanus.	71.
Sabinianus.	63.
Sergius I.	66.
III.	72.
Severinus.	65.
Simplicius.	54.
	Si-

& NOMINUM.

(Pontifices)		Antherus mart. <i>ibid.</i>
Sisinnius.	66	Cajus mart. 221
Sixtus mart 13.	52.	Cornelius mart. 222
IV. 79. V.	83.	Damasus. 222. 244. translat. 245. 246.
Stephanus III. vel II.		Dionysius mart. 222
67. IV. vel III. 67.		Eusebius mart.
V. vel IV. 70. VI.		Eutychianus mart.
vel V. 71. VIII. IX.	72	Fabianus mart.
Symmachus.	54	Lucius mart. 222.
Telesphorus mart.	13. 52	248
Theodorus.	65	Marcus 222. 253. in Prætext.
Valentinus.	70	Melchiades mart. 222
Victor mart.	13. 52	Pontianus mart.
Vigilius.	56	Sixtus II. mart. 221.
Vitalianus.	65	222. translat. 249
Urbanus II. 74. VI.		Soter mart. 222. 257
77. VII. 83. VIII. 87		Stephanus mart. 219.
Zacharias.	67	221. 222
<i>In Basilica Pauli.</i>		Urbanus mart. 222.
Felix III.	185	in Prætext. 251.
Ioannes XIII.	199	translat. 262. Via
Paulus I.	<i>ibid.</i>	Nomentana coro-
<i>In Cæmet. Callisti.</i>		natus. 431.
ubi persecutionum		Zephyrinus mart. 222.
tempore plerumque		<i>In Priscillæ.</i>
delituere, 220. con-		
diti leguntur Ponti-		Cælestinus. 449
fices quadraginta		Liberius. <i>ibid.</i>
sex. 232. & nomina-		Marcellinus. mart.
tum quidem		VIK 448
Anicetus mart. 222.		Marcellus mart. 449
		Silvester. <i>ibid.</i> 470
		Siricius. 449

INDEX RERUM

- (*Pontifices*)
 Vigilius. *ibid.*
In Cyriacæ.
 Hilarius. 387
 Sixtus III.
 Sozimus.
Cæteri, ut sequitur.
 Alexander mart. in suo 415. 416.
 Anastasius I. in Pontiani. 144
 Callistus mart. in Calepodii. 122. 126
 Felix I. mart. Via Aurelia 131
 Felix II. in Urbe. 132
 Innocentius I. in Pontiani. 142
 Julius in Calepodii. 124. 126
Conf. Depositio Pontificum. 593
 Portæ Urbis Romæ. *vid. Typus p. 1.*
 Portæ Exquinalia rei educebantur. 374
 Portentum in decollatione Pauli Apost. 177
 in exundatione Tiberis. 203
 in translatione Seba- 228
- ex visione Eugenii. 342
 vasculi ex Cœm. 279
 Portus Romani monumenta. 148
 Præmium S. Cyriaci. 217
 S. Helenæ. 376
 Prætextatorum familia. 250
 Praxedes virgo. 446.
 Priscillæ tres. 446
 secunda. 447
 Priscillæ cubiculum. 476
 Probus Anicius. 103
 Proba ejusd. uxor. *ibid.*
 Probinus & Probus filii. 104
 Pudens Senator. 4, 6.
 hospes B. Petri. 536
 Pudentis domus. 531.
 532. 535. 540
 Pudentiana virgo. 446.
 470. 535
 Punicus. 447
 Puteus in quo martyrum sanguis collectus. 533. 540
 R
Rationales. 190
 Regio. penitilis. 471
 Rei extra mœnia ad supplicium ducebant-

banetur. 29.	176.	Sanguis martyrum vi-
Reliquiae sanctorum:		vidus. 18. 48. 274.
multorum milium in		280. 622
Basil. Vat. 15. Petri &		Sarcophagi marimorei
Pauli, Jacobi, Phi-		ex Coemeteriis, sa-
lippi, Matthiae Apo-		cris historiis ac ima-
stolor. &c. 223.		ginibus insculpti:
224. Capita. Culci-		Junii Bassi. 99. Probi
era. Instrumenta		& Probæ 105. He-
martyrii. Vascula		lenæ. 368
cum sanguine &c.		Alii; ex Coem. Va-
vid. sub. lli. c. I. U.		tic. 107. 108. 110.
tum in inscriptiuni-		111. 113. 114. Lu-
bis Aitarium, &c.		ciniæ. 196. 198. Cal-
Manus Xaverii. 509		Listi 332. ex incer-
Roma urbs urbium:		titis. 581.
etiam Subterranea. I		Scala Cœli oratorium.
macellum marty-		207
rūm. 5		Sedes Pontificia. 236.
S.		379. ejusque myste-
S abinella uxor Pu-		rium. 380
dentis. 447		Sepeliri intra Urbem
Salvia familia. 207		non licebat. 165.
Sancta Sanctorum ora-		518
torium.. 424		Septem fratres. 456
Sancti in Vaticano		virgines. 453
conditi. 39. plurimi.	45	Sepulchrales ritus Chri-
Sanguis martyrum		stiani à Judæis mu-
colligitur ab Ange-		tuati. 174
lis. 122. à Christia-		Sepulchrum B. Petri in
nis, in vascula. 280.		Vaticano 13. exor-
in puteos. 280. 533.	540	natur ab Anacleto.
		ibid. à Constantino
		M. 37. magna de-
		vo-

INDEX RERUM

votione frequenta-	Vasculorum.	278.	
tur.		280.	
B. Pauli pariter.	Lucernarum.	282.	
	Mausol.	Franciscæ.	
Hippolyti argente-		349.	
um.	Martyr. Sebaſt.	503.	
Agnetis, miraculis	Imag. vitr.	494. 564.	
clarum.	Cubiculorum & Sar-	cophagorum.	
Sergius.	vid.		
Secundicerius.	sub. lit. c & s.		
Severina matrona.	Templum Bacchi, B.		
Sextum Philippi.	Urbano consecra-		
Silva nigra, candida.	tum.	265.	
Silvestri Pontificis ge-	Templum Societ. Jesu		
sta.	Farnesianum.	507.	
Sophia virgo.	S. Ignatii.	86. 508.	
(Sophia. quoque sanctarū vir-	Terminantia Aug.	94.	
ginum Agapes, Piftis & Elpi-	Theodora matrona.		
die mater, cum eisdē filia-		506.	
bus, xviii. ab Urbe lapi-	Thermæ Novati &		
detumulata, celebris est.)	Timothei.	519. 531.	
T.			
T Abulæ typi ænei,	Domitianæ sive Tra-		
quibus variæ i-	janiæ.	542. eadem	
magineſ ac picturæ		antea Titianæ.	544.
è Cœmeteriis exhi-	Diocletianæ.	557.	
bentur.	quæ solæ integræ		
161. 163.	permanerunt, quod		
298. 299. 381. 382.	Christianorum su-		
445. 475. 476. 516.	doribus exstructæ.		
Deposit. B. Petri.		559.	
Elevat. Apostolor. ex	Timotheus fil. Puden-		
Catacumbis.	tis.	519. 532.	
Momum. Nerii.	Tryphonnia Augusta.		
240		386.	
U. Va-			

& NOMINUM.

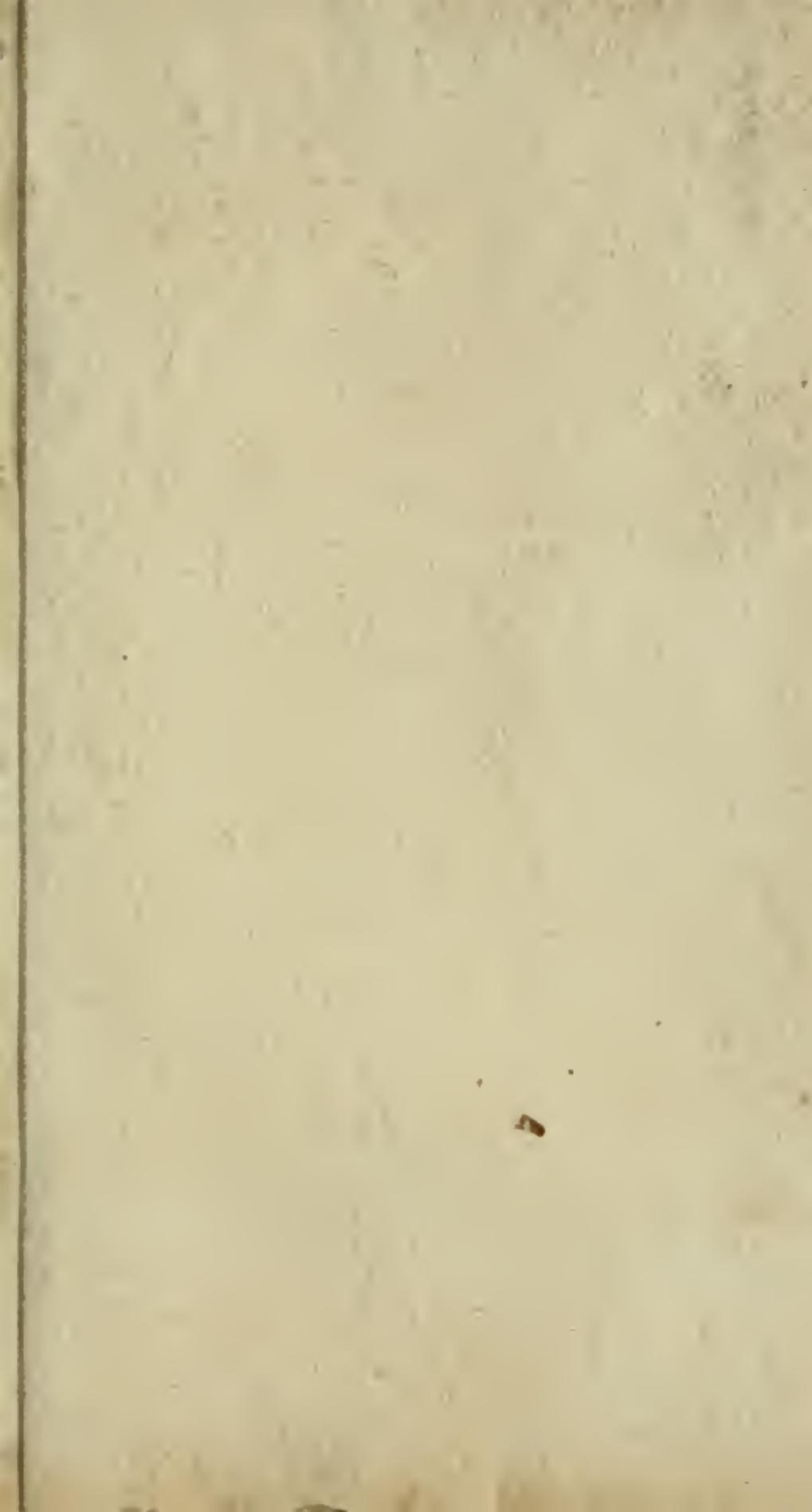
U.

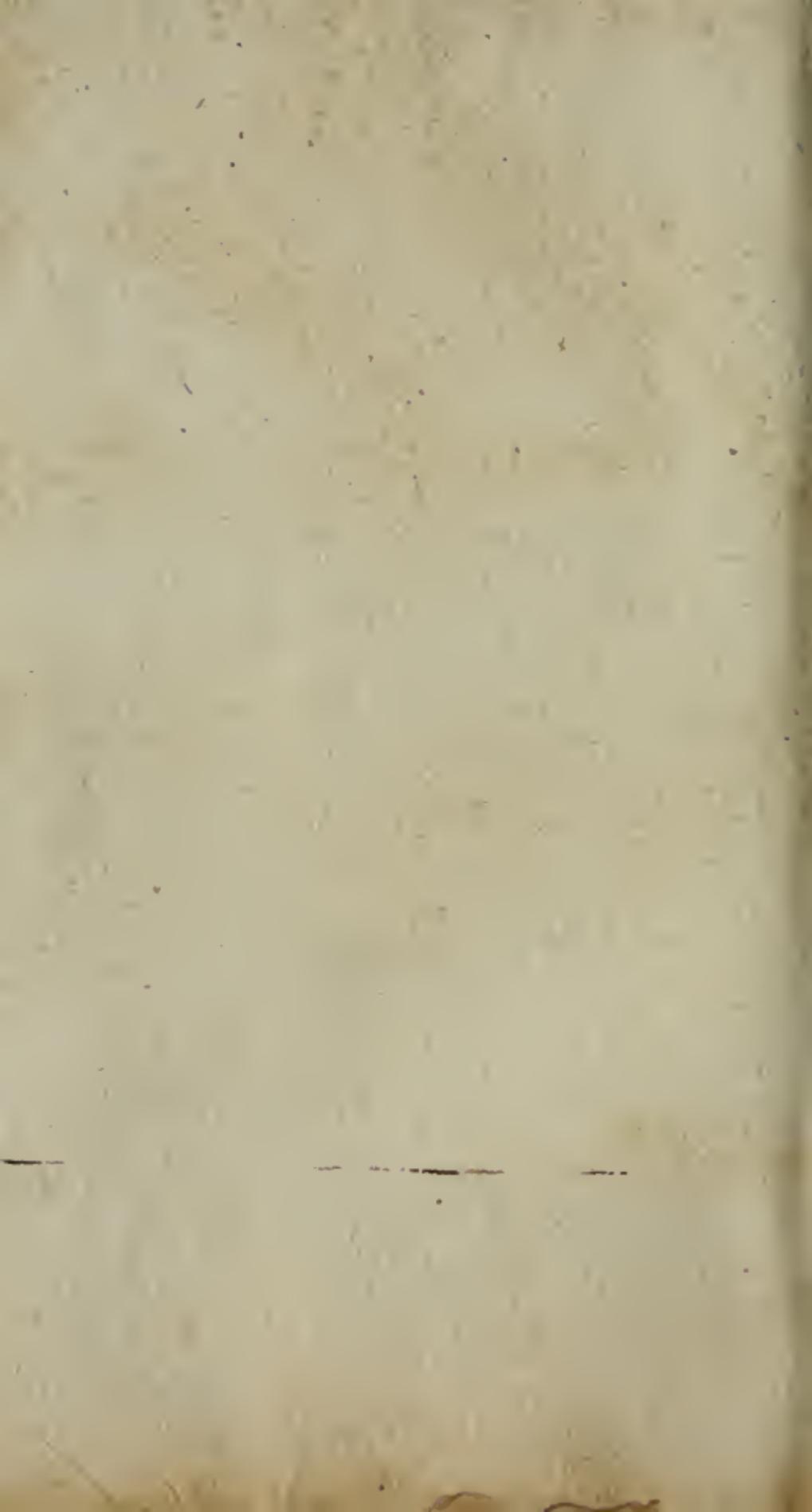
- V**alentinianus Imp. 90
 Valerianus Imp. Christianis Cœmeteria interdicit. 220
 Vascula vitrea & figlina cum sanguine martyrum. 277. 278
 279. 281
 Vaticanus collis. 29.
 34
 Viæ Urbis Romæ præpuæ, Christianorum Cœmeteriis ac martyriis insignes:
 Appia. 218-267
 Ardeatina. 254. 260
 Aurelia. 121 - 130
 Claudia. 506.
 Cornelia. 134
 Flaminia. 504 - 515
 Labicana. 364 - 375

Latina.	341 - 359
Nomentana.	411-
	432
Ostiensis.	176 - 214
Portuensis.	137 - 151
Prænestina.	374
Salaria (nova, vetus)	
	445 - 470
Tiburtina.	382 - 396
Triumphalis.	7
vid. Typus Urbis p. i	
Viri illustres in Vaticano conditi.	97
Ungula carnificatoria.	18.
Urbs Leonina.	70. 605.
Wingardus Legatus.	118
Franciscus Xaverius.	
	509
Raymundus Zacoſta.	
	119

F I N I S.

117

ROME
S-35

